SİRET-İ İBN-İ HİŞAM

İSLAM TARİHİ

2

KAHRAMAN YAYINLARI

SİRET-İ İBN-İ HİŞAM

İSLAM TARİHİ

KAHRAMAN YAYINLARI

İSLÂM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM TERCEMESİ

İkinci Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

Baskı
Selin Ofset
Davutpaşa Cd. 75/345 Topkapı-İst.
0212.577 63 48
•
İstanbul
2006
•
Cilt
Kahraman Cilt Sanayi

KAHRAMAN YAYINLARI
Merkez:
Davutpaşa Cd. TİM-2 12/322 Topkapı-İst.
Tel: 0212 613 83 05 Fax: 0212 565 25 84
info@kahramanyayinlari.com
Şube:
Çatalçeşme Sk. 19/1 Kat: 4 Cağaloglu-İst.
Tel. 0212. 512 32 69

السيرة النبوية

لابن هشام

İSLÂM TARİHİ

SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM TERCEMESİ

İkinci Cild

Terceme Eden :
Hasan EGE

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinden
Emekli

NEŞREDEN :
KAHRAMAN YAYINLARI

MEKKE HALKININ MÜSLÜMAN OLDUKLARI HABERİ KENDİLERİNE ULAŞTIĞINDA HABEŞ TOPRAKLARINDAN GERİ DÖNENLER

Habeşistan hicretinden geri dönmenin sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Habeş topraklarına giden ashâbı, Mekke halkının müslüman oldukları haberini aldılar. Bu haberin onlara gelmesi üzerine oradan geri döndüler. Mekke'ye yaklaştıkları zaman Mekke halkının İslâma girdiğine dâir söylenenlerin yalan olduğu haberini aldılar. Hepsi de teminat ile veya gizliden girdiler. (1)

---

(1) Süheylî dedi ki: Bunun sebebi şudur: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) En-Necm sûresini okudu. Lat ve Uzza kelimelerini okurken şeytan, okuması içine;

وَأَنَّهُمْ لَهُمُ الْغَرَانِقَةُ الْعُلَا وَأَنَّ شَفَاعَتَهُمْ لَتُرْتَجَى .

«Ve onlar yüce ğaraniklerdir, onların şefaatları muhakkak umulur» sözünü ilka etti. (Ğaranik, ğarnik kelimesinin cemidir, su kuşlarından boynu uzun telli turna denilen kuşlar demektir. Burada maksad adı geçen putlardır). Bu haber Mekke'de uçurtuldu. Müşrikler sevindiler ve dediler ki:

«Bizim ilâhlarımız hayır ile anıldılar...» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o sûrenin sonunda secde etti. Müşrikler ve müslümanlar da secde ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

Beni Abd-i Şems ve müttefiklerinden geri dönenler

Bunlardan bir kısmı Mekke'de Peygamberin yanına geldiler. Orada kaldılar. Medine'ye hicret ettiler. Peygamberle birlikte Bedir ve Uhud'da hazır bulundular. Onun yanına gelemeyip Bedr'i ve Uhud'u kaçıranlar da oldu. Bir kısmı da Mekke'de vefat ettiler. Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf b. Kusayy'dan hicretten geri dönenler içinde: Osman b. Affân b. Ebi'l-Ass b. Ümeyye b. Abd-i Şems var. Onunla birlikte karısı Rukiyye de vardı. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızıdır. Yine onlar içinde Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabia b. Abd-i Şems ve onunla birlikte karısı Sehle bulunuyordu. Bu Sehle, Süheyl b. Amr'ın kızıdır.

Müttefiklerinden Abdullah b. Cahş b. Riâb da bulunuyordu.

Benî Nevfel'den dönen muhâcirler

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan: Utbe b. Ğazvân vardı. Bu onların halifidir. Kays b. Aylân'dandır.

« فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ »

«Allah şeytanın ilka ettiğini nesheder.» âyetini indirdi. Bu haberin verdiği çalkantıdan dolayı Habeş yurdunda olanlara «Kureyş müslüman olmuşlardır» haberi ulaştı.

Mûsâ b. Ukbe ve İbn-i İshâk, Bekkâi'nin rivâyeti olmaksızın bu hâdiseyi rivâyet etmişlerdir. Ehl-i Usul ise delil ile bu hâdiseyi red ederler. Onu sahih bulan kimseler ise onun hakkında birtakım kaviller zikr ederler. Onlardan biri:

Bunu şeytan söyledi ve yaydı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onu ağzına almadı. Şâyet onlar «Cebrâil, Muhammed'e dedi ki: Bunu ben sana getirmedim!» sözünü rivâyet etmeseydiler, kavilleri güzel idi. O kavillerden biri de:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu kendinden söyledi. Ve onunla «meleklerin şefaatlarının umulduğunu» kasd etti. O kavillerden biri de:

Peygamber (Aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm) onu, kâfirlerden hikâye olarak söyledi. Onlar bunu söylüyorlardı. O da onların küfürlerine hayret ederek bunu söyledi. Zannımca hadîsin sıhhatı kat'i değildir. En iyisini Allah bilir.

Beni Esed'den dönen muhâcirler

Benî Esed b. Abdü'l-Uzzâ b. Kusayy'dan: Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed vardı.

Benî Abdu'd-Dâr b. Kusayy'dan; Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abdü'd-Dâr vardı. Bir de Süveybit b. Sa'd b. Hermele vardı. (2)

---

(2) Süveybit b. Sad b. Hermele b. Mâlik b. Amile b. Sebbak b. Abdü'd-Dâr b. Kusayy b. Kilâb el-Kureyşî'dir. Onun anası Huzâa kabîlesinden bir kadındır. İsmi Hüneyde'dir. Süveybit (Radiyallâhü anh), Bedir'de hâzır bulunmuştur. Şakalaşmakta aşırı giden bir şakacı idi. Onun Nuayman ve Ebû Bekr es-Sıddîk (Radiyallâhü anhüm) ile birlikte geçen zarif bir kıssası vardır. Bu kıssa şudur:

Ebû Bekr (Radiyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ölümünden bir sene önce Busrâ'ya doğru ticâret için çıkmıştı. Onunla birlikte Nuayman ve Süveybit de vardı. Bu ikisi de Bedir'de hazır bulunmuşlardı. Nuaym azık üzerine bırakılmıştı. Süveybit ona:

— Beni doyur, dedi. Nuyman da ona:

— Hayır, Ebû Bekr gelinceye kadar olmaz, dedi. Bunun üzerine Süveybit ona:

— Allaha and olsun ki sana kızıyorum, dedi. Bir topluluğa rastladılar ve Süveybit onlara:

— Benden bir köle satın alır mısınız? dedi. Onlar da:

— Evet, dediler. Süveybit:

— Kölem konuşkan bir köledir, o size diyecektir ki ben hürüm. Eğer o bu sözü size söylediği zaman onu bırakacaksanız şimdiden kölemle benim aramı bozmayınız, dedi. Onlar da:

— Hayır onu senden satın alıyoruz, dediler. Süveybit dedi ki:

— Onlar Nuayman'ı kendisinden on tane genç deve mukabilinde satın aldılar. Süveybit dedi ki:

— Bunun üzerine onlar geldiler ve onun boynuna abâe denilen önünden açık bir entari veya bir ip koydular. Bunun üzerine Nuayman şöyle dedi:

— Bu sizinle alay ediyor, ben hürüm, köle değilim. Onlar da:

— «Biz senin haberini almışızdır», dediler ve onu aldı gittiler. Sonra Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) geldi. Süveybit durumu ona haber verdi. O da onların peşine gitti, genç develeri onlara geri verdi, onu aldı.

Beni Abd b. Kusayy'dan dönen muhâcirler

Dönenler içinde Beni Abd b. Kusayy'dan: Tuleyb (3) b. Umeyr b. Vehb b. Abd vardı.

Beni Zühre b. Kilâb'dan: Abdurrahman b. Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre vardı. Bir de Mikdâd b. Amr vardı. Bu onların halifidir. Abdullah b. Mesûd da vardı. Bu onların halifidir. (*)

Beni Mahzûm ve haliflerinden dönenler

Beni Mahzûm b. Yakaza'dan da: Ebû Selemeb. Abdi'l-Esed b. Hilâl b. Abdillah b. Amr b. Mahzûm vardı. Onunla birlikte karısı Ümm-ü Seleme de vardı ki bu kadın, Ebû Ümeyye b. el-Muğire'nin kızıdır. Yine Şemmas (4) b. Osman b. eş-Şerid b. Süveyd b. Hermiy b. Âmir

---

(3) Tuleyb Bedir'de hazır bulundu ve Ecnâdîn'de şehîd olarak katl olundu. Onun zürriyeti yoktur. Bir kavle göre de Yermûk'da katl olundu. Denilir ki: Tuleyb, Erkam'ın evinde müslüman olduğu zaman çıktı, anası Ervâ bint-i Abdul-Muttalib'in yanına girdi ve şöyle dedi:

— «Muhammed'e tâbi oldum ve Allah (Azze ve Celle) için müslüman oldum.» Bunun üzerine anası da şöyle dedi:

— Seni destekleyenlerin en lâyıkı senin dayının oğludur. Allah'a and olsun ki, şâyet erkekler kadar güçlü olsaydık elbette ona engel olup etrafındakileri dağıtırdık.

(*) Halif müttefik demektir. Câhiliye döneminde kabileler ve fertler de birbiriyle andlaşıp ittifak kuruyorlardı.

(4) Şemmas'ın ismi: Âmir'dir Şemmâs çok kullanılan lâkabıdır. Onun anası Safiyye bint-i Rebîe b. Abd-i Şems'dir. Bedir'de hazır bulundu ve Uhud gününde şehîd olarak katl olundu. Katl olunduğu zaman otuzdört yaşında idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle derdi: Şemmâs için cennetten başka bir mükâfat bulamadım... Çünkü o gün bütün gücüyle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında savaşmıştı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağa ve sola bakınca mutlaka Şemmas'ı kılıciyle müdafaa ettiğini görürdü. Hatta bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in etrafı sarıldığı zaman, kendisini onun önünde kalkan yaptı ve katl olundu. Henüz canı çıkmadığı halde Medîne'ye taşındı ve Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nın yanına götürüldü. Bunun üzerine Ümm-ü Seleme dedi ki:

— Amcamın oğlu benden başka birinin yanına götürülüyor! Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Onu Ümm-ü Seleme'nin yanına

b. Mahzûm da vardı. Bir de Seleme (5) b. Hişâm b. el-Muğire vardı. Amcası bunu Mekke'de hapsetti. Bu sebeple Medine'ye gelemedi. Ancak Bedir, Uhud ve Hendek'den sonra geldi. Ayyâş b. Ebi Rebia b. el-Muğire de bunlardandı. Onunla birlikte Medine'ye hicret etti. Anabir iki kardeşi Ebû Cehl b. Hişâm ve Hâris b. Hişâm ona arkadan kavuştular onu Mekke'ye geri çevirdiler, onu orada Bedir, Uhud ve Hendek geçinceye kadar hapsettiler (6).

Onların haliflerinden: Ammâr b. Yâsir vardı. Onun Habeş yurduna gidip gitmediği hakkında şek olunur. Bir de Muattab b. Avf b. Âmir vardır. Bu Huzâa'dandır.

Beni Cumah'dan dönen muhâcirler

Beni Cumah b. Amr b. Husays b. Kâb'dan: Osmân b. Mazûn b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah vardı. Onun oğlu Sâib b. Osman vardı. Yine Kudâme b. Maz'un ile Abdullah b. Maz'un vardı.

---

taşıyınız» dedi. Onun yanına götürüldü ve orada öldü. Bir gün bir gece bekledikten sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), içinde öldüğü elbiseleriyle olduğu gibi Uhud'da defn olunmak üzere oraya geri götürülmesini emr etti.

(5) Seleme ashâbın iyi ve fâzıl kişilerindendi. Beş kardeşten birisi idi. Bunlar Ebû Cehl, Hâris, Seleme, Âs ve Hâlid'dir. Ebû Cehl ve Âs Bedir'de kâfir olarak katl olundular. Hâlid o günde esir edildi sonra fidye verdi ve kâfir olarak öldü. Hâris ve Seleme ise müslüman oldular. Bunlar müslümanların hayırlılarından idiler. (Radiyallâhü anhümâ) Seleme ilk müslümanlardandı. Mekke'de haps olundu. Allah (Azze ve Celle))'nin yolunda işkence edildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazında onun için duâ ederdi. Ömer'in hilâfeti zamanında bir savaşta katl olundu Denildi ki; hayır, bilakis Ebû Bekr (Radiyallâhü anh)'in ölümünden yirmi dört saat önce hicri onüç senesinde Ecnâdîn'de katl olundu.

(6) Onun hakkında denilir ki, onlar ona «Anasının onu görmedikce başına sabun sürmeyeceğine ve vücudunu yıkamayacağına yemin ettiğini» söyleyerek onu aldattılar. O da onlarla birlikte geri döndü. Onlar onu bir iple bağladılar ve Mekke'de haps ettiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona sürekli duâ ederdi.

Beni Sehm'den, geri dönen muhâcirler

Beni Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb'dan: Huneys (7) b. Huzâfe b. Kays b. Adiy vardı. Yine Hişâm b. Âs b. Vâil de vardı. Bu Hişâm, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye hicretinden sonra Mekke'de haps olundu nihâyet Bedir, Uhud ve Hendek'den sonra Medine'ye geldi.

Beni Adiyy'in dönen muhâcirleri

Dönenler içinde Beni Adiyy b. Kâb'den: Âmir (8) b. Rebia vardır. Bu onların halifidir. Onunla beraber karısı Leylâ (9) bint-i Ebi Hasme b. Huzâfe b. Ğânim de vardı.

Beni Âmir ve onların haliflerinden, dönenler

Beni Âmir b. Luayy'dan Abdullah (10) b. Mahreme b. Abduluzzâ b. Ebi Kays vardı. Ve yine Abdullah (11) b. Süheyl b. Amr vardı.

---

(7) Huneys b. Huzafe, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Hafsa'nın eski kocası idi. Huneys Bedir'de hazır bulundu. Uhud'da da hazır bulundu ve aldığı bir yaradan Medine'de öldü.

(8) Bu Âmir'in nesebinde muhtelif görüşler vardır. Onlardan kimisi onu Anz b. Vâil'e nisbet ederler. Nitekim bâzıları onu Yemen'deki Mezhic'e nisbet ettikleri gibi. Ancak onun Hattâb b. Nüfeyl'in halifi olduğunda ihtilâf yoktur. Bedir'de ve sâir vak'alarda hazır bulunmuştur ve otuzüç senesinde vefât etmiştir. Bir kavle göre ise otuz iki senesinde vefât etmiştir. Nitekim Osman'ın katlinden birkaç gün sonra otuz beş senesinde vefât ettiğini söyleyenler de vardır.

(9) Denilir ki, o kadın Medine'ye sandığa benzer deve üzerindeki hevdeciyle muhâcir olarak giren ilk kadındır. Bir kavle göre de o kadın Ümm-ü Selmâ'dır.

(10) Abdullah, Ebû Muhammed ile künyelenir. Onun anası Ümm-ü Nehik bint-i Safvân'dır. Benî Mâlik b. Kinâne'dendir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla Ferve b. Ömer'in arasında kardeşlik kurmuştur. Bedir ve sâir savaşlarda hazır bulunmuştur. Yemâme gününde h. on iki senesinde kırk bir yaşında şehîd olmuştur. Onun çocuklarından: Nevfel b Müsâhik b. Abdullah b. Mahreme vardır.

(11) Abdullah, Ebû Süheyl ile künyelenir. Onu hapseden ise onun babası idi Habeşe'den Mekke'ye döndüğü sırada onu yakaladı. Yanında bağladı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'ye hicret ettiği sırada bu Abdullah hicretten alıkonularak uzak tutuldu. Nihâyet Bedir günü geldi. O da müşrikleri bırakarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gitti. Onunla birlikte Bedir'de hazır bulundu.

Bir de Ebû Sebre b. Ebi Rühm b. Abdul-uzza vardı. Onunla birlikte karısı Ümm-ü Külsûm bint-i Süheyl b. Amr de vardı. Yine Sekrân b. Amr b. Abd-i Şems de vardı. Onunla birlikte karısı Sevde bint-i Zem'a b. Kays da vardı. Sekrân, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medîne'ye hicretinden önce Mekke'de öldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ondan sonra onun karısı Sevde bint-i Zeme (12) ile evlendi.

Onların haliflerinden : Sa'd b. Havle (13) dönenler içinde idi.

Beni Hâris'in dönen muhâcirleri

Dönenler içinde Benî Hâris b. Fihr'den : Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh vardır. Bu, Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh'dır. Bir de Amr b. el-Hâris b. Züheyr b. Ebi Şeddâd vardır. Ve yine Süheyl (14) b. Beyzâ

---

ve onu dininden saptırmaya çalıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Bedir'den başka diğer bütün vak'alarda hazır bulundu. Sahâbenin fâzıl kişilerindendi. Bu, Hudeybiye sulhunun şahidlerinden biri idi. O, Fetih gününde babası için emân alan kişidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve şöyle dedi : Yâ Resûlallâh, babama emân verir misin? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki : Evet o Allah'ın emâniyle âmindir, ortaya çıksın. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) trafındakilere dedi ki : Kim Süheyl b. Amr'ı görürse ona bakmayı sıklamasın. And olsun ki Süheyl aklı ve şerefi olan bir kimsedir. Abdullah, Yemâme gününde on iki senesinde otuz sekiz yaşında olduğu bir sırada şehîd düşmüştür.

(12) Bu, İbn-i İshâk ve Vâkidî'nin sözüdür. Mûsâ b. Ukbe ve Ebû Ma-şer'e göre : Sekrân, Habeş topraklarında öldü.

(13) Asıl nüshalar da böyledir. İstiâb'da ise «Sad b. Huli» diye geçer. İbn-i Abdul-Berr dedi ki :

«Sad b. Hûlî, ilk mühâcirlerdendir. İbrâhim b. Sa'd İbn-i İshâk'dan naklen zikrederek şöyle dedi : Benî Âmir b. Luay'dan Bedir'de hazır bulunanlardan Sa'd b. Hulî vardır. Sa'd onların halifidir. Yemen halkındandır.»

(14) Süheyl, Ebû Ümeyye diye künyelenir. Bâzılarının iddialarına göre böyledir. Onun anası Beyzâ'dır. Bu kendisine Süheyl'in nisbet olunduğu kadındır. O kadının ismi : Da'd binti'l-Cahdem'dir. Süheyl Peygamber (Sallallahü

vardır. Bu, Süheyl b. Vehb b. Rebie b. Hilâl (16) dır. Yine Amr (17) b. Ebi Serh b. Rebie b. Hilâl vardır.

Habeşistan'dan geri dönüp, teminat ile Mekke'ye girenler

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından olup Mekke'de onun yanına gelenlerin hepsi otuz üç erkek idi.

Teminat ile girenler, isimleri bize zikredilenler içindeki şu kimselerdi: Osman b. Maz'ûn b. Habib el-Cumahi, Velid b. Muğire'nin teminatı ile girdi. Ebû Seleme b. Abdil-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm, Ebû Tâlib b. Abdul-Muttalib'in teminatı ile girdi. O onun dayısı idi. Ebû Seleme'nin anası: Berre bint-i Abdul-Muttalib'dir.

OSMAN B. MAZ'ÛN'UN VELİD'İN TEMİNATINI REDDETMESİ

Allah yolundaki kardeşlerinin başına gelenlerden elem duyması ve Lebid'in meclisinde başına gelenler

İbn-i İshâk dedi ki:

Osmân b. Maz'ûn'a gelince, Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf, kendisine Osman'dan haber veren kimseden naklen bana haber vererek şöyle dedi:

Osman b. Maz'ûn, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının içinde bulundukları belâyı görüyordu, kendisi de Velid b. Muğire'nin teminatı altında sabahlayıp akşamlıyordu. Bunun üzeri-

---

Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelmiş ve onunla birlikte hicret edinceye kadar kalmıştır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayâtında Hicret'in dokuzuncu senesinde Medîne'de ölmüştür.

(16) Denilir ki: O, Süheyl b. Amr b. Vehb b. Rebie b. Hilâl'dir.

(17) Amr, Ebû Said ile künyelenir. Kardeşi Vehb b. Ebî Serh ile birlikte Bedir'de hazır bulundu ve Medine'de, Osman'ın hilâfetinde, h. otuz senesinde öldü.

Kitabın diğer asıl nüshalarında: «Ebû Seleme b. Abdu'l-Esed b. Hilâl el-Mahzumi» diye geçer.

ne dedi ki; Allah'a and olsun, arkadaşlarım ve dindaşlarım Allah yolunda, bana isâbet etmeyen belâ ve eziyetlerle karşılaştıkları halde, benim ehl-i şirkten bir adamın teminatı altında emniyet içinde sabahlamam ve akşamlamam elbetteki büyük bir eksikliktir. Sonra Velid b. Muğîre'ye gitti ve ona şöyle dedi:

— Ey Ebû Abd-i Şems, senin yardımın ve kefâletin artık tamam oldu. Senin teminatını sana geri veriyorum. O da ona şöyle dedi:

— Ey kardeşimin oğlu! Niçin? Kavminden biri sana eziyet mi verdi? Osman da:

— Hayır, fakat ben Allah'ın teminatına râzı oluyorum, Onun gayrının teminatı altında kalmak istemiyorum, dedi. Velid b. Muğîre bu sefer dedi ki:

— Mescid'e git ve teminatımı bana karşı alenen red et, benim seni alenen teminatım altına aldığım gibi... Bunun üzerine o ikisi yürüyüp gittiler ve Mescid'e geldiler. Velid dedi ki:

— İşte bu, Osman, teminatımı bana red etmek için gelmiştir. O da: Doğru söyledi. Onu vefalı kerim bir kefil olarak buldum, fakat istiyorum ki Allah'dan başka bir kimsenin emânına sığınmayayım. Ona karşı onun ahd ve emânını red ettim, dedi. Sonra ayrılıp gitti. Lebid b. Rebie b. Mâlik b. Cafer b. Kilâb da Kureyş'in bir meclisinde onlara şiir söylüyordu. Osman da onlarla birlikte oturdu. Bunun üzerine Lebid:

ألا كلُّ شيءٍ ما خلا اللهَ باطلُ

«Bilinmelidir ki, Allah'ın gayrı her şey bâtıldır»

deyince Osman:

— Doğru söyledin, dedi. Bu sefer Lebid:

وكلُّ نعيمٍ لا محالةَ زائلُ

«Şüphe yok ki bütün ni'metler fânidir.»

Osman:

— Yalan söyledin. Cennetin nimetleri fâni değiller. Sonra Lebid b. Rebie şöyle dedi:

— Ey Kureyş topluluğu, Allah'a and olsun, sizin bu arkadaşınıza eziyet eden olmadı, bu ne zaman böyle oldu? O topluluktan bir adam şöyle cevap verdi:

— Bu bir grup sefihlerden birisidir. Bizim dinimizden ayrılmışlardır, sen onun sözünden alınma! Bunun üzerine Osman da ona karşı red cevabı verdi ve ikisinin arasında iş büyüdü. İşte o adam Osman'a doğru geldi ve gözüne bir tokat attı ve onun gözünü göğertti. Bu arada Velid b. Muğire ise Osman'ın başına gelenleri yakından tâkib ediyordu ve o şöyle dedi:

— İşte bak ey kardeşimin oğlu, senin gözün başına gelen bu duruma hiç de muhtaç değildi. And olsun ki sen kuvvetli ve şevketli bir ahd ve emânda idin. Osman da şöyle dedi:

— Hayır vallahi şüphesiz sağlam gözüm de eşinin Allah yolunda başına gelen şeyin aynisine muhtaçtır. Ve şüphesiz ki ben elbette senden daha aziz ve daha güçlü kudretli birinin kefaletindeyim. Ey Ebû Abd-i Şems. Buna cevaben Velid de ona:

— Ey kardeşimin oğlu, gel eğer dilersen eski kefaletine dön, dedi. O da:

— Hayır dönmem, dedi.

EBÛ SELEME (RADİYALLAHÜ ANH)'İN TEMİNATI

Ebû Talib'in, onu civârına yâni ahd ve emânına alması ve Ebû Leheb'e karşı müdafaa etmesi sebebiyle müşriklerin gönüllerinin daralıp sabırsızlaşmaları ve Ebû Tâlib'in bu husustaki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

— Ebû Seleme b. Abdü'l-Esed'e gelince, bana babam İshâk b. Yesâr, Seleme b. Abdullah b. Ömer b. Ebi Seleme'den naklen, onun kendisine şu haberi verdiğini bana söyledi:

Ebû Seleme, Ebû Tâlib'den, civârını yâni ahd ve emânına alınmasını taleb ettiği zaman ona Benû Mahzûm'dan birtakım kişiler gittiler ve dediler ki:

— Ey Ebû Tâlib, and olsun, kardeşinin oğlu Muhammed'i bizden men ettin onu korudun. O halde sana ne oluyor da arkadaşımızı bizden koruyorsun? Ebû Tâlib de şöyle dedi:

— O benden civar taleb etti ve o kızkardeşimin oğludur. Eğer ben kızkardeşimin oğlunu korumazsam erkek kardeşimin oğlunu da korumam! Bunun üzerine Ebû Leheb kalktı ve şöyle dedi:

— Ey Kureyş topluluğu, Allah'a yemin ederim ki, bu ihtiyara karşı çok yüklendiniz. Kavminden olan kimseleri ahd ve emânına almasından dolayı daima ona karşı geliyorsunuz. Allah'a and olsun ki, ya ondan uzak durursunuz, veya onun yapmakta olduğu her şeyde onunla birlikte oluruz ve o, istediğine kavuşur. Râvi dedi ki:

Onlar da şöyle dediler:

Ey Ebû Utbe, bilâkis senin hoşlanmadığın şeyden biz de uzak oluruz. Ebû Leheb, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı onlar için bir dost ve bir yardımcı idi. Onun için, onun emri üzerine Kureyş Ebû Tâlib'e dokunmadı. Bunun üzerine, Ebû Tâlib onun dediklerini işittiğinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mes'elesinde onunla birlikte olacağını umdu. Böylece Ebû Tâlib, Ebû Leheb'i kendisine ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yardım etmesi için teşvik ederek şu şiiri söyledi:

وَإِنَّ امْرَأً أَبُو عُتَيْبَةَ عَمُّهُ ... لَفِي رَوْضَةٍ مَا إِنْ يُسَامُ الْمَظَالِمَا

أَقُولُ لَهُ، وَأَيْنَ مِنْهُ نَصِيحَتِي، ... أَبَا مُعْتِبٍ ثَبِّتْ سَوَادَكَ قَائِمَا

وَلَا تَقْبَلَنَّ الدَّهْرَ مَا عِشْتَ خُطَّةً ... تُسَبُّ بِهَا إِمَّا هَبَطْتَ الْمَوَاسِمَا

وَوَلِّ سَبِيلَ الْعَجْزِ غَيْرَكَ مِنْهُمُ ... فَإِنَّكَ لَمْ تُخْلَقْ عَلَى الْعَجْزِ لَازِمَا

وَحَارِبْ فَإِنَّ الْحَرْبَ نِصْفٌ وَلَنْ تَرَى (٣) ... أَخَا الْحَرْبِ يُعْطَى الْخَسْفَ حَتَّى يُسَالِمَا

وَكَيْفَ وَلَمْ يَجْنُوا عَلَيْكَ عَظِيمَةً ... وَلَمْ يَخْذُلُوكَ غَانِمًا أَوْ مُغَارِمَا

جَزَى اللهُ عَنَّا عَبْدَ شَمْسٍ وَنَوْفَلًا ... وَتَيْمًا وَمَخْزُومًا عُقُوقًا وَمَأْثَمَا

بِتَفْرِيقِهِمْ مِنْ بَعْدِ وُدٍّ وَأُلْفَةٍ ... جَمَاعَتَنَا كَيْمَا يَنَالُوا الْمَحَارِمَا

كَذَبْتُمْ وَبَيْتِ اللهِ نُبْزَى مُحَمَّدًا ... وَلَمَّا تَرَوْا يَوْمًا لَدَى الشِّعْبِ قَائِمَا

«Bir kişi ki onun amcası Ebû Utbe ise, haksızlığa uğrasa da o bir cennet içindedir.

Ona diyorum, fakat nasihatım ondan uzaktır.
Yâ Ebâ Mu'teb'e, şahsını ayakta tutarak yerinde sâbit ol.
Kendisi sebebiyle sövüleceğin bir hasletle yaşadığın müddetce eğer insan topluluklarına inersen âdetini tutma, ondan vaz geç.
Artık acizlik yolunu onlardan bir başkasına bırak.
Çünkü sen devamlı olarak acz üzere yaratılmış değilsin ya!
Muhârebe et, çünkü harp insâftır, haksızlığı önler.
Elbette sen harbin kardeşisin, sulh andlaşmasını yapıncaya kadar kendisine zillet verilmiş göremezsin.
Nasıl böyle demiyeyim!
Halbuki onlar sana karşı büyük bir cinâyet işlemediler ve onlar seni nîmete nâil olmuş veya külfete mâruz kalmış olarak yardımsız bırakmadılar.
Dostluk, ülfet ve mahabbetten sonra haram kılınan şeylere kavuşmaları için, bizim cemaatımızı, ayırıp dağıtmaları sebebiyle isyan ve günahlarından dolayı Allah bizden yana Abd-i Şems, Nevfel, Teym ve Mahzûmun cezalarını versin...
Yalan söylediniz; Beytullaha yemin ederim ki, Muhammed'i biz çekeriz.
Onu Şib esnâsında (Boğazdaki boykotunuzda) bir gün dahi ayakta göremediniz.»

İbn-i Hişâm dedi ki: «Nebzâ», «Neslübü» demektir. İbn-i Hişâm dedi ki: Bu kasideden bir beyt kaldı ki, onu terkettik.

EBÛ BEKR'İN İBN-İ DÜĞÜNNE'NİN KEFALETİNE GİRMESİ VE ONUN KEFALETİNİ RED ETMESİ

Ebû Bekr'e ahd ve emân vermesinin sebebi

İbn-i İshâk dedi ki:

Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri'nin Urve'den, onun da Âişe (Radiyallâhü anhâ)'den naklen bana haber verdiği gibi, Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh)'a Mekke dar geldiği; başına eziyetler geldiği Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve onun ashâbına karşı yaptıkları eziyetleri gördüğü zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hicret için izin istedi, o da ona izin verdi.

Bunun üzerine Ebû Bekr muhâcir olarak yola çıktı ve Mekke'den bir iki günlük bir mesâfe öteye gittiği zaman ona İbn-i Düğünne (18) rastladı. Bu, Beni Hâris b. Abd-i Menât b. Kinâne'nin kardeşidir. O, o zamanda Ehabiş'in efendisi idi.

EHÂBÎŞ

İbn-i İshâk dedi ki:

— **Ehâbiş**: Hâris b. Abd-i Menât b. Kinâne'nin oğulları ile Hûn b. Huzeyme b. Müdrike ve Huzâe'den olan Benû Mustalık'tır.

İbn-i Hişâm:

— Onların hepsi, birlikte yeminleştiler ve Ehâbiş ismini aldılar. Çünkü onlar Mekke'nin altında kendisine Ahbeş denilen bir vâdide yeminleştiler, yemin için bu ismi aldılar (19).

Denilir ki o, İbn-i Düğünne'dir.

İbn-i İshâk: Zühri Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan naklen bana haber verdi ki: Âişe şöyle dedi:

İbn-i Düğünne dedi ki:

— Ey Ebû Bekr nereye? Ebû Bekr de:

— Kavmim beni çıkarttı ve bana eziyet verdiler ve beni sıkıştırdılar, dedi. İbn-i Düğünne de:

— Niçin? Allah'a and olsun ki sen elbette aşiretini, kavmini kabileni zinetlendirirsin ve musibetlere karşı yardım edersin ve iyiyi yaparsın ve yoksulların işini onarırsın, dön. Sen benim kefaletim, ahdim ve emânımdasın, dedi. O da onunla birlikte döndü. Mekke'ye girdiği zaman İbn-i Düğünne kalktı ve şöyle dedi:

— Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz ben Ebû Kuhâfe'nin oğluna ahd ve emân vermişimdir, o halde ona hiç bir kimse iyilikten başka hiçbir şekilde dokunmasın! Âişe dedi ki: «Bunun üzerine Kureyşliler ondan uzak durdular.»

---

(18) İbn-i Düğünne'nin ismi Mâlik'dir. Kastalânî Dağne veya Düğünne, şeklinde zabt etmiştir.

(19) Denilir ki onlar kendisine Hübşâ denilen küçük bir dağın yanında yeminleştiler. Bu dağın isminden müştak bir isim aldılar.

Ebû Bekr'in İbn-i Düğünne'nin kefaletinden çıkmasının sebebi

Âişe (Radiyallâhü anhâ) dedi ki:

— Ebû Bekr'in, Beni Cumeh'de evinin kapısının yanında bir mescidi vardı ve orada namaz kılardı. Şefkatlı bir kişi idi. Kur'an okuduğu zaman ağlardı.

Çocuklar, köleler ve kadınlar da onun şekl ve şemâilinden gördükleri şeylere hayret ederek onun yanında dururlardı.

Kureyş'den birtakım kişiler İbn-i Düğünne'ye gittiler ve ona dediler ki:

— Ey İbn-i Düğünne, sen bu adamı bize eziyet vermesi için teminat altına almadın ya! O bir adamdır ki namaz kıldığı ve Muhammed'e gelen şeyi okuduğu zaman rikkata geliyor ve ağlıyor. Onun acaip ve harika bir görünümü vardır. Biz onun çocuklarımızı, kadınlarımızı ve aklı zayıf kimselerimizi saptırmasından korkuyoruz. Gel de ona emret evine girsin ve orada dilediği şeyi yapsın. Âişe dedi ki:

— Bunun üzerine İbn-i Düğünne ona gitti ve ona şöyle dedi:

— Ey Ebû Bekr, ben seni kavmine eziyet vermen için emânıma almadım! Onlar senin bulunduğun durumdan hoşlanmıyorlar. Senden zarar görüyorlar. Sen evine gir orada istediğin şeyi yap. O da şöyle dedi:

— Senin kefaletini reddedip de Allah'ın kefaletine razı olayım mı? İbn-i Düğünne de dedi ki:

— Evet benim kefaletimi bana geri ver. Ebû Bekr de:

— Onu sana red ettim, dedi.

Âişe dedi ki:

— Bunun üzerine İbn-i Düğünne kalktı ve dedi ki:

«Ey Kureyş topluluğu, Ebû Kuhâfe'nin oğlu kefaletimi bana red etmiştir. İşte sizi arkadaşınızla başbaşa bırakıyorum.»

İbn-i İshâk dedi ki:

— Abdurrahman b. Kâsım, babası Kâsım b. Muhammed'den naklen bana haber verdi ki o şöyle demiş:

— *Kureyş'in sefihlerinden bir sefih*, Kâbe'ye giderken ona rastladı, başına toprak döktü. İbn-i İshâk:

— Bu sefih Velid b. Muğire veya Âs b. Vâil idi. Ebû Bekr de dedi ki:

— Şu sefihin yaptığına bakar mısın? O da şöyle dedi.

— Bunu sen kendin istedin! Sonra Ebû Bekr şöyle diyordu:

— Ey Rabbim, sen ne kadar halîmsin! Yâ Rabbi, sen ne kadar halîmsin! Yâ Rabbi, sen ne kadar halîmsin!

SAHİFE'NİN BOZULMASI HAKKINDAKİ HABER

Hişâm b. Amr'ın, Sahîfe'nin bozulmasında çektiği eziyet

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Beni Hâşim ve Beni Muttalib, kendilerine karşı Kureyş'in yazdıkları sahifenin haklarında imzalandığı evlerinde idiler. Kureyş'den birtakım kişiler, Kureyş'in, Beni Hâşim ve Beni Muttalib'e karşı akidlerini yazdıkları o Sahîfe'yi yıpratmaya kalkıştılar. O sahife için Hişâm b. Amr b. Rebie b. el-Hâris b. Hubeyb b. Nasr b. Cezime b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Luay'ın çektiği eziyetin daha kötüsünü hiçbir kimse çekmedi. Bu ise onun Nadla b. Hâşim b. Abd-i Menâf'ın (ana - bir) kardeşinin oğlu olmasından dolayı idi. Hişâm'ın Beni Hâşim'le ilişkisi vardı. Kavmi içinde şeref sâhibi idi. Bana gelen habere göre, Beni Hâşim ve Beni Muttalib gece boykot edildikleri Boğazda iken Hişâm deve ile ona yiyecek yüklemiş olduğu halde geliyordu. Nihâyet boğazın ağzına geldiği zaman devenin yularını çıkartıyor ve yandan dürtüyordu. Boğaza yiyecek yüklü olarak giriyor ve bez yüklü olarak geri dönüyordu. Bu gidiş gelişlerini tekrar ediyordu.

Hişâm'ın Züheyr b. Ebî Ümeyye'yi kendisine katmaktaki gayreti

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra o, Züheyr b. Ebî Ümeyye b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'a gitti. Onun anası, Âtike bint-i Abdulmuttalib idi. Hişâm dedi ki:

— Ey Züheyr, bildiğin gibi dayıların satamazlar, onlardan da bir şey satın alınmaz oldukları ve onlara kız verilmez ve onların kızlariyle de evlenilmez oldukları hâlde, yemek yemeye, elbiseler giymeğe ve kadınlarla evlenmeğe gönlün dayanır mı? Ben Allah'a yemin ederim ki, şâyet onlar Ebu'l-Hakem b. Hişâm'ın dayıları olsalardı. O seni kendine kattığı gibi sen onu kendine katamazdın. Züheyr:

— Yazık ey Hişâm, ne yapabilirim? Ben ancak bir tek kişiyim. Allah'a yemin ederim ki şâyet benimle birlikte bir adam olsaydı elbette o sahifeyi bozmak için kıyâm eder ve onu bozardım. Hişâm:

— Bir adam bulmuşumdur, dedi. Züheyr:

— Kimdir o? Hişâm:

— Benim. Züheyr de ona:

— Bize üçüncü bir adam bul, dedi.

Hişâm'ın Mut'im b. Adiyy'i kendisine katmak için çalışması

Bundan sonra Hişâm, Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf'a gitti ve ona şöyle dedi:

— Ey Mut'im, Beni Abd-i Menâf'dan iki kabilenin yok olmasına râzı olur musun, halbuki sen bunu görüyorsun. Ve bu konuda Kureyş'e yardım ediyorsun. İşte bak, Allah'a and olsun ki eğer siz onlara bu imkânı verseniz Kureyş bundan geri kalacak değillerdir. Mut'im:

— Yazık, ne yapabilirim? Ben ancak bir tek kişiyim, dedi. Hişâm da:

— İkinci bir kişiyi bulmuşumdur. Mut'im:

— Kimdir o? Hişâm:

— Benim. Mut'im:

— Bize üçüncü bir kişiyi ara. Hişâm:

— Bulmuşumdur. Mut'im:

— Kimdir o? Hişâm:

— Züheyr b. Ebi Ümeyye'dir. Mut'im:

— Dördüncü bir kişiyi ara.

Hişâm'ın Ebü'l-Bahterî'yi kendisine katmasındaki gayreti

Bunun üzerine Hişâm Ebu'l-Bahteri b. Hişâm'a gitti ve ona, Mut'im b. Adiyy'e söylediklerinin bir benzerini söyledi. O:

— Buna yardım edecek bir kimse var mıdır? diye sordu. Hişâm:

— Evet. O:

— Kimdir? Hişâm:

— Züheyr b. Ebi Ümeyye ve Mut'im b. Adiyy ve seninle birlikte benim, dedi. O:

— Bize bir beşinci kişiyi ara, dedi.

Hişâm'ın Zem'e'yi kendisine katmasındaki gayreti

Bunun üzerine Zem'e b. el-Esved b. Muttalib b. Esed'e gitti ve onunla konuştu ve ona onların akrabalığını ve haklarını anlattı. O

da ona şöyle dedi: Beni kendisine çağırdığın bu işe yardım edecek bir kimse var mıdır? O: Evet, dedi. Sonra ona bu kimselerin isimlerini açıkladı.

Hişâm arkadaşları ile sahîfeyi yırtmağa azm ettikleri zaman onlar ve Ebû Cehl arasında meydana gelen hâdiseler

Hişâm ve arkadaşları bir gece, Hacûn denilen yerin önünde bulunmayı birbirine vaad ettiler. Ve orada toplandılar. Söz birliği ettiler ve sahîfe hakkında onu bozuncaya kadar kıyâm etme üzerine and içtiler. Züheyr dedi ki: «Ben sizin en ilk olanınızım, o hâlde ilk konuşan ben olacağım.» Sabah olduğu zaman toplantı yerlerine gittiler. Züheyr b. Ebî Ümeyye ise üzerinde bir hulle olarak sabahleyin gitti ve Beyti yedi defa tavâf etti. Sonra insanlara dönerek şöyle dedi:

— Ey Mekke halkı, Benî Hâşim, onlara bir şey satılmaz ve onlardan satın alınmaz bir vaziyette helâka yüztutmuş oldukları halde, biz yemek yiyip elbiseler giyebilir miyiz? Allah'a and olsun ki, işte akrabaları birbirinden ayıran bu zâlim sahîfe yırtılıncaya kadar oturmayacağım...

O sırada mescidin bir yanında bulunan Ebû Cehl şöyle dedi:

— Yalan söyledin, Allah'a yemin ederim ki o yırtılmayacak! Zem'e b. Esved ona hitaben dedi ki:

— Allah'a and olsun ki en yalancı sensin. O sahîfe daha yazılırken onun yazılmasına râzı olmadık. Ebu'l-Bahterî de şöyle dedi:

— Zem'a doğru söyledi. Ondaki yazılanlara biz râzı olmuyoruz ve onu kabul etmiyoruz. Mut'im b. Adiyy de:

— Siz ikiniz de doğru söylediniz, bunun başkasını söyleyen yalan söyler! Ondan ve onun içindeki yazılan şeylerden Allah'a sığınıyoruz.

Hişâm b. Amr da bunların bir benzerini söyledi. Bunun üzerine Ebû Cehl şöyle dedi:

— Bu, geceden kararlaştırılan bir iştir, onun hakkında bundan başka bir yerde meşveret edilmiştir. Ebû Tâlib de mescidin bir yanında oturmaktaydı. Sonra Mut'im, onu yırtmak için sahîfeye doğru gitti, bir de gördü ki, «Ey Allah'ım senin isminle» sözünden başka her tarafını güveler yemiştir.

Sahîfeyi yazan kişi ve onun elinin felç olması

Sahîfenin yazıcısı, Mansûr (20) b. İkrime'dir. İddiâ ettiklerine göre onun eli kurumuştur.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, sahîfeyi güvelerin yemesini haber vermesi ve bundan sonra kavim içinde geçen hâdiseler

İbn-i Hişâm dedi ki: Bâzı ehli ilim şöyle zikretti:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Tâlib'e şöyle dedi: Ey amca! Şüphesiz ki Rabbim Allah, Kureyş'in sahîfesine güveleri musallat kılmıştır. Sahîfede Allah'a âid bütün isimleri yerinde bıraktılar. Ve sahîfede yazılı olan zulmu, akrabadan alâkayı kesmeyi ve iftirayı yok ettiler. Bunun üzerine Ebû Tâlib:

— Bunu senin Rabbin mi haber verdi? dedi. O da:

— Evet, dedi. Ebû Tâlib:

— O halde Allah'a and olsun kimse sana galip gelemez. Sonra Kureyş'e gitti ve şöyle dedi:

— Ey Kureyş topluluğu, kardeşimin oğlu bana şöyle şöyle haber verdi. Gidin sahîfenizi getirin, eğer kardeşimin oğlunun dediği gibi ise ayrılığımıza bir son veriniz ve o sahifede olan şeylerden vaz geçiniz. Eğer yalancı ise size kardeşimin oğlunu teslim ederim. Bunun üzerine kavim:

— Râzı olduk, dediler ve bunun üzerine birbiriyle akid yaptılar. Sonra gidip baktılar ki o sahife Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği gibidir. Bu ise onların şerlerinin artmasına sebep oldu. İşte bu esnada Kureyş'den olan o topluluk sahîfenin bozulması için yapmak istediklerini yaptılar. (21)

---

(20) Süheylî dedi ki: «Sahîfe'nin yazıcısı hakkında Kureyş'in nesebcilerinin iki kavli vardır. Onlardan biri: Sahîfenin kâtibi, Bağîz b. Âmir b. Hâşim b. Abduddâr'dır. İkinci kavil: O, Mansûr b. Abd-i Şürehbîl b. Hâşim'dir. Bu da yine Benî Abduddar'dandır. Bu, İbn-i İshâk'ın kavlinin muhâlifidir. Zübeyr sahîfenin yazıcısı hakkında bu iki kavlin gayrını zikr etmedi. Zübeyrî'ler ise kavimlerinin neseblerini en iyi bilenlerdir.

(21) Anlatırlar ki, mü'minler muhâsaranın darlığından çok güçlük çektiler. Hattâ onlar ağaç yapraklarını ve sakız ağacının yaprağını yiyorlardı. Hat-

Ebû Tâlib'in, sahifeyi bozan kişilerin medhi hakkındaki şiiri

İbn-i İshak dedi ki:

Sahife yırtıldığı ve içindeki yazılar bozulduğu zaman Ebû Tâlib bozulmasında kıyâm eden o kişileri medh ederek şöyle dedi:

أَلَا هَلْ أَتَى بَحْرِيَّنَا صُنْعُ رَبِّنَا ... عَلَى نَأْيِهِمْ وَاللَّهُ بِالنَّاسِ أَرْوَدُ
فَيُخْبِرَهُمْ أَنَّ الصَّحِيفَةَ مُزِّقَتْ ... وَأَنْ كُلُّ مَا لَمْ يَرْضَهُ اللَّهُ مُفْسَدُ
تَرَاوَحَهَا إِفْكٌ وَسِحْرٌ مُجَمَّعٌ ... وَلَمْ يُلْفَ سِحْرٌ آخِرَ الدَّهْرِ يَصْعَدُ
تَدَاعَى لَهَا مَنْ لَيْسَ فِيهَا بِقَرْقَرٍ (٣) ... فَطَائِرُهَا فِي رَأْسِهَا يَتَرَدَّدُ
وَكَانَتْ كِفَاءً وَقْعَةٌ بِأَثِيمَةٍ ... لِيُقْطَعَ مِنْهَا سَاعِدٌ وَمُقَلَّدُ
وَيَظْعَنُ أَهْلُ الْمَكَّتَيْنِ فَيَهْرُبُوا ... فَرَائِصُهُمْ مِنْ خَشْيَةِ الشَّرِّ تُرْعَدُ
وَيُتْرَكُ حَرَّاثٌ يُقَلِّبُ أَمْرَهُ ... أَيُتْهِمُ فِيهِمْ (١) عِنْدَ ذَاكَ وَيُنْجِدُ
وَتَصْعَدُ بَيْنَ الْأَخْشَبَيْنِ كَتِيبَةٌ (٣) ... لَهَا حُدُجٌ (٤) سَهْمٌ وَقَوْسٌ وَمِرْهَدُ
فَمَنْ يَنْشَ (٦) مِنْ حُضَّارِ مَكَّةَ عِزُّهُ ... فَعِزَّتُنَا فِي بَطْنِ مَكَّةَ أَتْلَدُ
نَشَأْنَا بِهَا وَالنَّاسُ فِيهَا قَلَائِلُ ... فَلَمْ نَنْفَكِكْ نَزْدَادُ خَيْراً وَنُحْمَدُ

---

tâ onlardan birisi koyunun yaptığı gibi yapıyordu. Onların içinde Sa'd b. Ebî Vekkas vardı. Rivâyet olundu ki o şöyle dedi: «Acıkmıştım ve ben bir gece yaş bir şeyin üzerine ayağımı bastım. Onu hemen ağzıma koydum ve yuttumdu. Hâlâ onun ne olduğunu bilmiyorum.» Öyle bir durumda idiler ki kâfile Mekke'ye geldiği ve onlardan biri çarşıya ahâli için yiyecek bir şey satın almak için geldiği zaman Allah düşmanı Ebû Leheb ayağa kalkar ve şöyle derdi: «Ey tüccar topluluğu, Muhammed'in ashâbına pahalı kılınız ki onlar mallarınızın pahasına kavuşamasınlar. Benim malımı ve borcuma vefamı bilmektesiniz. Size bir zarar gelmemesini garanti ettim.» Böylece müslümanlar çocukları açlıktan kıvranır ve ağlar oldukları halde, elinde onları doyuracak bir şey olmaksızın onlara geri dönüyordu. Tüccar ise Ebû Leheb'in yanına gidiyorlar, o da onlara satın aldıkları yiyecek ve giyeceklerde kâr veriyordu. Yeter ki müslümanlar ve onlarla birlikte olanlar açlıktan ve çıplaklıktan güçlük ve meşakkat çeksinler.

وَنُطعِمُ حتى يترُكَ النَّاسُ فضلَهم   إذا جعلت أيدي المُفيضين تُرعَدُ
جزى الله رهطًا بالحَجُون تَتابَعُوا   على ملأٍ يَهدي لحزمٍ ويُرشِدُ
قُعودًا لدى خَطمِ الحَجُونِ كأنَّهم   مَقاوِلةٌ بل هم أعزُّ وأمجَدُ
أعانَ عليها كلُّ صقرٍ كأنَّه   إذا ما مَشى في رَفرَفِ الدِّرعِ أحرَدُ
جريءٌ على جُلّى ( ) الخطوبِ كأنَّه   شِهابٌ بكفَّي قابسٍ يتوقَّدُ
من الأكرمين مِن لؤيِّ بن غالبٍ   إذا سِيمَ خَسفًا وجهُهُ يتربَّدُ
طويلُ النِّجادِ خارجٌ نصفُ ساقِهِ   على وجهِهِ يُسقى الغَمامُ ويُسعَدُ
عظيمُ الرَّمادِ سيِّدٌ وابنُ سيِّدٍ   يحضُّ على مَقرى الضُّيوفِ ويحشُدُ
ويَبني لأبناءِ العشيرةِ صالحًا   إذا نحن طُفنا في البلادِ ويَمهَدُ
ألَظَّ بهذا الصُّلحِ كلُّ مُبرَّأٍ   عظيمِ اللِّواءِ أمرُهُ ثمَّ يُحمَدُ
قَضَوا ما قَضَوا في ليلِهم ثمَّ أصبحوا   على مَهَلٍ وسائرُ النَّاسِ رُقَّدُ
هُمُ رَجَعوا سَهلَ بنَ بيضاءَ (1) راضيًا   وسُرَّ أبو بكرٍ بها ومحمَّدُ
متى شُرِّكَ الأقوامُ في جُلِّ أمرِنا   وكنَّا قديمًا قبلَها نتودَّدُ
وكنَّا قديمًا لا نُقِرُّ ظُلامةً   ونُدرِكُ ما شِئنا ولا نتشدَّدُ
فيا لَقُصَيٍّ هل لكم في نفوسِكم   وهل لكم فيما يجيءُ به غدُ
فإنِّي وإيَّاكم كما قال قائلٌ   لديكَ البيانُ لو تكلَّمتَ أسودُ

«Dikkat! Denizde Habeş Yurduna mühâcir olan müslümanlara, onların uzaklaşmalarına karşı Rabbimizin yaptığı gerçekleşti mi?
Allah ise insanlara çok acıyandır.
Onlara haber verdi ki sahife yırtılmıştır.
Ve her şey ki Allah ondan râzı değildir, o, bozulmuş demektir.
Yalan ve sihir nöbetleşe o sahîfede birleşmiştir.
Halbuki zamanın sonuna kadar yükselen ve uzayıp giden bir sihir şimdiye kadar bulunmadı.

Kavim, o sayfanın içinde olmayan kimseleri gırgıra alarak ona çağırdılar.

Bir de baktılar ki çoktan onun felâket haberini veren uğursuz ve şer kuşu onun başı ucunda dolaşmaktadır.

Kendisinden kol ve boynun kesilmesi için çok günahkâr bir vak'a olmaya kâfi geldi.

İki Mekke halkı yerlerini terkedip intikal ediyorlar ve onların vücûdlarının yanlarındaki et parçası, şerrin korkusundan onlar titreyerek kaçıyorlar.

Çalışıp kazananlar işlerini çevirmeğe bırakılırlar, kâh Hicâz'ın Tihâmesine giderler, kâh Necd'ine giderler.

Ahşâbân denilen Mekke'nin iki dağı arasında ordu yükselir.

Onun için develerinde hevdecler, oklar, yaylar ve süngüler vardır.

Mekke mukimlerinden kimin izzeti güçlülüğü doğarsa işte bizim izzetimiz Mekke vâdisinde daha önce daha eskiden doğmuştur.

İnsanlar orada azlık iken biz orada neşet ettik.

Doğduk büyüdük, hayırca artar ve öğülür olduğumuz halde devamlı kaldık.

Kumar oklariyle taksim esnasında onları çeken kimselerin elleri titremeğe başladığı zaman insanlar fazıllarını ve faziletlerini terkedinceye kadar biz doyuruyorduk.

Allah bir topluluğu Mekke'nin yukarısında Hacûn denilen yerde kuvvetlendirdi.

Onlar insanların içinde gözleri önünde biatlaştılar doğru yolu gösteren bir topluluk önünde.

Hacûn'un ön tarafının yanında sanki onlar bölükler oldukları, hattâ onlardan daha güçlü ve daha şerefli oldukları halde oturuyorlardı.

O sahifeye karşı doğan kuşu gibi şecaatlı herkes yardım etti, sanki o zırhların katları ve kıvrımları içinde yürüdüğü zaman zırhın ağırlığından dolayı yavaş yavaş yürüyordu.

Büyük işler üzerine yürüyendir.

Sanki o ateş yakan ateşçinin iki avucunda şuledir, parıldayan bir alevdir.

En kerimlerdendir, Luayy b. Gaalib'dendir.

Zillet teklif olunduğu zaman yüzünün rengi değişir kapkara olur.

Kılıcının bağı uzundur, baldırının yarısı dışardadır.

Yüzü üzerinde bulut su alır ve mesûd olur.

Ocağının külü de çoktur.

Efendi oğlu efendidir.
Konuklara yedirip içirmeğe teşvik eder ve toplar.
Bizler beldeleri dolaştığımız zaman soyundan olanlara uygun olanı inşâ eder ve döşer.
Bu sulha bağlıdır.
Kötülüklerden büsbütün beridir.
Sancağı büyüktür.
İşi orada beğenilir, öğülür.
Gecelerinde aldıkları kararları aldılar, sonra yavaşca sabaha girdiler ve sâir insanlar uyumaktaydılar.
Sonra râzı olarak Sehl b. Beyzâ'ya (22) döndüler.
Onunla Ebû Bekr ve Muhammed sevindi.
Her ne zaman ki kavimler kabîleler işimizin büyüğünde ortaklaşırlar biz onlardan seve seve önce öncüler olurduk.
Biz eski idik, zâlimlikleri tanımayız, dilediğimiz şeylere kavuşuruz ve güçlük çekmeyiz.
Ey Kusayy, sizin için, içinizde bir şey var mıdır?
Acaba sizin için yarının getireceği şeylerde bir şeyiniz var mıdır?
Çünkü ben ve siz söyleyenin şu dediği gibiyiz :
Şayet şu dağ konuşsaydı durumu beyan etmek sende idi.»

Hassân'ın Mut'ime mersiyesi

Hassân b. Sâbit, Mut'im b. Adiyy öldüğü sırada ona ağlayarak ve sahifeyi bozmaktaki kıyâmını anlatarak onun hakkında şöyle söylüyor :

أيا عين (٦) فابكي سيد القوم واسفحي … بدمع وإن أنزفته فاسكبي الدما
وبكي عظيم المشعرين كليهما … على الناس معروفا له ما تكلما
فلو كان مجد يخلد الدهر واحدا … من الناس أبقى مجده اليوم مطعما
أجرت رسول الله منهم فأصبحوا … عبيدك ما لبى مهل وأحرما

(22) Bu Sehl, İbn-i Vehb b. Rebîe b. Hilâl b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir. Bu İbn-i Beyzâ ile tanınır. Bu Beyzâ onun anasıdır. O kadının ismi Da'd bint-i Cahdem b. Ümeyye b. Darb b. el-Hâris b. Fihr'dir. Sehl'in iki erkek kardeşi vardır : Süheyl ve Safvân. Bunlar hepsi de Beyzâ'dan doğmadırlar.

فلو سئلت عنه معد بأسرها ... وقحطان أو باقي بقية جرهما
لقالوا هو الموفي بخفرة جاره ... وذمته يوما إذا ما تذمما
فما تطلع الشمس المنيرة فوقهم ... على مثله فيهم أعز وأعظما
وآبى إذا يأبى وألين شيمة ... وأنوم عن جار إذا الليل أظلما

«Ey gözüm, kabîlenin efendisine ağla ve yaş dök.
Eğer göz yaşlarını tüketirsen kan akıt.
İki insan topluluğunun büyüğüne ağla ki, o ikisinin konuşmaları insanlarca bilinmektedir.
Şâyet şeref insanlardan bir kimseyi ebedî olarak yaşatmışsa onun şerefi bu gün Mut'im'i vücutta bırakmıştır.
Resûlullah'ı onlardan korudu.
Telbiye ile sesini yükseltip ihrama girenler telbiye ettiği müddetce onlar senin kulların oldular.
Şâyet tek başına Mead kabîlesine ve Kahtan'a veya Cürhüm'den geriye kalanlara ondan sorulsa elbette derler ki o ahdine aldığı kimsenin ahd ve emânını îfâ edendir.
Zimmet ve ahdine yardımına aldığı zaman zimmetini yerine getirendir.
Aydınlatan güneş, onların üstüne, daha güçlü ve daha büyük olarak, onun gibisi üzerine doğmadı.
Râzı olmadığı zaman imtina eder çekinir, yumuşak huyludur.
Gece karanlık olunca emânına aldığı kimseyi en iyi uyutup rahat ettirendir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: **«Kileyhimâ = onların ikisi de»** sözü İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldur.

Mut'im'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i ahd ve emânına alması**

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Resûlullah'ı ahd ve emânına aldın» sözüne gelince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâif halkından ayrıldığı ve onu tastik etmelerine ve ona yardım etmelerine dâir çağrısına icâbet etmedikleri zaman, Hirâ'ya gitti. Sonra Ahnes b. Şüreyk'e, kendisini ahd ve emânına alması için haber gönderdi. O da şöyle dedi:

— Ben halifim, halif ise ahd ve emâna alamaz. Bunun üzerine Süheyl b. Amr'a haber gönderdi. O da şöyle dedi:

— Beni Âmir, Beni Kâb'i ahd ve emâna almıyor. Bunun üzerine Mut'im b. Adiyy'e gönderdi o da buna icâbet etti müsbet cevabını verdi. Sonra Mut'im ve onun ev halkı silâhlandılar, çıktılar, Mescid'e geldiler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdi ki gelsin girsin. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de girdi ve Beyti tavâf etti ve onun yanında namaz kıldı. Sonra da ayrılıp evine gitti. İşte Hassân b. Sâbit'in kasd ettiği şey budur.

Hassân'ın Hişâm b. Amr'ı, sahîfeyi yırtmaya kalkmasından dolayı medh etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassân b. Sâbit el-Ensârî yine Hişâm b. Amr'ı, sahîfe hakkında kıyâmından dolayı medhederek şöyle dedi:

هَلْ يُوفِيَنَّ بَنُو أُمَيَّةَ ذِمَّةً ... عَقْداً كَمَا أَوْفَى جِوَارُ هِشَامِ
مِنْ مَعْشَرٍ لَا يَغْدِرُونَ بِجَارِهِمْ ... لِلْحَارِثِ بْنِ حُبَيِّبٍ(٣) بْنِ سُخَامِ
وَإِذَا بَنُو حِسْلٍ أَجَارُوا ذِمَّةً ... أَوْفَوْا وَأَدَّوْا جَارَهُمْ بِسَلَامِ

«Acaba Beni Ümeyye ahdini ve akdini îfâ eder mi?
Nitekim Hişâm'ın ahd ve emânı bir topluluk tarafından îfâ olundu.
Onlar ki ahd ve eman verdikleri kimseye gadr etmezler.
Bu kimse Hâris b. Hübeyb b. Suhâm'dır.
Bir de bakıyorsun ki Benî Hisl yardım ve emân verdiler.
Emân vermelerini de selâmetle ifâ ve edâ ettiler.»

Hişâm Sühâm'dan biridir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Noktalı «hâ» ile «suhâm», denilir.

· TUFEYL B. AMR EL-DEVSÎ'NİN MÜSLÜMAN OLMASININ SEBEBİ

Kureyş'in onu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kulak vermesinden hazer ettirmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kavminden gördükle-

rine karşılık, onlara bol nasihat ediyordu. Onları içinde bulundukları şeyden kurtuluşa çağırıyordu. Kureyş ise, Allah onu onlardan koruduğunda milletlerini ve onların yanına gelen Arapları ondan uzaklaştırmaya başlamışlardı.

Tufeyl b. Amr ed-Devsî haber veriyor ki:

O Mekke'ye gelmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de orada bulunuyordu. Gelir gelmez ona Kureyş'den birtakım kişiler gittiler. Tufeyl, şerif, şâir, akıllı bir kişi idi. Ona şöyle dediler:

Ey Tufeyl, sen memleketimize geldin, bizim aramızda bulunan bu adamın durumu bize ağır geliyor. Bizim cemâatımızı birbirinden ayırdı. Bizim işimizi dağıttı. Onun sözü ancak bir sihir gibi, kişi ile babasının arasını ayırıyor, kişi ile kardeşinin arasını ayırıyor, kişi ile karısının arasını ayırıyor. Biz sana ve senin kavmin için başımıza gelen şeyden korkuyoruz. Onunla konuşma ve ondan bir şey dinleme...

Onun, Kureyş'in sözünü dinlemesi sonra ayrılıp Resûlün kelâmını dinlemesi

Tufeyl bin Amr, dedi: Allah'a yemin ederim üzerimde o kadar durdular ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir şey dinlememeğe ve O'nunla konuşmamaya azmettim. Nihâyet Mescid'e gittiğim zaman, O'nun sözünden bir şey bana varmasından uzak durmak için kulağıma bir pamuk tıkadım. Mescide gittim. Bir de baktım ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada Kâbe'nin yanında namaz kılıyor. Ona yakın bir yerde durdum. Allah O'nun bâzı sözlerini ille de bana işittirmek istedi. Ben güzel bir kelâm işittim. İçimden dedim ki: Anam beni yitirsin. Allah'a yemin ederim ki, ben akıllı, şâir bir kişiyim, güzelin çirkinden ayırd edilmesi bana gizli kalmaz. Şu adamdan söylediği şeyi dinlemekten beni kim men eder! Eğer yaptığı şey güzel ise onu kabul ederim, eğer çirkin ise onu terk ederim.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karşılaşması ve O'nun dâvetini kabul etmesi

Dedi ki: Çok geçmedi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine ayrılıp gitti. Ben de onun peşine gittim ve o evine girdiği zaman onun yanına geldim. Ve dedim ki:

— Ey Muhammed, senin kavmin bana şöyle şöyle dediler. Söylentileriyle beni senin durumundan hep korkuttular, öyle ki senin sözünü işitmemem için kulağımı bir pamuk ile tıkamıştım. Sonra Allah bana senin sözünü işittirmekten başkasına râzı olmadı. Ben de güzel bir söz olarak onu dinledim. O halde kendi durumunu bana arz et. (Dedi ki :)

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bana İslâmı arz etti, bana Kur'ân okudu, vallahi! Şimdiye kadar ondan daha güzel bir söz dinlememiştim. Ne de ondan daha doğru bir iş işitmiştim. Dedi ki :

— Böylece müslüman oldum ve hak şehâdetiyle şehâdet getirdim. Dedim ki :

— Ey Allah Nebisi, ben kavmimin içinde sayılan itâat edilen bir kişiyim. Ben onlara dönüyorum. Onları İslâm'a çağıracağım! Allah'a duâ et de benim için bir alâmet kılsın ki onları çağırdığım İslâm dâvasına yardım etsin. O da şöyle dedi :

— Ey Allah'ım onun için bir alâmet (keramet, mûcize) kıl.

Allah'ın ona ihsan ettiği alâmet

Diyor ki : Böylece kavmime gittim ve iki dağın arasındaki bir geçite geldiğim zaman su almaya gelen bir insan topluluğunu gördüm. İki gözümün arasmda kandil gibi bir nur vâki oldu. Ben :

— Ey Allah'ım, yüzümden başka bir yerde o nuru kıl, korkarım onlar zannederler ki onların dinlerinden ayrıldığım için yüzümdeki vâki olan cezâdır, dedim.

Bunun üzerine o nur ayrıldı ve değneğimin ucuna geldi. Suya gelen o cemaat değneğimdeki o nura bakmaya başladılar. Kandil gibi asılmış duruyordu. Ben de onlara doğru o iki dağ arasındaki açıklıktan indim. Nihâyet onlara geldim ve onların içinde sabahladım.

Babasını İslâm'a dâvet etmesi

İndiğim zaman babam bana geldi, büyük yaşlı ihtiyar bir kişi idi. Dedim ki :

— Ey babacığım benden sana ne! Ben senden değilim, sen de benden değilsin. Dedi ki :

— Niçin ey oğulcuğum? Dedim ki :

Müslüman oldum ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dinine tâbi oldum. Dedi ki:

— Ey oğulcuğum, senin dinin benim de dinimdir. Ben:

— O halde git ve boy abdesti al ve elbiseni temizle, sonra gel ki öğrendiğim şeyleri sana öğreteyim, dedim.

O da gitti ve gusül abdesti aldı ve elbiselerini temizledi. Sonra geldi ben ona İslâm'ı arz ettim o da müslüman oldu.

Karısını İslâm'a dâvet etmesi

Sonra zevcem geldi. Ben dedim ki:

— Benden sana ne! Ben senden değilim sen de benden değilsin. O dedi ki:

— Niçin? Babam anam sana feda! Dedim ki:

— Benimle senin aranı İslâm ayırdı. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dinine tâbi oldum. O da dedi ki:

— Senin dinin benim de dinimdir.

O halde Hinâ zi-Şerâ'ya git ve ondan paklan. (İbn-i Hişâm'ın rivâyetine göre: Himâ Zî-Şerâ da denilir. Zî-Şerâ; Devs kabilesinin bir putu idi. Himâ da onu koruduklan koruluk bir arâzi idi. Ve onun yanında dağdan inen azıcık bir su vardı.)

Babam anam sana fedâ, şu kız çocuğumuza karşı Zi-Şerâ'dan bir şeyden korkmuyor musun? dedi. Ben dedim ki:

— Hayır, ben bunun için garanti veriyorum. Bunun üzerine hanımım gitti ve gusül abdestini aldı sonra geldi. Ben de ona İslâm'ı arz ettim, o da müslüman oldu.

Kavmini İslâm'a dâveti ve onlardan meydana gelen şeyler ve onların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuşmaları

Sonra Devs'i İslâm'a dâvet ettim, onlar ise bana karşı ağır aldılar. Sonra Mekke'ye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim ve ona dedim ki:

— Ey Nebiyyellah, zinaya meftunlukları Devs'i benden uzak tuttu. Onlara bed duâ et! O da şöyle dedi:

— Ey Allah'ım, Devs'e hidâyet ver ve bana da:

— Kavmine dön, onları dâvet et ve onlara rıfk ile muâmele et, dedi.

Ben Devs topraklarında onları İslâm'a dâvet etmeğe devam ettim, nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret etti. Bedir, Uhud ve Hendek savaşları geçti. Sonra kavmimden benimle müslüman olan kimselerle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldim. O sıra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'de idi. Devs'den yetmiş veya seksen âile ile birlikte Medine'ye indim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Hayber'de ulaştık. O da bizim için müslümanlarla birlikte ganimetten pay ayırdı.

Yakmak için Zil-Keffeyn putuna gitmesi

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte olmaya devam ettim. Nihâyet Allah ona Mekke'yi feth ettirdiği zaman dedim ki:

— Ey Allah'ın Resûlü, beni Zul-Keffeyn'e gönder ki onu yakayım. O Amr b. Hümeme'nin putu idi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bunun üzerine Tufeyl o putun yanma gitti, üzerine ateş yaktı ve şöyle demeğe başladı:

يَاذَا الْكَفَّيْنِ لَسْتُ مِنْ عُبَّادِكَا[1] مِيلَادُنَا أَقْدَمُ مِنْ مِيلَادِكَا

• إِنِّي حَشَوْتُ النَّارَ فِي فُؤَادِكَا •

«Ey Zül'-Keffeyn, ben sana ibâdet edenlerden değilim, bizim doğumumuz senin doğumundan daha öncedir.
Ben senin kalbine ateş tıkadım.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ruhunun kabzından sonra müslümanlarla birlikte cihâdı, sonra rüyası ve katl olunması

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e döndü. Ve onunla birlikte Medine'de bulunuyordu. Allah, Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ruhunu kabz etti. Arablar irtidad ettiği zaman müslümanlarla birlikte çıktı ve onlarla birlikte yürüdü. Nihâyet Tulayhe'yi ve Necid topraklarının hepsini bitirdiler. Sonra müslüman-

larla birlikte Yemâme'ye gitti. Onunla birlikte oğlu Amr b. Tufeyl de bulunuyordu. O Yemâme'ye müteveccihen bir rüya gördü ve arkadaşlarına dedi ki:

— Ben bir rüya gördüm onu bana tâbir ediniz. Gördüm ki, saçlarım tıraş edildi, ağzımdan bir kuş çıktı ve bana bir kadın rastladı, beni fercine idhal etti. Ve görüyordum ki oğlum beni arzulu bir vaziyette süratle arıyor. Sonra da onu benden men olunmuş gördüm. Dediler ki:

— Hayır ola! Dedi ki:

— Allah'a yemin ederim ki ben tevil ettim. Dediler ki:

— Nedir o? Dedi ki:

— Başımın tıraş edilmesine gelince, onun yere inmesidir. Ağzımdan çıkan kuşa gelince o benim ruhumdur. Beni fercine idhal eden kadın ise yerdir, benim için onda çukur kazılmıştır. Ben oraya gömüleceğim. Oğlumun beni aramasına, sonra benden haps olunup men olunmasına gelince ben görüyorum ki o yakında bana isâbet eden şeyin ona isâbet etmesine gayret edecektir. Sonra O (Tufeyl) Rahimehullah Yemâme'de şehid olarak katl olundu. Onun oğlu da şiddetli bir yaralanmakla yaralandı. Fakat kurtuldu. Sonra Yermûk senesinde Ömer (Radiyallâhü anh)'in zamanında şehid edildi.

A'ŞÂ BENİ KAYS B. SA'LEBE'NİN DURUMU

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelişi sırasında onu medh etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

— Halâd b. Kurre b. Hâlid ed-Devsi ve Bekr b. Vâil ile ehl-i ilim üstadlardan bâzıları bana haber verdiler ki:

— A'şâ Beni Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe b. Sab b. Ali b. Bekr b. Vâil, İslâm'a girmeyi murâd ederek Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gitti. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i medh ederek şöye dedi:

أَلَمْ تَغْتَمِضْ عَيْنَاكَ لَيْلَةَ أَرْمَدَا   وَبِتَّ كَمَا بَاتَ السَّلِيمُ مُسَهَّدَا

وَمَا ذَاكَ مِنْ عِشْقِ النِّسَاءِ وَإِنَّمَا   تَنَاسَيْتَ قَبْلَ الْيَوْمِ صُحْبَةَ[2] مَهْدَدَا

وَلكنْ أرى الدَّهْرَ الذي هُوَ خائنٌ   إذا أصلحتْ كفّايَ عادَ فأفسدا

كهولاً وشبّاناً فقدتُ وثروةً   فللهِ هذا الدَّهْرُ كيفَ تردّدا

وَما زِلتُ أبغي المالَ مُذْ أنا يافعٌ   وليداً وكهلاً حينَ شِبْتُ وأمْرَدا

وَأبتذلُ العِيسَ المَراقيلَ تغتلي   مَسافةَ ما بينَ النُّجَيرِ فصَرْخَدا

ألا أيُّهذا السائلي أينَ يَمّمَتْ   فإنَّ لها في أهلِ يثربَ مَوْعِدا

فإنْ تسألي عنّي فيارُبَّ سائلٍ   حَفِيٍّ عنِ الأعشى بهِ حيثُ أصعدا

أجدّتْ برجليها النَّجاءَ وراجعتْ   يداها خِنافاً ليِّناً غيرَ أحردا

وفيها إذا ما هجّرتْ عجرفيّةٌ   إذا خِلتَ حِرباءَ الظهيرةِ أصيدا

وآليتُ لا آوي[1] لها مِنْ كلالةٍ   ولا مِنْ حَفىً[2] حتّى تلاقي مُحمّدا

متى ما تُناخي عندَ بابِ ابنِ هاشمٍ   تُراحي وتَلْقَيْ مِنْ فواضلهِ ندى

نبيّاً يرى ما لا ترونَ وذكرُهُ   أغارَ لعمري في البلادِ وأنجدا

لهُ صدقاتٌ ما تُغِبُّ ونائلٌ   وليسَ عطاءُ اليومِ مانِعَهُ غدا

أجِدَّكَ لمْ تسمعْ وَصاةَ مُحمّدٍ   نبيِّ الإلهِ حيثُ أوصى وأشهدا

إذا أنتَ لمْ ترحلْ بزادٍ مِنَ التُّقى   ولاقيتَ بعدَ الموتِ مَنْ قدْ تزوّدا

ندمتَ على أنْ لا تكونَ كمثلهِ   فتُرصِدَ للأمرِ[6] الذي كانَ أرصدا

فإيّاكَ والميتاتِ لا تقربنّها   ولا تأخذاً سهماً حديداً لتفصدا

وذا النُّصُبَ[8] المنصوبَ لا تنسُكنّهُ   ولا تعبدِ الأوثانَ واللهَ فاعبُدا

ولا تقربنَّ حُرّةً[1] كانَ سِرُّها   عليكَ حراماً فانكحنْ أو تأبّدا

وذا الرَّحِمِ القُرْبى فلا تقطعنّهُ   لعاقبةٍ ولا الأسيرَ المُقيّدا

وسبّحْ على حينِ العشيّاتِ والضُّحى   ولا تحمدِ الشيطانَ واللهَ فاحمدا

ولا تسخراً مِنْ بائسٍ ذي ضرارةٍ[3]   ولا تحسبنَّ المالَ للمرءِ مُخلِدا

«Ey gözü ağrıyan kişi, gece gözlerin uyumadı mı?
Böcek tarafından ısırılmış uyuyamaz olduğu halde geceledigi gibi geceledin.
Bu, kadınlara aşkından dolayı değildir.
Bu ancak bir gün önce Mehdel adlı kadının sohbetini unutmuş olmanızdan dolayıdır.
Fakat hain olan zamanı görüyorum ki avuçlarım islah olduğu zaman dönüp tekrar bozuldular.
Gençlik, kühûl zamanımı ve serveti dahi kaybettim.
Allah Allah, bu zaman nasıl dönüp gidiyor.
Çocukluğumun sonlarından beri mal talebine koyuldum gitti.
Tüysüz iken, genç yaşta otuz yaşını aşkın kühûl vaziyetinde ve ihtiyarladığım zaman dahi kırmızıların karıştığı beyaz, süratli yürüyen develer Yemen'den olan Hadremevt'e ve Cezire'de Nüceyr ile Sarhad arasındaki mesâfeyi, birbirini geçer oldukları halde yıprandılar.
Dikkat ey benden soran kimse o nereye gitmek istiyor?
Onun için Medine halkı içinde verilmiş bir vâdı vardır.
Eğer benden sorarsan A'şâ'dan soran çok yalınayaklar vardır ki o nereye giderse onunla gider.
O deve iki ayağiyle sür'at göstermeğe gayret ediyor ve ellerinin sinirleri kurumamış ve ve bozulmamış olduğu halde yumuşak biraz durgunca döndürdü.
Ve o devede öğlenin sıcağında yürüdüğü zaman uzun ayaklı bir karınca vardır.
Onu öğlenin keler denilen böceği zan edersin ki güneşte çıkar görünür güneşle birlikte olur.
Deve nereye dönerse oraya döner, deve bu halde kendisinden boynunu eğer.
O deve için yük ve yalın ayaklıktan, Muhammed'e kavuşuncaya kadar şefkat ve merhamet etmemeğe devam ettim.
Ne zaman İbn-i Hâşim'in kapısı önünde devam çökerse rahata kavuşur ve onun faziletlerinde keremle karşılaşır.
Bir Nebî ile ki sizin görmediğinizi o görür ve onun zikri, and ederim ki beldelerin çukurlarında ve tepeliklerinde vardır.
Onun için birtakım sadakalar vardır ki, günaşırı olmaksızın nâildir.
Bu günün bahşişini vermek de yarınki bahşişi vermeğe mâni değildir.
Seni Muhammed'in vasiyyetini dinlemiyor buluyorum.
O Allah'ın nebîsidir ki vasiyyette bulundu ve şâhid oldu.

Sen takvâdan bir azıkla yolculuğa çıkmadığın zaman ve öldükten sonra onunla azıklanmış ile karşılaştığın zaman onun gibi olmadığına pişman olursun.
Ve sen de onun vâd olunduğu şeyle vâd olunursun.
Sakın ola ki ölü hayvanın etini yemeyesin.
Bundan seni sakındırırım.
Sakın onlara yaklaşma ve damar kesmek için de keskin ok alma.
İşte bu dikili mâbud taşlara ibâdet etme.
Putlara ibâdet etme, Allah'a ibâdet et.
Sana nikâhı haram olan hür bir kadına yaklaşma.
Ya nikâhlan, ya evlen veyâ kadınlardan uzak dur.
Âkibetten dolayı hısım akrabadan kesilip onlarla alâkayı terketme.
Ne de bağlanmış esirden iyiliği kesme.
Akşamları ve sabahleyin tesbih et.
Şeytanı öğme Allah'a hamd et.
Zarûret ve fakr içinde olan kimseyi alaya alma.
Kişi için malın ebedî kalacağını zan etme.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şarâbı harâm kılmasını öğrenmesinden sonra geri dönmesi ve onun ölümü

Mekke'de veya oraya yakın bir yerde Kureyş'den bir müşrik ona durumunu sordu. O da ona, müslüman olmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kast ederek geldiğini haber verdi. Müşrik da ona şöyle dedi :

— Ey Ebû Basir o zinâyı haram kılıyor. Buna cevaben A'şâ dedi :

— Vallahi bu öyle bir şeydir ki benim ona ihtiyacım yoktur. O da ona şöyle dedi :

— Ey Ebû Basir o şarabı haram kılıyor. Bunun üzerine A'şâ şöyle dedi :

— Amma buna gelince vallahi nefsim buna meftundur. Fakat ben ayrılacağım ve bu sene o şaraptan kendimi doyuracağım. Sonra ona gelir ve müslüman olurum. Böylece gitti ve o sene öldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geri dönemedi. (23)

---

(23) Süheylî dedi ki : «Bu İbn-i Hişâm ve onun görüşünde olanların bir gafletidir. Çünkü insanlar şunun üzerine icma etmişlerdir ki : Şarâb'ın haram kılınması başka yerde değil ancak Medîne'de, Bedir ve Uhud geçtikten sonra

Ebû Cehl'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e boyun eğmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Allah'ın düşmanı Ebû Cehl b. Hişam, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e düşmanlığı, buğzu ve ona karşı şiddeti ile beraber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüğü zaman ona boyun eğerdi.

DEVESİNİ EBÛ CEHL'E SATAN İRÂŞİ'NİN DURUMU

Ebû Cehl'in ona borcunu geciktirmesi ve onun da Kureyş ile yardım görmesi ve onların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i istihfâf etmeleri

İbn-i İshak şöyle dedi:

— Abdulmelik b. Abdullah b. Ebî Süfyân es-Sekafî bana haber verdi — ki o hâfızalı idi — ve şöyle dedi:

— İrâş'dan (24) bir adam bir devesiyle Mekke'ye geldi (ki İbn-i Hişâm rivâyeti İrâşe şeklindedir.) (25) Ebû Cehl o adamdan devesini satın aldı. Ve o devenin bedelini geciktirdi. Bunun üzerine İrâşî geldi ve Kureyş'in bir topluluğunun yanında durdu. Resûlullah (Sal-

---

indi. Mâide sûresinde haram kılındı. Halbuki o sûre sûrelerin en sonuncusudur. Sahihân'da bundan ötürü Hamza'nın hamrı içtiği ve şarkıcı kadınlara şarkı söylettiğinin kıssası vardır. Eğer Aşâ'nın haberi ve şarab hakkında zikr olunanlar sahîh ise bu Mekke'de değil Medine'de olmuştur. Ona «Onun şarabı haram kıldığını biliyor musun» diyen kimse münafıkıardan veya yahûdilerden imiş. Kasîdede buna delâlet eden şu sözü vardır.» Onun için Yesrib = Medine halkı içinde verilmiş bir vad vardır.»

Kalî'nin Ebû Hâtim'den Ebû Ubeyde'den naklen bir rivâyetini buldum ki o şöyle demiş: Aşâ, Âmir b. Tufeyl Kays'ın beldelerine vardı ve o, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gidiyordu. Ona onun şarabı haram kıldığı zikr olundu, o da geri döndü. İşte doğru olmaya lâyık olan budur.»

(24) O, İbnü'l-Ğavs'dir. Veya İbn-i Amr b. Ğavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe'dir. Bu, Becîle ve Has'am'ın babası olan Enmâr'ın babasıdır.

(25) Süheylî şöyle dedi: «İbn-i Hişâm'ın zikr ettiği İrâşe Hasam'dan bir koldur. İrâşe Mısırlı Firavn'un nesebinde Amâlik'ler içinde mezkûrdur.

lallahü Aleyhi ve Sellem) de Mescid'in kenarında oturmakta idi. Ve o şöyle dedi:

— Ey Kureyş topluluğu! Hangi adam benim hakkımı Ebul'-Hakem b. Hişâm'dan alacak? Ben garib bir adamım, yolcuyum. Benim hakkımı zorla benden gasp ediyor. O Kureyş topluluğu ona şöyle dediler:

— Oturan o adamı görüyor musun? (ki bunu Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için söylediler ve onlar onunla istihza ediyorlardı, çünkü onunla Ebû Cehl'in arasındaki düşmanlığı biliyorlardı) Ona git, o hakkını almak üzere sana yardım eder.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Cehl'den onun hakkını alması

İrâşi de gitti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında durdu. Ve ona şöyle dedi:

— Ey Allah'ın kulu, Ebû Hakem b. Hişâm kendindeki hakkımı vermemekte bana zulm ediyor. Ben garib bir adamım ve yolcuyum. Şu topluluğa benim hakkımı ondan almaya bana yardım edecek bir adamı sordum, onlar da bana seni işâret ettiler; benim hakkımı ondan al, Allah sana rahmet etsin. Adam Ebû Cehl'e gitti, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de beraberinde bulundu. Onlar, onunla birlikte olduğunu gördükleri zaman kendilerinin yanında bulunan bir adama dediler ki peşine git de bak ne yapacak.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı Ebû Cehl'e geldi, onun kapısını çaldı. O:

— Kim o? dedi. O da:

— **Muhammed'im dışarı çık**, dedi. O da onun yanına çıktı. Onun yüzünde can kalmamıştı, rengi değişmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— **Bu adamın hakkını ver**, dedi. O kabul etti ve şöyle dedi:

— Hakkını verinceye kadar gitme. Dedi ki:

— Ebû Cehl girdi, adamın hakkını getirip yanına çıktı ve onu ona verdi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti ve İrâşi'ye dedi ki:

— **Hadi hakkınla başbaşa kal.**

Bunun üzerine İrâşi gitti o meclisin yanında durdu ve:

«Allah ona çok hayırlar ihsan etsin vallahi hakkımı aldı», dedi.

Ebû Cehl'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den korkmasına dâir anlattığı sebepler

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in peşine gönderdikleri adam geldi. Dediler ki:

— Yazık sana ne gördün? Dedi ki:

— Acebden bir aceb vallahi o Ebû Cehl'in kapısını çaldı. O da kendisinde can kalmamış bir vaziyette dışarı, onun yanına çıktı. Muhammed ona, «Bunun hakkını ver», dedi. O da, «Evet vereceğim, ona hakkını çıkartıncaya kadar ayrılma» dedi ve eve girdi, onun hakkını onun yanına çıkarttı ve ona verdi. Sonra çok geçmedi ki Ebû Cehl geldi, onlar ona dediler ki:

— Yazıklar olsun sana, sana ne oldu? Vallahi şimdiye kadar böyle yaptığını hiç görmedik! Dedi ki:

— Yazık size! Vall:hi o kapımı çaldı, onun sesini işittim ve korku ile doldum. Sonra onun yanına çıktım ki başının üstünde bir erkek deve var. Başı ve boynu gibi ve o dişler gibisini hiçbir erkek devede şimdiye kadar görmedim. Vallâhi şâyet vermemezlik etseydim elbette beni yerdi.

RÜKÂNE EL-MUTTALİBÎ'NİN DURUMU VE ONUN PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'LE GÖRÜŞMESİ

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ona gâlib olması ve ağacın alâmetliği

İbn-i İshak şöyle dedi:

— Babam İshâk b. Yesâr bana haber verdi ki:

Rükâne (26) b. Abd-i Yezid b. Hâşim b. Abdulmuttalib b. Abd-i Menâf Kureyş'in en şiddetlisi idi. Bir gün Mekke'nin dağ yolların-

(26) Rükâne Muâviye'nin hilâfetinde vefât etti. Bu karısını kesin olarak boşayan kişidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan niyyetini sordu. O da şöyle dedi: «Ancak bir tek talâkı murâd ettim.» Böylece o karıyı ona geri verdi. Onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği hadîslerinden biri şudur: «Her bir din için bir huy vardır, işte bu dinin huyu da hayâdır.» Yine onun oğlu Yezîd b. Rükâne'nin de sahâbîliği sâbittir.

dan birinde, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yalnız bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona dedi ki:

— Ey Rükâne, acaba Allah'dan ittika etmeyecek misin ve benim seni kendisine çağırdığım şeyi kabul etmeyecek misin? Dedi ki:

— Ben şâyet senin dediğin şeyin hak olduğunu bilsem elbette sana ittibâ ederim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona dedi ki:

— Eğer ben seni güreşte yıkarsam ne dersin? Benim dediğimin hak olduğunu kabul eder misin? Dedi ki:

— Evet. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— O halde kalk da seninle güreşelim, dedi.

Rükâne ona doğru onunla güreşmeğe kalktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu yakalayınca yere yatırdı. O ise kendine gelemez bir vaziyette idi. Sonra dedi ki:

— Ey Muhammed bir daha!

O da bir daha güreşti ve onu yıktı. Bunun üzerine o şöyle dedi:

— Ey Muhammed, vallâhi bu acayib bir şey, sen beni nasıl yıkıyorsun? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Bundan daha acayibi vardır, eğer dilersen onu sana göstereyim, eğer Allah'dan ittika edersen ve benim emrime ittiba edersen!..

Dedi ki:

— O nedir? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Senin için şu gördüğün ağacı çağıracağım o da bana gelecektir, dedi. O:

— Onu çağır, dedi.

O da onu çağırdı ve o geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde durdu. Dedi ki:

— Bu sefer ağaca: Yerine geri dön, de.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağaca:

— Geri dön, dedi.

O da geri döndü.

Bunun üzerine Rükâne kavmine gitti ve dedi ki:

— Ey Beni Abd-i Menâf, bütün yer halkiyle, arkadaşınızla sihir yarışına giriniz, vallâhi ondan daha sihirbaz şimdiye kadar görmedim. Sonra onlara gördüğü ve yaptığı şeyleri haber verdi.

MÜSLÜMAN OLAN NASRÂNİLERDEN GÖNDERİLEN TEMSİLCİLERİNİN DURUMU

Ebû Cehl'in onları İslâm'dan çevirmeğe çalışması ve gayretinin boşa çıkması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de iken nasrânilerden yirmi veya buna yakın mikdarda bir cemaât O'nun (S. A. M.) **haberini, Habeşistan'dan aldıkları zaman geldiler.** Onu Mescid'de buldular. Yanına oturdular, onunla konuştular ve ondan sordular. Kureyş'ten birtakım kişiler de Kâbe'nin etrafında toplanma yerlerinde bulunuyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den niyet ettikleri şeyleri sordular. Sorularını bitirdiklerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları Allah (Azze ve Celle)'ye dâvet etti ve onlara Kur'ân okudu. Kur'ân'ı işittikleri zaman onların gözlerinden yaşlar aktı. Sonra onun dâvetini kabul ettiler, ona imân ettiler, onu tastik ettiler ve kitaplarında onun durumuna dâir onlara tavsif olunan şeyleri onda gördüler. Onun yanından kalktıkları zaman, Ebû Cehl b. Hişâm, Kureyş'den birtakım kişilerle beraber onlara göründü. Onlar bunlara dediler ki:

Allah sizin gibi bir kafileyi matlubuna nâil etmesin! Arkanızda dininizde olanlar sizi gönderdiler ki onlar için araştırsanız da onlara bu adamın haberini götüresiniz. Dininizden ayrılmadan onun yanında oturamadınız. Onun dediği şeyde onu doğruladınız, tasdik ettiniz. Sizden daha ahmak bir kafileyi bilmiyoruz. Veya buna benzer bir şeyler söylediler. Buna cevaben onlar da şöyle dediler.

Selâm size! Size sövmüyoruz. Bizimki bize, sizinki size... Biz, kendimizden iyiliği kısamayız.

Onların vatanları ve onların hakkında nâzil olan âyetler

Denilir ki; Necran halkından olan nasrânilerden bir gurup idiler. (Bunların kimler olduğunu en iyi bilen Allah'dır.) Ve denilir ki — Allâhu âlem — onların hakkında işte şu âyetler nâzil oldu:

«الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ. وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا
بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ» . إلى قوله : «لَنَا أَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ»

«Bundan evvel kendilerine kitab verdiğimiz (nice kimseler vardır ki) onlar buna (Kur'an'a) inanıyorlar. Onlara (Kur'ân) okunduğu zaman buna inandık. Şüphesiz ki bu, Rabbimizden (gelen) bir hakdır. Hakikat, biz bundan evvel de İslâmı kabul etmiş kimselerdik, dediler.» Şu kavline kadar «Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size, âiddir. Size selâm (olsun). Biz câhilleri aramayız, dediler».

İbn-i İshâk şöyle dedi :

İbn-i Şihâb ez-Zühri'den o âyetlerin, kimler hakkında nâzil olduklarını sordum. O dedi ki :

Ulemamızdan onların Necâşi ve onun ashâbı hakkında nâzil olduklarını işitiyordum. Mâide sûresinden âyetler de şu kavlinden :

«ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ» إلى قوله «فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِدِينَ»

«Çünkü onların içinde keşişler, râhibler vardır. Şüphe yok ki onlar (hakkı itiraf husûsunda o derecede) **büyüklenmek istemezler.»** şu kavline kadar :

«Artık bizi (hakka) **şâhid olanlarla beraber yaz.»**

Müşriklerin, Allah'ın kendilerine ihsânda bulunduklarına istihzaları ve bu hususta âyetlerin nâzil olması

İbn-i İshâk dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescid'de oturduğu zaman onun yanında ashâbından müstezaflar otururdu. Bunlar :

Habbâb, Ammâr, Ebû Fukeyhe, Yesâr, ki bu Safvân b. Ümeyye b. Muharris'in azadlısıdır, Suheyb ve müslümanlardan onların benzeri kimselerdir. Kureyş onlarla istihza etti ve birbirine şöyle dediler :

İşte gördüğünüz gibi onun ashâbı onlardır. Allah içimizden onlara mı hidâyet ve hakla ihsânda ve nimetlendirmede bulunmuştur! Şâyet Muhammed'in getirdiği şey hayır olsaydı onlar bizi geride bırakmazdı. Allah bizi değil de onları ona mahsus kılmazdı. Allah Teâlâ da onların hakkında şu âyetlerini inzâl etti:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ
حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ
الظَّالِمِينَ وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهَٰؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا
أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ . وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ » .

«Sabah, akşam Rablerine, sırf Onun cemâlini dileyerek, duâ edenleri (huzûrundan) koğma. Onların (kâfirlerin) hesabından hiç bir şey sana, senin hesabından hiç bir şey de onlara âid değildir. Onları (fakirleri) koğarsan zâlimlerden olursun.

Biz, onlardan (insanlardan) kimini kimi ile — (sırf) Allah (buldu buldu da) aramızdan bunlara, bunların üzerine mi lütfunu revâ gördü? desinler diye — işte böyle imtihan ettik. Allah şükredenleri daha iyi bilen değil mi?

Âyetlerimize iman (da sebat) edenler sana geldiği zaman de ki: «Selâm sizlere. Rabbiniz kendi üzerine (şu) rahmeti yazdı: İçinizden kim bilmeyerek bir fenalık yapıp da sonra arkasından tevbe etmiş ve düzelmiş ise şüphesiz ki O, çok yargılayıcı çok esirgeyicidir.»

Müşriklerin, Cebr Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e öğretiyor diye iddiâ etmeleri ve Allah'ın inzal ettiği âyetler

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), — bana bildirildiğine göre — çoğu kere Merve'nin yanındaki bir Nasrânî kölenin ibâdethânesinde otururdu. Adı Cebr'dir. Beni Hadrami'nin kölesidir. Şöyle derlerdi:

Vallâhi Muhammed'e, getirdiği şeylerin çoğunu başkası değil ancak Nasrâni Cebr öğretiyor. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların sözleri hakkında şu âyetini indirdi :

« وَلَقَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ »

«Andolsun ki biz onların; «Bunu mutlaka bir beşer öğretiyor» diyeceklerini biliyoruz. Hakdan sapmak sûretiyle kendisine nisbet edecekleri (o iddia edilen kimse)**nin lisanı** (olsa olsa) **a'cemidir.** (Arabi değil). **Bu** (Kur'ân'ın dili) **ise** (bütün fesahat ve belâğatı ile) **apaçık Arabça bir dildir.**

İbn-i Hişâm dedi ki : **«Ona ilhâd ederler»**, demek : Ona meylederler, demektir. İlhâd : Hakdan meyl etmektir. Reûbe b. El-Accâc şöyle dedi :

إِذْ تَبِعَ الضَّحَّاكَ كُلُّ مُلْحِدِ

«Her mülhid Dahhâk'a tâbi olduğu zaman.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi : Hârici olan Dahhâk'ı kasd eder. Bu beyt onun bir ürcûzesindedir.

KEVSER SÛRESİNİN NÂZİL OLMASI

Âs'ın ,Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkındaki *sözü ve Kevser sûresinin nâzil olması*

İbn-i İshâk dedi ki :

Âs b. Vâil es-Sehmi — bana bildirildiğine göre — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zikr olunduğu zaman şöyle derdi :

— Onu bırakınız, o ancak ebter bir adamdır, onun geriye bıraktığı çocuğu yoktur. Şâyet ölse onun zikri kesilir ve siz de ondan rahatlarsınız. Bunun üzerine bunun hakkında Allah (Azze ve Celle) :

« إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ »

«Biz muhakkak sana kevseri verdik» sûresini indirdi. Senin için dünya ve ondakilerden ne ki hayırlısı ise onu verdik. Kevser büyük hayır demektir. İbn-i İshâk dedi ki: Lebid b. Rebie el-Kilâbi dedi ki:

وَصَاحِبُ مَلْحُوبٍ (١) فُجِعْنَا بِيَوْمِهِ (٢) وَعِنْدَ الرِّدَاعِ (٣) بَيْتُ آخَرَ كَوْثَرُ

«Melhûb'lunun (27) günü bize âniden geldi.
Ridâ'ın (28) yanında ise kevser (büyük) *bir başka* **ev** *vardır.»*

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt onun bir kasidesindedir. Melhûblu, Avf b. el-Ehvas b. Cafer b. Kilâb'dır. Melhûb'da öldü. Onun şu sözü: «Ridâ'ın yanında kevser olan diğer bir ev vardır» ile Şüreyh b. el-Ehvâs b. Cafer b. Kilâb'ı kasd ediyor. (29) Ridâ'da öldü. Kevserle de çok olan şeyi kastediyor. Kevser lafzı, kesir lafzından müştakdır. Kemit b. Zeyd, Hişâm b. Abdulmelik b. Mervân'ı medh ederek şöyle dedi:

وَأَنْتَ كَثِيرٌ يَا ابْنَ مَرْوَانَ طَيِّبٌ وَكَانَ أَبُوكَ ابْنُ الْعَقَائِلِ كَوْثَرَا

«Ey İbn-i Mervân, sen çoksun, temiz, güzelsin ve senin baban da çok akıllı bir kişinin oğlu idi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Ümeyye b. Ebi Âiz el-Hüzelî, vahşi eşeği vasfeder ederek şöyle dedi:

---

(27) Melhûb: Beni Esed b. Huzeyme'nin suyunun ismidir. Denildi ki: Beni Abdullah b. Dûl b. Hanife'nin Yemâme'deki bir köyüdür.

(28) Ridâ': Beni Arec b. Kâb'in suyudur.

(29) Yakut, Muceminde, Reda' üzerine kelâm esnâsında Rida'da ölen kimsenin, Avf olduğu görüşündedir.

يُحَامِي الْحَقِيقَ إِذَا مَا احْتَدَمْنَ وَحَمْحَمْنَ فِي كَوْثَرٍ كَالْجِلَالِ

«Eşeği kızarak parladığı ve palanlar gibi çok tozlar içinde acından tekrar tekrar zırladığı zaman himâye etti.»

Şiirde geçen kevser ile, çok tozu kasd eder. Toz eşeğin üzerinde çok olduğu için onu palanlara benzetti. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Kevser'in ne olduğu sorulduğunda onun verdiği cevap

İbn-i İshâk şöyle dedi:

— Bana, Ca'fer b. Amr (İbn-i Hişâm dedi ki; O Câfer b. Amr b. Ümeyye el-Damri'dir) Abdullah b. Müslim'den (ki bu Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri'nin kardeşidir) o da Enes b. Mâlik'den naklen onun şöyle dediğini haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den dinledim. Ona denildi ki: Yâ Resûlallah, Allah'ın sana verdiği kevser nedir? Dedi ki:

San'â ile Eyle (30) arası bir mesâfe uzunluğu bir nehirdir. Onun su kapları gök'ün yıldızlarının sayısı kadardır. Ona, devenin boynu gibi boyunları olan kuşlar gelirler. Ömer b. el-Hattâb diyordu:

Yâ Resûlallah, onlar elbette güzeldirler! Buyurdu ki: Onların yiyicileri onlardan daha güzeldirler.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bu hadis veya başka bir hadis metni içinde bana ulaştı ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Kim ondan içerse aslâ bir daha susamaz.»

---

(30) Eyle: Şimdiki Akabe'dir.

«ONLAR DEDİLER Kİ: KEŞKE ONUN ÜZERİNE BİR MELEK İNDİRİLSEYDİ» ÂYETİNİN NÂZİL OLMASI

Zem'a ve arkadaşlarının sözü ve bu âyetin inmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kavmini İslâma dâvet etti ve onlara anlattı ve dâvetini herkese ulaştırdı. Zem'a b. el-Esved, Nadr b. Hâris, Esved b. Abd-i Yağûs, Übeyy b. Halef ve Âs b. Vâil de ona şöyle dediler:

Keşke ey Muhammed, seninle birlikte senden insanlara bahsedecek ve seninle birlikte görülecek bir melek kılınsaydı! Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların sözlerine değinerek şu âyetini indirdi:

« وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ
وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ » .

«Ona (peygambere «Bizim de görebileceğimiz) bir melek gönderilmeli değil miydi?» dediler. Eğer biz (öyle) bir melek gönderseydik elbette (helâkleri) iş(i) bitirilmiş olur, sonra (tevbe etmeleri de beklenmez) kendilerine göz bile açtırılmazdı.

Eğer onu (peygamberi) bir melek yapsaydık onu (o meleği) de her halde bir adam (sûretinde) gösterir ve her halde onları yine düşmekte oldukları şüpheye düşürürdük.»

«(HABÎBİM) ANDOLSUN, SENDEN EVVELKİ NEBİLERLE DE İSTİHZÂ (ALAY) EDİLDİ» ÂYETİNİN NÂZİL OLMASI

Velid ve arkadaşlarının sözleri ve bu âyetin inmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana bildirildiğine göre — Velid b. Muğire, Ümeyye b. Halef ve Ebû Cehl b. Hişâm'a

rastladı. Onlar ona onun ayıplarını söyleyip onunla istihza ettiler. Bu durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zoruna gitti. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların durumunu bildirerek şu âyetini indirdi:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

«(Habibim) andolsun, senden evvelki peygamberlerle de istihzâ (alay) edildi. Fakat istihzâ sebebi ettikleri şeyler o istihzâ edenlerin kendi başlarına geldi.»

İSRÂ VE Mİ'RÂC BAHSİ

İbn-i Hişâm dedi ki: Bize, Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den şöyle dediğini haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **geceleyin Mescid-i Harâm'dan Mescid-i** Aksâ'ya **götürüldü.**

Bu Kudüs'teki Beytü'l-Makdis'dir. O sıralarda İslâm, Mekke'de, Kureyş ve bütün kabilelerin içinde yayılmıştı.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya götürülmesi, Abdullah b. Mesûd, Ebû Said el-Hudri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Âişe, Muâviye b. Ebi Süfyân, Hasan b Ebi'l-Hasan el-Basri, İbn-i Şihâb ez-Zühri, Katâde ve ehl-i ilimden olan başkaları ve Ebû Tâlib'in kızı Ümm-i Hâni'den rivâyetler vardır.

Onlardan her biri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece götürüldüğünde durumuna dâir anlatılan şeylerden bir kısmını ondan haber veriyorlardı. Onun isrâsında yâni gece götürülmesinde ve ondan naklen zikr olunan şeylerde, ibtila imtihân olunma ve tecrübe edilme gibi hikmetler vardır. Bu olay Allah (Azze ve Celle))'nin kudretini, hakimiyetini otoritesini gösteren bir iştir. Onda aklın özüne sahib olan kimseler için ibretler vardır. İman eden ve tastik eden ve Allah Sübhânehu ve Teâlâ'nın işinden yakîn üzere olan kimseler için hidâyet, rahmet ve sebât vardır. Sübhânehu ve Teâlâ, âyetlerinden

murâd ettiği şeyleri ona göstermek için dilediği şekilde onu gece götürttü. Öyle ki, istediğine hakim olduğunu ve murâd ettiği şeyleri ayân beyân bir şekilde ona gösterdi. Emir ve kudretinin büyüklüğünü ona müşâhede ettirdi.

Abdullah b. Mes'ûd'un «İsrâ» hakkında rivâyeti

Abdullah b. Mes'ud — ondan bana rivâyet edildiğine göre — şöyle diyordu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir burak getirildi —bu ondan önce üzerine nebilerin bindirildiği bir binek hayvanı idi, tırnağını gözünün kestirdiği en son noktaya koyardı — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bindirildi, sonra o binicisini gökle yer arasındaki alâmetleri görüyor olduğu halde götürdü. Nihâyet Beyt-i Makdis'e vardı ve orada İbrâhim el-Halil, Mûsâ ve İsâ'yı nebilerden bir topluluk içinde buldu, onun için toplanmışlardı. Ve onlara namaz kıldırdı. Sonra ona üç tane kab getirildi. Birinin içinde süt vardı, birının içinde hamir* vardı, birinin içinde su vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

O kaplar bana arz olundukları zaman birisinin şöyle dediğini işittim: «Eğer suyu alırsa boğulur ve onun ümmeti de boğulur. Eğer hamrı alırsa azar ve onun ümmeti de azar. Eğer sütü alırsa hidâyet bulur ve onun ümmeti de hidâyet bulur.» Dedi ki:

Süt kabını aldım ve ondan içtim. Bunun üzerine Cibril (Aleyhisselâm) bana dedi ki:

Ey Muhammed sen de ümmetin de hidâyete erdiniz.

Hasan'ın, «İsra» hakkında rivâyeti

İbn-i İshak şöyle dedi: Hasan'dan naklen bana haber verildiğine göre o şöyle demiş:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

Bir ara Hicr'de uyumaktaydım. Bana Cibril geldi ve ayağiyle bana vurdu. Ben kalktım ve bir şey görmedim. Yine yatağıma döndüm. İkinci kere geldi ve ayağiyle bana vurdu. Ben oturdum bir şey göremedim. Yine yatağıma yattım ve üçüncü kere bana geldi aya-

(*) Bir nevi içki.

ğıyle bana vurdu. Ben kalktım, o benim kolumdan tuttu ve onunla a ağa kalktım. Beni mescidin kapısına götürdü. Baktım ki orada beyaz bir binek hayvan vardır. Katır ile eşek arasında bir şey... Bacaklarında iki kanad var, onlarla ayaklarını itiyor. Elini gözünün gördüğü en son noktaya koyuyor... Cibril beni onun üzerine yükledi. Sonra benimle birlikte çıktı ne o beni bıraktı ne ben onu.»

Katâde'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in miracından haberi

İbn-i İshak şöyle dedi: Katâde'den rivâyetle bana haber verildiğine göre o şöyle demiş:

Haber aldım ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyih ve Sellem) şöyle demiş:

O burağa binmeğe yaklaştığım zaman imtina etti. Bunun üzerine Cibril elini onun marifesine (31) koydu. Sonra dedi ki:

Ey burak yaptığından utanmıyor musun? Vallâhi Muhammed'den önce Allah'a ondan daha yakın olan bir kulu sana binmemiştir. Bunun üzerine burak utandı ve ter döktü sonra yerinde karar kıldı. Ben de ona bindim.

Hasan'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İsra hakkındaki rivâyetinin devamı

Hasan rivâyetinde dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gitti. Cibril (Aleyhisselâm) da onunla birlikte gitti nihâyet onunla Beyt-i Makdis'e vardılar. Orada İbrâhim, Mûsa ve İsâ'yı nebilerden bir topluluk içinde buldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara imam oldu ve onlara namaz kıldırdı. Sonra ona iki kap getirildi. Onlardan birinde şarab diğerinde ise süt vardı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de süt kabını aldı ve ondan içti. Şarabın kabını terketti. Cibril de ona dedi ki:

Ey Muhammed! Sen de ümmetin de doğruyu buldunuz. Ve size şarab haram kılındı.

---

(31) Marife: Üzerinde tanınma tüyünün bittiği ettir.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekkeye doğru ayrılıp gitti. Sabah olunca Kureyş'in yanına gitti ve onlara bu olayı haber verdi. İnsanların çoğu da şöyle dediler:

«Vallâhi bu acaib bir durumdur. Vallâhi deve Mekke'den Şam'a bir ay gidiş bir ay dönüşte kovularak götürülür. Muhammed bir tek gecede gider de Mekke'ye dönebilir mi?» Râvi dedi ki:

Müslüman olanlardan birçok kimseler irtidad ettiler. Millet Ebû Bekr'e gitti ve ona şöyle dediler:

— Ey Ebû Bekr, arkadaşın hakkında bir bilgin var mıdır? İddiâ ediyor ki o bu gece Beyt-i Makdis'e gitmiş orada namaz kılmış ve Mekke'ye dönmüştür. Ebû Bekir de onlara şöyle dedi:

— Siz onun hakkında yalan söylüyorsunuz. Onlar da dediler ki:

— Hayır, işte o şu mescidde bu olayı insanlara haber veriyor. Bunun üzerine Ebû Bekr dedi ki:

— Allah'a yemin ederim eğer öyle demişse doğru söylemiştir. Bunda tuhafınıza giden ne vardır! Allah'a yemin ederim O, Allah'-dan, gökten yere bir an içinde bana haber geldi, dese ben onu tastik ederim. Bu ise sizin taaccüb ettiğiniz İsra meselesinden daha uzaktır. Sonra döndü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi şöyle dedi:

— Ey Allah Nebîsi, sen bu gece Beyt-i Makdis'e geldiğini bu kavme haber verdin mi? Buyurdu ki:

— Evet. Dedi ki:

— Ey Allah Nebisi, onu bana anlat. Ben oraya gitmişimdir.

Ebû Bekr'in, Sıddik ile isimlendirilmesinin sebebi

Hasan dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Beytü'l-Makdis bana gösterildi. Ben de ona baktım dedi ve (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr'e onu anlatmaya başladı. Ebû Bekr de: Doğru söyledin, şehâdet ederim ki sen Allah Resûlüsün, diyordu. Ona ondan bir şeyi vasfettikce «Doğru söyledin, şehâdet ederim ki Allah Resûlüsün» dedi. Ve sonuna geldiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr'e şöyle dedi:

— Ey Ebû Bekr, sen sıddîksın. İşte o gün ona Sıddik ismini verdi.

Hasan dedi ki:

Mirac meselesinden dolayı İslâm'dan irtidad edenler hakkında Allah Teâlâ şu âyetini inzal buyurdu:

« وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا »

«(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temâşayı ve **Kur'an'da lânet edilen ağacı biz** (başka değil) **ancak insanlara bir fitne** (ve imtihan) yaptık. **Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlarda büyük bir taşkınlıktan başka bir şey artırmıyor.**»

Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İsra haberinden Hasan ve Katâde'nin yaptıkları rivâyettir.

Muaviye ve

Âişe'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Miracı hakkındaki rivâyeti**;

İbn-i İshak dedi: Ebu Bekr ailesinden biri bana rivayet ettiki: Âişe şöyle diyordu: Rasulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cesedi ortadan kaybolmadı. Onun yalnız ruhu götürüldü.

İbn-i İshak dedi ki: Bana Yakub b. Utbe b. Muğire b. Ahnes bildirdi ki: Muâviye b. Ebi Süfyân'dan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in seyahati sorulduğu zaman dedi ki: «O Allah Teâlâ'dan sâdık bir rüyâ idi.»

İsrâ'nın bir rüya olmasının cevâzı

Âişe ve Muâviye'nin sözleri münker görülmedi. Çünkü Hasan: Şu âyet Mirac hakkında indirildi, demiştir.

« وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ »

«(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o rüyâyı ve **Kur'an'da lânet edilen ağacı biz** (başka değil) **ancak insanlara bir fitne** (ve imtihan) **yaptık.**» Hem de Allah Teâlâ'nın İbrâhim (Aleyhisselâm)'dan söylediği şu âyet de onun rüyâ olduğuna ima eder.

«Ey oğulcuğum ben rüyamda benim seni boğazlar olduğumu görüyorum.» Sonra Muâviye bu görüşü üzerine devam etti. Ben de bildim ki, uyanık hallerinde ve uyuduklarında Allah'dan peygamberlere vahiy gelir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana bildirdiğine göre — şöyle derdi:

— Kalbim uyanık olduğu halde gözlerim uyur. Vahyin ona hangi halde geldiğini en iyi bilen Allah'dır. Gerek uyanıklık halinde ve gerek uyku halinde görmüş olsun. O Allah'tan gördüklerini görmüştür. Hepsi de haktır.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İbrâhim, Mûsa ve İsâ'yı tavsif etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Zührî, Said b. el-Müseyyib'den naklederek iddiâ etti ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına, İbrâhim, Mûsa ve İsâ'yı, o gece onları gördüğünü anlattı ve şöyle dedi:

— İbrâhim'e gelince şimdiye kadar benden ona daha çok benzeyen hiçbir adam görmedim. Ondan da bana daha çok benzeyen bir adam görmedim. Mûsa'ya gelince esmer, uzun boylu hafif etli, kıvırcık saçlı, ince burunlu burnunun kemigi yüksekce bir adamdır. Sanki o, Ezd'den bir kabile olan Şenûe'nin adamlarındandır. Amma İsâ b. Meryem'e gelince o kırmızı bir adamdır. Kısa boy ile uzun boy arasında bir boydadır. Kıvırcık olmayan saçları olan, yüzü çokca siyah benli, sanki hamamdan çıkmış başından ter aktığını hayal edersin halbuki onda su yoktur, arkadaşlarınızdan ona en çok benzeyen Urve b. Mesûd es-Sekafî'dir.

Ali'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tavsif etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sıfatı Ğufre'nin âzadlısı Ömer, İbrâhim b. Muhammed b. Ali b. Ebi Tâlib'den naklen anlattığına göre şöyledir:

Alî b. Ebî Tâlib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vasfettiği zaman şöyle derdi:

O, uzun boylu değildi. Kısa boylu da değildi. Kavmin orta boylusu idi. Çok kıvırcık saçlı değildi. Çok da düz sarkan saçlı da değildi. Kıvırcığın taranmış vaziyetlisi idi. Büyük cisimli değildi. Yüzü yuvarlak değildi. Kırmızıya çalan beyaz renkli idi. Gözleri siyah, kirpikleri uzundu. Mafsal kemiklerinin başları büyük ve iki omuzunun arası genişçe idi. Göğüs ile göbek arası tüyleri ince idi. Vücûdunun tüyleri az idi. Elleri ve ayakları kalınca idi. Yürürken yenişe aşağı inermiş gibi ayaklarını sâbit kılmazdı. Bir tarafa döndüğü zaman tüm vücûduyla dönerdi. Onun iki omuzu arasında Nübüvvet mührü vardı. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hatemü'n-Nebiyyin'di. Avuçca insanların en cömerdi, göğüsce insanların en atılganı, sözce insanların en doğrusu, ahidce insanların en vefâlısı ve idarece onların en iyisi idi. İnsanlarla bir arada yaşamada onların en kerimi idi. Kim onu ilk görürse heybetinden korkar, kimi de onunla birlikte biraz kalır da onunla sohbet ederse onu severdi. Onu vasıflayan şöyle derdi;

«Ne önce ne de sonra onun mislini bir benzerini görmedim. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem.)

Ümm-i Hani'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in İsrâ'sı hakkındaki rivâyeti**

Muhammed b. İshak şöyle dedi:

Ümm-i Hani bint-i Ebi Tâlib (Radiyallâhü anhâ)'dan bana bildirildiğine göre — ki onun ismi Hind idi — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in isrâsı hakkında şöyle diyordu:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak benim odamda gece götürüldü. O gece yanımda kaldı ve yatsı namazını kıldı sonra uyudu biz de uyuduk. Fecirden biraz öncesi olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi uyandırdı. O sabah namazını kılınca biz de onunla birlikte kıldık dedi ki:

Ey Ümm-i Hâni' gördüğün gibi işte bu vâdide yatsı namazını kıldım. Sonra Beyt-i Makdis'e geldim ve orada namaz kıldım. Sonra da sizinle birlikte şimdi gördüğün gibi sabah namazını kıldım. Sonra evden çıkmak için kalktı ben de onun ridâsının bir ucundan tuttum. Karnından bir yer açıldı sanki o kıbti bir elbise idi. Ona dedim ki, «ey Allah Nebisi bunu kavmine haber verme, onlar seni yalanlarlar ve sana eziyet verirler.» Dedi ki:

«Vallâhi onu onlara haber vereceğim elbette.» Ümm-i Hânî dedi ki:

Habeşli bir câriyem vardı ona dedim ki; yazık, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ardından git, dinle bak ki o, millete ne söylüyor ve millet ona ne diyorlar? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ordakilerin yanına gittiği zaman onlara haber verdi. Onlar da hayret ettiler ve dediler ki:

— Ey Muhammed, bunun delili nedir? Çünkü biz bunun gibisini şimdiye kadar işitmedik. Dedi ki:

— Bunun delili: Ben şöyle bir vâdide falan oğullarının kafilesine vardım. Binek hayvanımın hareketi de onları ürküttü ve onların bir devesi kaçtı onlardan ayrıldı ben onu onlara gösterdim. Ben Şam'a yönelmiş idim. Sonra döndüm ve Dacinân'da (32) olduğum zaman Falan oğullarının kafilesine rastladım ve onları uyur olarak buldum ve onların bir kabı vardı, içinde su vardı. Üzerini bir şey ile örtmüşlerdi. Ben de onun örtüsünü açtım ve ondaki suyu içtim. Sonra olduğu gibi onun üzerini kapadım. Bunun alâmeti ise onların kafilesi şimdi Beyzâ'dan (33), Ten'im'in yokuşundan (34) iniyor. O kafilenin önünde boz, siyah renkli bir erkek deve vardır, üzerinde iki çuval vardır. Onlardan biri siyah biri ise alacadır. Ümm-i Hâni dedi ki:

— Kavim o yokuşa doğru süratle gititler ve kendilerini ilk karşılayan o erkek deve oldu. Onlara vasf olunduğu gibi idi. Onlara kapdan sordular onlar da onu su dolu olarak ve üzerini de örtmüş vaziyette koyduklarını ve uyandıklarında onun üzerini örtmüş oldukları gibi örtülü olarak bulduklarını ve içinde su bulamadıklarını haber verdiler. Diğer iki mesele ise kervan Mekke'ye geldiklerinde onlardan sordular. Dediler ki:

— Doğru vallâhi, anlattığı vâdide ürkütüldük bizim bir devemiz kaçtı. Bir adamın sesini işittik bizi ona çağırıyordu, nihâyet deveyi tuttuk.

---

(32) Dacinân: Tihâme tarafında bir dağdır. Denilir ki o Mekke'den bir berîd mesâfededir. Vakidî dedi ki: Dacnân ile Mekke arası yirmi beş mildir.

(33) Beyza: Mekke'nin yakınında bir yokuştur ki Fahh'a doğru bir iniştir. Zî Duvâ'nın tarafından Mekke'nin altındadır.

(34) Tenim: Mekke'de dağda bir yerdir. Bu Mekke ile Seref arasında Mekke'den iki fersah ötededir. (Mucem el-Buldan'a mürâcaat et)

Mİ'RÂC KISSASI

Hudri'nin Mirâc hakkında verdiği haber

İbn-i İshak şöyle dedi: Bana itham etmediğim birisi, Ebû Said el-Hudri (Radiyallâhü anh)'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

İşittim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle diyordu: Beyt-i Makdis'den ayrıldığım zaman miraca götürüldüm ve şimdiye kadar ondan daha güzel bir şey görmedim. O bir şeydir ki, ölünüz ölüm anı geldiği zaman gözlerini ona uzatır. Arkadaşım Cibril beni oraya yükseltti ve beni gökün kapılarından bir kapıya vardırdı. Ona Hafaze kapısı denilir. Ona meleklerden bir melek bakmaktadır. Ona İsmâil denilir. Onun eli altında on iki bin melek vardır. Onlardan her bir melekin eli altında da on iki bin melek vardır. Râvi dedi ki:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu olayı anlattığı zaman şu âyeti okuyordu:

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ .

«Senin Rabbinin askerlerini başkası bilmez ancak O kendisi bilir.»

Sonra beni onun yanına götürdüğü zaman dedi ki:

— Ey Cibril bu kim? Dedi ki:

— Bu Muhammed'dir. O Peygamber oldu mu? diye sordu. Cebrail:

— Evet, dedi. «O da bana hayır ile duâ etti.»

Cehennem hâzini'nin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gülmemesi

İbn-i İshak dedi ki: Bana ehl-i ilimden birisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini kendisine haber verilen birisinden naklen, haber verdi:

Dünyanın gök'üne girdiğim zaman melekler beni karşıladılar. Bütün melekler beni başkaca değil ancak güleç yüzle müjdeler bir vaziyette hayır söyler olduğu ve hayırla duâ eder bulunduğu halde karşıladılar. Nihâyet meleklerden bir melek beni karşıladı ve onların söylediğinin mislini söyledi ve onların ettiği duâlarla duâ etti, ancak o gülmedi. Onun gayrından gördüğüm güleç yüzlülüğün bir benzerini onda görmedim. Cibril'e dedim ki:

«Ey Cibril, meleklerin söylediği gibi bana söyleyen ve bana gülmeyen ve onlardan gördüğüm misilde bir güleç yüzlülüğü kendisinden görmediğim bu melek kimdir?» Cibril bana dedi ki:

«O şayet senden önce veya senden sonra birisine gülen olsaydı elbette sana gülerdi fakat o gülmez Bu çehennemin hâzini Malikdir (35).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi: Ona emr etmez misin ki bana cehennemi göstersin? Allah Teâlâ:

« مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ »

«Orada kendisine itaat olunandır, emindir.» kavliyle onu size vasf ettiği bir kimsedir. Cibril dedi ki:

— Evet, ey mâlik, Muhammed'e cehennemi göster. Dedi ki:

— O da cehennemden örtüsünü açtı. Cehennem kaynadı yükseldi, zannettim ki gördüğüm her şeyi kapsayacaktır. Ben: Cibril'e dedim ki:

---

(35) Süheylî bu haberin zikr olunmasından ve mâlikin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gülmesini anlattıktan sonra şöyle dedi: «Bu şunun içindir ki o, ondan önce hiçbir kimseye gülmedi ve o hiçbir kimseye gülen değildir. Bunun delili şu âyettir:

« عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ »

«O cehennemin üzerinde (müvekkel) katı ve şiddetli melekler vardır.» Onlar Allah Teâlâ'nın gazâbiyle müvekkeldirler. Gazab onlardan aslâ ayrılmaz.» Bu hadîs ile Mikâil'in sıfatı hakkında iki hadis arasında zıtlık vardır: Allah'ın cehennemi halk etmesinden beri hiç gülmedi. denilmiştir Yine bu rivâyet Dâre Kutnî'nin tahric ettiği nakle de zıttır. Ona göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda tebessüm etti. ayrıldığı zaman neden tebessüm ettiği soruldu. dedi ki. «Mikâil'i gördüm milleti aramaktan dönüyordu. kanadları üzerinde toz vardı. O bana güldü ve ben de ona tebessüm ettim.»

İki hadîs de sahih iseler. aralarını şöyle cem etmek mümkündür. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e güldüğü zamana kadar. Allah'ın cehennemi halk etmesinden beri gülmedi. olmasıdır. Böylece hadis has mâna ifâde eden bir anındır. Veya birinci hadîsi bu sonraki hadisten önce anlatmıştır. Sonra da Mikâil'in güldüğünü haber veren hadisi anlatmıştır.

— Ey Cibril, ona emret onu yerine çevirsin. Cibril ona emretti o ona şöyle dedi :

— Sakin ol. Bunun üzerine cehennem çıktığı yerine döndü.

Onun geri dönüşünü bir gölgenin düşmesine benzettim. O çıktığı yere girdiği zaman onun örtüsünü onun üzerine yeniden örttü.

Hudri'nin Mirâc hakkında rivâyetinin devamı

Ebû Said el-Hudrî hadisinde dedi ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi :

— Dünya göğüne girdiğim zaman orada oturan bir adamı gördüm. Âdem oğullarının ruhları ona arz olunuyordu. Onlar ona arz olundukları zaman, onların bazısına hayırlı diyor ve onlarla seviniyordu. Ve «Temiz ruh, temiz güzel cesedden çıktı» diyordu. Bazılarına da, ona arz edildiklerinde, «uf», diyor, yüzünü ekşitiyor ve şöyle diyordu : «Pis ruh pis bir cesedden çıktı.» Dedim ki :

— Ey Cibril bu kimdir? Dedi ki :

— Senin baban Âdem'dir. Zürriyetinin ruhları ona arz olunurlar. Onlardan bir mü'minin ruhuna rastladığı zaman onunla sevinir. Ve der ki : «Temiz güzel bir ruh, temiz ve güzel bir cesedden çıktı.» Ona onlardan bir kâfirin ruhu rastladığı zaman da ondan «uf» der. Hoşuna gitmez. Ve bu ona fenalık verir ve der ki :

— Pis ruh, pis bir cesedden çıktı.

Yetimlerin mallarını yiyenlerin sıfatı

Dedi ki : Sonra bir takım adamlar gördüm ki, devenin dudakları gibi, dudakları vardı. Ellerinde ise avuç içi büyüklüğünde taşlar gibi ateş parçaları bulunmaktaydı. Onları ağızlarına atıyorlar, dübürlerinden çıkıyordu. Dedim ki :

— Ey Cibril onlar kimlerdir? Dedi ki :

— Onlar zulmen yetimlerin mallarını yiyen kimselerdir.

Ribâ yiyenlerin sıfatı

Dedi ki : Sonra birtakım adamlar gördüm ki, onlarda şimdiye kadar mislini görmediğim karınlar vardı. Firavn milletinin yolundadır-

lar. (36) Onlar cehenneme arz olundukları zaman susamış develer gibi mahlûkat onların üzerinden geçiyorlardı. Onları ayaklarının altında çiğniyorlar onlar ise o yerlerinden başka tarafa ayrılıp yer değiştiremiyorlardı. Dedim ki:

— Ey Cibrîl bunlar kimlerdir? Dedi ki:

— Onlar ribâ yiyenlerdir.

Zânilerin sıfatı

Dedi ki: Sonra birtakım adamlar gördüm. Onların önlerinde temiz güzel tavlı bir et vardı. Yanında kokmuş zayıf et bulunuyordu. Onlar ise zayıf kokmuş o etten yiyor, temiz güzel tavlı eti terkediyorlardı. Dedim ki:

— Ey Cibril, onlar kimlerdir? Dedi ki:

— Onlar o kimselerdir ki, Allah'ın onlara helâl kıldığı kadınları terkederler ve kendilerine Allah'ın haram kıldığı kadınlara giderler.

Kocalarının yanına onlardan olmayan çocukları getiren kadınların sıfatı

Dedi ki: Sonra birtakım kadınlar gördüm ki onlar memelerinden asılmışlardır. Dedim ki:

— Ey Cibrîl onlar kimlerdir? Dedi ki:

— Onlar o kadınlardır ki erkeklerinin yanına çocukları olmayan gayrimeşru çocukları getirmişlerdir.

İbn-i İshak dedi ki: Bana Câfer b. Amr (37) Kasım b. Muhammed'den naklen haber verdi ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

---

(36) Bunları Firavn milletinin yollarını tahsis etmesi şunun içindir: Firavn Âli, kıyâmet gününde azabca en şiddetli durumdadırlar. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ »

«Al-i Firavn'i en şiddetli azâba idhâl ediniz.»

(37) O Cafer b. Amr b. Ümeyye el-Damri el-Medeni'dir. Bu, Abdulmelik b. Mervân'ın süt kardeşidir. Babasından, Vahş b. Harb'den ve Enes'ten ri-

— Kendilerinden olmayan çocukları bir âileye sokan, mallarını ona yediren ve avretlerini seyrettiren kadına Allah'ın azabı şedittir. (38)

Hudrî'nin Mirâc hakkında rivâyetinin devamı

Sonra İbn-i İshak, Ebû Said el-Hudrî'nin rivâyetine döndü ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

Sonra beni ikinci göğe yükseltti bir de baktım ki orada iki teyze oğulları bulunmaktadır. İsâ b. Meryem ve Yahya b. Zekeriyya. Sonra beni üçüncü göğe çıkarttı, bir de baktım ki orada bir adam vardır, sûreti bedir gecesi ay gibidir. Dedim ki:

— Ey Cibril bu kimdir? Dedi ki:

— Bu senin kardeşin Yûsuf b. Yâkub'dur. Dedi ki:

— Sonra beni dördüncü göğe yükseltti, baktım orada bir adam bulunmaktadır. Ona sordum ki o kimdir? Dedi ki:

— O İdris'dir. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu âyeti okudu:

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا

«Onu biz yüce bir mekâna yükselttik.»

Dedi ki: Sonra beni beşinci göğe yükseltti bir de baktım ki orada başı ve sakalı beyaz olan bir genç vardır. Gür sakallı idi. Ondan daha güzel bir adam görmüş değilim. Dedim ki:

— Ey Cibril bu kimdir? Dedi ki:

— Bu kavmi içinde sevdirilmiş Harûn b. İmrân'dır. Dedi ki:

— Sonra beni altıncı göğe yükseltti bir de baktım orada siyah

vâyet etti. Kendisinden de Ebû Seleme, Ebû Kılâbe ve Selmân b. Yesâr ve onun kardeşi Zibirkan ve başkaları rivâyet ettiler. Câfer Velid'in hilâfeti zamanında öldü.

(38) Yâni çocuk zinâ mahsûlü olduğu zaman yatağında doğduğu kimseye nisbet olunur. Böylece küçükken onun malından yer ve o çocuğun anasının gayrı karısından olan o kişinin kızlarına bakar ve kız kardeşlerine de bakar ki bunlar aynı zamanda o çocuğun halaları değildir. Yine çocuk gerçekte nenesi olmayan ve o kişinin anası olan kadına bakar. Bu ise büyük bir fesâddır.

bir adam bulunuyor. Uzun boylu yüksek burunlu; sanki Şinûenin adamlarından biridir. Ona dedim ki:

— Ey Cibril bu kimdir? Dedi ki:

— Bu senin kardeşin Mûsa b. İmrân'dır. Sonra beni yedinci göğe yükseltti bir de baktım ki orada Beyt-i Mamur'un kapısı önünde bir kürsiye oturan bir adam vardır. Oraya her gün yetmiş bin melek giriyor, kıyâmet gününe kadar ondan geri dönmüyorlar. Sizin arkadaşınıza (Peygamberimizin kendisi) ondan daha çok benzeyen ve sizin arkadaşınızın da ondan daha çok kendisine benzediği bir kişi görmedim. Dedim ki:

— Yâ Cibril bu kimdir? Dedi ki:

— Bu senin baban İbrâhim'dir. Dedi ki:

— Sonra beni cennete koydu. Orada siyaha çalan kırmızı bir kadın gördüm ve ona sen kiminsin? diye sordum. Onu gördüğüm zaman beğendimdi. O da dedi ki:

— Zeyd b. Hârise'nin câriyesiyim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd b. Hârise'yi onunla müjdeledi.

İbn-i İshak dedi ki: Abdullah b. Mesûd (Radiyallâhü anh)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği hadisinden bana ulaşan şeklinde şöyle denilmiştir:

Cibril onu göklerden her kata çıkardığında girişinde izin istediği zaman «ey Cibril bu kimdir?» diye soruyorlardı. O da Muhammed, derdi. Onlar da şöyle derlerdi: Peygamber olarak gönderildi mi? O da; evet, derdi. Onlar da «Allah onu kardeş ve arkadaş olarak yaşatsın», derlerdi. Nihâyet onu yedinci göğe vardırdı, sonra da onu Rabbine vardırdığı zaman her gün elli namazı onun üzerine farz kıldı.

Mûsâ (Aleyhisselâm)'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namazın hafifletilmesi hakkında müşâverede bulunması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Bunun üzerine dönerek geldim, Mûsa b. İmran'a vardığım zaman, (arkadaşınız ne kadar iyidir), bana sordu ki «üzerine ne kadar namaz farz kılındı?» Dedim ki «her gün elli namaz.» Dedi ki; «namaz ağırdır ve senin ümmetin zayıftır o hâlde Rabbine dön ve

ondan, senden ve senin ümmetinden namazı hafifletmesini iste.» Bunun üzerine döndüm ve Rabbimden benden ve ümmetimden namazı hafif kılmasını istedim. Benden on namazı indirdi. Sonra gittim ve Mûsâ'ya rastladım o bana bunun mislini söyledi ben de döndüm ve Rabbimden istedim, O da benden on daha indirdi; sonra gittim ve Musâ'ya vardım bana bunun mislini söyledi ben de döndüm ve Ondan istedim. O da benden on namaz daha indirdi. Sonra bunun mislini bana demeğe devam etti. Ona her döndüğüm zaman şöyle dedi:

— Dön ve iste. Benden her gün ve gece beş namaz kalmasına kadar bunu benden indirmesine kadar vardım. Sonra Mûsa'ya döndüm. O da bana onun mislini söyledi. Ben: Rabbime müracaat ettim ve ondan istedim ve artık ondan hayâ ediyorum. Bir daha bunu isteyecek değilim, dedim.

O halde sizden kim onlara iman ederek ve onların ecirlerini isteyerek onları edâ ederse onun için farz kılınmış elli namaz ecir ve sevabı olur.

ALLAH'IN, PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM) İLE İSTİHZÂ EDENLERİN HAKKINDAN GELMESİ

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Allah Teâlâ'nın emri üzere sabırla ve ecrini hesab ederek, kavminden kendisini yalanlama ve istihzâ gibi şeylerle karşılaşmasına rağmen onlara nasihat etmeyi edâ ederek tebliğ işini yerine getirdi.

İstihza edenlerin büyükleri bana Yezid b. Rûmân (39), Urve (40) b. Zübeyr'den naklen haber verdiği gibi kabilelerden beş kişi idi. Onlar kavimleri içinde dişli ve şeref sâhibi idiler.

---

(39) O Yezîd b. Rûmân el-Esedî Ebû Rûh el-Medenî'dir. Âl-i Zübeyr'in mevlâsıdır. İbn-i Zübeyr'den, Enes'den, Ubeydullâh ve Sâlim'den — ki bunlar Abdullah b. Ömer'in iki oğludur — ve onların gayrından rivâyet etti. Kendisinden de Hişâm b. Urve, Ubeydullâh b. Ömer ve Ebû Hâzim Seleme b. Dînâr ve başkaları rivâyet ettiler. Yezid 103 hicrî senesinde vefât etti. Âlim, sıkâ ve çok hadîs bilen bir kişi idi (Tehzib et-Tehzib'e mürâcaat et).

(40) O, Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed'dir. Babasından, kardeşi Abdullah'dan, anası Esmâ'dan ve başkalarından rivâyette bulun-

Beni Esed'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile istihza edenler**

Onlar içinde Beni Esed b. Abdul-Uzzâ b. Kusayy b. Kilâb'dan: El-Esved b. el-Muttalib b. Esed Ebû Zemea vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana gelen habere göre — ona bed duâ etti. Çünkü onun eziyeti ve onunla istihzası ona varmıştı. Bed duâsında şöyle dedi:

«Ey Allah'ım onun gözünü kör et ve çocuğunu yitirt.»

Beni Zühre'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile istihza edenler**

Beni Zühre b. Kilâb'dan: Esved b. Abd-i Yağus b. Vehb b. Abd-i Menâf b. Zühre vardı.

Mahzûm'dan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile istihzâ edenler**

Beni Mahzûm b. Yakaza b. Mürre'den: Velid b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardır.

Sehm'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**ile istihzâ edenler**

Beni Sehm b. Amr b. Husays b. Kâ'b'den: Âs b. Vâil b. Hişâm vardır. İbn-i Hişâm dedi ki; «Âs b. Vâil b. Hâşim b. Suayd b. Sehm'-dir.»

Huzâe'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile istihzâ edenler**

Beni Huzâe'den: Hâris b. Tulâtile (41) b. Amr b. Hâris b. Abd-i Amr b. Luayy b. Melekân (42) vardır.

---

du. Kendisinden de onun çocukları Abdullah, Osman, Hişâm, Muhammed, Yahyâ ve oğlunun oğlu Ömer b. Abdullah b. Urve ve başkaları rivâyet ettiler. 99 Hicrî senesinde öldü. 101 Hicrî senesinde öldüğü de söylenir. O zaman onun yaşı 67 idi.

(41) Tulâtile; lügatta dâhiye yâni musîbettir. Bu onun anasının ismidir. Bunu Ebû Velîd el-Vakşî söyledi ve onu ondan İbn-i İshâk nakletti. İbn-i Kelbî ise onun ismi hakkında o ikisine muhâlefet etti ve şöyle dedi: «O, Hâris b Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm'dir.» Siret-i Şâmiye'de Onun ismi Mâlik'dir. Tulâtile ise onun babasıdır.

(42) Melekân şeklindedir. Veyâ Milkân şeklindedir. Bir kavle göre de

Şerde devam ettiklerinde ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e istihzâyı çoğalttıkları zaman Allah Teâlâ ona şu âyetlerini indirdi:

«فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ الَّذِينَ
يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ» .

«Şimdi sen ne ile emr olunuyorsun (kafalarını çatlatırcasına) **apaçık bildir. Müşriklere aldırış etme.»**

«Allah'la beraber diğer bir Tanrı daha tanıyan o istihzacılara muhakkak ki biz yeteriz. Onlar yakında (uğrayacakları âkibetleri) **bileceklerdir.»**

İstihzâ edenlerin başına gelenler

İbn-i İshak dedi ki: Bana Yezid b. Rûmân, Urve b. Zübery'den veya başka bir âlimden haberine göre:

Cibril, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **geldi, onlar ise Beyti tavâf ediyorlardı. Cibril kalktı ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun yanında kalkıp durdu. Esved b. Muttalib ordan çıktı. Cibril onun yüzüne yeşil bir yaprak attı. Gözüne isâbet etti, gözleri kör oldu. Esved b. Abd-i Yağus da ordan geçti. Cibrîl karnına işaret etti. Karnında su toplandı. Karın şişliğinden öldü. Velid b. Muğire de ordan geçti. Elbiseleri arkasından sarkıyordu. Cibril onun topuğunun altındaki bir yaranın izine işaret etti. O yara bundan senelerce önce ona isabet etmişti, sebebi de o, Huzâe'den bir adamın yanından geçerken, adam kendisine âid bir oku yelekliyordu. Onun dizdiği oklardan bir ok onun şalvarına takıldı ve ayağında o yara meydana geldi. Bir şey değildi ve iyileşmişti. Sonra o yara yeniden açıldı. Ölümüne sebep oldu. Sonra Âs b. Vâil de geldi, oradan geçti. Cibril ayağının tabanına işâret etti. Âs Tâif'e gitmeyi niyet ederken eşeği üzerinde yola çıktı. Eşek onu şübarike denilen bir ağaç üze-

---

insanlarda Melekân şeklinde başkasının ismi yoktur ancak Melekân b. Cürm b. Zebân vardır. Bir de Melekân b. Abbâd b. İyâz vardır. Bunların gayrı ise Milkân'dır. Bazıları ise Huzaa'da Melkân diye üçüncü bir şekilde okumuşlar. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

rine düşürdü. Tabanına bir diken battı, ölümüne sebep oldu. Sonra yine Hâris b. Tulâtile ordan geçti. Cibril onun başına işâret etti. Başı irinle doldu, irin her tarafa sirayet etti. O da öylece öldü.

EBÛ ÜZEYHİR ED-DEVSİ'NİN KISSASI

Velid'in oğullarına vasiyyetleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Velid'e vefât zamanı gelince oğullarını çağırdı. Onlar üç tane idiler: Hişâm b. Velid, Velid b. Velid, Hâlid b. Velid. Onlara şöyle dedi:

— Ey oğullarım, size üç şeyi vasiyyet ediyorum. Sakın o vasiyyetlerimi kaybetmeyin. Kanım Huzâe'dedir, onu heder etmeyiniz. İntikamımı alınız. Vallâhi ben muhakkak biliyorum ki onlar ondan beridirler onunla ilgileri yoktur fakat bu günden sonra onun sebebiyle sövülmenizden korkuyorum. Ribâm da Sakif'dedir. Onu alıncaya kadar terketmeyiniz. Ukrum (44) da Ebû Üzeyhir ed-Devsi'dedir. Sakın onu kaçırmayın. Ebû Üzeyhir ona bir kız tezvic etmişti sonra onu ondan men etti ölünceye kadar yanına sokmadı.

Velid b. Muğire öldüğü zaman, Benû Mahzûm Velid'in diyetini isteyerek Huzâa kabilesine saldırdılar. Dediler ki: «Velid ancak adamınızın oku ile öldü. Beni Kâb'in Beni Abdulmuttalib b. Hâşim'den bir andlaşmaları var idi — Huzâe kabilesi onlara karşı çıkıp diyet vermeğe râzı olmadılar.» Nihâyet birbirlerine karşı şiirler söylemeğe başladılar ve iş aralarında şiddetlendi — Oku, Velid'e isabet eden kişi, Huzâe kabilesinden olan Beni Kâb b. Amr'dandı. Bunun üzerine Abdullah b. Ebi Ümeyye b. El-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm şu şiiri söyledi.

إِنِّي زَعِيمٌ أَنْ تَسِيرُوا فَتَهْرُبُوا ... وَأَنْ تَتْرُكُوا الظَّهْرَانَ تَعْوِي ثَعَالِبُهْ
وَأَنْ تَتْرُكُوا مَاءً بِجَزْعَةِ أَطْرِقَا ... وَأَنْ تَسْأَلُوا: أَيُّ الْأَرَاكِ أَطَايِبُهْ؟
فَإِنَّا أُنَاسٌ لَا تُطَلُّ(٣) دِمَاؤُنَا ... وَلَا يَتَعَالَى(٤) صَاعِدًا مَنْ نُحَارِبُهْ

(44) Ukr: Mağsub fercin diyetidir.

«Ben gitmenize ve kaçmanıza ve Zahrân'ı (45) onun tilkileri havlar olduğu halde terketmenize.
Etrika'nın büyük vâdisinin suyunu terketmenizi ve Arâk'ın hangisinin daha güzel olduğunu sormanıza da zâminim.
Biz öyle insanlarız ki, kanlarımız heder olmaz, intikamsız kalmaz ve kendisiyle harb ettiğimiz kimseler yükseklere çıkarak yücelmezler.»

Zahrân ve Erâk Huzâe'den Beni Kâb'ın menzilleri idiler. Cevn b. Ebi'l-Cevn, Beni Kâb b. Amr el-Huzâi'nin kardeşi de ona cevab verdi ve şöyle dedi:

وَاللهِ لاَ نُؤْتِي الْوَلِيدَ ظُلاَمَةً ... وَلَمَّا تَرَوْا يَوْماً تَزُولُ كَوَاكِبُهُ
وَيُصْرَعُ مِنْكُمْ مُسْمِنٌ بَعْدَ مُسْمِنٍ ... وَتُفْتَحُ بَعْدَ الْمَوْتِ قَسْراً مَشَارِبُهُ
إِذَا مَا أَكَلْتُمْ خُبْزَكُمْ وَخَزِيرَكُمْ (٦) ... فَكُلُّكُمُ بَاكِي الْوَلِيدِ وَنَادِبُهُ

«Vallâhi Velîd'e bir zulâme (46) vermeyiz, hiçbir gün onun yıldızlarının zâil olduğunu görmediniz.
Sizden bir tavlı kişiden sonra bir tavlı kişi de yıkılır ve ölümden sonra onun avuçları zorla açılır.
Bu ise ekmeğinizi ve hazîrinizi (47) yediğiniz zaman böyle olur.
Çünkü hepiniz Velid'in ağlayıcıları ve onun meddahlarısınız.»

Sonra iki taraf birbirine karşı cevap verdiler ve bildiler ki millet sövülmekten korkuyor. Bunun üzerine Huzâe bir kısım diyet verdi. Ve birbirinden ayrılıp gittiler. Millet birbiriyle sulhlaştıkları zaman Cevn b. Ebi'l-Cevn şöyle dedi:

وَقَائِلَةٍ لَمَّا اصْطَلَحْنَا تَعَجُّباً ... لِمَا قَدْ حَمَلْنَا لِلْوَلِيدِ وَقَائِلِ
أَلَمْ تُقْسِمُوا تُؤْتُوا (٧) الْوَلِيدَ ظُلاَمَةً ... وَلَمَّا تَرَوْا يَوْماً كَثِيرَ الْبَلاَبِلِ
فَنَحْنُ خَلَطْنَا الْحَرْبَ بِالسِّلْمِ فَاسْتَوَتْ ... فَأَمَّ هَوَاهُ آمِناً كُلُّ رَاحِلِ

(45) Zahrân Mekke'nin yakınında bir vâdidir.

(46) Zulâme, haksızlık dolayısiyle verilmesi lâzım gelen ve yüklenilen bir diyettir. Ödenmesi gereken bir şeydir.

(47) Hazîr, bulamaç aşına derler ki, etle karışır veya etsiz olur.

«Sulhlaştığımız zaman Velid için yüklenmiş olduğumuz diyetten dolayı bir sözcü çıkıp diyebilir ki :
Yemin etmemiş miydiniz ki Velid'e diyet vereceğiz.
Siz hiçbir gün hüzünlerin vesveselerinin çokluğunu görmediniz.
Biz harb ile barışı birbirine karıştırdık dengelendiler.
Ve her yolcu emin bir vaziyette istediği tarafa gitti.»

Sonra Cevn b. Ebi'l-Cevn sözünü bitirmeden Velid'in katliyle iftihar etti öğündü ve onların ona vurduğunu anlattı... Halbuki bu yalandı. Velid'in korktuğu ve sakındırdığı şeyler başına geldi ve Cevn b. Ebil Cevn şöyle dedi :

أَلَا زَعَمَ الْمُغِيرَةُ أَنَّ كَعْبًا   بِمَكَّةَ مِنْهُمُ قَدْرٌ كَثِيرُ
فَلَا تَفْخَرْ مُغِيرَةُ أَنْ تَرَاهَا   بِهَا يَمْشِي الْمُعَلْهَجُ وَالْمَهِيرُ
بِهَا آبَاؤُنَا وَبِهَا وُلِدْنَا   كَمَا أَرْسَى بِمَثْبَتِهِ ثَبِيرُ
وَمَا قَالَ الْمُغِيرَةُ ذَاكَ إِلَّا   لِيَعْلَمَ شَأْنَنَا أَوْ يَسْتَثِيرُ
فَإِنَّ دَمَ الْوَلِيدِ يُطَلُّ إِنَّا   نُطِلُّ دِمَاءَ أَنْتَ بِهَا خَبِيرُ
كَسَاهُ الْفَاتِكُ الْمَيْمُونُ سَهْمًا   ذُعَافًا وَهْوَ مُمْتَلِئٌ بَهِيرُ
فَخَرَّ بِبَطْنِ مَكَّةَ مُسْلَحِبًّا   كَأَنَّهُ عِنْدَ وَجْبَتِهِ بَعِيرُ
سَيَكْفِينِي مِطَالَ أَبِي هِشَامٍ   صِغَارٌ جَعْدَةُ الْأَوْبَارِ خُورُ

«İşte Muğîre Mekke'de onlardan olan Kâb'ın çok kadri ve şerefi olduğunu iddia etti.
Ey Muğîre Mekke'de nesebi bozuk kimse ile temiz nesebli kimsenin dolaştığından dolayı iftihar etme.
Babalarımız oradadırlar ve biz orada doğduk.
Sebir dağının yerinde demir attığı gibi.
Muğîre bunu ancak bizim şanımızı bilmek veyâ aralarında fitne çıkartmak için söyledi.
Çünkü Velid'in kanı heder olur.
Biz bir kanı heder ederiz ki sen ondan haberdarsın.
Uğurlu şecaatlı gözünü budaktan sakınmayan kişi ona zehirli bir oku giydirdi.

O dolmuş, nefesi kesilmiş bir vaziyette idi.
Böylece o Mekke'nin karnında upuzun düştü sanki o yanı üzerine düşen bir devedir.
Yakında Ebû Hişâm'ın kanının akıtılması için kıvırcık tüylü çok sütlü küçük develer vermek bana kâfi gelir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: İçinde müstehcen sözler olduğu için ondan bir beyti terkettik.

Ebû Üzeyhir'in öldürülmesi ve Beni Abd-i Menâf'ın bundan dolayı saldırıya geçmesi

İbn-i İshak dedi ki:

Sonra Hişâm b. Velid, Ebû Üzeyhir'e saldırdı, o zaman o Zül'-Mecâz çarşısında idi. Âtike bint-i Ebi Üzeyhir Ebû Süfyan b. Harb'in yanında idi. Ebû Üzeyhir kavmi içinde şerif bir kişi idi. Hişâm b. Velid, onu Velid'in hanımı sebebiyle katletti. Velid'in hanımı olan kızı onun yanında idi. Velid çocuklarına, analarının mehrini almayı tavsiye etmişti. Bu olay Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye hicret etmesinden ve Bedir'de Kureyş müşrikleri büyüklerinin başlarına musibetlerin isâbet etmesinden sonra idi. Sonra Yezid b. Ebi Süfyân çıktı, Beni Abd-i Menâf'ı topladı. Ebû Süfyan ise Zil-Mecâz'da bulunuyordu. Bu sebeple halk şöyle dedi:

Ebû Süfyan intikamını almamasında sıhrına (yâni karıdan dolayı olan akrabalarına) gadr etti. Halbuki ancak odur, intikamını alacak olan kişi. Ebû Süfyân oğlu Yezid'in yaptığı şeyi duyunca — ki Ebû Süfyân halim müsbet zeki bir kişi idi. Kavmini şiddetli bir sevgi ile severdi — süratle Mekke'ye indi. Ve Ebû Uzeyhir hakkında Kureyş'in arasında bir hâdisenin meydana gelmesinden korktu. Oğlunun yanına geldi. Oğlu o zaman Hadid denilen yerde idi. Beni Abd-i Menaf'dan ve Mutayyebûn'dan olan kavmi içinde bulunuyordu. Onun elinden süngüyü aldı sonra onunla onun başına bir darbe vurdu ki o darbeden onun başı kırıldı. Sonra ona dedi ki: «Allah seni çirkinleştirsin! Kureyş'in, Devs'li bir adam hakkında birbirine düşmesini mi istiyorsun? Onlara eğer kabul ederlerse yakında diyetini veririz.» Ve bu işi söndürdü.

Bunun üzerine Hassan b. Sâbit Ebû Uzeyhir'in kanı için teşvik ederek ve Ebû Süfyân'ı gadretmesi husûsunda ayıplayarak ve onu korkaklıkla itham ederek ortaya atıldı ve şöyle dedi:

غَدَا أَهْلُ ضَوْجَىْ ذِى الْمَجَازِ كِلَيْهِمَا ... وَجَارُ ابْنِ حَرْبٍ بِالْمُغَمَّسِ مَا يَغْدُو
وَلَمْ يَمْنَعِ الْعَيْرُ الضَّرُوطُ ذِمَارَهُ ... وَمَا مَنَعَتْ مَخْزَاةَ وَالِدِهَا هِنْدُ
كَسَاكَ هِشَامُ بْنُ الْوَلِيدِ ثِيَابَهُ ... فَأَبْلِ وَأَخْلِفْ مِثْلَهَا جُدُداً بَعْدُ
قَضَى وَطَراً مِنْهُ فَأَصْبَحَ مَاجِداً ... وَأَصْبَحْتَ رِخْواً مَا تَخُبُّ وَمَا تَعْدُو
فَلَوْ أَنَّ أَشْيَاخاً بِبَدْرٍ تَشَاهَدُوا ... لَبَلَّ نِعَالَ الْقَوْمِ مُعْتَبِطٌ وَرْدُ

«Zül-Mecâz'ın iki yakasının halkı ve İbn-i Harb'in komşusu da Muğammes'de (48) sabahleyin yürüdü ve ürüdü.
Çok osurgan eşek, himâyesindekileri korumadı.
Hind de babasını zillete götüren şeyden korumadı.
Hişâm b. Velid sana onun elbiselerini giydirdi.
O halde onu eskit ve onun mislini alâmet olarak bundan sonrasına bırak.
Ondan arzusuna nâil oldu ve böylece macid şeref sahibi oldu.
Sen ise gevşek oldun ne koştun ne yürüdün.
Şayet Bedir'deki ihtiyar kişiler şâhid olsalardı elbette kavmin ayakları taze kan ile ıslanırdı.»

Hassan'ın sözü Ebû Süfyan'a vardığı zaman şöyle dedi:
Hassan Devs'den bir kişi için bizi birbirimize vurdurmak istiyor!

Hâlid'in, babasının faizini taleb etmesi ve bu hususta nâzil olan âyet

Tâif halkı müslüman olduğu zaman Halid bin Velid, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le, Velid'in faizi hakkında konuştu. Ki o faiz Sakif'de kalmıştı. Babası onlardan o faizi almasını tavsiye etmişti.

İbn-i İshak dedi ki:
Bazı ehl-i ilim bana anlattı ki: İnsanların ellerinde kalan faizin haram kılınmasına dair olan o âyetler, Hâlid'in ribâyı taleb etmesi hakkında nâzil oldular:

---

(48) Muğammis Tâif'in yolu üzerinde bir yerdir. Orada Ebrehe'nin kılavuzu olan Ebû Riğal'in kabri vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

«Ey iman edenler, (gerçek) mü'minler iseniz Allah'dan korkun, fâizden (henüz alınmamış olup da) kalanı bırakın (almayın).» Kıssanın sonuna kadar.

Ebû Üzeyhir'in intikamını almak için Devs'in saldırısı ve Ümm-i Gaylan hâdisesi

Ebû Üzeyhir'in hakkında bildiğimiz bir intikam alma olmadı. Ta İslâm insanların arasına girdi Ancak Dırâr b. el-Hattâb b. Mirdâs el-Fihri Kureyş'den birtakım kişilerle Devs topraklarına gitti, onlar Ümm-i Ğaylan denilen bir kadının yanına indiler. Bu kadın Devs kabilesinin âzadlısı idi. Kadınların saçlarını tarardı ve gelinleri techiz ederdi. Devs onları Ebû Üzeyhir sebebiyle katletmeyi istedi. Ümmü Ğaylan da onların önlerine durdu. Onunla birlikte birtakım kadınlar da durdular. Ve onları korudular. Bunun üzerine Dırâr b. el-Hattâb bu hususta şöyle dedi :

جَزَى اللَّهُ عَنَّا أُمَّ غَيْلَانَ صَالِحًا ... وَنِسْوَتَهَا إِذْ هُنَّ شُعْثٌ عَوَاطِلُ
فَهُنَّ دَفَعْنَ الْمَوْتَ بَعْدَ اقْتِرَابِهِ ... وَقَدْ بَرَزَتْ لِلثَّائِرِينَ الْمَقَاتِلُ
دَعَتْ دَعْوَةً دَوْسًا فَسَالَتْ شِعَابُهَا(2) ... بِعِزٍّ وَأَدَّتْهَا الشِّرَاجُ(3) الْقَوَابِلُ
وَعَمْرًا جَزَاهُ اللَّهُ خَيْرًا فَمَا وَنَى ... وَمَا بَرَدَتْ مِنْهُ لَدَيَّ الْمَفَاصِلُ
فَجَرَّدْتُ سَيْفِي ثُمَّ قُمْتُ بِنَصْلِهِ ... وَعَنْ أَيِّ نَفْسٍ بَعْدَ نَفْسِي أُقَاتِلُ

«Allah bizden yana Ümm-i Ğaylan'a ve onun yanındaki kadınlara iyilik ihsan etsin, ki o kadınlar saçları tozlu hulleleri giyili değillerdi.
Ve onlar yaklaşmasından sonra ölümü kovdular.
O kadınlar savaşçı intikamcılara karşı koymuşlardı.
O kadınlar Devsi bir dâvetle dâvet ettiler ki onların derelerinden akan ve sahile inen sular da onlara ulaştılar.
Amr'a Allah hayır ihsan etsin ki o üşenmedi ve soğumadı da...
Kılıcımı sıyırdım sonra onun demiriyle kaldım, kendimden sonra hangi nefisten yana savaşacağım, dedim.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Ubeyde bana haber verdi ki: Dırâr'ın önüne duran kadın Ümm-i Cemil'dir. Bir rivâyette o, Ümm-i Gaylan'dır. Câizdir ki, Ümm-i Ğaylan, Ümm-i Cemil ile birlikte onun önüne duranlardan olmuş olsun.

Ümm-i Cemil ve Ömer b. el-Hattâb

Ömer b. el-Hattab iş başına geldiği zaman Ümm-i Cemil ona geldi. O Ömer'in Dırâr b. el-Hattâb'ın kardeşi olduğunu zan ediyordu. Kadın, Ömer'i ona nisbet edince Ömer kıssayı anlattı ve dedi ki: Ben onun ancak İslâm kardeşiyim. O gâzidir. Senin ona olan yardımını biliyorum, dedi. Ve o kadına onun bir yolcu olmasından bağışlar verdi.

Dırâr ve Ömer b. el-Hattâb

İbn-i Hişâm dedi ki: Dırâr, Uhud gününde Ömer b. el-Hattâb'a kavuştu. Süngünün yanı ile ona vurmaya başladı ve şöyle diyordu: Ey İbn-i Hattâb kurtul, seni katletmeyeceğim. Ömer onun müslüman olmasından sonra onun o iyiliğini dile getiriyordu.

EBÛ TÂLİB VE HATİCE'NİN VEFÂTI

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müşriklerin eziyet vermelerine karşı sabr etmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Evinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verenler şunlardı:

Ebû Leheb, Hakem b. Âs b. Ümeyye, Ukbe b. Ebi Muayt, Adiyy b. Hemrâ es-Sekafî ve İbn-i Esdâ el-Hüzelî. Bunlar onun komşusu idiler. Hakem b. Ebul-Âs'tan başka hiçbiri müslüman olmadı. Bana söylendiğine göre onlardan biri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine namaz kılarken koyunun döl yatağını attı. Onlardan biri de o döl yatağını, önüne getirilen çömleğine attı. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldığı zaman kendisini onlardan örten bir bölme edindi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o dölü bir dalın başına takar (bana Ömer b. Abdullah b. Urve b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den haber verdiği gibi.) Sonra da:

— Ey Beni Abd-i Menâf, hangi komşuluktur bu? der ve onu yola atardı.

Ebû Tâlib ve Hatice'nin vefâtından sonra müşriklerin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aleyhinde umud ettikleri şeyler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Hatice bint-i Huveylid ve Ebû Tâlib aynı sene içinde vefât ettiler. Hatice'nin ölümünden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i musibetler kovaladı. Hatice onun İslâm konusunda dertlerini ona anlattığı doğru bir yardımcı idi. Amcası Ebû Tâlib'in ölmesi de bunun peşinde geldi. Ebû Tâlib onun için bir dayanak idi ve onu işlerinde koruyordu. Kavmine karşı ona daima yardımcı olurdu. Bu vefâtlar Medine'ye muhâcir olmasından üç sene önce idi. Ebû Tâlib öldüğü zaman Kureyş Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet vermekte, Ebû Tâlib'in hayatında kavuşmadıkları noktalara kavuştular. Öyle ki Kureyş'in sefihlerinden bir sefih önünü kesip onun başına toprak saçmıştı.

İbn-i İshâk dedi ki: Hişam b. Urve, babası Urve b. Zübeyr'den naklen bana şöyle haber verdi:

O sefih, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başı üzerine bu toprağı saçtığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), toprak başı üzerinde olduğu halde evine girdi. Ve onun kızlarından birisi yanına kalkıp geldi ağlayarak toprağı ondan silmeye başladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise o kızına şöyle diyordu:

— Ey kızcağım, ağlama. Çünkü Allah babanı koruyacaktır. Râvi dedi ki: Bu arada şöyle diyordu: «Ebû Tâlib ölünceye kadar Kureyş'ten hoşuma gitmeyen hiçbir şey başıma gelmedi.»

Ebû Tâlib'in hastalığı ağırlaştığı zaman müşrikler yanına gelip onlar ile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arasında bir andlaşma yapmak istemeleri

İbn-i İshak dedi ki:

Ebû Tâlib hastalandığı ve ağırlaştığı haberi Kureyş'e vardığı zaman Kureyş birbirine şöyle dediler:

Hamza ve Ömer müslüman olmuşlardır. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sesi tüm Kureyş kabilesi içinde yayılmıştır. O halde beraberce Ebû Tâlib'e gidelim. O, bizim için kardeşinin oğlundan bir söz alsın ve bizden de ona bir söz versin. Vallahi onların idaremizi bizden zorla alacaklarından emin değiliz.

İbn-i İshak dedi ki:

Bana Abbâs b. Abdullah b. Mabed b. Abbâs âilesi birisinden, o da İbn-i Abbâs'dan onun şöyle dediğini haber verdi:

Utbe b. Rebie, Şeybe b. Rebie, Ebû Cehl b. Hişam, Ümeyye b. Halef ve Ebû Süfyan b. Harb Ebû Tâlib'e gittiler ve onunla konuştular. Onlar kavimlerinin eşrâfı idiler. Ve şöyle dediler:

— Ey Ebû Tâlib, bildiğin gibi sen bizdensin. İşte gördüğün gibi ölüme yaklaşmışsın. Biz senin öleceğinden korkuyoruz. Bizimle kardeşinin oğlu arasındaki durumu biliyorsun. İşte onu çağır, bizden ona söz ver ve bizim için de ondan bir söz al ki biz onu bırakalım, o da bizi bıraksın. Bizi dinimizle başbaşa bıraksın, biz de onu diniyle başbaşa bırakalım.

Bunun üzerine Ebû Tâlib ona haber gönderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına geldi. O şöyle dedi:

— Ey kardeşimin oğlu! Bunlar senin kavminin eşrâfıdırlar. Senin için toplanmışlardır ki birbirinize bir söz veresiniz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— **Evet, bir kelime var onu bana verirseniz onunla Arab'a hâkim olursunuz. Acem de onunla size itaat eder.** Ebû Cehl de dedi ki:

— Evet, babana kurban, hadi on kelime olsun! Dedi ki:

— **Lâ ilâhe illallah, dersiniz ve ondan başka ibâdet ettiğiniz şeyleri söküp atarsınız.** Dedi ki:

Bunun üzerine el çırptılar sonra şöyle dediler:

— Ey Muhammed, ilâhları bir tek ilâh mı kılmak istiyorsun? Senin işin acayib!

Sonra birbirine şöyle dediler:

— Vallahi bu adam istediğiniz şeylerden size bir şey verici değildir. O halde gidiniz ve Allah sizinle onun arasında hükmünü verinceye kadar babalarınızın dini üzere devam ediniz... Sonra dağıldılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Ebû Tâlib'in İslâma girmesini ümit etmesi

Ebû Tâlib Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Vallahi ey kardeşimin oğlu, onlardan aşırı bir şey istediğini görmedim. Ebû Tâlib bunu söylediği zaman, Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) onun müslüman olmasını ümid etti ve ona şöyle dedi:

— **Ey amca, sen o kelimeyi söyle, onunla, kıyâmet gününde senin için şefâat helâl olur.** Ebû Tâlib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ona olan düşkünlüğünü görünce şöyle dedi:

— Ey kardeşimin oğlu, vallâhi şayet sana ve senin babanın oğullarına bundan sonra sövme korkusu olmasa ve Kureyş benim onu ancak ölüm korkusundan dolayı söylediğimi zannetmese, elbette onu söylerdim. Onu söylemiyorum ancak seni onunla sevindirmek için diyorum. Sonra Ebû Tâlib'e ölüm yaklaştığı zaman Abbâs ona baktı ki o dudaklarını hareket ettiriyor. Kulağiyle onu iyice dinledi ve şöyle dedi:

— Ey kardeşimin oğlu, vallâhi kardeşim senin söylemesini kendisine emrettiğin kelimeyi söyledi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— **İşitmedim** (49).

---

(49) Abbâs'ın, Ebû Tâlib için şehâdeti, şâyet müslüman olmasından sonra olsaydı elbette makbul olurdu. Ve «işitmedim» sözüyle red olunmazdı. Çünkü âdil şâhid işittim, dediği ve ondan daha âdil olanı ise işitmedim duymadım, dediği zaman, duyması sübût bulan kimsenin sözü esas alınır. Çünkü işitmemenin çok değişik sebepleri olabilir. Fakat Abbas müslüman olmadan önce buna şâhidlik yapmıştır ve sahih olarak gelen rivâyet dahi: Ebû Tâlib'in küfür ve şirk üzere vefâtını isbat ediyor. Onun hakkında şu âyetin nâzil olması da bunu gösteriyor.

« مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ »

«Peygamberin ve iman edenlerin müşrikler için mağfiret taleb etmeleri câiz değildir.» Yine sahih haberde sabit olmuştur ki, Abbas, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Ebû Tâlib sana siper oluyor ve sana yardım ediyor ve senin için başkalarına gazab ediyordu, acaba bu, ona menfaat vermez mi? Buyurdu ki:

«Evet, onu ateşin derinliklerinde buldum da onu yüzey taraflara çıkarttım.»

Sahih haberde gelmiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Tâlib'in yanına, ölümü esnasında girdi. Ebû Cehl ve Abdullah b. Ümeyye vardı. Şöyle dedi:

Ebû Tâlib'in yanında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı ahid talebinde bulunanlar hakkında nâzil olan âyetler

Dedi ki: Allah Teâlâ, onun yanında toplanan topluluk hakkında ve onun onlara söylediği, onların da ona verdiği cevaplar hakkında şu âyetlerini indirdi:

« ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ »

إلى قوله تعالى: « أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ. وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَىٰ آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ. مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ » - يعنون النصارى، لقولهم: « إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ » - « إِنْ هَٰذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ »

«Sâd. O şanlı, şerefli Kur'ân'a yemin ederim ki, (haal) küfredenler(in iddia ettikleri gibi değildir). Bil'akis (onların dışı boş) bir onur, (içi ise tam) bir tefrika içindedir. «Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar «O, (bütün) Tanrıları bir tek Tanrı mı yapmış? Bu, cidden acâib bir şey! Onların elebaşlarından bir güruh (birbirine): «Yürüyün, mabudlarınıza (ibâdette) sebât edin. Şüphesiz ki arzu edilecek olan budur» diyerek kalkıp gitmiştir. Biz bunu diğer dinde işitmedik.» (Yâni böyle bir şey hıristiyanlıkta yoktur) Çünkü onlar diyorlar ki: «Şüphesiz Allah üçün üçüncüsüdür.» Fakat «Bu, uydurmadan başkası değildir.» Sonra Ebû Tâlib öldü.

YARDIM İSTEMEK ÜZERE RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN SAKİF'E GİTMESİ

İbn-i İshak şöyle dedi:

Ebû Tâlib öldüğü zaman Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi

— Amca Lâ ilâhe illallahu, de. O bir kelimedir ki onunla sana Allah katında şehâdet ederim. Bunun üzerine Ebû Cehl ve İbn-i Ümeyye dediler ki:

— Abdulmuttalib'in milletinden yüz mü çeviriyorsun. O da dedi ki:

— Ben Abdulmuttalib'in milleti üzereyim. Hadisin zahiri ise Abdulmuttalib'in şirk üzere öldüğünü iktizâ eder. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et):

ve Sellem)'den amcası Ebû Tâlib'in hayatında yapamadıkları eziyetleri yaptılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâif'e gitti. Sakif'den yardım ve onu koruyacak kuvvetler vermelerini istiyordu. Allah (Azze ve Celle) tarafından onlara ilettiği çağrıyı kabul etmelerini umuyordu. Bundan dolayı onlara yalnız başına gitmişti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onların eşrafından üçünün yanına inmesi ve onları ona teşvik etmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Ziyâd, Muhammed b. Kâb el-Kurezi'den onun şöyle dediğini naklen haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâif'e vardığı zaman Sakif'den bir topluluğun yanına gitti. Onlar Sakif'in efendileri ve eşrafı idiler. Üç kardeştiler: Abd-i Yâ Leyl b. Amr b. Umeyr, Mesûd b. Amr b. Umeyr ve Habib b. Amr b. Umeyr b. Avf b. Ukde b. Ğiyere b. Avf b. Sakif. Onlardan birinin evinde Kureyş'li olan Beni Cumeh'-den bir kadın var idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanına oturdu, onları Allah'a dâvet etti ve onların İslâm için kendisine yardım etmeleri ve onunla beraber kavminden kendisine muhâlif olanlara karşı durmaları için onlara geldiğini söyledi. Onlardan biri ona şöyle dedi:

— Eğer seni Allah göndermiş ise Kâbe'nin örtüsünü çıkartıp atacağım. Bir diğeri de şöyle dedi:

— Allah senden gayrı gönderecek kimseyi bulamadı mı? Üçüncüsü de şöyle dedi:

— Vallahi seninle aslâ konuşmayacağım. And olsun eğer sen Allah'ın elçisi isen, nitekim öyle demektesin, elbette sen, sana cevap vermemden daha yücesin. Eğer sen Allah'a karşı yalan söylüyorsan bana yakışmaz ki seninle konuşayım.

Bunun üzerine Sakif'ten iyilik geleceğinden ümidsiz olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanlarından kalktı (ve bana zikr olunan rivâyete göre), onlara şöyle diyordu:

— Bu yaptıklarınızı gizli tutunuz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kureyş kabilesini azdıracak bu haberin onlara ulaşmasını istemiyordu. İbn-i Hişâm dedi ki: Abid b. el-Ebras şöyle dedi:

وَلَقَدْ أَتَانِي عَنْ تَمِيمٍ أَنَّهُمْ ذَئِرُوا لِقَتْلَى عَامِرٍ وَتَعَصَّبُوا

«Temim'den bana ulaştı ki onlar Amir'in maktulleri için azdılar ve taassup gösterdiler.»

Onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediğini yapmadılar. Ayak takımlarını, kölelerini ona saldırdılar, ona sövüyor ve ona bağırıyorlardı. Nihâyet onun yanına toplandılar. Onu Utbe b. Rebia ve Şeybe b. Rabiâ'nın bostanına sığınmaya muzdar kıldılar. Bu iki kardeş de orada idiler. Onun peşini tâkib eden Sakif'in sefihlerinden olan kimseler o ayaktakımı ondan geri döndüler. O da bir asma gölgesine girdi oturdu. Rebia'nın o iki oğlu da ona bakıyor ve onun Tâif halkının o ayaktakımlarından karşılaştığı şeyleri görüyorlardı. (Bana zikr olunduğuna göre) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Cumeh'den olan kadınla (50) karşılaştı ve: Senin kayınlarından nelerle karşılaştık? diye söyledi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Rabbine şekvâ ile yönelmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) huzur bulduğu zaman (bana zikr olunduğuna göre) şöyle dedi:

— Ey Allah'ım, kuvvetimin zafını ve takatımın azlığını ve insanlara karşı güçsüzlüğümü sana şikâyet ediyorum ya Erhemerrahimin. Zayıf düşmüşlerin Rabbı sensin. Ve Rabbim sensin. Beni kimin bakımına bırakıyorsun? Kötü muamele yapan uzak kimselere mi? Yoksa işimi eline verdiğin bir düşmana mı? Eğer bana karşı sende bir gazab yoksa hiç aldırış etmem. Fakat benim için daha rahat olan, senin âfiyetindir, senin vechinin (51) nuruna sığınırım. O nur ki onun

(50) Yukarıda adları geçen o üç Sakifliden birinin yanında anlatılan kadındır.

(51) Vecih kelimesi. Kitâb ve Sünnette geldiği zaman iki mânaya gelir.

« يُرِيدُونَ وَجْهَهُ »

Biri, amel ile tekarrub ve rızâ taleb etmektir. Allah Teâlânın: «Onun vechini murâd ederler». kavli gibi. Ve Allah'ın şu kavli gibi:

« إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ » «Ancak Rabbi'sinin vechini taleb ederek.» Burada mat-

için zulmetler açıldı ve dünya ve âhiretin işi onun üzerine salâh buldu. Bana gazâbını indirmenden veya benim üzerime senin öfkenin yerleşmesinden âfiyetin benim için daha vâsidir. Her şey senin rizan içindir. Bütün güç ve kuvvet senin elindedir.

Nasrânî Addâs'ın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikteki olan kıssası

Dedi ki: Rebia'nın iki oğlu (Utbe ve Şeybe) onu ve onun karşılaştığı şeyi görünce ona acıdılar. Nasrâni bir köle çağırdılar. İsmi Addâs idi. Ona dediler ki:

— Bu üzümden bir salkım al şu tabağa koy, sonra o adama götür. Ve ona söyle ki, ondan yesin.

Addâs da üzümü aldı götürdü, onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne koydu. Ona:

— Ye, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona elini koyduğu zaman «Bismillâhi» dedi, sonra yedi. Addâs onun yüzüne baktı. Sonra şöyle dedi:

— Vallâhi bu memleketin halkı böyle bir sözü söylemez. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona dedi ki:

— Ey Addâs! Sen hangi memlekettensin, dinin ne? Dedi ki:

— Nasrâniyim. Ben Ninuvâ halkındanım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

---

lub olan onun rızâsıdır ve onun ameli kabul etmesidir ve amel eden kula onun rahmetiyle dönmesidir. Bunun kaidesi budur ki, senden râzı olan kimse sana yüzünü gösterir, sana döner, sana gazab eden kimse de, senden yüz çevirir ve yüzüne bakmaz.

İkincisi: Vechin anlatıldığında ondan kalblere ve basiretlere zâhir olan Allah'ın celâl ve mecd evsafı kast edilir. Allah Teâlâ'nın şu kavli gibi:

« وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ » «Senin Rabbin vechi bâki kalır.» Vecih lügaten: makul olsun mahsus olsun bir şeyin zâhir olan tarafıdır.

Nura gelince zuhurdan ve ilâhi hakikatlerin inkişafından ibarettir. Onunla zulmatlar karanlıklar işrak ederler. Yâni onların mahalleri aydınlanır. Bu mahaller ise cehâlet ve şeklerin karanlıklarının içinde bulunduğu kalblerdir. (Ravzül-Ünüf'e mürâcaat et).

— Sâlih bir adamın Yûnus b. Mettâ'nın köyünden. Addâs dedi ki:

— Yûnus b. Mettâ'nın kim olduğunu sana kim bildirdi? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— O benim kardeşimdir. Bir nebi idi, ben de bir nebiyim.

Bunun üzerine Addâs, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine kapandı, onun başını, ellerini ve ayaklarını (52) öpmeğe başladı.

Râvi dedi ki: Rebiâ'nın iki oğlundan biri ötekine şöyle diyordu: İşte köleni de ifsad etti. Sonra Addâs onlara gelince şöyle dediler.

— Yazık sana ey Addâs! Sana ne oldu da o adamın başını, ellerini ve ayaklarını öpüyordun? Dedi ki:

— Ey efendim! Yerde ondan daha hayırlı hiçbir şey yoktur. Bana ancak bir nebinin bileceği şeyi haber verdi. Onlar da ona şöyle dediler:

— Yazık sana ey Addâs, seni dininden ayırmasın, çünkü dinin onun dininden hayırlıdır.

Onu dinleyen ve ona iman eden cinlerin durumu

Dedi ki:

Sonra Sakif'in iyileşeceklerinden ümid kestiği bir sırada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekek'ye dönmek üzere Tâif'den ayrıldı. Nihâyet Nahle'de (53) olduğu zaman gece namaz kılmaya kalktı, Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın zikr ettiği cinden bir topluluk ona rastladı. (Bana anlatılan rivâyete göre) onlar Nusâybin halkının cinlerinden yedi kişi idiler. Onu dinlediler. Namazını bitirdiğinde kavimlerini âhiret ümûriyle korkutmak üzere iman etmiş ve dinledikleri şeyleri kabul etmiş olarak ayrıldılar. Allah da onların haberini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattı. Allah (Azze ve Celle) şöyle dedi:

---

(52) Süheylî şöyle dedi: Teymî şunu da ilâve etti: Addâs, onun İbn-i Metta'yı zikrettiği esnada şöyle dedi: «Vallahi oradan çıktım! (Ninuva'yı kasd ediyor.) Halbuki orada Mettâ'nın kim olduuğnu bilen on kişi yoktu. Sen Mettâ'yı nereden bildin. halbuki sen ümmîsin ve ümmî bir ümmetin içindesin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de şöyle dedi: «O benim kardeşimdir...»

(53) Nahle: Mekke'den bir gecelik yol ötede iki vâdiden biridir. Onlardan birine: Nahle-i Şâmiyye, diğerine de Nahle-i Yemâniyye denilir.

«وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ» إلى قوله تعالى «وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ» . وقال تعالى : «قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ»

«Yâdet o zamanı ki, cinlerden bir tâifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana (doğru) çevirmiştik.» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar «ve sizi çok elem verici bir azabdan kurtarsın.» Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurdu: «(Habîbim) de ki: Bana şu hakikat(ler) vahy olunmuştur: Cinden bir zümre (benim Kur'ân okuyuşumu) dinlemiş de..» Bu sûredeki onların haberine dâir olan kıssanın sonuna kadar.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN, PEYGAMBERLİĞİNİ KABİLELERE ANLATMASI

Arabların toplandıklarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisini tanıtması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye geldi. Onun kavmi ise ona muhâlefette ve onun dininden ayrı kalmakta zirveye gelmiştiler. Çok az bir mikdar zaif insanlar ancak ona iman etmiştiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) toplantı yerlerinde toplantılar olduğu zaman, Arab kabilelerine, onları Allah'a dâvet ederek kendisini arz ediyor ve kendisinin gönderilmiş bir Peygamber olduğunu onlara haber veriyor ve onlardan kendisini tastik etmelerini ve kendisini korumalarını istiyordu. Tâki Allah'ın vahy ettiği hakikatleri onlara açıklasın.

İbn-i İshak dedi ki: Bana arkadaşlarımızdan ittiham etmediğim birisi, Zeyd b. Eslem'den, (54) o da Rabie b. İbad ed-Dili'den naklen

---

(54) Bu, Zeyd b. Eslem el-Advî'dir. Künyesi Ebû Üsâme'dir. Ebû Abdullah el-Medenî el-Fakir de denilir. Ömer'in kölesidir. Babasından, İbn-i Ömer'den, Ebû Hureyre'den, Âişe'den, Câbir'den bu Rebia'dan ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de onun üç oğlu rivâyet etmiştir. Bunlar Üsâme, Abdullah ve Abdurrahman'dır. Bir kavle göre Mâlik, İbn-i Aclân ve başkaları da ondan rivâyet etmiştir (Tehzib et-Tehzibe mürâcaat et).

haber verdi veya Ebû Zinâd'ın, ondan naklen kendisine haber verdiği kimse bana haber verdi. (İbn-i Hişâm dedi ki: O Rebie b. Abbâd'dır.)

İbn-i İshak dedi ki: Bana Hüseyin (55) b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbâs haber verdi şöyle dedi:

İşittim Rebie b. Abbâd'a babam haber verdi şöyle dedi:

Ben genç bir çocuk olarak Minâ'da, babamla beraber bulunuyordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arap kabileleri konutlarının yanında duruyordu. Ve şöyle diyordu:

— Ey Falan oğulları, ben Allah'ın elçisiyim, Allah, yalnız ona ibâdet etmenizi ve ona hiçbir şeyi ortak kılmamanızı bu eş koştuğunuz putlardan, ondan başka, ibâdet ettiğiniz şeyleri söküp atmanızı, bana iman etmenizi, beni tastik etmenizi ve beni korumanızı emr ediyor ki Allah'dan bana gelen hakikatleri size açıklayayım.

Râvi dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında da şaşı gözlü parlak bir adam vardı. Başında iki örük vardı. Üzerinde Aden kumaşından bir hulle vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sözünü bitirdiği zaman o adam şöyle dedi:

— Ey Falan oğulları, işte bu, ancak sizi Lât ve Uzzâ'yı boyunlarınızdan çıkartmanız için sizi dâvet ediyor. Beni Mâlik b. Ukeyş'den olan halifeleriniz'i sizi, ayırmak istiyor ve sizi getirdiği bidat ve dalâlete dâvet ediyor. Öyle ise ona itaat etmeyiniz ve onu dinlemeyiniz.

Ben babama dedim ki:

— Ey babacığım onu tâkib eden ve onun söylediğine red cevabı veren o kimdi? Dedi ki:

— O onun amcası Abduluzza b. Abdulmuttalib Ebû Leheb'dir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Nâbiğe dedi ki:

(55) O, Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas b. Abdulmuttalib'dir. Künyesi Ebû Abdullah el-Hâşimî el-Medenî'dir. Yukarda adı geçen Rebîa'dan, İkrime'den rivâyet etmiş. Kendisinden de İbn-i İshâk'ın gayrı, İbn-i Aclân, İbn-i Cüreyc, İbn-i Mubârek ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Hüseyin yüz kırk bir senesinde vefât etmiştir (Terâcim-i Ricâl'e mürâcaat et).

كَأَنَّكَ مِنْ جِمَالِ بَنِي أُقَيْشٍ يُقَعْقَعُ خَلْفَ⁽٣⁾ رِجْلَيْهِ بِشَنِّ

«Sanki sen, Beni Ukeyş'in erkek develerinden birinin ayaklarının ardında eski bir su tulumu gibi hareket ettirilen birisin.»

İbn-i İshâk dedi ki:

— Bize İbn-i Şihâb ez-Zühri haber verdi ve:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kinye kabîlesi konutlarında iken onların yanına geldi, efendileri içlerinde bulunuyordu. Ona Müleyh denilirdi. Onları Allah (Azze ve Celle)'ye dâvet etti ve kendisini onlara tanıttı. Onlar ise ona karşı imtina edip yüz çevirdiler», dedi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisini Beni Kelb'e tanıtması

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Husayn haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kelb kabilesinin konutlarına geldi, (onların bir koluna Benû Abdullah denilir) onları Allah'a dâvet etti, kendisini onlara tanıttı ve onlara: «Ey Beni Abdullah, şüphesiz Allah (Azze ve Celle) babanızın ismini güzel kılmıştır.» dedi. Fakat onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in anlattıklarını kabul etmediler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisini Beni Hanîfe'ye tanıtması

İbn-i İshak dedi ki: Bana bazı arkadaşlarımız Abdullah b. Kâb b. Mâlik'den haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Hanife'ye (54) geldi ve onları Allah'a dâvet etti ve kendisini onlara tanıttı. Araplar içinde küfürde onlardan daha ileri giden hiçbir kimse olmadı.

---

(54) Hanîfe'nin ismi: Es'al b. Lüceym b. Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vâil'dir. Hanîfe diye isimlenmesi ayaklarında bir hinfden yâni eğri büğrülükten dolayıdır. Denildi ki bilâkis Hanife onların anasıdır. Bu kadın bint-i Kâhil b. Esed'dir. O isimle tanınmışlardır. Onlar Ehl-i Yemâme'dirler. Müseyleme el-Kezzab'ın taraftarları idiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kendisini Benî Âmir'e tanıtması**

İbn-i İshak dedi: Bana Zühri haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni Âmir b. Sa'saa'ya geldi. Onları Allah (Azze ve Celle)'ye dâvet etti. Ve kendisini onlara tanıttı. Onlardan bir adam (ki ona Beyhare b. Firâs denilir. İbn-i Hişâm dedi ki: Firâs b. Abdullah b. Seleme el-Hayr b. Kuşe: b. Kâb b. Rebia b. Âmir b. Sasaa'dır) dedi ki:

«Vallahi şâyet bu genci Kureyş'den alsam elbette onunla Arabı ye erdim.» Sonra Peygambere «Ne dersin? Eğer biz sana biyat etsek sonra da Allah seni, muhaliflerinin üzerine galib kılsa, senden sonra idare bizde olacak mı?» dedi. O da:

«İdare Allah'a âiddir, onu dilediği kimselere verir.» dedi. Adam da şöyle dedi:

— Araplara karşı sana siper mi olalım. Ve Allah seni galib kıldığı zaman idare bizden başkasında hiç olur mu? Senin dediklerine ihtiyacımız yoktur.» Böylece ona karşı imtina edip yüz çevirdiler.

Halk geri döndüklerinde Benû Âmir kendi büyüklerine gittiler. O şeyh yaşlanmıştı toplantılarda onlarla birlikte bulunmaya kadir değildi. Onlar ona gittiklerinde o mevsimde toplantılarda olan şeyleri ona bildirirlerdi. İşte o sene onun yanına geldikleri zaman, panayırlarda olan şeyleri onlara sordu. Onlar da şöyle dediler:

— Bize Kureyş'li Beni Abdulmuttalib'den bir genç geldi, kendisinin peygamber olduğunu iddia ediyor. Bize, onu korumamızı ve onunla birlikte kıyâm etmemiz ve onu memleketimize getirmeyi istiyordu.

Bunun üzerine Şeyh ellerini başına koydu, sonra şöyle dedi:

— Ey Beni Âmir! Bu işin bir telâfisi yok mudur bunu yakalayıp elde etmek mümkün değil midir? Falanın nefsi elinde olana yemin ederim ki; İsmâil oğullarından hiçbir kimse şimdiye kadar yalan yere peygamberlik iddiasında bulunmamıştır ve o elbette hakdır. Neden düşünmediniz?

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kendisini panayırlarda Araplara tanıtması**

İbn-i İshak şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumda idi. İn-

sanların panayırlarda her toplanmaları sırasında onlara gelir kabileleri Allah'a ve İslâm'a dâvet eder ve onlara kendisini ve Allah'dan getirdiği hidâyet ve rahmet hakikatlerini arz ederdi. O, Araplardan isim ve şeref sahibi hiçbir kimsenin Mekke'ye geldiğini işitmezdi illâ onun için göz kulak olup onu Allah'a dâvet eder ve İslâm hakikatlerini anlatırdı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Süveyd b. Sâmit

İbn-i İshak dedi ki:

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde el-Ensâri, sonra Za'feri, kavminin yaşlılarından onların şöyle dediklerini haber verdi:

Beni Amr b. Avf'ın kardeşi Süveyd b. Sâmit (55), Mekke'ye hac veya umre etmek için geldi. Süveyd'in kavmi ona kâmil = olgun, diyorlardı. Çünkü o salâbetli, şiir söyleyen, şerefli ve iyi nesebi olan birisi idi O şöyle diyordu:

أَلاَ رُبَّ مَنْ تَدْعُو صَدِيقًا وَلَوْ تَرَى ... مَقَالَتَهُ بِالْغَيْبِ سَاءَكَ مَا يَفْرِي
مَقَالَتُهُ كَالشَّهْدِ مَا كَانَ شَاهِدًا ... وَبِالْغَيْبِ مَأْثُورٌ عَلَى ثُغْرَةِ النَّحْرِ
يَسُرُّكَ بَادِيهِ وَتَحْتَ أَدِيمِهِ ... نَمِيمَةُ غِشٍّ تَبْتَرِي عَقَبَ الظَّهْرِ
تُبِينُ لَكَ الْعَيْنَانِ مَا هُوَ كَاتِمٌ ... مِنَ الْغِلِّ وَالْبَغْضَاءِ بِالنَّظَرِ الشَّزْرِ
فَرِشْنِي بِخَيْرٍ طَالَمَا قَدْ بَرَيْتَنِي (٥) ... فَخَيْرُ (٦) الْمَوَالِي مَنْ يَرِيشُ وَلاَ يَبْرِي

«Bilmiş ol ki; dost olarak çağırdığın çok kimseler vardır ki, şâyet onun gaybdeki sözünü bilecek olsan, onun uydurması seni fena hâle getirirdi.
Onun sözü yüzüne karşı bulunduğun sırada bal gibidir.
Gayıbda ise göğüs çukuru üzerine saplanmış bir kılıçtır.

---

(55) O, Süveyd b. Sâmit b. Havt b. Habîb b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'dir. Anası da Leylâ bint-i Amr en-Neccâriye'dir. Selmâ bint-i Amr'ın kız kardeşidir. Abdulmuttalib b. Hâşim'in anasıdır. O buna göre Abdulmuttalib'in teyzesinin oğludur. Süveyd'in kızı Ümm-ü Âtike Saîd b. Zeyd'in kız kardeşi ve Ömer b. Hattâb'ın karısıdır. O ise onun ana tarafından dedesidir. Onun anasının adı Zeyneb'dir. Bir rivâyette Celise bint-i Süveyd'dir (Ravz'e mürâcaat et).

Dış görünüşü seni sevindirir ve halbuki onun derisinin altında söz götürüp getirmenin hiyâneti vardır ki o insan sırtının sinirlerinin tabanını keser.
Kızgın bir bakışla gözler, gizli kin ve buğzu sana açıklarlar.
Beni kuvvetlendir, uzun zamandır beni zayıflatıyordun.
Kölelerin hayırlısı kuvvetlendirendir.»

O şöyle diyordu : Benî Süleym'den sonra Benû Zub b. Mâlik'den olan bir adam yüz deve için Arabın kâhinlerinden bir kâhine muhâkeme etmesi için dâva açtı o da develerin onun olduklarına hüküm verdi. O ve Sülemi o kâhinenin yanından ayrılıp gittiler. Beraberlerinde onlardan başka kimse yoktu. Yolları ayrıldığında dedi ki :

— Ey Benî Süleym'in kardeşi, malım ne olacak? O da dedi ki :
— Onu sana göndereceğim. Dedi ki :
— Onu kaybettiğin zaman bunu bana kim temin edecektir? Dedi ki :
— Ben. Dedi ki :
— Hayır, Süveyd'in nefsi elinde olana kasem ederim ki; benim malım bana verilinceye kadar benden ayrılmayacaksın.

Ve ikisi kapıştılar onu yere vurdu. Sonra da onu bir iple bağladı onu Benî Amr b. Avf diyârına götürdü. Ve o, Süleym kabilesi onun mallarını ona gönderinceye kadar onun yanında kaldı. Bunun hakkında şöyle dedi :

لَا تَحْسَبَنِّي يَا ابْنَ زِعْبِ بْنِ مَالِكٍ ... كَمَنْ كُنْتَ تُرْدِي بِالْغُيُوبِ وَتَخْتِلُ
تَحَوَّلْتَ قِرْنًا إِذْ صُرِعْتَ بِعِزَّةٍ (٣) ... كَذَلِكَ إِنَّ الْحَازِمَ الْمُتَحَوِّلُ
ضَرَبْتُ بِهِ إِبْطَ الشِّمَالِ فَلَمْ يَزَلْ ... عَلَى كُلِّ حَالٍ خَدُّهُ هُوَ أَسْفَلُ

«Ey İbn-i Zub b. Mâlik, beni, gayıblarda helâk ettiğin ve hile kurduğun biri zan etme.
Güçlükle yıkıldığın zaman, denk olmaya döndün.
Güçlü döneni sol koltuğu üstüne vurdum.
O yanağı alta gelmekten kurtulamadı.»

Bu beyitler onun söylediği bir çck şiirleri içindedirler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu işittiği zaman onunla ilgilendi. Onu Allah'a ve İslâma dâvet etti. Fakat Süveyd ona şöyle dedi:

— Belki de sende olan şey, bende olan şeyin aynisidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle dedi:

— Sende ne var? Dedi ki:

— Lukmanın mecellesi (56). (Yâni Lukman'ın (57) hikmeti) Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona dedi ki:

— Onu bana göster.

O da onu ona gösterdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Bu, güzel bir kelâmdır. Fakat bende olan bundan üstündür. Bendeki Kur'ân'dır ki Allah Teâlâ onu bana indirdi. O hidâyet ve nurdur, dedi. Bir mikdar Kur'ân'ı ona okudu. Onu İslâma dâvet etti, o da ondan uzak durmadı ve:

— Şüphesiz bu söz elbette güzel bir sözdür, dedi. Sonra ondan ayrılıp gitti ve Medine'ye kavminin yanına geldi. Çok geçmeden Hazrec onu katletti. Onun kavminden birtakım adamlar şöyle diyorlardı: Biz onu müslüman olduğu halde katl olunmuş gördük. Onun katli Buâs (58) gününden önce idi.

İYÂS B. MUÂZ'IN MÜSLÜMAN OLMASI VE EBÜ'L-HAYSER'İN KISSASI

İbn-i İshak dedi ki:

Bana Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sad b. Muaz, Mahmud b. Lebid'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebu'l-Hayser Enes b. Râfi Mekke'ye geldiği zaman onunla birlikte Beni Abdi'l-Eşhel'den birtakım genç kimseler de vardı. Onlaonların içinde İyas b. Muaz da vardı. Kavimleri Hacrece karşı Kureyş-

(56) Mecelle: Sahife demektir.

(57) Süheylî dedi ki: «Lukman Nobyalı idi. Eyle halkındandı. Anlattıklarına göre bu Lukman b. Anka b. Sürûrdur. Zücâc ve başkasının zikrettiğine göre Kur'an'da zikr olunan oğlu ise Sâvân'dır. Onun ismi hakkında bunun gayrı bir isim olduğu da söylenmiştir. Fakat bu, Lukman b. Âd el-Himyerî değildir.»

(58) Buâs: Bir yerdir. Orda Eves ile Hazrec arasında harb olmuştu.

den hilf = andlaşma taleb ediyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları dinledi ve yanlarına geldi oturdu ve şöyle dedi:

— Sizin kendisi için geldiğiniz şeyden sizin için daha hayırlı bir şey yok mudur. Onlar da ona; «Sen kimsin?» dediler. Dedi ki:

— Ben Allah'ın resûlüyüm, beni kullara gönderdiki, onları Allah'a ibâdet etmelerine ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamalarına dâvet edeyim ve bana Kitâb indirdi.

Sonra onlara İslâmı anlattı ve onlara Kur'an'ı okudu. Bunun üzerine İyas b. Muâz (ki o zaman taze bir çocuk idi) şöyle dedi:

— Ey kavmim bu, vallahi kendisi için geldiğiniz şeyden daha hayırlıdır. Bunun üzerine Ebül-Hayser Enes b. Râfi, Bathâ'nın toprağından bir avuç toprak aldı, onu İyâs b. Muâz'ın yüzüne vurdu. Ve dedi ki:

— Bu işi bize bırak, and olsun! Biz bundan başka bir şey için gelmişiz!

Bunun üzerine İyâs sustu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanından kalktı. Onlar da Medine'ye doğru ayrılıp gittiler. Neticede Evs ile Hazrec'in arasında Buâs savaşı oldu.

Sonra İyâs b. Muâz çok geçmeden öldü. Mahmûd b. Lebid şöyle dedi:

— Bana onun ölümü esnasında kavminden hâzır bulunan biri haber verdi ki, onlar, onun tehlil edip Allah'a tekbir getirdiğini ve ona hamd edip onu tesbih ettiğini dinlerken ruhunu teslim ettiğini görmüşlerdir. Müslüman olarak ölmüş olmasında şüpheleri yoktu. Toplantılarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittikleri ile İslâm şuuruna ermişti.

ENSÂR'IN MÜSLÜMAN OLMAYA BAŞLAMASI

Resûlullah ve Hazrec'den bir topluluk Akabe'de

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Allah (Azze ve Celle) dinini izhar etmeyi ve Nebîsi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i aziz kılmayı ve ona ettiği vadini yerine getirmeyi murâd ettiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensar'dan bir topluluğun kendisine mülaki olduğu panayıra çıktı ve kendisini kabilelere tanıttı. Nitekim daha önce her panayırda yaptığı

gibi... Bir ara o Akabe'de bulunuyordu. Allah'ın kendilerine hayır murâd ettiği Hazrec'den bir topluluk ona geldiler.

İbn-i İshak dedi ki, bana Asım b. Ömer b. Katâde, kavminden olan Şeyhlerden naklen haber verdi ki onlar şöyle demişlerdir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarla karşılaştığı zaman «kimlersiniz?» dedi. Onlar dediler ki:

— Hazrec'den bir topluluğuz. Dedi ki:

— Yehud'un mavâlisinden misiniz? Dediler ki:

— Evet. Dedi ki:

— Acaba oturur musunuz sizinle konuşayım? Dediler ki:

— Evet, otururuz.

Böylece onunla beraber oturdular. O da onları Allah (Azze ve Celle)'ye dâvet etti ve onlara İslâmiyeti anlattı ve onlara Kur'ân okudu. Onları hidâyete getiren ilâhi bir sebep de şu idi ki; Yahûd onlarla beraber onların memleketlerinde oturuyorlardı.

Ehl-i kitâb ve ilim sahibi idiler. Onlar kendileri ise ehl-i şirk ve putlara tapıyorlardı. Yahudilerle savaşmışlardı. Aralarında bir şey olduğu zaman yahudiler onlara şöyle derlerdi: «Şüphesiz bir nebi yakında gönderilecektir. Onun zamanı yakındır. Biz ona tâbi olup onunla birlikte sizinle harb edeceğiz, Ad ve İrem'in katledilmesi gibi onun yardımiyle sizi katledeceğiz.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o toplulukla konuştuğu zaman ve onları Allah'a dâvet ettiğinde birbirine şöyle dediler:

«Ey kavmimiz, biliniz ki vallahi bu yahudilerin sizi korkuttuğu nebidir, muhakkak... Dikkat edin bizden önce ona uymasınlar.» Böylece onlar Peygamberin çağrısını kabul ettiler. Onu tasdik ettiler. Onun getirdiği prensipleri yaşamaya başladılar ve dediler ki:

Artık kavmimizi terkediyoruz. Zaten onların arasındaki düşmanlık ve şerden dolayı bir kavmiyet de yoktur. Umulur ki Allah onları seninle bir araya toplar ve biz onlara yakında gelir ve onları senin emrine dâvet ederiz ve bu kabul ettiğimiz bu dini onlara arz ederiz. Eğer Allah bu din üzerine onları toplarsa senden daha aziz bir kişi yoktur.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, beldelerine dönmek üzere iman etmiş ve tastik etmiş oldukları halde ayrılıp gittiler.

Akabe'de Resûlullah ile karşılaşan Hazreclilerin isimleri

İbn-i İshak şöyle dedi:

Bana anlatıldığına göre, o Hazrec'liler altı kişidirler. Onlardan Beni Neccâr'dan; yâni Beni Mâlik b. Neccâr b. Salebe b. Amr b. Hazrec b. Hârise b. Amr b. Âmir'den şunlar vardı: Esad b. Zürâre (59) b. Udes b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr, ki bu Ebû Ümâme'dir. Ve Avf b. (60) Hâris b. Rifâe b. Sevad b. Mâlik b. Ğanm b. Mâlik b. Neccâr'dır. Bu, İbn-i Afrâ'dır.

İbn-i Hişâm: «Ve Afrâ bint-i Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Salebe b. Ğanm b. Mâlik b. Neccâr vardı.» dedi.

İbn-i İshak şöyle dedi:

Beni Züreyk b. Âmir b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğazb b. Cüşem b. el-Hazrec'den Râfi (61) b. Mâlik b. Aclân b. Amr b. Âmir b. Züreyk vardı.»

İbn-i Hişam dedi ki: Âmir b. el-Ezrek denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

— Beni Seleme b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sâride b. Tezid b. Çüşem b. Hazrec sonra Beni Sevâd b. Ğanb b. Kâb b. Selem'den: Kutbe (62) b. Âmir b. Hadîde b. Amr b. Ğanm b. Sevâd vardı.

---

(59) Esad temsilci = nakib idi. İlk ve İkinci Akabe'de hazır bulundu ve o ikisinde bey'at etti. Denilir ki; O, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Akebe gününde ilk bey'at eden idi. Bedir'den önce öldü. O bir boğaz hastalığına yakalandı. O sırada mescidi inşâ ediyordu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu dağladı ve o günlerde öldü (İstiâba mürâcaat et).

(60) Avf Bedir'de iki kardeşi Muâz ve Muavvezle birlikte hazır bulundu. O ve Muavvez, Bedir gününde şehid olarak katl edildiler (İstiâba mürâcaat et.)

(61) Râfi: Ebû Mâlik ile künyelenir. Bir rivâyette Ebû Rufâe ile künyelenir. Bedirli ve nakiptir. Birinci ve İkinci Akabe'de ve Bedir'de hazır bulundu. İbn-i İshak onu Bedir'liler içinde zikr etmedi. Halbuki onların içinde onun iki oğlu olan Rufâe ile Hallâd'ı zikr etti. (İstiaba mürâcaat et).

(62) Kutbe b. Amr denilir. Ebû Zeyd ile künyelenir. Birinci ve İkinci Akabe'de, Bedir, Uhud'da ve bütün savaşlarda, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le birlikte hazır bulundu. Onunla birlikte Beni Seleme'nin Fetih gününde bir sancağı vardı. Uhud gününde dokuz yerinden yara aldı. Osman (Radiyallâhü anh) zamanında vefât etti (İstîab'a mürâcaat et).

İbn-i Hişâm dedi ki:

— Amr b. Sevâd'dır. Sevâd'ın kendisine Ğanm denilen bir oğlu yoktur.

İbn-i İshak şöyle dedi:

— Beni Haram b. Kâb b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'den: Ukbe (63) b. Âmir b. Nâbi b. Zeyd b. Herâm vardır.

Beni Ubeyd b. Adiyy b. Ğanm b. Kâb b. Selem'den: Câbir (64) b. Abdullah b. Riab b. Numân b. Sinân b. Ubeyd vardır.

Medine'ye kavimlerine geldikleri zaman onlara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i zikr ettiler, onları İslâma dâvet ettiler. İslâm onların içinde yayıldı. Böylece Ensar'ın evlerinden hiçbir ev kalmadı ki onda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bahsi olmasın.

BİRİNCİ AKABE VE MUS'AB B. UMEYR

Nihâyet ikinci sene geldiğinde Ensâr'dan on iki kişi panayıra hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Akabe'de karşılaştılar. Bu birinci Akabe idi. Resûlullah (Sallallahü Aeyhi ve Sellem) ile kadınlar beyatı (62) gibi biyatlaştılar. Bu biyat onlara harb farz kılınmadan önce idi.

---

(63) Ukbe, Birinci Akabe'de hazır bulunmasından sonra Bedir'de hazır bulundu. Sonra Uhud'da hazır bulundu. Miğferindeki bir yeşil bağ ile tanındı. Hendek ve sâir meşhedlerde hazır bulunmuştur. Yemâme gününde şehîd olarak katl edildi (İstiâba mürâcaat et).

(64) Câbir Bedir, Uhud, Hendek ve sâir meşhedlerde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. O Birinci Akabe'den önce Ensârdan müslüman olanların ilki idi (İstiâba mürâcaat et).

(62) Allah Teâlâ kadınlar bey'atini Kur'ân'da zikr etmiş ve şöyle buyurmuştur: «يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا»

«Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak üzere, seninle beyatlaşırlar.» Kadınlar bey'atinden, onların Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le savaş için bey'atlaşmadıklarını kast ediyor. Onun kadınlarla bey'atlaşması şöyle idi: Onlardan ahd ve misak alırdı. Onlar dilleriyle ikrar ettikleri zaman, biatınızı kabul ettim, derdi. (Ravzül-Ünüf'e bak).

Birinci Akabe'de bulunan Benî Neccâr'ın adamları

Benî Neccâr'dan, sonra Benî Mâlik b. Neccâr'dan olanlar: Esad b. Zürâre b. Udes b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr — ki bu Ebû Ümâme'dir — vardı. Ve Avaf ve Muaz vardı. Bunlar Hâris b. Rifâe b. Sevâd b. Mâlik b. Ğanm b. Mâlik b. Neccâr'ın oğullarıdır. Bunlar Afran'ın iki oğludurlar.

Birinci Akabe'de Benî Züreyk'den olan adamları

Benî Züreyk b. Âmir'den: Râfî b. Mâlik b. Aclân b. Amr b. Âmir b. Züreyk ve Zekvân b. Abd-i Kays b. Halede b. Muhlid b. Âmir b. Züreyk vardı.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: «Zekvân Mühâcirdir aynı zamanda Ensaridir.»

Birinci Akabe'de Benî Avf'dan olanlar

Benî Avf b. Hazrec'den olup sonra Benî Ğanm b. Avf b. Amr b. *Avf b. Hazrec'den — ki onlar Kevakildirler — (63) olanlar da* şunlardır: «Ubâde (64) b. Sâmit b. Kays b. Esrem b. Fihr» b. Sa'lebe b. Ğanm ve Ebû Abdurrahman — ki bu Yezid b. Sa'lebe b. Hazme b. Asrem b. Amr b. Ammâra'dir. Bu Benî Ğuseyne'den Beli kabilesindendir — onların müttefikidir.

İbn-i Hişâm'ın, Kavakil ismi hakkındaki sözü

İbn-i Hişâm dedi ki: Onlara şunun için Kavakil denildi: Bir adam onlardan komşuluk akdi taleb ettiği zaman ona bir ok verir şöyle derlerdi: Onunla Yesrib'de dilediğin yeri gez, dolaş.

İbn-i Hişâm dedi ki: Kavkele bir nevi yürümektir.

---

(63) İbn-i Hişâm «Kavakil» kelimesinin tefsirini biraz sonra arzedecektir.

(64) Ubâde Ebul Velid ile künyelenir. Onun anası: Kurretül-ayn bint-i Ubâde b. Nadle b. Mâlik b. Aclân'dır. Ubâde nakib = temsilci idi. Birinci, ikinci ve üçüncü Akabe'de hazır bulundu. Bedir'de ve meşhedlerin hepsinde hazır bulundu. Sonra Ömer onu Şam'a kazî ve muallim olarak gönderdi. O da Humus'da ikame tetti, sonra Filistin'e intikal etti, orda öldü ve Beyt-i Makdis'de defn edildi. Kabri orada bugüne kadar marûftur. Onun vefâtı hakkında başka birtakım kaviller de vardır (İstiâb'a müracaat et).

Akabe'de Beni Sâlim'den olan adamları

Beni Sâlim b. Avf b. Amr b. Hazrec'den, sonra Beni Aclân b. Zeyd b. Ğanm b. Sâlim'den: Abbas b. Ubâde (65) b. Nadle b. Mâlik b. Aclân vardı.

Akabe'de Beni Seleme'den olanlar

Beni Seleme b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sâride b. Tezîd b. Cüşem b. Hazrec'den, sonra Beni Haram b. Kâb b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'den; Ukbe b. Âmir b. Nâbi b. Zeyd b. Herâm vardı.

Akabe'de Beni Sevâd'dan olan adamları

Beni Sevâd b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'den: Kutbe b. Âmir b. Hadîde b. Amr b. Ğanm b. Sevâd vardı.

Akabe'de Evs'den olan adamları

Orada Evs b. Hârise b. Sa'lebe b. Amr b. Âmir'den sonra Benî Abdi'l-Eşhel b. Cuşem b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'den: Ebû Haysem b. Teyyihân vardı. Onun ismi Mâlik'dir. (66)

İbn-i Hişam dedi ki: Teyyihan ve Teyhan şeklinde söylenir. Meyyit ve meyt gibi.

---

(65) Abbâs iki Akabe bey'atında hazır bulundu. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'de Medine'ye hicret etmesine kadar ikamet etti. Ona Muhâcir Ensar denilirdi. Uhud gününde şehid olarak katl edildi. Bedir'de hazır bulunmamıştı (İstiâb'dan).

(66) O, Mâlik b. Teyyihân b. Mâlik b. Abîd b. Amr b. Abdil-A'lem b. Amir'dir. Ebul-Heysem el-Belvî'dir. Belî b. Haf b. Kuzâe'dendir. Benî Abduleşhel'in halîfidir. Birinci ve ikinci Akabe Bey'atinde hazır bulundu. Bundan önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Akabe'de karşılaşan altı kişiden biri idi. Denildi ki: «O Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Akabe gecesinde bey'atlaşanların ilkidir. Bedir, Uhud ve bütün vak'alarda hazır bulundu. Ömer'in hilâfeti sırasında Hicrî yirmi veya yirmi birinci senesinde vefat etti. Bir kavle göre ise bilâkis Ali ile birlikte Sıffîn gününde otuz üç senesinde katl edildi. Bir kavle göre de Sıffîn'den az sonra öldü (Ravzul-Ünüf'e ve İstiab'a mürâcaat et).

Birinci Akabe'de Benî Amr'den olanlar

Benî Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'den : Uveym b. Sâide (67) vardı. İbn-i İshak dedi ki : Bana Yezîd b. Ebi Habib babam Mersed b. Abdullah el-Yezenî'den, o da Abdurrahman b. Useyle es-Senâbihî'den, o da Ubâde b. Sâmit'ten naklen onun şöyle dediğini haber verdi :

Resûlullah'ın, Akabe biatcılarına verdiği ahit

Ben, Birinci Akabe'de hazır bulunanlar içindeydim. Biz on kişi idik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile, kadınların biatı gibi biat ettik. Bu bize harbin farz kılınmasından önce idi. Şunun üzerine biat ettik ki Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayalım, hırsızlık etmeyelim, zina yapmayalım, çocuklarımızı katl etmeyelim, ellerimizle bir iftira düzüp getirmeyelim, herhangi bir iyilik hususunda ona âsi olmayalım. Buyurdu ki, eğer ahdinizde durursanız sizin için cennet vardır. Eğer onlardan bir şeyi örtbas ederseniz sizin işiniz Allah (Azze ve Celle)'ye âiddir, dilerse azab eder, dilerse af eder.

İbn-i İshak dedi ki : İbn-i Şihab ez-Zührî, Âiz'üllah b. Abdullah el-Hevlâni Ebi İdris'den rivâyet etti ki : Ubade b. Sâmit ona şöyle haber vermiş :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Birinci Akabe gecesinde şunun üzerine biatlaştık ki; Allah'a hiçbir şey ortak koşmayalım, hırsızlık yapmayalım, zina yapmayalım, çocuklarımızı öldürmeyelim ve ellerimizle kendi kendimize bir iftira düzüp getirmeyelim ve herhangi bir iyilik hususunda ona âsî olmayalım. Buyurdu ki : Eğer biatınızda vefâ ederseniz sizin için cennet vardır. Eğer ona karşı kıyâmet gününe kadar ondan gizlenirseniz işiniz Allah (Azze ve Celle)'ye âiddir, dilerse azab eder, dilerse af eder.»

---

(67) O, Umeym b. Sâide b. Âiş b. Kays. b. Numan b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'dır. Ebû Abdurrahman ile künyelenir. İbn-i İshâk onun nesebi hakkında şöyle diyor : Uveym b. Sâide b. Salcee'dir. Ve o Beliyy b. Amr b. Haf b. Kuzâe'dendir. Benî Ümeyye b. Zeyd'in halîfidir. İbn-i İshâk'tan başka bunu diyen yoktur.

Uveym — Vâkidi'nin kavline göre — Akabelerin her ikisinde de hazır bulundu, Bedir'de, Uhud'da ve Hendek'de hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatında öldü. Denildi ki bilâkis Ömer'in hilâfeti sırasında Medîne'de altmış beş veya altmış altı yaşında iken öldü (İstiâb'dan).

Resûlullah'ın, Mus'ab'ı, Akabe'nin heyetiyle birlikte göndermesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Medineliler ayrılıp gittiği zaman, Resûlullah (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem) onlarla birlikte Musab (68) b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menaf b. Abduddar b. Kusayy'ı gönderdi ve ona, onlara Kur'ân okumasını ve İslâmı öğretmesini ve dinde fakih kılmasını emr etti. «Mus'ab» Medine'de okuyucu ismiyle isimlenmişti. Onun konutu Esad b. Zürâre b. Udes Ebû Ümâme'nin evi idi.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Asım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

O, onlara namaz kıldırıyordu. Çünkü Evs ve Hazrec birbirine namazda uymaktan hoşlanmıyorlardı.

MEDİNE'DE İLK KILINAN CUMA NAMAZI

Es'ad b. Zürâre ve Medine'de ilk kılınan Cuma

İbn-i İshak şöyle dedi: Bana Muhamed b. Ebi Ümâme b. Sehl b. Huneyf, babası Ebû Ümâme'den, o Abdurrahman b. Kâb b. Mâlik'den onun şöyle dediğini naklen haber verdi:

Babam Kâb b. Mâlik gözünü kaybetmişti. Ben ona öncülük ediyordum. Onunla cumaya çıktım. Ezanı işitti ve Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'ye duâ etti. Uzun bir zaman ezanı işittiğinde ona böyle duâ ve istiğfar ediyordu. İçimden dedim ki:

---

(68) Musab: Ebû Abdullah ile künyelenir. Sahâbenin büyüklerinden ve onların fâzıllarından idi. Habeşe, ilk hicret edenlerle hicret etmişti. Sonra Bedir'de hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu, ikinci Akabe'den sonra, hicretten önce Medine'ye, onlara Kur'ân okumak ve onları dinde fakih kılmak üzere göndermişti. Musab b. Umeyr gençlikce, cemâlca ve insanlara lûtufca Mekke'nin yiğidi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu zikreder ve şöyle derdi: Mekke'de Musab b. Umeyr'den daha güzel arkadaş, daha şık giysili ve daha lûtuflu hiçbir kimseyi görmedim. Musab, Uhud gününde şehid olarak katl edildi. Onu İbn-i Kumye el-Leysî katletti. Bedir ve Uhud gününde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sancağının Musab'la birlikte olduğu rivâyetinde, siyer ehli ihtilâf etmemiştir. Sonra Uhud gününde katl edildiği zaman sancağı Ali b. Ebî Tâlib aldı (istiab ve Ravz el-Ünüf'e mürâcaat et).

Nedir bu güçsüzlük! Niye sormuyorum ki cuma ezam işittiği zaman neden Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'ye duâ ediyor? Nihayet bir cuma günü onunla çıktım. Önceden her cuma çıktığım gibi. Cuma ezanı dinlediği zaman yine ona duâ ve istiğfar etti. Bunun üzerine dedim ki:

— Ey babacığım, sana ne oluyor ki her cuma ezam dinlediğin zaman Ebû Ümâme'ye duâ ediyorsun? Dedi ki:

— Ey oğulcuğum, Medine'de Hezmün-Nebit'de (69) Beni Beyâze semtinde bizleri ilk toplayan o oldu. O semte Naki' el-Hadimât, denilir. Dedim ki:

— O vakit kaç kişi idiniz. Dedi ki; «kırk kişi idik.»

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Ubeydullah b. Muğire b. Muaykib ve Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm haber verdi ki:

Es'ad b. Zürare, Mus'ab b. Umeyr ile Sa'd b. Muâz ve Üseyd b. Huzyer'in müslüman olmaları

Esad b. Zürâre, Musab b. Umeyr ile, Benî Abdul-Eşhel ve Benî Zafer evlerini kastederek yola çıktılar. Sa'd b. Muâz b. Numan b. İmriül-Kays b. Zeyd b. Abdul-Eşhel, Esad b. Zürare'nin teyzesinin oğlu idi. **Onunla birlikte Beni Zafer'in bahçelerinden bir bahçeye girdi.**

İbn-i Hişam dedi ki: Zafer'in ismi, Kâb b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. el-Evs'dir. Es'ad ile Mus'ab Bi'r-i Merak denîlen su kuyusunun başına geldiler ve o bahçede oturdular. Eslem kabilesinden bir cemaat onların yanına toplandı. O zaman Sa'd b. Muaz ve Üseyd b. Huzeyr, Beni Abdil-Eşhel'den olan kavimlerinin efendisi idiler. Her ikisi de kavminin dini üzere müşriktiler. Bu olayı işittikleri zaman Sa'd b. Muaz, Esid b. Hudayr'e ded ki:

— Ben karışmam, evlerimize zayıflarımızı bozmak için gelmiş olan o iki kişiye git ve onları men et bize gelmesinler. Çünkü bildiğin gibi şâyet Es'ad b. Zürâre akrabam olmasaydı senin yerine onu ben kovardım. O teyzemin oğludur. Ona karşı gelmeye kendim de cesaret bulamıyorum. Bunun üzerine Üseyd b. Huzayr mızrağını al-

(69) Süheylî dedi ki: Hezmün-Nebît: Medine'den öteye bir beridlik mesâfede bir dağdır.

dı sonra onlara gitti. Esad b. Zürâre onu görünce Musab b. Umeyr'e şöyle dedi:

— İşte bu kavminin efendisidir, sana gelmiştir, onun hakkında doğruyu yerine getir. Mus'ab dedi ki:

— Eğer otururssa onunla konuşurum. Üseyd söverek önlerinde durdu ve şöyle dedi:

— Sizi bize getiren nedir, zayıflarımızı bozuyorsunuz? Eğer sağ kalmaya ihtiyacınız var ise bizden ayrılıp gidiniz.

Bu arada Mus'ab ona:

— Oturup da dinlemez misin? Eğer râzı olursan kabul edersin, hoşuna gitmezse bırakırsın, dedi. Üseyd:

— Haklısın, dedi. Sonra mızrağını yere saplayıp onların yanına oturdu. Böylece Mus'ab ona İslâm'ı anlattı ve ona Kur'ân okudu. Onlardan rivâyet edildiğine göre, onlar dediler ki, vallâhi o konuşmadan önce yüzünde müslüman olduğunu anladık. Yüzünün aydınlığından ve yumuşamasından ötürü... Sonra bu söz ne güzel bir sözmüş! Bu dine girmek istediğiniz zaman nasıl yaparsınız? dedi. Onlar da ona şöyle dediler:

«Gusledersin, paklanırsın ve elbiseni de paklarsın sonra hak şehâdetiyle şehâdet getirirsin, sonra namaz kılarsın.»

Bunun üzerine o da kalktı gusül abdestini aldı, elbiselerini temizledi, hak şehâdetini getirdi, iki rekât namaz kıldı, sonra onlara şöyle dedi:

— Arkamda bir adam var ki eğer o size tâbi olursa onun kavminden hiç bir kimse ondan ayrılmaz. Ve onu şimdi size göndereceğim. O Sa'd b. Muaz'dır. Sonra mızrağını aldı. Sa'd ve kavminin yanına gitti. Onlar meclislerinde oturmakta idiler. Sa'd b. Muaz dönüşünde ona baktığı zaman şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki, Esid, sizin yanınızdan gittiği yüzden başka bir yüzle size gelmiştir. O mecliste dururken Sa'd ona: «Ne yaptın?» dedi. Dedi ki:

— O iki adamla konuştum. Vallâhi onlarda bir sakınca görmedim. Ben onları kovdum. Onlar: İstediğinizi yaparız dediler.

Bana haber verildiğine göre, «Beni Hârise, sana hakaret için Es'ad b. Zürâre'yi öldürmeğe çıkmışlar. Ey Sa'd, onun teyzen oğlu olduğunu biliyorlar. Neticede sana verdikleri sözü bozub, ihanet edecekler.» Bunun üzerine Sa'd gazablanarak sür'atle kalktı. O, Beni Hâ-

rise'nin haberinden korktu ve sinirli olarak eline süngüyü aldı. Üseyd'e «Vallâhi senin bir şey becereceğini zanetmiyorum!» dedi. Sonra Mus'ab ile Es'ad'a gitmek üzere yola çıktı. Sa'd onları emniyetli bir vaziyette görünce: Üseyd'in onun dinlemesini (yâni onu müslüman ettirmek istediğini) anladı. Söverek önlerinde durdu. Sonra Es'ad b. Zürâre'ye dedi ki:

— Ey Ebû Ümâme, vallâhi şâyet aramızda akrabalık olmasaydı, bunu benden kurtaramazdın. İstemediğimiz şeyleri evlerimize mi sokacaksınız? Sa'd gelmeden Es'ad b. Zürâre Mus'ab b. Umeyr'e şöyle demişti: Mus'ab vallâhi sana kavminin efendisi geldi. Eğer o sana tâbi olursa hiç kimse sana tâbi olmaktan geri kalmaz. Sa'd gelince Mus'ab ona şöyle dedi:

— Oturup da dinler misin? Dinleyip de hoşuna giderse kabul edersin. Yoksa hoşuna gitmezse söylemekten vazgeçersin.

Sa'd «Haklısın», dedi. Sonra süngüsünü yere sapladı ve oturdu. Mus'ab ona İslâm'ı tanıttı, ona Kur'an okudu. Dediler ki, vallâhi konuşmadan önce yüzünde müslüman olduğunu anladık. Çünkü yüzü nurlanmış ve yumuşamıştı. Sonra Sa'd dedi ki:

— Müslüman olup bu dine girdiğiniz zaman nasıl yaparsınız?

Onlar dediler ki:

— Gusül abdesti alırsın, temizlenirsin ve elbiseni de temizlersin hak şehâdetini getirirsin sonra iki rekât namaz kılarsın.

O da kalktı gusül abdesti aldı ve elbiselerini temizledi, hak şehâdetini getirdi, iki rekât namaz kıldı. Sonra süngüsünü aldı ve kavminin meclislerine gitmeyi kasd ederek dönüp gitti onunla birlikte Üseyd b. Hudayr de gitti.

Kavmi onu dönerken gördüğünden şöyle dediler: «Allah'a yemin ederiz ki, Sa'd yanınızdan gittiği yüzden başka bir yüzle size dönmüştür.» Yanlarına geldiğinde şöyle dedi:

— Ey Beni Abdul-Eşhel, beni içinizde nasıl bilirsiniz? Dediler ki:

— Sen bizim efendimizsin ve bizim en lütufkârımızsın ve reyce bizim en üstünümüzsün. Temsilcilik yönünden en uğurlumuzsun... Dedi ki:

— Allah'a ve O'nun Resûlüne sizler iman etmeden küçük büyük hiç birinizle konuşmayacağım.

Mus'ab ve Es'ad dediler ki: «Vallâhi Beni Abd-i Eşhel evlerinde müslüman olmayan hiçbir erkek ve kadın kalmadı. Es'ad ve Mus'ab, Es'ad b. Zürare'nin evine döndüler. Mus'ab orda milleti İslâma dâvet ederek kaldı ve Ensar'ın evlerinden hiçbir ev kalmadı ki içindeki erkek ve kadınlar müslüman olmasın. Ancak Beni Ümeyye b. Zeyd ve Hıtma, Vâil ve Vakıf evlerinden kimse müslüman olmadı. Bunlar Evsullah'dır. Bunlar Evs b. Hârise kabilesinden idiler. Çünkü içlerinde Ebû Kays b. Eslet bulunuyordu. Bu Sayfî'dir. O, onlar için bir şâir ve önder olup onlar onu dinliyor ve ona itaat ediyorlardı. O ise onları İslâm'dan geri durdurdu ve bu sapıklığında devam etti. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret etti. Bedir, Uhud ve Hendek geçti. İslâm'dan ve halktan gördükleri hakkında şöyle dedi:

أربَّ الناسِ أشياءٌ ألمَّتْ   يُلَفُّ الصعبُ منها بالذَّلولِ
أربَّ الناسِ أمَّا إذْ ضَلِلْنا   فيَسِّرْنا لمعروفِ السبيلِ
فلولا ربُّنا كُنَّا يهوداً   وما دِينُ اليهودِ بذي شُكولِ
ولولا ربُّنا كُنَّا نصارى   معَ الرُّهبانِ في جبلِ الجليلِ
ولكنَّا خُلِقْنا إذْ خُلِقْنا   حنيفاً دينُنا عن كلِّ جيلِ
نسوقُ الهَدْيَ ترسُفُ مُذعِناتٍ   مُكشَّفةَ المناكبِ في الجُلولِ

«Ey insanların Rabbı, eşyadan güç olan şeyler, nerde ise çok güçsüz kimse sebebiyle dürülür küçülür oldu.

Ey insanların Rabbi, amma biz doğru yoldan saptığımız zaman bizim yolun iyisine doğrusuna gitmemizi kolaylaştır.

Şâyet Rabbimiz olmasaydı biz yahudi olurduk ki yahudi dini hakikatlerde naziri olan bir din değildir gerçeği yoktur.

Şâyet Rabbimiz olmasaydı biz Celîl dağında ruhbanla birlikte nasara olurduk.

Fakat biz yaratıldığımız zaman bütün nesiller içinden dinimiz hanîf olarak yaratıldık.

Hedyi göndeririz ki onlar inkiyad ediciler olarak palanlarında omuzları açık olarak yürürler.»

İKİNCİ AKABE

Mus'ab b. Umeyr ve İkinci Akabe

İbn-i İshak dedi ki :

Sonra Mus'ab b. Umeyr Mekke'ye döndü. Ensârî müslümanlar, kavimlerinin müşrik hacılariyle birlikte hac mevsimine çıkıp Mekke'ye geldiler. Allah, onlara kerem ve ihsanını ve Peygamberine yardımını İslâm ve ehlini aziz, şirk ve ehlini zelil kılmasını irâde ettiğinde onlar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Akabe'de Bayram günlerinin ortasında andlaştılar.

Berâ b. Ma'rur ve Kâbe'ye doğru namaz kılması

İbn-i İshak dedi ki :

Bana Beni Seleme'nin kardeşi Mabed b. Kâb b. Mâlik b. Ebi Kâb b. el-Kayn şöyle söyledi :

— Onun kardeşi Abdullah b. Kâb, — ki o Ensâr'ın tanınmış kişilerindendi — ona haber vermiş ki, onun babası Kâb'in — ki o Kâb Akabe'de hazır bulunan ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile orada bey'atlaşanlardandı — şöyle dediğini ona haber vermiş :

Müşrik olan kavmimizin hacılariyle çıktık, biz ve imamımız namaz kıldık. Bizimle beraber Berâ (70) b. Ma'rur bulunuyordu. O bizim efendimiz, büyüğümüzdü. Seferimize yöneldiğimiz ve Medine'den çıktığımız zaman Berâ bize dedi ki :

— Ey cemaat, ben bir re'ye varmış bulunuyorum. Vallâhi bilmiyorum ki acaba onda bana muvafakat eder misiniz, yoksa etmez misiniz? Dedik ki :

— O nedir? Dedi ki :

(70) Bera b. Marûr : Ebû Bişr ile künyelenir. Oğlu Bişr ile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile zehirli koyundan yiyen ve ölen sahâbi odur. Marûr : Onun babasının ismidir. Bu Berâ, ölümünden sonra kabri üzerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kıldığı kimselerdendır.

— Şu görüşe vardım ki, şu binayı yani Kâbe'yi arkama almayacağım, ona doğru namaz kılacağım. Dedik ki :

— Vallahi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şam'a (71) doğru namaz kıldığından başka bir haber almadık. Biz ona muhâlefet etmeyi istemiyoruz. O dedi ki :

— Ben elbette ona doğru namaz kılacağım. Biz :

— Fakat biz bunu yapmıyacağız, dedik. Namaz vakti geldiği zaman biz Şam'a doğru namaz kılıyorduk o ise Kâbe'ye doğru namaz kılardı. Nihâyet biz Mekke'ye geldik. Onun yaptığım ayıplıyorduk. O ise bir türlü kabul etmiyordu. Ve öyle kalmayı istiyordu. Mekke'ye geldiğimiz zaman bana dedi ki :

— Ey kardeşimin oğlu! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gidelim ve ondan bu yaptığımı soralım. Çünkü vallahi içime bir şüphe düştü. Çünkü bana muhâlefet ettiğinizi görüyorum.

İkimiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormak üzere gittik biz onu tanımıyorduk. Bundan önce onu görmemiştik. Mekke halkmdan bir adama rastladık. Ve ona Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sorduk. O dedi ki :

— Onu tanıyor musunuz? Dedik ki :

— Hayır tanımıyoruz. Dedi ki :

—Amcası Abbâs b. Abdülmuttalib'i tanıyor muusnuz? Dedik ki :

— Evet. (Biz Abbâs'ı tanıyorduk. O bize tâcir olarak geliyordu) Dedi ki :

— Mescide girdiğiniz zaman Abbâs ile beraber oturan adamdır o. Mescide girdik baktık ki, Abbâs oturuyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun yanında oturuyordu. Biz selâm verdik sonra yanına oturduk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abbâs'a dedi ki :

— Ey Ebul-Fazl bu iki adamı tanıyor musun? Dedi ki :

— Evet. Bu, Berâ b. Ma'rûr'dur, kavminin efendisidir. Bu beriki de Kâb b. Mâlik'dir. Allah'a and olsun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Şâir mi?» sözünü ve onun da : «Evet» sözünü hiç unutmam. Dedi ki, Berâ b. Marûr da ona şöyle dedi :

(71) Yani Beytül-Makdis.

— Ey Allah'ın Peygamberi, bu seferime çıktım Allah beni İslâm'a hidâyet etti. Ben bu binayı yani Kâbe'yi arkama almamayı hak gördüm, ona doğru namaz kıldım. Arkadaşlarım ise bu hususta bana muhâlefet ettiler ve bundan dolayı içime bundan bir şüphe düştü; yâ Resûlallah, bunu nasıl görürsün? Dedi ki:

— Sen bir kıble üzereydin, onda sabr etseydin ya (72). Dedi ki:

— Bunun üzerine Berâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıblesine döndü ve bizimle beraber Şam'a doğru namaz kıldı. Âilesi iddia ederler ki, o ölünceye kadar Kâbe'ye doğru namaz kılmaya devam etti. Fakat bu dedikleri doğru değildir. Biz onu, onlardan daha iyi biliyoruz.

İbn-i Hişam şöyle dedi, Avn b. Eyyûb el-Ensâri şöyle dedi:

وَمِنَّا الْمُصَلِّي أَوَّلَ النَّاسِ مُقْبِلاً عَلَى كَعْبَةِ الرَّحْمٰنِ بَيْنَ الْمَشَاعِرِ

«Halk arasında Kâbetü'rrahman'a dönerek ilk namaz kılan bizdendir.»

Bununla Berâ b. Marûr'u kasd ediyor. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Abdullah b. Amr'ın müslüman olması

İbn-i İshak dedi ki: Bana Mabed b. Kâb haber verdi ki, onun kardeşi Abdullah b. Kâb ona haber verdi ki babaları Kâb b. Mâlik ona haber verip şöyle dedi:

Sonra hacca gittik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Akabe'de Bayram günlerinde vâdeleştik. Resûlullah (Sallallahü Aley-

---

(72) Süheyli bu hadis üzerine yazdığı hâşiyede dedi ki: «Onda sabr etsen ya» sözü, onun kılmış olduğu namazı iâde etmesini emretmiyor. Çünkü o söz tevilli bir sözdür.

Hadiste: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'de Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldığına bir delil vardır. İbn-i Abbas bu görüştedir. Bir grup ise şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmadı ancak Medine'ye geldikten sonra on yedi ay veya on altı ay böyle kıldı. Buna göre kıble hakkında iki nesih olur: Biri sünnetin, sünnet ile neshidir. Biri de sünnetin Kur'ân ile neshidir. İbn-i Abbas'ın hadîsi bu

hi ve Sellem) ile vâdeleştiğimiz gece Hacc işlerini bitirdik. Beraberimizde Abdullah b. Amr b. Heram Ebû Câbir bulunuyordu. Bu efendilerimizden bir efendi ve şeriflerimizden bir şerif idi. Onu yanımıza aldık. Durumumuzu, bizimle birlikte olan kavmimizin müşriklerinden gizliyorduk. Onunla konuştuk ve ona dedik ki:

— Ey Ebû Câbir, sen efendilerimizden bir efendisin, eşrâfımızdan bir şerifsin, biz seni içinde bulunduğun halden dolayı yarın cehennemin odunu olmandan uzaklaştırmak istiyoruz. Sonra onu İslâm'a dâvet ettik ve ona Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bize Akabe'de vâdeleştiğini haber verdik. Bunun üzerine müslüman oldu, bizimle beraber Akabe'de hazır bulundu ve temsilcimiz oldu.

O gece kavmimizle beraber eşyalarımızın yanında uyuduk. Nihâyet gecenin üçtebiri geçtiğinde ordan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vadettiği yere gittik. Kata kuşunun yuvasından çıkması gibi gizlice çıktık ve Akabe'deki boğazda toplandık. Biz yetmiş üç kişi idik. Bizimle beraber kadınlarımızdan iki kadın da vardı: Nüseybe (73) bint-i Kâb, Ümm-i Amâre, ki bu, Beni Mâzin b. Neccâr'ın kadınlarından birisidir ve Esmâ bint-i Amr b. Adiyy b. Nâbi, ki bu da Beni Seleme'nin kadınlarından birisidir. Bu kadın Ümm-i Meni'dir.

---

meselede ihtilâfın kaynağını gösteriyor. Ondan sahih tariklerden rivâyet edilmiş ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de namaz kıldığı zaman Beyt-i Makdis'e dönerdi. Ve Kâbe'yi kendisiyle Beyt-i Makdis'in arasına alırdı. Aleyhisselâm kıblede ikisini birleştiriyordu. Mekke'den çıkıncaya kadar Beyt-i Makdis'e yöneldiğini insanlara bildirmemişti.

(73) O, Zeyd b. Âsım'ın karısıdır. Akabe bey'atinde ve Beyatür-Rıdvân'da hazır bulunmuştur. Nitekim Yemâme gününde hazır bulundu ve bizzat kendisi savaşa mübâşeret etti. Oğlu Abdullah'a, Müseyleme'nin öldürülmesinde rolü oldu, eli kesildi ve on iki yara aldı. Bundan sonra da uzun bir zaman yaşadı. Rivâyet olunur ki: O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şöyle demişti:

Her şeyi başkası için değil ancak erkekler için görüyorum ve kadınlar için bir şey görmüyorum! Bunun üzerine Allah Teâlâ;

«Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar..» âyetini indirdi.

Abbâs'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i güvence altına alması

Dedi ki: Boğazda toplandık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bekliyorduk nihayet geldi ve beraberinde amcası Abbâs b. Abdulmuttalib vardı. O, o zaman kavminin dini üzere idi. Ancak yeğeninin işinde hazır bulunmayı ve onu güvence altına almayı arzu ediyordu. Oturduğu zaman ilk konuşan, Abbâs b. Abdulmuttalib oldu. Ve şöyle dedi:

— Ey Hazrec topluluğu, (o vakit Arablar Ensâr'dan olan Hazrec ve Evs kabilelerinin ikisine de Hazrec diyorlardı). Şüphesiz bildiğiniz gibi Muhammed bizdendir ve biz onu kavmimizden korumuşuzdur. O millet ve memleketi içinde izzet ve emniyet içindedir. Sizden başka kimseye katılmak istemiyor. Eğer siz onu kendisine dâvet ettiğiniz şeyle ona vefâlı olacağınıza ve ona muhâlefet edenlerden onu koruyacağınıza aklınız kesiyorsa size ve yüklendiğinize diyecek yok. Eğer onu yanınıza götürdüğünüzden sonra yardımsız, kendisiyle başbaşa bırakacaksanız şimdiden onu bırakınız. Çünkü o kavminde ve beldesinde izzet ve kuvvet içindedir. Biz dedik ki:

— Senin söylediklerini dinledik... Sen anlat yâ Resûlallah, kendin için ve Rabbin için istediğin sözü al...

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ensâr'dan aldığı söz

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anlattı. Kur'an okudu ve Allah'a dâvet etti ve İslâm'a teşvik ve terğib etti. Sonra şöyle dedi:

— Kadınlarınızı ve çocuklarınızı kendisinden koruduğunuz şeylerden beni korumanız üzere sizinle bey'atlaşıyorum. Dedi ki:

— Berâ b. Marûr onun elini tuttu, sonra şöyle dedi:

— Evet, seni hak ile Peygamber olarak gönderene yemin ederim ki seni, kadınlarımızı koruduğumuz gibi koruyacağız. Ve ey Allah'ın Resûlü seninle bey'atlaştık. Biz vallâhi harb ehliyiz ve silâh sahipleriyiz. Bunlar ecdadımızdan bize miras kalmıştır. Berâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşurken Ebû Heysem b. Teyyihân sözün arasına girdi ve şöyle dedi:

— Yâ Resûlallah, bizimle bazı adamlar arasında ipler vardır. Biz onları keseceğiz. (yahudileri kasd ediyor) Eğer bunu yaparsak, son-

ra Allah seni galib kılarsa kavmine dönmeni ve bizi terketmeni umar mısın? Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm etti, sonra şöyle dedi:

— Hayır bilâkis kanınız kanımdır, hareminiz haremimdir. Ben sizdenim, siz de bendensiniz. Sizin harb ettiklerinizle harb ederim, barış yaptıklarınızla barış yaparım.

İbn-i Hişâm dedi: «Hedm, hedmdir» denilir. Onunla hürmet kasd olunur, yani benim zimmetim sizin zimmetinizdir, benim haremim sizin hareminizdir. (74)

Kâb b. Mâlik dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Sizden bana on iki nakib çıkartınız ki kavimlerinin üzerine hâkim olsunlar.» (Nakib kavminin temsilcisi, şâhidi reisi, efendisi demektir). Onlar da kendilerinden on iki tane nakib çıkarttılar. Dokuzu Hazrec'den üçü de Evs'den...

ON İKİ NAKİB'İN ADLARI VE AKABE HABERİNİN TAMAMI

Hazrec'in nakibleri

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâi'nin Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den bana haber verdiğine göre: Hazrec'den şunlar vardı: Ebû Ümâme Esed b. Zürâre b. Udes b. Ubeyd b. Salebe b. Ğanm b. Mâlik b. Neccâr. Bu Teymullah b. Salebe b. Amr b. Hazrec'dir. Ve Sa'd b. Rebi' b. Amr b. Ebi Züheyr b. Mâlik b. İmriül-Kays b. Mâlik b. Salebe b. Kâb b. Hazrec b. Hâris b. Hazrec. Ve Abdullah b. Revâhe b. Salebe b. İmriül-Kays b. Amr b. İmriül-Kays el-Ekber b. Mâlik el-Eğarr b. Salebe b. Kâb b. Hazrec b. Hazrec ve Râfi' b. Mâlik b. Aclân b. Amr b. A'mir b. Züreyk b. Abd-i Harise b. Mâlik b. Gadb b.

---

(74) Süheylî dedi ki: «İbn-i Hişâm'ın kişinin haremini hedm ile ifâde etmesi ancak şunun içindir: Onlar göçebe idiler. Çadırdan evleri vardı ki bir yerden bir yere intikal ettikleri zaman oralarda barınırlardı ve her intikal ettiklerinde onları hedm ederler yani yıkarlardı. Burda yıkılan evlerden kasıt onların içindeki haremdir.

Cuşem b. Hazrec. Ve Berâ b. Marûr b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd b. Adiyy b. Ğanm b. Kâb b. Seleme b. Sa'd b. Aliy b. Esed b. Sâride b. Tezîd b. Cüşem b. Hazrec. Ve Abdullah b. Amr b. Harâm b. Salebe b. Harâm b. Kâb b. Ğanm b. Kâb b. Seleme b. Sa'd b. Aliy b. Esed b. Sâride b. Tezid b. Cüşem b. Hazrec. Ve Ubâde b. Sâmit b. Kays b. Esrem b. Fihr b. Salebe b. Ğanm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazrec'dir...

İbn-i Hişâm şöyle dedi: O Ğanm b. Avf'dir. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazrec'in kardeşi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Sa'd b. Ubâde b. Düleym b. Hârise b. Ebî Hazime b. Sa'lebe b. Tarif b. Hazrec b. Sâide b. Kâb b. Hazrec. Ve Münzir b. Amr b. Huneys b. Hârise b. Levzân b. Abd-i Vedd b. Zeyd b. Sa'lebe b. Hazrec b. Sâide b. Kâb b. Hazrec. İbn-i Hişam dedi ki: İbn-i Hanis denilir.

Evs'in nakibleri

Evs'den olanlar şunlardır: Üseyd b. Hudayr b. Simâk b. Atik b. Râfi' b. İmriül-Kays b. Zeyd b. Abdi'l-Eşhcl b. Cüşem b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'dir. Ve Sa'd b. Hayseme b. Hâris b. Mâlik b. Kâb b. Nehhat b. Kâb b. Hârise b. Ğanm b. Süllem b. İmriü'l-Kays b. Mâlik b. el-Evs'dir. Ve Rifâe b. Abdül-Münzir b. Zübeyr b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs.

Nakîbleri sayan Kâb'ın şiiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Ehl-i ilim onların içinde Ebû Heysem b. Teyyihan'ı da sayarlar. Rifâe'yi ise saymazlar. Kâb b. Mâlik, Ebû Zeyd el-Ensâri'nin bana söylediği şu şiirde onları zikr ederek şöyle dedi:

أَبْلِغْ أُبَيًّا أَنَّهُ قَالَ رَأْيُهُ   وَحَانَ غَدَاةَ الشِّعْبِ وَالْحَيْنُ وَاقِعُ
أَبَى اللهُ مَا مَنَّتْكَ نَفْسُكَ إِنَّهُ   بِمِرْصَادِ أَمْرِ النَّاسِ رَاءٍ وَسَامِعُ
وَأَبْلِغْ أَبَا سُفْيَانَ أَنْ قَدْ بَدَا لَنَا   بِأَحْمَدَ نُورٌ مِنْ هُدَى اللهِ سَاطِعُ

فلا ترغبن [6] في حشد أمر تريده ... وأب وجمع كل ما أنت جامع
ودونك فاعلم أن نقض عهودنا ... أباه عليك الرهط حين تتابعوا
أباه البراء وابن عمرو كلاهما ... وأسعد يأباه عليك ورافع
وسعد أباه الساعدي ومنذر ... لأنفك إن حاولت ذلك جادع
وما ابن ربيع إن تناولت عهده ... بمسلمه لا يطمعن ثم طامع
وأيضا فلا يعطيكه ابن رواحة ... وإخفاره من دونه السم ناقع
وفاء به والقوقلي بن صامت ... بمندوحة عما تحاول يافع
أبو هيثم أيضا وفي بمثلها ... وفاء بما أعطى من العهد خانع
وما ابن حضير إن أردت بمطمع ... فهل أنت عن أحموقة الغي نازع
وسعد أخو عمرو بن عوف فإنه ... ضروح لما حاولت ملأمر مانع
أولاك نجوم لا يغبك منهم ... عليك بنحس في دجى الليل طالع

«Übeyy'e bildir ki onun reyi bâtıl oldu.
Akabe boğazı zamanı geldi.
Allah senin, yaptıklarını kabul etmemiştir. Senin yaptıkların riyâ ve şöhret içindir.
Ebû Süfyan'a bildir: Anladık ki Ahmed'de Allah'ın hidâyetinden bir nur göründü.
İstediğin şeyde aşırı gitme, toplayabileceğin şeyleri topla.
Al ve bil ki sana olan ahidlerimizi bozmak için kavim, birbir peşine geldiklerinde istemediler.
Berâ ve İbn-i Amr ona razı olmadılar.
Esad da sana karşı ona râzı olmadı.
Râfi ve Sa'd ona râzı olmadı.
Sâidî ve Münzir, eğer bunu hile ile yapmayı istersen, elbette senin burnunu keseceğim.
İbn-i Rebi'nin ahdini aldınsa, o ahdini bırakacak değildir.
İstemez de...
Ve yine İbn-i Revâhe de ahdini geri vermez.
Ona göre ahdi bozmak bir zehirdir.

Kavkeli b. Samit senin hile ile taleb ettiğinde genişlik içindedir, yüksek bir yerdedir.
Ebû Heysem de yine onun gibi vefakârdır, verdiği ahdi îfâ için ikrar ve inkiyad eder.
Eğer İbn-i Hudeyr'den bir tama istersen, acaba azgınlığın şiddetli ahmaklığından çıkacak değil misin?
Sa'd, ki Amr b. Avf'ın kardeşidir, o koyucıdır ve kendini mâdafaa eder.
Bir işi hile ile istediğini engeller.
Onlar öyle yıldızlardır ki, gecenin karanlığında doğmuşlardır, senin üzerine uğursuzlukla batmazlar.»

Kâb, onların içinde Ebu'l-Heysem b. Teyyihan'ı andı. Rifâe'yi ise anmadı.

İbn-i İshâk:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nakiblere şöyle dedi: **«Siz kavminizin kefillerisiniz. Havârilerin İsâ b. Meryem için kefillikleri gibi. Ben de kavmimin yâni müslümanların üzerine kefilim. Onlar da kabul ettiler.»**

Abbâs b. Ubâde'nin bey'atlaşmadan önce Hazrec içinde konuşması

İbn-i İshâk: Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

Millet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bey'atı için toplandıkları zaman, Abbâs b. Ubâde b. Nadle el-Ensâri (ki o Beni Sâlim b. Avf'ın kardeşidir) şöyle dedi:

— Ey Hazrec topluluğu, bu adamla niçin bey'atlaştığınızı biliyor musunuz? Dediler ki:

— Evet. Dedi ki:

— Siz onunla, insanların kırmızısı ve siyahiyle harb etme üzerine bey'atlaşıyorsunuz. Eğer mallarınıza bir musibetin gelmesiyle eksildikleri ve eşrafınız hela kolunca onu kendi başına yardımsız bırakmayı aklediyorsanız bunu şimdiden yapınız. Vallâhi eğer böyle bir şey yaparsanız bu dünya ve âhiretin ziyânıdır. Eğer onun dâvet ettiği şeyde malların eksilmesine ve eşrafın katl olunmasına rağmen ona vefâ etmenize aklınız kesiyor ise onu tutunuz. Vallahi bu, dünyâ ve âhiretin hayrıdır. Dediler ki:

— Biz onu malların musibete duçar olmasına ve eşrafın katl olunmasına rağmen tutarız. Yâ Resûlallah! Eğer biz buna vefâ edersek bununla bizim için ne vardır? Dedi ki :

— Cennet... Dediler ki:

— Elini ver.

O da eline verdi. Onunla bey'atlaştılar.

Âsım b. Ömer b. Katâde'ye gelince o şöyle dedi:

«Vallahi bunu Abbâs başka şey için söylemedi ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verilen andlaşmayı pekiştirmek için söyledi.»

Amma Abdullah b. Ebi Bekr'e gelince, o şöyle dedi:

«Abbâs bunu o gece ancak milleti geciktirip Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün gelmesi için söylemişti ki mesele iyi pekişsin. Bunların hangisinin olduğunu en iyi bilen Allah'dır.»

Selûl'un Nesebi

İbn-i Hişâm: Selul; Huzâe'den bir kadındır, dedi. Bu kadın Ümm-i Übeyy b. Mâlik b. Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim b. Ğanm b. Avf b. Hazrec'dir.

İkinci Akabe bey'atında Resûlullah'ın elini tutanların ilki

İbn-i İshak şöyle dedi:

Benû Neccâr iddiâ ederler ki: Ebû Ümâme Esad b. Zürâre onun elini tutan ilk kişi idi. Benû Abd-il-Eşhel ise şöyle derler: Bilâkis ilk onun elini tutan kişi Ebul-Heysem b. Teyyihan'dır.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Amma Mabed b. Kâb b. Mâlik'e gelince, o, kardeşi Abdullah b. Kâb'dan, onun da babası Kâb b. Mâlik'den naklen haberinde, onun şöyle dediğini bana haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elini ilk tutan kimse Berâ b. Ma'rûr'dur. Cemaat ondan sonra biatlaştılar.

İkinci Akabede biat anında şeytanın nefret ettirmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile biatlaştığımız zaman şeytan Akabe'nin başından, şimdiye kadar işittiğim seslerden çok nüfuzlu bir sesle:

— Ey ehl-i Cebâcib, diye bağırdı. — Cebâcib: Evler demektir — Sâibiler'in (75) de beraberinde olduğu bu çok mezmum kişi hakkında bir bilginiz yok mudur? Sizinle harb etmek üzere toplanmışlardır.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

Bu, Ezebbül-Akabe'dir. (76) **Ezyeb'in oğludur. İşitmiyor musun ey Allah düşmanı? İşte gelip çârene bakarım...**

Beyatcıların savaş için izin istemede acele etmeleri

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— **Eşyalarınızın yanına gidiniz.**

Bunun üzerine Abbâs b. Ubâde b. Nadla ona dedi ki:

— Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki eğer dilersen yarın Minâ halkının etrafını kılıçlarımızla doldururuz? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— **Bununla emr olunmadık. Fakat yolculuk eşyalarınızın yanına dönünüz**, dedi.

Biz de yataklarımıza döndük ve öylece sabaha kadar uyuduk.

Kureyş'in biat hakkında Ensar'ın yanına gitmesi

Sabahleyin bir gurup Kureyş'in büyükleri yanımıza geldiler, yerlerimize girip: «Ey Hazrec topluluğu, işittik ki siz bu arkadaşımıza gelmişsiniz onu aramızdan çıkartmak istiyormuşsunuz ve onunla bize karşı savaşmak üzere biatlaşıyor muşsunuz. Vallahi bir savaş çıkarsa size kızdığımız kadar hiçbir kabileye kızmıyoruz dediler. Bu nun üzerine kavmimizin müşriklerinden orada bulunanlar ortaya atılarak, «böyle bir şeyin olmadığına ve bunu bilmediklerini Allah'a yemin ederek söylediler.» Ve doğru söylediler. Çünkü biattan haberleri yoktu. Biz de birbirimize bakıyorduk. Sonra Kureyşliler kalktı. Onların içinde Hâris b. Hişâm b. Muğire el-Mahzûmi de vardı. Ayak-

---

(75) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bir adam müslüman olduğu zaman ona muarızlar tarafından sabii deniliyordu.

(76) Bir şeytanın ismidir.

larında yeni bir çift ayakkabı vardı. Ben yanımdakileri de ortak edercesine bir söz söyledim:

Ey Ebû Câbir sen bizim için bir efendisin. Kureyş'li olan o genç gibi ayakkabı almaya gücün yetmez mi?

Hâris bu sözümü işitti ve ayaklarından ayakkabılarını çıkarttı sonra onları bana attı ve şöyle dedi:

— Sen onları giyinmelisin. Ebû Câbir ise şöyle diyordu:

— Yapma vallahi genci kızdırdın onun ayakkabılarını ona geri ver. Dedim ki:

— Vallahi onları geri vermeyeceğim. Bu vallahi iyi bir şanstır. Şansım doğru çıkarsa onu ondan zorla da olsa alacağım.

İbn-i İshâk: Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki:

Onlar Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e geldiler ve ona Kâb'ın söylediği sözün aynını söylediler. O onlara dedi ki:

— Vallahi bu büyük bir iştir. Kavmim böyle büyük bir nimeti benden ketmedeceklerini sanmıyorum ve böyle bir işin olduğunu da bilmiyorum. Sonra millet ondan ayrılıp gittiler,

Kureyş'in Ensarı yakalamak için çıkması

Dedi ki, millet Minâ'dan Mekke'ye hareket etti. Kureyşliler haberin aslını araştırıp ondan çok bahs etmeğe başladılar. Baktılar ki iş işten geçmiş. Sonra biat edenleri aramaya çıktılar. Ezahirde Sa'd b. Ubâde ve Münzir b. Amr'a kavuştular. (Bu Münzir Beni Sâide b. Kâb b. Hazrec'in kardeşidir. Bunların her ikisi de nakib idiler.) Fakat Münzir'i yakalayamadılar. Sad'a gelince onu yakaladılar, yükünün şeridiyle ellerini boynuna bağaldılar. Onu geri çevirip onu döverek ve perçemiyle çekerek Mekke'ye soktular. O çok saçlı idi.

İbn-i Ubâde'nin Kureyş'in esaretinden kurtulması ve bu hususta söylenen şiir

Sâd şöyle dedi: Vallahi ben onların elinde idim, bana Kureyş'ten bir topluluk göründü. İçlerinde güzel yüzlü beyaz renkli uzun boylu tatlı bir adam vardı.

İçimden dedim ki, eğer bu cemaatin birisinde bir hayırlı varsa o da bu adamdır. Fakat o yaklaştığı zaman elini kaldırdı ve bana

şiddetli bir tokat attı. İçimden dedim ki hayır, vallahi bundan sonarartık onlarda hiç hayır yoktur. Vallahi ben onların elinde idim beni çekip sürtüyorlardı. Orda olan bir adam bana acıdı, yazık sana seninle Kureyş'li bir adam arasında andlaşma ve ahid yok mudur?» dedi. Dedim ki, «evet», vardır. Cübeyr b. Mutim b. Adiyy b. Nevfel b. Abd-i Menâf'a ticâret kefaletim vardır. Memleketimde onları zulmetmek isteyenlerden korurdum. Bir de Hâris b. Har b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'a da ticâri himaye akdim vardır.» O dedi ki: Yazık sana o iki adamın ismini söyle ve seninle onlar arasındaki andlaşmayı anlat.» Ben de durumu Kureyşlilere anlattım. O adam onlara gitti ve onları mescidde Kâbe'nin yanında buldu ve dedi ki: «Hazrec'den bir adam vâdide şimdi dövülüyor sizi çağırıyor. Onunla sizin aranızda himâye ahdi olduğunu söylüyor.» Onlar:

«O kimdir?» dediler. O:

— Sad b. Ubâde'dir, dedi. Onlar:

«Doğru vallah, o bize ticâret himâyesi ahdini verir ve memleketinde zulm olunmaktan bizi korurdu.» dediler. Sonra geldiler. Sad'i onların ellerinden kurtardılar o da oradan gitti. Sad'a tokat vuran Süheyl b. Amr idi. Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşi...

İbn-i Hişâm dedi ki: Ona acıyan o adam ise Ebul-Bahteri b. Hişâm idi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hicret hakkında söylenen ilk şiir iki beyttir. Onları Dırâr (77) b. el-Hattâb b. Mirdâs söyledi. Bu Dırâr, Beni Muhârib b. Fihr'in kardeşidir. Şöyle dedi:

تَدَارَكْتَ سَعْدًا(٦) عَنْوَةً فَأَخَذْتَهُ   وَكَانَ شِفَاءً لَوْ تَدَارَكْتَ مُنْذِرَا

وَلَوْ نِلْتَهُ طُلَّتْ هُنَاكَ جِرَاحُهُ(٨)   وَكَانَتْ حَرِيًّا أَنْ يُهَانَ وَيُهْدَرَا

---

(77) Dırâr Kureyş kabîlesinin şâiri ve onların en iyi at binicisi idi. Kureyş'in içinde ondan daha güçlü şâir yoktu. Ondan sonra İbn-i Zeberi gelirdi. Dırâr'ın dedesi, Mirdâs, Beni Muhârib b. Fihr'in Câhiliyyette reîsi idi. Onların içinde dörttebirle muâmele ederdi. Bu dörtte bir ganîmetin dörtte biridir. Onun babası Ficâr günlerinde Benû Muhârib b. Fihr'in reîsi idi. Dırâr Fetih yılında müslüman oldu.

«Kahren Sa'd'e kavuştun, onu yakaladın ve şâyet Münzir'e (78) *kavuşsaydın şifâ olurdu.*
Şayet ona kavuşsaydım, orada onun kanı heder olurdu o kan hakaret ve heder olunmaya lâyık idi.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Bir de şöyle rivâyet olunur :

وَكَانَ حَقِيقاً أَنْ يُهَانَ وَيُهْدَرَا

«Hakaret görmeğe ve heder olmaya lâyık idi.»

İbn-i İshâk dedi ki :
Hassân b. Sâbit de o iki beyt için ona cevap verdi ve şöyle dedi :

لَسْتَ إِلَى سَعْدٍ وَلَا الْمَرْءِ مُنْذِرٍ ... إِذَا مَا مَطَايَا الْقَوْمِ أَصْبَحْنَ ضُمَّرَا
فَلَوْلَا أَبُو وَهْبٍ لَمَرَّتْ قَصَائِدٌ ... عَلَى شَرَفِ الْبَرْقَاءِ يَهْوِينَ حُسَّرَا
أَتَفْخَرُ بِالْكَتَّانِ لَمَّا لَبِسْتَهُ ... وَقَدْ تَلْبَسُ الْأَنْبَاطُ رَيْطاً مُقَصَّرَا
فَلَا تَكُ كَالْوَسْنَانِ يَحْلُمُ أَنَّهُ ... بِقَرْيَةِ كِسْرَى أَوْ بِقَرْيَةِ قَيْصَرَا
وَلَا تَكُ كَالثَّكْلَى وَكَانَتْ بِمَعْزِلٍ ... عَنِ الثُّكْلِ لَوْ كَانَ الْفُؤَادُ تَفَكَّرَا
وَلَا تَكُ كَالشَّاةِ الَّتِي كَانَ حَتْفُهَا ... بِحَفْرِ ذِرَاعَيْهَا فَلَمْ تَرْضَ مَحْفَرَا
وَلَا تَكُ كَالْعَاوِي فَأَقْبَلَ نَحْرَهُ ... وَلَمْ يَخْشَهُ، سَهْماً مِنَ النَّبْلِ مُضْمَرَا
فَإِنَّا وَمَنْ يُهْدِي الْقَصَائِدَ نَحْوَنَا ... كَمُسْتَبْضِعٍ تَمْراً إِلَى أَرْضِ (٨) خَيْبَرَا

«Kavmin binek hayvanları zayıf cılız hale geldikleri zaman, sen ne Sad'e ne de Münzir gibi bir kişiye kavuşacak değilsin.

---

(78) Münzir b. Amr'ı kastediyor ki yukarda Sa'd b. Ubâde ile birlikte bahsi geçti. O Kureyşlileri âciz bırakıp kendisine kavuşamadıklarıdır.

Sa'd'i kurtaran o iki Kureyşliye diyor ki, keşke Sa'd'i kurtarma yerine Münzir'i yakalasaydınız.

Şâyet Ebû Vehb olmasaydı kasîdeler yüksek yerlerin tepelerinde düşerlerdi.
Keten giydiğin zaman onunla iftihar mı edersin?
Halbuki Acemler Neytler inceltilmiş döğülerek beyazlatılmış çarşaflar giyinmektedirler.
Bir uyuyan gibi olma ki, o kendisini rüyasında Kisrâ'nın veya Kayser'in köyünde görür.
Çocuğunu yitirmiş bir ana gibi olma.
Düşünebilseydi ağlamaktan vaz geçerdi.
Kabrini kendi elleriyle kazan koyun gibi olma.
Havlayan hayvan gibi olma ki korkmadan alnını gizli oka verir.
Bize şiir söyleyip göndermek, Hayberlilere hurma satmak gibidir.»
(Türkçede : Tereciye tere satmak denildiği gibi)

AMR B. CEMÛH VE PUTUNUN KISSASI

Medine'ye geldikleri zaman orada İslâm'ı izhar ettiler. Kavimleri için de şirkte dinleri üzere kalan ihtiyarlar vardı. Onlardan biri: Amr b. el-Cemûh b. Zeyd b. Herâm b. Kâb b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'dir. Bunun oğlu Muâz b. Amr, Akabe'de hazır bulunmuştu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e orada bey'at etmiş idi. (Amr b. Cemûh Benî Seleme'nin efendilerinden ve eşrâfından idi. Evinde ağaçtan bir put edinmişti. Ona Menât denilirdi.)

Amr'ın kavminin onun putuna karşı düşmanlığı

Medine eşrafının yaptıkları gibi o da o putu ilâh edinmişti. Ona hürmet ediyor ve onu temiz tutuyordu. Beni Seleme'nin gençleri Muâz b. Cebel ve onun oğlu Muâz b. Amr b. el-Cemuh ve onlardan müslüman olan ve Akabe'de hazır bulunanlar gece Amr'ın putunun yanına giriyorlar ve onu alıp onu Beni Seleme'nin çöplüklerinden ot içinde insan pisliği bulunan bir çöplüğe baş aşağı atıyorlar. Amr sabahladığı zaman dedi ki:

— Yazık size! Bu gece bizim ilâhlarımıza kim tecavüz etti?

Sonra sabahleyin gidip onu aradı. Onu bulduğunda yıkadı, temizledi ve güzel koku sürdü. Sonra şöyle dedi:

— İşte vallahi eğer bunu sana yapanı bilsem onu rezil ederim.

Akşamleyin Amr uyuduğu zaman yine ona saldırıp aynisini başına getirdiler. Amr sabahleyin uyandığında gitti ve onu ayni pisliğin içinde buldu. Yine onu yıkadı, temizledi ve güzel koku sürdü. Sonra geceleyin bir daha ayni işi yaptılar. Nihayet bir kaç sefer daha bu işi yaptıklarında bir gün onu attıkları yerden çıkarttı, onu yıkadı, onu temizledi ve ona güzel kokular sürdü. Sonra kılıcını getirdi ve üzerine astı. Sonra şöyle dedi:

— Ben vallahi sana gördüğün şeyi yapanı bilmiyorum, eğer sende bir hayır var ise kendi kendini koru. Bu kılıç seninle beraberdir.

Akşam olduğu ve Amr uyuduğu zaman ona yine saldırdılar boynundan kılıcı aldılar, sonra ölü bir köpeği aldılar ve onu onunla bir iple bir arada bağladılar sonra Beni Seleme'nin kuyularından içinde insan pisliği bulunan bir kuyuya attılar. Sonra Amr b. el-Cemûh sabahleyin geldi ve onu olduğu yerde bulamadı.

Amr'ın müslüman olması ve bu husustaki şiiri

Amr putunun peşine gitti, onu o kuyuda ölü köpekle birlikte bağlanmış baş aşağı buldu. Onu böyle görüp durumunu anladığı ve kavminden müslüman olanlarla konuştuğunda Allah'ın rahmetiyle müslüman oldu ve dînini güzelce yaşadı. Müslüman olup ilâhi bilgileri edindiğinde o putun durumunu anlatarak, kendisini içinde bulunduğu körlük ve sapıklıktan kurtaran Allah Teâlâ'ya şükr ederek şöyle dedi:

وَاللهِ لَوْ كُنْتَ إِلَهًا لَمْ تَكُنْ ... أَنْتَ وَكَلْبٌ وَسْطَ بِئْرٍ فِي قَرَنْ

أُفٍّ لِمَلْقَاكَ إِلَهًا مُسْتَدَنْ[2] ... الآنَ فَتَّشْنَاكَ عَنْ سُوءِ الغَبَنْ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ العَلِيِّ ذِي المِنَنْ ... اَلْوَاهِبِ الرَّزَّاقِ دَيَّانِ الدِّيَنْ

هُوَ الَّذِي أَنْقَذَنِي مِنْ قَبْلِ أَنْ ... أَكُونَ فِي ظُلْمَةِ قَبْرٍ مُرْتَهَنْ

«Vallahi şayet sen bir ilâh olsaydın sen ve bir köpek bir kuyunun içinde birlikte olmazdın.

Zelil bir ilâh olarak senin atıldığın yerden tiksiniyorum.

Şimdi sefihliğin kötülüğün yüzünden seni derin derin düşündük.
Dinleri vaz eden bağışlayıcı bol rızıklar verici lûtuflar sahibi Yüce Allah'a hamd olsun ki;
O bağından kurtuluş olmayan kabir karanlığına girmeden önce hidâyet olunmuş Peygamber Ahmed ile beni kurtardı.»

SON AKABE'DE BEY'ATIN ŞARTLARI

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Harp bey'ati, Allah'ın, Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e savaşmaya izin verdiği zaman, birinci Akabe'deki onların üzerine kıldığı şartlardan ayrı birtakım maddeler idi. Birinci Akabe bey'atı kadınların bey'ati gibi idi. Çünkü henüz o zaman Allah Teâlâ, Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, harbe izin vermemişti. Allah ona izin verdiği ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son Akabe'de siyah ve beyaz herkesle harb etme üzerine beyatlaşınca kendisi Rabbi için söz alıp şart kıldı. Buna vefâ göstermelerine karşı cenneti va'd etti.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Ubâde b. Velid b. Ubâde b. Sâmit babası Velid'den, o dedesi Ubâde b. Sâmit'den — ki bu nakiblerin biri idi — naklen onun şöyle dediğini haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile — ki Ubâde birinci Akabe'de kadınların bey'atı ile bey'atlaşan on iki kişiden biri idi — darda ve ferahta, sevinçte ve kederde dinleme ve itaat etme üzerine, başkalarını kendimize tercih etme üzerine ve idarenin ehline verilmesinde birbirimizle nizâ etmemeğe ve nerede olursak olalım hakkı söylememize, Allah yolunda hiçbir lâimin levminden = kınayanın kınamasından korkmamaya, harb bey'atiyle bey'at ettik.

AKABE'DE HAZIR BULUNANLARIN İSİMLERİ

Onların sayıları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bu, Akabe'de hazır bulunân ve orada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bey'atlaşan Evs ve Hazrec'den olanların isimleridir: Onlar yetmiş üç erkek ve iki de kadın idiler!

Akabe'de hazır bulunan Evs b. Hârise ve Benî Abdi'l-Eşhel'den olanlar

Evs b. Hârise b. Sa'lebe b. Amr b. Amir'den sonra Benî Abdil-Eşhel b. Cüşem b. Haris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'den orada hazır bulunanlar: Üseyd (79) b. Huzeyr b. Simak b. Atik b. Rafi b. İmriül-Kays b. Zeyd b. Abdil-Eşhel. (Nakibdir, Bedir'de hazır bulunmadı) Ve Ebul-Heysem b. Teyyihan. (İsmi Mâlik'dir. (80) Bedir'de hazır bulundu) Ve Seleme (81) b. Selâme b. Vakş b. Zuğbe b. Zeûrâ b. Abdul-Eşhel. (Bedir'de hazır bulundu). Üç kişi vardı.

Akabe'de Benî Hârise b. Hâris'den hazır bulunanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

Benî Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'den üç kişi: Zuheyr (82) b. Rafi b. Adiyy b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise. Bir de Ebû Burde b. Niyar. (Bunun ismi Hânî b. Niyâr b. Amr b. Ubeyd b. Kilâb b. Dühmân b. Ğanm b. Zübyân b. Hümeym b. Kâmil b. Zühl b. Hennî b. Beliyy b. Amr b. el-Haf b. Kuzaa'dır. Onların müttefikidir. Bedir'de

---

(79) Üseyd : Ebû İsâ ile künyelenir. Bir rivâyette başka bir isimle... Sa'd b. Muâz'dan önce Mus'ab b. Umeyr'in eli üzere müslüman oldu. Uhud gününde yedi yerinden yara aldı. Millet dağıldığında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sebat etti. Vefâtı Hicri 20 senesinde Şâban ayında idi. Bir kavile göre yirmi bir senesinde idi.

(80) O Mâlik b. Teyyihân b. Mâlik b. Ubeyd b. Ömer b. Abdul-A'lem'dir. Ebül-Heysem el-Belvî'dir. Belî b. Haf b. Kuzâe'den, sonra Ensârdandır. Benî Abdil-Eşhel'in halîfidir. Bedir'de ve Uhud'da ve meşhedlerin hepsinde hazır bulundu. Ömer'in hilâfeti sırasında Medine'de hicrî 20 senesinde vefât etti. Bir kavle göre ise başka bir senede vefât etti.

(81) Seleme'nin anası : Selmâ bint-i Seleme b. Hâlid b. Adiy'dir. Bu kadın Ensarlıdır. Harislidir. Seleme Ebû Avf ile künyelenir. Bedir'de ve vak'a yerlerinin hepsinde hazır bulundu. Ömer (Radiyallâhü anh) onu Yemâme'ye vâli yaptı. Hicrî kırk beş senesinde vefât etti.

(82) O Râfi b. Hadîc'in amcasıdır. Üseyd b. Zuheyr'in de babasıdır. Bedir'de hazır bulunmadı. Uhud'da ve ondan sonraki vak'alarda o ve kardeşi Mazhar b. Râfi hazır bulundular.

hazır bulundu. (83) Bir de Nüheyr b. Heysem. (Bu, Beni Nabi b. Mecdea b. Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'dendir, sonra da Âl-i Sevvaf b. Kays b. Amir b. Nâbi b. Mecde b. Hârise'dendir.)

Benî Amr b. Avf'dan orada hazır bulunanlar

Benî Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'ten, beş kişi : Sa'd b. Hayseme b. Hâris b. Mâlik b. Kâb b. Nehhat, Kâb b. Hârise b. Ğanm b. Selem b. İmriül-Kays b. Mâlik b. Evs. (Bu nakibdir. Bedir'de hazır bulundu ve orada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte iken şehid oldu.)

İbn-i Hişam dedi ki :

İbn-i İshâk onu Beni Amr b. Avf'a nisbet etti. Halbuki o Benî Ğanm b. Selem'dendir. Çünkü bir adam bir kavim içinde olunca onlardan sayılır. Ve onlardanmış gibi çağrılır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bir de Rifâe b. Abdül-Münzir b. Zenber b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr vardı. (Bu, nakibdir. Bedir'de hazır bulundu.) Bir de Abdullah b. Cübeyr b. Numan b. Ümeyye b. Burek vardı. — Berek'in ismi : İmrül-Kays b. Sa'lebe b. Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'dir — Bedir'de hazır bulundu ve Uhud gününde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, okcular üzerine kumandanı idi ve şehid olarak katl edildi. İbn-i Hişam'ın dediğine göre Ümeyye b. Burek, denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Bir de Maan b. Adiyy b. Ced b. Aclan b. Haris b. Dubey'e'dir. Onların müttefikidir. Beli kabilesindendir. Bedir'de, Uhud ve Hendek'te ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in diğer bütün savaşlarında hazır bulundu. Yemâme'de Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh)'ın hilâfeti sırasında şehid olarak katl edildi. Bir de Uveym b. Sâide vardır. Bedir, Uhud ve Hendek'de hazır bulundu.

Böylece Akabe'de hazır bulunan Evs'lilerin hepsi on bir kişidir.

---

(83) Hâni yine sâir vak'a yerlerinde de hazır bulundu ve kırk beş senesinde öldü. Bir kavle göre de kırk iki senesinde öldü.

Hazrec b. Hârise'den orada hazır bulunanlar

Hazrec b. Hârise b. Sa'lebe b. Amr b. Amir'den sonra, Benî Neccar'dan — ki bu Teymullah b. Sa'lebe b. Amr b. Hazrec'dir — orada hazır bulunanlar: Bunlardan biri; Ebû Eyyûb'dur. Bu Halid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'lebe b. Abd b. Avf b. Ğanm b. Mâlik b. Neccar'dır. Bedir, Uhud ve Hendek'de ve bütün savaşlarda hazır bulundu. Rum ülkesinde Muâviye b. Ebî Süfyan zamanında gâzi olarak öldü. Onlardan biri de Muaz b. Hâris b. Rifâe b. Sevad b. Mâlik b. Ğanm b. Mâlik b. Neccar'dır. Bu Bedir, Uhud, Hendek ve bütün savaşlarda hazır bulundu. Bu İbn-i Afrâ'dır. Onlardan biri de onun kardeşi Avf b. Hâris'dir. Bedir'de hazır bulundu ve orada şehid oldu. Biri de onun kardeşi Muâvvez b. Hâris'dir. Bedir'de hazır bulundu ve orada şehid oldu. Ebû Cehl b. Hişam b. Muğire'yi katl eden budur. İbn-i Hişam'ın dediğine göre o, Rüfaa b. Hâris b. Sevad'dir. Biri de Umâre b. Hazm b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abd-i Avf b. Ğanm b. Mâlik b. Neccar'dır. Bedir, Uhud, Hendek ve bütün savaşlarda hazır bulundu. Yemame'de Ebû Bekr Sıddik (Radiyallâhü anh)'in hilâfeti sırasında şehid oldu. Biri de Esad b. Zürâre b. Udes b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ğanm b. Mâlik b. Neccar'dır. Nakib'dir. Bedir'den önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescidi yapılırken öldü. Bu Ebû Ümâme'dir. Bunlar altı kişidir.

Benî Amr b. Mebzûl'dan orada hazır bulunanlar

Benî Amr b. Mebzûl'dan — ki Mebzûl: Âmir b. Mâlik b. Neccar'dır — Sehl b. Atik b. Nu'man b. Amr b. Atik b. Amr vardır. Bedir'de hazır bulunan bir kişidir.

Benî Amr b. Mâlik'den orada hazır bulunanlar

Benî Amr b. Mâlik b. Neccar'dan, — ki bunlar Benû Hudeyle'dir — (İbn-i Hişam şöyle dedi: Hudeyle: Mâlik b. Zeydü Menat b. Habib b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğazb b. Cüşem b. Hazrec'in kızıdır.) Evs b. Sâbit b. Münzir b. Haram b. Amr b. Zeyd-i Menat b. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. Neccar'dır. Bedir'de hazır bulundu. (84) Biri de Tal-

(84) Evs Uhud'da şehid olarak katl edildi. Bu Şâir Hassan b. Sabit'in kardeşidir.

ha'dır. Bu Zeyd (85) b. Sehl b. Esved b. Haram b. Amr b. Zeyd-i Menat b. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr'dır. Bedir'de hazır bulundu. Bunlar iki kişidir.

Benî Mazin b. Neccar'dan orada hazır bulunanlar

Benî Mazin b. Neccar'dan Kays b. Ebî Sa'saa vardır. Ebû Sa'saa'nın ismi, Amr b. Zeyd b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ğanm b. Mazin'dir. Bedir'de hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zaman onu sürücülere komutan etmişti. Biri de Amr b. Ğaziyye b. Amr b. Sa'lebe b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr b. Ğanm b. Mâzin'dir. Bunlar iki kişidir. Böylece Beni Neccar'ın Akabe'de hazır bulunanların hepsi on bir kişidir.

Belhâris b. Hazrec'den orada hazır bulunanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

Belhâris b. Hazrec'den: Sa'd b. Rebî b. Amr b. Ebî Züheyr b. Mâlik b. İmriül-Kays b. Mâlik el-Eğarr b. Sa'lebe b. Kâb b. Hazrec b. Hâris vardır. Nakibdir. Bedir'de hazır bulundu ve Uhud'da şehid olarak katl edildi. Biri de Harice b. Zeyd b. Ebi Züheyr b. Mâlik b. İmriül-Kays b. Mâlik el-Eğarr b. Salebe b. Kâb b. Hazrec b. Haris'dir. Bedir'de hazır bulundu ve Uhud'da şehid olarak katl edildi. Birisi de Abdullah b. Revâhe b. Salebe b. İmriül-Kays b. Amr b. İmriül-Kays el-Ekber b. Mâlik el-Eğar b. Salebe b. Kâb b. Hazrec b. Haris'dir. Nakibdir. Bedir, Uhud, Hendek ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Fetih ve sonraki savaşlar hariç hepsinde hazır bulundu. Resûlullah (S.A.M.) kumandanı ve şehit olarak Mute gününde katl olundu. Biri de Beşir b. Sa'd b. Salebe b. Helâs b. Zeyd b. Mâlik b. Salebe b. Kâb b. Hazrec b. Hâris'dir. Bu Ebun-Numân b. Beşir'dir. Bedir'de hazır bulundu. (86) Bir de Abdullah b. Zeyd b. Salebe b. Abdullah b. Zeyd-i Menat b. Hâris b. Hazrec'dir. Bedir'de ha-

(85) Bu Enes b. Mâlik'in üvey oğludur. Onun vefâtı elli bir senesinde idi.

(86) Beşîr, Uhud'da ve ondan sonraki vak'alarda hazır bulundu. Denilir ki : O, Sekîfe zamanında Ensar'dan Ebû Bekr es-Sıddîk'a biat edenlerin ilkidir. Bir kavle göre de o Ebû Bekr'in hilâfeti sırasında Hâlid b. Velid ile birlikte Aynüt-Temr'de idiler.

zır bulundu. Bu namaz için ezanı rüyasında gören ve onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirip kabul gördüğü kişidir.(87) Biri de Hallad b. Süveyd b. Salebe b. Amr b. Hârise b. İmriül-Kays b. Mâlik el-Eğarr b. Salebe b. Kâb b. Hazrec'dir. Bedir, Uhud ve Hendek'de hazır bulundu. Beni Kureyze zamanında şehid edildi. Üzerine yüksek bir binadan bir değirmen taşı atıldı ve onu feci bir şekilde ezdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — zikr ettiklerine göre — dedi ki: «Onun için muhakkak iki şehidin ecri ve sevabı vardır.»

Biri de Ukbe b. Amr b. Salebe b. Üseyre b. Üseyre b. Cedâre (88) b. Avf b. Hâris b. Hazrec'dir. Bu Ebû Mes'ud'dur. Akabe'de hazır bulunanların yaşca en genci idi. Muâviye zamanında öldü. Bedir'de hazır bulunmadı. Bunlar yedi kişidirler.

Beni Beyâze b. Amir'den orada hazır bulunanlar

Beni Beyaze b. Amir b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğadb b. Cüşem b. Hazrec'den: Ziyad b. Lebîd b. Salebe b. Sinan b. Amir b. Adiyy b. Ümeyye b. Beyaze vardır. Bedir'de hazır bulundu (89). Biri de Ferve b. Amr b. Vezfe b. Abid b. Amir b. Beyâze'dir. Bedir'de hazır bulundu. İbn-i Hişâm dedi ki, ona Vedfe denilir.

İbn-i İshâk dedi ki, bir de Halid b. Kays b. Mâlik b. Aclan b. Amir b. Beyâze'dir. Bu üç kişi Bedir'de hazır bulundu.

Beni Züreyk'den orada hazır bulunanlar

Beni Züreyk b. Amir b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğazb b. Cüşem b. Hazrec'den: Rafi (90) b. Mâlik b. Aclan b. Amr b. Amir b. Züreyk vardır. Nakib'dir. Bir de Zekvân b. Abd-i Kays b. Halde b. Muhalled b. Amir b. Züreyk vardır. Resûlullah (Sallalalhü Aleyhi

---

(87) Abdullah Medine'de otuz iki senesinde vefât etti.

(88) Cedâre veya Cidâre şeklindedir.

(89) Ziyâd yine Uhud, Hendek ve bütün savaşlarda hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Hazremevte vâli yaptı. Ziyad Muâviye'nin hilâfeti döneminde öldü.

(90) Râfi, Ebû Mâlik ile künyelenir. Uhud gününde şehid edildi.

ve Sellem)'e gitti. Mekke'de onun yanında kaldı. Medine'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için Mekke'ye hicret etti. Ona hem Mühâcir hem Ensarî denilirdi. Bedir'de hazır bulundu ve Uhud gününde şehid edildi. Bir de Abbâd b. Kays b. Amir b. Halde b. Muhalled b. Amir b. Züreyk'dir. Bedir'de hazır bulundu. Bir de Haris b. Kays b. Hâlid b. Muhalled b. Amir b. Züreyk vardır. Bu Ebû Halid'dir. Bedir'de hazır bulundu. Bunlar dört kişidir.

Benî Seleme b. Sad'dan orada hazır bulunanlar

Beni Seleme b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Saride b. Tezid b. Cüşem b. Hazrec'den, sonra Beni Abid b. Adiyy b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'den: Berâ b. Marûr b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Abid b. Adiyy b. Ğanm vardır. Bu nakibdir. Bu, Benû Seleme'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinden tutanları ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lehinde ve kendi aleyhinde anlaşma yapanların ilki idi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medîne'ye gelmesinden önce vefât etti. Bir de onun oğlu Bişr b. Berâ b. Marûr'dur. Bedir, Uhud ve Hendek'te hazır bulundu ve Hayber'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte içine zehir konulan koyundan yediği bir yemekten öldü. Bu o kimsedir ki, onun için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Seleme'den sorduğu zaman şöyle dedi:

— Ey Beni Seleme sizin efendiniz kimdir? Onlar dediler ki:

— Cimri olan Ced b. Kays'dır.

Buna cevaben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Cimrilikten daha büyük hangi hastalık vardır? Benî Seleme'nin efendisi beyaz renkli kıvırcık saçlı Bişr b. Berâ b. Marûr'dur, diye onu tâyin etti.

Ve Sinan b. Sayfi b. Sahr b. Hansâ b. Sinan b. Ubeyd'dir. Bedir'de hazır bulundu ve Hendek gününde şehid edildi, Biri de, Tufeyl b. Numân b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. Bedir'de hazır bulundu ve Hendek gününde şehîd edildi. Biri de Makel b. Münzir b. Serh b. Hunâs b. Sinân b. Ubeyd'dir. Bedir'de hazır bulundu. Biri de onun kardeşi Yezid b. Münzir'dir. Bedir'de hazır bulundu. Biri de Mesûd b. Yezid b. Sübey b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. Biri de Dahhak b. Hârise b. Zeyd b. Salebe b. Ubeyd'dir. Bedir'de hazır bulundu. Biri de Yezid b. Haram b. Sübey b. Hansâ b. Sinan b. Ubeyd'-

dir. Ve yine Cübâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. Bedir'de hazır bulundu.

İbn-i Hişâm dedi ki, ona Cebbâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hunâs denilir.

İbn-i İshâk dedi ki, Biri de Tufeyl (91) b. Mâlik b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. Bedir'de hazır bulundu. Bunlar on bir kişidir.

Benî Sevad b. Ğanm'den orada hazır bulunanlar

Beni Sevad b. Ğanm b. Kâb b. Selem'den, sonra Benî Kâb b. Sevad'dan : Kâb (92) b. Mâlik b. Ebi Kâb b. Kayn b. Kâb vardır. Bir kişidir.

Beni Ğanm b. Sevad'dan orada hazır bulunanlar

Beni Ğanm b. Sevâd b. Ğanm b. Kâb b. Selem'den : Selim b. Amr b. Hadide b. Amr b. Ğanm vardır. Bedir'de hazır bulundu. Bir de Kutbe b. Âmir b. Hadide b. Amr b. Ğanm (93) vardır. Bedir'de hazır bulundu. Ve onun kardeşi Yezid b. Âmir b. Hadide b. Amr b. Ğanm vardır. Bu, Ebül-Münzir'dir. Bedir'de hazır bulundu. Ve Ebû Yesar vardır. Bunun ismi Kâb b. Amr b. Abbâd b. Amr b. Ğanm'dir. Bedir'de hazır bulundu. (94) Ve Sayfi b. Sevâd b. Abbâd b. Amr b. Ğanm vardır. Bunlar beş kişidir.

Sayfî'nin isminin doğrutulması

İbn-i Hişâm dedi ki :

Sayfi, Esved b. Abbâd b. Amr b.Ğanm b. Sevad'ın oğludur. Halbuki Sevad'ın kendisine Ğanm denilen bir oğlu yoktur.

---

(91) Beni Seleme hakkında yukarda geçen satırlarda Tufeyl b. Numân ismi geçti. Burada ise Tufeyl b. Mâlik b. Numan ismiyle zikr olundu. İbn-i Abdul-berr'e göre ikisi de bir tek şahsın ismidir.

(92) Kâb Bedir'de hazır bulunmadı. Uhud'da ve Tebuk'tan başka meşhedlerin = savaşların hepsinde hazır bulundu. Muâviye zamanında hicrî 50 senesinde vefât etti.

(93) İbn-i Abdul-Berr bu Kutbe'nin nesebini, İbn-i İshak'dan naklen serdetti ve dedi ki : O, Kutbe b. Âmir b. Hadîde b. Ömer b. Sevâd b. Ğanm b. Kâb b. Seleme el-Hazrecî'dir.

(94) Kâb Medine'de, hicrî 55 senesinde öldü.

Beni Nâbi b. Amr'dan orada hazır bulunanlar

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Benî Nâbi b. Amr b. Sevâd b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'den: Salebe b. Ğaneme b. Adiyy b. Nâbi vardır. Bedir'de hazır bulundu ve Hendek'de şehid edildi. Bir de Amr b. Ğaneme b. Adiyy b. Nâbi vardır. Bir de Abs b. Âmir b. Adiyy b. Nâbi vardır. Bedir'de hazır bulundu. Bir de Abdullah b. Üneys vardır. Bu Kuzâe'den olup Beni Neccar'ın müttefikidir. Bir de Halid b. Amr b. Adiyy b. Nâbi vardır. Bunlar beş kişidir.

Benî Harâm b. Kâb'den orada hazır bulunanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

Benî Harâm b. Kâb b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'den: Abdullah b. Amr b. Harâm b. Salebe b. Harâm vardır. Nakibdir. Bedir'de hazır bulundu. Uhud gününde şehid olarak katl edildi. Bir de onun oğlu Câbir b. Abdullah vardır. Bir de Muâz b. Amr b. Cemûh b. Yezid b. Harâm vardır. Bedir'de hazır bulundu. (95) Bir de Sâbit b. Cîz' vardır. — Cîz': Salebe b. Zeyd b. Hâris b. Harâm'dır — Bedir'de hazır bulundu ve Tâif'de şehîd edildi. Bir de Umeyr b. Hâris b. Salebe b. Hâris b. Harâm vardır. Bedir'de hazır bulundu.

Umeyr'in nesebinin tashihi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Umeyr, Hâris b. Lebde b. Salebe'nin oğludur.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bir de Hadic b. Selâme b. Evs b. Amr b. Fürâfir vardır. Bu Beli'den olup Benî Harâm'ın halifidir. Bir de Muâz b. Cebel b. Amr b. Evs b. Âiz b. Kâb b. Amr b. Edî b. Sa'd b. Ali b. Esed vardır. Denilir ki: Esed b. Sâride b. Tezîd b. Cüşem b. Hazrec de vardı. Beni Seleme'de idi. Bedir'de ve vak'a yerlerinin hepsinde hazır bulundu. Tâun yılında Şam'da Amvâs'da (96) Ömer b. Hattâb (Radiyallâhü anh)'in hilâfetinde öldü. Benû Seleme'nin onu kendi-

---

(95) Muâz, Osman (Radiyallâhü anh)'in hilâfetinde öldü.

(96) *İmvas veya Amvas: Filistin'de Beyt-i Makdis'in yakınında* **bir** şehirdir.

lerinden iddiâ etmeleri ancak onun Sehl b. Muhammed b. Ced b. Kays b. Sahr b. Hansa, Sinân b. Abid b. Adiyy b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'nin ana bir kardeşi olmasındandır. Bunlar yedi kişidir.

Hadic b. Selâme'nin nesebinin tashihi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Evs: Abbad b. Adiyy b. Kâb b. Amr b. Üzen b. Sad'ın oğludur.

Benî Avf b. Hazrec'den orada hazır bulunanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

— Beni Avf b. Hazrec'den, sonra Beni Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazrec'den: Übâde b. Sâmit b. Kays b. Esrem b. Fihr b. Salebe b. Ğanm b. Sâlim b. Avf'dır. Nakibdir. Bedir'de ve meşhedlerin hepsinde hazır bulundu.

İbn-i Hişâm dedi ki:

— Ğanm b. Avf'dır. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazrec'in kardeşidir.

İbn-i İshâk dedi ki:

— Bir de Abbâs b. Ubâde b. Nadle b. Mâlik b. Aclân b. Zeyd b. Ğanm b. Sâlim b. Avf vardır. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, o Mekke'de iken giden ve orada onunla birlikte kalanlardandır. Ona hem muhacir hem ensar denilirdi. Uhud gününde şehid edildi. Biri de; Ebû Abdurrahman Yezîd b. Salebe b. Hazeme b. Esrem b. Amr b. Emmare vardır. Bu Beni Ğusayne'den Beli'den olup onların halifidir. Biri de Amr b. Hâris b. Lebde b. Amr b. Salebe vardır. Bunlar dört kişidir. Bunlara Kavakıl (97) denilir.

Benî Sâlim b. Ğanm'dan orada hazır bulunanlar

Beni Sâlim b. Ğanm b. Avf b. Hazrec'den — ki onlar Beni Hublâ'dır — İbn-i Hişam dedi ki: Hüblâ: Sâlim b. Ğanm b. Avf'dir. Hüblâ diye isimlendirilmesi, onun karnının büyük olmasından ötürüdür — Rifâe b. Amr b. Zeyd b. Amr b. Salebe b. Mâlik b. Sâlim b. Ğanm'dir. Bedir'de hazır bulundu. Bu Ebul-Velid'dir.

---

(97) Neden onlara kavakıl denildiği bu cildin başlarında geçmişti.

Rifâe'nin nesebinin tashihi

İbn-i Hişâm dedi:

— Denilir ki, Rifâe: Mâlik'in oğludur. Mâlik, Velîd b. Abdullah b. Mâlik b. Salebe b. Cüşem b. Mâlik b. Sâlim'in oğludur.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

— Onlardan biri de: Ukbe b. Vehb b. Kelde b. Ca'd b. Hilâl b. Hâris b. Amr b. Adiyy b. Cuşem b. Avf b. Buhse b. Abdullah b. Gatafân b. Sa'd b. Kays b. Aylân'dır. Onların halifidir. Bedir'de hazır bulundu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, Medine'den Mekke'ye gidenlerden idi. Ona böylece muhâcir ensarî deniliyordu.

İbn-i Hişam dedi ki: İki kişidirler.

Beni Saide b. Kâb'den orada hazır bulunanlar

İbn-i İshak dedi ki:

Beni Saide b. Kâb b. Hazrec'den: Sad b. Ubâde b. Düleym b. Hârise b. Ebû Huzeyme b. Salebe b. Tarif b. Hazrec b. Saide vardır. Nakibdir. (98) Biri de Münzir b. Amr b. Huneys b. Hârise b. Levzan b. Abd-i Vüdd b. Zeyd b. Salebe b. Cüşem b. Hazrec b. Sâide vardır. Nakibdir. Bedir'de ve Uhud'da hazır bulundu. Bi'r-i Meûne gününde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emiri olarak katl olundu. Ona «Ölüme boyun veren kimse» denilirdi. Bunlar iki kişidir.

İbn-i Hişam dedi:

Münzir b. Haneş de denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Akabe'de Evs ve Hazrec'den hazır bulunanların hepsi yetmiş üç erkek ve iki kadındır. İddia ederler ki o iki kadın bey'atlaştılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise kadınlarla musafaha etmezdi. Yalnız onlardan ahid alırdı. Kadınlar ikrar ettikleri zaman derdi ki: Artık gidiniz! Bey'atlaştınız.

Benî Mâzin b. Neccâr'dan orada hazır bulunanlar

Benî Mazin b. Neccar'dan: Nüseybe bint-i Kâb b. Amr b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ğanm b. Mazin vardır. Bu kadın Ümâre'nin anasıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte harpte

---

(98) Sad, Şam topraklarından Havrân'da Ömer'in hilâfetinden iki buçuk sene geçmişti ki öldü. Bir kavle göre de bilâkis Ebû Bekr'in hilâfetinde, H. on birinci senede öldü.

hazır bulundu ve o onlarla birlikte onun kız kardeşi de hazır bulundu. Onun kocası, Zeyd b. Asım b. Kâb'dır. O kadının iki oğlu, Habib b. Zeyd ve Abdullah b. Zeyd vardır. Onun oğlu olan Habib, Yemâmeli Müseylime-i Kezzap onu yakaladı ve ona, «Muhammed'in Resûlullah olduğuna şehâdet eder misin?» diye sorunca o, «evet», diyordu. «Benim Resûlullah olduğuma şehâdet eder misin?» deyince o, «işitmiyorum», diyordu. Bunun üzerine Müseylime onu uzuv uzuv kesti ve onun elinde öldü. Ölünceye kadar o tavrını değiştirmedi. Ona Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zikr olduğu zaman ona iman eder ve ona salât getirirdi. Ona Müseylime zikr olunduğu zaman işitmiyorum, derdi. Müslümanlarla birlikte o kadın Yemâme'ye gitti ve harbe bizzat katıldı. Nihayet Allah'ın yardımıyla Museylemeyi katlettikten sonra o kadın, on iki ok ve darbe yarası almış olarak döndü.

İbn-i İshâk dedi ki, bana ondan bu haberi, Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'saa'dan naklen haber verdiler.

Beni Seleme'den orada hazır bulunanlar

Beni Seleme'den; Ümm-i Meni' vardır. Bu kadının ismi, Esmâ bint-i Amr b. Adiyy b. Nâbi b. Amr b. Sevâd b. Ğanm b. Kâb b. Seleme'dir.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'E SAVAŞ İÇİN EMRİN NÂZİL OLMASI

Muhammed b. İshâk el-Muttalibi dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akabe bey'atinden önce kendisine harp hakkında izin verilmemişti ve onun için kanlar helâl kılınmamıştı. Yalnız Allah'a duâ ve eziyetlere karşı sabr etme ile ve cahillerden yüz çevirmekle emr olunuyordu.

Kureyş ona tâbi olan muhâcirleri zorluyor, onlara zulmediyor, onları dinlerinden çeviriyor ve onları memleketlerinden sürüyordu. Onların kimisi dininden döndürülmüş, kimi onların ellerinde işkence edilmiş, kimi onlardan kaçmak için başka memleketlere kaçmışlardı. Bir kısmı Habeşistan'a, bir kısmı da Medine'ye gitmişlerdi. Her tarafa dağılmışlardı.

Kureyş Allah (Azze ve Celle)'ye karşı kibirlenip haddi tecavüz ettikleri ve O'na karşı, O'nun ikram ve nimetlerini red ettikleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yalanladıkları ve Allah'a ibâdet eden müslümanlara işkence edip onları yerlerinden sürdüklerinde Allah (Azze ve Celle)Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e savaş hakkında, onlara zulmedenlere, azgınlık edenlerden haklarını almaya ve intikam almalarına izin verdi. Ona harbin ve kanların helâl kılınması ve onlara karşı azgınlık edenlerle savaş hakkında, bana Urve b. Zübeyr ve başka âlimlerden naklen bildirildiğine göre ilk indirilen âyet, Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın şu kavlidir:

«أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ • الَّذِينَ أُخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ
بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ
كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ • الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ
فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ
الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»

«Kendileriyle mukaatele edilen (yâni düşmanların hücumuna uğrayan mü'min)lere, uğradıkları o zulümden dolayı, (bilmukabele harbe) izin verdik. Şüphesiz ki Allah onlara yardım etmeye elbette kemaliyle kâdirdir. Onlar (o mü'minlerdir ki) haksız yere ve ancak «Rabbimiz Allah'dır» diyorlar diye yurdlarından çıkarılmışlardır. Allah bâzı insanları(n şerrini diğer) bâzısı ile def etmeseydi içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler muhakkak yıkılıp giderdi. (Dinine) yardım edenlere elbet Allah da yardım eder. Şüphesiz ki Allah kavidir, yegâne gâlibdir.

Onlar, (mü'minlerdir ki) eğer kendilerine yer (yüzün)de bir iktidar mevkii verirsek dosdoğru namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vaz geçirmeye çalışırlar. (Bütün) umurun âkibeti (nihayet) Allah'a (raci)dir.»

Yani ben Peygamber ve Ashâbı için savaşı ancak şunun için helâl kıldım ki, onlar zulm olundular ve halbuki onların bir günahı yok-

tu. Günahları ancak Allah'a ibâdet etmeleriydi ki onlar gâlib olsalar namazı kılar, zekâtı verir ve iyiliği emrederler, kötülükten nehy ederler. Sonra Allah Tebâreke ve Teâlâ ona şu âyetini indirdi:

« وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ »

«(Yer yüzünde) **bir fitne kalmayıncaya kadar onlarla muharebe edin.»** Yani hiçbir mü'min dininden döndürülmeyinceye kadar onlarla savaşınız.

« وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ »

«Ve din tamamiyle Allah'ın oluncaya kadar.» Yani Allah'a ibâdet edilmekle beraber ondan başkasına ibâdet edilmeyinceye kadar onlarla savaşınız demektir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in Mekke müslümanlarına hicret etmek için izin vermesi**

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Allah Teâlâ, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e harb için izin verdiği ve Ensâr'dan olan bu kabile İslâm'a ve ona tâbi olanlara yardım etmek üzere Peygambere bey'at ettikleri ve müslümanları bağrına bastıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) muhâcirlerden ve Mekke'deki müslümanlardan olan ashâbına, Medine'ye hicret etmelerini Ensâr'dan olan kardeşlerine kavuşmalarını emr etti ve şöyle dedi:

«**Şüphesiz Allah** (Azze ve Celle) **sizin için kardeşler kıldı ve kendisinde emin olacağınız bir yurd kıldı.»** Bunun üzerine onlar birbiri peşine cemaatlar halinde çıktılar gittiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise Allah'tan hicret için izin bekleyerek Mekke'de kaldı.

MEDİNE'YE HİCRET EDENLERİN BAHSİ

Ebû Seleme ve karısının hicreti ve karısının onların karşılaştıkları güçlükler hakkında verdiği haber

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından Kureyş'li

muhâcirlerden Medine'ye hicret edenlerin ilki, Benî Muhzûm'dan Ebû Seleme b. Abdi'l-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Onun ismi, Abdullah'dır. Akabe ashâbının bey'atından bir sene önce Medine'ye hicret etti. Habeşistan ülkesinden Mekke'ye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelmiş idi. Kureyş ona eziyet verdiği ve Ensâr müslümanların İslâm olma haberi ona vardığı zaman Medine'ye muhâcir olarak çıkıp gitti.

İbn-i İshâk dedi ki, bana babam İshâk b. Yesâr, Seleme b. Abdullah b. Ömer b. Ebi Seleme'den, o da nenesi Ümm-i Seleme'den — ki o, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımıdır — naklen onun yani Ümm-i Seleme'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Seleme Medine'ye gitmeğe niyet ettiği zaman devesini benim için hazırladı sonra beni ona bindirdi ve benimle birlikte himayem altına oğlum Seleme b. Ebi Seleme'yi de bindirdi. Sonra benimle çıktı ve benim bindiğim deveyi yediyordu. Beni Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un adamları onu gördükleri zaman ona geldiler ve şöyle dediler:

— Haydi sen kendin ne ise, diyelim kendini bizden kurtardın. Fakat şu arkadaşına ne dersin? Onu götürmene nasıl müsaade edelim? Ümm-i Seleme dedi ki:

— Devenin yularını onun elinden çektiler ve beni ondan aldılar. Bu esnada Benû Abd-il-Esed gazablandılar. Bunlar Ebû Seleme'nin kavmi idiler. Şöyle dediler:

— Hayır vallahi biz oğlumuzu anasının yanında bırakmayız. Çünkü anasını adamımızdan aldınız. Ümm-i Seleme dedi ki:

— Böylece oğlum Seleme'yi aralarında birbirinden çekmeğe çalıştılar nihayet onu bıraktılar. Benû Abdil-Esed onu aldı, gittiler. Benû Muğîre beni yanlarında haps ettiler ve kocam Ebû Seleme Medine'ye gitti. Ümm-i Seleme dedi ki:

— Böylece benimle kocamın ve oğlumla aramızı ayırdılar. Ümm-i Seleme dedi ki:

— Böylece ben her sabah çıkıyor vâdide oturuyor ve devamlı akşam oluncaya kadar ağlıyordum. Bu böyle bir seneye yakın bir müddet devam etti. Nihâyet bana amcam oğullarından bir adam, ki Benî Muğîre'den biridir, rastladı benim başıma geleni gördü, bana acıdı ve Benî Muğîre'ye şöyle dedi:

— Şu biçare miskin kadını çıkartmaz mısınız! Onunla kocasının ve çocuğunun arasını ayırdınız. Ümm-i Seleme dedi ki:

— Bunun üzerine onlar da bana dediler ki:

— Eğer dilersen kocana ulaş.

Benû Abdi'l-Esed de bu esnada oğlumu bana geri verdiler. Ben de devemi yola çıkarttım sonra oğlumu tuttum ve yanıma koydum. Sonra Medine'de kocamın yanına gitmeyi niyet ederek yola çıktım. Beni kocama götürmesini söyleyebileceğim hiçbir Allah'ın kuluna rastlıyamıyorum. Nihâyet Ten'im'de (99) olduğum zaman Osman (100) b. Talha b. Ebû Talha'ya rastladım. (Beni Abdiddar'ın kardeşine...) Bana dedi ki:

— Ey Ebû Ümeyye'nin kızı nereye? Dedim ki:

— Medine'de kocama gitmek istiyorum. Dedi ki:

— Seninle hiç kimse yok mu? Dedim ki:

— Hayır vallah, ancak Allah ve işte bu oğlum vardır. Dedi ki:

— Seni terketmek olmaz.

Böylece devenin yularını tuttu ve benimle birlikte süratle gittik. Vallahi şimdiye kadar Arab'dan, ondan daha kerim olduğunu gördüğüm hiçbir adama arkadaş olmadım. Bir yere vardığımızda benim devemi çöktürür, sonra benden öteye dururdu. Nihayet indiğim zaman devemi kenara alır onun yükünü indirir sonra onu ağaca bağlardı. Sonra benden uzaklaşarak bir ağacın yanına gider ve onun altında yatardı. Yola çıkma zamanı yaklaştığı zaman devemin yanına gelir onu takdim eder, onu yola koyar, sonra benden kenara

---

(99) Ten'îm: Mekke ile Sirf arasında bir yerdir. Mekke'den iki fersah ötededir.

(100) Osman Ümm-i Seleme ile hicreti gününde küfür üzere idi. Ancak Hudeybiye musalahasında müslüman oldu ve fetihden önce Hâlid b. Velid ile birlikte hicret etti. Uhud gününde onun kardeşleri Müsâfi', Kilâb, Hâris ve onların babası katl edildi. Amcası Osman b. Ebî Talha da katl olundu. Bu, Uhud gününde kâfir olarak katl olundu. Elinde ise Kâbe'nin anahtarları vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fetih yılında onları Osman b. Talha b. Ebî Talha'ya ve onun amcası Şeybe b. Osman b. Ebî Talha'ya verdi. O Benî Şeybe'nin dedesidir. Kâbe'nin hâcibleridirler. Onların dedeleri olan Ebû Talhâ'nın ismi: Abdullah b. Abdul-uzza'dır. Osman (Rahimehullah), Ecnâdin'de, Ömer'in hilâfetinin ilk zamanında şehîd edildi.

durururdu ve derdi ki, «bin.» Binip devemin üzerine kurulduğum zaman onun yularını tutar ve onu yederdi. Tâ beni indirinceye kadar. Bunu bana yapmakta, devam etti, tâ ki beni Medine'ye getirinceye kadar Kubâ'da Beni Amr b. Avf'ın köyüne bıraktığında dedi ki:

— Senin kocan işte bu köydedir — Ebû Seleme ise orada konaklamıştı —. O halde Allah'ın bereketiyle onun yanına git, dedi. Sonra Mekke'ye döndü.

Dedi ki, Ümm-i Seleme şöyle diyordu: Vallâhi İslâm'da Ebû Seleme âilesinin başına gelenlerin başka hiçbir âile başına geldiğini bilmiyorum. Osman b. Talha'dan daha kerim olan hiçbir arkadaşı da aslâ görmedim.

Âmir ve karısının hicreti

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Seleme'den sonra muhâcirler'den oraya gelenlerin ilki: Âmir b. Rebia oldu. Bu Beni Adiyy b. Kâb'in müttefikidir. Yanında karısı Leylâ bint-i Ebi Hasme b. Ganim b. Abdulalh b. Avf b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiyy b. Kâb vardı.

İbn-i Cahş'ın hicreti

Sonra Abdullah b. Cahş (101) b. Riâb b. Yamer b. Sabire b. Mürre b. Kesir b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme hicret etti. Bu Be-

---

(101) Süheylî Benî Cahş konusunda, İbn-i İshâk'ın anlattığından başka anlatmıştır. Mü'minlerin anası Zeyneb bint-i Cahş Zeyd b. Hârise'de idi. Onun hakkında şu âyet nazil oldu:

«Zeyd ondan talebine nâil olduğu zaman, onu seninle nikâhladık.» Ümm-i Habib bint-i Cahş müstehaze olurdu. Abdurrahman b. Avf'ın hanımı idi. Hamne bint-i Cahş Musab b. Umeyr'in hanımı idi ve o da yine müstehaze olurdu. Rivâyet olunmuştur ki Zeyneb de istihaze olur idi. Muvatta'da geçmişki: Zeyneb bint-i Cahş o Abdurrahman b. Avf'ın hanımı idi ve müstehâze olurdu. Halbuki Zeyneb hiçbir zaman Abdurrahman b. Avf'da olmadı. Ve hiçbir kimse de bunu söylemedi. Fakat hiç kimse hatadan hali olmaz. Abdurrahman'ın

nî Ümeyye b. Abd-i Şems'in müttefikidir. Ehli ve kardeşi Abd b. Cahş'ı yanına aldı. Kardeşinin künyesi Ebû Ahmed'dir. — Ebû Ahmed gözleri a'ma bir adamdı — Mekke'nin aşağısını yukarısını bir yedici olmaksızın dolaşırdı. Şâir idi. Fer'e bint-i Ebî Süfyan b. Harb onun hanımı idi. Anası Ümeyme bint-i Abdulmuttalib b. Hâşim idi. Hicretten dolayı Benî Cahş'ın evi kilitlendi. Utbe b. Rebîe ve Abbâs b. Abdulmuttalib ve Ebû Cehl b. Hişâm b. Muğîre oradan geçtiler. (Bu ev Ebân b. Osman'ın bu gün Redm'deki evidir.» Mekke'nin yukarılarına çıktılar. Utbe b. Rebîa o eve baktı ki kapıları ıssız kimsesiz boş, içlerinde hiçbir sakin yok. O evi gördüğü zaman durup bir nefes aldılar, sonra o şöyle dedi:

وَكُلُّ دَارٍ وَإِنْ طَالَتْ سَلَامَتُهَا ... يَوْمًا سَتُدْرِكُهَا النَّكْبَاءُ وَالْحُوبُ

«Her bir ev ki her ne kadar selâmette kalması uzasa da, bir gün musîbet ve acı ona erişir.»

İbn-i Hişâm dedi ki, «Bu beyt, Ebû Düvad el-İyâdî'ye âiddir. Onun bir kasidesindedir. Şiirin metninde geçen hûb acı çekmek demektir.

---

hanımı olan ancak onun kız kardeşi Ümm-i Habib idi. Ona Ümm-i Habibe denilir. Şu kadar var ki Üstadımız Ebû Abdullah Muhammed b. Necâh bana haber verdi ki Ümm-i Habib'in ismi Zeyneb idi. Demek onlar iki Zeyneb'dirler. Birinin en fazla kullanılan ismi Sekîne idi. Buna göre Muvatta'ın hadîsinde ne bir vehim ne de bir gaflet yoktur. Vallâhu Âlem.

Zeyneb bint-i Cahş'ın ismi Berre idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Zeyneb ismini verdi. Yine Aleyhisselâm'ın üvey kızı olan Zeyneb bint-i Ümm-i Seleme'nin ismi de Berre idi. Ona da Zeyneb ismini koydu. Sanki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının «Berre» ismiyle kendini tebrie etmesini istemiyordu.

«Cahş b. Riâb»'ın ismi Bürre idi. Zeyneb Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Yâ Resûlullah, babamın ismini değiştirmedin. Halbuki Bürre küçük demektir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona dedi ki:

— Şayet baban müslüman olsaydı onu bizim ev halkımızın isimlerinden bir isimle isimlendirirdim. Fakat onu Cahş diye isimlendirdim. Çünkü Cahş Bürre'den daha büyüktür.»

Süheylî, İbn-i İshak'ın bunlara değinmediğini söylüyor. Fakat az sonra aynı şeylerin söylendiği, onun gözünden kaçmıştır

Başka yerlerde ihtiyaç mânasına gelir. Bir kavle göre hub günah demektir.»

İbn-i İshâk dediki:

Sonra Utbe b. Rebîa şöyle dedi:

— Beni Cahş'ın evi ehlinden boş hale gelmiş!

Ebû Cehl de dedi ki:

— Senin ağlaman onun yalnız kalmasındandır.

İbn-i Hişam dedi ki:

— Ebû Cehl'in Kull kelimesi tek, yalnız demektir.

Lebid b. Rebia şöyle dedi:

كُلُّ بَنِي حُرَّةٍ مَصِيرُهُمْ   قُلٌّ وَإِنْ أَكْثَرَتْ مِنَ الْعَدَدِ

«Tüm insanların ulaşacağı yer yalnızlık ve tekliktir.
Her ne kadar sayıları çoğalsa da.»

İbn-i İshâk dedi ki, sonra şöyle dedi:

— İşte bu, yeğenimin işidir ki, cemaatımızı ayırdı ve işimizi dağıttı ve ilişkilerimizi kesti. Ebû Seleme b. Abdul-Esed'in, Âmir b. Rebia'nın ve Abdullah b. Cahş'ın ve onun kardeşi Ebû Ahmed b. Cahş'ın konutu, Mübeşşir b. Abdul-Münzir b. Zenber'in Kuba'daki evinde idi. Benî Amr b. Avf semtinde idi. Sonra muhâcirler birbir peşine cemaat cemaat geldiler. Benû Ganm b. Dûdân müslüman olup Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Medine'ye hicret için erkekleri ve kadınları hepsi çıkmış onlardan kimse kalmamıştı. Bunlar Abdullah b. Cahş, onun kardeşi Ebû Ahmed b. Cahş, Ükkâşe b. Mihsan, Şücâ' b. Vehb ile Ukbe b. Vehb ve Erbed b. Hümeyyire'dir.

İbn-i Hişam dedi ki, ona: İbn-i Hümeyre de denilir.

Muhtelif kavimlerin hicreti

İbn-i İshâk, «Hicret edenler içinde: Munkiz b. Nübâte, Said b. Rukayş, Muhriz b. Nadle, Yezid b. Rukayş, Kays b. Câbir, Amr b. Mıhsan, Mâlik b. Amr, Safvan b. Amr, Sakf b. Amr, Rebia b. Eksüm, Zübeyr b. Abid, Tammâm b. Ubeyde, Sahbere b. Ubeyde, ve Muhammed b. Abdullah b. Cahş vardı» dedi.

Onların kadınlarının hicreti

Onların kadınlarından, Zeyneb bint-i Cahş, Ümm-i Habîb bint-i Cahş, Cüzâme bint-i Cendel, Ümm-i Kays bint-i Mıhsan, Ümm-i Habîb bint-i Sümame, Âmine bint-i Rukayş, Sahbere bint-i Temim, Hamne bint-i Cahş vardı.

Ebû Ahmed b. Cahş'ın, Benî Esed'in hicreti hakkındaki şiiri

Ebû Ahmed b. Cahş b. Riâb — ki kavminden olan Benî Esed b. Huzeyme'nin, Allah için hicrete dâvet edildikleri zaman bütün âile efradıyle çıktıklarını ve hiç kimse geri kalmadığını zikrederek şöyle dedi :

وَلَوْ حَلَفَتْ بَيْنَ الصَّفَا أُمُّ أَحْمَدٍ ... وَمَرْوَتِهَا بِاللهِ بَرَّتْ يَمِينُهَا

لَنَحْنُ الْأُلَى كُنَّا بِهَا ثُمَّ لَمْ نَزَلْ ... بِمَكَّةَ حَتَّى عَادَ غَثًّا سَمِينُهَا

بِهَا خَيَّمَتْ غَنْمُ بْنُ دُودَانَ وَابْتَنَتْ ... وَمَا إِنْ غَدَتْ غَنْمٌ وَخَفَّ قَطِينُهَا (٣)

إِلَى اللهِ تَغْدُو بَيْنَ مَثْنَى وَوَاحِدٍ ... وَدِينُ رَسُولِ اللهِ بِالْحَقِّ دِينُهَا

«Şâyet Safâ ile Mervesi arasında Ahmed'in anası Allah'a yemin etse yemini doğru çıkar.
Biz o hicrette ilkler olduk.
Sonra Mekke'de toplular zayıflayıncaya kadar kalmaya devam ettik.
Orada Ganm b. Dûdân çadır kurdu ve bina yaptı.
Ganm sabahleyin gitti ve orada kalan kavimleri azalttı.
Birer ikişer Allah'a gittiler.
Resûlu'llah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in *dinini hakkile kabul ederek...»*

Ebû Ahmed b. Cahş yine şöyle dedi :

لَمَّا رَأَتْنِي أُمُّ أَحْمَدَ غَادِيًا ... بِذِمَّةِ مَنْ أَخْشَى بِغَيْبٍ وَأَرْهَبُ

تَقُولُ : فَإِمَّا كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا ... فَيَمِّمْ بِنَا الْبُلْدَانَ وَلْتَنْأَ يَثْرِبُ

فَقُلْتُ لَهَا : بَلْ يَثْرِبُ الْيَوْمَ وَجْهُنَا (٢) ... وَمَا يَشَإِ الرَّحْمَنُ فَالْعَبْدُ يَرْكَبُ

إلى الله وجهي والرسول ومن يقم ... إلى الله يوماً وجهه لا يخيّب

فكم قد تركنا من حميم مناصح ... ونائحة تبكي بدمع وتندب

ترى أن وتراً(1) نأينا عن بلادنا(2) ... ونحن نرى أن الرغائب نطلب

دعوت بني غنم لحقن دمائهم ... وللحق لمّا لاح للناس ملحب

أجابوا بحمد الله لما دعاهم ... إلى الحق داعٍ والنجاح(1) فأوعبوا

وكنّا وأصحاباً لنا فارقوا الهدى ... أعانوا علينا بالسلاح وأجلبوا

كفوجين: أمّا منهما فموفّق ... على الحق مهدي، وفوج معذّب

طغوا وتمنّوا كذبة وأزلّهم ... عن الحق إبليس فخابوا وخيّبوا

ورعنا إلى قول النبي محمد ... فطاب ولاة الحق منا وطيّبوا

نمتّ بأرحام إليهم قريبة ... ولا قرب بالأرحام إذ لا تقرّب

فأيّ ابن أخت بعدنا يأمننّكم ... وأيّة صهر بعد صهري ترقّب

ستعلم يوماً أيّنا إذ تزايلوا ... وزيّل أمر الناس للحق أصوب

«Ahmed'in anası beni gıyabında korktuğum ve kaçındığım bir kimsenin zimmetini aldığında gördü.

Dedi ki; Eğer mutlaka bir şey yapacaksan bizde kal, Yesrip (Medine)'den uzaklaş.

Ben de ona dedim ki:

Bilâkis Yesrib bu gün bizim gidecek yönümüzdür.

Rahman diledikçe kul yol alır.

Yüzümün yönü Allah'a ve Resûle'dir.

Kim yüzünün yönünü Allah'a çevirirse hiçbir gün hiçbir zaman eli boş çıkmaz.

Çok sıcak dostları bıraktık, göz yaşlariyle ağlar ve ağıtlar yakar kadınları bıraktık.

Ey kadın sen bizim beldelerimizden uzaklaşmamızı intikam alma isteğinde bulunma olarak zan edersin, halbuki biz hayırlı şeyleri istediğimizi biliyoruz.

Benî Ganm'i kanlarının akıtılmaması için onların korunmasına zahir olan hidayet ve hakka dâvet ettim.

Allah'a hamd olsun onları hakka ve kurtuluşa bir çağıran çağırdığı zaman icabet ettiler ve hep bir araya toplandılar.

Arkdaşlarımız hidayetle bizden ayrıldılar, bize karşı silâh ile müsaade ettiler.

İki topluluk gibi ki:

Onlardan biri hak üzere muvaffaktır ve doğruyu bulmuş hidâyet olunmuştur.

Bir topluluk ise muazzebdir.

İşte bu berikiler azdılar ve yalan olmasını temenni ettiler ve onları İblis haktan ayırdı uzak kıldı, onlar da ziyana uğradılar ve uğratıldılar.

Nebî Muhammed'in sözüne döndük ve güzel bir şekilde hakkın dostları olduk.

Hısımlarımızla onlara yakın olmaya çalıştık, halbuki ey kadın sen yaklaşmayınca yakın olmayınca hısımlıklarla yakınlık olmaz.

O halde bizden sonra hangi kızkardeşin oğlu size emniyet verir ve hısmından sonra hangi hısım sizi gözetir.

Ey kadın, onlar ayrıldıkları ve insanların işi dağıldığı zaman yakında hangimizin hakk'a daha yakın olduğumuzu bileceksin.»

İbn-i Hişam dedi ki: «Yesrib'den uzaklaş» sözü ve yine «Sen yakın olmayınca» sözü İbn-i İshak'ın gayrındandır. İbn-i Hişâm devam ederek: Metindeki «iz» sözüyle «iza'yı» (ki «olunca» şeklinde terceme ettik) kasd ediyor. Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavli gibi:

« إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ »

«Zalimler Rablerinin indinde tutulacakları zaman.» Ebû Necm el-İcli şöyle dedi:

ثُمَّ جَزَاهُ اللهُ عَنَّا إِذْ جَزَى جَنَّاتِ عَدْنٍ فِي الْعَلَالِي وَالْعُلَا

«Sonra Allah, Aden cennetlerini ihsan edeceği zaman bizden yana onu âlî ve yüce mertebelerle mükâfatlandırsın.»

ÖMER (RADİYALLAHÜ ANH)'İN HİCRETİ VE AYYAŞ'IN ONUNLA OLAN BERABERLİĞİNİN KISSASI

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Ömer b. el-Hattâb ve Ayyaş b. Ebû Rebia el-Muhzûmi gittiler. Medine'ye geldiler. Bana Abdullah b. Ömer'in âzadlısı Nafi, Abdullah b. Ömer'den, o da babası Ömer b. el-Hattab'dan naklen şöyle haber verdi:

— Medine'ye hicret etmeyi murâd ettiğimiz zaman ben ve Ayyaş b. Ebi Rebia ve Hişam b. As b. Vâil es-Sehmi Beni Gifar'in udatında (102) Tenadib'de buluşmayı vaadleştik. Burası Serif'in (103) üstündedir. Ve dedik ki:

«Hangimiz orada bulunamazsak yakalanmış demektir. Ve artık onun diğer arkadaşları yollarına devam etsinler.»

Bundan sonra ben ve Ayyaş b. Ebî Rebîa Tenadibde bulunduk, Hişam ise tutuklandı ve dininden ayrılmaya çalışıldı ve saptırıldı.

Ebû Cehl ve Hâris'in, Ayyaş'ı aldatması

Medine'ye geldiğimiz zaman Beni Amr b. Avf'ın Kûba'daki evinin yanına indik. Ebû Cehl b. Hişam ve Hâris b. Hişam Ayyaş b. Ebi Rebia'nın peşine çıktılar. O bunların amcalarının oğlu idi ve onların aynı zamanda anabir kardeşleri idi. Nihayet o ikisi Medine'ye yanımıza geldiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise henüz Mekke'de idi. Ve Ayyaş ile konuştular. Dediler ki:

— Annen seni görmek için başına tarak vurmamayı, güneşten gölgelenmemeyi adamıştır. Artık ona acı.

Ben de ona dedim ki:

— Ey Ayyaş, vallahi kavmin seni ancak dininden döndürmek istiyorlar. Onlardan uzak kal. Vallahi şayet senin anana bit kir gelse elbette başını tarar ve şayet onun üzerine Mekke'nin sıcağı şiddetlense elbette gölgelenmeye mecbur kalır. O da dedi ki:

— Annemin yeminini yerine getireceğim benim orada mallarım vardır onu alırım. Dedim ki:

---

(102) Beni Ğıfar'ın Udatı: Mekke'den on mil ötededir.

(103) Serif: Mekke'den altı mil uzakta bir yerdir.

— «Vallahi sen biliyorsun ki Kureyş'in, malı en çok olanlarındanım. Malımın yarısı senin olsun, onlarla gitme...» Fakat Ayyaş beni dinlemedi, onlarla birlikte gitmek istedi. Yalnız böyle yapmaya râzı olunca, dedim ki: «Hadi dediğini yapıyorsun, bâri şu devemi al. Çünkü o necib inkiyadlı bir devedir. Onun sırtına sarıl. Eğer içine kavminden bir şüphe düşerse onunla kurtulursun.»

O da onun üzerinde onlarla birlikte gitti, nihâyet yolun bir yerinde oldukları zaman Ebû Cehl ona şöyle demiş:

— Ey kardeşimin oğlu! Devem beni taşıyamıyor. Beni devenin üstüne alamaz mısın? O da:

— Evet, ederim, der.

Bunun üzerine o devesini çöktürdü. Onlar da çöktürdüler ki o devenin üzerine yer değiştirsin. Yere indikleri zaman onun üzerine saldırdılar, elini kolunu bağladılar. Sonra Mekke'ye götürdüler ve onu dininden caydırdılar.

İbn-i İshâk dedi ki; Bunu Ayyâş b. Ebi Rebia'nın soyundan birisi bana verdiği habere göre:

Onlar onunla birlikte Meke'ye girdiklerinde onun eli kolu bağlı idi. *Sonra onlar dediler ki:*

— Ey Mekke halkı, sizde ayaktakımlarınıza işte bu sefihimize yaptığımız gibi böyle yapınız.

Ömer'in Hişâm b. Âs'a mektubu

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Nâfi', Abdullah b. Ömer'den, o, Ömer'in hadisinden naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

— Biz şöyle diyorduk: «Allah, dininden cayanlardan ne hayır, ne sadaka, ne de tevbeyi kabul edici değildir. Bunlar öyleler ki, Allah'ı bildiler sonra başlarına gelen bir belâdan dolayı küfre döndüler! Dedi ki:

— Onlar da kendileri için aynı şeyi söylüyorlardı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği zaman Allah Teâlâ onların hakkında ve bizim sözümüz ve onların kendilerine söyledikleri hakkında şu âyetini inzal buyurdu:

«قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ
الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ. وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ

قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ . وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ
إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ

«De ki ey kendilerinin aleyhinde günahda haddi aşanlar, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları yarğılar. Şübhesiz ki O, çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.

Size azab gelip çatmazdan evvel Rabbinize dönün, Ona teslim olun, müslüman olun. Sonra yardım edilmezsiniz.

Rabbinizden size indirilenin en güzeline, kendiniz farkında olmayarak, ansızın başınıza azab gelmezden önce tâbi olun.»

Ömer b. el-Hattâb dedi ki: Ben de bu âyeti elimle bir sahifeye yazdım ve onu Hişâm b. Âs'a gönderdim. Hişâm b. Âs dedi ki: O mektup bana geldiği zaman onu Zi Tuvâ'da (104) okumaya başladım. Zorlanıyordum bir türlü anlayamıyordum. Nihayet dedim ki:

«Ey Allahım, bunu bana öğret.» Bunun üzerine Allah Teâlâ benim kalbime onun ancak bizim hakkımızda ve hakkımızda söylenenler hakkında nâzil olduğunu kalbime attı. Ve böylece deveme doğru döndüm. Üzerine oturdum ve Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yetiştim.

Velid b. Velid'in, Ayyâş ve Hişâm'ın durumu hakında Mekke'ye gitmesi

İbn-i Hişam dedi ki: Bana, kendisine itimad ettiğim birisi şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de iken dedi ki:

— «Benim için Ayyâş b. Ebi Rebia'ya ve Hişâm b. Âs'a kim gidecek?»

Velid b. Velid b. Muğire:

«Senin için onları getirmeğe ben varım yâ Resûlallah» dedi ve Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Gizlice oraya geldi. Yemek taşıyan bir kadına rastladı. O kadına dedi ki: «Ey Allahın kulu, nereye gitmek istiyorsun?» Kadın da: — o ikisini kasdederek — «Bu iki mahbusa gidiyorum» dedi. O da kadının peşine gitti nihayet onların yerlerini öğrendi. Onlar, damı olmayan bir odanın içinde mahpus idiler. Akşam olunca duvarın üzerinden onlara baktı, sonra bir taş aldı

(104) Zi Tuvâ: Mekke'nin altında bir yerdir.

ve onu ayaklarının altına koydu, sonra onlara kılıciyle vurdu onların iplerini kesti. Onun kılıcına bundan dolayı «Zul-merve» denilirdi. — Merve, duvardan bakmak için ayaklarının altına koyduğu taşın ismidir — Sonra onları devesinin üzerine bindirdi ve onları sevketti. Ayağı kaydı ve parmağı kanayınca şöyle dedi:

هَلْ أَنْتِ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتِ وَفِي سَبِيلِ اللهِ مَا لَقِيتِ

«Sen ancak kanayan bir parmaksın.
Başına gelen ise Allah yolunda olan bir şeydir.»

Sonra onları Medine'ye, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi.

MÜHÂCİRLERİN MEDİNE'DEKİ KONUTLARI

Ömer ve kardeşinin ve Sürâke'nin iki oğlunun ve Benû Bükeyr ve başkalarının konutu

İbn-i İshâk dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb Medine'ye geldiği zaman ehlinden ve kavminden ona erişenler ve onun kardeşi Zeyd b. Hattâb, Amr b. Sürâke b. Mu'temir ile Abdullah b. Sürâke b. Mu'temir ve Huneys b. Huzâfe es-Sehmî (ki Ömer'in kızı Hafsa'nın kocası idi. Ondan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla evlendi.) Yine Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Vâkid b. Abdullah et-Temîmi, (ki onların yani Temimlerin halifidir, Havleyy b. Ebî Havley; ve Mâlik b. Ebî Havley de (ki bu ikisi onların halifleridir). İbn-i Hişâm dedi ki, Ebû Havley Beni Acl b. Lüceym b. Sab b. Ali b. Bekr b. Vâil'dendir. İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Benû Bükeyr'den dört kişi: İyâs b. Bükeyr, Âkil b. Bükeyr, Âmir b. Bükeyr ve Hâlid b. Bükeyr ve onların Beni Sad b. Leys'den olan halifleri, Rifâe b. Abdulmünzir b. Zenber'in yanında, Beni Amr b. Avf semtinde Kuba'da yerleştiler. Ayyâş b. Ebî Rebie'nin, Medine'ye geldikleri zaman konutu, Ömer ile birlikte onun yanında idi.

Talha ve Suheyb'in konutu

Sonra muhâcirler birbiri peşine gelip yerleştiler. Talha b. Ubeydullah b. Osman ve Suheyb b. Sinân, Hubeyb (105) b. İsâf'ın (106) yanına yerleştiler. Bu Hubeyb, Sunh'da (107) oturan Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir. Bir rivâyette ise, Talha b. Ubeydullah, Esad b. Zürâre'nin yanında yerleşti. Bu Esad Beni Neccâr'ın kardeşidir.

İbn-i Hişam dedi ki: Bana Ebû Osman en-Nehdi'den naklen zikr olundu ki: O şöyle demiş:

Bana şu haber vardı ki, Süheyb hicret etmeye niyet ettiği zaman, Kureyş'in kâfirleri ona dediler ki:

— Bize fakir ve hakir olarak geldin bizim yanımızda malın çoğaldı, yükseldin. Sonra da malını ve kendini götürmek istiyorsun. Vallahi bu katiyyen olmaz!

Suheyb de onlara şöyle dedi:

— Malımı size verirsem yolumu serbest bırakır mısınız? Dediler ki:

— Evet. O: öyle ise, malımı size bıraktım, dedi.

Sonra bu haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardı o da:

— Suheyb kazandı! Suheyb kazandı! diye iki sefer tekrar etti.

Hamza'nın, Zeyd'in ve Ebi Mersed'in ve oğlunun ve Enese'nin ve Ebû Kebşe'nin konutları

İbn-i İshâk dedi ki:

Hamza b. Abdulmuttalib, Zeyd b. Hârise ve Ebû Mersed Kennâz

---

(105) Ona Yes'af denilir. Bu Kitâbın rivâyetinde böyledir. Bu İbn-i Utbe'dir. Muhâcirler onun yanına misâfir olduklarında henüz müslüman olmamıştı. İslâm dinine girmesini tehir etti. Tâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedr'e çıktıktan sonra müslüman oldu. (İstiabdan)

(106) Bu Hubeyb Ebû Bekr Sıddîk'dan sonra Hârice'nin kızı ile evlenen kişidir. O kadının ismi Habîbe idi. Hubeyb, Osman'ın hilâfetinde öldü. Bu, Mâlik'in Muvatta'ında kendisinden rivâyet ettiği Hubeyb b. Abdurrahman'ın dedesidir.

(107) Burası Medine'nin yüksek yerlerinde bir köydür. Ora ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in konutunun arasında bir mil mesafe vardır. (Mucem el-Buldan'a mürâcaat et).

b. Hısn — ki İbn-i Hişâm dedi ki: İbn-i Husayn denilir — ve onun oğlu Mersed el-Ganviyân, Hamza b. Abdulmuttalib'in halifi olarak, Enese (108), Ebû Kebşe (109) — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azadlılarıdır — Külsûm b. Hidm'in yanında Kuba'da yerleştiler. Bu Külsûm, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir. Bir rivâyette Sad b. Hayseme'nin yanı indiler. Başka bir rivâyette Hamza b. Abdulmuttalib, Esad b. Zurâre'nin yanına indi. Bu Esad, Beni Neccâr'ın kardeşidir. Bunların hepsi de rivâyet edilir.

Ubeyde ve onun kardeşi Tufeyl'in ve başkalarının konutu

Ubeyde b. el-Hâris b. Muttalib ve onun kardeşi Tufeyl b. Hâris, Husayn b. Hâris, Mistah b. Üsâse b. Abbâd b. Muttalib, Suveybit b. Sad b. Hureymele — ki bu Beni Abduddar'ın kardeşidir —, Tuleyb b. Umeyr — ki bu, Beni Abd b. Kusayy'in kardeşidir —, Habbâb — ki bu, Utbe b. Gazvân'ın azadlısıdır —. Bunlar, Abdullah b. Seleme'nin yanına Kuba'da yerleştiler. Bu, Abdullah, Belaclan'ın kardeşidir.

Abdurrahman b. Avf'ın konutu

Abdurrahman b. Avf ve bir gurup mühâcir Sad b. Rebî'in yanına Belhâris b. Hazrec'in evine indiler. Sa'd Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir.

Zübeyr ve Ebû Sebre'nin konutu

Zübeyr b. el-Avvâm ve Ebû Sebre b. Ebi Rühm b. Abduluzzâ, Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uheyhe b. Cülâh'ın yanına, Usbe'de, Beni Cahcebi'nin evine yerleştiler.

---

(108) Enese Serat melezidir. Ebû Mesruh diye künyelenir. —Denilir ki: Ebû Meşruh diye künyelenir — Bedir'de ve meşhedlerin hepsinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. Ebû Bekr'in hilâfetinde öldü.

(109) Ebû Kebşe'nin aslı Farisdendir. — Denilir ki: Bilâkis o, Devs topraklarının melezlerinden bir melezdir — Ebi Keşbe'nin ismi Süleym'dir. Bedir'de ve meşhedlerin hepsinde, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. Ömer'in hilâfeti sırasında, Urve b. Zübeyr'in doğduğu günde öldü.

Mus'ab'ın konutu

Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim, ki bu Benî Abdiddâr'ın kardeşidir, Sa'd b. Muaz b. Numân'ın — ki bu Beni Abdil-Eşhel'in kardeşidir — yanına, Benî Abdil-Eşhel evine yerleşti.

Ebû Huzeyfe ve Utbe'nin menzili

Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebie ve Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim;

İbn-i Hişâm dedi ki, Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim Sübeyte bint-i Yeâr b. Zeyd b. Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs'in sâibesidir. Onu sâibe (110) kıldı, O da Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebie'ye doğru gidip ondan kesildi. O da onu evlât edindi. Böylece denildi ki: Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin azâdlısıdır. Denilir ki: Sübeyte bint-i Yeâr, Ebû Huzeyfe b. Utbe'nin tahti nikâhında idi O kadın Sâlim'i sâibe olarak azâd etti. Bir kavle göre: Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin azâdlısıdır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Utbe b. Gazvân b. Câbir, Abbâd b. Bişr b. Vakş'ın yanına Abdul-Eşhel'in evine indi. Abbad Benî Abdül-Eşhel'in kardeşidir.

Osman'ın menzili

Osman b. Affan, Evs b. Sâbit b. Münzir'in yanına Benî Neccâr'ın evine indi. Bu Evs, Hassân b. Sâbit'in kardeşidir. Bundan dolayı Hassân Osman'ı seviyordu ve katl edildiği zaman ona ağlıyordu.

Denilirdi ki: Muhâcirlerden A'zab, Sa'd b. Hayseme'nin yanına indi. Bekâr idi. Onun için ona A'zep denilmişti. Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN HİCRETİ

Ali ve Ebû Bekr'in hicrette gecikmeleri

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hicret eden ashâbından sonra Mekke'de kaldı. Kendisine hicret için Allah'tan izin veril-

---

(110) Sâibe artık hiçbir kimsenin kölesi olmayacak azadlı demektir.

mesini bekliyordu. Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir es-Sıddik (Radiyallâhü anhümâ) ve yakalanıp dininden caydırılanlar hariç hiç bir sahâbi Mekke'de kalmadı. Ebû Bekr, çoğu kere, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hicret için izin talebinde bulunuyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle diyordu:

«Acele etme umulur ki, Allah senin için bir arkadaş kılar.» Böylece Ebû Bekr arkadaşının o olmasını umuyordu.

Kureyş'den bir topluluğun toplanması ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkında müşavere etmeleri

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taraftarlar bulduğunu ve memleketlerinden başka bir yerde ashâbının çoğaldığını ve muhâcirlerden olan ashâbının onlara katıldıklarını gördükleri zaman, onların bir yurda yerleşmiş olduklarını ve bir kuvvet teşkil ettiklerini anladılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara katılmasını sakındırdılar. Biliyorlardı ki onlara karşı savaş için ashâbını toplamıştır. Bunun üzerine Dârün-Nedve'de toplandılar. Burası, Kusay b. Kilâb'ın evidir Kureyş kabilesinin onda kararlar aldığı tek meclistir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumundan korktuklarında onun için ne yapacaklarını tartıştılar.

İbn-i İshâk dedi ki; Bana, arkadaşlarımızdan itham etmediğim biri Abdullah b. Ebi Necih'den naklen, o da Mücâhid b. Cübeyr Ebi'l-Haccâc'dan naklen haber verdi ve ondan başka itham etmediğim biri de Abdullah b. Abbâs (Radiyallâhü anhümâ)'dan, onun şöyle dediğini bana söylediler:

Buna karar verdikleri ve Dârün-Nedve'ye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in durumu hakkında müşâvere etmek için toplanmayı vadeleştikleri günün sabahında toplandılar. Bu güne «Zahmet günü» ismi verilirdi. İblis büyük bir ihtiyar sûretinde onlara göründü üzerinde kalınca bir giysi vardı. Evin kapısı önünde durdu ve onun orda durduğunu gördükleri zaman dediler ki:

— Kimdir bu ihtiyar?

— Necid (111) halkındanım, dedi. Muhammed hakkında toplanacağınızı işitmiş, sizi dinlemek için gelmiş ve umulur ki sizden görüş ve nasihatlerini esirgemez. Dediler ki:

— Peki, girsin.

O da bunun üzerine onlarla beraber girdi ki orada Kureyş'in eşrâfı toplanmışlardı. Bunlar, Beni Abd-i Şems'den: Utbe b. Rebie, Şeybe b. Rebie, Ebû Süfyan b. Harb idi. Beni Nevfel b. Abd-i Menaf dan: Tuayme b. Adiyy Cübeyr b. Mutim, Hâris b. Âmir b. Nevfel idi. Beni Abdüddâr b. Kusayy'dan, Nadr b. Hâris b. Kelde idi. Beni Esed b. Abdi'l-Uzzâ'dan: Ebul-Bahteri b. Hişâm ve Zem'e b. el-Esved b. Muttalib ve Hakîm b. Hizâm idi. Beni Mahzûm'dan: Ebû Cehl b. Hişâm idi. Beni Sehm'den: Haccâc'ın oğulları Nübeyh ve Münebbih idiler. Beni Cumeh'den: Ümeyye b. Halef idi. Ve onlardan başka diğer, **Kureyşli sayılmayan başka Mekkeliler de vardı.**

---

(111) Süheylî dedi ki: Onlara onun «Necid halkındanım» demesi, Ehl-i Siret'in bazısının zikr ettiğine göre, şunun içindir: Onlar demişlerdi ki: Sizinle birlikte, müşâvereye Tihâme halkından hiç kimse girmesin. Çünkü onların istekleri, Muhammed ile beraberdir. Bundan dolayı İblis «Necid halkındanım» dedi. Kâbe'nin inşâsı bahsinde denilmiş ki, o yine Necid'li bir ihtiyar sûretine girmiştir. (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Hacer-i Esved'i kimin kaldıracağı hakkında hakem kıldıkları zaman o ihtiyar bulundu, bağırdı ki: Ey Kureyş topluluğu, siz bu gencin bu işi üstlenmesine sizin eşrafınız ve yaşlılarınız dururken râzı mı oldunuz.) Çünkü şeytan, Necid'den doğar. Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Yâ Resûlallah! «Necdimizde ne olacak» diye ona sordukları zaman: Burada zelzeleler ve fitneler olacaktır. Ve oradan şeytanın boynuzu çıkar, dedi ve tebrik etmedi. Halbuki Yemen, Şâm ve başka yerler için mübârek olsun, demişti.

Başka bir hadîste: Doğuya baktı ve dedi ki:

— Fitne işte buradandır, çünkü şeytanın boynuzu oradan doğar.

İbn-i Ömer'in bir hadîsinde: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radiyallâhü anhâ)'nin kapısı önünde durdu, doğuya baktı ve o sözü söyledi. Âişe'nin kapısı önünde durarak doğuya baktı fitnelerden kaçındırıyordu ve Âişe'nin fitnenin vukuu esnasında doğuya çıkacağını tefekkür etti. Bundan ve Aleyhisselâmın; «Fitneler hazırlandığında hücre sâhiplerini (hanımlarıuyandırınız» sözünden böyle bir işâret anlaşılır.

Birbirlerine dediler ki:

— Bu adamın işi gördüğünüz gibi gelişiyor. Biz onun ve ona tabi olanların bize saldıracağından emin değiliz. Artık onun hakkında birleşmemiz lâzım.

Böylece müşavere yaptılar sonra onlardan birisi (112) dedi ki:

— Onu demir içinde hapsediniz ve onun üzerine kapıyı kitleyiniz. Sonra ondan önceki onun benzeri olan Züheyr ve Nabiğe gibi şâirlerin başına gelenlerin onun başına gelmesini bekleyiniz.

Necidli şeyh dedi ki:

— Hayır, vallahi bu sizin için yararlı bir görüş değildir. Vallahi eğer dediğiniz gibi onu hapsederseniz, elbette onun haberi ve tebliğleri kapının ötesine çıkar, siz ashabına karşı onun kapısını kapatırsanız yakında size saldırırlar ve size galabe çalacak kadar çoğalırlar. Onu sizin elinizden kurtarırlar. Bu sizin için iyi bir görüş değildir Başka bir şey düşününüz ve müşâverenizi yapınız. Sonra onlardan birisi dedi ki (113):

— Onu aramızdan çıkaralım ve beldelerimizden uzaklaştıralım. Bizden ayrıldığı zaman nereye giderse gitsin ve nereye düşerse düşsün karışmayız, yeterki bizden kaybolsun ve biz ondan kurtulalım. Böylece işimiz düzelir ve ülfetimiz olduğu gibi kalır. Bunun üzerine Necidli o ihtiyar dedi ki:

— Hayır, vallahi bu sizin için iyi bir görüş değildir. Onun güzel sözlerini ve tatlı konuşmasını görmüyor musunuz? Yaptığı şeylerle adamların kalblerini kendisine çeker. Vallahi şâyet bunu yapsanız Araplardan bir kabilenin yanında yerleşmesinden emin olamazsınız. Çünkü o bir kabileye giderse sözleriyle onları tesiri altına alır, nihâyet onlar da ona tâbi olurlar. Sonra onlarla birlikte size gelir ve memleketinizde sizi ezer geçerler. Böylece sizin işinizi sizin elinizden alır, sonra size dilediğini yapar. Onun hakkında bunun gayrı bir görüş ortaya atınız!

Bunun üzerine Ebû Cehl b. Hişâm dedi ki:

— Vallahi onun hakkında benim bir reyim vardır ki daha ona temas ettiğinizi görmedim. Dediler ki:

---

(112) Bu reyin sahibi ve ona işaret eden kimse, Ebü'l-Bahteri b. Hişam'dır.

(113) Bu görüşün sâhibi Ebül Esved Rebie b. Âmir'dir. Bu Benî Âmir b. Luayy'dan birisidir.

— Ey Ebul-Hakem o nedir? Dedi:

— Görüyorum ki, her bir kabileden kuvvetli, kavminde şerif, nesebi yüksek genç birer kişi alalım, sonra her bir genç için keskin bir kılıç verelim, sonra ona gitsinler ve o kılıçla bir tek adamın vuruşu gibi ona vursunlar böylece biz ondan kurtulalım. Çünkü onlar bu işi yaptıkları zaman, onun kanı kabilelerin hepsine dağılır. Benû Abd-i Menâf, bütün kavimlerle savaşmaya kadir olamazlar ve bizden diyet ödenmesine râzı olurlar, biz de onlara onun diyetini öderiz.

Bunun üzerine Necidli ihtiyar dedi ki:

— Söz bu adamın sözüdür. Bu, öyle bir görüştür ki, ondan başkasını uygun görmüyorum.

Böylece kavim bunun üzerine ittifak ettikten sonra ordan ayrıldılar.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çıkışı ve Ali'yi yatağında kendi yerine halef kılması

Bunun üzerine Cibril (Aleyhisselâm), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve dedi ki:

— Bu gece, sen yatağında yatma.

Gecenin ilk üçtebiri geçtiği zaman, onun kapısına toplandılar ve ne zaman uyuyacağını kolluyorlardı ki onun üzerine atılsınlar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yerlerini aldıklarını görünce, Ali b. Ebi Tâlib'e dedi ki:

— Benim yatağımda yat ve benim bu yeşil hadrami cübbemle örtün ve onun içinde uyu. Sana hoşlanmadığın hiçbir şey isabet etmez... — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuduğu zaman o cübbe içinde uyurdu. —

İbn-i İshak dedi ki: Bana Yezid b. Ziyâd, Muhammed b. Kâb el-Kurzi'den naklen haber verdi ki:

— Onun hakkında toplandıkları zaman, içlerinde Ebû Cehl b. Hişâm da vardı. Onlar, onun kapısının önünde dururken dedi : Muhammed iddia ediyor ki: Eğer siz onun dediklerini yapmak üzere ona tâbi olursanız, siz Arap ve Acemin melikleri olursunuz, ölümü-

nüzden sonra yeniden dirilirsiniz ve sizin için Ürdünün bahçeleri gibi cennetler kılınır. Eğer yapmazsanız, onun sizinle savaşma hakkı olurmuş. Ölümünüzden sonra yeniden dirilecekmişsiniz, sonra da sizin için içinde sizi yakacak olan bir ateş olacakmış.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onların üzerine çıktı ve eline bir avuç toprak aldı, sonra:

«Evet, ben bunu söylüyorum, sen de o cehenneme gireceklerden birisin», dedi. Allah Teâlâ da onların gözlerini ondan aldı ve onu göremez oldular. Böylece o toprağı onların yüzlerine attı ve Yasîn'den şu âyetleri okuyordu:

« يس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ » إلى قوله : « فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ »

«Yâsîn, O hikmet dolu Kur'an'a yemin ederim ki, Sen Habibim hiç şüphesiz Hak cânibinden gönderilen Peygamberlerdensin. Dosdoğru bir yol üzerindesin. Bu Kur'an yegâne gaalib, çok esirgeyici Allah'ın indirdiği bir kitaptır. — bunu şu kavline kadar buyurdu — **Böylece onları perdeledik Artık görmezler.»**

Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o âyetleri okumayı bitirdi onlardan hiçbir adam kalmadı ki başına toprak isâbet etmesin. Sonra gitmek istediği yere doğru oradan ayrıldı. Bunun üzerine onlarla birlikte olmayan biri onlara geldi ve dedi ki:

— Burada neyi bekliyorsunuz? Dediler ki:

— Muhammed'i. Dedi ki:

— Allah belânızı versin, vallahi Muhammed yerinden aranızdan geçerek çıktı, sonra sizden hiçbir adamı bırakmadı ki onun başına toprak koymamış olsun o istediği yere gitti. Başınızda ne olduğunu görmüyor musunuz?

Dedi ki: Onlardan her bir adam elini başı üzerine koydu, bir de baktı ki üzerinde toprak vardır. Sonra içeri bakmaya başladılar. Ali, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cübbesi ile örtünmüştü. Vallahi işte Muhammed uyuyor, üzerinde de cübbesi vardır, diyorlardı. Sabaha kadar böylece yerlerinde kaldılar. Ali (Radiyallahü anh) yataktan kalkıp çıkınca onlar dediler ki:

— Vallahi bize haber veren kişi doğru imiş. (114)

Müşriklerin, Peygamberi beklemeleri hakkında Kur'an'dan nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

O gün, Allah (Azze ve Celle)'nin Kur'an'dan inzal buyurduğu âyetlerden şu kavli vardı:

«وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ
وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ» ، وقول الله عز وجل
«أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ . قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ
الْمُتَرَبِّصِينَ»

«Hani bir zaman o küfredenler seni tutup bağlamaları ya seni öldürmeleri vehâyut seni yurdundan zorla çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarlarken Allah da onun karşılığını yapıyordu. Allah tuzak kuranlara mukabele edenlerin en hayırlısıdır.» Bir de Allah (Azze ve Celle)'nin şu kavli: **«Yoksa o bir şâirdir, biz onun, zamanın felâketli hâdiselerine çarpılmasını bekliyoruz mu diyorlar? De ki: Bekleyin. Çünkü ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.»**

İbn-i Hişâm dedi ki, Menûn: Ölümdür. Raybel-Menûn ise ölümünden şüphelenen ve artık bırakılan şeydir. Ebû Zueyb el-Hüzelî dedi ki:

أَمِنَ الْمَنُونِ وَرَيْبِهَا تَتَوَجَّعُ   وَالدَّهْرُ لَيْسَ بِمُعْتِبٍ مَنْ يَجْزَعُ

«Ölümden ve onun şüphesinden mi ağrı çeker.

---

(114) Süheylî dedi ki; Bazı müfessirler zikretmişler ki: Duvar kısa ve onlar onu öldürmek için geldikleri halde onları eve girmekten meneden şey şu idi: Onlar eve girmek istediklerinde içerden bir kadın bağırdı. Bunun üzerine birbirine dediler ki, «Duvarlara tırmanıp amca kızlarına bakmak Araplar arasında bizim için bir ar olacaktır.» İşte bunun için sabaha kadar beklediler. Onun çıkmasını gözlüyorlardı. Halbuki çıktığında gözleri onu görmekten alıkondu.

Halbuki zaman korkan kimsenin yakasını bırakan değildir.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir.

İşte bu, esnâda, Allah Teâlâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hicrete izin verdi.

Ebû Bekr'in hicrette Peygamber'in arkadaşı olmaktaki umudu ve bu konuda yaptığı hazırlıklar

İbn-i İshak dedi ki:

Ebû Bekr (Radiyallâhü anh), mal sâhibi bir adamdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hicrete izin istediği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona demişti ki:

— Acele etme, umulur ki Allah senin için bir arkadaş kılar.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu ona söylediği zaman, bununla ancak kendisini kasd ettiğini umuyordu. Bunun üzerine iki binek devesi satın aldı ve onları bu iş için hazırlık olarak yemlerini verip evinde tutuyordu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye hicretinin haberi

İbn-i İshak dedi ki: Bana töhmet etmediğim biri, Urve b. Zübeyr'-den naklen, o da mü'minlerin anası Âişe'den rivâyetle haber verdi ki: Âişe şöyle demiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gündüzün iki tarafından birinde ya sabah ya akşam, Ebû Bekr'in evine gelmekten şaşmazdı. Ta kendisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için hicrete ve kavminin arasından, Mekke'den çıkmaya izin verildiği gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize şimdiye kadar gelmediği bir saatte (öğle vakti) geldi. Âişe dedi ki:

— Ebû Bekr onu gördüğü zaman dedi ki:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu saatte ancak yeni bir işten dolayı gelmiştir. Âişe dedi ki:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) girince Ebû Bekr'in divanını ona verdi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturdu, Ebû Bekr'in yanında ben ve benim kız kardeşim Esmâ'dan başka kimse yoktu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Yanındakileri dışarı çıkart. Bunun üzerine babam:

— **Ey Allah Resûlü, onlar benim kızlarımdır,** (115) ne **olacak ki? Babam ve anam sana feda olsun, deyince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle dedi:**

— **Muhakkak Allah bana hicret için izin vermiştir.**

Âişe dedi: Bunun üzerine Ebû Bekr dedi ki:

— **Vallahi o günden önce sevincinden ağlayan hiçbir kimseyi görmemiştim. Fakat o gün Ebû Bekr'in ağladığını gördüm. Sonra dedi ki:**

— **Ey Allah'ın Peygamberi, işte iki binek devesi, onları bunun için hazırlamıştım.**

Abdullah b. Erkat'ı (ki bu, Beni Dueyl b. Bekr'den bir adamdır ve onun anası Beni Sehm b. Amr'dan bir kadındır. Ve o müşrik idi) yolda onlara rehberlik etmek üzere kiraladılar ve o iki binek develerini ona verdiler, gidecekleri vakte kadar onları otlatacaktı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'in hicretini ilk bilenler

İbn-i İshak dedi ki:

Bana gelen habere göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktığı zaman ancak Ali b. Ebi Tâlib, Ebû Bekr es-Sıddik ve Ebû Bekr'in ev halkı biliyordu. Ali'ye, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana bildirildiğine göre) çıkışını ona haber verdi ve ona Mekke'de onun halefi kalmasını emretti ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında olan milletin emanetlerini versin. Çünkü daha önce Mekke'de herkes muhafazasından korktuğu emanetlerini ona bırakıyordu. Onun doğruluğunu ve emânete riâyet ettiğini biliyorlardı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Bekr ile birlikte mağaradaki kıssası

İbn-i İshak şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkmaya azmettiği zaman, Ebû Bekr b. Ebi Kuhafe'ye geldi. Ebû Bekr'in evinin arkasındaki küçük bir kapıdan çıktılar. Sonra Sevr dağındaki mağaraya doğ-

---

(115) Buhârî'de; «Onlar ancak senin ehlindir» şeklinde mezkûrdur. Ebû Bekr hicretten önce Âişe'yi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Slelem)'e nikâhlanıştı.

ru gittiler. Ve onlar o mağaraya girdiler. Ebû Bekr, oğlu Abdullah'a miletin gündüzleyin onlar hakkında söylediklerini getirip ulaştırmayı emretti. Amir b. Füheyre'ye — ki bu onun azadlısıdır — gündüzün onun koyunlarını otlatmasını, sonra onları akşam olduğu zaman mağaraya getirmesini emretti. Esmâ bint-i Ebi Bekr de akşam olduğu zaman onlara iyi yemekler getiriyordu.

İbn-i Hişâm dedi: Bana bir ehli ilim haber verdi ki: Hasan b. Ebil-Hasan el-Basri şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekr, gece mağaraya vardılar. Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den önce girdi. Mağarayı eliyle yokladı ki orada yırtıcı bir hayvanın veya bir yılanın olup olmadığını görsün. O, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bizzat kendisi koruyordu.

Ebû Bekr'in çocukları ve İbn-i Füheyre'nin görevlerini yerine getirmeleri

İbn-i İshak dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr ile beraber mağarada üç gün kaldılar. Kureyş, onları geri getirecek kişiye yüz deve vermeyi va'd ettiler. Abdullah b. Ebi Bekr gündüzünde Kureyş'in içinde onlarla beraber oluyor, onların müşâvere ettikleri şeyleri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr'in durumu hakkında söylenenleri dinliyor, sonra akşam olduğu zaman geliyor ve onlara haber veriyordu. Ebû Bekr (Radiyallâhü anh)'in âzadlısı Âmir b. Füheyre, Mekke halkının çobanları içerisinde çobanlık yapıyor, akşam olduğu zaman mağaraya doğru Ebû Bekr'in koyunlarını güdüyordu. Onlar da onların sütünü sağıyor ve onları boğazlamak sûretiyle istifade ediyorlardı. Abdullah b. Ebi Bekr, sabahtan onların yanından Mekke'ye yürüdüğü zaman, Âmir b. Füheyre onun izinden koyunları peşinden götürüyor ve izleri siliyordu. Nihâyet üç gün geçtiği ve millet sakinleştiği zaman Resûlullah ve Ebû Bekr'in kiraladıkları arkadaşları, onların iki devesi ve kendi devesiyle onlara geldi. Esmâ bint-i Ebi Bekr (Radiyallâhü anhümâ) da onların sofrasını onlara getirdi. Esmâ, sofrayı deveye bağlayacak ipi unutmuştu. Yola çıktıkları zaman Esmâ sofrayı iliştirmek için gitti bir de baktı ki onun asılacak bağı yoktur. Böylece Esmâ kendi kuşağını çözdü ve onu bağ yaptı sofrayı onunla iliştirdi.

Esmâ'nın Zat-ı nitâk ile isimlendirilmesinin sebebi

Esmâ bint-i Ebî Bekr'e bundan dolayı Zatünnitâk denilirdi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ehli ilimden birden çok kimselerden işittim ki şöyle diyorlar:

Zatünnita kayn. Bunun tefsiri, Esmâ sofrayı asmak istediği zaman, kuşağını ikiye ayırdı. Biriyle sofrayı astı, biriyle de kuşaklandı.

Ebû Bekr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bineğini takdim ediyor.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) iki binek devesini, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklaştırdığı zaman, o ikisinin iyisini ona takdim etti. Sonra:

— Bin, babam ve anam sana feda olsun, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— **Benim olmayan bir deveye binmem.** Ebû Bekr dedi ki:

— Yâ Resûlallah, bu senindir, babam ve anam sana feda olsun. Hz. Peygamber dedi ki:

— Hayır, fakat fiatı nedir söyle? Hz. Ebû Bekr: Şu kadardır, dedi. Hz. Peygamber:

— **O deveyi o baha ile senden aldım.** Hz. Ebû Bekr:

— Yâ Resûlallah o senindir.

Böylece onlar bindiler ve gittiler. Ebû Bekr Sıddik (Radiyallâhü anh), âzadlısı Âmir b. Füheyre'yi ardına bineğin terkisine aldı ki yolda onlara hizmet etsin. (119)

Ebû Cehl'in Esmâ'ya vurması

İbn-i İshâk dedi ki: Esmâ bint-i Ebi Bekr'den haber aldığıma göre o şöyle demiştir:

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) çıktıkları zaman, Kureyş'ten bir topluluk bize geldi. İçle-

---

(119) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in binek devesini ondan kabul etmeyip ancak bahasiyle kabul etmesinin sebebi hicretin fazlını kemâle erdirmek istemesinden dolayıdır. Hicret ve cihadını en mükemmel bir şekilde yapmak istemiş olduğundandır.

rinde Ebû Cehl b. Hişâm da bulunuyordu. Ebû Bekr'in kapısının önünde durdular. Ben onlara doğru çıktım. Dediler ki:

«Ey Ebû Bekr'in kızı, baban neredEdir?»

Dedim ki: «Vallahi babamın nerde olduğunu bilmiyorum.»

Bunun üzerine Ebû Cehl elini kaldırdı. O fâhiş habis birisi idi. Ve yanağıma bir şamar indirdi. Ondan dolayı küpem çıktı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hicretini cinlerin haber vermesi

Esmâ dedi ki: Sonra ayrılıp gittiler. Biz üç gece bekleyip kaldık, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nerde olduğunu bilmiyorduk. Nihâyet Mekke'nin aşağılarından cin olan bir adam geldi. Araplar gibi bir şiirin beyitlerini teğanni ediyordu. Millet onun peşine düştü, sesini dinliyor fakat onu göremiyorlardı. Nihâyet Mekke'nin üst tarafından şöyle diyerek çıktı:

جَزَى اللهُ رَبُّ النَّاسِ خَيْرَ جَزَائِهِ ... رَفِيقَيْنِ حَلاَّ خَيْمَتَيْ أُمِّ مَعْبَدِ

هُمَا نَزَلاَ بِالْبِرِّ ثُمَّ تَرَوَّحَا ... فَأَفْلَحَ مَنْ أَمْسَى رَفِيقَ مُحَمَّدِ

لِيَهْنِ بَنِي كَعْبٍ مَكَانُ فَتَاتِهِمْ ... وَمَقْعَدُهَا لِلْمُؤْمِنِينَ بِمَرْصَدِ

«İnsanların Rabbı, hayırlı mükâfatiyle, Ümm-i Mabedin iki çadırına yerleşen iki arkadaşı mükâfatlandırdı.

Onlar yere indiler, sonra istirahat ettiler ve Muhammed'in arkadaşı olan kimse kurtuluşa erdi.

Benî Kâb'ın genç kadınının yeri ve mü'minler için bir istirahat yeri, bir gözetleme yeri olarak mübârek olsun.»

Ümm-i Mabed (120)'in nesebi

Ümm-i Mâbed bint-i Kâb, Beni Kâb'den bir kadındır. Huzâe'dendir. «Onun iki çadırında yerleştiler» ve «Onlar yere indiler, sonra istirahat ettiler» sözü İbn-i İshak'ın gayrından menkuldür.

---

(120) Ümm-i Mabed'in ismi: Âtike bint-i Hâlid'dir. Deniliyor ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisi, Ebû Bekr ve onların rehberi olan Ebû Bekr'in azadlısı Âmir b. Füheyre o kadının çadırına uğradılar. Ümm-i

İbn-i İshak dedi ki:

Esmâ bint-i Ebi Bekr (Radiyallâhü anhümâ) dedi ki, Onun sözünü dinlediğimiz zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hangi tarafta olduğunu, Medine'ye doğru gittiğini bildik. Onlar dört kişi idiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh), Ebû Bekr'in âzadlısı Âmir b. Füheyre ve onların delili Abdullah b. Erkat.

İbn-i Hişâm dedi ki: Abdullah b. Ureykıt da denilir.

Mâbed güçlü kuvvetli bir kadın olup çadırın avlusunda örtünüyor sonra su ve yemek veriyordu. Ondan et ve hurma istediler. Ondan satın alacaklardı. Fakat onun yanında bir şey bulamadılar. O sene millet kıtlık ve kuraklık çekiyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çadırın açığından bir koyuna baktı ve dedi ki:

— Ey Ümm-i Mabed nedir bu koyun? O dedi ki:

— Zayıflık onu sürüden geri koydu.

Bunun üzerine buyurdu ki:

— Onu sağmama izin verir misin? Dedi ki:

— Babam ve anam sana fedâ, eğer onda bir süt görüyorsan onu hemen sağ.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o koyunu istedi. Eliyle onun memesini sıvadı ve Allah Teâlâ'nın ismini zikr etti ve dua etti. Koyun da ona karşı ayaklarını açıp arayı genişletti süt doldu ve geviş getirdi. Bir kap istedi. Onun içine sütü sağdı. Onun sütü kabın içinde yükseldi. Sonra içmesi için o kadına süt verdi, O da sütten kana kana içti. Sonra arkadaşlarına verdi ve onlar da kana kana içtiler. En sonunda kendisi içti. Sonra onlar kablarına süt doldurdular. Sonra ikinci kere sağdı ve kab doldu. Sonra o sütü o kadının yanında bıraktı. Sonra o kadınla İslâm üzere beyatlaştı ve onun yanından ayrılıp yollarına gittiler. Çok geçmedi ki o kadının kocası Ebû Mabed geldi. Zayıf birtakım koyunlarını sevkediyordu. Ebû Mabed sütü görünce hayret etti ve şöyle dedi:

— Ey Ümm-i Mabed, bu sana nereden geldi? Halbuki koyun zayıftır, halsizdir. Evde ise süt yoktu. Kadın da şöyle dedi:

— Hayır vallah, ancak bize mübârek bir adam uğradı, hali şöyle şöyle idi. Kocası da şöyle dedi:

— Anlat ey Ümm-i Mabed. Uzun ve hepsi gerçek bir kelamla onu ona tarif etti. Ebû Mabed dedi ki:

— Vallahi bu Kureyş'in arkadaşıdır ki, bize Mekke'deki durumundan anlattılar da anlattılar. And olsun, ona arkadaş olmak istiyorum ve eğer buna bir yol bulabilirsem arkadaş olacağım.

Ebû Bekr'in hicretinden sonra Ebû Kuhâfe ve Esmâ

İbn-i İshak dedi ki: Bana Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr haber verdi ki, onun babası Abbâd ona, nenesi Esmâ bint-i Ebî Bekr'den naklen haber vermiş ki Esmâ şöyle dedi:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr ile birlikte çıktığı zaman, Ebû Bekr malının hepsini yükledi. Yanında beş veya altı bin dirhem vardı. Onları beraberinde götürdü. Esmâ dedi ki:

— Yanımıza dedem Ebû Kuhâfe geldi, (onun gözü gitmişti) şöyle dedi:

— Vallahi ben görüyorum, o malını kendisiyle birlikte götürmüştür. Dedim ki:

— Hayır ey babacığım, o bize çok hayır bıraktı. Esmâ dedi ki:

— Bunun üzerine birtakım taşlar aldım ve onları evdeki bir küvete koydum. O küvet ki babam malını oraya koyardı. Sonra onların üstüne bir bez koydum. Sonra onun elini tuttum ve dedim ki:

— «Ey babacığım, elini bu malın üzerine koy.» Esmâ dedi ki: O da onun üzerine elini koydu ve şöyle dedi:

— Eh, sizin için bunu bırakınca çok iyi etmiş oldu. Bunda size yetecek kadar vardır. Hayır vallah, halbuki o bize hiçbir şey bırakmamıştı. Fakat istedim ki, ihtiyarı bununla teskin edeyim.

Sürâke ve onun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izini takip etmesi

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Zühri haber verdi ki: Abdurrahman b. Mâlik b. Cü'şüm ona babasından, o da amcası Süraka (121) b. Mâlik b. Cü'şüm'den naklederek şöyle haber vermiş:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'den Medine'ye muhâcir olarak çıktığı zaman, Kureyş onu kendilerine verecek kimseye yüz deve va'd ettiler. Dedi ki:

— Bir ara ben kavmimin meclisinde oturmaktaydım, bizden bir adam geldi yanımızda durdu ve şöyle dedi:

---

(121) Süraka'nın nesebi, Benî Müdlic'e varır. Onlar Benû Müdlic b. Mürre b. Temîm b. Abd-i Menâf b. Kinâne'dir. (Muktedab, Maarif, İstiâb ve Ravz'e mürâcaat et).

— «Vallahi üç binekli kişiyi gördüm, biraz önce bana rastladılar. Sanıyorum onlar Muhammed ve ashâbıdır.» Ben ona gözümle işaret ettim, sükût et. Sonra dedim ki:

— «Onlar ancak Falan oğullarıdır. Yitik bir mallarını arıyorlar.» Dedi ki:

— «Belki de.» Sonra sükût etti. Biraz bekledim, sonra kalktım evime girdim, atımın getirilmesini emrettim ve vâdinin içine doğru benim için yedildi. Silâhımın getirilmesini de emrettim. Hücremin arkasından bana getirildi. Sonra kendisiyle fal taksimi yaptığım okumu aldım, sonra gittim zırh ve silâhımı kuşandım. Sonra okumu çıkarttım ve onunla taksim yaptım ve üzerinde «Zarar vermez» diye yazılı hoşlanmadığım ok çıktı. Dedi ki:

— «Peygamberi Kureyş'e vermeyi ve yüz deveyi almayı umuyordum.» Onun izinden atıma binerek yola çıktım. Bir ara atım ağırlaşıp beni taşımaz oldu. Beni kaydırdı ve ondan düştüm. Nedir bu hal? dedim. Sonra okumu çıkarttım ve onunla taksim yaptım ve üzerine «zarar vermez» diye yazılı hoşlanmadığım ok çıktı. Onun peşine gitmekten başka bir şey istemiyordum. Ve onun peşinden atımla gittim, bir ara atım beni taşıyamaz hale geldi beni kaydırdı düştüm. «Nedir bu hal?» dedim. Sonra bir daha okumu çıkarttım ve onunla taksim yaptım. Yine üzerine «Zarar vermez» yazılı, hoşuma gitmeyen ok çıktı. Yine atımla onun izinden gittim onları gördüğüm zaman atım beni kaydırdı ve onun iki ayağı yere battı düştüm. Sonra ayaklarını yerden çıkarttı ve peşinden tozlu bir rüzgâr çıktı. Bunu gördüğüm zaman bildim ki o benden korunmuştur ve o galebe çalmıştır. Ben onları çağırdım, dedim ki ben Sürâka b. Cu'şüm'üm. Bana bakınız, sizinle konuşacağım, sizi göstermeyeceğim. Size benden hoşunuza gitmeyen bir şey gelmez. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr'e dedi ki:

«Ona de ki: Bizden ne istiyorsun?» Ebû Bekr de bana sordu. Dedim ki:

— Bana bir yazı yazarsın ki, aramızda bir alâmet olsun.

«Ey Ebû Bekr ona yaz,» diye buyurdu.

Sürâka'nın İslâmı kabul etmesi

Dedi ki: Bir kemik içinde veyâ bir yaprak parçasına veya bir kiremit parçasına benim için bir yazı yazdı. Sonra onu bana attı. Ben de onu aldım ve onu ok yeleğimin içine koydum. Sonra döndüm ve

sustum. Olan şeylerden hiçbir şey söylemedim. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Meke'nin fethi olduğu, Huneyn ve Tâif'den döndüğü zaman beraberimde o yazı ile çıktım ki onunla karşılaşayım. Cirane'de (122) karşılaştım. Ensâr'ın atlılarından bir gurubun içine girdim. Süngülerle bana dürtmeğe başladılar ve şöyle diyorlardı:

— Uzaklaş uzaklaş, ne istiyorsun?

Ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e devesi üzerinde olduğu halde yaklaştım. Vallahi ben onun kayıştan üzengisindeki baldırına bakıyordum. Sanki o hurma ağacından çıkan yağ gibi idi. Ve ben o yazıyı elim ile kaldırdım. Sonra dedim ki:

— Yâ Resûlallah bu senin bana yazmış olduğun yazıdır. Ben Sürâka b. Cü'şüm'üm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Sözünde durma ve sözünü yerine getirme günüdür, yaklaş.

Ben de ona yaklaştım ve müslüman oldum. Sonra bir şey hatırlamaya çalıştım ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onu sorayım, onu hatırlayamadım, ancak ben şöyle dedim:

— Yâ Resûlallah, yanımda yitik develer vardır ki, benim havuzlarımın etrafında otluyorlar, halbuki ben oraları benim develerim için doldurmuştum. Acaba onları sulamakta benim için bir ecir var mıdır? Dedi ki:

— Evet. Her şiddetli susamış ciğere sâhib canlıda ecir vardır.

Sonra kavmime döndüm ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zekâtlarımı gönderdim.

Abdurrahman el-Cu'şümi'nin nesebini düzeltmek

İbn-i Hişâm dedi ki:

O Abdurrahman b. Hâris b. Mâlik b. Cü'şüm'dür.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hicretindeki yolu

İbn-i İshak dedi ki:

Onların rehberi Abdullah b. Arkat, onlarla yola çıkınca, onları Mekke'nin aşağılarından götürdü. Sâhile geçtiler. Sonra Usfan denilen yerin aşağısında yoldan ayrıldılar. Sonra Emec'in altından gö-

(122) Ci'râne, Tâifle Mekke arasında bir sudur. Bu, Mekke'ye daha yakındır. (Mucem el-Buldan'a mürâcaat et).

türdü. Nihâyet Kudeyd'e geçtikten sonra yol ayrıldı. Sonra ordan gitmeye devam etti. Ta Harrâr'a getirdi. Sonra Seniyyetül-Merret'e geldiler. Oradan Likf'e ulaştılar.

İbn-i Hişâm dediki: Lift denilir. Ma'kal b. Huveylid el-Hüzeli şöyle dedi:

تَزِيعًا مُحْلِبًا مِنْ أَهْلِ لِفْتٍ لِحَيٍّ بَيْنَ أَثْلَةَ وَالنِّحَامِ

«Esle ile Nihâm'ın arasında bir kabile için, Lift halkından şerîf yardımcı olarak.»

İbn-i İshak dedi ki:

Sonra onları Likf'in geyik yatağına götürdü. Sonra onlarla Mehâc'ın geyik yatağında vâdiye indirdi. İbn-i Hişâm'ın dediğinde, Micâh denilir. Sonra onları Mehâc yamacına götürdü. Sonra onları Zul-Ğadaveyn'den olan yamaçlardan vâdiye indirdi. İbn-i Hişâm dedi ki:

Adaveyn denilir. Sonra Zi Keşr vâdisine götürdü. Sonra onları Cedâcid yanında, sonra Ecred yanında tuttu. Sonra onları Ti'hin (123) geyik yatağının düşmanlarının vâdisinden olan Zu Selem'e götürdü. Sonra Abâbid'in yanına gittiler. İbn-i Hişâm dedi ki: Ababib denilir. Abâbib'e İsyâne de denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra onları Fâcce'ye geçirdi. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre Kaahe denilir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Sonra onları Arac'a indirdi. Yanlarındaki bir kısım yükleri onları geciktirmişti. Bunun üzerine kendisine Ev s b. Hücr denilen Eslem'den bir adam, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendisine İbn-i Ridâ denilen bir erkek devesine Medine'ye kadar bindirdi ve onunla birlikte kendisine Mes'ud b. Hüneyde denilen bir hizmetcisini gönderdi. Sonra onların delili onları Arac'dan çıkarttı ve onları Rakübe'nin sağ yanından Seniyyetül-Âir'e götürdü. İbn-i Hişâm'ın dediği şeyde ise ona Seniyyetül-Ğâir denilir. Nihayet onları Ri'm vâdisine indirdi. Sonra onları Kuba'ya Beni Amr b.

(123) Ti'hin: Mekke ile Medine arasındaki Sukyâ'dan üç mil mesafe ötede bir çeşmenin ismidir.

Avf'ın yanma getirdi. Bu sırada Rebîülevvel ayından on iki gece geçmişti. Bir pazartesi günü idi. Gündüzün vakti hayli ilerlediği bir sırada ve güneşin tam tepeye gelmeğe yaklaştığı bir anda idi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kubâ'ya gelişi

İbn-i İshak dedi ki:

Bana, Muhamed b. Cafer b. Zübeyr Urve b. Zübeyr'den, o da Abdurrahman b Uveymir b. Sâidé'den naklen şöyle haber verdi:

Bana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından benim kavmimden birtakım adamlar haber vererek şöyle dediler:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'den çıkışını işittiğimiz ve onun gelişini gözetleyip beklediğimiz zaman, sabah namazını kılınca şehrimizin dışına, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gözetlemek üzere çıkıyorduk. Vallahi güneşin gölgeleri bastırmasına kadar bekliyorduk. Bir gölge bulamadığımız zaman içeri giriyorduk. Bu, hararetli günlerde idi. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geldiği gün olduğu zaman, yine eskiden beklediğimiz gibi bekliyorduk. Nihâyet gölge kalmadığı zaman evlerimize girdik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise evlere girdiğimiz zamanda geldi. Onu ilk gören yahudilerden bir adam idi. Bizim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gelmesini beklediğimizi görmüştü. O sesinin en yükseği ile bağırdı:

— Ey Beni Kayle (124), işte dedeniz geldi.

Bunun üzerine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e çıktık o bir hurma ağacının gölgesinde idi. Beraberinde Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) vardı. Yaşca aynı idiler. Çoğumuz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bundan önce görmemiş idik. İnsanlar onun etrafını sardılar. Onu Ebû Bekr'den ayırd edip tanıyamıyorlardı. Nihâyet gölge Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den zâil olunca, Ebû Bekr kalktı ve ridâsiyle onu gölgelendirdi. İşte bu esnada biz onu tanıdık. (125)

---

(124) Benû Kayle, Ensâr'dır. Kayle ise onların bir nenelerinin ismidir.

(125) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medîne'ye gelişi, Rebîülevvel ayından on iki gün geçtiği bir sırada, pazartesi günü idi. Bir kavle göre, onun gelişi, Rebîül-evvel ayından geçen sekizinci gününde idi. Ve denilir ki: (Aleyhissalâtü Vesselâm)'ın mağaradan çıkışı, Rebîül-evvel ayından ilk günde, pazartesi günü idi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kubâ'da konakladığı yerler

İbn-i İshak dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — zikrettiklerine göre — Külsûm (126) b. Hidm'in yanında indi. Bu, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir. Beni Ubeyd'den birisidir. Denilir ki:

— Hayır, bilâkis Sa'd b. Hayseme'nin yanında indi. Külsûm b. Hidm'in yanına indiğini zikredenler der ki:

— Ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Külsûm b. Hidm'in menzilinden çıktığı zaman millet için Sa'd b. Hayseme'nin evinde oturdu. Çünkü evinde ehli olmayan bekâr bir kimse idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhâcirlerden olan ashâbından bekârların menzili idi. Bundan dolayı Sa'd b. Hayseme'nin yanına indi, denilir. Sa'd b. Hayseme'nin evi için bekârlar evi denilirdi. Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir. Hepsini de işitmişizdir.

Ebû Bekr'in Kubâ'daki menzili

Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh), Hubeyb b. İsâf'ın yanında indi. Bu, Beni Hâris b. Hazrec'den birisidir. Sünh'de bulunuyordu. Bir sözcü der ki:

Onun menzili Hârice b. Zeyd b. Ebî Züheyr'in yanında idi. Bu, Benil-Hâris b. Hazrec'in kardeşidir.

Ali b. Ebî Tâlib'in Kubâ'daki menzili

Ali b. Ebî Tâlib Aleyhisselâm, Mekke'de üç gün üç gece kaldı. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yerine onun yanında olan emânetlerini sahiplerine verdi. Onları bitirdiği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuştu ve onunla birlikte Külsûm b. Hidm'in yanına indi.

---

(126) O Külsûm b. Hidm b. İmriül-Kays b. Hâris b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'dir. Yaşlı ihtiyar bir kişi idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelişinden biraz sonra öldü. Bu, Ensâr'dan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gelişinden sonra ölenlerin ilki idi. Sonra onun peşinden bir kaç gün sonra Esad b. Zürâre öldü. Külsûm, Ebû Kays ile künyelenirdi. (İstiâb ve Ravz'e mürâcaat et).

İbn-i Hanif ve onun putları kırması

Ali b. Ebi Tâlib'in Kubâ'da ikameti, ancak bir gece veya iki gece idi. Ali b. Ebi Tâlib şöyle diyordu:

Kubâ'da, kocası olmayan bir kadın vardı. Müslümandı. Gördüm ki, biri gecenin ortasında o kadının yanına gelir, kapısını çalar kadın ona doğru çıkar, o kişi yanında olan bir şeyi ona verir, o da onu alırdı. O kişinin durumundan şüphelendim ve kadına dedim ki:

— Ey Allah'ın kulu, her gece senin kapını çalan bu adam kimdir ki sen ona çıkıyorsun ve o sana bir şey veriyor ve onun ne olduğunu bilmiyorum. Halbuki sen müslüman bir kadınsın ve kocan da yoktur. Kadın dedi ki:

— Bu, Sehl b. Huneyf b. Vâhib'dir. Öğrenmiş ki, ben kimsesi olmayan bir kadınım. Akşam olduğu zaman kavminin putlarının yanına gider ve onları kırar, sonra onları bana getirir ve der ki:

— İşte bunu odun edip yak.

Ali (Radiyallâhü anh), Sehl b. Huneyf'in hâlinden bunu haber verirdi. Nihâyet o, Irak'ta onun yanında öldü.

İbn-i İshâk dedi ki: Bunu, bana, Ali (Radiyallâhü anh)'in hadîsinden Hind b. Sehl b. Huneyf haber verdi. (Radiyallâhü anh).

Kubâ mescidinin yapılışı

İbn-i İshak dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kubâ'da Benî Amr b. Avf'ın yanında, Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri kaldı ve mescidini tesis etti. (127)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kubâ'dan çıkışı ve Medine'ye sefer etmesi

Sonra, Allah onu, Cuma günü, onların arasından çıkarttı. Benû Amr b. Avf iddia ederler ki; o onlarda bundan daha çok bir zaman kaldı. Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir. Böylece Resû-

(127) Denilmiş ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o caminin kıblesine taş koyanların ilki idi. Sonra Ebû Bekr bir taş getirdi ve onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taşının yanına koydu. Sonra millet inşasına başladılar. Kubâ mescidi İslâm'da yapılan ilk mescid idi.

lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Sâlim b. Avf'da iken Cuma günü oldu. Rânûnâ vâdisinde (128) olan mescidde namazı kıldı. Medine'de kıldığı ilk Cuma namazı idi.

Kabîlelerin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendi yanlarında inmesini taleb ederek önüne çıkmaları

Onun yanına İtbân b. Mâlik ve Abbâs b. Ubâde b. Nadla, Beni Sâlim b. Avf'dan birtakım kişilerle beraber geldiler ve dediler ki:

— Yâ Resûlallah, sayılarımızın bolluğundan, hazırlık bakımından, şevket ve koruma cihetinden dolayı yanımızda kal. O buyurdu ki:

«Devemin yolunu boşaltınız, çünkü o memurdur.» Onlar da onun yolunu boşalttılar deve gitti, nihâyet Beni Beyâze'nin evinin hizasına gelince Ziyâd b. Lebid ve Ferve b. Amr, Beni Beyâze'den birtakım kişilerle onu karşıladılar. Ve dediler ki:

— Yâ Resûlallah! Bize gel, sayımız, hazırlığımız ve kuvvetimiz tamamdır. Dedi ki:

— «Onun yolunu boşaltınız, çünkü o memurdur.»

Onlar da onun yolunu boşalttılar, deve gitti, nihâyet Beni Sâid'in evine uğradığı zaman Sa'd b. Ubâde ve Münzir b. Amr, Beni Saide'den birtakım kişilerle onun önüne çıktılar ve dediler ki:

— Yâ Resûlallah, bize gel, bizde aded, bizde hazırlık bizde şevket vardır. Buyurdu ki:

— «Onun yolunu serbest bırakınız çünkü o memurdur.»

Onlar da onun yolunu serbest bıraktılar ve deve gitti, nihâyet Benil-Hârise b. Hazrec'in evinin hizasına geldiğinde, Sa'd b. Rebi, Hârice b. Zeyd ve Abdullah b. Revâhe, Benil-Hâris b. Hazrec'den bir erkekler topluluğu ile ortaya çıktılar ve dediler ki:

— Yâ Resûlallah, bize gel adedimiz, hazırlığımız emniyet ve kuvvetimize gel. Buyurdu ki:

— «Onun yolunu boşaltınız, çünkü o memurdur.»

Onlar da ona yol verdiler, deve gitti nihâyet Beni Adiyy b. Neccâr'ın evine uğradığı zaman — ki onlar onun nesebi bitişik dayılarıdır — Abdulmuttalib'in anası Selmâ bint-i Amr, onlardandı. Sâlit b.

---

(128) İbn-i İshâk'ın Siretinin gayrında: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara Beni Sâlim'de vâdinin batnında namaz kıldırdı, diye geçer. (Mucem el-Buldan'a, Ranûnâ maddesine mürâcaat et).

Kays ve Ebû Salit ve Üseyre b. Ebî Hârice, Benî Adiyy b. Neccâr'dan bir takım kişilerle onun önüne çıktılar ve dediler ki:

— Yâ Resûlallah, dayılarına gel, sayımıza, hazırlığımıza ve koruyucu kuvvetimize gel. Buyurdu ki:

— «Onun yolunu bırakınız, çünkü o memurdur.»

Onlar da onun yolunu bıraktılar ve deve gitti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesinin, Benî Mâlik b. Neccâr'ın evinin önünde çökmesi

Nihâyet Benî Mâlik b. Neccâr'm evine geldiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinin kapısı önünde çöktü. O zaman orası Benî Neccâr'dan sonra Benî Mâlik b. Neccâr'dan olan yetim iki çocuğun hurma kurutma yerleri idi. Bu çocuklar Muâz b. Afra'nın gözetiminde idiler. Bunlar Sehl b. Amr ile Süheyl b. Amr'dır. Deve çöktüğü zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun üzerinde idi, inmedi ve sâbit kaldı. Deve çok uzak olmayan bir yere yürüdü ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yularını bırakmış onu onunla durdurmuyor men etmiyordu. Sonra deve arka tarafına bir baktı ve ilk defa çöktüğü yere döndü, orada çöktü. Sonra yerinde kalıp hareket etmedi. Yorgunluktan kalkamaz oldu, boynunun altını ve göğsünü yere koydu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan indi. Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd, onun göç eşyasını yüklendi evine koydu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına indi. O hurma kurutma yerinin kimin olduğunu sordu. Muâz b. Afrâ ona dedi ki:

— Yâ Resûlallah, o, Amr'ın (129) iki oğlu Sehl ile Süheyl'in'dir. Onlar yanımda olan iki yetimdirler. Ben yakında ondan dolayı onları râzı ederim, orayı mescit edebilirsiniz.

Medine mescidinin ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meskenlerinin inşâsı

Râvi dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir mescid yapılmasını emretti. O, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Ey-

(129) Sehl ve Süheyl, bunlar, Râfi' b. Amr b. Ebî Amr b. Abîd b. Sa'lebe b. Ğanm b. Mâlik b. Neccâr'ın iki oğludur. Süheyl, Bedir'de ve bütün savaşlarda hazır bulundu. Ömer'in hilâfetinde öldü. Sehl ise Bedir'den başka bütün savaşlarda hazır bulundu. Ve kardeşi Süheyl'den önce öldü.

yub'un yanında indi, nihâyet mescidinin ve meskenlerinin inşa olunmasına kadar onun yanında kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de orada çalıştı, müslümanları çalışmaya teşvik ediyordu. Orada Mühâcirler ve Ensâr beraber çalıştı. Onda gayret gösterdi ve yoruldular. Müslümanlardan bir sözcü şöyle dedi:

لَئِنْ قَعَدْنَا وَالنَّبِيُّ يَعْمَلُ لَذَاكَ مِنَّا الْعَمَلُ الْمُضَلَّلُ

«And olsun Peygamber çalıştığı halde eğer biz oturursak, bizden ôlan ancak sapık çalışmadır.»

Müslümanlar, Bahr-i Recez'den şiir söyleyerek orayı inşâ ederken şöyle diyorlardı:

لاَ عَيْشَ إِلاَّ عَيْشُ الآخِرَهْ اَللَّهُمَّ ارْحَمِ الأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَهْ

«Âhiretin yaşamından başka yaşam yoktur.
Allahım! Senin Ensâr ve Mühâcirlere rahmetin çoktur.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu, recez bahrinden olmayan bir sözdür.

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle diyordu:

«Âhiret hayatından başka hayat yoktur. Ey Allahım! Muhâcirlere ve Ensâra rahmet eyle.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Ammar'ı bağî (asi) bir gurup öldürecek» diye haber vermesi

Ammâr b. Yâsir girdi, sırtına taş yüklemişlerdi. Yâ Resûlallah, beni öldürdüler yüklenmedikleri şeyleri bana yüklediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Ümm-i Seleme dedi ki: Gördüm ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun saçlarını eliyle temizliyor. O kıvırcık saçlı biri idi. Sonra şöyle buyurdu: Yazık ey İbn-i Sümeyye! Onlar seni öldürecek değiller, seni ancak bağîler öldürecek.

Ali b. Ebi Tâlib'in, mescidin inşâsında recez bahrinden şiir söylemesi

Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü anh), o gün, recez bahrinden şu şiiri söyledi:

لاَ يَسْتَوِي مَنْ يَعْمُرُ الْمَسَاجِدَا ... يَدْأَبُ فِيهِ قَائِمًا وَقَاعِدَا

* وَمَنْ يُرَى عَنِ الْغُبَارِ حَائِدًا (١) *

«Mescidleri imar eden, onda ayakta ve oturarak gayret gösterip yorulan kimse ile tozdan kaçıp çekilen kimse eşit olmaz.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ehli ilimden birçoklarına, bu recez bahrinden olan şiiri sordum, onlar da dediler ki, bize gelen habere göre Ali b. Ebi Tâlib onu söylemiş. Fakat onu söyleyen o mudur yoksa başka biri mi olduğu bilinmiyor.

Ammâr ile bir sahâbe arasında söyleşmeler

İbn-i İshak şöyle dedi:

Ammâr b. Yâsir o şiirleri alıp söyledi.

İbn-i Hişâm dedi ki: O bu şiirleri çok söyleyince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından biri zannetti ki Ammâr ona tarizde bulunuyor ve ona söz dokunduruyor. Ziyad b. Abdullah el-Bekkâî, İbn-i İshâk'dan naklen bize haber verdiği şeyde, İbn-i İshak o sahâbenin ismini anmıştır. (130)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ammâr için vasiyeti

Ey İbn-i Sümeyye, bir gündür senin ne dediğini dinliyorum. Val-

(130) Süheylî dedi ki: İbn-i İshak, adamın ismini zikr etti. İbn-i Hişâm ise onun ismini zikr etmeyi hoş görmedi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbisini kötü bir şeyle zikretmesin. Demek aslâ onun isminden bahsetmek lâyık olmaz. Ebû Zer dedi ki: «İbn-i İshâk adamın ismini zikretti ve dedi ki: Bu adam, Osman b. Affan (Radiyallâhü anh)'dir. Mevâhib-i Ledünye'de ise: O, Osman b. Mez'un'dur.

lahi bu değneği senin burnuna göstereceğim, dedi. Elinde de değnek vardı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızdı sonra dedi ki: «Ammâr'dan ne istiyorsunuz. O, onları cennete çağırır, onlar ise onu ceheneme çağırırlar. Muhakkak ki Ammâr, gözlerimle burnumun arasında vücudumdan bir parçadır.» Bu haber adama vardığı zaman ileri gitmedi ve ondan çekindiler.

İlk Mescidi yapan

İbn-i Hişâm dedi ki: Süfyân b. Uyeyne, Zekeriyyâ'dan naklen, o da Şâbî'den naklen zikretti ki o şöyle dedi: Mescid yapanların ilki, Ammâr b. Yâsir'dir. (131)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Eyyûb'un evinde konaklaması ve onun bu husustaki edebinden bir anı

İbn-i İshâk şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Eyyûb'un evinde, onun için mescid ve meskenler (132) yapılın-

---

(131) Bu hadisle Kubâ mescidini kasd ediyor. Çünkü Ammar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mescidin yapılmasına değinen odur ve onun taşlarını o topladı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu tesis ettiği zaman, Ammar'ın onun tamamlamasını istedi. (Ravz'e mürâcaat et).

(132) (Aleyhisselâm)'ın evleri dokuz tane idi. Onların bir kısmı yaprakları gitmiş hurma budağından çamurla yapılmış ve çatısı yine hurma budağındandır. Bir kısmı ise birbirine geçirilmiş taşlardan birbiri üstüne yığma ile olmuş ve yine üstü hurma budağı ile örtülmüştür.

Hasan b. Ebi'l-Hasan dedi ki: Peygamber (Aleyhisselâm)'ın evlerine girerdim ve ben bulûğa yaklaşmış bir genç idim, elim çatıya ulaşıyordu.

(Aleyhisselâm)'ın hücreleri ar'ar ağacına bağlı tüyden olan giysilerden idi. Buhâri tarihinde mezkûrdur ki: Aleyhisselâm'ın kapısı elle çalınırdı, yani onun kulpu yoktu.

Aleyhisselâm'ın zevceleri vefât ettikleri zaman, odalar ve hücreler mescide ilâve edildiler. Bu Abdulmelik'in zamanında idi. Onun bu konuda yazısı geldiği zaman, Medîne halkı ağlamakla çağrıştılar. Tıpkı Aleyhisselâm'ın vefâtı günü gibi.

Onun oturmakta olduğu tahtları lif ile birbirine bağlanmış ağaçlar idi. Beni Ümeyye zamanında satıldılar. Bir adam onları dört bin dirhem ile satın aldı.

caya kadar kaldı. Sonra Ebû Eyyûb (133) (Rahmetullahi ve Rıdvanuhu Aleyh)'in evinden meskenlerine intikal etti.

İbn-i İshak dedi ki: Bana Yezid b. Ebî Habib, Mersed b. Abdullah Yezeni'den naklen, o da Ebû Ruhm es-Semâi'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi: Bana Ebû Eyyûb haber verdi, şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim evime indiği zaman alt kata indi. Ben ve Ümm-i Eyyûb üst katta idik. Ona dedim ki:

— Yâ Nebiyyallah, babam ve anam sana feda, senin üstünde olmamdan ve senin de benim altımda olmandan muhakkak ben hoşlanmıyorum, bu bana ağır geliyor. Lûtfet de, sen üstte ol, biz de inelim ve altta olalım. Buyurdu ki:

— **Ey Ebû Eyyûb, bize ve bizim etrafımızdakilere en iyisi evin alt katında olmamızdır.»**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meskenin alt katında kaldı. Onun üstünde idik. İçi su dolu bir kovamız kırıldı. Bunun üzerine ben ve Ümm-i Eyyûb bizim olan bir kadifeyi aldık —ki bizim ondan başka örtümüz yoktu— onunla suyu silmeğe başladık. Korktuk ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine ondan bir şey damlar da ona eziyet verir.

Biz onun için akşam yemeği yapıyor sonra ona gönderiyorduk. Fazlasını bize geri verdiği zaman ben ve Ümm-i Eyyûb onun elinin yerini uğurlu sayıyorduk. Biz ondan bereket taleb ederek ondan yiyorduk. Ve ona bir gece akşam yemeğini gönderdik, içine soğan veya sarmısak koymuştuk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu geri verdi ki onda elinin bir izini görmedim. Ben ona korkarak geldim ve dedim ki:

— Yâ Resûlallah, babam ve anam sana feda olsun, akşam yemeğini geri verdin, onda senin elinin izini görmedim. Onu bize geri verdiğin zaman ben ve Ümm-i Eyyûb senin elinin izini uğurlu ve bereketli buluyorduk. Bu bereketi taleb ediyorduk. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise buyurdu ki:

---

(133) Ebû Eyyûb'un bu evi, ondan sonra Efleh'a intikal etti. Bu, Ebû Eyyûb'un azadlısı idi. Harab olup duvarlarında gedik açıldıktan sonra onu ondan Muğîre b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam, bin dinara satın aldı. Sonra onu Muğire tamir etti ve onu Medine'nin fakirlerinden bir âileye sadaka verdi.

— «Ben onda o bitkinin kokusunu buldum, ben münâcat eden bir kişiyim. Fakat siz onu yiyiniz.»

Dedi ki:

— Biz de onu yedik ve bundan sonra artık o bitkiden (134) onun için yemek yapmadık.

Muhâcirlerin Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuşmaları

İbn-i İshak dedi ki:

Muhâcirler, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iltihak ettiler ve Mekke'de onlardan hiçbir kimse kalmadı, yalnız dinlerinden saptırılmış veya mahbus olanlar kalmıştı. Mekke'den hicret edenlerin hepsi âileleri ve mallariyle Allah Tebâreke ve Teâlâ ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için Medine'ye gittiler, yalnız birtakım âileler Mekke'de kaldı. İsimleri şunlardır:

Benû Maz'un, ki Beni Cumah'adandır. Benû Cahş b. Riâb, Beni Ümeyye'nin halifleri ve Beni Sa'd b. Leys'den, Beni Bükeyr ve Beni Adiyy b. Kâb'ın halifleri. Hicretle çoğu sahâbelerin Mekke'deki evleri içlerinde hiçbir sakin kalmayarak kitlendi.

Ebû Süfyân'ın, Beni Cahş'ın evine saldırması ve bunun kıssası

Benû Cahş b. Riâb evlerinden çıktıkları zaman, Ebû Süfyân b. Harb onlara saldırdı ve o evi Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşi olan Amr bin Alkame'ye sattı. Bu haber, Beni Cahş'a vardığı zaman Abdullah b. Cahş Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelip zikretti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona dedi ki:

— Ey Abdullah, Allah'ın sana onun sebebiyle ondan daha hayırlı bir evi cennette vermesine râzı olmaz mısın? Dedi ki:

— Evet râzı olurum. Dedi ki:

— Sana öyle bir ev cennette vardır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Mekke'yi feth ettiği zaman, Ebû Ahmed evleri hakkın-

(134) Bunun hakkında rivâyet olunur ki: İnsanların eziyet duyduğu şeylerden melekler de eziyet duyarlar.

da onunla konuştu. (135) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun bu işini geciktirdi. Bunun üzerine millet Ebû Ahmed'e dediler ki:

— Ey Ebû Ahmed muhakkak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah yolunda gitmiş bir malınızı geri almayı hoş görmüyor.

Bunun üzerine o da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o konuda konuşmasından vaz geçip sükût etti. Ve Ebû Süfyan'a şöyle dedi:

أَبْلِغْ أَبَا سُفْيَانَ عَنْ أَمْرٍ عَوَاقِبُهُ نَدَامَهْ
دَارَ ابْنِ عَمِّكَ بِعْتَهَا تَقْضِي بِهَا عَنْكَ الْغَرَامَهْ
وَحَلِيفُكُمْ بِاللهِ رَبِّ النَّاسِ مُجْتَهِدُ الْقَسَامَهْ
اِذْهَبْ بِهَا، اِذْهَبْ بِهَا طُوِّقْتَهَا طَوْقَ الْحَمَامَهْ

«Ebû Süfyan'a, âkibetleri pişmanlık olan bir işten haber ver.
Amcan oğlunun evini sattın, onunla borcunu ödedin.
İnsanların Rabbi olan Allah'a yemin etmeniz, mal kazanmak içindir.
Onu götür, onu götür ki, güvercinin tasması gibi boynuna taslansın.»

İslâm'ın yayılması ve şirk üzere kalanlar

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de kaldı. Oraya Rebiülevvel ayında gelmişti, gelen senenin safer ayına kadar kaldı. Nihâyet ona orada mescid ve meskenler inşâ edildi ve Ensârdan olan kabilelerin tümü müslüman oldu ve Ensarın âilelerinden müslüman olmayan hiçbir ev kalmadı. Ancak Hatme, Vaakıf, Vâil ve Ümeyye'den olanlar müstesna. Bunlara «Evsullah» denilir. Bunlar Evs'den bir kabiledir. Şirk üzere kaldılar.

---

(135) Bu Ebû Ahmed'in ismi: Abd'dir. Bir rivâyette: Sümâme'dir. Birinci rivâyet daha sahihtir. Farie bint-i Ebi Süfyân onun karısı idi. İşte bu sebeple Ebû Süfyan Beni Cahş'ın evini satmaya yol buldu. Zira onun kızı onlarda idi. Ebû Ahmed, kızkardeşi Ümmül Mü'minin Zeyneb'den sonra, Ömer'in hilâfetinde öldü.

Resûlullah (Aleyhissalâtü Vesselâm)'ın ilk hutbesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okuduğu hutbelerden ilki şöyle olmuş: (Bana Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan gelen habere göre, — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, söylemediğini söylemekten Allah'a sığınırız — O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı. Allah'a hamd etti ve onun lâyık olduğu şeylerle ona senâda bulundu, sonra şöyle dedi:

«*Ey insanlar; kendiniz için birşeyler hazırlayınız! Allah'a yemin ederim ki ayılacaksınız, sonra sürünüzü çobansız olarak bırakacaksınız.* Sonra Rabbiniz tercümansız ve perdesiz diyecek ki:

Resûlüm size tebliğ etmedi mi? Size mal vermedim mi, ihsanda bulunmadım mı? Kendinize ne hazırladınız? Fakat o sağına ve soluna bakar bir şey göremez. Sonra önüne bakar ve Cehennemden başkasını göremez. Madem böyle olacak kendisini ateşten korumaya gücü olan bir hurmanın yarısıyle dahi olsa, bunu yapsın. Bunu bulamayan kimse güzel bir sözle bunu yapsın. Çünkü onun sebebiyle hasene on mislinden yedi yüz katına kadar mükâfatlandırılır. Selâm Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci hutbesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) diğer bir kere daha hutbe okudu ve şöyle dedi:

«*Hamd Allah'adır.* Ona hamd ederim ve ondan yardım dilerim. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah kime hidâyet ederse, onu dalâlette bırakacak kimse yoktur. Kimi de dalâlette bırakırsa ona hidâyet edici yoktur. Şehâdet ederim ki, Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur, yalnız o vardır, onun ortağı yoktur. Sözlerin en güzeli Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın Kitabıdır. Allah'ın kalbinde o kelâmı güzel gösterdiği ve küfürden sonra İslâm'a getirdiği ve o kelâmı insanların sözlerine tercih eden kişi kurtulmuştur. O sözün en güzeli ve en beliğidir. Allah'ın sevdiğini seviniz, Allah'ı bütün kalbinizle seviniz. Allah'ın kelâmından ve onun zikrinden usanmayınız. Kalbleriniz ona karşı katı kalmasın. Çünkü Allah yaratıklarından ve insanlardan seçer. Allah seçtiği amelleri ve seçtiği kulları ve sözün iyisini ve insanlara kıldığı her haram ve helâlı zikretmiş ismini vermiştir. O halde Allah'a ibâdet ediniz, ona hiçbir şeyi ortak koşmayınız ve ondan gerçek bir şe-

kilde sakınınız, ağızlarınızla söylediğiniz şeylerin iyisi ile Allah'a doğru söz söyleyiniz ve ilâhî bir hazla birbirinizi seviniz. Allah ahdinin bozulmasına gazablanır. Selâm üzerinize olsun.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Muhâcirler ile Ensar arasında mektubu ve Yahûdilerle saldırmazlık andlaşması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhâcirler ile Ensâr arasım birleştirmek için bir mektup yazdı. Onda yahûdilerle saldırmazlık andlaşması yaptı ve onlarla muahede yaptı. Dinleri ve malları üzerinde kalmalarını kararlaştırdı. Leh ve aleyhlerinde bazı şartlar koştu... Şöyle:

Rahman ve rahim olan Allahın adiyle. Bu, Peygamber Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, Kureyş ve Medineli mü'min ve müslümanlar ve onlara tabi olup onlara iltihak edenler ve onlarla birlikte mücâhade edenler arasında bir andlaşmadır. Onlar, insanlardan ayrı olarak bir tek ümmettirler. Kureyş'den olan muhâcirler, İslâm'dan önceki halleri üzere, aralarında diyetlerini verirler. Onlar esirlerinin fidyelerini mü'minler arasında iyilik ve adaletle öderler. Benû Avf da, eski halleri üzere ilk diyetlerini aralarında verirler. Her tâife, esirlerinin fidyelerini mü'minler arasında iyilik ve adâletle öderler. Benû Sâide, İslâmın geldiği zamanki halleri üzere eski diyetlerini aralarında öderler. Onlardan her bir tâife esirlerinin fidyelerini mü'minler arasında iyilik ve adâletle öderler. Benül-Hâris, İslâm kendilerine geldiği zamanki halleri üzere ilk diyetlerini öderler. Onlardan her bir tâife esirlerinin fidyesini mü'minler arasında iyilik ve adâletle öderler. Benû Neccâr, İslâmın geldiği zamanki halleri üzere ilk diyetlerini öderler. Onlardan her bir tâife esirlerinin fidyesini mü'minler arasında iyilik ve adâletle verirler. Benû Amr b. Avf da, İslâm'ın kendilerine geldiği zamanki halleri üzere eski diyetlerini aralarında öderler. Her bir tâife esirlerini kurtarmak için mü'minler arasında iyilik ve adâlet ile fidyesini verir. Benû Nebit de İslâm'ın kendlerine geldiği zamanki halleri üzere eski diyetlerini birbirlerine öderler ve her tâife esirlerini kurtarmak için mü'minler arasında iyilik ve adâlet ile fidyelerini verirler. Beni Cüsem'in durumu da aynen bunlar gibidir.

Benû Evs de İslâm'ın kendilerine geldiği zamanki halleri üzere eski diyetlerini aralarında verirler ve onlardan her bir tâife, esirlerini kurtarmak için mü'minler arasında iyilik ve adâletle fidyelerini verirler. Ve mü'minler, aralarında borcu ağır olan ve ıyalı çok olan bir kimseyi gerek fidye hakkında gerek diyet hakkında ona iyilik etmeden onu terketmezler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Metinde geçen Müfreh, borcu ağırlaşan ve ıyâlı çok olan kimsedir. Şâir de şöyle dedi:

إِذَا أَنْتَ لَمْ تَبْرَحْ تُؤَدِّي أَمَانَةً وَتَحْمِلُ أُخْرَى أَفْرَحَتْكَ الْوَدَائِعُ

«Sen durmadan emanetleri sahiplerine vermeğe devam eder, diğer taraftan emânetler yüklenirsen darda kalırsın.»

Ve hiç bir mü'min, diğer mü'minin kölesiyle, o mü'minin kendisi olmaksızın ittifak akdi yapmaz. Ve Müttaki mü'minler, azgınlık yapan veyâ büyük bir zulüm veyâ günah veya düşmanlık veyâ mü'minler arasında fesad meydana getirmek isteyen kimseye karşıdırlar, onun hakkından gelirler. Ve hepsinin elleri onun üzerine bir tek yumruk gibidir. O, müfsit onlardan birinin çocuğu olsa dahi... Hiçbir mü'min, bir mü'mini, kâfir mukabilinde öldürmez. Ve ne de mü'mine karşı kâfire yardım etmez. Allah'ın himayesi herkes için eşittir. Onlara karşı onların en zayıfını himaye eder. Mü'minler insanlar içinde birbirinin sahipleridir. Yahûdilerden bize tâbi olanlar için bizden onlara yardım ve sahip çıkma vardır. Zulme uğramayacaklardır ve baskı altına alınmayacaktır. Mü'minlerin barış anlaşması birdir. Bir mü'min öteki mü'min yerine Allah yolundaki bir savaşta barış anlaşmasını ancak mü'minler arasında eşitlik ve adâlet üzere yapar. Bizimle birlikte savaşan her kadın, birbirine yardımcı olurlar. Mü'minler birbirlerini, Allah yolunda canlarına erişen musibet dolayısiyle, taziye edip «Biz Allah'ın mülküyüz ve ona döneceğiz», derler. Muttaki mü'minler en güzel siret ve en doğru yol üzeredirler. Hiçbir müşrik Kureyş'in ne malını ne de canını himaye edemez. Bir mü'mine karşı onun önünde duramaz. Bir mü'mini, katlini icab eden bir cinayeti olmaksızın beyyine ile sâbit olan bir katil ile katlederse, o onunla kısas olunur. Ancak maktulun velisi razı olursa

müstesna. Ve mü'minlerin hepsi ona karşı olurlar. Onlar için ancak ona karşı koymak helâl olur. Bu sahifedeki şeyleri ikrar edip tanıyan, Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir mü'min için dinden olmayan bir şeyi icadı edene yardım etmesi ve onu barındırması helâl olmaz. Kim ona yardım eder veyâ onu barındırırsa Allah'ın lânet ve gazabı kıyâmet gününde onun üzerine olur. Ondan ne tevbe ne de sadaka kabul olunmaz. Siz ihtilâf ettiğiniz bir şey olduğu zaman müracaatınız, Allah (Azze ve Celle)'ye ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'edir. Yahudiler muharib oldukları müddetce mü'minlerle beraber infak ederler harcamalarda bulunurlar. Beni Avf'ın yahudileri mü'minlerle beraber bir topluluktur. Yahudilere kendi dinleri vardır, müslümanlara da kendi dinleri vardır. Gerek köleleri olsun, gerek kendileri olsun... Ancak zulmeden ve kötülük yapan müstesnadır. Çünkü o ancak kendisini ve âilesini helâk eder.

Beni Neccâr'ın yahudilerine de Beni Avf'ın yahudileri için olan şeylerin aynisi geçerlidir. Beni Hâris'in yahudileri için Beni Avf'ın yahudileri için olan şeylerin aynisi geçerlidir. Beni Sâide'nin yahudileri için Beni Avf'ın yahudilerine olan şeyin aynisi vardır. Beni Cüşem'in yahudilerine Beni Avf'ın yahudileri için olan şeyin aynisi vardır. Beni Evs'in yahudilerine, Beni Avf'ın yahudileri için olan şeyin aynisi vardır. Beni Salebe'nin yahudileri için, Beni Avf'ın yahudileri için olan şeyin aynisi vardır. Ancak zulmeden ve kötülük yapan bundan müstesnadır, o ancak kendisini ve âilesini helâk eder.

Cefne, Salebe'den bir koldur ve onlar gibidirler. Beni Şutaybe'ye de Beni Avf'ın yahudileri için olan şeyin aynisi vardır. İyilik kötülükten başka bir şeydir. Salebe kabilesinin âzadlı köleleri kendileri gibidir. Yahudilerin dostları kendileri gibidir. Onlar ancak Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izniyle çıkar.

Yaralamanın kısasını yapmaktan imtina edilmez. Kim yaralamak veya katletmek suretiyle veya herhangi bir surette bir hakkı çiğnerse kendisi ve âilesiyle bu hak ödettirilir. Ancak zulmeden müstesnadır. Allah böyle ister.

Yahudilerin nafakaları kendilerine aittir. Müslümanların nafakaları da kendilerine aittir. Bu anayasayı kabul edenlere karşı savaşanlarla savaşmak için aralarında yardım edecekler. Onlar ara-

larında birbirinden yararlanır ve iyilik ederler, birbirine zarar vermezler. Hiç kimse müttefikine kötülük yapmayacak.

Yardım, mazlum içindir. Yahudiler muharib oldukları müddetçe mü'minlerle birlikte nafaka verirler. Medine'nin içi, bu sahife ehli için haramdır.

Komşu, zarar vermedikçe ve kötülük yapmadıkça ev sahibi gibidir. Hiçbir ev halkı himâye edilmez ancak onun sahibinin izniyle edilir. Ve bu sahifeyi kabul edenler arasında olan, fesadından korkulan bid'at veya münazaa çözümü için müracaat Allah (Azze ve Celle)'ye ve Muhammed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'edir. Allah bu sahifedeki hayırlı şeyleri kabul eder. Kureyş himaye edilmez. Onlara yardım edenler de himaye olunmazlar.

Medine'nin etrafına ansızın hücum edip kuşatan kimselere karşı aralarında yardım edecekler. Sulh edecekleri ve kabul edip yüklenecekleri bir sulha çağırdıkları zaman onlar o sulhu yaparlar ve onu kabul edip yüklenirler. Ve onlar musalahaya çağırıldıkları zaman, mü'minlere karşı hakları olur. Ancak dine karşı savaşanlar bundan müstesnadırlar. Herkesin eski borçları aynen devam eder. Evs'in yahudilerine, mevlâları olsun kendileri olsun, bu sahifenin ehli için olan sorumluluklar ve menfaatler vardır. Onlar da bu sahifeyi kabul edenlerin en iyileri gibidirler.

İbn-i İshâk bunu şöyle rivâyet etti.

İyilik, kötülükten başka bir şeydir. Bütün çalışanların kazancı ancak kendilerinedir. Allah bu sahifede olanın en doğrusunu ve en iyisini kabul eder. Bu yazı ne zalimi, ne de günahkârı korumaz. Çıkan kişi emandadır. Medine'de oturan kimseler de emandadır. Ancak zulmeden veya günah işleyenlere değil... Allah iyilik yapan ve sakınanların komşusudur. Muhammed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de... (136)

---

(136) Denilir ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yazıyı, cizyenin farz kılınmasından önce yazdı. O zaman İslâm zayıftı ve yahudiler için o zaman müslümanlarla birlikte savaştıkları zaman ganimette pay vardı. Nitekim onlara bu yazıda harplerde müslümanlarla birlikte nafaka vermelerinin lâzım geldiği şart kılınmıştır. (Ravz el-Ünüf'e müracaat et).

Muhâcirler ile Ensâr arasında kardeşleşme akdi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aralarında kardeşlik yaptığı kimseler (137)

İbn-i İshak dedi ki:

Bize gelen habere göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhâcirlerden ve Ensârdan olan ashâbının arasında kardeşleşme akdi yaptı ve o şöyle dedi:

Allah için ikişer ikişer kardeşleşin. Sonra Ali b. Ebi Tâlib'in elini tuttu ve dedi ki: Bu benim kardeşimdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Peygamberlerin efendisi, müttakilerin imamı ve âlemlerin Rabbının resûlu ki onun kullar arasında emsal ve benzeri yoktur. Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallâhü anh) ile kardeş oldular. Hamza b. Abdulmuttalib — ki Allah'ın ve Onun Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Arslanıdır ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcasıdır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzadlısı Zeyd b. Hârise ile kardeş oldular. O Zeyd ki, Uhud günü savaş zamanı geldiği zaman «Hamza eğer ölürsem sana şunu vasiyet ediyorum» demişti. Ve cennete uçan Cafer b. Ebi Tâlib Zül-Cünâheyn ile Beni Seleme'nin kardeşi Muaz b. Cebel kardeş oldular.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kardeşleşme gününde Cafer b. Ebû Tâlib Habeş yurdunda idi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Bekr Sıddik b. Ebi Kuhâfe (Radiyallâhü anh) ve Harice b.

---

(137) Süheyli dedi ki: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye indikleri zaman ashâbı arasında kardeşlik akdi yaptı ki onlardan gurbet vahşeti ve yalnızlığı gitsin, âile ve aşiretlerinden olan ayrılıklarını ünsiyete çevirsin, ellerini birbirine verip onlara kuvvet versin. İslâm izzet bulup kuvvetlendiği ve dağınıklıktan toparlandığı ve vahşet = yalnızlık gittiği zaman, Allah Sübhânehu şu âyetini inzâl buyurdu:

«Allah'ın kitabında akrabalar birbirine daha yakındırlar.» Yâni miras hakkında... Sonra bütün mü'minleri kardeş kıldı ve şöyle buyurdu:

«Mü'minler ancak kardeştirler.» Yani birbiriyle dost olmalarında ve İslâm çağrısının şümulünde birbirinin dostudurlar.

Züheyr — ki bu, Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir, kardeş olmuşlardı. Ömer b. el-Hattab (Radiyallâhü anh) ve İtbân b. Mâlik — ki bu, Beni Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazrec'in kardeşidir — kardeş olmuşlardı. Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Cerrâh ki ismi Âmir b. Abdullah'dır ve Sa'd b. Muâz b. Numân — ki bu Benî Abdileşhel'in kardeşidir — kardeş olmuşlardı. Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. Rebî — ki bu Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir — kardeş olmuşlardı. Zübeyr b. el-Avvâm ve Seleme b. Selâme b. Vakş — ki bu Benî Babdil-eşhel'in kardeşidir — kardeş olmuşlardı. Denilir ki: Bilâkis Zübeyr ve Abdullah b. Mesûd — ki bu, Benî Zühre'nin müttefikidir — kardeş olmuşlardı. Osman b. Affân ve Evs b. Sâbit b. Münzir — ki bu Benî Neccâr'ın kardeşidir — kardeş olmuşlardı. Talha b. Ubeydullah ve Kâb b. Mâlik — ki bu, Beni Seleme'nin kardeşidir — kardeş olmuşlardı. Sa'd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Übeyy b. Kâb, — ki bu Benî Neccâr'ın kardeşidir — kardeş oldular. Mus'ab b. Umeyr b. Haşim ve Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd — ki bu Beni Neccâr'ın kardeşidir — kardeş oldular. Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa ve Abbâd b. Bişr b. Vakş — ki bu, Beni Abdi'l-Eşhel'in kardeşidir — kardeş oldular. Ammâr b. Yâsir ki bu, Beni Mahzûm'un müttefikidir ve Huzeyfe b. el-Yemân — ki bu, Benî Abd-i Abs'ın kardeşidir ve Benî Abdul-Eşhel'in müttefiikdir — kardeş oldular. Denilir ki: Sâbit b. Kays b. Şemmâs — ki bu Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hatibidir ve Ammâr b. Yâsir kardeş oldular. Ebû Zer — ki bu, Büreyr b. Cünâde el-Ğıfâri'dir — ve hemen ölen Münzir b. Amr — ki bu Beni Sâide b. Kâb b. Hazrec'in kardeşidir — kardeş olmuşlardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bir çok âlimden işittim ki onlar; «Ebû Zer, Cündeb b. Cünâde'dir», diyorlardı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hâtıb b. Ebi Beltee — ki bu, Beni Esed (138) b. Abdul-Uzzâ'nın müttefikidir — ve Uveym b. Sâide — ki bu, Beni Amr b. Avf'ın kar-

---

(138) Denilir ki: O Benî Esed'in müttefiki değildir, bilâkis Ubeydullah b. Humeyd b. Züheyr b. Esed b. Abduluzzâ'nın kölesi idi. Nitekim onun Mezhic'den olduğu söylenir. En meşhûru , o, Lahm b. Adiydendir. (Ravz'e mürâcaat et).

deşidir — kardeş olmuşlardı. Selmân el-Fârisi ve Ebû Derdâ ve Uveymir b. Sa'lebe — ki bu Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir — kardeş olmuşlardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Uveymir Âmir'in oğludur. Ona Uveymir b. Zeyd de denilir. (139)

İbn-i İshâk dedi ki:

Bilâl — ki bu, Ebû Bekr (Radiyallâhü anhümâ)'nın âzadlısıdır — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in müezzinidir ve Ebû Ruveyhe (140) ki Abdullah b. Abdurrahman el-Has'ami olup Feze'den biridir, kardeş olmuşlardı. İşte bunlar bize isimleri zikr edilenlerden olup Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından aralarında kardeşlik akdi yaptığı kimselerdir.

Bilâl'ın divânını Ebû Ruveyhe'ye vasiyyet etmesi

Ömer b. el-Hattâb Şam'da divânları yazdığı ve Bilâl Şam'a gittiği zaman, orada mücâhid olarak kaldı. Ömer de Bilâl'a dedi ki:

— Ey Bilâl, sen kütüğünü kiminle yazacaksın? Dedi ki:

— Ebû Ruveyhe ile birlikte, ondan ebediyyen ayrılmam. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, onunla benim aramda akd etmiş olduğu kardeşlikten dolayı...

Böylece ona katıldı ve Habeşilerin kütüğü Has'am kabilesine katıldı. Bilâl onlar içinde büyük bir makama sahipti. O şimdiye kadar Şam'da Has'am semtindedir.

EBÛ ÜMÂME (RADİYALLAHÜ ANH)

İbn-i İshak dedi ki:

O aylarda Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre öldü. Mescid de yapılıyordu. O boğaz ağrısına veya hıçkırığa yakalanmıştı.

---

(139) Denildi ki: O Uveymir b. Mâlik b. Salebe b. Amr b. Kays b. Ümeyye'dir. Belhâris b. Hazrec'dendir. Onun anası, Mahabbet bint-i Vâkid b. Amr b. İtnâbe'dir. Onun karısı, Ümm-i Derdâ'dır. O kadının ismi Hayre bint-i Ebî Hadre'dir. Ebudderdâ Dimaşk'da otuz iki senesinde öldü, bir kavle göre de otuz dört senesinde...

(140) Rivâyet olunur ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu Ebû Ruveyhe için Fetih senesinin sancağını verdi ve ona şöyle nidâ etmesini emr etti: Kim Ebû Ruveyhe'nin sancağı altına girerse o emandadır.

Ebû Ümâme'nin ölümü ve yahudilerin bu husustaki söyledikleri

İbn-i İshak dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm b. Yahyâ b. Abdillah b. Abdurrahman b. Esed b. Zürâre'den naklen haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Ne kötü ölü idi bu!

Yahudiler ve Arapların münâfıkları diyorlar ki:

— Şâyet Muhammed Peygamber olsaydı arkadaşı ölmezdi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Halbuki ben ne nefsime ne de arkadaşıma Allah'dan gelen bir şeyi önleyemem, dedi.

Onun ölümüyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Neccâr'ın temsilcisi = nakibi oldu

İbn-i İshak dedi ki:

Bana, Âsım b. Ömer b. Katâde el-Ensâri haber verdi ki:

Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre öldüğü zaman, Benû Neccâr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına toplandılar. Ebû Ümâme onların nakibi idi. Ona dediler ki:

— Yâ Resûlallah, Ebû Ümâme bilmiş olduğun gibi bizdendi. Bizden bir adamı onun yerine tâyin etki bizi idare etsin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Siz benim dayılarımsınız. Ben de sizdenim, ben sizin nakibinizim.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan bir kısmını ötekilerinden ayırıp onlara özellik vermeyi istemedi. Kavimlerine karşı Beni Neccâr'ın söyledikleri üstünlükleri, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onların nakibi olması idi.

EZÂN'IN HABERİ

Boru veya çan edinmek için fikir yürütme

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de sükûna kavuştuğu zaman, muhâcir sahâbeler onun yanına toplandılar. En-

sar da toplandı. İslâm'ın işi muhkemleşti. Namaz kaaim oldu, zekât ve oruç farz kılındı. Hadler konuldu. Helâl ve haram yasa oldu ve İslâm onların arasında yerleşti. Medine'de yerleşip iman eden bir ensar topluluğu oluştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya geldiği zaman, insanlar onun yanına yalnız namaz için, namaz vakitleri geldiği zaman dâvetsiz olarak toplanıyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya geldiği zaman bir boru edinmek istedi, tıpkı yahudilerin onunla namazlarına çağırdıkları boru gibi... Sonra o borudan hoşlanmadı. Sonra çanı emretti ki müslümanlar namaza onunla çağrılsın.

Abdullah b. Zeyd'in ezan hakkındaki rüyâsı

Aralarında bunu düşünürlerken, Abdullah b. Zeyd b. Salebe b. Abdi Rabbih —ki bu, Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir— nidâyı rüyasında gördü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. Ve ona dedi ki:

— Yâ Resûlallah! Bu gece biri benim yanımda dolaştı. Bana uğradığında üzerinde iki yeşil elbise vardı. Elinde çan taşıyordu. Ben ona dedim ki:

— Ey Allah'ın kulu, bu çanı satar mısın? Dedi ki:

— Ne yapacaksın? Dedim ki:

— Onunla namaza çağırırız. Dedi ki:

— Sana bundan daha hayırlısını göstereyim mi? Dedim:

— Nedir o hayırlı? Dedi ki:

— Şöyle dersin: Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber Allahu ekber, eşhedü en lâ ilâhe illellah, eşhedü en lâ ilahe illellah, eşhedü enne Muhemmeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammden resûlullah, Hayye aleselah hayye alesselah, hayye alel felah hayye alel felah, Allahu Ekber Allahu ekber, lâ ilahe illellah.

Bilâl'a ezanın öğretilmesi

Abdullah bin Zeyd, bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdiği zaman buyurdu ki: O elbett hak bir rüyadır, inşaallah. O halde Bilâl ile kalk ve ona öğret. O, onunla namaz vakitlerini bildirsin. Çünkü onun senden daha etkin, uzaklara duyurucu sesi vardır. Bilâl onunla ezan okuduğu zaman Ömer b. el-Hattâb evinde iken işitti ve cübbesini alarak Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'in yanına gitti şöyle diyordu: «Yâ Nebiyyallah, seni hak ile gönderene yemin ederim ki, onun gördüğünün aynisini ben de gördüm.» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «bütün hamd ve övgü Allah'a mahsustur», dedi.

Ezan hakkında Ömer'in rüyası ve bu konuda vahyin daha önce gelmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, bu hadisi, Muhammed b. İbrâhim b. Hâris, Muhammed b. Abdillah b. Zeyd b. Salebe b. Abdi Rabbih'den, o da babasından naklen haber verdi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: İbn-i Cüreyc zikr etti ki: Bana Atâ şöyle dedi: İşittim Ubeyd b. Umeyr el-Leysi şöyle diyordu:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashâbı, çan ile namaz için toplanmayı meşveret ediyorlardı. Bir ara Ömer b. el-Hattâb çan için iki ağaç satın almayı istedi. O sırada Ömer b. el-Hattab uykusunda «çanla bu işi yapmayınız, bilâkis namaz için ezan okuyunuz.» diye rüyasında gördü. Bunun üzerine, Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gördüğünü haber vermek için gitti. Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu konuda biraz önce vahy gelmişti. Ömer (Radiyallâhü anh) ille de Bilâl'in ezan okumasını istiyordu. Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söylediğinde buyurdu ki: Vahy senden önce geldi.

Ezandan önce Bilâl'ın sözü

İbn-i İshak dedi ki: Bana Muhammed Cafer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den naklen, o da Beni Neccar'dan bir kadından naklen haber verdi ki o kadın şöyle dedi:

Benim evim Mescidin etrafındaki evlerin en yükseği idi. Bilâl her sabah onun üzerinde ezan okuyordu. Bir seher vakti geliyor ve fecri bekleyerek evin üzerine oturuyordu. Fecrin ufukta uzandığını gördüğü zaman şöyle diyordu:

«Ey Allahım, ben sana hamd eder ve Kureyş'in senin dinine karşı koymalarına karşı senden yardım dilerim.» O kadın dedi ki: «Vallahi bir tek gece olsun, onun o duasını terkettiğini görmedim.»

EBÛ KAYS B. EBÎ ENES

İbn-i İshak dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de yerleştiği ve Allah o yurtta onun dinini gâlib kıldığı, Muhâcir ve Ensârdan sözünün geçtiği emri altında olan kimselerin onun yanına toplanmasiyle onu sevindirdiği zaman, Ebû Kays Sırma b. Ebî Enes — ki bu Benî Adiy b. Neccâr'ın kardeşidir — aşağıda gelecek olan şiirini söyledi.

Kays b. Enes'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Kays, Sırma b. Ebî Enes b. Sırma b. Mâlik b. Adiy b. Âmir b. Ğanm b. Adiy b. Neccâr'dır.

Onun müslüman olması ve şiirinden bir miktar

İbn-i İshak şöyle dedi:

O cahiliyette rühbanlaşmıştı. Kıl elbise giyiyordu. Putlardan uzaklaşmıştı. Cenâbetten gusul abdesti alırdı. Hayızlı kadınlardan uzak duruyordu. Nasrâniliğe girmeyi niyet etti, sonra ondan vazgeçti. Kendisine ait bir odaya girdi. Onu mescid edindi, ki yanına orada ne hayizli ne de cenâbetli girmezdi. Dedi ki:

— İbrahim'in putları bırakıp yöneldiği Rabbine ibâdet ederim.

Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi o da müslüman oldu ve güzelce yaşadı. O, o zaman yaşlı bir ihtiyar idi. Hakkı çok söyleyen, câhiliyette Allah (Azze ve Celle)'yi ta'zim eden ve bu hususta güzel şiirler söyleyen birisi idi.

Şu şiiri söyleyen odur:

يَقُولُ أَبُو قَيْسٍ وَأَصْبَحَ غَادِيًا: أَلَا مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ وَصَاتِيَ فَافْعَلُوا
فَأُوصِيكُمْ بِاللهِ وَالْبِرِّ وَالتُّقَى وَأَعْرَاضِكُمْ، وَالْبِرُّ بِاللهِ أَوَّلُ
وَإِنْ قَوْمُكُمْ سَادُوا فَلَا تَحْسُدُنَّهُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ أَهْلَ الرِّيَاسَةِ فَاعْدِلُوا
وَإِنْ نَزَلَتْ إِحْدَى الدَّوَاهِي بِقَوْمِكُمْ فَأَنْفُسَكُمْ دُونَ الْعَشِيرَةِ فَاجْعَلُوا
وَإِنْ نَابَ غُرْمٌ فَادِحٌ فَارْفُقُوهُمْ وَمَا حَمَّلُوكُمْ فِي الْمُلِمَّاتِ فَاحْمِلُوا
وَإِنْ أَنْتُمُ أَمْعَرْتُمُ(٢) فَتَعَفَّفُوا وَإِنْ كَانَ فَضْلُ الْخَيْرِ فِيكُمْ فَأَفْضِلُوا

«Ebû Kays Arslan olarak şöyle der.
Dikkat olunsun; vasiyyetimi yapmaya gücü yeten kimse onu yapsın.
Size, Allah'ı, iyiliği, takvâ ve namuslarınızı vasiyyet ederim.
Hele Allah ile vasiyyetim önde gelir.
Sizin kavminiz efendiler oldular, onlara olmaya ki hased edesiniz ve eğer siz riyâset ehli iseniz, adâletli olunuz.
Eğer musîbetlerden birisi sizin kavminize inerse, kendinizi aşiretinizin önüne koyunuz.
Eğer ağır bir borç yükü ile karşılaşırsanız onlara onu rıfk ile lûtfediniz.
Eğer musibetlerde size bir şey yüklerlerse onu yükleniniz.
Eğer siz fakirler iseniz, iffetinizi koruyunuz ve eğer hayrın fazlı sizde ise fazlınızı gösteriniz.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Şöyle de rivâyet olunur:

وَإِنْ نَابَ أَمْرٌ فَادِحٌ فَارْفِدُوهُمْ

«Eğer bir iş başınıza gelirse, onlara yardımda bulununuz.»

İbn-i İshâk dedi ki:
Ebû Kays Sırma yine şöyle dedi:

سَبِّحُوا اللهَ شَرْقَ كُلِّ صَبَاحٍ   طَلَعَتْ شَمْسُهُ وَكُلَّ هِلَالِ
عَالِمُ السِّرِّ وَالْبَيَانِ لَدَيْنَا   لَيْسَ مَا قَالَ رَبُّنَا بِضَلَالِ
وَلَهُ الطَّيْرُ تَسْتَرِيدُ وَتَأْوِي   فِي وُكُورٍ مِنْ آمِنَاتِ الْجِبَالِ
وَلَهُ الْوَحْشُ بِالْفَلَاةِ تَرَاهَا   فِي حِقَافٍ وَفِي ظِلَالِ الرِّمَالِ
وَلَهُ هَوَّدَتْ يَهُودُ وَدَانَتْ   كُلَّ دِينٍ إِذَا ذَكَرْتَ عُضَالِ
وَلَهُ شَمَّسَ النَّصَارَى وَقَامُوا   كُلَّ عِيدٍ لِرَبِّهِمْ وَاحْتِفَالِ
وَلَهُ الرَّاهِبُ الْحَبِيسُ تَرَاهُ   رَهْنَ بُؤْسٍ وَكَانَ نَاعِمَ بَالِ
يَا بَنِيَّ الْأَرْحَامُ لَا تَقْطَعُوهَا   وَصِلُوهَا قَصِيرَةً مِنْ طِوَالِ
وَاتَّقُوا اللهَ فِي ضِعَافِ الْيَتَامَى   رُبَّمَا يَسْتَحِلُّ غَيْرَ الْحَلَالِ
وَاعْلَمُوا أَنَّ لِلْيَتِيمِ وَلِيًّا   عَالِمًا يَهْتَدِي بِغَيْرِ السُّؤَالِ

ثُمَّ مَالَ الْيَتِيمِ لَا تَأْكُلُوهُ إِنَّ مَالَ الْيَتِيمِ يَرْعَاهُ وَالِي

يَا بَنِيَّ، التُّخُومُ لَا تَخْزِلُوهَا إِنَّ خَزْلَ التُّخُومِ ذُو عُقَّالِ

يَا بَنِيَّ الْأَيَّامَ لَا تَأْمَنُوهَا وَاحْذَرُوا مَكْرَهَا وَمَرَّ اللَّيَالِي

وَاعْلَمُوا أَنَّ مَرَّهَا لِنَفَادِ الْـخَلْقِ مَا كَانَ مِنْ جَدِيدٍ وَبَالِي

وَاجْمَعُوا أَمْرَكُمْ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْـوَى وَتَرْكِ الْخَنَا وَأَخْذِ الْحَلَالِ

«Allah'ı her sabah güneşinin doğduğu sırada, onun ziyasında ve her hilâl doğduğu sırada tesbih ediniz.

O, bizdeki gizli ve aşikârı bilendir.

Rabbimizin dediği şey yanlış değildir.

Onun için kuşlar gider gelir ve dağların emin yerlerinde yuvalarında barınırlar.

Onun için sahrada vahşî hayvanların, savrulmuş kum tepelerinde ve kumların gölgelerinde tesbih ettiğini görürsün.

Onun için yahudiler tevbe edip döndüler ve her bir dine girdiler.

Onun için hıristiyanlar ibâdet ederler, her bayramda Rableri için kalkar toplanırlar.

Onun için kendisini her şeyden çeken râhibler ki onları şiddet esiri sanırsın, halbuki onların kalbi yumuşakdır.

Ey oğullarım, hısım akrabalardan kesilmeyiniz.

Onlardan ilişkilerinizi iyilik ve ihsanınızı kesmeyiniz, onlar size ulaşmasa da siz onlara uzanın iyilik ve ihsanda bulunun.

Zaif yetimler hakkında Allah'dan sakınınız ondan korkunuz, olabilir ki helâl olmayan bir şeyi helâl kabul edersiniz.

Biliniz ki, yetim için âlim bir veli olmalı ki sormadan onu doğru yola iletsin.

Sonra yetimin malını yemeyiniz, çünkü yetimin malını bir vâli idaresine alır.

Ey oğullarım, sınırları kesmeyiniz, çünkü sınırı kesmek insanı bağlayıcıdır her günah ve zulüm ilerlemeğe mânidir.

Ey oğullarım Allah'ın azap günlerinden emin olmayınız ve onların geleceğinden ve musibet gecelerinin geçmesinden sakınınız.

Biliniz ki onların geçmesi, yeni olsun eski olsun, yaratılanların tüketilmesi içindir.

İşinizi iyilik, tavka, ve kötü fâhiş kelâmı terketme ve helâlı alma üzerine toplayınız.»

Ebû Kays Sırma yine Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın onlara ikram ettiği İslâmiyeti ve Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onların yanına inip yerleşmesini onlara has kılmasını zikrederek şöyle dedi:

ثوى في قريش بضع عشرة حجة	يذكر لو يلقى صديقا مواتيا
ويعرض في أهل المواسم نفسه	فلم ير من يؤوي ولم ير داعيا
فلما أتانا أظهر الله دينه	فأصبح مسرورا بطيبة راضيا
وألفى صديقا واطمأنت به النوى	وكان له عونا من الله باديا
يقص لنا ما قال نوح لقومه	وما قال موسى إذ أجاب المناديا
فأصبح لا يخشى من الناس واحدا	قريبا ولا يخشى من الناس نائيا
بذلنا له الأموال من حل(٢) مالنا	وأنفسنا عند الوغى والتآسيا
ونعلم أن الله لا شيء غيره	ونعلم أن الله أفضل هاديا
نعادي الذي عادى من الناس كلهم	جميعا وإن كان الحبيب المصافيا
أقول إذا أدعوك في كل بيعة :	تباركت قد أكثرت لاسمك داعيا
أقول إذا جاوزت أرضا مخوفة :	حنانيك لا تظهر على الأعاديا
فطأ معرضا إن الحتوف كثيرة	وإنك لا تبقي لنفسك(٦) باقيا
فوالله ما يدري الفتى كيف يتقي	إذا هو لم يجعل له الله واقيا
ولا تحفل النخل المعيمة ربها	إذا أصبحت ريا وأصبح ثاويا

Kureyş'in içinde on küsûr sene kaldı, muvâfık bir dosta kavuşsam diye düşünüyordu.

Kendisini hac mevsimlerine gelenlere arz ediyor onu barındıracak ve dâvet edecek hiçbir kimseyi görmüyordu.

Bize geldiği zaman, Allah onun dinini üstün kıldı ve Medine'de, râzı olarak mesrur sevinçli hale geldi.

Bir dost buldu ve onunla ünsiyet etti, onun için Allah'dan açıkca bir yardım oldu.
Bize Nuh'un kavmine dediği şeyi ve Musa'nın nidâ edenine icâbet ettiği zamanki dediği şeyi anlatıyor.
İnsanlardan hiçbir kimseden korkmaz hale geldi, ne yakından ne de uzakdan.
Helâl malımızdan mallarımızı ve nefislerimizi harb esnâsında ve yardımlaşma vaktinde ona verdik.
Biliyoruz ki, Allah'ın gayrı bir ilâh yoktur ve biliyoruz ki Allah hidayetcilerin en üstünüdür.
İnsanların hepsinden saldıran düşmanlık eden kimselere hep birlikte saldırır düşman oluruz, her ne kadar önceden öz dostumuz olmuş olsa bile.
Derim ki seni her bir mescidde çağırdığım zaman mübârekleşiyorsun, senin ismini çağıranlar çoğalıyorlar.
Derim ki; korkulu bir yerden geçtiğim zaman re'fet ve rahmetten sonra bize re'fet ve rahmet eyle ve düşmanları üzerime gâlib kılma.
Adımlarını geniş bas, çünkü ölümün sebepleri çoktur ve sen nefsini ebedileştiremezsin.
Allah'a yemin ederim ki kişi, Allah onun için bir koruyucu kılmadığı zaman nasıl korunacağını bilmez.
Rabbine susamış hurma ağacı, suya kanmış ve yerinde kalmış olduğu zaman gam yemez.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Evveli şu olan beyt:

فَطَا مُعْرِضًا إِنَّ الْحُتُوفَ كَثِيرَةٌ

«Adımını geniş at, çünkü ölümün sebepleri çoktur» ve onun peşinden gelen beyt:

فَوَاللهِ مَا يَدْرِى الْفَتَى كَيْفَ يَتَّقِى

«Allah'a yemin ederim ki, kişi nasıl korunacağını bilmez.»

Efnûn et-Tağlibin (141)'indir. Bu, Sureym b. Maşer'dir. Onun birtakım beyitleri içinde bunu söylemiştir.

(141) Eftûn'un bu iki beyti söylemesinin sebebi şudur: O bir kervanla yola gitti. İlhe ile tanınan bir yüksek yere vardılar ki kâhin bundan önce onun

YAHÛDİLERDEN OLAN DÜŞMANLAR

Onların müslümanlara düşmanlıklarının sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bu esnâda, yahudilerin ahbarı yani din adamları, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e saldırmak, hased etmek ve kin gütmekten dolayı düşmanlık yapmaya başladılar. Çünkü Allah Teâlâ, Resûlünü, Araplardan seçmişti. Evs ve Hazrec'den câhiliyet üzere kalan kimselerden birtakım adamlar da o yahûdilere katıldılar. Onlar babalarının şirk dini ve âhireti yalanlama üzerine ittifak edip münafık idiler. Ancak İslâm, üstün gelmesiyle ve kavimlerin onun yanında toplanmalariyle onları kahretti. Böylece İslâm ile kuvvet buldular ve onu kalkan edindiler, gizlide ise münafıklık ettiler. Onların havaları yahûdilerle beraberdi. Çünkü onlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yalanlıyorlar ve İslâmı inkâr ediyorlardı. Yahûdilerin ahbarı o kimselerdi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru sorarlar, ona meşakkat verirler ve onu şaşırtmak istiyorlardı ki hakkı bâtıla karıştırsınlar. Kur'ân da onların hakkında onların sordukları şeyler hakkında iniyordu. Ancak helâl ve harama dâir bazı meseleler kalmıştı ki müslümanlar o meseleleri onlardan soruyorlardı.

Beni Nadir'den olan düşmanlar

Onlardan: Hüyey b. Ahtab. Ve onun iki kardeşi Ebû Yâsir b. Ahtab ile Cüdeyy b. Ahtab, Sellâm b. Mişkem. Kinâne b. Rebi b. Ebi Hukayk, Sellâm b. Ebi Hukayk, Ebû Râfi el-Aver vardı —ki bu Ebû Rafi kendisini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının Hayber'de katlettiği kimsedir— Yine Rebi b. Rebi b. Ebil-Hukayk, Amr b. Cehhâş, Kâb b. el-Eşref de vardı. Bu Kâb, Tay kabilesinden-

---

orada öleceğini haber vermişti. Bu kafile içinde oraya vardığı, o tepenin üzerine çıktıkları ve oranın ismini öğrendiği zaman, oradan geçmek istemedi. Arkadaşları ise başka yerden geçmekten imtina edip ancak oradan geçmeğe râzı oldular ve ona dediler ki: «Oranın yanından geçerken sen orada durma, koşarak orayı geç.» Oraya yaklaştığı zaman onun devesi bir yılanın üzerine çöktü, o ona bakmak için indi, yılan onu soktu ve öldü. Onun kabri işte oradadır. Ölümü hissettiği zaman, bu iki beyti ve bunlardan sonrakini söyledi.

dir. Sonra Beni Nehbân'dan birisi olmuştur. Onun anası Beni Nadir'dendir. Yine Haccâc b. Amr vardır. Bu, Kâb b. el-Eşref'in müttefikidir. Yine Kerdem b. Kays da onlardandır. Bu Kâb b. Eşref'in halîfidir. İşte bunlar Beni Nadir'dendirler.

Beni Salebe'den olan düşmanlar

Beni Salebe b. Fıtyavn'den : Abdullah b. Sûriyâ el-Aver vardır. Onun zamanında Hicâz'da Tevrat'ı, ondan daha iyi bilen hiçbir kimse yoktu. Ve İbn-i Salûbâ'dır. Yine Muhayrikde onlardandır. Onların habri yâni din adamı Eslem'dir. (142)

Beni Kaynuka'dan olan düşmanlar

Beni Kaynuka'dan : Zeyd b. el-Lasit vardır. İbn-i Lüsayt da denilir — İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir — Yine Sa'd b. Hüneyf, Mahmud b. Seylân, Üzeyz b. Ebû Üzeyz, Abdullah b. Sayf'dir. İbn-i Hişâm dedi ki : İbn-i Dayf da denilir.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Bunlar : Süveyd b. Hâris, Rifâe b. Kays, Finhâs, Eşye', Numan b. Edâ, Bahreyy b. Amr, Şâs b. Adiyy, Şes b. Kays, Zeyd b. Hâris, Numân b. Amr Sükeyn b. Ebi Sükeyn, Adiyy b. Zeyd, Numân b. Ebî Evfâ. Ebû Enes, Mahmûd b. Dehye, Mâlik b. Sayf'dır. İbn-i Hişâm dedi ki : İbn-i Dayf denilir.

İbn-i İshak dedi ki :

Ve Kâb b. Râşid, Azer (ayın harfiyle), Rafi b. Ebî Rafî, Halid, İzâr b. Ebî 'İzâr (hemze ile) vardır. İbn-i Hişâm şöyle dedi : Âzer b. Âzer denilir.

İbn-i İshak dedi ki :

Ve Râfi b. Hârise, Râfi b. Hüreymile, Râfi b. Hârice, Mâlik b. Avf, Rifâe b. Zeyd b. Tâbût ve onların *âlimi Abdullah b. Selâm* b. Hâris vardır. Ve onların en âlimi — ki onun ismi Husayn idi — Müslüman olduğu zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ismini Abdullah koydu. İşte bunlar da Beni Kaynuka'dandır.

---

(142) Süheylî dedi ki : Fıtyavn : İbranî bir kelimedir. Bu yahûdilerin işini ele alan ve onlara mâlik olan herkese denilir.

Beni Kurayza'dan olan düşmanlar

Beni Kurayza'dan olanlar: Zübeyr b. Bâtâ b. Vehb, Ezzâl b. Şemvil, Kâb b. Esed — ki bu Ahzâb yılında bozulan Beni Kurayza'nın akdinin sâhibidir, Şemvil b. Zeyd, Cebel b. Amr b. Sükeyne, Nehhâm b. Zeyd, Kardem b. Kâb, Vehb b. Zeyd, Nâfi b. Ebî Nâfi, Ebû Nafi, Adiyy b. Zeyd, Hâris b. Avf, Kerdem b. Zeyd, Üsâme b. Habib, Râfi' b. Rümeyle, Cebel b. Ebi Kuşeyr ve Vehb b. Yehûzâ. İşte bunlar Beni Kureyza'dandırlar.

Beni Züreyk'ten olanlar

Beni Züreyk'in yahûdilerinden olanlar: Lebid b. A'sum, ki bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kadınlarından ayırmak için sihir yapan kimsedir. (143)

Beni Hârise'den olanlar

Beni Hârise'nin yahûdilerinden olanlar: Kinâne b. Sûriyâ'dır.

---

(143) Süheylî dedi ki: «Bu hadîs, insanlar yanında meşhurdur, ehli hadîs katında da sâbittir. Yalnız ben meşhur kitaplarda, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sihirle ondan şifâ buluncaya kadar ne kadar kaldığını bulamadım. Sonra Ma'mer b. Râşid'in Câmiinde bunun açıklandığını gördüm. Ma'mer Zührî'den rivâyet etti ki, o şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), fiili yaptığı kendisine hayal olunduğu halbuki o, onu yapmıyor olduğu senede sihirlendi. Mutezile ve bir kısım ehl-i bidat bu hadîste ta'n etmiş ve demişlerdir ki: Enbiyâ sihir edilemezler. Şâyet sihir olunmaları câiz olacak olsa elbette cinnet getirmeleri de câiz olur. Bâzıları da Allah (Azze ve Celle)'nin;

«Allah seni insanlardan korur» kavliyle muhâlefet etmiştir.

Fakat hadis sâbittir, onu sahih hadis ehli tahric etmiştir. Ne nakil cihetinden ne de akıl cihetinden onda bir ta'n yoktur. Çünkü «İsmet» ancak peygamberlerin akıllarında ve dinlerinde gereklidir. Onların bedenlerine gelince onlar buna mâruz kalırlar ve onlara yaralama, darb, zehirleme ve katilin olması câizdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yapılan sihir de işte bu fendendir. Ancak bu sihir azalarının bir kısmında tesir yapmıştır.

Beni Amr'dan olanlar

Beni Amr b. Avf'ın yahûdilerinden: Kardem b. Amr vardır.

Beni Neccâr'dan olanlar

Beni Neccâr'ın yahudilerinden: Silsile b. Behrâm vardır.

Bunlar yahûdilerin ahbarıdır yâni din adamlarıdır ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve onun ashâbına şer eriştirenler ve düşmanlık edenlerdir. Mesele çıkarma erbabıdırlar. İslâmın işini söndürmek için şerleri yapan kişilerdir. Abdullah b. Selâm ve Muhayrik bunlardan müstesnadırlar.

ABDULLAH B. SELÂM'IN İSLÂMI KABUL ETMESİ

Nasıl müslüman oldu

İbn-i İshak şöyle dedi:

Abdullah b. Selâm bana onun ehlinden birisi ondan ve onun müslüman olduğu zamanki İslâmından naklen haber verdi ki o, habr = âlim bir kimse idi.

Dedi ki:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i işittiğim zaman onun sıfatını ve ismini ve beklemekte olduğumuz vaktinin geldiğini bildim. Ve susarak bu durumumu gizledim. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi. Kubâ'ya Beni Amr b. Avf'ın yanına indiği zaman bir adam geldi ve onun gelişini haber verdi. Ben o sırada benim bir hurma ağacımın başında onda çalışmakta idim. Benim babamın kız kardeşi Halide bintil-Hâris ise altımda oturmakta idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geliş haberini işittiğim zaman, tekbir getirdim. Bunun üzerine babamın kızkardeşi tekbirimi işitince bana dedi ki:

— Allah senin belânı versin! Vallahi şayet sen Mûsa b. İmrân'ın gelişini işitseydin aldırış etmezdin! Ona dedim ki:

— Ey hala, o vallahi Mûsa b. İmrân'ın kardeşidir. Ve onun dini üzeredir. Onun gönderildiği şeyle gönderildi. Bunun üzerine halam dedi ki:

— Ey kardeşimin oğlu, acaba o, kıyâmetin nefesiyle (144) beraber gönderileceğini haber almış olduğumuz peygamber midir?

— Ben de ona «Evet» dedim. O:

— Ne âlâ, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gittim ve müslüman oldum. Sonra ev halkıma döndüm onlara emrettim, onlar da müslüman oldular.

Onun kavminin onu yalanlamaları

Dedi ki: İslâmiyeti kabul ettiğimi yahûdilerden gizledim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim ve ona dedim ki:

— Yâ Resûlallah, yahûdiler bâtıl bir kavimdir. Ben istiyorum ki, beni senin odalarından birisine girdiresin ve beni onlardan gizleye-

---

(144) Süheyli dedi ki: Bu kelâm, (Aleyhisselâm)'ın şu sözünün mânâsıdır:

«Muhakkak ben kıyâmetin nefesini iki omuzumun arasında buluyorum.» Bir de şu sözünün mânâsındadırlar:

«Sizin için bir korkutucuyum, benim önümde şiddetli bir azab vardır.» Kim kendisini arayan, yakalamak isteyen bir kimsenin önünde olsa, yakalamak isteyen kimsenin nefesi onun iki omuuz arasında olur.

Bu hadiste nefes, kıyâmetin kopmasını bildiren fitnelerden ibârettir. O fitnelerin başlangıcı, onun ümmeti arasından çıkarak vefât ettiği zaman oldu. İşte o başka bir hadisinde şöyle der:

«Ben ümmetim için bir emânım. Ben gittiğim zaman ümmetime vad olundukları şey gelir.» Bundan sonra fitne oldu sonra kıyâmet gününde yakın olan herc yani fitne ve fesâd olacak. (Aleyhisselâm)'ın şu sözü bu kabîldendir:

«Ben ve kıyâmet işte şöylece gönderildik», yani işâret parmağı ile orta parmağını göstererek bunu söyledi.

sin, sonra onlara benim durumumu sorasın ve o onların içinde benim nasıl olduğumu, İslâmiyete girdiğimi bilmelerinden önce sana haber vereler. Çünkü onlar eğer bunu bilirlerse beni yalanlarlar ve beni ayıplarlar.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni odâlarından birisine soktu, onlar onun yanma geldiler, onunla konuştular ve ondan bazı meesleleri sordular. Sonra onlara dedi ki:

— Husayn b. Selâm, sizin içinizde nasıl bir adamdır? Dediler ki:

— Bizim efendimizdir ve efendimizin oğludur, bizim habrimiz yani din adamımız ve bizim için en bilginimizdir.

Onlar sözlerini bitirdikleri zaman onların yanlarına çıktım ve onlara dedim ki:

— Ey yahûdiler topluluğu, Allah'tan korkunuz ondan sakınınız ve size getirdiği şeye geliniz. Allah'a yemin ederim ki, siz elbette onun Allah Resûlü olduğunu biliyorsunuz. Onu, sizin yanınızda Tevrâtta, ismiyle ve sıfatiyle yazılı olarak buldunuz. Ben muhakkak şehâdet ederim ki; O Resûlullah'dır. Ve ona iman ederim ve onu tastik ederim ve onu tanırım. Onlar da dediler ki:

— «Yalan söyledin.» Sonra bana sövdüler beni ayıpladılar. Ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki:

— Yâ Resûlallah! Sana haber vermedim mi ki onlar bâtıl haksız bir kavimdir. Gadir, yalan ve fücûr ehlidirler.»

Bunun üzerine İslâmımı âşikâr ettim ve ev halkımın İslâmını da âşikâr ettim ve halam Hâlide binti Hâris de müslüman oldu ve dinini güzelce yaşadı.

MUHAYRİK OLAYI

Onun islami ölümü ve vasiyyeti

İbn-i İshâk dedi ki:

Muhayrik habr, âlim bir kimse idi. Zengin, hurmalıklardan malları çok olan bir adamdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sıfatiyle ve kendinde bildiği eşkaliyle biliyordu. Ve ona, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) diniyle bağdaşmak uyuşmak üstün geldi. Bunun üzerine kalmaya devam etti. Nihâyet Uhud günü olduğu ve Uhud da yevm-i Sebt yâni Cumartesi günü olduğu zaman dedi ki:

— Ey yahûdiler topluluğu, vallahi siz elbette bilirsiniz ki Muhammed'in sizin üzerinize üstün gelmesi bir haktan dolayıdır. Dediler ki:

— Bugün Sebt günüdür. O:

— Sizin için sebt yoktur, dedi.

Sonra silâhını aldı ve çıktı nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Uhud'a geldi. Ve kavminden arkasında kalan kimselerle şöyle bir ahid yaptı: «Eğer bu gün ölürsem, benim mallarım, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'indir, Allah'ın muvâfık gördüğü şeyi o mallar hakkında yapar.» İnsanlar birbiriyle savaşmaya başladıkları zaman savaştı ve şehit edildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana bildirildiğine göre — şöyle diyordu: «Muhayrik (145) yahûdilerin hayırlısıdır.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun mallarını aldı. Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'de sadakalarının çoğu işte o mallardan oluyordu.

SAFİYYE'DEN BİR ŞAHİTLİK

İbn-i İshak dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm şöyle haber verdi: Safiyye binti Huyeyy b. Ahtab'dan haber aldım ki o şöyle dedi:

Babama karşı onun çocuklarının içinde en sevgilisi ben idim ve yine amcam Ebû Yâsir'e de en sevgili idim. Onlara hiçbir zaman rastlamadım ki çocukları ile birlikte olduğumuzda beni ona üstün tutmasınlar.

---

(145) Süheylî dedi ki: «Muhayrik müslümandır. Bir müslüman hakkında ne Nasâranın hayırlısıdır, ne de Yahudilerin hayırlısıdır denilmez. Çünkü bu söz onun onlardan bir cüz olmasını gerektirir. Eğer denilirse ki bunu söylemek nasıl câiz olur? Deriz ki o şöyle dedi: Hayırlı Yahud'dur, dedi. Yahudilerin hayırlısıdır, demedi. Yahud da ism-i âlemdir. Özel isimdir, Semûd gibi. Denilir ki onlar Yahuz b. Yakub'a nisbet olunurlar. Sonra zal dal haline geldi böylece yahuz, yahudi oldu. Yahud kelimesinden hem din hem neseb kast edilir. Bunda Peygamberin «o hayırlı bir yahuddur» demesi, o kabileden hayırlı bir kişidir, demektir. Kur'an-ı Kerim'de «onlar dediler ki, hud ve nasara olunuz», meâlindeki âyette ise hud'tan kasıt yalnız yahudiliktir.

(Resulûllah (S.A.M.) Medine'ye Kübada Beni Amr b. Avf'a indiği zaman, babam Huyey b. Ahtâb ve amcam Ebû Yâsir b. Ahtab, sabah karanlığında onun yanına gittiler. Safiyye dedi ki:

— Onlar güneşin batmasına kadar dönmediler. Ve yorgun halsiz düşmüş vaziyette yavaş yavaş yürüyerek geldiler. Onlara sevinçli bir şekilde baktım eskiden yaptığım gibi. Vallahi onlardan hiçbiri bana iltifat edip göz ucuyla dahi bakmadı. Şu kadar var ki onlar üzüntülü görünüyorlardı. Amcam Ebû Yasir'den işittim o babam Huyey b. Ahtab'a şöyle diyordu:

— O, o mu idi? Babam:

— Evet vallahi o idi, dedi. Amcam:

— Onu tanır mısın? dedi. Babam:

— Evet, dedi. Amcam:

— Onun hakkında senin içine doğan nedir? Dedi ki:

— Ona düşmanlık etmek. Vallahi artık ben böyle kalamam.

ENSÂR'IN MÜNÂFIKLARINDAN, YAHÛDİLERİN YANINDA TOPLANANLAR

İbn-i İshâk dedi ki:

Bize isimleri zikr olunan Evs ve Hazrec'in münâfıklarından yahüdilere katılan — Allah'u âlem — Beni Amr'dan = Evs'den olan, sonra Beni Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'den olan, sonra Beni Levzân b. Amr b. Avf'dan olan: Zeveyy b. Hâris'dir.

Beni Hübeyb'den

Beni Hübeyb b. Amr b. Avf'dan: Cülâs b. Süveyd b. Sâmit, bir de onun kardeşi Hâris b. Süveyd vardır.

Cülâs'ın bir meselesi

Cülâs — ki Tebuk gazvesinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den geriye kalan kimselerdendi — şöyle dedi:

— And olsun, bu adam eğer doğru olsa biz eşeklerden daha kötüyüzdür.

Bunun üzerine onlardan birisi olan Umeyr b. Sad onu bu sözünden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdi. Bu Umeyr, Cülas'ın gözetiminde bir kimse idi. Cülâs onun anasını onun babasından sonra aldı. Onunla evlendi. Umeyr b. Sad ona dedi ki:

— Vallahi ey Cülâs sen bana insanların en sevgilisisin ve cömertlik bakımından benim indimde onların en iyisi ve en güzelisin. Ve hoşa gitmeyen bir şeyin kendisine isabet etmesi bana en ağır ve güç gelenisin. Sen bir söz söyledin ki eğer onu senin aleyhine açıklasam seni perişan ve rüsvay ederim. Eğer o sözüne karşı susarsam dinim helâk olur. Onlardan biri bana diğerinden daha kolaydır.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gitti ve Cülâs'ın söylediği şeyi ona zikretti. Bunun üzerine Cülâs, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında Allah'a yemin etti ki:

— Muhakkak Umeyr bana karşı yalan söyledi ben Umeyr b. Sa'd'ın dediği şeyi söylemedim. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onun hakkında şu âyeti kerimesini inzâl buyurdu:

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ »

«(Münâfıklar, o kötü sözü) söylemediklerine (dâir) Allah'a yemin ediyorlar. Andolsun, o küfür kelimesini söylemişlerdir. Onlar müslümanlıklarından sonra yine kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye (cinâyete) de yeltendiler onlar. Halbuki (peygambere ve mü'minlere karşı kin besleyip) intikam almaya yeltenenleri niçin, Allah ile Peygamberinin lütf-u inâyeti ile onları zenginleştirmiş olduğundan başka (meydanda bir sebeb) yoktu. Eğer (nifakdan) tevbe ederlerse onlar için hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, âhirette de, pek acıklı bir azaba uğratır. Yer yüzünde onlar için ne bir yar, ne bir mededkâr da yoktur artık.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Elim, mûci = acı verici demektir. Zür-Rime bir deveyi vasf ederek şöyle dedi:

وَتَرْفَعُ مِنْ صُدُورِ شَمَرْدَلَاتٍ يَصُكُّ وُجُوهَهَا وَهَجٌ أَلِيمُ (1)

«Yüksek develerin göğüslerinden elem verici bir harâretin şiddeti, onların yüzlerine vurur olarak yükselir.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshak şöyle dedi:

Bazıları demişler ki: Cülâs tevbe etti ve tevbesi üzerine güzelce devam etti. Nihâyet o iyilik ve İslâmiyet ile biliniyordu.

Hâris b. Süveyd'den bir mesele

Cülâs'ın kardeşi Hâris b. Süveyd, Uhud gününde, Mücezzer b. Ziyâd el-Belevî'yi ve Kays b. Zeyd-i — ki bu, Beni Dubey'e'den birisidir — katleden kişidir. Müslümanlarla birlikte çıktı ve münâfık idi. İnsanlar birbiriyle karşılaştıkları zaman, o ikisinin üzerine saldırdı ve onları katletti. Sonra Kureyş'e iltihak etti.

İbn-i Hişâm dedi ki: Mücezzer b. Ziyâd, Süveyd b. Sâmit'i, Evs ile Hazrec'in arasında olan harplerden birinde katletti. Uhud günü olduğu zaman Hâris b. Süveyd, Mücezzer b. Ziyâd'ın gafil olduğu bir sırasını aradı ki onu babası sebebiyle katletsin. Nihâyet onu yalnız olduğu bir halde katletti. Ehl-i ilmin birçoklarından işittim ki, şöyle der:

«Kays b. Zeyd'in katl olunmadığına delil şudur ki, İbn-i İshak onu Uhud'un maktulleri içinde zikr etmedi.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Süveyd b. Sâmit'i, Muâz b. Afrâ harpten başka bir yerde hile ile bir ok atıp onu katletti. Onun katli Buâs gününden önce idi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zikrettiklerine göre; Ömer b. el-Hattab'a eğer muvaffak olursa katletmesini emretti, o da bunu kaçırdı. O ise Mekke'ye geldi. Sonra onun kardeşi Cülâs'a tevbe etmesini isteyerek kavmine dönmesi için haber gönderdi. Bunun üzerine Allah Tebârek ve Teâlâ onun hakkında — bana İbn-i Abbâs'dan varan habere göre — şu âyeti kerimesini inzal buyurdu:

«كَيْفَ يَهْدِى اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ
الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» .

«Kendilerine apaçık deliller gelmiş, o peygamberin şüphesiz bir hak olduğuna şâhidlik de etmişler iken îmanlarından sonra küfre sapan bir kavmi Allah nasıl hidâyete erdirir (muvaffak eder?) Allah zâlimler güruhunu hidâyete götürmez.» âyetin sonuna kadar...

Beni Dubeya'dan olan

Münâfıklar içinde Beni Dubeyâ b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'dan Bicâd b. Osmân b. Amir vardır.

Beni Levzan'dan olan

Beni Levzân b. Amr b. Avf'dan: Nebtel b. Hâris vardır. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in — bana varan haberine göre — kendisi için şöyle dediği kimsedir:

— Kim şeytana bakmak isterse Nebtel b. Hâris'e baksın. Bu, cüssesi uzun, siyah, başının saçları kabarık, gözleri kırmızı, yanakları siyaha çalan kırmızı bir adam idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelir onunla konuşur ve ondan söz dinler sonra onun sözünü münâfıklara naklederdi. O şöyle diyen kişidir:

«Muhammed ancak bir üzündür = kulaktır, kim ona bir şey haber verse onu tastik eder doğrular.» Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onun hakkında şu âyetini indirdi:

» وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ «

«(Yine o münâfıkların) içlerinde öyle kimseler vardır ki, peygambere ezâ ederler (onu incitirler) ve: O (her söyleyeni dinleyen) bir kulakdır, derler. De ki: O sizin için bir hayır kulağıdır, Allah'a inanır, mü'minler(in sözün)e inanır. İçinizden îman edenler için de bir rahmetdir o. Allah'ın Resûlünü incitenler (yok mu işte) en acıklı azab onlarındır.»

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Belaclan'nın adamlarından biri haber verdi ki ona şu haber verilmiş:

Cibrîl (Aleyhisselâm), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve ona dedi ki: Senin yanında uzun siyah, başının tüyleri ka-

barık, yanakları siyaha çalan kırmızı, gözleri kızarmış bir adam sana gelir senin yanında oturur, işte o kimsenin ciğeri eşeğin ciğerinden katıdır, senin sözünü münâfıklara nakleder, o halde ondan sakın. Bütün bunlar zikrettiklerine göre; Nebtel b. Hâris'in sıfatıdır.

Beni Dubey'e'den olanlar

Beni Dubey'e'den: Ebû Habibe b. el-Ez'ar vardı. Bu Mescid-i Dırâr'ı inşa eden kimselerdendi. Bir de Salebe b. Hâtib ve Muattib b. Kuşyer vardı. Bunlar o kimselerdi ki: Allah ile muâhede etmişlerdi ki, eğer bize fazlından verirse, Muhammed'i tastik ederiz ve elbette sâlihlerden oluruz. Muattib ise o kimsedir ki, Uhud gününde şöyle demişti: Şâyet idareden bir şey bizde olsaydı, burada katl olunmazdık. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu kavlini indirdi:

وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا

«Bir zümre de canları sevdasına düşmüştü. Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi hakka aykırı bir zan besliyorlar ve bu işten bize ne? diyorlardı.» âyetin sonuna kadar. Bu o kimsedir ki: Ahzâb gününde şöyle demiştir:

«Muhammed bize Kisrâ ve Kayser'in hazinelerini yememizi va'd ediyordu. Halbuki bizden birisi tuvalete giderken bile emin olamıyor. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onun hakkında şu âyetini indirdi:»

« وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا » .

«O vakit münâfıklarla, kalblerinde bir hastalık bulunanlar, «Allah ve Resûlü bize bir aldatıştan başka bir şey va'd etmemiş» diyorlardı.» Bir de Hâris b. Hâtıb onlar içinde vardı.

Muattib ve Hatib'in iki oğlu Bedirlidirler münâfık değildirler

İbn-i Hişâm dedi ki:

Muattib b. Kuşeyr, Salebe ve Hâris yâni Hatib'in bu iki oğlu Beni Ümeyye b. Zeyd'dendirler. Ehl-i Bedir'dendirler. Bunlar münâfık-

lardan değillerdir. Bu, ehl-i ilimden kendisine güvendiğim birinin bana zikrettiğine göre böyledir. İbn-i İshak, Salebe ve Hâris'i, ehl-i Bedr'in isimleri içinde Beni Ümeyye b. Zeyd'e nisbet etmiştir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Abbâd b. Hüneyf, ki bu Sehl b. Huneyf'in kardeşidir ve Behzec, Mescid-i Dırâr'ı yapanlardandırlar. Bir de onlar içinde Amr b. Hizâm ve Abdullâh b. Nebtel vardır.

Beni Sa'lebe'den olanlar

Beni Sa'lebe b. Amr b. Avf'dan Câriye b. Âmir b. el-Attâf ve onun iki oğlu Zeyd ve Mücemmi yâni Câriye'nin bu iki oğlu Mescid-i Dırar'ı mescid edenlerdendir. Mücemmi güzel, genç biri idi ki, Kur'an'ın çoğunu zihninde toplamıştı. Orada onlara namaz kıldırıyordu. Sonra mescid harab edildiği ve Beni Amr b. Avf'dan birtakım adamlar gittikleri zaman, Beni Amr b. Avf mescidinde namaz kılmaya başladılar. Ömer b. el-Hattâb'ın zamanı idi. Mücemmi hakkında onlara namaz kıldırsın, diye söylendi, Ömer de dedi ki:

— Hayır! O Mescid-i Dırâr'da münâfıkların imamı değil mi idi?

O da Ömer'e dedi ki:

— Yâ Emirel-mü'minin, kendisinden başka ibâdete lâyık hiçbir kimse olmayan Allah'a kasem ederim ki onların durumlarından bir şey bilmiyorum. Fakat ben Kur'ân okuyan genç biri idim. Onlarda Kur'ân yok idi. Beni ileri geçirdiler ki onlara namaz kıldırayım. Onların durumunu bilmiyordum. Üstelik onları çok iyi bellemiştim. Derler ki, bunun üzerine, Ömer onu bıraktı, o da kavmine namaz kıldırdı.

Beni Ümeyye'den olanlar

Münâfıklar içinde Beni Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik'den: Vedie b. Sâbit vardı. Bu Mescid-i Dırâr'ı yapan kimselerdendir. Şöyle diyen odur:

— Biz yalnız lâfa dalmış ve şakalaşıyorduk. Bunun üzerine Allah Tebâreke ve Teâlâ şu âyetini inzâl etti:

«وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللّٰهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ
كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُونَ»

«Şâyet onlara (seninle birlikte Tebük'e giderlerken niçin alay ettiklerini) sorsan, and olsun ki, biz ancak (yol zahmetini hissetmemek için lâfa) dalmış bulunuyor, şakalaşıyorduk, derler. De ki: Allah ile O'nun âyetleriyle, O'nun Resûlü ile mi eğlendiriyordunuz?» kıssa-'nın nihâyetine kadar.

Beni Ubeyd'den olanlar

Beni Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik'den: Hizâm b. Hâlid vardır. Bu evinden Mescid-i Dırâr'ın, yapıldığı kişidir. Bir de Bişr ve Râfi'dir. Bunlar da Zeyd'in oğullarıdır.

Beni Nebit'den olanlar

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Beni Nebit'den - Nebit: Amr b. Mâlik b. Evs'dir.

İbn-i İshak dedi ki:

— Sonra Beni Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. el-Evs'den: Mirbe' b. Kayzi vardır. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e; onun bahçesinden Uhud'a giderken geçip:

«Yâ Muhammed, eğer Peygamber isen bahçemin içinden geçmeni helâl etmem.» Ve eline bir avuç toprak aldı sonra şöyle dedi: «Vallahi şayet bilsem ki ben bu toprağı senin gayrına isabet ettirmem, onu sana vururdum.» Bunun üzerine sahâbe topluluğu hemen onu öldürmek için harekete geçti. Bu olayı gören Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

— «Onu bırakınız. O âmadır. Onun kalbi âmadır, onun basireti âmadır.»

Sonra Sa'd b. Zeyd — ki bu Beni Abdil-Eşhel'in kardeşidir — ona ok ile vurdu onun başını yardı. Bir de münâfıklar içinde onun kardeşi Evs b. Kayzi var ki bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Handek gününde «Yâ Resûlallah evlerimiz açık vaziyette düşmana mâruz kalmış. Bize izin ver de onlara dönelim», diyen kimsedir. Allah Teâlâ da onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

« يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا »

«Evlerimiz düşmana mâruzdur, derler, halbuki onlar mâruz değildir, onlar ancak kaçmayı murad ederler.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

— Avret, yâni düşmana açık ve zâyi olan demektir. Onun cemi avrat'dır. Nâbiğe ez-Zübyâni dedi ki:

مَتَى تَلْقَهُمْ لَا تَلْقَ لِلْبَيْتِ عَوْرَةً ‌ ‌ وَلَا الْجَارَ مَحْرُومًا وَلَا الْأَمْرَ ضَائِعًا

«Onlara vardığın zaman eve açık olduğu halde ne komşuya mahrum olarak ne de bir işe zayi olarak varma.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içinde geçmektedir. Ayni zamanda avret: Adamın avreti demektir ki bu onun namusudur. Yine avret, göstermesi ayıp yerler demektir.

Beni Zafer'den olanlar

İbn-i İshak şöyle dedi:

Münâfıklar içinde Beni Zafer'den — ki Zafer'in ismi Kâb b. Hâris b. Hazrec'dir — olanlar: Hâtıb b. Ümeyye b. Râfi'dir. Cüsseli ihtiyar biridir. Câhiliyetinde yaşı büyümüştü. Onun müslümanların hayırlılarından bir oğlu var idi. Ona Yezid b. Hâtib denilirdi. Uhud gününde yaralandı ve yaralar onu yerde bıraktı. Böylece Beni Zafer'in evine götürüldü.

İbn-i İshak dedi ki:

— Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle dedi:

Oradaki müslüman erkek ve kadınlar, onun yanında toplandılar. O, ölmek üzere idi. Onlar şöyle demeğe başladılar: «Ey Hâtib'in oğlu, cennet ile müjdelen.» Bu sırada münafıklığını açığa vuran babası şöyle demeğe başladı: «Evet, bitkiden bir cennet! Vallahi siz bu miskini aldatınız.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Büşeyr b. Übeyrik deonlardandırki, bu zirh hırsızı Ebû Tuime'dir. O kimse ki Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini inzal buyurdu:

وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا

«Nefislerine hâinlik etmiş kimseleri savunma. Çünkü Allah hâinlikde ileri gitmiş günahkârları sevmez.» (146) Bir de münâfıklar içinde Kuzman vardır. Bu onların yukardakilerin müttefikidir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): O, elbette cehennem ehlindendir», diyordu.

Uhud günü şiddetli bir savaş oldu. Müşriklerden birtakım kimseler katl olundu. Onda yaralar açıldı. Onu Beni Zafer'in evine götürdüler. Ona müslümanlardan birtakım kimseler dediler ki:

(146) Bunun kıssası şöyledir: Benî Übeyrik üç kişi idiler: Beşir, Mübeşşir ve Bişr'dir. Bir odayı yardılar veya Bişr yalnız olarak onu deldi. O oda Rifâe b. Zeyd'e âit idi. Onun zırhlarını ve yiyeceklerini çaldılar. Buna muttali olundu. Onun kardeşinin oğlu Katâde b. Numân onları şikâyet için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. Bunun üzerine Esîd b. Urve b. Übeyrik de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi ve şöyle dedi: «Yâ Resûlallah, işte onlar bir âileye saldırdılar, ki o âile ehli salâh ve ehli din kimselerdir ve onlara delil olmaksızın hırsızlık isnad ettiler ve onlar hakkında töhmette bulundular», dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan yana mücâdeleye başladı, hattâ Katâde ve Rifâe'ye karşı gazablandı. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

«Mücadele etme..» âyetini inzâl buyurdu. Ve ayrıca Allah Teâlâ şu âyetini de inzal buyurdu:

«Kim bir hatâ veyâ bir günâh kazanır da sonra onu bir suçsuz(un üstüne) atarsa.» Kendisine çalma suçunu attıkları berî olan kimse, Lebîd b. Sehl'dir. Dediler ki: Biz onu çalmadık onu ancak Lebîd b. Sehl çaldı. Allah da onu bundan beri kıldı. Allah Teâlâ indirdiklerini indirdiği zaman hırsız İbn-i Übeyrik Mekke'ye kaçtı. Selâfe bint-i Sa'd b. Şüheyb'in evine indi. Hasan bin Sâbit o kadın hakkında bir şiir söyledi. Adam kadının evine gittiğinde, kadın kendisi hakkında şiir söylendiğini söyleyip onu ordan kovdu. Bunun üzerine o Hayber'e kaçtı. Orada bir evi delip hırsızlık yapacakken duvarın üzerine yıkılması ile öldü.

— Ey Kuzman müjdeler olsun, bu gün belâya uğradın ve sana Allah yolunda gördüğün şey isâbet etmiştir. Dedi ki:

— Ne ile müjdeleneyim! Vallahi ben ancak kavmimden utandığımdan dolayı gayrete gelip savaştım.

Onun yaraları ona ağrı verdiği ve ona eziyet ettiği zaman okluğundan bir ok aldı ve onunla elinin sinirlerini kesti ve intihar etti.

Beni Abdil-Eşhel'den olanlar

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Beni Abdil-Eşhel'de, bilinen ne bir münâfık erkek ne de münâfık bir kadın yoktu. Ancak Dahhâk b. Sâbit müstesnâ. Bu, Beni Kâb'-den biridir. Sa'd b. Zeyd'in kavmindendir. Münâfıklık ve yahûdileri sevmekle ittiham edilmiştir.

Hassân b. Sâbit şöyle dedi:

مَنْ مُبْلِغٌ الضَّحَّاكَ أَنَّ عُرُوقَهُ ... أَعْيَتْ عَلَى الْإِسْلَامِ أَنْ تَتَمَجَّدَا

أَتُحِبُّ يُهْدَانَ الْحِجَازِ وَدِينَهُمْ ... كَبِدَ الْحِمَارِ، وَلَا تُحِبُّ مُحَمَّدًا

دِينًا لَعَمْرِي لَا يُوَافِقُ دِينَنَا ... مَا اسْتَنَّ آلٌ فِي الْفَضَاءِ وَخَوَّدَا

«Var mı Dahhâk'a bildirecek ki, onun damarları, İslâm için şerefe erememiştir.
Hicâz'ın yahudilerini ve onların dinlerini seversin.
Ey eşek ciğerli, Muhammed'i ise sevmezsin.
Bir dini seversin ki dünya kaldıkça bizim dinimize uymaz.»

Bana varan habere göre; Cülâs b. Süveyd b. Sâmit tevbesinden önce ve Muattib b. Kuşeyr, Râfi b. Zeyd ve Bişr müslüman olarak çağırılırlardı. Onlar hakkında müslümanlardan birtakım kişiler aralarında olan bir husûmetten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dâva açtılar. Onlar ise onlar hakkında kâhinlere dâva açtılar. Bu kâhinler ehl-i câhiliye'nin hâkimleridirler. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onlar hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

« أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ
أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا » .

«Sana indirilen (Kur'an-ı Kerim)'e de, **senden evvel indirilmiş olan** (kitab)**lara da her halde iman ettiklerini boş yere iddiâ edenlere bir bakmadın mı ki onu inkâr etmeleriyle emrolundukları halde yine tağutun yanında** muhâkeme olunmalarını **isterler. Şeytân da onları** (bir daha dönemiyecekleri kadar) **uzak bir sapıklıkla büsbütün sapıtmak ister.»** Âyetin sonuna kadar.

Hazrec'den olanlar

Münâfıklar içinde Hazrec'den olan sonra Beni Neccâr'dan olanlar: Râfi b. Vedie, Zeyd b. Amr, Amr b. Kays ve Kays b. Amr b. Sehl vardır.

Beni Cüşem'den olanlar

Ve Beni Cüşem b. Hazrec'den olan, sonra Beni Selime'den olan kimselerden, Ced b. Kays vardır. Şu sözü söyleyen budur:

«Yâ Muhammed, bana izin ver beni fitneye düşürme!» Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

« وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ »

«Onlardan kimi de bana izin ver, beni fitneye (isyana ve muhâlefete) **düşürme; diyecektir. Haberin olsun ki onlar zaten fitne çukuruna düşmüşlerdir.»** Kıssa'nın sonuna kadar.

Beni Avf'dan olanlar

Beni Avf b. Hazrec'den: Abdullah b. Übeyy b. Selûl vardır. Bu münâfıkların başı idi. Onun yanında toplanırlardı. Şöyle diyen odur:

«And olsun ki Medine'ye dönersek güçlüler, zaifleri çıkartacak.» Bunu *Beni Mustalik gazvesinde söylemiş* idi. Onun bu sözü hakkında bütünüyle «Münâfikûn» Sûresi nâzil olmuştur. Bu sûre, Beni Avf'ten olan Vedia ve Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün kabilesinden olan Mâlik b. Ebû Kaykel Süveyd ve Dais ve Abdullah b. Übeyy b. Selûl haklarında nâzil olmuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Nadir'i muhasara altına aldığı zaman şöyle desise yapmışlardı: Yeri-

nizde sâbit durunuz. Vallahi eğer siz çıkartılırsanız sizinle beraber çıkarız. Ve sizin aleyhinize asla hiçbir kimseye itaat etmeyiz ve eğer katlonursanız, elbette size yardım ederiz. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında şöyle buyurdu:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»

«Ehl-i kitâbdan o küfreden kardeşlerine, «Andolsun, eğer siz yurdlarınızdan çıkarılırsanız biz de muhakkak sizinle beraber çıkarız. Sizin aleyhinizde hiçbir kimseye asla itâat etmeyiz. Eğer sizinle harbedilirse muhakkak ve muhakkak biz, size yardım ederiz», diyen o münâfıkları görmedin mi? Halbuki Allah şâhidlik eder ki onlar hakikaten ve katiyyen yalancıdırlar.» Sûre'den kıssanın şu kısmına kadar sürer:

«كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ»

«(Yahûdileri muhârebeye teşvik eden münâfıkların hâli de) şeytanın hâli gibidir. Çünkü (şeytan) insana küfret, der de o küfredince ben hakikaten senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'dan korkarım», der.

YAHÛDİLERİN AHBÂRINDAN MÜNAFIK OLARAK MÜSLÜMAN OLANLAR

(İslama sığınmak için müslüman görünenler vardı.)

Beni Kaynuka'dan olanlar: Sa'd b. Huneyf, Zeyd b. Lusayt, Numân b. Evfâ b. Amr ve Osmân b. Evfâ vardı. Zeyd b. Lusayt o kimsedir ki Ömer b. el-Hattâb (Radiyallâhü anh) ile Beni Kaynuka çarşısında savaştılar. O Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesi kaybolduğu zaman şöyle diyen kimsedir:

— Muhammed iddia ediyor ki ona gökten haber geliyor. Halbuki o, devesinin bile nerede olduğunu bilmiyor.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, Allah düşmanının onun devesi hakkında dediği şeyin haberi geldi. Allah Tebâreke ve Teâlâ Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e devesini gösterdiği halde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem şöyle dedi:

— Biri dedi ki: «Muhammed iddia ediyor ki, ona göğün haberi geliyor, halbuki o devesinin nerede olduğunu bilmiyor!» Ben vallâhi ancak Allah'ın bana bildirdiğini ve Allah'ın bana gösterdiği şeyi bilirim. O deve şu dağ boğazındadır. Yuları bir ağaca sarılmıştır.»

Bunun üzerine müslümanlardan birtakım adamlar gittiler ve onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği yerde ve vasfettiği gibi buldular. Münâfıklardan biri de, Râfi b. Hüreymile'dir. Bu o kimsedir ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bize varan habere göre — öldüğü zaman şöyle demiştir:

«Bu gün münâfıkların büyüklerinden bir büyük öldü.» Bir de Rifâe b. Zeyd b. Tâbût vardır. Bu o kimsedir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun için:

«O küffarın büyüklerinden biridir» demiştir. Bu şöyle olmuştur: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Mustalik gazvesinden dönerken üzerine rüzgâr şiddetle estiği ve müslümanlar onun halinden korktuğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

«Korkmayınız ancak küffârın büyüklerinden bir büyüğün ölümünden dolayı bu rüzgâr esmiştir.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği zaman Rifâe b. Zeyd b. Tâbût'u bu rüzgârın estiği işte o günde ölmüş buldu. Silsile b. Berham ile Kinâne b. Sûriyâ da münâfıklardandırlar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinden münâfıkların kovulması

İşte bu münâfıklar Mescidde hazır bulunuyorlar, müslümanların sözlerini dinliyorlar, masharaya alıyorlar ve onların dinleriyle istihzâ ediyorlardı.

Bir gün mescidde onlardan bir gurup toplandılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onların kendi aralarında fısıldaştıklarını gördü. Birbirine yapışmış vaziyette idiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların çıkartılmasını emretti, şiddet-

li bir şekilde mescidden çıkartıldılar. Ebû Eyyûb —ki bu Hâlid b. Zeyd b. Kü leyb'dir, Amr b. Kays'a doğru kalktı —ki bu da Beni Ğanm b. Mâlik b. Neccâr'dan birisidir — câhiliyette onların ilâhlarının sâhibi idi — onu ayağından tuttu, sürükledi ve mescidden çıkarttı. O şöyle diyordu:

— Ey Ebû Eyyûb beni, Benû Salebe hurma kurutma yerinden mi çıkartıyorsun!

Sonra yine Ebû Eyyûb, Râfi b. Vedie'ye döndü —ki bu Beni Neccâr'dan biridir — onu boynundan ridâsiyle tuttu sonra onu şiddetli bir şekilde çekti ve yüzüne bir şamar vurdu, sonra da onu mescidden çıkarttı. Ebû Eyyûb ona şöyle diyordu:

— Ey habis münâfık sana yuhlar olsun! Ey münâfık, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinden geldiğin yere geri dön.

İbn-i Hişâm:
«Yâni geldiğin yoldan geri dön.» Şâir şöyle dedi:

فَوَلَّى وَأَدْبَرَ أَدْرَاجَــــهُ   وَقَدْ بَاءَ بِالظُّلْمِ مَنْ كَانَ ثَمَّ

«Geldiği yerden geri döndü ve orada olan zulm edilerek döner.»

Amâre b. Hazm, Zeyd b. Amr'a doğru kalkıp yürüdü. Bu sakalı uzun bir adam idi. Onun sakalından tuttu onu şiddetli bir şekilde çekti ve mescidden çıkarttı. Sonra Amâre ellerini birleştirdi onun göğsüne şiddetli bir yumruk vurdu, bu yumruktan yere düştü. «Ey Amâre! Beni hırpaladın.» diyordu.

Amâre dedi ki, ey münâfık, Allah seni uzak etsin, Allah'ın senin için hazırlamış olduğu azab bundan daha şiddetlidir. Öyle ise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidine katiyyen yaklaşma.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Metinde geçen Ledm: Avucun içiyle darb etmektir. Temim b. Übey b. Mukbil şöyle dedi:

وَلِلْفُؤَادِ وَجِيبٌ تَحْتَ أَبْهَرِهِ   لَدْمَ الْوَلِيدِ وَرَاءَ الْغَيْبِ بِالْحَجَرِ

«Kalb için kalb damarının altında bir vazife vardır.
Çukur yerin ötesinde Velid'e taş ile bir tokat vurdu.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Metinde geçen gayb, toprağın çukurlaşan yeridir. Ebher de, kalbin damarıdır.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebû Muhammed kalktı, — ki bu Beni Neccâr'dan bir adamdır, Bedirlidir. Ebû Muhammed Mesûd b. Evs b. Zeyd b. Esrem b. Zeyd b. Salebe b. Ğanm b. Mâlik b. Neccâr'dır, Kays b. Amr b. Sehle karşı koydu. Kays bir genç idi. Münâfıkların içerisinde ondan başka bir genç bilinmiyordu. Onu mescidden kafası üzere sürterek çıkarttı.

Belhudre (147) b. Hazrec'den bir adam kalktı — ki bu Ebû Sa'd el-Hudri'nin kavmidir. ona, Abdullah b. Hâris denilir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), münâfıkları mescidden çıkarmayı emrettiği zaman bir adama doğru kalktı — ki o adama Hâris b. Amr denilirdi ve o perçemli idi — o da onun perçeminden tuttu ve onu o perçemiyle şiddetli bir şekilde yerden sürükleyerek mescidden attı. Münâfık şöyle diyordu:

— «And olsun ki ey İbn-i Hâris katı davrandın. O da ona dedi:

— Sen buna ehilsin ey Allah düşmanı! Çünkü Allah'dan senin hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidine asla yaklaşma, diye vahy geldi. Çünkü sen necissin.

Beni Amr b. Avf'dan bir adam onun kardeşi Züveyy b. Hâris'e doğru kalktı ve onu şiddetli bir şekilde mescidden çıkarttı ve ona «yuh olsun» dedi. Ve dedi ki: «Şeytan ve şeytanın işi sana galebe çaldı.»

İşte bunlar o zaman mescidde hazır bulunan ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, çıkartılmalarını emrettiği münâfık kimselerdir.

---

(147) Bel-Hudre ile Beni'l-Hudre'yi kasd eder. Nitekim Bel-Hâris ile Beni'l-Hâris kast edilir.

BAKARA SÛRESİNDE MÜNÂFIKLAR VE YAHÛDİLER HAKKINDA NÂZİL OLAN ÂYETLER

Ahbâr (*) hakkında nâzil olan âyetler

İşte bu Yahûdilerin ahbarı (âlimleri), Evs ve Hazrec'in münâfıkları hakkında Bakara sûresinin baş tarafından yüzüncü âyetine kadarı — bana bildirilen habere göre — nâzil olmuştur. Vallahu âlem.

Allah Sübhânehu ve bi hamdihi şöyle der:

« الٓمٓ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ »

«Elif lâm mim, bu bir kitab'dır, onda şek şüphe yoktur.»
İbn-i Hişâm dedi ki: Sâide b. Cüeyye el-Hüzelî şöyle şiir söyledi:

فَقَالُوا عَهِدْنَا الْقَوْمَ قَدْ حَصَرُوا بِهِ ... فَلَا رَيْبَ أَنْ قَدْ كَانَ ثَمَّ لَحِيمُ

«Ve dediler ki kavim ile ahidleştik onu muhâsara etmişlerdir. Şunda şübhe yoktur ki orada maktul bulunmuştur.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Reyb ribe = şübhedir. Hâlid b. Züheyr el-Hüzelî şöyle dedi:

* كَأَنَّنِي أُرِيبُهُ بِرَيْبِ *

«Sanki ben ondan şübheleniyorum.»

İbn-i Hişâm dedi ki, onlardan şöyle rivâyet edenler vardır:

* كَأَنَّنِي أَرَبْتُهُ بِرَيْبِ *

«Sanki ben ondan şübhelendim.»

(*) Ahbar: Yahudi âlimleri demektir.

Bu beyt, onun birtakım beytleri içindedir. Bu, Ebû Züeyb el-Hüzelî'nin kardeşinin oğludur.

« هُدًى لِلْمُتَّقِينَ »

«O kitap müttakiler için mahzı hidâyettir».

Yâni o müttakiler ki, Allah'dan bildikleri hidâyeti terk etmekten, Onun cezasından sakınırlar ve onlara gelen hidayeti tasdik etmekle onun rahmetini umarlar.

« اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ »

«O kimseler ki gaybe iman ederler ve namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıkdan nafaka verirler.» Yâni namazı farzı olduğu şekilde yerine getirirler ve zekâtı, ne tuttuğunu hesâb ederek verirler.

« وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ »

«Ve o kimseler ki sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler.» Yâni seni Allah (Azze ve Celle)'den getirdiğini ve senden önceki peygamberlerin getirdiklerini tastik ederler, aralarını ayırmazlar. Rablerinden gelen şeyleri inkâr etmezler.

« وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ »

«Âhirete de onlar kesinlikle yakinen îman ederler.» Yâni diriliş, kıyâmet, cennet, cehennem, hisâb ve mizâna...»

« أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ »

«İşte onlar Rablerinden bir hidâyet üzeredirler.» Yâni Rablerinden bir nur üzere ve onlara gelen şeyde istikâmet üzeredirler.»

«وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»

«Ve felâh bulanlar da onlardır.» Yâni o kimselerdir ki istedikleri şeye kavuşmuşlar ve kendisinden kaçtıkları şeylerin şerrinden kurtuluşa ermişlerdir.

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا»

İnkâr eden kimseler» yani sana indirileni inkâr eden kimseler... Her ne kadar «Biz senden önce bize gelen şeylere iman etmişizdir» deseler bile...

«سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»

İster onları korkut ister korkutma onlar iman etmezler.» Yani onlar, senin onların kitablarında olan yazılr evsafını inkâr ederler. Ve sana iman etmek üzere onlardan alınan ahdi inkâr ederler. Sana gelen şeyleri ve kendilerindeki vahyi inkâr ederler. O halde senden korkutma ve sakındırmayı nasıl dinlerler. Çünkü onların yanında ki sana dair bilgileri de inkâr ediyorlar.

«خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ»

«Allah onların kalblerine mühür vurmuştur, kulakları ve gözleri üzerinde perde vardır.» Yâni kesinlikle bulacakları hidâyetten perdelidirler. Yâni sana Rabbinden gelen hak olan şeyle seni tekzib etmeleriyle böyledirler. Her ne kadar senden önceki olan şeylerin hepsine iman etseler bile. Sana karşı olmalarından ötürü onlar için büyük azab vardır.

İşte bu, bildikleri halde hakkı yalanlayan yahûdilerin din âlimleri hakkında nazil olmuştur.

Evs ve Hazrec'in münâfıkları hakkında nâzil olan âyetler

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ»

«İnsanlardan diyenler vardır ki, biz Allaha ve âhiret gününe iman ettik, halbuki onlar iman etmiş değillerdir.» Yâni Evs ve Hazrec'den olan münâfıklar ile onların durumu üzere olan kimseler...

يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

«Allaha ve iman eden kimselere hile ederler, halbuki onlar başkasına değil ancak kendilerine hile ederler ve kendileri bunu bilmezler. Onların kalblerinde maraz vardır.» Yâni vesvese (şübhe hastalığı) vardır.

«فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا»

«Böylece Allah onların marazını artırdı.» Yâni şübhelerini...

«وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ. وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ»

«Tekzib ettikleri şey sebebiyle onlar için çok acıklı bir azab vardır. Onlara yeryüzünde fesad çıkarmayınız, denildiği zaman derler ki; islâh edenler ancak bizleriz.» Yâni ancak mü'minlerden ve ehli kitabdan olan iki fırkanın arasını islâh etmeyi murad ediyoruz. Allah Teâlâ ise onlar hakkında şöyle der:

«أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ
النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ .
وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ»

«Haberiniz olsun ki onlar ancak müfsidlerdir fakat bunu bilmezler. Onlara «insanların iman etmeleri gibi iman ediniz», denildiği zaman derler ki; sefihlerin iman etmesi gibi mi iman edeceğiz! —Ha-

beriniz olsun ki ancak sefihler onlardır, fakat bunu bilmezler. İman eden kimselerle bir araya geldikleri zaman derler ki biz iman ettik. — Şeytanlarının yanında tenha oldukları zaman...» Onlara hakkı yalanlamayı ve Resûlün getirdiği şeylerin hilâfını emreden yahûdilerde nolan şeytanlarının yanına gittikleri zaman...

« قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ »

«Derler ki biz sizinle beraberiz.» Yâni sizin dininizdeyiz.

« إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ »

«Biz ancak istihza edicileriz.» Yâni biz ancak millet ile istihza ediyoruz ve onlarla oynuyoruz eğleniyoruz. Allah (Azze ve Celle) şöyle der:

« اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ».

«(Asıl) Allah onlarla istihza eder ve onların taşkınlıkları azgınlıkları içinde serseri dolaşmalarına mühlet verir.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Yamehun» «yuharun» şaşarlar demektir. Arablar şöyle der: Recülün emihün ve âmihün yâni hayran adam demektir. Rüûbe b. Accâc bir beldeyi şöyle vasıflar:

أَعْمَى الْهُدَى بِالْجَاهِلِينَ الْعُمَّهْ

«Şaşkın câhiller hidâyetin âması.»

Bu beyt onun bir ürcûzesindedir. Ummeh âmeh'in cemidir. Amihe'ye gelince onun cemi amihûn'dur. Kadın ise amihe ve amhâdır.

« أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ »

«Onlar o kimselerdir ki dalâleti hidâyetle satın alırlar.»

Yâni küfrü iman ile...

« فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ »

«Oysa ne ticaretleri kar etti ne de yolu buldular.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Allah Teâlâ onlar için bir darb-ı mesel söyledi ve şöyle dedi:

« مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ »

«Onların misali ateş yakan kimsenin misali gibidir ki etrafını o ateş aydınlattığı zaman Allah onların ışıklarını giderir ve onları zulmatlarda bırakır, onlar da görmezler.» Yâni hakkı görmezler ve ona kail olmazlar, nihâyet onlar onunla küfür zulmetinden çıktıkları zaman onu inkâr etmeleriyle ve onda nifâk etmekle onu söndürürler. Allah da onları küfür zulmetinde bırakır onlar hidâyeti görmezler ve hak üzere istikâmet bulmazlar.

« صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ »

«Onlar sağırdırlar, dilsizdirler ve kördürler ve onlar dönmezler.» Yâni hidâyete dönmezler. Hayırdan sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler hayra dönmezler ve kurtuluşu bulamazlar. Üzerinde bulundukları hal üzere oldukları müddetce öyledirler.

« أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ».

«Yâhud onların hâli gökten buluttan boşanan yağmura tutulmuşun hâli gibidir ki onda o yağmurda karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek çakışı vardır. Ölüm korkusiyle yıldırımlardan parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah kâfirleri çepçevre kuşatandır.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Sayyib, matar yâni yağmur. Bu sâbe yasûbü'dendir. Tıpkı: Seyyid, sade yesûdü'den. Meyyit, mâte yemûtü'den olduğu gibi. Bunun cemi Seyâib'dir. Alkame b. Abade —ki bu Beni Rebie b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim'den birisidir, şöyle dedi:

كَأَنَّهُمْ صَابَتْ عَلَيْهِمْ سَحَابَةٌ صَوَاعِقُهَا لِطَيْرِهِنَّ دَبِيبُ

«Sanki yıldırımları kuşlara vuran buluttan onların üzerine yağmur yağdı.»

Ve o manzumda şu vardır:

فَلَا تَعْدِلِي بَيْنِي وَبَيْنَ مُغَمَّرٍ سَقَتْكِ رَوَايَا الْمُزْنِ حَيْثُ تَصُوبُ

«Ey kadın, benimle tecrübesi olmayanı bir tutma.
Seni bulutların su taşıyıcıları, onlardan yağmur yağdığı zaman sularlar.»

Bu iki beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Yâni onlar, içinde bulundukları küfrün zulmetinden dolayı ve size karşı muhâlefet ve emniyetsiz durumda olmalarından ötürü katilden sakındıkları için bulutun karanlığında ölümden sakınan yıldırımlardan parmaklarını kulaklarına koyan gibidirler. Allah bunları onlara ceza olarak indiriyor.

« يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ »

«Az kalsın ki şimşek onların gözlerini alsın.» Çünkü hakkın ışığı şiddetlidir.

« كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا »

«Onlar her ziyalandırıldıkca onda yürürler ve onlar üzerine karanlık olunca kalırlar.» Yâni hakkı bilirler ve onunla konuşurlar. Onlar buna kail olmalarından dolayı istikâmet üzeredirler. Ondan kurtulup küfürde eski hallerine döndükleri zaman şaşkınlık içinde kalırlar.

« وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ »

«Şâyet Allah dileseydi elbette onların işitmelerini ve görmelerini götürürdü.» Yâni bilinmesinden sonra hakkı terketmelerindn dolayı...

« إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ »

«Şüphesiz Allah her şeye hakkiyle kaadirdir.»
Sonra Allah, kâfirlere ve münafıklara hitaben şöyle dedi:

« يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ »

«Ey insanlar, Rabbinize ibâdet ediniz.» Yâni Rabbinizi tevhid ediniz birleyiniz.

« الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ . الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ
رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ».

«O Rab ki sizi ve sizden öncekileri yaratmıştır. Taki takvâ sâhibi olasınız. O (Rab) ki yeryüzünü sizin (ikamet ve istirâhatiniz)

için bir döşek, göğü (yüksek tavan ve kubbe gibi) bir bina yaptı. O gökten su indirip onunla türlü türlü semerelerden (meyvalardan, mahsûllerden) sizin için rızık çıkardı. O halde, kendiniz bilip dururken (yaratılan o şeylerle) Allah'a eşler koşmayın.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm dedi ki: el-Endâd, emsâl demektir. Onun müfredi, nidd'ir. Lebid b. Rebia dedi ki:

أَحْمَدُ اللّٰهَ فَلَا نِدَّ لَهُ   بِيَدَيْهِ الْخَيْرُ مَا شَاءَ فَعَلْ

«Allah'a hamd ederim ki, Onun bir misli yoktur.
Hayır, onun ellerindedir; dilediğini yapar.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Yâni ne menfaat veren ne de zarar veren emsallerden Allah'ın gayrını O'na ortak kılmayınız. Siz bilirsiniz ki, O'nun gayrı sizi rızıklandıran hiçbir Rab yoktur. Ve bilirsiniz ki, Resûlullah'ın sizi dâvet ettiği, Allah'ı tevhid etmek ancak hak olup onda şübhe yoktur:

«وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا»

«Eğer kulumuza indirdiğimiz şeylerden bir şeyde şüphede iseniz.» Yâni size getirdiği şeylerden bir şey hakkında şekte iseniz:

«فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ، وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ»

«Onun mislinde bir sûre getiriniz ve Allah'ın gayrından olan **şâhidlerinizi çağırınız.»** Yâni üzerine olduğunuz hal için size yardım eden kimselerden gücünüz yettiği kadar çağırınız.

«إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ»

«Eğer doğrulardan iseniz. Eğer yapamazsanız ki elbette yapamayacaksınız.» Ve sizin için hak tebeyyün etmiştir.

« فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ »

«O ateşten korkunuz ki, onun yakacakları insanlar ve taşlardır. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.» Yâni sizin üzerine bulunduğunuz küfür gibi şeyler üzere bulunan kimseler için hazırlanmıştır.

Sonra onları teşvik etti ve onları Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için onlara geldiği zaman onlardan aldığı ahdi bozmalarından sakındırdı. Onlara onları yarattığı zamanki yaratılışlarının başlangıcını babaları Âdem (Aleyhisselâm'ın durumunu ve onun işini ve taatına muhalefet ettiği zaman ona nasıl bir şey yapıldığını onlara hatırlattı. Sonra yahûdilerin âlimlerine hitaben şöyle dedi:

« يَابَنِى إِسْرَائِيلَ »

«Ey İsrâil oğulları.»

« اذْكُرُوا نِعْمَتِىَ الَّتِى أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ »

«Üzerinize in'am ettiğim, verdiğim benim nimetlerimi hatırlayınız.» Yâni sizin ve babalarınızın yanında olan musibetten kurtulmalarını hatırlayınız ki o zaman Fir'avn'den ve onun kavminden onları kurtarmışımdır.

« وَأَوْفُوا بِعَهْدِى »

«Ahdimi ifâ ediniz.» O ahid ki, sizlerden, Peygamberim Ahmed için, o size geldiği zaman aldım.

« أُوفِ بِعَهْدِكُمْ »

«Ki sizinle olan ahdimi yerine getireyim.» Onu tastik etmek ve

ona tâbi olmak üzere sizin üzerinizde olan yükler ve sizin işlediğiniz günahlarınız sebebiyle sizin boynunuzda olan tasmaları kaldırmakla size va'd etmiş olduğum şeyi yerine getireyim.

«وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ»

«Bana sağınınız.» Yâni sizden önce babalarınıza bilmiş olduğunuz sûret ve şekillerinin değiştirilmesi ve başka fiillerinin cezâsından dolayı indirmiş olduğum şeyleri size indirmemden bana sığınınız.

«وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ»

«Sizdeki vahyi tastik eden olduğu halde indirmiş olduğum şeye iman ediniz ve onu ilk inkâr edenler olmayınız.» Halbuki onun hakkında başkasında olmayan bir ilim sizde mevcuddur.

وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ. وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

«Benden sakınınız. Hakkı bâtıl ile karıştırmayınız ve bildiğiniz halde hakkı ketm etmeyiniz.» Yâni Resûlum ve onun getirdiği şeyi bilmeğe dâir yanınızdaki bilgileri gizlemeyiniz. Halbuki siz onu kendi kitabınızda bilip evsafını görüyorsunuz.

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

«İnsanlara iyilikle emredip de siz kendinizi unutur musunuz? Halbuki siz kitabı okuyorsunuz, hiç akletmez misiniz.» Yâni siz, yanınızda olan peygamberlik ve Tevrât'tan olan ahid gibi şeylerle insanları küfürden nehy edersiniz de kendinizi terk mi edersiniz. Yâni siz evsafı onlarda olan Resûlümü tastik hakkında size olan ahdimi inkâr ediyorsunuz ve misakımı bozuyorsunuz ve Kitabıma dâir olan bildiğiniz şeyi inkâr ediyorsunuz.

Onlara, onların işledikleri işleri, «buzağı» hakkında yaptıkları şeyi ve tevbelerini kabul etmesi ve onları sürmesi ve «bize Allah'ı göster» sözlerini söyleyip başlarına vurdu :

«أَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً»

Onlar dediler ki: «Allah'ı bize âşikâr göster.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Cehreten», gözle görülen açık seçik demektir. Ebul-Ahzer el-Humani — ki onun ismi Kuteybe'dir — dedi ki:

يَجْهَرُ أَجْوَافَ الْمِيَاهِ السُّدُمُ

«Çok eskiden beri gelmekte olan suların içlerini âşikâr eder.»

Bu beyt onun bir urcûzesindedir.

Yecherü: Suyu izhâr eder ve onu örten kum ve başkasını ondan açar, demektir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Allah, yıldırımın onlara çarpmasını ve ölmelerinden sonra onları diriltmesini ve onları bulut ile gölgelendirmesini, onlara men ve selvâyı = kudret helvası ile kuş etini indirdiğini ve onlara:

«ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ»

«Secde ederek kapıdan giriniz ve «bizi af et» diyiniz.» Yâni size emrettiğim şeyi söyleyiniz ki onunla sizin günahlarınızı sizden indireyim sileyim, dediğini ve onların onun emrini alaya almalarını ve onların o istihzâ etmelerinden sonra onları sürgüne mecbur ettiğini anlatır.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Menn bir şeydir ki seherde onların ağaçları üzerine düşer idi. Ve onu bal gibi tatlı bir şekilde koparırlardı. Ve onu içer ve yerlerdi. A'şâ Beni Kays b. Sa'lebe şöyle dedi:

لَوْ أُطْعِمُوا الْمَنَّ وَالسَّلْوَى مَكَانَهُمُ مَا أَبْصَرَ النَّاسُ طُعْمًا فِيهِمُ نَجَعَا

«Şâyet yerlerinde men ve selvâyı yeselerdi insanlar onlar içinde daha yararlı yemekler görmezlerdi.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Selvâ bir kuştur. Onun müfredi Selvâttır. Denilir ki, o Sümânâ kuşudur ve denilir ki; bal'a da selvâ denilir. Hâlid b. Züheyr el-Hüzeli şöyle dedi:

وَقَاسَمَهَا بِاللهِ حَقًّا لَأَنْتُمُ   أَلَذُّ مِنَ السَّلْوَى إِذَا مَا نَشُورُهَا

«Ona Allah hakkiyle gerçekten kasem etti ki, siz neşrettikleri zamanki selvadan daha lezzetlisiniz.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Hitta: Yâni bizden günahlarımız indir demektir.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Onların değiştirdiklerinden biri de: (Sâlih b. Keysân Sâlih=Tev'eme binti Ümeyye b. Halef'in mevlâsından, o da Ebû Hureyre'den naklen ve kendisini itham etmediğim biri İbn-i Abbâs'dan, o da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyetle bana bildirdi ki, şöyle buyurdu:)

Secde ederek saflar hâlinde girmeleriyle emr olundukları kapıdan girdiler, onlar «hıntun fi şairin» yâni «arpaya karşı buğday» dediler, yani istiğfarla emr edildikleri halde bu emri böyle değiştirdiler.

İbn-i Hişâm dedi ki: «Hindetun fi şeiretin» diye rivâyet olunur.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Mûsa, kavmi için su taleb ettiğini ve ona asâsını taşa vurmesiyle emrolunmasını hatırlattı: Onlar için ondan on iki gözlü kaynak oluştu. Her bir sıbt = kol için bir göz olup ondan su içiyorlardı. Her bir sıbt (148) kendisinden su içtiği gözesini bilmiş oldu. Onların da Mûsa (Aleyhisselâm)'a şu sözleri oldu:

«لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ
بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا» .

(148) Benî İshâk'da Esbât, Benî İsmâil'de kabîleler gibidir.

«Biz bir tek taama sabretmeyiz, o halde bizim için Rabbinden dua et bize yerin bitirdiği şeylerden baklasından hıyarından ve fümundan bir şeyler çıkartsın.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Fum buğdaydır. Ümeyye b. Ebi'ssalt es-Sekafi dedi ki:

فَوْقَ شِيزَى مِثْلِ الْجَوَابِي عَلَيْهَا   قِطَعٌ كَالْوَذِيلِ فِي نَقِيِّ فُومِ

«Havuzları gibi ağaçtan büyükçe bir su kabının üstünde birtakım parçalar vardır ki, fumun yani buğdayın özünde gümüş gibidir.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Vezil, gümüşün parçalarıdır. Fum kamhdir onun müfredi Fume'dir. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا .

«Mercimeğinden ve soğanından.» istiyoruz dediler.

Allah dedi ki:

قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ «

«Hayırlı olan şeyle mi ednâ olan şeyi değiştirirsiniz. Mısra ininiz, çünkü sizin için istediğiniz şey vardır.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Fakat onlar yapmadılar.

Sonra Allah, va'dlerini yerine getirmelerini, Tur'u onların üstüne çıkarttığını hatırlattı. Onlarda olan mesh de hatırlattı. İşledikleri şeyler sebebiyle Allah onları maymun şekline çevirmişti. Bir de ineği de hatırlattı ki Allah onu onlara ihtilâfa düştükleri ölü meselesinde ibret gösterdi. Sonra Allah onlara ineğin sıfatı hakkında Mûsâ (Aleyhisselâm)'a karşı onların tereddüdünden sonra emrini beyân etti. Bundan sonra da onların kalblerinin kasvetini hatırlattı. Hattâ kalblerin taşlar gibi daha da şiddetli bir kasvet içerisinde olduklarını da. Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

«وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ
فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ»

«Taşlardan muhakkak nehirlerin kaynar olanı vardır, onlardan yarılıp da kendisinden su çıkanı vardır, onlardan Allah'ın haşyetinden yere ineni vardır.» Yâni taşlar içinde sizin kalblerinizden daha yumuşağı vardır.

«وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ»

«Allah sizin yaptıklarınızdan gafil habersiz değildir.»

Sonra Muhammed (Aleyhisselâm) ve onunla beraber olan mü'minlerin, ümidini kastederek dedi ki:

«أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ
ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ»

«Size îman etmelerini mi umuyorsunuz halbuki onlardan bir fırka Allah'ın kelâmını dinliyorlardı sonra onu bilir oldukları halde ve öğrendikleri halde onu tahrif ederler.» Âyet-i kerimede «Tevfât'ı dinlerler» sözü onlardan herkesin dinlediği demek değildir. Fakat onlardan hasseten bir fırka dinler, demektir.

İbn-i İshâk bana bâzı ehli ilimden naklen bildirildiği şeye göre dedi ki:

Mûsa'ya dediler ki:

— Ey Mûsa bizimle Allah'ın görülmesi arasına bir bölme girdi seninle konuştuğu zaman onun kelâmını bize de dinlet. Bunun üzerine Mûsa (Aleyhisselâm) bunu Rabbinden taleb etti. O da ona evet, dedi. Onlara emret paklansınlar temizlensinler veya elbiselerini temizlesinler ve oruç tutsunlar. Onlar da bunu yaptılar. Sonra onlarla çıktı ve nihâyet onları Tûr'a getirdi. Bulut onların üzerini örttüğü zaman Mûsa onlara emretti, onlar da secdeye kapandılar ve Rabbi ile konuştu. Tebâreke ve Teâlâ'nın kelâmını dinlediler, anlayacakları şekilde onlara emr ve nehy ettiğini işittiler. Sonra o kelâmı Benî İsrail'e götürdü. Onlara geldiği zaman onlardan bir fırka onlara emrettiği şeyi tahrif edip dediler ki:

Mûsa, Beni İsrâil'e «Şüphesiz Allah size şunu şunu emretmiştir», lediği zaman işte Allah (Azze ve Celle)'nin zikrettiği bu fırka Allah'ın onlara söylediğinin hilâfına olarak «ancak şöyle şöyle dedi» liye Mûsa'ya muhalif gittiler.

Bunlar Allah (Azze ve Celle)'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ine söylemekle kasdettiği kimselerdir.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا »

«İman edenlerle bir araya geldikleri zaman biz iman ettik dediler.» Yâni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iman ettik. Fakat hasseten size rastladıkları zaman bunu söylerler. Birbiriyle yalnızca başbaşa kaldıkları zaman Arablar ile bunu konuşmayınız, dediler. Çünkü siz onlara karşı hep bu meseleyi açıyordunuz. Yâni onlara karşı olarak bu size açılmıştır. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onlar hakkında şu âyetini inzal buyurdu:

« وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ »

«(Yahûdi münâfıklar) **iman edenlere kavuştukları zaman, inandık, derler. Birbirine** (dönüp) **halvet oldukları vakit ise** (aralarındaki ileri gelenler, münâfıklık eden arkadaşlarına) **Allah'ın size açtığı şeyi** (Resûlullah'ın sıfatlarına ve saireye dâir Tevrat'ta öğrettiklerini) **mü'minler onunla Rabbiniz katında** (aleyhinizde) **kuvvetli delil getirsinler diye mi onlara söyleyip duruyorsunuz? Buna aklınız ermiyor mu? derler.»** Yâni onun bir Peygamber olduuğnu ikrar ediyorsunuz. Ve biliyorsunuz ki Allah ona tâbi olmanız için sizden misak almıştı. Ve adamlarınız size haber veriyor ki beklediğimiz ve kitabımızda bulmakta olduğumuz Peygamberdir. Onu inkâr ediniz ve onların gözü önünde ikrar etmeyiniz. Allah (Azze ve Celle) de şöyle buyurur:

« أَوَلاَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لاَ يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلاَّ أَمَانِيَّ »

«Onlar bilmiyorlar mı ki Allah, ne gizlerlerse, ne açıklarlarsa (hepsini) bilir. Onların içinde ümmiler de var ki Kitabı (Tevratı) bilmezler (Bütün bildikleri yalnız reislerinin telkin ettikleri) bir sürü kuruntu ve yalandan başkası değil.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm, Ebû Ubeyde'den rivâyetle dedi ki:

«İllâ emâniyye» «illâ kıraate» demektir. Yâni ancak okumasını bilirler. Çünkü ümmi, okuyan yazamayan kimsedir. Der ki; yazmayı bilmezler, onlar ancak onu okurlar.

İbn-i Hişâm Ebû Ubeyde ve Yunus'dan rivâyetle dedi ki: O ikisi Kur'an'daki bu kelimeyi Arabların söylediğine göre tevil ettiler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Yûnus b. Habib en-Nahvi ve Ebû Ubeyde haber verdiler ki Arablar karae = okudu mânasına temenna derler. Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın kitâbında ise:

« وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلاَ نَبِيٍّ إِلاَّ إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ »

«Biz senden evvel hiçbir resûl, hiç bir nebî göndermedik ki o, (bir şey) arzu ettiği zaman şeytan onun dilediği hakkında ille (bir fitne meydana) atmış olmasın.» Dedi ki: Bana Ebû Ubeyde en-Nahvî şu şiiri söyledi:

تَمَنَّى كِتَابَ اللهِ أَوَّلَ لَيْلِهِ وَآخِرَهُ وَافَى حِمَامُ الْقَادِرِ

«Allah'ın kitabını gecesinin başında okudu ve onun sonunda ölümün kaderleri yerine geldi.»

Bana yine şu şiiri okudu:

«Allah'ın kitabını gece yalnızca okudu, Dâvud da Zebûr'u teennî üzere okudu.»

Emaniyy'in müfredi ümniyyedir. Emâniy yine adamın mal veyâ başka şeyi temenni etmesi, demektir.

İbn-i İshâk dedi ki:

« وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَظُنُّونَ »

«Onlar ancak zan ederler.» Yâni kitabı bilmezler ve onda olan şeyleri idrak etmezler. Onlar senin nübüvvetini yalnız bir zan ile inkâr ederler.

« وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ »

«Onlar derler ki; ateş bize isabet etmeyecek, ancak sayılı birkaç gün isâbet edecek. De ki: Allah'ın katından yoksa bir ahid mi aldınız. Allah ahdinden caymaz. Yoksa Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz.»

Yahûdilerin âhirette azâbın azlığını iddiâ etmeleri ve Allah'ın da onlara karşı bu fikirlerini red etmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Zeyd b. Sâbit'in mevlâsı, İkrime'den veya Saîd b. Cübeyr'den naklen, o da İbn-i Abbâs'dan naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi, yahûdiler şöyle diyorlardı: Dünyanın müddeti ancak yedi bin senedir. Allah dünya günlerinden her bin sene mukabilinde âhiret günlerinden bir tek gün ateşte azab verecektir. Bu ise ancak yedi gündür.

Sonra azab kesilir. Bunun üzerine Allah (C.C.) bunun hakkında onların sözlerinden olan şu âyeti inzâl buyurdu:

« وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً . قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ . بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ ، فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ »

«(Peygamber onları cehennemle korkuttuğu zaman da «Atalarımızın buzağıya taptıkları) sayılı (ve mahdûd) günlerden (kırk günden) başka (fazla) bize katiyyen cehennem (azâbı) dokunmayacak» dediler. (Habibim) söyle ki: Allah katından (bu hususta) bir ahdi mi elde ettiniz? (Ondan böyle bir söz mü aldınız?) — ki Allah ahdinden aslâ caymaz — yoksa Allah'a karşı bilmeyeceğiniz bir şey mi söylüyorsunuz? Hayır (iş öyle değil) kim bir kötülük (günah) kazanır da suçu kendisini çepçevre kuşatırsa. Yâni sizin amellerinizin mislini kim işlerse ve sizin küfrettiğiniz gibi küfrederse, onun küfrü Allah katında onun için olan iyiliği kuşatır:

«Onlar cehennemin sahipleridirler. Onlar orada bir daha çıkmamak üzere kalıcıdırlar.»

Yâni ebediyyen kalacaklardır ve orada şer daimidir.

« وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ »

«İman edenler ve sâlih amel işleyenler işte onlar cennetin sahipleridirler. Onlardır orada ebedi kalacak olanlar.»

Yâni ey müşrikler sizin yüz çevirdiğiniz dine uyan, mü'minler için cennet vardır. Orada hayır daimidir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Allah (Azze ve Celle) onlara haber vererek şöyle dedi:

« وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ »

« لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ
وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا
مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ » « وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ »

«Hani İsrâil oğullarından : Allah'dan başkasına ibâdet etmeyin, anaya, babaya, hısımlara, yetimlere, yoksullara iyilik yapın, insanlara güzellikle söyleyin, dosdoğru namaz kılın, zekât verin diye (emretmiş) teminatlı söz almıştık. Sonra (bu sağlam sözünüze karşı) —içinizden birazınız hâriç olmak üzere— (arka döndünüz ve siz de atalarınız gibi) hâlâ yüz çevirmekte berdevamsınız.» Yâni bunun hepsini terkettiniz. Az da olsa bırakmadınız.

«Kanlarınızı dökmeyesiniz diye sizin misakınızı aldığımız zaman.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişam şöyle dedi :

Tesfikûne, tesubbune yâni dökersiniz, demektir. Araplar şöyle derler : Sefeke demehu ey sabbehu, yâni onun kanını döktü. Sefekezzika = onu depretti ve döktü derler. Şâir şöyle dedi :

وَكُنَّا إِذَا مَا الضَّيْفُ حَلَّ بِأَرْضِنَا سَفَكْنَا دِمَاءَ الْبُدْنِ فِي تُرْبَةِ الْحَالِ

«Konuk bizim yurdumuza yerleştiği zaman kumlu çamurlara develerin kanlarını dökerdik.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi :

Halden kasıt kendisine kumun karıştığı bir çamurdur. Bu bir şeydir ki Araplar ona sehle der. Hadiste gelmiştir ki : Fir'avn :

آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ

«İman ettim ki, Allah'dan başka bir mâbud yoktur ancak İsrâil

oğullarının kendisine îman ettiği ilâh, yegâne mabuddur» dediği zaman Cibril denizin hâlinden yâni kumlu çamurundan aldı ve onunla Fir'avn'ın yüzüne vurdu.

İbn-i İshak şöyle dedi:

« وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ »

«Hani sizden (ey Yahûdiler birbirinizin) **kanlarını** (haksız yere) **akıtmayın, kendinizi kendi yurdlarınızdan çıkarmayın, diye katî söz almıştık. Sonra siz şâhit olarak ikrar ettiniz.»**

« ثُمَّ أَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ
تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ »

« وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ » « وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ »

« إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ »

« فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ
يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ أُولٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ
الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ».

Sonra sizler, yine öylelersiniz ki kendilerinizi öldürüyor, içinizden bir fırkayı yurdlarından çıkarıyor, aleyhlerinde günah ile düşmanlıkla birleşip yardımlaşıyorsunuz. Eğer size esir olup gelirlerse kendileriyle fidyeleşir (esir mübâdelesi yapar, yine onların, yurdlarında kalmasına müsaade etmez)**siniz. Halbuki onların çıkarılması size haram kılınmıştı. Yoksa siz Kitâbın** (fidyeye âid) **bir kısmına inanıyorsunuz da** (Katl-i nefsi, nefyi, kötülükde **yardımlaşmayı men** eden) **kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu halde içinizden böyle yapan**(lar)**ın cezası dünya hayatında bir rüsvaylıktan** (esir ve makhur yaşamaktan) **başka** (bir şey) **değildir. Kıyâmet gününde de onlar**

azâbın en çetinine iletileceklerdir. Ne yaparsanız (hiç birinden) Al**lah gaafil değildir.**

Onlar âhirete bedel dünya **hayâtını** satın almış **kimselerdir.** Bun**dan** dolayı **kendilerinden azab** kaldırılıp **hafifletilmeyecek,** onlara **yardım da edilmeyecektir.»**

Allah (Azze ve Celle) bu âyetlerle onları kınadı. Çünki Tevrat'ta onlara kanlarını dökmeleri haram kılınmıştı ve onlara Tevrat'ta esirlerini fidye ile bırakmaları farz kılınmıştı.

Onlar iki fırka halinde idiler. Benû Kaynuka ve onlardan sayılanlar... Bunlar Hazrec'in müttefikleridirler. Biri de Nadir, Kureyze ve onlardan sayılanlar... Bunlar da Evs'in müttefikleridir. Evs ile Hazrec'in arasında bir harb olduğu zaman Benû Kaynuka Hazrec ile birlikte çıkardı. Nadir ve Kureyze de Evs ile birlikte çıkarlardı. İki fırkadan her biri yahudi kardeşlerine karşı müttefiklerine yardımcı olurdu. Nihâyet aralarında birbirinin kanlarını akıtırlardı. Halbuki ellerinde Tevrat vardı ki, onda aleyhlerine ve lehlerine olan şeyleri biliyorlardı. Evs ve Hazrec ehli şirkti, putlara ibâdet ederlerdi. Ne cenneti, ne cehennemi, ne dirilişi ne kıyâmeti, ne kitâbı, ne helâlı, ne haramı bilmiyorlardı. Harp sona erdiği zaman, esirlerini, Tevrat'ta olan hükmü tastik için, fidye karşılığında birbirlerine verdiler ve birbirinden aldılar. Benû Kaynuka Evs'in elindeki esirlerinden olan kişilerin fidyesini vererek onları kurtardı. Nadir ve Kureyza da onlardan Hazrec'in elindeki esirlerinin fidyesini vererek onları kurtardı. Fakat müşriklere yardım olarak birbirlerinden öldürdüklerinin kanlarını heder sayıyorlardı. Allah Teâlâ onları bununla kınayarak onlara şöyle der:

« أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ »

«Kitabın bir kısmına îman edersiniz de bir kısmını inkâr mı edersiniz.» Yâni Tevrat'ın hükmiyle kardeşlerinizin fidyesini verirsiniz ve onları katledersiniz. Tevrat'ın hükmünde kâtil olmadığı halde onları katledersiniz ve onu yurdundan çıkartırsınız ve ona karşı Allah'a şirk koşanlara yardım edersiniz, dünya metaı için Allah'ın gayrında putlara ibâdet edenlere arka olursunuz. — Bana verilen habere göre — bu kıssa Evs ile Hazrec'in savaşları hakkında nâzil olmuştur.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
الْبَيِّنَاتِ »

«Andolsun, Mûsâ'ya o Kitâbı verdik, ondan (Mûsâ'dan) sonra da birbiri ardınca (ayni şeriatle memur) peygamberler gönderdik. Meryem'in oğlu İsa'ya da beyyineler (gayet açık burhanlar, mucizeler) verdik.» Yâni birtakım âyetler ki onun eline verilmiştir. Bunlar, Allah'ın izniyle ölüleri diirltmek, kuş şeklinde çamurdan yaratma, sonra ona üfleyip onun Allah'ın izniyle kuş olması ve hastalıkları iyileştirme ve evlerinde yığdıkları şeylerden birçok gaybi şeyleri haber verme ve Allah'ın ona bildirdiği Tevrat ve İncil'i bildirmesi... Sonra onların, bunların hepsini inkâr etmelerini zikretti ve şöyle dedi :

« أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ
وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ » « وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ »

« بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ . وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ
مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ »

«Demek size ne vakit bir peygamber gönüllerinizin hoşlanmadığı bir şeyi getirirse kibirlenmek isteyeceksiniz de kimisini yalanlayacak, kimisini de öldüreceksiniz, öyle mi?» Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

«(Yahûdiler, Peygamberi istihza yolunda) dediler: Kalblerimiz perdelidir. (Bize ne söylersen kâr etmez). Allah (Azze ve Celle) ise şöyle buyurur: «Öyle değil. Allah onları küfürleri yüzünden rahmetirden koğmuştur. Onun için, ancak çok azları iman edeceklerdir.

Vaktaki onlara Allah katından — nezdlerinde bulunan (Tevrat)ı **tastik edici** (doğrulayıcı) — **bir Kitab** (Kur'an) **geldi, ki daha evvel küfredenlerin** (Arap müşriklerinin) **aleyhine** (Allah'dan böyle bir) **feth istiyorlardı. İşte** (Tevrat'ın şehâdet ve sarahatiyle) **tanıdıkları o şey** (Kur'an) **kendilerine gelince ona** (hasedlerinden ve mevki hırsından dolayı) **küfrettiler. Artık Allah'ın lâneti o kâfirlerin üzerine...»**

İbn-i İshak şöyle dedi:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde kavminden olan üstadlardan naklen haber verdiğine göre, dediler ki:

— Allah'a andolsun bu kıssa bizim hakkımızda ve onların hakkında nâzil oldu. Câhiliyet devrinde hile ile onlara galib olmuştuk. Biz ehl-i şirktik, onlar ise ehli kitab idiler. Bize şöyle diyorlardı:

— Şüphesiz ki bir peygamber yakında gönderilerek biz ona tabi oluruz. Onun zamanı gelmiştir. Onunla birlikte sizinle Ad ve İrem'in savaşması gibi savaşırız. Allah Resûlünü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kureyş'ten gönderdiği zaman biz ona tâbi olduk onlar onu inkâr ettiler. Allah şöyle diyor:

« فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْكَافِرِينَ. بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ
أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ » ، أى أن جعله فى غيرهم « فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ مُهِينٌ »

«İşte (Tevrat'ın şehâdet ve sarahatiyle) **tanıdıkları o şey** (Kur'an) **kendilerine gelince ona** (hasedlerinden ve mevki hırsından dolayı) **küfrettiler. Artık Allah'ın lâneti o kâfirlerin üzerlerine... Onlar — Allah'ın, kullarından kimi dilerse ona fazl**(ü kerem)**inden** (vahyi, peygamberliği) **indirmesini** (öteden beri) **günülledikleri** (hased ettikleri) **için — Allah'ın** (bu kerre) **indirdiği şeyi** (Kur'an'ı) **da inkâr etmek** (sûretiy)**le kendilerini ne kötü şeye değişip sattılar da başlarına gazab üstüne gazab geldi. O kâfirler için hor ve hakir edici bir azab vardır.»**

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Febâû bi ğadabin yani onu itiraf ettiler ve onu yüklendiler. Aşa Beni Kays b. Sa'lebe şöyle dedi:

أُصَالِحُكُمْ حَتَّى تَبُوءُوا بِمِثْلِهَا   كَصَرْخَةِ حُبْلَى يَسَّرَتْهَا قَبِيلُهَا

«Sizinle sulh edişirim, ta siz onun mislini getiresiniz.
Tıpkı hâmile bir kadının çocuk doğururken bağırması gibi ki ebesi ona durumu kolaylaştırır.»

İbn-i Hişâm şöyle dedi ki:

Kolaylaştırır, demek onu çocuk doğurması için oturtur, demektir. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:
Onların başına Gadab üzerine gadab gelmesi onlara Tevrat'tan zâyi etmiş oldukları şeyler hakkında Allah'ın gazab ettiğidir. Halbuki Tevrât onların yanında idi. Onların Nebi'yi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) inkâr etmeleri sebebiyle bir gazabdır. Çünkü Allah onu onlara bildirmişti.

Sonra onların üzerlerine Tur'u kaldırmakla ve buzağıyı Rablerinin gayrı olarak ilâh edinmeleriyle onları inletti. Allah Teâlâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şöyle der:

«قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ»

«(Habibim) söyle! **Allah'ın yanında âhiret yurdu** (cennet, diğer) **insanların değil de yalnız sizinse** (ve bu dâvanızda) **doğrulardan iseniz haydi, ölümü temenni edin.** (Bunu canınıza minnet bilin).» Yani Allah'ın katında iki fırkadan hangisinin daha yalancı olduğu üzerine ölümü isteyiniz. Onlar da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı bundan imtina ettiler. Allah (C.C.), Peygamberi (Aleyhissalâtü vesselâm) için şöyle der:

«وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ»

«(Fakat) onlar önceden elleriyle işlediklerinden (kötü amellerinden, Tevrat'ı tahrif ettiklerinden) ötürü onu (ölümü) hiçbir zaman arzu etmezler.» Yâni kendi yanlarındakileriyle seni bilmeleri sebebiyle ve bunu inkâr etmeleriyle böyledir. Denilir ki:

Şâyet bunu onlara teklif ettiği zaman, ölümü temenni etselerdi yeryüzünde hiçbir yahûdi kalmayıp hepsi ölürdü. Sonra onların dünya hayatına ve uzun ömür yaşamağa rağbet ve arzularını zikretti şöyle dedi:

« وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ »

« وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ
مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ »

«Andolsun, sen onları (Yahûdileri) insanlardan (hattâ) **müşrik olanlardan ziyâde hayata düşkün bulacaksın. Onlardan her biri arzu eder ki (kendisine) bin yıl ömür verilsin. Halbuki onun çok yaşatılması kendisini azabdan uzaklaştırıcı değildir.»** Yâni o, onu azabdan kurtarıcı değildir. Bu şunun içindir ki, müşrik ölümden sonra dirilmeyi ummaz. O uzun hayatı sever. Yahûdi ise bildiği ilmi zâyi etmesinden dolayı âhirette kendisi için olan horlayıcı azabı biliyor. Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللهِ »

«(Habibim) de ki: Kim Cebrâil'e düşman olursa, (kahrından gebersin). Çünkü kendinden evvelki (kitab)ları tastik edici (ve doğrulayıcı) ve mü'minler için aynı hidâyet ve müjde olan (Kur'an'ı) Allah'ın izni ile senin kalbinin üstüne o indirmiştir.»

Yahûdilerin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru sormaları ve Aleyhisselâmın da onlara cevap vermesi

İbn-i İshak şöyle dedi:

— Bana Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Hüseyin el-Mekki, Şehr b. Havşeb el-Eşari'den naklen haber verdi ki:

Yahudilerin ahbârından = (âlimlerinden) bir topluluk Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler dediler ki:

— Ey Muhammed bize dört şeyden haber ver. Biz onları senden soruyoruz. Eğer cevaplarsan sana tâbi oluruz seni tastik ederiz ve sana iman ederiz.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara şöyle dedi:

— Bu Allah'ın ahdi ve misakı olsun. Eğer ben bunu size haber verirsem siz beni tastik edeceksiniz. Onlar evet, deyip kabul ettiler. Resûlullah, aklınıza gelen şeyi sorunuz, dedi. Onlar dediler ki:

— Bize, çocuğun anasına nasıl benzediğini haber ver, çünkü meni ancak erkektendir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara dedi:

— Siz Allah hakkı için erkeğin nutfesinin beyaz kalın olduğunu, kadının nutfesinin (menisinin) sarı ince olduğunu bilir misiniz? o iki nutfeden hangisi üstün gelirse çocuk ona benzer.

Dediler ki:

— Allah Allah! Evet öyledir. Dediler ki bize haber ver, senin uykun nasıldır?

O da dedi ki:

— Allah hakkı için gözü uyuyup kalbi ayık olanı bilmiyor musunuz?

Dediler ki:

— Evet.

Dedi ki:

— Benim uykum işte böyledir, gözüm uyur kalbim ise ayıktır.

Dediler ki:

— Bize İsrail'in kendine haram kılmış olduğu şeylerden haber verir misin? Dedi ki:

— Sizi Allah hakkı için bilmez misiniz onun yiyecek ve içeceğinin en iyisi develerin sütleriyle onların etleri idi. Onu bir hastalık yakalamıştı ve Allah ona o hastalıktan âfiyet verdi, kurtuldu. O, yiyeceğin ve içeceğin kendisine en sevgili olanını, Allah'a şükür için, haram kıldı. Böylece nefsine develerin etlerini ve onların sütlerini haram kıldı. Dediler ki:

— Allah Allah evet öyledir. Dediler ki:

— Bize Ruhdan haber verir misin? Dedi ki:

— Allah hakkı için siz Cebrâil'i bilmezsiniz o bir kimsedir ki, bana gelir.

Dediler ki:

— Allah Allah evet.

— Fakat ey Muhammed o bize düşmandır. Ve o bir melektir ki ancak şiddet ile ve kan dökmekle gelir. Şâyet bu olmasaydı elbette sana tâbi olurduk. Dedi ki:

Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onlar hakkında şu âyetini indirdi:

« قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ »

« أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ . وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ . وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ » ، أي السحر « وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ » .

«(Habibim) de ki: Kim Cebrâil'e düşman olursa (kahrından gebersin). Çünkü kendinden evvelki (Kitâb)ları tastik edici ve mü'minler için ayn-ı hidâyet ve müjde olan (Kur'an)ı Allah'ın izni ile senin kalbine o indirmiştir.» Bu, Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar: «Onlar ne zaman bir ahid ile bağlandılarsa içlerinden bir gürûh onu bozup atıvermedi mi? Hayır, (bir gürûh değil), onların çoğu (ahid tanımazlar) — îman etmezler. Onlara ne zaman Allah katından — nezdlerindeki (Kitâbı) tasdik edici — bir peygamber geldiyse kendilerine Kitâb verilen (o kimse)lerden bir gürûh sanki onlar (hakikatı) bilmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitâbını sırtlarının arkasına atmış (ondan yüz çevirmiş)dir.

Şaytanlar, Süleyman'ın mülk(ü saltanat ve nübüvvet)**i aleyhine uydurup takib ettikleri şeylere (yalanlara) uydular. Halbuki Süleyman aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytanlar kâfirdiler ki insanlara sihri** (büyücülüğü) **öğretiyorlardı.»**

Yahûdilerin Süleyman (Aleyhisselâm)'**ın peygamberliğini inkâr etmeleri ve Allah'ın onlara karşı red cevabı**

İbn-i İshak şöyle dedi:

Çünkü, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Süleyman b. Dâvûd'u peygamberler içinde zikrettiği zaman onların bâzı âlimleri dediler ki:

— Muhammed'e hayret etmiyor musunuz? İddia ediyor ki Süleyman b. Dâvûd peygamberdir. Vallahi o ancak bir sihirci idi. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların sözlerinden dolayı şu âyetini indirdi:

« وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا »

«Halbuki Süleyman aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytanlar kâfirdiler.» Yâni sihre uymalariyle ve onunla amel etmeleriyle küfre girdiler.

« وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ ».

«Ve Bâbil'deki iki meleğe, Hârut ve Mârut'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki onlar (o iki melek) : **Biz ancak fitneyiz sakın kâfir olma demedikce hiçbir kimseye sihir öğretmezlerdi.»**

İbn-i İshak dedi ki: Bana itham etmediğim kimseler İkrime'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki o şöyle diyordu:

İsrâil'in nefsine haram kıldığı şey ciğerin iki yanındaki ufak parçalarla böbrekler ve iç yağıdır. Ancak sırttaki etler değil. Çünkü bu kurban için bırakılıp ateşte yanıp kül olurdu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Hayber'in yahudilerine mektubu**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana Zeyd b. Sâbit'in

akrabalarının bir âzadlısı İkrime'den veya Saîd b. Cübeyr'den, onun da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdiğine göre) Hayber'in yahudilerine şu mektubu yazdı :

«Rahman Rahîm Allah'ın adiyle, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhammed'den ki, Mûsâ'nın arkadaşı ve kardeşidir ve Mûsâ'nın getirdiği kitabı tastik edicidir. Dikkat edin Allah size şöyle demiştir : «Ey ehli Tevrat topluluğu, siz kitabınızda şunu buluyorsunuz» :

« مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا
سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ .
ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ
فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا »

«Muhammed Allah'ın Resûlü'dür. Onun maiyyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin (ve metin), **kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükû ediciler, secde ediciler olarak görürsün. Onlar Allah'dan** (dâima) **fazl**(-ü kerem) **ve rızâ isterler. Secde izinden** (meydana gelen) **nişanları yüzlerindedir. İşte onların Tevrât'daki vasıfları budur. İncil'deki vasıfları da** (şöyledir : Onlar) **filizini yarıp çıkmış, gitgide kuvvetlenmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine doğrulup kalkmış bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider.** (Ashab hakkındaki bu teşbih kâfirleri öfkelendirmek içindir). **İçlerinden iman edip de iyi amel** (ve hareket) **de bulunanlara Allah hem mağfiret, hem büyük mükâfat va'd etmiştir.»**

Allah hakkı için, üzerinize indirilen hakkı için sizden önce olan sıbtlarınıza kudret helvası ile selva kuşunu yediren hakkı için, denizi babalarınız için kurutan, Fir'anv'den ve onun yaptığından onları kurtaran hakkı için Allah'ın size indirdiği şeyde Muhammed'e iman etmenizi emreden âyetleri bulup bulmadığınızı bana bildirir misiniz. Eğer bunu kitâbınızda bulamazsanız size karşı bir zorlama yoktur.

« قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ »

«Hakikat, iman ile küfr apaçık meydana çıkmıştır.» O halde sizi Allah'a ve onun Peygamberine dâvet ederim.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Şat'uhu: Firâhuhu = filizi demektir. Onun müfredi, Şat'adır. Araplar ekin filizi çıktığı zaman «kad eştae'zzeru» derler. Âzerehû, âvenehu = ona yardım etti, demektir. İmriül-Kays b. Hücr el-Kindi şöyle dedi:

بِمَحْنِيَةٍ قَدْ آزَرَ الضَّالَّ نَبْتُهَا ... مَجَرَّ جُيُوشٍ غَانِمِينَ وَخُيَّبِ

«Bir vadi yamacında ki oranın bitkisi sidre ağacına benzeyen, dal ağacına, yardımda bulundu.
Bir ordunun geçiş yerinde ki o orda askerleri ganimetciler ve umduklarına nâil olmazlar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Humeyd b. Mâlik el-Erkat, ki bu Beni Rebie b. Mâlik b. Zeyd-i Menât'dır, şöyle dedi:

زَرْعًا وَقَضْبًا مُؤْزَرَ النَّبَاتِ

«Nebâtın kuvvetlenmişi olarak ekin ve yaş yonca olarak..»

Bu beyt onun bir urcûzesindedir.

Sûkihi (hemzesiz olarak) sâkın cemidir. Ağacın sâkı gövdesi demektir.

Ebû Yâsir ve kardeşi hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Abdullah b. Abbas ve Câbir b. Abdullah b. Reab'dan bana zikr olunduğuna göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sor-

makta olan, hakkı bâtıla karıştıran hususiyle ahbardan ve yahudilerin küffarından kendisi hakkında Kur'an'ın nâzil olduğu kimselerden Ebû Yâsir b. Ahtab, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e o, Bakara'nın başlangıcı:

«الم ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ»

«Elif lâm mim. Bu öyle bir kitaptır ki onda aslâ şüphe yoktur» âyetini okurken rastladı ve birtakım yahudiler içinde kardeşi Huyey b. Ahtab'a geldi ve dedi ki:

— Biliniz, vallahi Muhammed'i, onun üzerine inen âyetler içinde:

«الم ذَلِكَ الْكِتَابُ»

«Elif lâm mim, bu bir kitaptır ki..» âyetini okurken dinledim. Onlar da dediler ki:

— Sen mi onu dinledin? Dedi ki:

— Evet.

Bunun üzerine Huyey b. Ahtab yahûdilerden o toplulukla beraber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gitti ona dediler ki:

— Ey Muhammed, bize denildi ki, sen, sana inen **«Elif lâm mim işte bu bir kitaptır ki..»** âyetini okuyor muşsun.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

— Evet ben okuyorum, dedi. Dediler ki:
Onu sana Allah'tan Cebrail mi getirdi? Dedi ki: Evet. Dediler ki:

— Muhakkak Allah senden önce birtakım peygamberler gönderdi ki senden başka saltanatı müddetinin ne olduğu ve ümmetinin rızkının ne kadar olduğu belli olan birisini bilmiyoruz.

Huyey b. Ahtab konuştu ve kendisiyle birlikte olanlara döndü ve onlara şöyle dedi:

— Elif birdir. Lâm otuzdur. Mim kırktır. Bunlar yetmiş bir senedir. Bir dine girer misiniz ki onun mülkünün müddeti ve ümmetinin rızkı ancak yetmiş bir senedir? Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e döndü ve şöyle dedi:

— Yâ Muhammed, bununla beraber başkası var mıdır? Dedi ki:

— Evet. Dedi ki:

— Nedir? Dedi ki:

— Elif lâm mim sâd. Dedi ki:

— İşte bunlar vallahi daha ağır ve daha uzundur. Elif birdir. Lâm otuzdur, mim kırktır. Sâd doksandır. Bunlar yüz altmış bir senedir. Ey Muhammed bununla birlikte onun gayrı var mıdır? Dedi ki:

— Evet, Elif lâm ra, vardır. Dedi ki:

— Bunlar vallahi daha ağır ve daha uzundur. Elif birdir, lâm otuzdur, ra ikiyüzdür. Bunlar ikiyüz otuz birdir.

— Ey Muhammed bununla beraber onun gayrı var mıdır? Dedi ki:

— Evet elif lâm mim ra vardır. Dedi ki:

— Bu vallahi daha ağır ve daha uzundur. Elif birdir, lâm otuzdur, mim kırktır, ra ikiyüzdür. Bu ikiyüz yetmiş bir senedir. Sonra dedi ki:

— Ey Muhammed senin hakkında şaşırdık. Bilmiyoruz sana az mı verildi yoksa çok mu?

Sonra onun yanından kalktılar. Ebû Yâsir de kardeşi Huyey b. Ahtab'a ve onunla beraber bulunan yahudi âlimlerine şöyle dedi:

— Ne biliyorsunuz, belki de bunların hepsi Muhammed'e verilmiş müddetin toplamıdır. Yetmiş bir, artı, yüz altmış bir, artı, iki yüz otuz bir ve artı iki yüz yetmiş bir. Bunlar yedi yüz otuz dört sene eder. Ve dediler ki:

— Onun durumu bize şüpheli geliyor.

Derler ki şu âyetler onların hakkında nâzil oldu:

«مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ»

«Ondan bir kısım âyetler muhkemdir ki bunlar Kitâbın anası (temeli)dir. Diğer bir kısmı da müteşâbihlerdir.»

İbn-i İshak şöyle dedi:

Ehl-i ilimden kendisini töhmet etmediğim bir kimseden işittim şöyle zikrediyor: O âyetler ancak Necrân halkı hakkında indirildi. İsâ b. Meryem (Aleyhisselâm)'dan sormak üzere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldikleri zaman onların hakkında indirildi

İbn-i İshak dedi ki: Bana Muhamed b. Ebi Ümâme b. Sehl b. Huneyf haber verdi ki o:

İşte bu âyetler ancak yahudilerden bir topluluk hakkında indirildi diye işittiğini söyledi. Fakat onları bana tefsir etmedi. Demek bunun hangisi olduğunu en iyi bilen Allah'dır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile istiftahlarından (149) sonra yahudilerin onu inkâr etmeleri ve bu hususta nazil olan âyet

İbn-i İshâk dedi ki:

İbn-i Abbâs'dan naklen bana bildirdiğine göre şöyle idi:

Yahûdiler Evs ve Hazrec'e karşı gönderilmesinden önce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile istiftah ediyorlardı. Allah onu Araptan gönderince onu inkâr ettiler ve onun için dedikleri şeyleri inkâr ettiler. Bunun üzerine Muâz b. Cebel ve Beni Seleme'nin kardeşi Bişr b. Berâ b. Marûr onlara şöyle dediler:

— Ey yahûdiler topluluğu, Allah'dan sakınınız ve müslüman olunuz. Siz bize Muhammed ile istiftah etmiştiniz halbuki biz o zaman ehli şirktik. Bize onun Peygamber olduğunu haber veriyordunuz ve bize onu sıfatiyle vasıflıyordunuz.

Selâm b. Mişkem — o ki Beni Nadir'den biridir — şöyle dedi:

— O bildiğimiz şeyleri bize getirmedi. O size zikretmiş olduğumuz kimse değildir.

Bunun üzerine Allah onların sözlerinden olarak bu hususta şu âyetini inzâl buyurdu:

« ولما جاءهم كتاب من عند الله مصدق لما معهم وكانوا من قبل يستفتحون
على الذين كفروا فلما جاءهم ما عرفوا كفروا به فلعنة الله على الكافرين »

«Vaktâki onlara Allah katından — nezdlerinde bulunan (Tevrat)ı tastik edici — bir Kitâb (Kur'an) geldi, ki daha evvel küfredenlerin (Arap müşriklerinin) aleyhine (Allah'dan böyle bir) feth isti-

---

(149) İstiftah; Peygamber'in geleceğini söyleyip müşriklere karşı onunla güçlenmeleri demektir.

yorlardı. İşte (Tevrat'ın şehâdet ve sarâhatiyle) tanıdıkları o şey (Kur'an) kendilerine gelince ona (hasedlerinden ve mevki hırsından dolayı) küfrettiler. Artık Allah'ın lâneti o kâfirlerin üzerine.»

«Mâlik b. es-Sayf'ın, kendilerinden Peygamber hakkında alınan ahdi inkârı üzere nazil olan âyet

İbn-i İshak şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönderildiği ve kendisi için onlardan alınan misak ve kendisi hakkında onlardan alınan Allah'ın ahdini onlara zikrettiği zaman, Mâlik b. Sayf şöyle dedi:

— Vallahi bize Muhammed hakkında hiçbir ahid olmamıştır ve de bizden onun için bir misak alınmamıştır.

Bunun üzerine Allah onun hakkında şu âyetini inzal buyurdu:

« أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ »

«Onlar ne zaman bir ahid ile bağlandılarsa içlerinden bir gürûh onu bozup atıvermedi mi? Hayır, (bir güruh değil), onların çoğu (ahid tanımazlar), iman etmezler.»

Ebû Salûbâ'nın «Bize bildiğimiz bir şey getirmedin» sözü hakkında nazil olan âyet

«Ebû Salûbâ el-Fityûni, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki: Ey Muhammed, bize tanıdığımız bildiğimiz bir şey getirmedin ve Allah bir âyet indirmedi ki onlardan dolayı sana tâbi olalım.» Bunun üzerine Allah Teâlâ işte onun hakkında şu kavlini indirdi:

« وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ ».

«And olsun ki sana açık seçik âyetler indirdik ki onları başkası değil ancak fasıklar inkâr ederler.»

İbn-i Hüreymile'nin ve Vehb'in sözü hakkında nâzil olan âyet

Râfi b. Hüreymile ve Vehb b. Zeyd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki:

— «Ey Muhammed, bize gökten okuyacağımız bir kitap getir. Bizim için nehirler çıkart ki sana tâbi olalım ve seni tastik edelim.» Bunun üzerine Allah Teâlâ onların sözlerinden dolayı bu hususta şu âyetini indirdi:

«أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ»

«Yoksa siz de (ey Yahûdiler) evvelce Mûsâ'ya sorulduğu gibi Peygamberinizi sorguya mı çekmek istiyorsunuz? Kim imânı(nı) küfre değişirse dümdüz yolu sapıtmış olur.»

İbn-i Hişam'ın bâzı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm dedi ki:

Sevâessebil, vastussebil = yolun ortası demektir. Hassân b. Sâbit şöyle dedi:

يَا وَيْحَ أَنْصَارِ النَّبِيِّ وَرَهْطِهِ بَعْدَ الْمُغَيَّبِ فِي سَوَاءِ الْمُلْحَدِ

«Kabrin ortasında toprağa gömülü örtülen kimseden sonra Peygamberin ensarına ve kavmine yazık.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir ki, İnşaallah Teâlâ onu yerinde zikredeceğiz.

Hüyey ve kardeşinin, insanları İslâm'dan menetmesi hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshak şöyle dedi:

Hüyey b. Ahtap ve kardeşi Yasir hasedçe Araplara karşı yahûdilerin en şiddetlisi idiler. Allah Teâlâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Araplardan gönderince o ikisi insanları İslâm'dan çevirme hususunda güçleri yettiğince mücâhede ediyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

«وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

«Ehl-i Kitâbdan bir çoğu, Hak kendilerince besbelli olduktan sonra, ruhlarındaki hasedden ötürü sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek hevesine düştü. Allah'ın emri gelinceye kadar şimdilik onları bırakın, serzeniş de etmeyin. Şüphesiz ki Allah her şeye hakkiyle kaadirdir.»

Yahudiler ve Hıristiyanların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in katında münazaa etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Hıristiyan olan Necrân halkı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldikleri zaman onlara yahudilerin âlimleri geldiler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında münâzaa ettiler ve Râfi b. Hüreymile dedi ki:

— Siz bir şey üzere değilsiniz. İsâ ve İncil'i inkâr etti.

Necrân ehlinden hıristiyanlardan bir adam yahûdiye dedi ki:

— Siz, bir şey üzere değilsiniz. Mûsâ'yı inkâr etti ve Tevrat'ı da inkâr etti.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların sözlerinden bu hususta şu âyetini indirdi:

«وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ»

«Yahûdiler: Hıristiyan (saymıya değer) bir şeye sahib değiller, dedi. Hıristiyanlar da: Yahûdiler (saymaya değer) bir şeye sahib değiller, dedi. Halbuki hepsi de (kendilerine indirilen) Kitâbı (sözde) okuyorlar. (Okumak) bilmeyenler de tıpkı onların dediklerini

söyledi. Artık Allah ihtilâfa düşmekte oldukları bu (dâvada) kıyâmet günü aralarında hükmünü verecektir.»

Yâni onlardan her biri kitâbında, inkâr ettiği şeyin tastikini okuyor. Yâni yahûdiler İsâ'yı inkâr ediyorlar. Halbuki onların indinde Tevrat vardır ki onda Allah'ın Mûsâ (Aleyhisselâm)'ın lisanı üzere, İsâ (Aleyhisselâm)'ı tastik hakkında onlardan aldığı misak vardır. İncil'de de Allah'ın İsâ (leyhisselâm)'ın lisanı üzere Mûsâ (Aleyhisselâm)'ı ve Tevrat'ı tastik hakkında onlardan aldığı söz vardır. Onların her biri diğerinin elindeki şeyi inkâr ediyor.

İbn-i Hüreymile'nin Allah'ın kendisiyle konuşmasını istediği hakkında nâzil olan âyet

İbn-i İshâk dedi ki:

Râfi b. Hüreymile, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Ey Muhammed, eğer sen dediğin gibi Allah tarafından gelen bir resul isen, Allah'a de ki bizimle konuşsun da onun kelâmını dinleyelim.

Bunun üzerine Allah Teâlâ bunun hakkında onun sözüne dâir şu âyetini inzal buyurdu:

« وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ »

«(Hakikati) bilmeyenler, ne olur Allah bizimle (senin hak peygamber olduğuna dâir yüzyüze bir) söylese, konuşsa, yahud (bu bâbda) bize bir âyet (mûcize) gelse, dediler. Onlardan evvelkiler de tıpkı onların söyledikleri gibi söylediler. Kalbleri birbirine ne kadar da benzemiş. Biz hakikatleri iyice bilmek isteyenlere âyetlerimizi apaçık göstermişizdir.»

İbn-i Suriyâ'nın Peygamber (Aleyhisselâm)'a yahûdileşmesini istemesi hakkında nazil olan âyet

Abdullah b. Sûriya el-Aver el-Fityûni, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Hidâyet başka değil ancak bizim üzerine olduğumuz şeydir. Öyle ise ya Muhammed! Bize tâbi ol ki, hidâyete eresin. Hıristiyanlar da bunun mislini söylediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta Abdullah b. Suriyâ'nın ve hıristiyanların dediğine dâir şu âyetini inzâl buyurdu:

» وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ «

«(Yahûdi ve Hıristiyanlar Müslümanlara) Yahûdi veyâ **nasrâni = hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız**, dediler. (Habibim) **De ki: Hayır,** (biz) **muvahhid** (Allah'ı bir tanıyarak ve müslim) **olarak İbrahim'in dinin**(deyiz). **O, Allah'a eş tutanlardan değildi.»**

Kıssa Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar devam eder:

» تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ «

«**Onlar birer ümmetti,** (gelip) **geçti.** (O ümmetlerin) **kazandığı kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir ve siz onların işlemiş olduklarından mes'ul de olacak değilsiniz.»**

Kıble'nin, Kâbe'ye değiştiirlmesi esnâsında yahûdilerin sözleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kıble Şâm tarafından = Kudüs'ten Kâbe'ye değiştiği zaman, Receb ayında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelişinden tam yedi ay geçmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, Rifâe b. Kays, Kardam b. Amr, Kâb b. el-Eşref, Râfi b. Ebî Râfi, Haccâc b. Amr, ki bu Kâb b. El-Şşref'in halifi = müttefikidir. Rebi b. Rebi b. Ebi'l Hukayk ve Kinâne b. Rebi b. Ebi'l-Hukayk geldiler ve dediler di:

— Ey Muhammed üzerinde olduğun kıblenden seni çeviren nedir? Halbuki sen İbrâhim'in milleti ve onun dini üzere olduğunu id-

dia ediyorsun. Üzerine olduğun kıblene dön, sana tâbi olalım ve seni tasdik edelim.

Onlar bununla ancak onu dininden saptırmayı murâd ediyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu âyetini inzâl buyurdu :

« سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ
وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ . وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا . وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي
كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ » ، اي ابتلاء
واختبارا « وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ » ، أي من الفتن . أي
الذين ثبت الله « وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ » ، أي إيمانكم بالقبلة الأولى ،
وتصديقكم نبيكم ، واتباعكم إياه إلى القبلة الآخرة ، وطاعتكم نبيكم فيها ؛ أي
ليعطيكم أجرهما جميعا « إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ »

«**İnsanlardan** (Yahûdi ve müşriklerden) **bir takım beyinsizler** (Müslümanların namazda kıble edinip) **üzerinde durdukları** (devam ettikleri eski) **kıblesinden çeviren** (sebep) **nedir? diyecekler. De ki** (Habibim) **doğu da Allah'ın, batı da. O, kimi dilerse onu doğru yola iletir.**

Böylece sizi (ey Muhammed ümmeti) **vasat** (orta) **bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı** (hakikatın) **şâhidler**(i) **olasınız, bu peygamber de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye.** (Habibim) **senin hâlâ üstünde durageldiğin** (Kâ'beyi tekrar) **kıble yapmamız, o peygambere** (sana) **uyanları** (senin izince gidenleri) **ayağının iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden** (irtidad edeceklerden ve münâfıklardan) **ayırd etmemiz içindir. Gerçi** (Kıble'nin bu suretle çevrilmesi) **elbette büyük bir** (mes'ele)**dir. Ancak bu, Allah'ın, doğru yola ilettiği kimseler hakkında** (aslâ vârid) **değil. Allah imanınızı zâyi edecek değildir. Çünkü Allah insanları çok esirgeyendir,** (onlara) **rahmet** (ve inâyet)**ini râyiğan edendir.**»

Yâni imanınızı zayi etmez demek, ilk kıbleye olan imanınızı, peygamberinizi tastikinizi ve O'na, sonraki kıbleye doğru yönelerek tâbi olmanızı ve peygamberinize o kıblede itaat etmenizi zâyi etmez. Yâni elbette size o ikisinin de ecrini muhakkak verir.

» قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ «

«Biz, yüzünü (vahye intizar ve iştiyakından) çok kerre göğe doğru çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Şimdi seni herhalde hoşnut olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. (Namazda) yüzünü artık Mescid-i harâm tarafına (Kâbe semtine) çevir. (Ey mü'minler), siz de nerede bulunursanız (namazda) yüzlerinizi o yana döndürün.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şatreh: Onun tarafına, ona doğru demektir. Amr b. Ahmer el-Bâhili — Bâhile: İbn-i Yâsır b. Sa'd b. Kays b. Aylân'dır — kendisinin bir dişi devesini vasfederek şöyle dedi:

تَعْدُو بِنَا شَطْرَ جَمْعٍ وَهِيَ عَاقِدَةٌ قَدْ كَارَبَ الْعَقْدُ مِنْ إِيفَادِهَا الْحَقَبَا

«Bizi, kuyruğu uyluklarına bağlanmış olduğu halde hurmanın kenarına götürür.
Deve karnına yükün bağlandığı ipe yukardan bakmakla akid yaklaşmış oldu.»

Kays b. Huveylid el-Hüzeli dişi devesini vasfeder olduğu halde şöyle dedi:

إِنَّ النَّعُوسَ بِهَا دَاءٌ مُخَامِرُهَا فَشَطْرَهَا نَظَرُ الْعَيْنَيْنِ مَحْسُورُ

«Şüphesiz devede bir illet vardır ki onun vücuduna girmiştir.
Ona doğru gözün bakışı kesiliyor.»

Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Şiirdeki Neûs onun dişi devesidir. O devede bir illet bir hastalık vardı ve ona yorgun gözlü bir kimsenin bakışıyle baktı.

«وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا يَعْمَلُونَ . وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا
أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ» .

«Şüphe yok ki kendilerine Kitab verilenler bunun Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu pek iyi bilirler. Allah onların yapacaklarından gaafil değildir. And olsun ki (Habibim) sen, kendilerine Kitâb verilenlere (kıble mes'elesine dâir) her âyeti (Bürhânı, mûcizeyi) getirmiş olsan onlar (inadlarından) yine senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine tâbi olacak değilsin. (Hattâ) onların kimi kiminin (Yahûdiler Hıristiyanların, Hıristiyanlar Yahûdilerin) kıblesine uyacak değildir. Andolsun (Habibim) sana gelen bunca ilim (ve vahy)den sonra (bilfarz) onların heva (ve heves)lerine uyacak olursan, o takdirde şüphesiz ve muhakkak (kendilerine) yazık etmişlerden (sayılır)sın.»

İbn-i İshak şöyle dedi:

Allah Teâlâ'nın şu kavline kadardır:

«وَإِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ» .

«Hak, Rabbindendir. O halde sakın şüphecilerden olma.»

Tevrattaki hak olan şeyleri gizlemeleri

Muâz b. Cebel, ki bu Beni Seleme'nin kardeşidir; Sad b. Muâz, ki bu Beni Abdul-Eşhel'in kardeşidir; Hârice b. Zeyd ki bu Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir, yahudi bir âlim topluluktan Tevrat'daki olan bâzı şeyleri sordular ve onlar da onu onlardan gizlediler ve onlara ondan haber vermekten imtina ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında şu âyetini inzal buyurdu:

« إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ
فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ »

«Hakikat, indirdiğimiz o açık açık âyetlerimizi ve doğruyu — biz kitabda insanlara onu pek aşikâr bir sûrette bildirdikten sonra — gizleyenler (yok mu) işte onlar(ın hâli) onlara hem Allah lânet eder ve hem de lânet etmek şanından olanlar lânet eder.»

Yahûdileri İslâma dâvet ettiği zaman Peygamber (Aleyhisselâm)'e verdikleri cevablar

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ehli kitabdan olan yahûdileri İslâma dâvet etti ve onları İslâmiyete teşvik etti. Allah'ın azâbından şiddet ve ukûbetinden onları kaçındırdı. Bunun üzerine ona Râfi b. Hârice ve Mâlik b. Avf dediler ki:

— Hayır, bilâkis ey Muhammed, babalarımızın üzerinde bulundukları şeye tâbi oluruz. Onlar bizden daha bilgili ve daha hayırlı idiler.

Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) bu hususta onların sözlerinden olarak şu âyetini indirdi:

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا.
أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ»

«Onlara Allah'ın indirdiğine uyun, denildiği zaman onlar: Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız, derler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulmamış idiyseler?»

Yahûdilerin Beni Kaynuka Çarşısında Toplanmaları

Allah (Azze ve Celle) Bedir gününde Kureyş'i musibete uğrattığı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine'ye döndüğü zaman Beni Kaynuka çarşısına yahûdileri topladı ve şöyle dedi:

— Ey yahûdi topluluğu, Allah'ın Kureyş'e verdiği musibetin mislini size de isâbet etmemesi için müslüman olunuz. Onlar da dediler ki:

— Ey Muhammed, sen savaşı bilmeyen, tecrübesiz Kureyş'den birtakım kişileri katlettiğine aldanma! Vallahi sen şâyet bizimle savaşırsan bizim nasıl insan olduğumuzu ve senin bizim gibisi ile karşılaşmadığını göreceksin. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların sözlerinden olarak şu âyetini inzâl buyurdu:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ
فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ
رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ

«(Habibim) o küfreden (Yahûdi)lere de ki: Yakında mağlûb olacaksınız ve (Toptan) cehenneme sürüleceksiniz. O ne kötü yataktır.

(Bedir muhârebesinde) karşılaşan iki toplulukta sizin için muhakkak bir ibret vardır. (Onlardan) bir cem'iyyet Allah yolunda döğüşüyordu, diğeri ise kâfirdi. Onlar öbürlerini (müslümanları) dış gözleriyle kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Allah, kimi dilerse onu yardımiyle destekler. Şüphesiz bunda kalb gözleri açık olanlar için kati bir ibret vardır.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Midrâs'ın evine girmesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Midrâs'ın evine, yahûdilerden bir cemaatın yanına girdi ve onları Allah'a dâvet etti. Ona Nu'mân b. Amr ile Hâris b. Zeyd dediler ki:

— Ey Muhammed, sen hangi din üzeresin? Dedi ki:

— İbrâhim'in milleti ve onun dini üzereyim. O ikisi dediler ki:

— İbrâhim yahûdi idi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara dedi ki:

— Tevrat'ı getiriniz o aramızda hakem olsun.

O ikisi onu getirmekten imtina ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ o ikisi hakkında şu âyeti kerimesini inzal buyurdu:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ. ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ
إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ»

«Kitab'dan (Tevrat'tan) kendilerine bir nasib verilmiş olanları göremedin mi ki Allah'ın Kitabı — aralarında hakem olmak için — çağırılıyorlar da sonra onlardan bir zümre (bu Kitaba) arkasını çeviriyor. Onlar böyle (hakikatlerden) yüz çevirmeyi âdet edinmiş kimselerdir.» Bunun sebebi şudur: Onlar «Sayılı günlerden başka bize asla ateş dokunmayacak, dediler. Onların uydurdukları bu şey, dinleri hususunda da (kendilerini) aldatmıştır.»

Yahûdiler'in ve Naşrâniler'in İbrâhim (Aleyhisselâm) hakkında ihtilâf etmeleri

Yahûdiler'in âlimleri ve Necrân'ın hıristiyanları gelip konuştular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında toplandıkları ve birbiriyle münâzaa ettikleri zaman Ahbar şöyle dedi:

— İbrâhim başka değil ancak yahûdidir. Necran halkından nasrâniler de dediler ki:

— İbrâhim başka değil ancak nasrânidir.

Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onların hakkında şöyle inzal buyurdu:

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ
وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ
تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ
يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ
أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ».

«Ey ehl-i Kitab, İbrâhim hakkında neye çekişip duruyorsunuz? Tevrat da İncil de ancak ondan sonra indirilmiştir. (Buna da) aklınız ermiyor mu?

İşte sizler onlarsınız ki hakkında (biraz) bilginiz olan şeyde (haydi) çekiştiniz (diyelim, ya) hiç bilgi(niz) olmayanlar hakkında hâlâ neye çekişip duruyorsunuz? Halbuki (her şeyi) Allah bilir, siz bilmezsiniz.

İbrâhim ne bir yahûdi, ne de bir hıristiyandı. Fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslümandı. Müşriklerden de değildi o.

Hakikat, İbrâhim'e insanların en yakini, her halde (zamanında) ona tâbi olanlarla şu Peygamber ve (şu) iman edenlerdir. Allah, o iman edenlerin yârı (yardımcısı)dır.»

Bâzılarının sabahleyin Peygambere iman etmesi ve akşamleyin inkâr etmeleri hakkında nâzil olan âyet

Abdullah b. Sayf, Adiyy b. Zeyd ve Hâris b. Avf birbirine şöyle dediler:

«Geliniz, Muhammed ve ashabının üzerine inen şeye sabahleyin iman edelim ve akşam inkâr edelim ki, dinlerini karıştıralım, belki onlar da bizim yaptığımız gibi yaparlar ve onun dininden dönerler.» Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu âyetleri inzal buyurdu:

« يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ . وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا
وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ . وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ
دِينَكُمْ . قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللَّهِ أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ
عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ . »

«Ey Kitablılar, neye Hakkı bâtıl ile karıştırıyor, gerçeği gizliyorsunuz? Halbuki (bunu) bilip duruyorsunuz da...

Kitaplılardan bir güruh (şöyle) dedi: Kendilerine indirilen (Kur'an-ı Kerim)e îman edenlere gündüzün evvelinde inanın, âhirinde küfr (inkâr) edin. Olur ki (mü'minler dinlerinden) dönerler.

Ve dininize tâbi olandan başkasına aman vermeyin. (Habibim onlara) de ki: Şüphesiz doğru yol Allah'ın yoludur. (O güruh arala-

rında da şöyle derler) : Size verilenin benzerinin hiç bir kimseye verilmiş olduğuna, yahut onların (müslümanların) Rabbiniz indinde size karşı deliller, hüccetler getireceklerine (inanmayın)... De ki : Lutf-ü inayet muhakkak Allah'ın elindedir. Onu kime dilerse ona verir. Allah, rahmeti bol olan her şeyi hakkiyle bilendir.»

Ebû Râfi'in ve Necrânlı'nın «Hıristiyanlar İsâ'ya ibâdet ettiği gibi sana ibâdet etmemizi mi istiyorsun» sözleri hakkında inen âyetler

Ebû Râfi el-Kurazi, yahûdilerin âlimlerinin ve ehli Necran'dan olan hıristiyanların Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında toplandıkları ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onları İslâm'a dâvet ettiği zaman Ebû Râfi şöyle dedi:

— Ey Muhammed bizden, sana ibâdet etmemizi mi istiyorsun? Hıristiyanlar İsâ b. Meryem'e ibâdet ettikleri gibi...

Ehl-i Necran'dan Nasrâni = hıristiyan bir adam, ki ona Ribbis denilir; Reys ve Reis olarak da rivâyet olunur; dedi ki:

— Ey Muhammed bizden bunu mu istiyor ve bizi ona mı çağırıyorsun?

Veyâ benzeri bir şey söyledi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Allah'ın gayrına ibâdet etmekten veyâ ondan başkasına ibâdet etmeyi emretmekten Allah'a sığınırım. Allah beni bunun için göndermedi.

Veya benzerini söyledi. Bunun üzerine Allah Teâlâ o ikisinin sözünden olarak bu hususta şu âyeti kerimesini inzâl buyurdu:

«مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ» إلى قوله تعالى : «بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ».

«Beşerden hiçbir kimseye yakışmaz ki, Allah kendisine Kitâbı, hükmü ve Peygamberliği versin de sonra o, insanlara : Allah'ı bırakıp da (gelin) bana kul olun, desin. Fakat o, öğretmekte ve okuyup

okutmakta olduuğnuz Kitab sayesinde Rabbâniler olun (der). Allah Teâlâ'nın:

«Siz müslüman olduktan sonra..» kavline kadar.

İbn-i Hişâm dedi ki: Rabbâniyyûn: fakih efendi âlimler demektir. Onun tekili Rabbânidir. Şâir şöyle dedi:

لَوْ كُنْتُ مُرْتَهِنًا فِي الْقَوْسِ أَفْتَنَنِي مِنْهَا الْكَلَامُ وَرَبَّانِيُّ أَحْبَارِ

«Râhibin ibâdetgâhında ikâmet eden olsaydın konuşmak ve hahamların rabbânisi beni ondan da alıkordu.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kavs: Râhibin manastırıdır. Efteneni Temimin lûgatıdır. Feteneni Kays'ın lûgatıdır. Cerir şöyle dedi:

لَا وَصْلَ إِذْ صَرَمَتْ هِنْدٌ وَلَوْ وَقَفَتْ لَاسْتَنْزَلَتْنِي وَذَا الْمِسْحَيْنِ فِي الْقَوْسِ

«Hind kılıcı kestiği zaman bitişmez.
Şayet dursaydın beni ve iki palas sahibini rahibin manastırına indirirdi.

Burada kavsten maksad râhibin manastırıdır. Rabbâni, rabdan müştaktır. Bu Rab ise seyyiddir, yâni efendi mânâsınadır. Allah'ın Kitâbında şöyle denilmektedir.

« فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا »

«Rabbına şarab içirir.» Yâni efendisine şarab içirir.

« وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ »

«Sizin, melekleri ve peygamberleri Rabler = Tanrılar edinmenizi de emretmez O. Ya size, siz müslümanlar olduktan sonra hiç kâfirliği emreder mi?»

Yahûdilerden ahit alınması hakkında inen âyet

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Allah, yahûdilerden ve Peygamberlerinden aldığı ahdi zikretti ve Peygamber Efendimizin onlara geldiğinde onun kabul edecekleri hakkında verdikleri andı hatırlattı.

« وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ
رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى
ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ »

«Allah, (geçmiş) peygamberler(in)den — and olsun ki size Kitab ve Hikmet verdim. Sonra da size nezdinizdeki (o Kitab ve hikmeti) tastik eden bir peygamber gelmiştir (gelecektir). Ona kat'iyyen iman ve ona her halde yardım edeceksiniz diye — (ahd ve) misak aldığı zaman dedi ki: İkrar ettiniz ve uhdenize bu ağır yükümü (vecibemi) alıp kabul eylediniz mi? Onlar (cevâben) ıkrar ettik, dediler. (Allah) dedi ki: Öyleyse (birbirinize ve ümmetlerinize karşı) şâhid olun, ben de sizinle beraber (bu ıkrarınıza şâhidlik edenlerdenim.)» Kıssanın sonuna kadar.

Yahûdiler'in Ensârı birbirine düşürmeleri

İbn-i İshak dedi ki:

Şe's b. Kays — ki bu yaşı ilerlemiş ihtiyar bir kişi idi. Küfrü büyük, müslümanlara şiddetli kindâr olan bir kimse idi — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Evs ve Hazrec'den olan ashâbından bir topluluğun yanına, onların toplanmış olduğu bir mecliste, konuşurlarken geldi ve câhiliyette aralarında düşmanlığın olmasından sonra ülfet ve cemaatlarına ve İslâm üzere aralarının iyi olmasına kızdı sonra gelip şöyle dedi:

«Beni Kayle'nin cemaatı bu memlekette toplanmıştır. Hayır, vallahi onların cemâatı ve eşrâfı oralarda toplandıkları zaman, biz onlarla hiçbir zaman karar kılamayız.» Sonra o, yahûdilerden yanında olan genç bir kişiye emretti ve şöyle dedi:

— Onlara git ve onlarla birlikte otur. Sonra Büâs gününü ve ondan önce geçen şeyleri anlat, onun hakkında söyleşmiş oldukları şiirlerden bazılarını onlara oku.

Buâs günü

Buâs günü bir gündür ki, onda Evs ve Hazrec birbirini katlettiler ve o günde zafer, Hazrec'e karşı Evs'te idi. O günde Evs'in başında Hudayr b. Simâk el-Eşheli Ebû Üseyd b. Hudayr vardı. Hazrec'in başında ise Amr b. Numân el-Beyâzi vardı. İkisi de birlikte katl olundular.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Ebû Kays b. el-Eslet şöyle dedi:

عَلى أَنْ قَدْ فُجِعْتُ بِذِي حِفَاظٍ فَعَاوَدَنِي لَهُ حُزْنٌ رَصِينُ
فَإِمَّا تَقْتُلُوهُ فَإِنَّ عَمْرًا أَعَضَّ بِرَأْسِهِ عَضْبٌ سَنِينُ

«Şunun üzerine ki gazab sâhibine âniden rastladım ve onun için daimi bir hüzün bana avdet etti.
Eğer onu öldürürseniz başından keskin kılıç Amr'ı ısırır.»

Bu iki beyt onun bir kasidesindedir. Buâs gününün haberi, zikr ettiğimden daha uzundur. Onun teferruatlı zikr edilmesinden beni ancak zikr ettiğim ihtisar men etti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Senîn, mesnûndur. Sennehu'dan müştaktir. Keskin şey demektir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ve o da bu emrini yerine getirdi. Bu esnada millet konuştu, münâzaa ettiler ve birbirine karşı tefâhür ettiler, nihayet iki kabileden binekler üzerinde olan iki adam kapıştı. Bunlar Evs'den Beni Hârise b Hâris'den biri olan Evs b. Kayzi'dir. Biri de Hazrec'den Benî Seleme'den biri olan Cabbâr b. Sahr'dır. Bunlar bu ikisi birbirine karşı söz düellosuna giriştiler sonra o ikisinden biri diğerine şöyle dedi:

— Eğer dilerseniz, başa dönelim.

Bunun üzerine iki fırka birden gazablandı ve:

— Yapalım! Buluşma yerimiz Zahire olsun.

Silâha sarılınız, silâha sarılınız, dediler ve o harreye çıktılar. Bu haber, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardı ve beraberindeki muhâcirlerinden olan ashâbiyle birlikte çıktı. Onların yanına geldi ve şöyle dedi:

— Ey müslümanlar topluluğu, Allah'dan sakınınız, Allah'dan sakınınız, Allah sizi İslâma hidayet ettikten ve sizi onunla şereflendirdikten ve sizden câhiliyet durumunu İslâmiyetle kestikten ve onunla sizi küfürden kurtardıktan ve onunla sizin kalbinizi telif ettikten sonra, ben sizin aranızda bulunduğum halde câhiliyet dâvasiyle mi birbirinize düşeceksiniz.

Bunun üzerine millet anladı ki o şeytandan bir ifsâd bir vesvesedir ve kendi düşmanlarından bir hiledir. Böylece ağladılar. Evs'den ve Hazrec'den adamlar birbirlerinin boyunlarına sarıldılar, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte söz dinler ve itaat eder olarak oradan ayrıldılar, gittiler. Allah onlardan Allah'ın düşmanı Şe's b. Kays'ın hilesini söndürmüştü. Bunun üzerine Allah Teâlâ Şe's b. Kays'ın ve yaptığı şeyin hakkında şu âyetlerini inzâl buyurdu:

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَاللهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ . قُلْ
يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ
وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ»

«De ki ey kitaplılar, Allah ne yaparsanız hepsine hakkiyle şâhid iken niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?»

«De ki ey Kitablılar, kendiniz (İslâm dininin hak olduğunu Kitablarınızda okuyan) şâhidler olduğunuz halde, neye iman edenleri Allah yolundan, kendiniz onda bir eğrilik aramaya yeltenerek, döndürmeye çalışıyorsunuz? Allah yaptığınızdan gâfil değildir.»

Allah, Evs b. Kayzî ve Cebbâr b. Sahr ve o ikisiyle birlikte kavimlerinden olan kimseler hakkında (ki onlar yaptıklarını Şe'sin câhiliyet işinden onlara bulaştırdığı şey yüzünden yapmışlardı) şu âyetlerini indirdi:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ »، إلى قوله تعالى :

« وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ »

«Ey iman edenler, eğer kendilerine Kitab verilenlerin içinden her hangi bir zümreye boyun eğecek olursanız, sizi imanınızdan sonra döndürüp kâfirler yaparlar.

Halbuki siz Allah'a nasıl küfreder (Onu inkâr eder)siniz ki, karşınızda Allah'ın âyetleri okunup durmaktadır. Onun peygamberi de içinizde. Kim Allah'a sımsıkı tutunursa muhakkak ki doğru bir yola iletilmiştir o.

Ey iman edenler, Allah'dan nasıl korkmak lâzımsa öylece korkun. Sakın siz, müslümanlar (olmak)dan başka (bir sıfatla) can vermeyin.»

Bu, Allah Teâlâ'mn şu kavline kadar; **«İşte onlar için büyük bir azab vardır.»**

Yahûdilerin «ancak şerlilerimiz iman etti» sözleri hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Abdullah b. Selâm, Sa'lebe b. Saye, Üseyd b. Sa'ye, Esed b. Ubeyd müslüman oldukları ve yahudilerden onalrla birlikte olan kimseler müslüman oldukları, iman ettikleri, Peygamberi tastik ettikleri ve İslâma rağbet ettirdikleri ve onda sabit kadem oldukları zaman yahûdilerin küfür ehli olan yahûdi âlimleri dediler ki : «Muhammed'e ancak şerlilerimiz, iman etti. Şâyet bizim hayırlılarımızdan olsalardı babalarının dinini terketmez ve başkasının dinine girmezlerdi.» Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların sözlerinden olarak şu âyetini inzâl buyurdu :

« لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ »

«Hepsi bir değildirler. Kitablıların içinde ayakta dikile n bir ümmet vardır ki gecenin saatlerinde onlar secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsiri

Anâel-leyli, gecenin saatleri demektir. Onun müfredi inyün'dür. Mütenehhil el-Hüzelî —ki onun ismi, Mâlik b. Umeymir'dir, oğlu Üseyle'ye mersiye olarak şöyle dedi:

حُلْوٌ وَمُرٌّ كَعَطْفِ الْقِدْحِ شِيمَتُهُ فِي كُلِّ إِنْيٍ قَضَاهُ اللَّيْلُ يَنْتَعِلُ

«Tatlıdır ve acıdır, ok gibi eğilir.
Geceden geçen her saatte hazırlanır.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Lebid b. Rebie vahşi bir eşeği vasfederek şöyle dedi:

يُطَرِّبُ آنَاءَ النَّهَارِ كَأَنَّهُ غَوِيٌّ سَقَاهُ فِي التِّجَارِ نَدِيمُ

«Gündüz boyunca neşelenir sanki o müfsiddir, tüccarların içinde ona içki arkadaşı içki içirir.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Yûnus'un bana bildirdiğine göre şiirde geçen (inen) kelimesi maksur (elif iledir).

«يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ » .

«Allah'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükten vaz geçirmiye çalışırlar, hayır işlerinde de birbiriyle yarışırlar. İşte onlar salihlerdendirler.»

Müslümanların yahûdilerle dostluk kurmalarından nehy eden âyetler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Müslümanlardan birtakım adamlar yahûdilerden birtakım adamları sıla = dost ediniyorlardı. Çünkü aralarında eman ve ittifak anlaşması vardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında onları yahûdilerin dostluğundan nehyederek şu âyetlerini inzâl buyurdu:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لاَ يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً وَدُّوا
مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا
لَكُمُ الآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ . هَا أَنْتُمْ أُولاَءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلاَ يُحِبُّونَكُمْ
وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ»

«Ey iman edenler, kendi (din kardeş)lerinizden başkasını (dost ve) sırdaş edinmeyin. (Çünkü) onlar size şer ve fesad yapmakta hiç kusur etmezler, size sıkıntı verecek şey(ler)i arzu ederler. Hakikat, onların (kin ve) buğzları ağızlarından (taşıp) meydana vurmuştur. Göğüslerinde gizlemekte oldukları (düşmanlık) ise daha büyüktür. Size âyetlerimizi (kat'i sûrette) açıkladık, eğer düşünürseniz.»

«İşte siz o kimselersiniz ki onları seversiniz, halbuki onlar sizi sevmezler, siz Kitap(lar)ın hepsine inanırsınız.» Yâni kitabınıza iman edersiniz ve bundan önce geçen kitaplara da iman edersiniz. Onlar ise sizin kitabınızı inkâr ederler. O halde siz onlara buğz etmekte onların size buğz etmesinden daha haklısınız.

«وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ
مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ»

«... onlarsa (yalnız) sizinle buluştukları zaman inandık, derler. Aralarında başbaşa kaldıkları vakit de (size karşı olan) kin(lerin)den dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki kininizle geberin.» Kıssanın sonuna kadar.

Ebû Bekr ile Finhas'ın arasında geçen hâdise

Ebû Bekr es-Sıddik Midrâs'ın evine yahûdilerin yanına girdi ve onlardan bir çok insanları buldu. Onlar kendilerinden bir adamın yanında toplanmışlardı. O adama Finhâs denilir. Bu, onların ulemâsından idi. Onunla birlikte de onların habrlerinden bir habr = âlim vardı ki ona Eşye denilir. Ebû Bekr Finhâs'a dedi ki:

— Ey Finhâs sana yazıklar olsun Allah'dan kork ve müslüman ol. Allah'a yemin ederim ki muhakkak sen bilirsin ki Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun indinden size hak ile gelmiştir. Onun ismini nezdinizde, Tevrat ve İncil'de yazılmış olarak bulursunuz.

Bunun üzerine Finhâs, Ebû Bekr'e dedi ki:

— Vallahi ey Ebû Bekr bizim Allah'a hiçbir ihtiyacımız yoktur. O bize muhtaçtır. Biz ona tazarru etmeyiz, nitekim o bize tazarru eder. Biz muhakkak ondan zenginiz o ise bizden zengin değildir. Şayet bizden zengin olsa bizim mallarımızı istikraz etmez = borç istemez. Nitekim arkadaşınız Muhammed böyle iddia eder. Sizi ribâdan nehy eder ve onu bize verir. Şâyet bizden zengin olsaydı bize ribâyı vermezdi.

Bunun üzerine Ebû Bekr gazablandı ve Finhâs'ın yüzüne şiddetli bir darbe indirdi ve şöyle dedi:

— Nefsim elinde olana yemin ederim ki, bizimle sizin aranızdaki ahid olmasaydı ey Allah'ın düşmanı elbette başını vururdum.

Bunun üzerine Finhâs Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gitti ve şöyle dedi:

— Ey Muhamed, bak senin arkadaşın bana ne yaptı?

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ebû Bekr'e şöyle dedi:

— Yaptığın bu şeye seni ne sürükledi?

Ebû Bekr de, dedi ki:

— Ey Allah'ın Resûlü, şüphesiz Allah'ın düşmanı büyük bir söz söyledi. O iddia etti ki, Allah fakirdir, onlar ise zenginmişler. Bunu deyince, Allah için gazablandım ve onun yüzüne vurdum.

Finhâs ise bunu inkâr etti ve dedi ki:

— Bunu söylemedim.

Bunun üzerine Allah Teâlâ Finhâs'ın dediği şey hakkında ona karşı bir red olarak, Ebû Bekr'i tasdik için şu âyeti kerimesini inzâl buyurdu:

« لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا
وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ »

«Hakikat, Allah fakirdir. Biz zenginleriz, diyenlerin lâfını andolsun ki Allah işitmiştir. Söyledikleri (o sözü) haksız yere peygamberleri öldürmeleriyle beraber yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın o cehennem azabını.»

Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh)'in hakkında ve bu hususta onda olan gazab hakkında şu âyet nâzil oldu:

« وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى
كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ » .

«... Kitab verilenlerden ve Allah'a eş tanıyanlardan da her halde incitici birçok (lâflar) işiteceksiniz. Eğer katlanır, sakınırsanız işte bu, hâdiselere karşı (gösterilmiş) bir azm(-ü metânet) dendir.»

Sonra Finhâs'ın ve yahûdilerden onunla birlikte olan hahamların dediği hakkında şöyle buyurdu:

« وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ
فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ . لَا تَحْسَبَنَّ
الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ
مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ »

«Allah bir zaman kendilerine Kitâb verilenlerden Onu (Celâlim hakkı için) behemhal insanlara açıklayıp anlatacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz, diye teminat almıştı. Onlar ise o sözü arkalarına attılar. Onun mukabilinde az bir menfaati satın aldılar. Müşteri oldukları şey ne kadar kötüdür!

Getirdikleriyle (ettikleri kötülüklerle) **kıvranan, yapmadıkları ile de öğülmelerini arzu eden o kimseler** (yok mu?) **onların azabdan kurtulacak** (selâmet) **bir yerde bulunacaklarını zinhar sanma, zinhar sanma. Onlara pek acıklı bir azab vardır.»** Yâni Finhâs, Eşye' ve hahamlardan bu ikisinin benzeri için... Onlar ki insanlar için süslü püslü kıldıkları dalâlet vesilesiyle dünyadan kazandıkları şeylerle seviniı ler ve yapmadıkları bir şeyle öğülmeyi severler. İnsanların onlara ulemâ demesini severler. Halbuki onlar ilim ehli değillerdir. İnsanları ne bir hidâyet ne de bir hak üzerine götürmedikleri halde insanların «ne güzel yaptınız», demesini istiyorlar.

Mü'minlere cimrilik etmeyi emretmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kerdem b. Kays, ki bu Kâb b. el-Eşref'in müttefikidir. Üsâme b. Habib, Nâfi' b. Ebi Nâfi', Bahriyy b. Amr, Huyey b. Ahtab, Rifâe b. Zeyd b. Tâbût, Ensârdan birtakım kişilerin yanlarına geliyorlar, onlarla karışıp kaynaşıyorlardı. Onlara nasihat ediyorlardı. Onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbındandılar ve onlar şöyle diyorlardı:

«Mallarınızı infak etmeyiniz hayra harcamayanız, çünkü biz size karşı mallarınızın gitmesinden ötürü fakirliğe düşeceğinizden korkuyoruz. Nafaka husûsunda süratli davranmayınız, çünkü bilmezsiniz ki ne olacaktır.»

Bunun üzerine Allah onların hakkında şu âyetini inzâl etti:

« أَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ »
« وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا . وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ
وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ »

«Onlar, hem (binnefs) **cimrilik yapan, hem insanlara cimriliği emredenler, Allah'ın lutf-i inayetinden kendilerine verdiğini gizleyenlerdir.»** Yâni Allah'ın fazlı olan Tevrât'dan ki onda Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in getirdiği şeyin tasdiki vardır.

«... Biz o nankörlere hor ve hakir edici bir azab hazırlamışızdır.

Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını insanlara gösteriş için sarfedenler(i de Allah sevmez).» Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar:

«Allah onları çok iyi bilendir.» . « وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا »

Yahûdiler'in hakkı inkâr etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Rifâe b. Zeyd b. Tâbût ki bu yahûdilerin büyüklerinden idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştuğu zaman lisanını eğip büküyor ve şöyle diyordu:

— Ey Muhammed, işitmemiz için bizi de gözet ki, seni anlayalım. Sonra İslâm hakkında ta'n etti ve onu ayıpladı. Bunun üzerine Allah onun hakkında şu âyetlerini inzâl buyurdu:

« أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللّٰهِ نَصِيرًا. مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا » ، [أي راعنا سمعك](1) « لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا »

«Kendilerine kitabdan (okuyup yazmaktan) bir nasib verilmiş olanlara bakmadın mı? Onlar sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan sapmanızı istiyorlar.»

Allah, sizin düşmanlarınızı çok iyi bilendir. Gerçek bir dost olarak Allah elverir, hakiki yardımcı olarak da Allah yeter.

Yahûdi olanlardan kimi, kelimeleri (Allah tarafından) konuldukları yerlerinden (kaldırıp) değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek, dine de saldırarak (sana) derler ki: (Sözünü zâhiren) dinledik, (fakat kalbimizle) isyan ettik. Onlar, (Peygambere) tariz ederler.

Eğer onlar dinledik, itaat ettik. Dinle bize bak! deselerdi kendileri için elbet daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Fakat Allah kendi küfürleri yüzünden onları rahmetinden koğmuştur. Artık onlar, birazı müstesnâ olmak üzere, iman etmezler.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdilerin hahamlarından reis olanlarla konuştu. (Onlardan Abdullah b. Sûriyâ el-E'ver, Kâb b. Esed vardır.) Ve onlara şöyle dedi:

— «Ey yahûdiler topluluğu, Allah'dan korkun ve müslüman olun. Allah'a yemin ederim siz şunu biliyorsunuz ki size getirdiğim şey elbette hakdır.» Onlar:

— «Ey Muhammed biz bunu bilmiyoruz» dediler. Ve bildiklerini inkâr ettiler, küfür üzerinde israr ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu âyetlerini inzâl buyurdu:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا»

«Ey kendilerine kitab verilenler, nezdinizdeki (kitab)ları tastik edici (doğrulayıcı) olmak üzere indirdiğimiz (Kur'an-ı Kerim)e —biz birtakım yüzleri silip ve belirsiz edip de enselerine çevirmezden, yâhut Cumartesi ehline ettiğimiz lânet gibi kendilerine de lânetlemezden evvel— îman edin. Allah'ın emri yerine gelecektir.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garip kelimeleri tefsir etmesi

Natmisü: O yüzleri sileriz ve onları dümdüz ederiz demektir. Ki o yüzde ne bir göz, ne bir burun, ne bir ağız ve ne de yüzde görülen şeylerden bir şey görülmez. Yine: «Onların gözlerini sildik» de böyledir. Matmusül ayn şu kimsedir ki onun göz kapakları arasında yarık yoktur. Denilir ki kitabı ve eseri tams etti ondan bir şey görül mez oldu. Ahtal, ki onun ismi Ğavs b. Hubeyre b. Salt et Tağlibi'dir, şu zikr olunan şeyleri yüklediği bir deveyi vasfederek şöyle dedi:

وَتَكْلِيفُنَاهَا كُلَّ طَامِسَةِ الصُّوَى شَطُونٍ تَرَى حِرْبَاءَهَا يَتَمَلْمَلُ

«O deveye bütün alâmetleri silen her şeyi yüklememiz...
Ki o devenin üzerindeki kurdu sıcaktan çevrilir görürsün.»

Bu beyt onun bir kasîdesindedir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Suvânın müfredi: Suvve'dir. Suvâ: Yollar ve suların kendisiyle gösterildiği işâretlerdir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Şâir diyor ki, silindi ve yer ile bir oldu, düm düz oldu. Onda getireceğimiz bir şey kalmadı.

Hizibleri meydana getirenler

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kureyş'den, Gatafan'dan ve Benî Kurayza'dan hizibleri meydana getiren kimseler Huyey b. Ahtab, Sellâm b. Ebil-Hukayk, Ebû Râfi, Rebi' b. Rebi' b. Ebil-Hukayk, Ebû Ammâr, Vehveh b. Âmir ve Hevze b. Kays idiler. Vehveh, Ebû Ammâr ve Hevze'ye gelince, bunlar Benî Vâil'dendirler. Ötekileri ise Benî Nadîr'den idiler. Kureyş'in yanına geldikleri zaman şöyle dediler:

«İşte bunlar, yahûdilerin hahamlarıdırlar ve İlk Kitabın ilim ehlidirler. Onlara sorunuz ki:

«Sizin dininiz mi hayırlıdır? Muhammed'in dini mi?» Onlara sordular onlar da dediler ki:

«Bilâkis sizin dininiz onun dininden hayırlıdır. Ve siz ondan ve ona tâbi olan kimselerden daha hidâyettesiniz.» Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu âyetini inzal buyurdu:

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ»

«Bakmadın mı şu kendilerine kitabdan biraz nasib verilenlere? kendileri haça, şeytana inanıyorlar.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

Cibt: (Araplarca) Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın gayrı kendisine ibâdet olunan şeylerdir. Tâğut ise hakdan saptıran her şeydir. Cibt'in cemi: Cübût'dur. Tâğut'un cemi: Tevâğit'dir.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Bize İbn-i Ebi Necih'den gelen habere göre o şöyle dedi: Cibt: sihirdir. Tâğût ise şeytandır.

« وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلاً »

«Diğer küfredenler için de: Bunlar iman edenlerden daha doğru bir yoldadır, diyorlar.»

İbn-i İshâk şöyle dedi: Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar:

« أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ».

«Yoksa onlar Allah'ın fazl(-ü kerem)inden insanlara verdiği şeylere (nimetlere) karşı hased mi ediyorlar? Biz, hakikat, İbrâhim hanedânına da kitab ve hikmet vermişizdir. Onlara (başkaca) büyük bir mülk(-ü saltanat) da bahşettik.»

Onların Kur'an'ı inkâr etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sükeyn ve Adiyy b. Zeyd dediler ki:

«Ey Muhammed, bilmiyoruz ki, Allah Mûsâ'dan sonra bir beşer üzerine bir şey indirdi mi?» Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta o ikisinin sözlerinden olarak şu kavlini inzâl buyurdu:

« إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا . وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا . رُسُلاً مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا »

«Nûh'a, ondan sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz ve İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a, evlâdlarına, İsâ'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a vahy eylediğimiz ve Dâvûd'a Zebur verdiğimiz gibi (Habibim) şüphesiz sana da vahyettik.

Öyle Peygamberler (gönderdik ki) kıssalarını hakikat önceden sana bildirdik. (Yine) öyle peygamberler (yolladık ki) sana onların kıssalarını haber vermedik. Allah Mûsâ'ya da hitaben konuştu.

(Biz) peygamber(i rahmet) müjdeciler(i) ve azab haberciler(i) olarak (gönderdik), ta ki peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı (özür diye ileri sürebilecekleri) bir bahâneleri olmasın. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir.»

Onlardan bir cemaat, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girdiler. O da onlara şöyle dedi:

— Siz elbette bilirsiniz ki ben Allah'dan size gelen bir Resûlüm. Dediler ki:

— Ne öyle bir şey biliyoruz ve ne de öyle bir şeye şehâdet ediyoruz.

Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların sözlerinden olarak şu kavlini inzâl buyurdu:

« لَٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا »

«Bununla beraber Allah sana indirdiği (Kur'an-ı Kerim) ile şâhidlik eder ki O, bunu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakiki şâhid olmak bakımından (yalnız) Allah yeter.»

Büyük kaya parçasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine atmak için toplanmaları

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Nadir'e gitti onlardan Amr b. Ümeyye el-Damri'nin katlettiği iki Amir'in diyeti hakkında yardım talebinde bulunuyordu. Onlar birbirleriyle başbaşa yalnız kaldıkları zaman dediler ki:

— Elbette Muhammed'i şimdikinden daha yakın bulamazsınız. O halde hangi adam bu evin üstüne çıkıp onun üzerine bir büyük kaya parçası atıp da bizi ondan rahat ettirecek? Amr b. Cihâş b. Kâb da dedi ki:

— Ben. Durum hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber geldi ve onlardan ayrılıp uzaklaştı. Bunun üzerine Al-

lah Teâlâ su-i kast eden kimse ve onun kavmi hakkında şu kavlini inzâl buyurdu:

» يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا
إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللهَ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ «

«Ey îman edenler, Allah'ın, üzerinizdeki nîmetini düşünün. Hani bir gürûh size ellerini uzatmayı kurmuştu da O, bunların ellerini sizden itip çekmişti. Allah'dan korkun. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır.»

Yahûdilerin, kendilerini Allah'ın dostları olduklarını iddia etmeleri

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, Numân b. Eza, Bahri b. Amr ve Şe's b. Adiyy geldiler ve onunla konuştular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlarla konuştu ve onları Allah'a dâvet etti ve onları Onun şiddet ve ukubetinden kaçındırdı. Onlar da dediler ki:

«Ey Muhammed, bizi korkutamazsın. Biz vallahi Allah'ın oğullarıyız ve onun sevgilileriyiz. Tıpkı Nasara'nın sözü gibi.» Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu sözünü indirdi:

» وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ
بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ «

«Yahûdiler'le Nasrani'ler (şöyle) dedi(ler): Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz. De ki: Öyle de niçin (Allah) sizi günahlarınız yüzünden azablandırıyor? Bilâkis siz onun yarattığından bir beşersiniz. O, kimi dilerse yarlığar, kimi dilerse azaba uğratır. Göklerin, yerin ve aralarında ne varsa hepsinin mülk-ü tasarrufu Allah'ındır. Son dönüş de ancak onadır.»

Onların, Mûsâ (Aleyhisselâm)'dan sonra bir kitâbın inmesini inkâr etmeleri

İbn- İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdileri İslâm'a çağırdı ve onları ona teşvik ettirdi, onları Allah'ın gayrına ibâdet etmekten ve Allah'ın ukubetinden kaçınırdı. Onlar ise ona karşı imtina ettiler ve onun onlara getirdiklerini inkâr ettiler. Bunun üzerine onlara Muâz b. Cebel, Sa'd b. Ubâde ve Ukbe b. Vehb şöyle dediler:

— *Ey yahûdi topluluğu Allah*'dan korkunuz, vallahi siz elbette bilirsiniz ki o Allah'ın Resûlüdür ve and olsun ki siz onun gönderilmesinden önce onu bize zikr ediyor hatırlatıyordunuz. Ve onu sıfatiyle bize vasfediyordunuz.

Bunun üzerine Râfi' b. Hüreymile ve Vehb b. Yahuzâ şöyle dediler:

— Bunu biz size hiçbir zaman söylemedik. Allah da Mûsâ'dan sonra ne bir kitap ne de ondan sonra bir müjdeleyici ve bir korkutucu gönderdi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta o ikisinin sözlerinden olarak şu kavlini inzâl buyurdu:

«يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا
مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

«Ey ehl-i kitab, peygamberlerin arası kesildiği zamanda size (hakikatleri) apaçık söyleyip duran elçimiz (Muhammed) gelmiştir. Taki bize ne bir rahmet müjdecisi, ne de bir azab habercisi gelmedi demenize (meydan kalmasın). İşte size rahmet müjdecisi de, azab habercisi de geldi artık. Allah, her şeye hakkiyle kaadirdir.»

Sonra onlara Mûsâ'nın haberini ve onlardan karşılaştığı şeyleri ve ona karşı onların ayrılık göstermelerini ve onların Allah'ın emirlerinden red ettikleri şeyleri ve bir cezâ olsun diye kırk sene yerde şaşkın olarak gezdiklerini anlattı.

Recm'in hükmü hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaat etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana İbn-i Şihâb ez-Zühri haber verdi ki, O, Müzeyne'li ehli ilim bir adamdan dinlemiş: Said b. Museyyib'in haber verdiğine göre; Ebû Hureyre onlara şöyle anlatmış:

Yahûdilerin hahamları, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği sırada Midrâs'ın evinde toplandılar. Yahûdi bir adam muhsan olduktan = (evlendikten sonra) yahûdilerden muhsana olan bir kadınla zinâ etmişti. Dediler ki:

Bu adamı ve bu kadını Muhammed'e gönderin. Onlar için hükmün nasıl olduğunu ondan sorun ve onlar hakkındaki hükmü ona bırakın. Eğer o ikisinin hakkında sizin ameliniz olan tecbiye ile amel ederse — ki tecbiye *zift ile kaplanmış bir liften ip ile celd etmek* — sonra o ikisinin yüzlerinin siyahlatılması, ondan sonra da iki eşeğin üzerine bindirilmeleri ve yüzlerini o iki eşeğin arka taraflarına çevirmektir — onun peşine gidiniz, o ancak bir melikdir, onu tastik ediniz. Eğer o, onların hakkında recim ile hükmederse o bir Nebi'dir, elinizdeki şeyleri sizden kapmasına karşı ondan sakınınız. Onlar da ona geldiler ve dediler ki:

— Ey Muhammed, bu adam muhsan (evlendikten) olduktan sonra muhsana olan bir kadınla zinâ etmiştir. O halde onların hakkında hükmünü ver, onların hakkında hüküm vermekte seni tâyin etmişizdir.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdü ve Midrâs'ın evinde onların hahamlarının (din adamlarının) yanına geldi ve dedi ki:

— Ey yahûdiler topluluğu! Bana ulemânızı çıkartınız. (Onlar da ona Abdullah Sûriyâ'yı çıkarttılar.)

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Beni Kurayza'dan bir kimse haber verdi ki; O gün onlar İbn-i Suriya ile birlikte Ebû Yâsir b. ve Vehb b. Yahuza'yı çıkarttılar dediler ki:

«İşte ulemâmız bunlardır.» Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlardan sordu ve durumlarını öğrendi. Abdullah b.

Sûriyâ için: «İşte burda kalanlardan Tevrât'ı en iyi bilendir» demelerine kadar bu devam etti.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

«Bana Beni Kurayza'dan birisi haber verdi ki» sözünden «Kalanlardan Tevrâtı en iyi bilendir» sözüne kadar İbn-i İshâk'ın yaptığı nakildir.

Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla başbaşa kaldı. O yaşca onların en genci idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan sormakta israr etti, ona şöyle diyordu:

— Ey İbn-i Suriyâ, seni Allah'a yemin ettiririm ve Allah'ın Beni İsrâil'in başına getirdiği günleri sana hatırlatırım ki, evlendikten sonra zinâ eden bir kimse hakkında, Allah'ın Tevrat'ta recim ile hükmettiğini bilmiyor musun? Suriyâ:

— Allah hakkı için, evet. Vallahi, ey Ebul-Kasım! Onlar senin bir peygamber olduğunu elbette biliyorlar, fakat onlar sana hased ediyorlar.

Bunun üzerine, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı ve zinâ eden o iki kişiyi getirtti. Beni Ğanm b. Mâlik b. Neccâr içinde mescidin kapısı önünde recm olundular. Bundan sonra İbn-i Sûriya, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in peygamberliğini yine inkâr etti.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Allah Teâlâ da onların hakkında şu âyetlerini inzal buyurdu:

« يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا
بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ
لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ »

«Ey Peygamber, kalbleriyle inanmadıkları halde ağızlariyle inandık, diyen (münâfık)larla Yahûdilerden o küfr içinde (alabildiğine) koşuşanlar seni mahzun etmesin. Onlar, durmadan yalan dinleyen, senin huzûruna gelmeyen diğer bir kavm hesabına casusluk eden (kimse)lerdir.» Yâni o kimselerdir ki kendilerinden gönderdikleri kimseleri gönderip kendileri geride duran ve onlara hükmi konula-

rı tahrif etmek hususunda onlara emir veren kimselerdir. Sonra şöyle buyurdu:

يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ

«Onlar, kelimeleri (Allah tarafından) yerlerine konulduktan sonra (tutub) bir tarafa atarlar. Eğer size şu (fetvâ) verilirse onu alın, şâyet o verilmezse onu (kabul etmekten) çekinin, derler.» Kıssasının sonuna kadar.

İbn-i İshak şöyle dedi:

Bana Muhammed b. Talha b. Yezid b. Rükâne İsmâil b. İbrâhim'den, O da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki; o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o ikisinin recmini emretti ve onlar, Peygamberin mescidinin kapısında recm olundular. Yahûdi, taşların dokunmasını hissedince kadın arkadaşına doğru kalktı ve onu taşların dokunmasından koruyarak onun üzerine eğildi ve ikisi de katl olundular.

Bu recm olayı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o ikisinin kesin olarak zinâ yaptıklarını tesbit ettikten sonra gerçekleşti.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Sâlih b. Keysân, Nâfi'den — ki bu Abdullah b. Ömer'in azadlısıdır — o da Abdullah b. Ömer'den rivâyetle haber verdiğine göre dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i o ikisi hakkında hakem kıldıkları zaman, onlara Tevrat'ı getirtti ve onlardan bir haham okuyarak oturdu, elini recim âyetinin üzerine koymuş vaziyette idi. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm hahamın eline vurdu. Sonra da şöyle dedi:

— İşte recim âyeti, ey Allah'ın nebisi! Onu sana okumaktan imtina ediyor!

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara dedi ki:

— Yazık size ey yahûdiler topluluğu! Sizi Allah'ın hükmünü terketmeğe çağıran şey nedir? Halbuki o sizin elinizdedir.

Onlar da dediler ki:

— Vallahi o bizim içimizde kendisiyle amel olunmakta idi, nihâyet evlendikten sonra meliklerin âilesinden ve şeref ehlinden olan bizden bir adam zina etti ve melik de onu recimden korudu. Ondan sonra başka bir adam daha zina etti, melik istedi ki onu recm etsin. Onlar da dediler ki:

— «Hayır, vallahi falan kimseyi recim etmedikce, bunu recim edemezsin.» Onlar bunu söyledikleri zaman toplandılar ve zinakârların işlerini tecbiye üzerine islâh ettiler, böylece recmin zikrini ve onunla ameli öldürdüler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— O halde Allah'ın emrini ve onun kitabını ilk ihyâ eden ve onunla ilk amel eden benim.

Sonra o zinâ edenleri getirtti. Böylece onlar, onun mescidinin kapısı önünde recm olundular. Abdullah b. Ömer dedi ki: Ben de o ikisini recm edenler arasında idim.

Onların diyet hakkında zulm etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana Dâvûd b. Husayn, İkrime'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki: Mâide sûresinde birtakım âyetler ki, Allah onların içinde şu buyruğunu buyurdu:

«فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا . وَإِنْ
حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ»

«Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir. Şâyet kendilerinden yüz çevirirsen sana hiç bir şeyle zarar yapmazlar. Eğer hükmedersen aralarında adâletle hükmet. Çünkü Allah adâlet sâhiblerini sever.»

Bu âyetler, Beni Nadir ile Beni Kurayza arasındaki diyet hakkında inzâl olmuşlardır. Çünkü Beni Nadir'in maktulleri için üstünlük vardı ve onların diyetleri kâmilen ödenirdi. Beni Kureyza'nın maktullerinin diyetleri ise yarım diyet ödenirdi. Böylece bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hakem kıldılar. Bunun üzerine Allah, bu âyetleri onların haklarında inzâl buyurdu. Böyle-

ce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bu hususta hak üzerine çekti ve diyeti müsavi kıldı.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bunun hangisi olduğunu en iyi bilen Allah'dır.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dininden döndürmeye kasd etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kâb b. Esed, İbn-i Selûbâ, Abdullah b. Sûriyâ, Şe's b. Kays birbirine şöyle dediler:

Muhammed'e gidelim belki de onu dininden saptırırız. O ancak bir beşerdir. Böylece ona gittiler ve şöyle dediler:

— Ey Muhammed! Sen bilmektesin ki, biz, yahûdilerin âlimleriyiz. Biz eğer sana tâbi olursak yahûdiler sana tâbi olurlar, bize muhâlefet etmezler. Bizimle kavmimizden bir kısmı arasında husumet vardır. Onların hükmünü biz sana getirsek, bizim için onların aleyhine hüküm verir misiniz? Böylece biz sana iman eder ve seni tastik ederiz.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmaya karşı çıktı. Allah da onların hakkında şu âyetlerini inzal buyurdu:

وَأَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ
عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ
بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ. أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ
وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ.

•(Ve şu emri indirdik): Aralarında Allah'ın indirdiği (vech) ile hükmet, onların keyiflerine uyma, Allah'ın sana indirdiği (hükümlerin) bir kısmından seni saptıracaklar diye kaçın onlardan. Eğer onlar (indirilen hükümleri kabulden) yüz çevirirlerse, bil ki Allah, günahlarının (yalnız şu) biri (veya şu yüz çevirmemeleri) sebebiyle bile kendilerini mutlaka musibete uğratmak istiyordur. İnsanlardan bir çoğu muhakkak ki Allah'ın emrinden dışarı çıkanlar (gürûhu)-dur.

Onlar hâlâ câhillik (devri)nin (o kötü) **hükmünü mü arıyorlar? Şüphesiz, bir kanaata sâhib olacak bir kavm için, hükmü Allah'dan daha güzel olan kimdir?»**

Yahûdilerin İsâ (Aleyhisselâm)'ın Nübüvvetini **inkâr etmeleri**

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Onlardan bir topluluk Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler: Bunlar, Ebû Yâsir b. Ahtab, Nâfi b. Ebî Nâfi, Azer b. Ebî Azer, Hâlid, Zeyd, İzar b. Ebî İzar ve Eşye'dir. Ve ona resûllerden kime iman edileceğinden sordular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

« نُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ » . فلما ذكر عيسى بن مريم

«Biz Allah,a bize indirilene (Kur'an-ı Kerim'e), **İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına** (esbata) **indirilenlere, Mûsâ'ya, İsâ'ya verilenlere ve** (bütün) **peygamberlere Rableri katından verilen** (Kitab ve âyetler)e **iman ettik. Onlardan hiçbirini** (kimine inanmak, kimini inkâr etmek sûretiyle) **diğerlerinden ayırd etmeyiz. Biz** (Allah'a) **teslim olmuş** (müslümanlar)ız.»

İsâ b. Meryem'i zikr ettiği zaman, yahûdiler onun peygamberliğini inkâr ettiler ve dediler ki:

«Biz, İsâ b. Meryem'e iman etmeyiz, ona iman edene de iman etmeyiz.» Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu âyetini indirdi:

« قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ »

«De ki; Ey ehl-i kitab, sizin bizden hoşlanmayışınız(ın sebebi) **Allah'a** (inandığımızdan) **ve bize daha evvel indirilenlere iman etti-**

ğimizden ve sizin bir çoğunuzun da fâsık kimseler olduğunuzdan başka (bir şey) değildir.»

Yahûdilerin kendilerinin hak üzere olduklarını iddia etmeleri

Râfi' b. Hârise, Sellâm b. Mişkem, Mâlik b. Sayf, Râfi b. Hüreymile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

— Ey Muhammed, sen değil misin ki iddia ediyorsun; İbrâhim'in milleti ve onun dini üzeresin ve bizim nezdimizdeki Tevrat'a iman edersin ve Allah tarafından hak olduğuna şehâdet edersin.

— Evet ben diyorum. Fakat siz bir şeyler ihdas ettiniz ve onda sizden Allah'ın almış olduğu ahdi inkâr ettiniz ve ondan insanlara beyan etmeniz için emrolunduğunuz şeyleri ketmettiniz. Ben de sizin bu ihdâs ettiğiniz şeylerden beriyim. Dediler ki:

— Biz, elimizde olan şeyle amel ederiz. Biz hidâyet ve hak üzereyiz ve sana iman etmeyiz, sana tâbi olmayız.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında şu kavillerini inzâl buyurdu:

« قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا
أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ »

«De ki: Ey ehl-i kitab, Tevrat'ı(n), İncil'i(n) ve Rabbinizden size indirilen (Kur'an-ı Kerim)i(n hükümlerini) dosdoğru tatbik ve icra edilinceye kadar siz hiçbir şey (kanaat) üzerinde değilsinizdir. And olsun, sana Rabbinden indirilen (bu Kur'an) onlardan bir çoğunun taşkınlığını ve küfrünü arttıracaktır. O halde, o kâfirler gürûhuna karşı gam yeme.»

Yahudilerin Allah'a şirk koşmaları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Nehhâm b. Zeyd, Kardem b. Kâb ve Bahri b. Amr, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

«Ey Muhammed! Allah ile beraber O'ndan başka bir ilâh olduğunu biliyor **musun?»**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhı ve Sellem) de buyurdu ki:

— «Allah, bir tek Allah'dır ki başka bir mâbud yoktur, ancak O vardır Bunun için gönderildim ve buna dâvet ediyorum.»

Bunun üzerine Allah Teâlâ, onlar ve onların sözleri hakkında şu âyetlerini indirdi:

«قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَٰذَا
الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ آلِهَةً أُخْرَىٰ
قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ الَّذِينَ
آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ»

«De ki: Şâhid olmak bakımından hangi şey daha büyük? De ki: Benimle sizin aranızda (hak peygamber olduğuma) **Allah hakkiyle şâhiddir. Şu Kur'an bana** —**sizi** de, (sizden sonra) **erişen(ler)i de korkutmam için— vahy olundu. Allah'la beraber başka tanrılar da olduğuna gerçekten siz şâhidlik mi ediyorsunuz? De ki: Ben** (buna) **şâhidlik etmem. De ki: O, ancak bir tek ilâhdır ve sizin eş tutmakta olduğunuz nesnelerle muhakkak ki benim bir ilgim yoktur.»**

«Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler onu (o hak peygamberi) **öz oğullarını nasıl tanıyorlarsa öyle tanırlar, nefislerini hüsrana uğratanlar** (yok mu) **işte onlardır ki** (peygambere) **inanmazlar.»**

Allah Teâlâ'nın, mü'minleri yahûdilerle dostluk kurmaktan nehy etmesi

Rifâe b. Zeyd b. Tâbut ve Süveyd b. Hâris İslâmı izhar edip münafıklaşmışlardır. Müslümanlardan birtakım kişiler de onlarla dostluk ediyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, o ikisinin hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ»

«وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ
بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ»

«Ey iman edenler, sizden evvel kendilerine kitab verilenlerle kâfirlerden dininizi bir eğlence ve bir oyun (yerine) **tutanları dostlar** (ve üzerinize hâkimler) **edinmeyin. Allah'dan korkun, eğer** (O'na) **inanmış kimselerseniz..»** Allah'ın şu âyetine kadar... **«Size geldikleri zaman iman ettik, derler. Halbuki onlar küfür ile çıktılar. Allah onların neler gizlemekte olduklarını çok iyi bilendir.»**

Kıyâmetin kopmasını sormaları

Cebel b. Ebî Kuşeyr ve Şemvil b. Zeyd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dediler ki:

«Ey Muhammed! Eğer dediğin gibi bir peygamber isen, kıyâmetin ne zaman kopacağını bize haber ver.» Bunun üzerine Allah Teâlâ o ikisi hakkında şu âyetlerini inzâl buyurdu:

«يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا
إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ
حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» .

«Kıyâmetin sübût (ve vukuu)**nun ne zaman olduğunu sana sorarlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin nezdindedir. Onun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Göklere de, yere de ağır basmıştır. O, size** (başka sûretle değil) **ancak ansızın gelir. Tam mânasiyle biliyormuşsun gibi sana** (tekrar) **onu sorarlar.** (Yine) **de ki: Onun ilmi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu** (bunu) **bilmezler.»**

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Eyyâne mürsâhâ, Metâ mürsâha demektir. Kays b. el-Hüdadiyye el-Hüzâi şöyle dedi:

جِئْتُ وَمُخْفَى السِّرِّ بَيْنِي وَبَيْنَهَا   لأَسْأَلَهَا أَيَّانَ(٢) مَنْ سَارَ رَاجِعُ؟

«Sır, onunla benim aramda gizlenmiş olduğu halde, ben geldim,
Elbette ona sorarım ki yürüyen kimse ne zaman dönecektir?»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Mürsâha; Müntehâsı demektir. Onun cemi ise Meras'dır. Kümeyt b. Zeyd el-Esedi dedi ki:

وَالْمُصِيبِينَ بَابَ مَا أَخْطَأَ النَّا   سُ وَمُرْسَى قَوَاعِدِ الإِسْلاَمِ

«İslâm kaidelerinin gemisinin kapısına ve limanına gelen oldukca, insanlar hatâ etmezler.»

Bu beyt, onun bir kasidesindedir. Mürsâ; gemidir. Çünkü o nihâyete varır. Hafiyyün anhâ (takdim ve tehir üzeredir). Der ki: Sana ondan sorarlar sanki sen onları tam mânasiyle biliyormuşsun gibi. Hafi teahhüd olunmuş bir iyiliktir. Allah'ın Kitâbında:

« إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا »

«Çünkü o bana çok lütufkârdır.» Onun cemi ehfiyâdır. A'şâ Beni Kays b. Sâlebe şöyle dedi:

فَإِنْ تَسْأَلِي عَنِّي فَيَارُبَّ سَائِلٍ   حَفِيٍّ عَنِ الأَعْشَى بِهِ حَيْثُ أَصْعَدَا

«Eğer benden sorarsan A'şâ'dan çok israrla gezerek soranlar vardır.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Hafi (yine): bir şeyin ilminden müstehfi olan bir kimsedir. Yani, o ilmin talebinde onu elde etmekle çalışmakta ileri giden kimsedir.

Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmeleri

Sellâm b. Mişkem, Numân b. Evfâ Ebû Enes, Mahmûd b. Dihye, Şe's b. Kays ve Mâlik b. Sayf, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve ona dediler ki: «Biz sana nasıl tâbi oluruz ki, sen bizim kıblemizi terkettin ve sen Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu kabul etmiyorsun.» Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) bu hususta onların sözlerinden olarak şu âyetini inzâl buyurdu:

« وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ »

«Yahûdiler Uzeyr Allah'ın oğludur, dedi(ler). Hıristiyanlar da Mesih (İsâ) Allah'ın oğludur dedi(ler). Bu, onların ağızlariyle (geveledikleri câhilce) sözleridir ki (bununla güya) daha evvel küfredenlerin sözlerini taklid ediyorlar. Hay Allah kahredesi adamlar, (Hakdan bâtıla) nasıl da döndürülüyorlar.» Kıssasının sonuna kadar.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

Yudâhûne: Yâni onların sözleri kâfir olanların sözlerine müşakil olur, demektir. Şunun gibi; Sen bir söz söylersin bir başkası onun mislini söyler, işte o kimse sana mudahi olur yâni sana uyar.

Yahûdilerin gökten kitab taleb etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Mahmud b. Seyhân, Numân b. Ezâ, Bahri b. Amr, Uzeyr b. Ebi Uzeyr ve Selâm b. Mişkem, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

— Ey Muhammed, Allah'ın indinden getirdiğin bu şeyin hak olduğu gerçek midir? Biz onu derli toplu görmüyoruz. Tevrât'ın derli toplu olduğu gibi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Vallahi siz onun Allah'ın indinden olduğunu elbette biliyorsunuz, onu indinizde Tevrat'da yazılı olarak buluyorsunuz. Şâyet insanlar ve cinler onun mislini getirmek üzere toplansalar onu getiremezler.»

Bu esnada onlar da bir topluluk oldukları halde — ki bunlar Finhâs, Abdullah b. Sûriyâ, İbn-i Salûbâ Kinâne b. Rebi' b. Ebil-Hukayk, Eşye, Kâb b. Esed, Şemvil b. Zeyd ve Cebel b. Amr b. Sükeyne idiler — şöyle dediler:

— Ey Muhammed bunu sana insanlar ve cinler öğretmiyor mu?

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara dedi:

— **Vallahi siz biliyorsunuz ki o, Allah'ın indindendir. Ben de Allah'ın resûlüyüm. Bunu nezdinizde Tevrat'ta yazılmış buluyorsunuz.**

Onlar da dediler ki:

— Ey Muhammed, şüphesiz Allah Resûlünü gönderdiği zaman ona dilediğini yapar ve murad ettiği şeyi ona yapmaya kâdir olur. O halde bize gökten bir kitab indir ki onu okuyalım ve onu bilelim. Yoksa senin getirdiğin şeyin mislini biz sana getiririz.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların hakkında ve dedikleri şeyler hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

«قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا»

«De ki: Andolsun, ins-ü cin şu Kur'an'ın benzerini (meydana) getirmeleri için bir araya toplansa, yekdiğerine yardımcı da olsalar, yine onun benzerini getiremezler.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Zahir avn = yardımcı demektir. Arabın «tuzâhiru aleyhi» sözleri ondandır. Yâni «tuâvinu aleyhi» ona yardımda bulunurlar. demektir. Şâir şöyle dedi:

يَا سَمِيَّ النَّبِيِّ أَصْبَحْتَ لِلدِّيـــنِ قِوَامًا وَلِلْإِمَامِ ظَهِيرًا

«Ey Peygamber'in adaşı din için bir kıvam ve imâm için bir zahir oldun.»

Yâni bir yardımcı oldun. Onun cemi, zuherâ'dır.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dan Zül-Karneyn'i sormaları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Huyey b. Ahtab, Kâb b. Esed, Ebû Râfi, Eşye ve Şemvil b. Zeyd, Abdullah b. Selâm'a, müslüman olduğu zaman, dediler ki: «Arapta peygamberlik olmaz senin arkadaşın sadece bir meliktir.» Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve ona Zul-Karneyn'i sordular o da onlara Zülkarneyn hakkında Allah Teâlâ'dan getirdiği şeyleri anlattı. Daha önce aynı şeyi Kureyş'e de anlatmıştı. Kureyş Nadr b. Hâris ile Ukbe b. Ebî Muayt'ı yahûdilere gönderdikleri zaman yahûdiler, onlara Peygamberden Zülkarneyn'i sormalarını emretmişti.

Allah'ın zâtına karşı tehaccümleri ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bundan dolayı gazâbı

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Said b. Cubeyr'den naklen haber aldım ki, o şöyle demiş:

— Yahûdilerden bir topluluk, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

— Ey Muhammed, işte Allah halkı halketti. Allah'ı kim halketti?

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gazablandı ve onun rengi değişti. Sonra Rabbi için gazâbından dolayı onlarla atıştı. Bunun üzerine Cebrâil (Aleyhisselâm) geldi ve onu teskin etti ve:

«Ey Muhammed aldırış etme» dedi. Ve ondan sordukları şeyin cevabını Allah'dan ona getirdi:

«قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ اللّٰهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ» .

«De ki: O, Allah'dır, bir tekdir. (O), Allah'dır, sameddir (zevâl bulmayan bir bâkidir, dâimdir, herkesin ve her şeyin doğrudan doğruya muhtac olduğu ve kasdettiği yegâne varlıkdır, ulular ulusudur). Doğurmamışdır, doğurulmamıştır O. Hiçbir şey Onun dengi (ve benzeri) değildir.»

Bunu onlara okuduğu zaman, dediler ki:

— O halde ey Muhammed! Bize onu vasıfla, onun yaratılışı nasıldır? Onun kolu nasıldır? Onun bâzusu nasıldır?

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birinci gazabından daha şiddetli bir şekilde gazablandı ve onlarla atışmaya girişti.

O anda Cebrâil (Aleyhisselâm) yine geldi ve ona ilk defa dediği şeyin benzerini söyledi ve Allah Teâlâ'dan ona sordukları şeyin cevâbını getirdi. Allah Teâlâ şöyle diyordu:

» وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ «

«(Müşrikler) Allah'ı hak (ve lâyık) olduğu vech ile takdir etmediler. Halbuki, kıyâmet günü (kürre-i) arz toptan (ancak) Onun kabzasıdır. Gökler de Onun sağ eliyle (toplanıp) dürülmüşlerdir (dürüleceklerdir). O, müşriklerin (kendisine) katmakta oldukları ortaklardan münezzehdir, çok yücedir.»

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Utbe b. Müslim, ki bu Beni Temim'in mevlâsıdır, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebû Hureyre'den naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim o şöyle diyordu:

— Yakındır ki, insanlar aralarında sualleşsinler ve şöyle desinler:

«Allah, mahlûkatı yaratmıştır, o halde Allah'ı kim yaratmıştır?» Bunu dedikleri zaman şöyle söyleyiniz:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ . اللَّهُ الصَّمَدُ . لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ . وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

«De ki: O, Allah'dır, O tekdir. (O), Allah'dır, sameddir (zeval bulmayan bir bâkidir, dâimdir, herkesin ve her şeyin doğrudan doğruya muhtâc olduğu ve kasd ettiği yegâne varlıktır, ulular ulusudur). **Doğurmamıştır, doğurulmamıştır O. Hiçbir şey onun dengi (ve benzeri) değildir.»** Sonra adam soluna üç defa tükürsün ve şeytan-ı recimden Allah'a sığınsın, ondan istiâze etsin.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

Es-Samed: Kendisine ihtiyaçtan dolayı kasd olunup gidilen ve kendisine iltica olunan kimsedir. Hind bint-i Mâbed b. Nadle Esed kabilesinden olan iki amcasına, Amr b. Mesûd ve Halid b. Nadla'ya ağlar olduğu halde aşağıdaki şiirini söyledi. Bunlar, Numân b. Münzir el-Lahmi'nin katlettiği ve Kûfe'de onların üzerine Ğariyyanı binâ ettiği kimselerdir.

أَلَا بَكَرَ النَّاعِي بِخَيْرَيْ بَنِي أَسَدْ   بِعَمْرِو بْنِ مَسْعُودٍ وَبِالسَّيِّدِ الصَّمَدْ

«Haberiniz ola ki Benî Esed'in iki hayırlısının ölüm haberini getirin Bekr, b. Mesûd ile kendisine iltica olunan efendi kişinin ölüm haberini getirmiştir.»

SEYYİD VE ÂKİB'İN DURUMU İLE MUBÂHELE'NİN BAHSİ

Âkib, seyyid ve üskuffun mânâsı

Necrân Hıristiyan heyeti, altmış binek ile Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldiler. Ondört adam eşrafları idi. Ondört kişinin içinde üç kişi vardı ki, işi idare etmek onlara aitti. Bu üç kimseden biri âkib'dir ki o kavmin emiri ve onların rey sâhbidir. Aynı zamanda onların müşâverecileridir. kararı onun görüşüyle alırlardı. Onun ismi Abdul-Mesih'dir. Bu üç kimseden biri de Seyyid'dir. Bu onların kendisine ilticâ ettikleri merkezi adamlarıdır. Yolculuk ve toplantılarının yöneticisi idi. Onun ismi ise Eyhem'dir. Ebû Hârise b. Alkame, ki bu Beni Bekr b. Vâil'den biridir, onların üskufu (149) âlimi ve imamlarıdır. Aynı zamanda onların kitaplarını okudukları yerlerin sâhibidir.

Ebû Hârise'nin Rum melikleri nezdindeki yeri

Ebû Hârise onların içinde şeref bulmuş ve onların kitaplarını okumuş ve onların dinini iyi bilen biri idi. Hıristiyan Rum melikleri ona şeref vermiş onu maldar etmiş, ona hizmet ettirmişler, onun için birçok kiliseler inşâ etmişler ve ona ikrâmlarını yaymışlardı. Onun kendi dinlerindeki ilmini ve ictihâdını öğrenmişlerdi.

(149) Üskuf, hıristiyanların büyüğü demektir.

Kûz b. Alkame'nin müslüman olmasının sebebi

Necrân'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e döndükleri zaman Ebû Hârise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müteveccihen bir katırın üzerinde oturdu ve onun yanında da onun bir kardeşi bulunuyordu. Ona Kûz b. Alkame denilir. — İbn-i Hişâm dedi ki; Kürz de denilir — «Ebû Hârise'nin katırının ayağı kaydı düştü.» Bunun üzerine Kûz dedi ki: «Uzak kişinin yüzünden sürçtü.» Bununla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i murâd ediyordu.

Ebû Hârise de ona şöyle dedi:

— Bilâkis senin yüzünden.

O da dedi ki:

— Niçin ey kardeşim?

Dedi ki:

— Vallahi o elbette bir nebidir. Onu bekliyorduk.

Bunun üzerine Kûz ona şöyle dedi:

— Sen bunu bildiğin halde ondan seni men eden nedir?

Dedi ki:

— İşte şu kavmin bize yaptığı şeydir. Bizi şereflendirdiler, bizi mal sahibi yaptılar ve bize ikramda bulundular. Muhammed'e karşı gelmekten başka hiç bir şeye râzı değiller. Şâyet bunu yapsam bizden gördüğün şeyleri çekerler.

Bu hâdise üzerine onun kardeşi Kûz b. Alkame ondan durumu gizledi. Nihâyet bunu müteakiben Kûz müslüman oldu.

Bana bildirildiğine göre o bu haberi ondan naklediyordu.

Necrân'ın reisleri ve onlardan birinin müslüman olması

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Necrân'ın reisleri, nezdlerindeki kitapları, birbirinden mirâs alırlardı. Onlardan bir reis ölünce ve riyâset ondan başkasına intikal ettiğinde, işte o kitapların üzerine daha önceki mühürlerle birlikte bir mühür vurur ve o mühürleri kırmazdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında bulunan bir reis, yolda yürümeğe çıkmıştı ve sürçtü. Bunun üzerine onun oğlu ona dedi ki:

— Uzak kişinin uğursuzluğundandır.

Bu sözüyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i murâd ediyordu. Bunun üzerine babası ona dedi ki:

— Yapma. Çünkü o bir Nebi'dir. Onun ismi kitablarda bulunmaktadır.

O reis öldüğü zaman onun oğlu hiç bir şey ile ilgilenmedi. Ancak kuvvetlendiği zaman mühürleri kırdı ve o kitapların içinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bahsini buldu. Bunun üzerine müslüman oldu, İslâmiyetini güzelce yaşadı ve hac yaptı. O, şöyle diyen kimsedir:

إِلَيْكَ تَعْدُو قَلِقًا وَضِينُهَا مُعْتَرِضًا فِي بَطْنِهَا جَنِينُهَا

• مُخَالِفًا دِينَ النَّصَارَى دِينُهَا •

«Kolanı sıkı olduğu, karnında cenini meydana gelmiş bulunduğu ve dini nasâra dinine muhâlif olduğu halde sana yürüyor.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Vedin: Hizâmdır. Devenin hizâmı. Yâni kolam. Hişâm b. Urve dedi ki:

• مُعْتَرِضًا فِي بَطْنِهَا جَنِينُهَا •

«Onun karnında cenini meydana geldiği halde.»

Kaydını Iraklılar ilâve etmişler.

Hıristiyanların Maşrık'a doğru namaz kılmaları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

— Bana Muhammed b. Cafer b. Zübeyr haber verdi ki; o şöyle dedi: Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldikleri ve onun yanına mescidinde ikindi namazını kılarken girdiklerinde onların üzerinde yemen kumaşlarından elbiseler, cübbeler ve gömlekler bulunuyordu. Onlar Beni Hâris b. Kâb adamlarının develeri üzerinde idiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından o gün onları gören bâzı kimseler şöyle diyordu:

Onlardan sonra onlar gibi bir heyet daha görmedik. Onların namaz vakitleri gelmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinde kalktılar namazlarını kılıyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Onlara dokunmayınız.» Onlar da namazlarını maşrıka doğru kıldılar.

Heyettekilerin isimleri, onların itikadları ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile münakaşaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Onların işlerinin kendilerinde bittiği ondört kişinin isimleri: Akib — ki bu Abdül-Mesih'dir. — Seyyid — ki bu Eyhem'dir — Ebû Hârise b. Alkame — ki bu Beni Bekr b. Vâil'in kardeşidir. — Evs, Hâris, Zeyd, Kays, Yezid, Nübeyh, Huveylid, Amr, Hâlid, Abdullah ve Yuhannes'dir. Bunlar altmış binekli kişi içinde idiler.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile onlardan Ebû Hârise b. Alkame, Âkib Abdul-Mesih, Seyyid Eyhem konuştu. Hıristiyan olan bunlar, melikin (*) dini üzere idiler. Değişik düşüncelerde oldukları halde... Onlar şöyle derler:

«Melik Allah'dır.» «O Allah'ın oğludur.» Ve: «O üçün üçüncüsüdür.» Hıristiyanların sözleri de böyledir!

«İsâ, Allah'dır» sözlerinde şunu hüccet getirirler ki o, ölüleri diriltiyordu, hastaları iyileştiriyordu. Gayıblardan haber veriyordu. Çamurdan kuş sûretinde mahlûk yaratıyordu. Sonra onun içine üflüyor ve o bir kuş oluyordu. Bunların hepsi Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın emriyledir.

«وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ»

«Onu insanlara bir alâmet kılmamız içindir.»

«O Allah'ın oğludur» sözlerinde ise şunu hüccet getirirler ve derler ki:

«Onun için bilinen bir baba olmadı ve o beşikte konuştu. Ondan önce Âdem'in çocuklarından hiçbir kimse bunu yapmadı.»

«Üçün üçüncüsüdür» sözlerinde ise Allah'ın şu sözleriyle hüccet getirirler: «Yaptık, emrettik, halkettik ve kaza ettik.»

(*) Burda Melik'den kasıt İsâ (A.S.)'dır.

Böylece onlar diyorlar ki:

Şâyet bir tek olsaydı, ancak yaptım, kaza ettim, emrettim ve halkettim, derdi. Fakat O; onun kendisi, İsâ ve Meryem'dir. Bunlar hakkında onların sözlerinden olarak Kur'an nâzil olmuştur. İki âlim onunla konuştuğu zaman Resûlullah (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem) onlara dedi ki:

— Müslüman olunuz. Onlar da dediler ki:

— Biz müslüman olmuşuzdur. Dedi ki:

— Şüphesiz siz müslüman olmadınız! Müslüman olunuz.

O ikisi dediler ki:

— Evet, biz senden önce müslüman olmuşuzdur.

Dedi ki:

— Siz yalan söylüyorsunuz, sizin, Allah için çocuk isnad etmeniz, haça ibâdet etmeniz ve sizin domuzu yemeniz sizi İslâm'dan men ediyor.

O ikisi dediler ki:

— O halde ey Muhammed! Onun babası kimdir?

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sustu ve cevab vermedi.

Âl-i İmran sûresinden onlar hakkında nâzil olan âyetler

Bunun üzerine Allah Teâlâ bu hususta onların sözlerinden olarak ve onların bütün işlerinin ihtilâfı hakkında Âl-i İmran sûresinin baş tarafından seksen küsur âyete kadar inzâl buyurdu:

«الٓمٓ اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ»

«Elif. Lâm. Mim. Allah o Allah'dır ki, kendinden başka hiç bir Tanrı yoktur, (O, zati, ezeli ve ebedi hayat ile) diri (ve baki) dir. Zatiyle, kemâliyle kaimdir. (Yaratıklarının her an tedbir-ü hıfzında yegâne hâkimdir, her şey onunla kaimdir).» Böylece sûreyi, kendisini onların dedikleri şeylerden tenzih ile yaratma ve emirde kendisini tevhid etmekle, birlemek ile açtı. Onun için hiçbir ortak yoktur. Onların meydana getirdikleri, ihdas ettikleri ve O'na eşler koştukları, küfürlerini red için böyle başladı. Ve onların sahiblerinin yâni Peygamber İsâ (Aleyhisselâm)'ın hakkındaki sözleriyle onların üzerine hüccet getirmek için böyle başladı ki bununla onların dalâletlerini sapıklıklarını onlara bildirsin. Şöyle ki:

« الٓمٓ اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ »

«Elif, Lâm, Mim. Allah o Allah'dır ki, kendinden başka hiçbir Tanrı yoktur.» O'nun idaresinde kendisinden başka ortağı yoktur.

« الْحَيُّ الْقَيُّومُ »

«(O, zati, ezeli ve ebedi hayat ile) diri (ve bâki)**dir. Zâtiyle, kemâliyle kâimdir.** (Yarattıklarının her an tedbir-i hıfzında yegâne hâkimdir, her şey onunla kâimdir).»

Bir diridir ki ölmez. Halbuki İsâ ölmüştür ve dediklerine göre asılmıştır.

Kayyum demek; halkındaki saltanatından olan mekânı üzere kâimdir zâil olmaz, demektir. Halbuki İsâ onlara göre bulunduğu mekânından zâil olmuştur ve başka bir mekâna gitmiştir:

« نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ »

«(Habibim) **O, sana Kitabı hak** (ve) **kendinden evvelkileri** (de) **tasdik edici olarak** (tedricen) **indirdi.»** Yâni kendisinde ihtilâf ettikleri şeyleri sıdk ile doğruldukla indirdi:

« وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ »

«Bunlardan evvel de Tevrât ile İncil'i indirmişti.»

Tevrât'ı Mûsâ'ya, İncil'i İsâ'ya indirmişti. Nitekim ondan önceki kimselere kitapları indirdiği gibi.

« وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ »

«Furkan'ı indirdi.» Yâni İsâ ve onun gayrının durumuna dâir ahzabın kendisinde ihtilâf ettikleri şeyde, hak ile bâtılın arasını ayıran olarak:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ»

«Allah'ın (hak olan, mahz-ı hidâyet olan) âyetlerine küfredenler (yok mu?) onlar için pek çetin bir azab vardır. Allah cezâda amansız bir galib-i mutlaktır.» Yâni şüphesiz Allah, âyetlerinin kendisi tarafından geldiğini bildikten sonra inkâr eden kimselerden intikam alıcıdır.

«إِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ»

«Şüphe yok ki ne yerde, ne gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.» Yâni murad ettikleri ve hile ettikleri şeyleri ve İsâ hakkında sözleriyle benzettikleri şeyleri bilmiştir. Zira onlar onu ilâh ve Rab kıldılar. Halbuki onların nezdinde bunların gayrı olduuğna dâir ilim vardır. Allah'dan gaflet ettikleri ve O'na küfrettikleri için böyle derler:

«هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ»

«Döl yataklarında size nasıl dilerse öyle kılık veren Odur.» Yâni İsâ döl yataklarında kılık verilen kimselerden olmuştu. Bunu def de edemezler, inkâr da edemezler. Nitekim Âdem'in çocuklarından onun gayrına kılık verildiği gibi. O halde nasıl ilâh olur, halbuki o, işte bu menzilde olmuştur. Sonra Allah Teâlâ kendisini tenzih ve kendisiyle beraber kıldıkları şeylerden kendisini tevhid için şöyle buyurdu:

«لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»

«Ondan başka hiçbir Tanrı yoktur. (O), mutlak gâlibdir. Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.» Dilediği zaman, kendisine küfreden kimselerden intikam almakda gâlibdir azizdir. Kullarına hüccetinde ve özründe hakimdir, hakkiyle hikmet sâhibidir:

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ»

«(Habibim) sana Kitabı indiren odur. Ondan bir kısım âyetler muhkemdir ki bunlar Kitâbın anası (temeli)dir.» Onlarda Rabb'ın hücceti ve kulların ismeti = korunması, hasımların ve bâtılın def edilmesi vardır. Onlar için üzerine konuldukları şekilden ne bir uzaklaştırma ne bir tahrif yoktur:

«وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ»

«Diğer bir kısmı da müteşabihlerdir.» Onlar için tasrif = değiştirme ve tevil vardır. Allah onlar hakkında kulları imtihan etmiştir. Nitekim onları helâl ve haram hakkında imtihan ettiği gibi ki onları bâtıla sarf etmesinler ve hakdan tahrif etmesinler. (Azze ve Celle) şöyle diyor:

«فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ»

«İşte kalblerinde eğrilik bulunanlar.» Yâni hidayetten sapma bulunanlar:

«فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ»

«Onun müteşâbih olanına tâbi olurlar.» Yâni ondan tasarruf edilebilene tâbi olurlar ki bidat çıkarttıkları ve ihdas ettikleri şeyleri onunla tastik ettirsinler de onlar için bir hüccet olsun.

«ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ»

«Sırf fitne aramak (ötekini berikini saptırmak) ve (kendi arzularına göre) onun teviline yeltenmek için onun müteşâbih olanına tâbi olurlar.» Biz yarattık biz kaza ettik sözlerinde olduğu gibi. Şöyle buyurur:

«وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ»

«Halbuki onun tevilini Allah'dan başkası bilmez.»

«وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا»

«İlimde yüksek pâyeye erenler ise: Biz Ona inandık. Hepsi Rabbimiz katındandır» derler. O halde o bir tek söz olduğu bir tek Rab'den olduğu halde nasıl ihtilâf eder. Sonra müteşâbihin tevilini de red ettiler. Şuna göre ki, kendisinde hiçbir kimse için tevil hakkı olmayan ancak bir tek tevil olan muhkem elfazın tevilini bilmektedirler. Kitâb onların sözlerine muntabık olmakla birbirini doğrulamakta ve onunla hüccet nüfuz etmekte ve onunla özür zahir olmakta ve onunla bâtıl gitmekte ve onunla küfür yanılmaktadır. Allah Teâlâ bunun misli hakkında şöyle buyurur:

«وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ. رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا»

«(Bunları) Sâlim akıllardan başkası iyice düşünmez. Ey Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi (hakdan) saptırma.» Yâni kalblerimizi meyl ettirme her ne kadar biz ihdasımızla meylettik ise de.

«وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ»

«Bize kendi cânibinden bir rahmet ver. Şüphesiz bağışı en çok olan ancak Sensin.» Sonra şöyle dedi:

«شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ»

«Allah şu hakikatı kendinden başka hiç bir Tanrı olmadığını, adâleti ayakta tutarak, (delilleriyle, âyetleriyle) açıkladı. Melekler (bunu ikrâr etti, hakiki) ilim sâhibleri (nebiler, âlimler) de (böylece inandı):

«لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»

«Ondan başka hiçbir Tanrı yoktur. (O), mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. Hak din Allah indinde İslâm'dır (müslümanlıktır.)» Yâni ey Muhammed senin, üzerine olduğun şey, Rabbı tevhiddir ve Resûlleri tasdiktir:

« وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ »

«Kitab verilenler (başka sûretle değil) ancak kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki ihtirâstan dolayı, ihtilâfa düştü.» Yâni sana gelen şey yâni Allah birdir ki onun için hiçbir ortak yoktur şeklinde sana gelen şeyde...

بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ . فَإِنْ حَاجُّوكَ

«Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse şüphesiz ki Allah hesabı pek çabuk görendir. (Habibim) seninle mücâdele ederlerse.» Yâni Allah'ın biz yarattık, biz yaptık, biz emrettik gibi sözlerinden bâtıla dâir getirdikleri şeylerle mücâdele ederlerse o ancak bâtıl bir şüphedir ki ondaki hak olan şeyi biliyorlar:

« فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ »

« وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ »

« أَأَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ

بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ »

«(Şöyle) de: Ben, bana tâbi olanlarla birlikte, kendimi Allah'a teslim etmişimdir. Kendilerine Kitâb verilenlerle ümmilere (Arap **müşriklerine) de ki: Siz de İslâmı** (Allah'a teslim olmayı) **kabûl ettiniz mi? Eğer İslâm'a girerlerse** muhakkak **doğru yolu bulurlar. Eğer yüz çevirirlerse artık sana düşen** (vazife) **ancak tebliğdir. Allah kulları(nı) lâyıkıyle görücüdür.»**

Yahûdilerin ve nasrânilerin ihdas ettikleri şeyler hakkında Kur'an'dan inen âyetler

Sonra Allah Kur'an'da iki ehli kitâbı da cem etti, yahûdilerden

ve nasrânilerden olan kimselerin ihdas ettikleri ve bidat çıkarttıkları şeyleri zikr etti ve şöyle dedi:

« إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ »

« تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ »

«Allah'ın âyetlerini inkâr ile kâfir olanlar, haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanların içinden adâleti emredenlerin canına kıyanlar yok mu..»

«(Habibim) de ki: Ey mülkün sâhibi Allah..» sözüne kadar. Yâni ey kulların Rabbı ve kimsenin yapamadığının meliki!

«Sen mülkü kime dilersen ona verirsin, mülkü kimden dilersen ondan alırsın. Kimi dilersen onun kadrini yükseltir, kimi dilersen onu alçaltırsın. Hayr, yalnız Senin elindedir.» Senden başka hiçbir ilâh yoktur:

« إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ »

«Şüphesiz ki Sen her şeye hakkiyle kâdirsin.» Yâni senin gayrın bunun üzerine kâdir olamaz:

« تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ »

«Geceyi gündüzün içine girdirirsin. Gündüzü de geceye girdirirsin. Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın. Sen kimi dilersen ona sayısız rızk verirsin.» Buna senin gayrın hiçbir kimse kâdir olmaz ve onu yapamaz ancak sen yaparsın. Yâni eğer ben İsâ'yı ken-

dileriyle onun bir ilâh olduğunu iddia ettikleri eşya üzerine musallat ettimse, ki bu eşya şunlardır:

Ölüleri diriltmek, hastalıkları iyileştirmek, çamurdan kuş yaratmak, gayiblerden haber vermektir, onunla insanlara bir âyet kılmam ve onu kendisiyle kavmine gönderdiğim nübüvvetinde onu tasdik içindir. Benim sultanımdandır ve benim kudretimdendir ki ona meliklerin temlikini Nübüvvet işi sebebiyle vermemişimdir. Ve o temliki dilediğim yere koymuşumdur. Gecenin gündüze, gündüzün de geceye girdirilmesi, dirinin ölüden ölünün de diriden çıkartılması, iyi kişi olsun fâcir kişi olsun sayısız bir şekilde dilediğim kimseye rızık vermem, ki bunların hepsine de İsâ'ya vermemişimdir ve onu ona mâlik de kılmadım. Acaba onlar için bunda bir ibret bir beyyine yok mudur ki, şâyet İsâ bir ilâh olsaydı bunların hepsi ona âid olurdu. Halbuki onlar biliyorlar ki İsâ meliklerden, memleketten memlekete kaçardı.

Mü'minlere va'z etmek için Kur'an'dan inen âyetler

Sonra, Allah mü'minlere öğüt verdi ve onları sakındırdı. Sonra şöyle buyurdu:

«قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ»

«(Habibim) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız» yâni eğer bu sözünüz hak ise Allah'ı sevgiden ve onu ta'zimden dolayı ise:

«فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ»

«Bana tâbi olunuz ki Allah sizi sevsin ve sizin günahlarınızı mağfiret etsin.» Yâni sizin geçmiş küfürlerinizi af etsin.

«وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ قُلْ أَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ»

«Allah Gafûr Rahîm'dir, (Habibim de ki); Allah'a ve Resûlüne itâat ediniz.» Siz onu biliyorsunuz ve onu kitabınızda buluyorsunuz:

« فَإِنْ تَوَلَّوْا »

«Eğer yüz çevirirlerse» yâni küfürleri üzere kalırlarsa:

« فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ »

«Şüphesiz Allah kâfirleri sevmez.»

İsâ'nın yaratılması hakkında Kur'an'da nâzil olan âyetler

Sonra İsâ (Aleyhisselâm)'ın durumunu ve Allah'ın onunla murad ettiği şeyin başlangıcının nasıl olduğunu onlara anlatmaya başladı ve şöyle dedi:

« إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ . ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ »

«Gerçek, Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim hânedânını, İmrân âilesini — hepsi de birbirinden (gelme) tek bir zürriyet olarak — âlemlerinin üzerine mümtâz kıldı. Allah hakkiyle işitici, kemâliyle bilicidir.» Sonra İmrân'ın karısının durumunu o kadının sözünü zikr etti:

«رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا»

«Hani İmrân'ın karısı: Rabbim, karnımdakini âzadlı bir kul olarak sana adadım.» Yâni onu nezrettim ve onu âzad edilmiş kıldım. Onun ibâdet etmesi Allah içindir. Onunla dünyadan bir şeyle menfaatlanmaz:

« فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَى وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَى»

«Benden olan bu (adağ)ı kabul et. Şüphesiz (niyâzımı) hakkiy-

le işiten, (niyyetimi) kemâliyle bilen Sensin» demişti. Fakat onu (kız çocuğunu) doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: Rabbim, hakikat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir.» Yâni sana nezr ettiğim şey için, erkek, kız çocuğu gibi değildir.

« وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ »

«Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış (koğulmuş) şeytandan Sana sığınır (Sana ısmarlar)ım, dedi.» Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur:

« فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا »

«Bunun üzerine Rabbi onu iyi bir rızâ ile kabûl etti. Onu güzel bir nebât gibi büyüttü. Zekeriyya'yı da ona (bakmaya) memur etti.» Yâni babasından ve anasından sonra ona bakmaya memur etti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Keffelaha zammeha. Yâni ona sahib oldu, demektir.

Zekeriyya ve Meryem'in Haberi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Allah Meryem'i yetimlikle andı, sonra onun ve Zekeriyya'nın haberini ve duâ ettiği şeyi ve Allah'ın Zekeriyya'ya vermiş olduğu Yahya'yı anlattı. Sonra Meryem'i ve meleklerin Meryem'e olan sözlerini zikretti:

« يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ . يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ » .

«Hani melekler: Ey Meryem, şüphesiz ki Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz (büyüttü), Seni âlemlerin kadınları üzerine mümtaz kıldı, demişti. Ey Meryem huşû ile Rabbin divânına dur, secdeye kapan. (Allah'a) rükû edenlerle beraber eğil (cemaatla namaz kıl).» Allah (Azze ve Celle) şöyle der:

« ذٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ »

« إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ »

«(Habibim) bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin.»

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Aklâmuhum: Sihamühüm. Yâni kendileriyle Meryem'in üzerine kısmet çektikleri okları demektir. Böylece Zekeriyya'nın oku çıktı ve o ona sâhiblendi. Hasan b. Ebil-Hasan el-Basrî'nin dediğine göre böyledir.

Râhib Cüreyc'in Meryem'e kefâleti

Orada Rahib Cüreyc Meryem'i kefâlet altına aldı. O Beni İsrâil'den marangoz bir adamdı. Ok, Meryem'e kefalet hakkında ona çıktı. O da onu yüklendi. Bundan önce Meryem'i Zekeriyya tekeffül etmişti. Beni İsrâil'e şiddetli bir kıtlık darlık isabet etti. Bunun üzerine Zekeriyya Meryem'i yüklenmekten acze düştü. Bunun üzerine Meryem'e karşı kısmet oklarını çektiler ki bakalım onu hangisi tekeffül edecektir. Ve ok Râhib Cüreyc'e çıktı ve o da onu kefâlet altına aldı. Ona sahip çıktı.

« وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ »

«(Bu hususta) çekişirlerken de yine yanlarında yoktun.» Yâni Meryem'in hakkında çekişirlerken onlarla birlikte değildin. Kendi katlarında gizledikleri ilmin gizlisini Peygamberine haber veriyor ki onun Nübüvvetinin hak olduğunu bilsinler. Onlara getirdikleri ile, ondan gizledikleri şeyler konusunda, onlara karşı bir hüccet olsun. Sonra şöyle buyurdu:

« إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ »

Melekler: «Ey Meryem! Allah, kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor: Adı İsâ, (Lâkabı) Mesih, (sıfatı) Meryem oğludur.» Yâni onun durumu işte böyle idi, onun hakkında sizin dediğiniz gibi değil:

« وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ »

«Dünyada da, âhirette de şânı yücedir.» Yâni Allah'ın katında:

« وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ . وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ »

«(Allah'a) çok yakınlardandır. Beşiğinde de yetişkinlik hâlinde de insanlara söz söyleyecekdir. (O), sâlihlerdendir, dediği zaman da (sen yanlarında değildin).» Onlara ömründe değişikliğe uğradığı hallerini haber veriyor. Tıpkı Âdem oğullarının ömürlerinde küçüklük ve büyüklüğünde bir halden bir hale değişmesi gibi. Ancak Allah onu peygamberliğine bir alâmet olsun ve kudretinin vâki olduğu yerleri kullara bildirmek için beşikte iken konuşma ile onu mümtaz kıldı:

قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ

(Meryem) dedi ki: «Ey Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olabilir? (Allah) dedi, öyle. (Fakat) Allah ne dilerse yaratır.» Yâni murad ettiği şeyi yapar ve beşer olsun olmasın, dilediği şeyleri yaratır:

« إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ »

«Bir işe hükmedince ona ancak ol der, o da oluverir.» Dilediği şeyler dilediği gibi olur.

İsâ (Aleyhisselâm)'ın mûcizelerinin beyânı hakkında Kur'an'da nâzil olan âyetler

Sonra İsâ'ya yapmak istediği şeyleri Meryem'e haber verdi ve şöyle buyurdu:

« وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ »

«(Allah) ona yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı (öğretecek).» O Tevrat ki, ondan önce Mûsâ'nın zamanından beri onlar da idi:

« وَالْإِنْجِيلَ »

«İncil'i de» (öğretecek). İncil diğer bir kitaptır ki Allah (Azze ve Celle) onu ona ihdas etti onların yanında ancak onun bahsi vardı ki o Mûsâ'dan sonraki nebilerden olacaktır:

« وَرَسُولاً إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ »

«Onu İsrâil oğullarına peygamber gönderecek. (Onlara diyecek ki): Hakikat, ben size Rabbinizden bir âyet (mûcize) getirdim.» Yâni Allah nübüvvetimi o âyetlerle gerçekleştirecek. Ben ondan size gelen bir Resûlüm.

أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ

«Hakikat, ben size çamurdan kuş biçimi gibi bir şey yapar, ona üfürürüm de Allah'ın izniyle derhal (canlı) bir kuş olur. O Allah ki beni size gönderdi ve O benim Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir.»

« وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ »

«(Yine) Allah'ın izniyle anadan doğma körü ve abraşı iyi eder.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ekmeh; a'mâ olarak doğan kimsedir. Reûbe b. el-Accâc dedi ki:

هَرَّجْتُ(١) فَارْتَدَّ ارْتِدَادَ الأَكْمَهِ

«Yırtıcı hayvana bağırdım, o da anadan doğma körün geri dönüşüyle geri döndü.» Onun cemi kümh'dür. İbn-i Hişâm dedi ki:
Herrectü: Suhtu bil esedi, yâni arslanı çağırdım ve onun üzerine atladım. Bu beyt onun bir ercûzesindedir.

« وَأُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللهِ وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ »

«(Yine) Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor, ne biriktiriyorsanız size haber veririm. Elbette bunlarda sizin için birer ibret vardır.» Ki ben Allah'dan size bir resûlüm elçiyim.

« إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ »

«Eğer iman edicilerseniz, önümüzdeki Tevrât'ı tasdik edici olarak.» Yâni Tevrât'tan olup benden önce geçeni tastik edici olarak.

« وَلِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ »

«Ve aleyhinize haram edilen bazı şeyleri fâidenize helâl kılmak için (geldim.)» Yâni size onunla haber veririm ki o sizin üzerinize haram idi ve onu terketmiştiniz. Sonra onu sizin için helâl kılıyorum, sizden hafifletmek için. Böylece onun kolaylığına kavuşursunuz ve onun zararından çıkıp kurtulursunuz.

« وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللهَ وَأَطِيعُونِ. إِنَّ اللهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ »

«Size Rabbinizden (peygamberliğimi isbât eder) âyet (alâmet, mûcize) getirdim. Artık Allah'dan korkun, bana da itâat edin. Şüp-

he yok ki Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz.» Yâni onun hakkında dedikleri şeyden beri olduğunu bildirmek ve Rabbı için onlara karşı hüccet getirmek için âyet getirdim, demektir.

« فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ »

«Öyle ise ona kulluk edin. (İşte) doğru yol budur.» Yâni bu odur ki, sizi onun üzerine sevk etmiş ve size onu getirmişimdir.

« فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ »

«Vaktâki İsâ onlardan (ısrar ile taşan) küfrü hissetti» ve kendisine karşı düşmanlığı hissetti.

« قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ »

«Dedi: Allah'a (doğru giden yolda) bana yardım edecekler kim? Havariler: Biziz Allah'ın yardımcıları, Allah'a inandık.» Bu onların bir sözüdür ki onlar onunla rablerinden fazl ve ihsana kavuştular.

« وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ »

«Sen de (ey İsâ) şâhid ol ki, biz muhakkak müslümanlarız, dediler.» Onun hakkında seninle mücâdele eden işte o kimselerin dediği gibi demiyoruz.

« رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ »

«Ey Rabbimiz, Senin indirdiğin (Kitâba) inandık o peygambere de tâbi olduk. Artık bizi (birliğini ve peygamberlerini tanıyan) şâhidlerle beraber yaz.» Onların sözleri ve imanları işte böyle idi.

İsa (Aleyhisselâm)'ın göğe kaldırılması

Sonra Sübhânehû ve Teâlâ, İsâ'yı katletmek için toplandıkları zaman onu katına aldığını zikretti ve şöyle buyurdu:

«وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ»

«(Yahûdiler gizli) hileye saptılar, (İsâ'yı ansızın öldürmeye adam tâyin ettiler). Allah da onların o hilekârlarına (öldürmek isteyeni İsâ'ya benzetmek, kendilerine onu öldürtmek, İsâ'yı göğe kaldırmak sûretiyle) mukabele etti. Allah, bütün hilâkârları hakkiyle bilendir.» Sonra hıristiyanların yahudilerin onu asmasını ikrar ettikleri şeyde onlara red cevabı verdi ve onu nasıl göğe kaldırdığını ve onlardan onu nasıl temizleyip pâk kıldığını haber verdi ve şöyle dedi:

«إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا»

«O zaman Allah şöyle de(miş)di: Ey İsâ şüphesiz ki seni öldürecek olan (Onlar değil) benim, seni kendime yükseltip kaldıracak, seni küfredenlerin içinden tertemiz (kurtarıb) çıkaracak.» Sana su-i kast etmek istedikleri zaman:

«وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»

«Ve sana tâbi olanları kıyâmet gününe kadar küfredenlerin üstünde galip tutacak da (benim).» Kıssa şu kavline kadardır.

«ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ»

«Bu hükümler, bu vak'alar yok mu? biz bunları sana âyetlerden, hikmet dolu Kur'an'dan okuyoruz.» İsâ'dan ve onun durumuna dâir ihtilâf ettikleri şeylere dâir bâtılın karışmadığı, hakkı fasheden kesin hikmetli zikir ve âyetlerdir. Öyle ise onun gayrı bir haberi katiyyen kabul etme.

« إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ »

«Muhakkak ki İsâ'nın hâli de, (yâni babasız dünyaya gelişi de) Allah indinde, Âdem'in hâli gibidir. (Allah) onu (Âdem'i) topraktan yarattı. Sonra ona «Ol», dedi, o da (can gelip) oluverdi. (Bu) Hak (ve hakikat) Rabbinden (gelen bir gerçek)dir.» Yâni sana İsâ'dan gelen haber hak ve gerçektir.

« فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ »

«Öyle ise onda münakaşa etme.» Eğer derlerse ki: «İsâ erkek olmaksızın yaratılmıştır», Âdem'i de topraktan işte o kudretle kadın ve erkek olmaksızın yaratmışımdır. O da İsâ'nın olduğu gibi bir et, bir kan, tüy ve deri oldu. Baba olmaksızın İsâ'nın yaratılışı bundan daha acâyib değildir.

« فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ »

«Artık sana (bu) ilim geldikten sonra kim seninle onun hakkında çekişirse.» Yâni sana onun haberini ve onun durumunun nasıl olduğunu sana anlattığımdan sonra:

« فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ

نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ »

«De ki: Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra (hepimiz bir arada olarak) duâ ve niyaz edelim de yalancıların üstüne Allah'ın lânetini okuyalım.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ebû Ubeyde dedi ki: Nebtehil, nedû bilaneti, yâni lânet ile duâ edelim, demektir. A'şâ Beni Kays b. Sa'lebe dedi ki:

لاَ تَقْعُدَنَّ وَقَدْ أُكِّلْتَهَا حَطَبًا نَعُوذُ مِنْ شَرِّهَا يَوْمًا وَنَبْتَهِلُ

«Katiyyen oturma ki ona odun yedirtmişsindir.
Bir gün onun şerrinden sığınırız ve ibtihal ederiz = lânet ile duâ ederiz.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Der ki: Lânet ile duâ ederiz. Arab da şöyle der:
Behelellâhu fulânun, laenehû, yâni ona lânet etsin demektir. «Ve aleyhi behletullahi» onun üzerine Allah'ın behlesi yâni lâneti olsun. İbn-i Hişâm dedi ki:
Behletullahi, lânetullahi mânasında denilir. Yine nibtehil şu mânaya da gelir. Nectehidü fidduâi, yâni duaya çalışalım.

« إِنَّ هٰذَا »

«İşte (İsâ'ya dair sana anlatılan) bu (haber).» İsâ'dan getirdiğim bu haber:

« لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ »

«Elbette en doğru bir haberin beyanıdır.» Onun durumuna dâir:

« وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلاَّ اللّٰهُ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ . فَإِنْ تَوَلَّوْا
فَإِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ . قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ أَلاَّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّٰهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ »

«Allah'dan başka hiçbir Tanrı yoktur. Allah hiç şüphesiz yegâne gâlibdir. Mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir. Eğer (Hakdan, imândan) yine yüz çevirirlerse muhakkak Allah o fesadcıları hakkiyle bilendir. De ki: Ey Kitâblılar (yahûdiler, hıristiyanlar), hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvi (ve âdil) bir kelimeye gelin, (şöyle) diyerek: Allah'dan başkasına tapmayalım. Ona hiç bir şeyi eş tutmayalım,

Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rab'ler (diye) **tanımıyalım.** (Buna rağmen) **eğer yine yüz çevirirlerse** (o halde) **deyin ki: Şâhid olun, biz muhakkak müslümanlarız.»** Böylece onları orta yola çağırdı ve ellerinde özür bırakmadı.

Onların mübahele = lânetlenmekten kaçınmaları

Mübaheleye dâir Allah'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onlarla arasındaki adâleti yerine getirmede hüküm verme ve red ettikleri takdirde de lânetleşmeye dâir emr olunduğu haberi geldiği zaman onları mübaheleye dâvet etti. Onlar da ona dediler ki:

— Ey Ebulkasım, bizi bırak, işimize bakalım, sonra bizi dâvet ettiğin şey hakkında yapmak istediğimiz şeyle sana geliriz.

Böylece onun yanından ayrıldılar, sonra Âkib ile başbaşa kaldılar. Âkib onların görüş sâhibleri idi. Dediler ki:

— Ey Abdul-Mesîh nasıl görürsün? O da dedi ki:

— Ey hıristiyan topluluğu, siz biliyorsunuz ki Muhammed gönderilmiş bir nebidir. O size sâhibinizin (İsâ'nın) haberinden haklıyı haksızı ayırmak üzere gelmiştir. Siz biliyorsunuz ki hiçbir kavim yoktur ki, bir Peygamber ile lânetlensin de onların yaşlıları kalsın ve onların küçükleri doğup büyüsün. Ve bu lânetlenmeyi eğer kabul ederseniz kökünüzün silinmesidir. Eğer siz başka değil ancak dininize bağlılıktan dolayı ve sâhibinizin (İsâ'nın) hakkındaki üzerine bulunduğunuz sözü ikame etmekten dolayı imtina ederseniz adamla vedalaşın, sonra beldelerinize gidin.

Onlar da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler ve dediler ki:

— Ey Ebul-Kasım, biz seninle lânetlenmemeyi, seni dinin üzerine bırakmayı ve dinimiz üzerine dönmeyi uygun gördük. Fakat mallarımızdan kendisinde ihtilâf ettiğimiz şeyler hakkında aramızda hükmedecek bizim için râzı olduğun ashâbından bir adamı bizimle beraber gönder. Çünkü biz sizden râzıyız.

Ebû Ubeyde'nin, onların işlerine bakmaya getirilmesi

Muhammed b. Câfer dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi: «**Akşam bana geliniz sizinle beraber emin kuvvetli bir kişiyi göndereyim.**» Ömer b. el-Hattâb şöyle diyordu:

Emirliği şimdiye kadar o gündeki sevdiğim gibi hiçbir zaman sevmemiştim. Bu o emânetin sâhibi olmamı umduğum içindi. Böylece öğle namazına, gündüzün harâretinin şiddetli bir zamanında yürüdüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öğle namazını kıldırdığı zaman selâm verdi. Sonra sağına ve soluna baktı. Beni görmesi için ona doğru uzanmaya başladım. Gözüyle aramakta devam etti, nihâyet Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı gördü onu çağırdı ve şöyle dedi:

«Onlarla birlikte git ve onların arasında, ihtilâf ettikleri şeylerde hak ile hükmet.» Ömer dedi ki:

Ebû Ubeyde de bu görevle onlara gitti.

MÜNÂFIKLARIN BAHSİNDEN BİR PARÇA

İbn-i Übeyy ve İbn-i Sayfî

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi —Âsım b. Ömer b. Katâde bana haber verdi— Medine halkının seyyidi, Abdullah b. Übeyy b. Selul el-Avfi idi. Bu, aynı zamanda Beni Hüblâ '-dan biridir. Kavminden hiç kimse şerefi hakkında ihtilâf etmez. İslâm gelinceye kadar Evs ve Hazrec, ne ondan önce ne de ondan sonra Peygamberden başka kendilerinden hiçbir adamla toplanmadılar. Abdullah bin Selûl ile birlikte Evs'de bir adam vardı ki o kavmi içinde şerifti sözü dinlenendi. Bu, Ebû Âmir Abd-i Amr b. Sayfî b. Numân'dır. Beni Dubey'e b. Zeyd'den biridir. Ona, Ebû Hanzala denilir. Uhud gününde temizlenen kişidir. Câhiliyyette râhiblik etmişti ve kıl elbise giymişti. Ona râhib denilirdi. Abdullah ile bu, şerefleri yüzünden zarara girdiler. İslâma girmediler.

İbn-i Übeyy'in müslüman olması

Abdullah b. Übeyy'e gelince onun kavmi onun için boncuklardan işlenmiş bir tacı giydirip, onu kendilerine hükümdar (başkan) yapmak istediler. (150) Allah Teâlâ da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi

(150) Süheylî şöyle dedi: «Bunun böyle olması şunun içindir ki, Ensar Yemen'dendi. Yemen'den tac giydirilmiş melikler Kahtan soyundan idi. Onlar-

ve Sellem)'i işte onlar bu hal üzere iken onlara gönderdi. Onun kavmi İslâm'a doğru ayrılıp ondan uzaklaştıkları zaman düşmanlık besledi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) idareyi, onun elinden çekmiş olduğu görüşüne kapıldı. Kavminin başka şeye iltifat etmeyip ancak müslümanlığa sarılmalarını görünce istemiyerek, nifakı ve kinini gizleyerek İslâm'a girdi.

İbn-i Sayfî'nin küfür üzerine israr etmesi

Ebû Âmir'e gelince küfürden başka hiç bir şeyi kabul etmedi. İslâm üzerine toplandıkları zaman kavmine muhalif olmaya karar kıldı. Onlardan onun kefâleti altında on kişi İslâm'dan ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ayrılarak Mekke'ye doğru çıkıp gittiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana Muhammed b. Ebû Ümâme Hanzala b. Ebî Âmir soyundan olan birinden naklen haber verdiği gibi — şöyle demiş:

«Ona Râhib demeyiniz fakat fâsık deyiniz.»

İbn-i Sayfî'nin, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dokunaklı söz söylemesinin bir cezâsı olarak başına gelenler

İbn-i İshak şöyle dedi:

Bana Cafer b. Abdullah b. Ebil-Hakem şu aşağıdaki haberi verdi. — ki yetişmiş ve dinlemiş bir kimse idi — Aynı zamanda rivâyetci idi.

Ebû Âmir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine'ye geldiği zaman, Mekke'ye çıkıp gitmesinden önce ona geldi ve şöyle dedi:

— Senin getirdiğin bu din nedir? O da dedi ki:

— Hanifiyye'yi getirdim, İbrâhim'in dinini. O da:

— Ben onun üzerineyim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona şöyle dedi:

— Sen onun üzerine değilsin.

— Hayır, onun üzerineyim.

Ey Muhammed! Sen Hanifiyye'ye, ondan olmayan şeyleri soktun.

---

dan ilk tac giyen kimse Sebe' b. Yaşcub b. Yarub b. Kahtan idi. Araplardan hiçbir kimse tac giymezdi ancak, işte böyle Kahtanlı olan kimseler giyerdi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Böyle yapmadım fakat ben onu saf, tertemiz olarak getirdim. O:

— Yalancıyı, Allah kovulmuş olarak garib yalnız olduğu halde öldürsün. — Bununla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e tarizde bulunuyordu — Yani sen onu işte böyle getirdin.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Evet, kim yalan söylerse Allah Teâlâ böyle, onun başına getirsin.

İşte o Allah düşmanı Mekke'ye çıkıp gitmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi fethettiği zaman o Tâif'e çıkıp gitti. Tâif halkı müslüman olunca da Şâm'a kaçtı ve orda kovulmuş olarak garib ve yalnızlık içinde öldü.

Onun mîrası hakkında Kayser'e hüküm vermesi için başvuru

Onunla birlikte Alkame b. Ulâse b. Avf b. el-Ahves b. Ca'fer b. Kilâb ve Kinâne b. Abd-i Yâ Leyl b. Amr b. Umeyr Es-Sekafî de çıkıp gitmişlerdi. O öldüğü zaman onun mirası hakkında o ikisi, Rum meliki Kayser'e dâva açtılar. Kayser de: «Ehl-i meder'e (151), ehl-i meder vâris olur. Çadır halkı ise çadır halkına vâris olur» dedi. Böylece ona şehirdeki Kinâne b. Abd-i Ya Leyl vâris oldu, Alkame vâris olamadı.

Kâ'b'ın İbn-i Sayfî'yi hicv etmesi

Kâb b. Mâlik, Ebû Âmir'in yaptığı şeyler hakkında şöyle dedi:

معاذ الله من عمل خبيث كسعيك في العشيرة عبد عمرو

فإما قلت لي شرف ونخل فقدما بعت إيمانا بكفر

«Pis bir işten Allah'a sığınırız. Tıpkı aşiret içinde senin Abd-i Amr'a sa'y etmen gibi.

Eğer dersen ki, benim için şeref ve hurmalık vardır.

Derim ki daha önce îmanı küfür ile sattın.»

---

(151) Ehl-i Mederden: Çölde çadırlarda meskûn olmayan, ancak yapılı evlerde meskûn olan kimseleri şehirlileri kast eder. Meder taş ve çakıl demektir.

İbn-i Hişâm, şöyle de rivâyet olunur, dedi.

* فَإِمَّا قُلْتَ لِي شَرَفٌ وَمَالٌ *

«Eğer dersen ki, benim için şeref ve mal vardır.»

İbn-i İshak şöyle dedi:

Abdullah b. Übeyy'e gelince, o şerefi üzere kavmi içinde mütereddid olarak kaldı, nihâyet İslâm ona gâlib oldu. O da ona istemeyerek girdi.

İbn-i Übeyy'in kavminin, onun üzerine hurûc etmesi ve onun bu husustaki şiiri

İbn-i İshâk:

Bana Muhammed b. Müslim ez-Zühri, Urve b. Zübeyr'den, o, Üsâme b. Zeyd b. Hârise'den —ki bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sevdiği biridir— naklen haber verdi ki o şöyle dediğini söyledi: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Sa'd b. Ubâde'-ye, ona isâbet eden bir hastalıktan dolayı ziyâret ederek üzerinde palan bulunan Fedek kadifesi ve lifden yapılmış bir iple yularlanmış bir eşek üzerine binmiş vaziyette gitti ve beni de eşeğin terkisine aldı. Abdullah b. Übeyy'e o, onun bir kalesi olan Müzâhim'in gölgesinde bulunduğu bir sırada rastladı.

İbn-i Hişâm, «Müzâhim, kalenin ismidir», dedi.

İbn-i İshak şöyle dedi:

Onun etrafında ise kavminden birtakım kişiler vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu gördüğü zaman inmedikce onu geçmeyi iyi görmedi. İndi ve selâm verdi. Sonra azıcık oturdu. Kur'ân okudu, Allah (Azze ve Celle)'ye dâvet etti, Allah'ı hatırlattı, kaçındırdı, müjde verdi ve korkuttu. Dedi ki, «O ise sükût edip konuşmuyordu.» Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sözünü bitirdiği zaman dedi ki:

«Yahu, o eğer gerçek ise senin bu sözünden daha güzeli yoktur. O halde evinde otur, kim onun için sana gelirse ona onu anlat, haber ver. Sana gelmeyen kimseyi de onunla rahatsız etme ve onun meclisine de kendisinden hoşlanmadığı bir şeyle ona gelme.»

Onun kavminden olan Abdullah b. Revâhe de müslümanlardan yanında bulunan birtakım kişilerin içinde şöyle dedi:

«Hayır onu bize getir bizim meclislerimize, evlerimize ve odalarımıza gel. Bu vallahi sevdiğimiz şeylerdendir ve Allah'ın bize kendisiyle ikrâm ettiği ve bizi kendisine hidâyet ettiği şeylerdendir.» Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy kavminin kendisine muhâlefet ettiğine dâir olan şeyi gördüğü zaman şöyle dedi:

متى ما يكن مولاك خصمك لا تزل ... تذل ويصرعك الذين تصارع

وهل ينهض البازى بغير جناحه ... وإن جذ يوما ريشه فهو واقع

«Senin kölen senin hasmın olduğu zaman, zelil olmaya devam edersin ve seninle güreş tutan kimseler seni yıkarlar.
Hiç şâhin kuşu kanadı olmaksızın yerden fırlayabilir mi, ve eğer bir gün onun yeleği kesilirse o mutlaka düşecektir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: İkinci beyt, İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldür.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İbn-i Übeyy'in konuşmasına gazablanması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Zührî, Urve b. Zübeyr'den, o da Üsâme'den naklen haber verdi ki, o şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı ve Sa'd b. Ubâde'nin yanına girdi, yüzünde Allah düşmanı İbn-i Übeyy'in dediği şey okunuyordu. O da şöyle dedi:

«Vallahi ya Rasûlallah! Ben senin yüzünde bir şey görüyorum ki sanki sen hoşuna gitmeyen bir şeyi işitmiş gibisin.» Dedi ki:

«Evet.» Sonra ona İbn-i Übeyy'in söylediği şeyi haber verdi. Sa'd de dedi ki:

«Ey Allah Resûlü, ona merhamet eyle, vallahi Allah seni bize getirdiği zaman biz ona ta(giydirmek için boncuk diziyorduk. Vallahi o senin ondan mülkü (idareyi) kapmış olduğuna inanmaktadır.

RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN ASHABINDAN HASTA OLANLARIN BAHSİ

Ebû Bekr, Âmir ve Bilâl'ın hastalığı ve Âişe'nin onlardan bahs etmesi

İbn-i İshâk:

Bana Hişâm b. Urve, Ömer b. Abdullah b. Urve, Urve b. Zübeyr'den, o da Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan naklen haber verdi ki Âişe şöyle demiş:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldiği zaman orası Allah'ın topraklarının en vebâlı (sıtma) yeri idi. Onun ashabına oradan belâ ve hastalık isabet etti. Allah Teâlâ da bunu Peygamber'i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'inden uzak kıldı.» Âişe devamen:

«Ebû Bekr, Âmir b. Füheyre ve Bilâl —ki bu ikisi Ebû Bekr'in azadlıları idiler— Ebû Bekr ile birlikte bir tek odada idiler ve onlara sıtma isâbet etti. Onların yanına onları ziyâret etmek üzere girdim. Bu bizim üzerimize perde vurulmadan önce idi. Onlarda Allah'dan başka *kimsenin bilmediği hastalık eleminin* şiddeti vardı. Ebû Bekr'e yaklaştım ve ona şöyle dedim:

«Ey babacığım kendini nasıl buluyorsun?» O da dedi ki:

كل امرئ مصبح في أهله والموت أدنى من شراك نعله

«Her bir kişi ehli içinde sabahlamıştır:
Ölüm ise onun ayakkabısının bağından ona daha yakındır.»

Ben de: Vallahi babam ne dediğini bilmiyor, dedim ve sonra Âmir b. Füheyre'ye yaklaştım ona da:

«Ey Âmir kendini nasıl buluyorsun?» O da şöyle dedi:

لقد وجدت الموت قبل ذوقه إن الجبان حتفه من فوقه
كل امرئ مجاهد بطوقه كالثور يحمي جلده بروقه

«Muhakkak ölümü, onu tatmadan önce buldum, korkak kişinin ölümü onun başındadır.

Her kişi kendi takatiyle mücâhede edicidir.
Tıpkı derisini boynuzuyla koruyan öküz gibi.»"

İbn-i Hişâm'ın dediğine göre; «Tavkihi» kelimesiyle «Bi-takatihi» kelimesini kast ediyor. Âişe dedi:

«Vallahi Âmir de ne söylediğini bilmiyor!» Âişe (Radiyallâhü anhümâ) Bilâl'ı sıtmalı olarak bıraktığı zaman odanın kapısı önünde yattı sonra sesini yükseltti ve şöyle dedi:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبِيتَنَّ لَيْلَةً ... بِفَخٍّ وَحَوْلِي إِذْخِرٌ وَجَلِيلُ
وَهَلْ أَرِدَنْ يَوْمًا مِيَاهَ مَجَنَّةٍ ... وَهَلْ يَبْدُوَنْ لِي شَامَةٌ وَطَفِيلُ

«Keşke bilseydim ki acaba bir gece Fahh'da (152) *etrafımda izhir ve nemmam denilen otlar bulunduğu halde geceler miyim?*
Ve acaba bir gün Mecenne (153) *sularına gelir miyim?*
Ve acaba bana Şâme ve Tafîl görünür mü?»

İbn-i Hişâm dedi ki: Şame ve **Tafîl**, Mekke'de iki dağdırlar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in, Medîne vebâsının Mehye'ye nakline dâir duâsı

Âişe (Radiyallâhü anhâ) dedi ki: Onlardan işittiğim şeyi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zikr ettim ve dedim ki:

«Onlar hezeyân ediyorlar ve sıtmanın şiddetinden akılları başlarında değildir.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Ey Allahım! Bize Medine'yi sevdir. Nitekim bize Mekke'yi sevdirdiğin gibi veya oradan daha çok sevdir ve bizim için ora-

(152) Fahh Mekke'nin dış tarafında bir yerdir. İzhir güzel kokulu bir nebattır. Celil de nemmam denilen kokulu bir nebâttır.

(153) Mecenne, Câhiliyyette Arapların bir çarşısının ismidir. Burası Mekke'nin alt tarafındadır. Oraya bir berîd mikdârı uzaktadır (Muc'em el-Buldan'a mürâcaat et).

nın müddi ve sa'ı (154) hakkında mübârek kıl. Ve oranın vebâsını Mehye'ye naklet.» dedi

Mehye; Cuhfe'dir. (155)

Müslümanların vebâdan Takatlarının kesilmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

İbn-i Şihâb ez-Zühri, Abdullah b. Amr b. el-Âsi'den naklen zikr etti ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisi ve ashâbı Medine'ye geldiği zaman Medine'de onlara sıtma isâbet etti ve hastalığa karşı takat getiremez oldular. Allah Teâlâ bunu Peygamber'i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den uzaklaştırdı. O derecede ki onlar namazı ancak oturdukları yerde kılıyorlardı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanlarına çıkıp gittiğinde, cnların namazlarını böyle kıldıklarını gördü. Onlara şöyle dedi:

«Biliniz ki, oturarak namaz kılmak ayakta namaz kılmanın yarısıdır.» Bunun üzerine müslümanlar, fazlı elde etmek için kendilerindeki zayıflık ve hastalığa rağmen ayakta namaz kılmaya özendiler.

Müşriklerle savaşların başlaması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) harp için hazırlandı. Allah'ın düşmanlariyle mücâhede yapmasına dâir emrettiği şeylerde ve o düşmanlardan sonra Allah'ın kendileriyle savaşmasını emrettiği Arap müşrikleriyle savaşmaya hazırlandı. Bu, Allah Teâlâ'nın onu peygamber olarak göndermesinden on üç sene sonra idi.

HİCRET'İN TÂRİHİ

Abdulmelik b. Hişâm'dan naklen geçen sened ile dedi ki: Bize Ziyad b. Abdullah el-Bekkâi, Muhammed b. İshâk el-Muttalibi'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

---

(154) Yani avuç ve tabak ile ölçülen yiyeceği kasd eder. Müd, Irâk halkınca iki rıtıldır. Hicâz ehli katında ise bir tam üçtebir rıtıldır. Sa' ise Hicâzlılarca dört avuçtur.

(155) Mehye; Cuhfeye yakın bir yerdir. Cuhfe, ehli Şam'ın mikâtıdır.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine'ye, Pazartesi gününde kuşluğun ilerlediği bir sırada, güneşin tepeye yaklaşmasına yakın bir anda, Rebiülevvel ayından on iki gecenin geçmiş olduğu bir zamanda geldi. (Bu, İbn-i Hişâm'ın dediği şeye göredir).

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün elli üç yaşında idi. Bu, Allah (Azze ve Celle)'nin, onu göndermesinden on üç sene sonra idi. Ve orada Rebiülevvel ayının kalan kısmiyle, Rebiülâhir ayı, iki cemâd ayları ve Receb, Şâban, Ramazan, Şevval, Zul-Kade, Zül-Hicce ve Muharrem aylarında kaldı, Medine'ye gelişinden itibaren on iki aydan sonra Safer ayında savaşa çıktı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Medine'ye Sa'd b. Ubâde vâli tâyin edildi.

VEDDÂN GAZVESİ

(Bu Resulüllah'ın ilk gazvesidir.)

Beni Damre'nin müsâlemesi ve harb etmeksizin geri dönmek

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Veddân'a (156) vardığı zaman —ki burası Ebvâ (157) gazvesidir— Kureyş'i ve Beni Damre b. Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne'yi kasd ediyordu. Böylece Beni Damre, Peygamber ile orada **müsâleme** yaptı. (158) Onlardan onunla kendi aleyhlerine müsâleme yapan, Mahşi b. Amr ed-Damri idi. O, onların efendisi = lideri idi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye döndü ve bir hile ile karşılaşmadı ve orada Safer'in kalan kısmında ve Rebiül-evvel ayının ilk günlerinde ikamet etti.

İbn-i Hişam dedi ki: Bu onun ilk yaptığı gazvedir.

---

(156) Veddân, ana köylerden müteşekkil bir köydür. Denilmiştir ki yol üzerinde bir vâdîdir ki, Medine'nin hacıları yükseklere çıkarken ordan geçerler.

(157) Ebvâ: Amel-i Fer'a bağlı bir köydür. Ora ile Cuhfe'nin arası, Medine cihetinden yirmi üç mildir.

(158) Müvâde: Müsâleme (barış) ve harb etmek üzere anlaşma yapmak demektir.

UBEYDE B. EL-HÂRİS'İN SERİYYESİ

Bu Resulûllah'ın ilk bayrak çekilişidir
Küffâr'ın arasında vâki olan şey ve Sa'd'e ok isabet etmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'deki bu ikameti sırasında Ubeyde b. Hâris b. Muttalib b. Abd-i Menâf b. Kusayy'ı, mühâcirlerden altmış veyâ seksen süvâri içinde, içlerinde Ensâr'dan hiçbir kimse olmadığı halde gönderdi. Ubeyde de gitti, nihâyet Hicâz'daki bir suya vardı. Burası Seniyyetül-Mürre'nin alt yanında idi. Burada Kureyş'den büyük bir topluluğa rastladı. Aralarında bir kıtal olmadı. Ancak Sa'd b. Ebi Vakkas'a o günde bir ok isâbet etti. Bu, İslâm'da kendisine vurulan ilk ok idi.

Müşriklerden olup Müslümanların tarafına kaçan kimseler

Sonra halk, kavimden ayrılıp uzaklaştı, müslümanlar için himâyeci oldular. Mikdâd b. Amr el-Behrâni müşriklerden olup müslümanlara doğru kaçtı. /Bu Beni Zühre'nin halifi idi. Utbe b. Gazvan b. Cabir el-Mazini de kaçtı. Bu, Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'ın müttefiki idi. Bu ikisi müslüman idiler. Fakat onlar müslümanlara erişmek için kâfirlerle beraber çıktılar. Kavmin başında ise İkrime b. Ebi Cehl var idi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Bana İbn-i Ebi Amr b. Alâ, Ebû Amr el-Medeni'den naklederek haber verdi ki: Onların başlarında Mikrez b. Hafs b. el-Ehyef var idi. Bu, Beni Mais b. Âmir b. Luayy b. Gâlib b. Fihr'den biridir.

Ebû Bekr'in bu gazve hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebû Bekr es-Sıddik (Radiyallâhü anh) Ubeyde b. el-Hâris'in gazvesinde aşağıdaki şiiri söyledi. İbn-i Hişâm dedi ki: Şiir ilmini bilen ekseri kimseler bu kasidenin Ebû Bekr (Radiyallâhü anh)'a âit olduğunu kabul etmezler. (159) Şiir şudur:

---

(159) İbn-i Hişâm'ın bu şiiri Ebû Bekr'den nefy etmesindeki sözünü takviye eden şeylerden biri, Zühri'nin, Urve'den, Onun da Âişe (Radiyallâhü anhâ)'dan onun şöyle dediğine dâir rivâyet ettiği şeydir: Ebû Bekr'in İslâm'da şiir beyti söylediğini size haber veren kimse yalan söylemiştir.

أَمِنْ طَيْفِ سَلْمَى بِالْبِطَاحِ الدَّمَائِثِ ... أَرِقْتَ وَأَمْرٍ فِي الْعَشِيرَةِ حَادِثِ

تَرَى مِنْ لُؤَيٍّ فِرْقَةً لَا يَصُدُّهَا ... عَنِ الْكُفْرِ تَذْكِيرٌ وَلَا بَعْثُ بَاعِثِ

رَسُولٌ أَتَاهُمْ صَادِقٌ فَتَكَذَّبُوا ... عَلَيْهِ وَقَالُوا : لَسْتَ فِينَا بِمَاكِثِ

إِذَا مَا دَعَوْنَاهُمْ إِلَى الْحَقِّ أَدْبَرُوا ... وَهَرُّوا هَرِيرَ الْمُجْحَرَاتِ اللَّوَاهِثِ

فَكَمْ قَدْ مَتَتْنَا[1] فِيهِمُ بِقَرَابَةٍ ... وَتَرْكُ التُّقَى شَيْءٌ لَهُمْ غَيْرُ كَارِثِ

فَإِنْ يَرْجِعُوا عَنْ كُفْرِهِمْ وَعُقُوقِهِمْ ... فَمَا طَيِّبَاتُ الْحِلِّ مِثْلُ الْخَبَائِثِ

وَإِنْ يَرْكَبُوا طُغْيَانَهُمْ وَضَلَالَهُمْ ... فَلَيْسَ عَذَابُ اللهِ عَنْهُمْ بِلَابِثِ

وَنَحْنُ أُنَاسٌ مِنْ ذُؤَابَةِ غَالِبٍ ... لَنَا الْعِزُّ مِنْهَا فِي الْفُرُوعِ الْأَثَائِثِ

فَأُولِي[5] بِرَبِّ الرَّاقِصَاتِ عَشِيَّةً ... حَرَاجِيجُ تَخْدِي[6] فِي السَّرِيحِ الرَّثَائِثِ

كَأُدْمِ ظِبَاءٍ حَوْلَ مَكَّةَ عُكَّفٍ ... يَرِدْنَ حِيَاضَ الْبِئْرِ ذَاتِ النَّبَائِثِ

لَئِنْ لَمْ يُفِيقُوا عَاجِلًا مِنْ ضَلَالِهِمْ ... وَلَسْتُ إِذَا آلَيْتُ قَوْلًا بِحَانِثِ

لَتَبْتَدِرَنَّهُمْ غَارَةٌ ذَاتُ مَصْدَقٍ ... تُحَرِّمُ أَطْهَارَ النِّسَاءِ الطَّوَامِثِ

تُغَادِرُ قَتْلَى تَعْصِبُ الطَّيْرُ حَوْلَهُمْ ... وَلَا تَرْأَفُ الْكُفَّارَ رَأْفَ ابْنِ حَارِثِ

فَأَبْلِغْ بَنِي سَهْمٍ لَدَيْكَ رِسَالَةً ... وَكُلَّ كَفُورٍ يَبْتَغِي الشَّرَّ بَاحِثِ

فَإِنْ تَشْعَثُوا عِرْضِي عَلَى سُوءِ رَأْيِكُمْ ... فَإِنِّي مِنْ أَعْرَاضِكُمْ غَيْرُ شَاعِثِ

«Selmâ'nın hayalinden mi yumuşak kumlarla dolu büyük derelerde ve aşîret içinde hadis olan bir işten dolayı mı kan akıttın?

Luayy'dan bir fırkayı görürsün ki onu küfürden, ne bir hatırlatma ne de bir gönderilmiş peygamberin uyarısı alıkoymaz.

Bir elçidir ki size gelmiştir, doğru sözlüdür, siz ise ona karşı yalanlamada bulundunuz. Ve dediler ki: Bizim içimizde sen kalamazsın.

Onları hakka dâvet ettiğimiz zaman yüz çevirdiler ve susuzluktan ağızları kuruyan hapsedilmiş köpeklerin yerlerinden fırlaması gibi fırladılar.

Çok kimseler vardır ki, onlara karabetle ittisâl ettik.

Takvâyı terketmek onlar için aldırış edilmeyen bir şeydir.
Eğer küfürlerinden ve ısyanlarından dönerlerse, helâl olan şeyin temiz ve güzellikleri pis şeylerin misil ve benzeri gibi değildir.
Eğer tuğyanlarına ve sapıklıklarına devam ederlerse, Allah'ın azâbı onlardan gecikici değildir.
Biz Gâlib'in ileri gelenlerinden birtakım insanlarız.
Bizim için toplanmış çok kimselerin şubelerinde onlardan izzet vardır.
Akşamlayın raksederek yürüyen develerin Rabbine kasem ederim ki, onlar birtakım uzun boylu yüksek develerdir ki, ayakları eski püskü derilerle giydirilmiş oldukları halde kendilerine şarkılar söylenerek sevk edilirler.
Geyiklerin derisi gibi sırtları esmer, karınları beyaz, Mekke etrafında kalan geyikler gibi ki, temizlenmek için kuyunun havuzlarına yıkanmaya gelirler.
And olsun ki, eğer âcilen sapıklıklarından kurtulup ifakat bulmazlarsa, ben bir söz ile yemin ettiğim zaman yeminimi bozucu değilim.
And olsun ki, onlara elbette şecaatlı yağmacılar ansızın saldırırlar, ki hayizli kadınların tuhurlarını haram ederler.
Maktûlleri bırakırlar, kuşlar onların etrafında toplanırlar.
İbn-i Hâris'in merhameti gibi küffâra merhamet etmezler.
Benî Sehm'e katından bir mektup gönder ve her bir şedid kâfir ki şerri araştırıcıdır taleb eder.
Eğer benim ırzımı sizin kötü görüşünüze göre tağyir ederseniz ben sizin ırzlarınızı tağyir edici değilim.»

Abdullah b. ez-Zibe'ri es-Sehmi de ona cevap verdi ve şöyle dedi :

Ebû Bekr'e karşı İbn-i Zibe'ri'nin şiiri

أَمِنْ رَسْمِ دَارٍ أَقْفَرَتْ بِالْعَثَاعِثِ ... بَكَيْتَ بِعَيْنٍ دَمْعُهَا غَيْرُ لَابِثِ
وَمِنْ عَجَبِ الْأَيَّامِ وَالدَّهْرُ كُلُّهُ ... لَهُ عَجَبٌ مِنْ سَابِقَاتٍ وَحَادِثِ
لِجَيْشٍ أَتَانَا ذِي عُرَامٍ يَقُودُهُ ... عُبَيْدَةُ يُدْعَى فِي الْهِيَاجِ ابْنَ حَارِثِ
لِنَتْرُكَ أَصْنَامًا بِمَكَّةَ عُكَّفًا ... مَوَارِيثَ مَوْرُوثٍ كَرِيمٍ لِوَارِثِ
فَلَمَّا لَقِينَاهُمْ بِسُمْرٍ رُدَيْنَةٍ ... وَجُرْدٍ عِتَاقٍ فِي الْعَجَاجِ لَوَاهِثِ

وَبِيضٍ(٣) كَأَنَّ المِلْحَ فَوْقَ مُتُونِهَا … بِأَيْدِي كُمَاةٍ كَاللُّيُوثِ العَوَائِثِ

نُقِيمُ بِهَا إِصْعَارَ مَنْ كَانَ مَائِلاً … وَنَشْفِي الذُّحُولَ عَاجِلاً غَيْرَ لَابِثِ

فَكَفُّوا عَلَى خَوْفٍ شَدِيدٍ وَهَيْبَةٍ … وَأَعْجَبَهُمْ أَمْرٌ لَهُمْ أَمْرُ(٦) رَائِثِ

وَلَوْ أَنَّهُمْ لَمْ يَفْعَلُوا نَاحَ نِسْوَةٌ … أَيَامَى لَهُمْ، مِنْ بَيْنِ نَسْءٍ وَطَامِثِ

وَقَدْ غُودِرَتْ قَتْلَى يُخَبِّرُ عَنْهُمُ … حَفِيٌّ بِهِمْ أَوْ غَافِلٌ غَيْرُ بَاحِثِ

فَأَبْلِغْ أَبَا بَكْرٍ لَدَيْكَ رِسَالَةً … فَمَا أَنْتَ عَنْ أَعْرَاضِ فِهْرٍ بِمَاكِثِ

وَلَمَّا تَجِبْ مِنِّي يَمِينٌ غَلِيظَةٌ … تُجَدِّدُ حَرْبًا حَلْفَةً غَيْرَ حَانِثِ

Kum yığınlariyle ot bitirmeyen dârın resminden mi yaşı dinmeyen bir gözle ağlarsın?

Günlerin ve zamanın hepsinin acaibliğindendir ki, onun için geçmişlerden ve şimdi meydana gelen şeylerden aceb vardır.

Çokluk ve şiddet sâhibi bir ordu için bize geldi, onu Ubeyde yönetiyor, harpte İbn-i Hâris diye çağırılıyordu.

Vâris için şerefli bir vâris olunmuş miraslar olarak Mekke'de duran putları terketmemiz için.

Rüdeyne süngüleriyle harpte dilini çıkararak soluk alan kısa tüylü kuvvetli atlarla, onlarla karşı karşıya geldiğimiz zaman.

Ve kılıçlarla karşılaştığımız zaman, sanki tuz onların sırtlarının ortasının üstünde ak mantarın elleriyle ifsad edici arslanlar gibidir.

Orada meyilli olan kimselerin meylini düzeltiriz ve âcilen beklemeksizin intikam alma talebini yerine getiririz.

Şiddetli ve heybetli bir korku üzerine men olundular.

Ve bir durum onlara hayret verdi.

Onlar için teennili bir durum vardır.

Şâyet onlar yapmasaydılar, kocasız kadınlar onlara ağıtlar yakardı.

Onların içlerinde hayzı gecikmiş olup hamli umulan kadınlar ile hayızlı olan kadınlar vardı.

Maktullere gadr olunmuştur onlardan çok soru soran veya gâfil, araştırmacı olmayan kimseler haber verirler.

Katında Ebû Bekr'e bir mektup ulaştır ki, sen Fihr'in ırzlarının bekçisi değilsin.

Benden bir harbi yenileyecek, bozulmayan hiç galiz bir yemin vâcib olmadı.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ondan bir tek beyti terkettik. Ekseri şiir âlimleri bu kasidenin İbn-i Zibe'rî'ye âid olduğunu kabul etmezler.

İbn-i Ebi Vakkas'ın taşlaması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sa'd b. Ebi Vakkâs, zikrettiklerine göre, o taşlamasında şöyle dedi:

ألا هل أتى رسول الله أني ... حميت صحابتي بصدور نبلي

أذود بها أوائلهم ذيادا ... بكل حزونة وبكل سهل

فما يعتد رام في عدو ... بسهم يا رسول الله قبلي

وذلك أن دينك دين صدق ... وذو حق أتيت به وعدل

ينجى المؤمنون به ويجزى ... به الكفار عند مقام مهل

فهلا قد غويت فلا تعبني ... غوي الحي ويحك يا ابن جهل

Oklarımın ucuyla arkadaşlarımı koruduğumun haberi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'a ulaşmadı mı?*

Orada onların evvellerini her sert ve yumuşak topraklı yerde bir def edişle def ederim.

Ya Resûlallah! Benden önce hiç kimse, düşmana ok atıcı sayılmadı.

Bu ise şundan dolayıdır ki, senin dinin doğruluk dinidir ve hakdır ki sen onunla ve adl ile geldin.

Mü'minler onunla halâs bulurlar, kâfirler ise kendilerine mühlet verildikçe, onunla cezâ görürler.

Yavaş yavaş sen helâk olmuşsun beni de dirinin helâkine hazırlama. Yazık! Sana ey İbn-i Cehl.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiir ilmini bilen ekseri ilim sâhibleri, o şiirin Sâd'e âid olduğunu kabul etmezler.

İslâm'da ilk bayrak Ubeyde'ye verildi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana gelen habere göre, Ubeyde b. Hâris'in bayrağı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İslâm'da müslümanlardan akd ettiği ilk bayrak idi. Bazı ulemâ iddia ederler ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Ebvâ gazvesinden döndüğü zaman, Medine'ye henüz varmadan önce göndermişti.

HAMZA'NIN, SEYFÜL-BAHRE SERİYYESİ

Müslümanlarla küffâr arasında cereyan eden olaylar

İşte bu **ikametinde** Hamza b. Abdul-Muttalib b. Hâşim'i Îs nâhiyesinden Sif el-Bahre doğru içlerinde Ensar'dan hiçbir kimse bulunmadığı halde muhacirlerden otuz suvârinin içinde gönderdi. Ve Ebû Cehl b. Hişâm ile işte bu sâhilde, Mekke halkından üçyüz süvârinin içinde karşılaştı. Aralarına Mecdeyy b. Amr el-Cüheni girdi. Bu, iki fırkanın arasında müsâleme yapan kimse idi. Böylece millet birbirinden ayrılıp uzaklaştılar ve onların arasında bir kital olmadı.

Hamza'nın bayrağı İslâm'da ilk bayrak idi ve Hamza'nın bu husustaki şiiri

İnsanlardan biri şöyle diyor: Hamza'nın bayrağı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müslümanlardan biri için akd ettiği ilk bayrak idi. Çünkü onun ve Ubeyde'nin gönderilmesi ikisi beraber olmuştu. Dolayısiyle bu konuda bayrağın hangisine verildiği şübhe konusu oldu. İddiâ ederler ki: Hamza bu hususta bir şiir söylemiştir. Onda bayrağının, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akd ettiği ilk bayrak olduğunu zikreder. Eğer Hamza bunu söylemiş ise inşaallah doğru söylemiştir. Ancak hak olarak söylemiştir. O halde bunun hangisi olduğunu en iyi bilen Allah'dır. Ama bizim katımızdaki ehli ilimden dinlediğimize göre, Ubeyde b. el-Hâris kendisi için bayrak akd olunanların ilkidir. İddia ettiklerine göre bu hususta Hamza aşağıdaki şiiri söyledi. İbn-i Hişâm dedi ki: Şiir âlimlerinin ekserisi bu şiirin Hamza (Radyallâhü anh)'a âid olduğunu kabul etmezler

ألا يا لقومي للتحلم والجهل ... وللنقص من رأي الرجال وللعقل
وللراكبينا بالمظالم لم نطأ ... لهم حرمات من سوام ولا أهل
كأنا تبلناهم ولا تبل عندنا(٢) ... لهم غير أمر بالعفاف(٣) وبالعدل
وأمر بإسلام فلا يقبلونه ... وينزل منهم مثل منزلة الهزل
فما برحوا حتى انتدبت(١) لغارة ... لهم حيث حلوا أبتغي راحة الفضل
بأمر رسول الله، أول خافق ... عليه لواء لم يكن لاح من قبلي
لواء لديه النصر من ذي كرامة ... إله عزيز فعله أفضل الفعل
عشية ساروا حاشدين وكلنا ... مراجله من غيظ أصحابه تغلي
فلما تراءينا أناخوا فعقلوا ... مطايا وعقلنا مدى غرض(٦) النبل
فقلنا لهم: حبل الإله نصيرنا ... وما لكم إلا الضلالة من حبل
فثار أبو جهل هنالك باغيا ... فخاب ورد الله كيد أبي جهل
وما نحن إلا في ثلاثين راكبا ... وهم مئتان بعد واحدة فضل
فيا للؤي لا تطيعوا غواتكم ... وفيئوا إلى الإسلام والمنهج السهل
فإني أخاف أن يصب عليكم ... عذاب فتدعوا بالندامة والثكل

«Haberiniz ola ki, ey kavmim, vakarlı görünmeğe özenmekten, câhillikten ve adamların görüşlerinde olan noksanlıktan ve diyetten ve zulumları irtikab eden kimselerden dolayı onlar için olan mer'aya gönderilen develerden ve ehlden olan haram şeylerini çiğnemeyiz.

Sanki biz onlara saldırdık, halkubi bizim katımızda onlar için iffetli olmakla, âdil ile ve İslâm ile emr etmekten başka bir saldırı yoktur.

Onlar ise onu kabul etmiyorlar ve onlardan bazıları onu saçma görüyorlar.

Sâbit kaldılar, nihâyet onlara saldırı için dâvet ettim fazlın rahatını taleb eder olduğum halde yerleştiler.

Resûlullah'ın emri ile üzerinde sancağın dalgalandığı ilk kimse olarak. Öyle ki sancak benden önce görülmemişti.

Bir sancak ki onun katında kerâmet sahibi Aziz İlâhdan yardım vardır Onun fiili, fiilin efdalıdır.

Akşam toplanır oldukları halde yürüdüler, hepimizin tencereleri karşı taraftakilerin kızmasından kaynıyor.

Birbirimizi gördüğümüz zaman onlar bineklerini çöktürdüler ve onları bağladılar, biz de bir ok atımı gibi yakın bir mesafede bineklerimizi bağladık.

Onlara dedik ki: İlâhın ipi bizim yardımcımızdır, sizin için ise bir ip yoktur, ancak dalâlet vardır.

Bunun üzerine Ebû Cehl işte orada azarak yerinden kalktı ve ziyana uğradı ve Allah Ebû Cehl'in hîlesini geri çevirdi.

Biz başka değil ancak otuz süvari içindeyiz, onlar ise birden sonra iki yüzdürler.

Ey Luayy azgınlarınıza itaat etmeyiniz ve İslâm'a ve kolay olan yola dönünüz.

Çünkü ben korkarım ki sizin üzerinize azab dökülsün de siz pişmanlıkla ve kayıp ve hüzünle çağırasınız.

Ebû Cehl'in Hamza'ya karşı söylediği şiiri

Buna Ebû Cehl b. Hişâm şöyle cevap verdi:

Gazâbın ve cehâletin sebepleri için, muhâlefet ve bâtıllıkla şerre tahrik ediciler için ve hasebler ve büyük efendiliklere sâhib olan dedelerimizi üzerine bulduğumuz şeyleri terkedenler için hayret ettim.

Yalanla bize geldiniz ki, bizim akıllarımızı saptırasınız.

Halbuki onların yalanları akıl sâhibinin aklını saptırıcı değildir.

Biz onlara dedik ki:

Ey kavmimiz, kavminize karşı muhâlefet etmeyiniz.

Çünkü muhâlefet cehâletin son haddidir.

Çünkü siz eğer muhalefet yaparsanız, kendilerine musibet, ziyan ve hüzün erişmesi sebebiyle ağlayan kadınlar çağırır.

Eğer yaptığınız şeylerden dönerseniz biz sizin amcanızın oğullarıyız, himaye ve fazıl ehliyiz.

Onlar da bize dediler ki:

Biz Muhammed'i bizden idrak sahiblerine ve akıl sahiblerine bir rıza olarak bulduk.

Vaktaki imtina edip ancak muhâlefet etmeğe râzı oldular ve işlerin çirkin fiil ile birleştirilmesini zinetlendirdiler onlara iki sâhlde saldırı ile kasd ederim ki onları ekinin dib tarafı olmayan kuru yaprağı gibi bırakayım.

Mecdim ve arkadaşım beni onlardan alıkoydu.

Halbuki onlar bana kılıçlarla ve oklarla yardımda bulunmuşlardır.

Bizim üzerimize vâcib olan bir ahidden dolayı ki onu zâyi edemeyiz, onun kuvveti emindir ipi bozulan değildir.

Şâyet İbn-i Amr olmasaydı, onlardan bazılarını, ayrılmayıp devamlı kalan kuşların öldürülme yerlerine, saldırmaksızın terkederdim.

Fakat o bir ahid ile ahidleşti ki, böylece yeminlerimizle kılıçların keskinlikleri katilden geri durdular.

Eğer beni günler geri bırakırlarsa onların üzerine ince keskin taze parlaklığa sakib kılıçlar ile dön.

Kuraklık ve tozlu zamanlarda değerli mesaîleri olan Luayy b. Gâlib'den himâyecilerin ellerinde olarak.»

İbn-i Hişâm; Şiir âlimlerinin ekserisi bu şiirin, Ebû Cehl'e âid olduğunu kabul etmezler, dedi.

BUVAT GAZVESİ

Buvat (160) günü

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rebiül-evvel ayında da Kureyş'i kastederek gazaya gitti.

İbn-i Mâz'un, Medîne üzerinde

Medîne'nin üzerine Sâib b. Osman b. Maz'ûn'u âmil tâyin etti.

Medîne'ye geri dönüş

İbn-i İshâk dedi ki:

Nihâyet Buvât'a, Radvâ bucağına vardılar. Sonra Medine'ye döndü ve hiçbir hile ile karşılaşmadı. Ve orada Rebiül-âhir ayının kalanı ile Cemâdil-ulânın bir kısmını bekledi.

---

(160) Buvât yâhud Bevât, Cüheyne dağlarından bir dağdır. Yenbu'un yakınındadır. Medine'ye dört berid uzaktadır.

UŞEYRE GAZVESİ

Ebû Seleme Medine üzerinde

Sonra Kureyş ile gazâ etti. Medine üzerine Ebû Seleme b. Abdul-Esed'i âmil tâyin etti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

Uşeyre'ye giden yol

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Beni Dinâr'ın dağ yolu üzerinde yürüdü sonra «Habar Kayası»-nın üzerinden yürüdü ve «İbn-i Ezher Kumlu vâdisi»ndeki bir ağacın altında indi ki ona «Zâtüssâk» denilir. Ve onun yanında namaz kıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidi orada idi. Onun için o ağacın yanında yemek yapıldı ve ondan yedi, insanlar da onunla beraber yediler. Orada çömlek taşlarının yeri malûmdur. Ona oradaki bir sudan içirildi. O suya Müşterib denilir. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göç etti ve «Halâyik»'i (161) solda bıraktı. Bir dağ yolundan gitti ki ona «Şube-i Abdillah» denilir. Bu gün de oranın ismi budur. Sonra sola doğru aşağı gitti ve Yelyel'e indi. (162) Oranın ve Zebûe'nin toplantı yerinde indi. Zabûe'-deki bir kuyudan su aldı. Sonra Fers'e yürüdü. Melel Ferşine ve yolda Yemâm'ın küçük sahralarına rastladı. Sonra orada yol doğruldu nihâyet Yenbu vâdisinden Uşeyre'ye indi ve orada Cümâdi'l-ûlâ'da ve Cumâdi'l-âhire'nin gecelerinde ikamet etti ve orada Beni Müdlic ile ve onların Beni Damre'den müttefikleriyle müsâleme yaptı, sonra Medine'ye döndü ve bir müdâhele ile karşılaşmadı.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Ali'yi Ebû Türab künyesiyle künyelemesi

İşte o gazvede Ali b. Ebi Tâlib (Aleyhisselâm)'a söylediği şeyi söyledi.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Muhammed b. Haysem el-Mühâribi, Muhammed b. Kâb el-Kurezi'den, o da Muhammed b. Haysem Ebi Yezid'den o da Ammâr b. Yâsir'den naklen şöyle haber verdi:

---

(161) Yakut dedi ki: «... Abdullah b. Ahmed b. Cahş için bir arazi vardı ki Medîne'nin bucaklarında ona «Halâik» denilirdi.

(162) Yelyel, Medine âmilliklerinden Vâdi-i Safrâ'ya yakın bir köydür ve orada Bahîre ismini alan büyük bir pınar vardı.

Ben ve Ali b. Ebi Tâlib Uşeyr'e gazvesinde iki arkadaştık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya indi ve orada ikâmet ettiği zaman biz Beni Müdlic'den olan insanları, kendilerinin olan bir pınarda ve hurmalıkta çalışır gördük. Bana Ali b. Ebi Tâlib şöyle dedi:

— Ey Ebül-Yakazân, senin işte bu kavme gelip onların nasıl çalıştıklarına bakmaya isteğin var mıdır? Dedim ki:

— Eğer dilersen var.

Bunun üzerine onlara geldik ve bir saat onların çalışmalarına baktık, sonra bizi uyku bastırdı. Ben ve Ali hurmalıktan küçük ağaçların içinde ve yumuşak bir toprakta yattık ve uyuduk. Vallahi bizi başkası uyandırmadı ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi ayağıyle hareket ettirerek ittiriyordu. Biz içinde uyuduğumuz o yumuşak topraktan topraklanmıştık. O sırada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali b. Ebi Tâlib'e dedi ki:

— **Sana ne oldu ey Ebû Turab** (*) — (Toprak babası), çünkü onun üzerinde toprak vardı. — Sonra şöyle dedi:

— Size insanların en şakisinin iki adam olduğunu haber vereyim mi? Dedik ki:

— Evet, yâ Resûlallah! Dedi ki:

— **Dişi deveyi kesen Semûd'un Uheymir'i** (**) **ve ey Ali seni bunun üzerine vuran kimsedir.** (Bu sözüyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hazret-i Ali'nin önceden öldürüleceğini haber vermiştir.)

(*) Süheylî şöyle dedi: «Bundan daha sahihi, Buhârî'nin Câmiinde rivâyet ettiği şeydir. Bu şudur: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu mescidde yanı topraklanmış vaziyette uyuyor olarak buldu. Toprağı yanından silkmeğe başladı ve şöyle dedi: Ey Ebû Turâb, kalk. Mescide Fâtıma'ya gazablanmış olarak çıkmıştı. Hadîsin mânası budur. İbn-i İshak'ın, Ammâr'ın hadîsine dâir zikrettiği şey ise ona muhâliftir. Ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu onunla iki kere künyelemiş olabilir. Bir kere mescidde bir kere de işte bu gazvede.

İbn-i İshâk biraz sonra bu künyeleme için Süheylî'nin zikrettiği şeye yakın olarak diğer bir sebeb zikretmiştir.

(**) Semûd'un Uhaymir'i: Sâlih'in dişi devesini kesendir. Onun ismi (rivâyete göre) Kıdar b. Salif'tir.

Ve elini onun şakak kemikleri üzerine koydu ve onun sakalından tuttu. **Bunlar kanla ıslanacaktır,** dedi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana bazı ehli ilim haber verdi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ali'yi, Ebû Turâb, diye isimlendirmesi ancak şunun içindir ki o bir şey hakkında Fâtıma'ya itab ettiği zaman onunla konuşmuyor ve ona hoşuna gitmeyecek hiçbir şey söylemiyordu, ancak bir toprak alıyor onu başına koyuyordu. Dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onun üzerinde toprağı gördüğü zaman Fâtıma'ya itab edici olduğunu biliyordu. Bunun üzerine şöyle diyordu:

— Ey Ebû Turâb sana ne oldu? (Allah bunun hangisi olduğunu en iyi bilendir.)

SA'D B. EBİ VAKKAS'IN SERİYYESİ

Onun Harrâr'a gitmesi ve harb etmeksizin dönmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların arasındaki bir gazvede Sa'd b. Ebi Vakkas'ı muhâcirlerden sekiz kişi içinde göndermişti. O da çıktı ve Hicâz topraklarından Harrâr'a vardı. Sonra bir müdâhele ile karşılaşmadığı halde döndü.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ehl-i ilimden birisi zikretti ki: Sa'd'in bu gönderilmesi, Hamza'dan sonra olmuştu.

SAFVAN GAZVESİ
(Bu birinci Bedir gazvesidir)

Kürz'ün saldırısı ve onu yakalamaya çıkılması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uşeyre gazvesinden geldiği zaman Medine'de durmadı, ancak on geceden az kaldı. Nihâyet Kürz b. Câbir el-Fihri, Medine'de sabahleyin otlatılmaya bırakılan develer, mal ve davarlar üzerine saldırdı. Bu-

nun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu yakalamak için çıktı ve Medine üzerine Zeyd b. Hârise'yi vâli tâyin etti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

Kürz'ün ele geçirilmemesi ve harb etmeksizin geri dönüş

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Nihâyet bir vâdiye vardı ki ona Safvân denilir. Bedir tarafında bir vâdidir. Ve Kürz b. Câbir'i kaçırttı ona kavuşamadı. Bu Birinci Bedir gazvesidir. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye döndü ve orada Cemadi'l-âhire'nin kalanı ile Receb ve Şâban ayı orada ikamet etti.

ABDULLAH B. CAHŞ'IN SERİYYESİ

« يَسْئَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ »

«Senden haram ay'dan sorarlar» âyetinin nâzil olması...

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Abdullah b. Cahş b. Riâb el-Esedi'yi, Receb ayında, Birinci Bedir'den Makfele'ye gönderdi. Onunla birlikte de içlerinde hiçbir Ensar olmayan Muhâcirlerden sekiz müfrezeyi gönderdi, ona bir mektub yazdı. Ona emr etti ki «iki gün gidinceye kadar onu açma, sonra ona bak ve emr olunduğun şeye devam et ve hiçbir kimseyi zorlama.»

İbn-i Cahş'ın seriyyesindeki arkadaşları

Abdullah b. Cahş'ın, muhâcirlerden sonra Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan arkadaşları şunlar idi:

Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebie b. Abd-i Şems. Onların müttefiklerinden de: Abdullah b. Cahş, — ki bu kavmin emiri idi — Ükkâşe b. Mıhsen b. Hürsan — ki bu Beni Esed b. Huzeyme'den biridir — onların müttefikidir. Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan, Utbe b. Ğazvân b. Câbir. Bu, onların müttefikidir. Beni Zühre b. Kilâb'dan: Sa'd b. Ebi Vakkas. Beni Adiyy b. Kâb'dan, Âmir b. Rebie. Bu onların müttefikidir. Anz b. Vâil'den: Vâkid b. Abdullah b. Abd-i Menâf b. Arin b. Sa'lebe b. Yerbu. Bu Beni Temim'den biridir. Onların müttefikidir. Bir de Hâlid b. Bükeyr. Bu da Beni Sa'd b. Leys'den biridir. Onların müttefikidir. Beni Hâris b. Fihr'den: Süheyl b. Beyzâ...

İbn-i Cahş'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubunu açması ve emr olunduğu işe devam etmesi

Abdullah b. Cahş iki gün yürüdükten sonra mektubu açtı ve ona baktı. Bir de gördü ki, onda şöyle yazılıdır:

«Benim bu mektubuma baktığım zaman yürü, devam et, Mekke ile Tâif'in arasında Nahle'ye in. Ve orada Kureyş'i tarassut et ve bize onların haberlerini bildir. Abdullah b. Cahş mektûba baktığı zaman dedi ki:

«Başımızın gözümüzün üstüne.» Sonra arkadaşlarına dedi ki: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emr etmiştir ki, Nahleye kadar yürüyeyim orada Kureyş'i gözetleyeyim ve ona onlardan bir haber götüreyim. Beni de sizden her hangi birinize zoraki iş yaptırmaktan nehy etmiştir. Sizden kim şehâdeti murâd eder ve ona rağbet ederse yürüsün; kim de bundan hoşlanmazsa geri dönsün. Bana gelince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini yerine getirmeğe devam ediciyim.» Böylece o yürüdü ve onunla birlikte arkadaşları da yürüdü. Onlardan hiçbir kimse ondan geri kalmadı.

Kavmin Ma'den'de geri kalması

Hicâz üzerine yürüdü. Nihâyet Ma'den'e vardı. Furu'ün üstünde bulunuyordu. Oraya Behrân denilir. Bu ara Sa'd b. Ebî Vakkas ve Utbe b. Ğazvân kendilerinin olan bir deveyi kaybettiler ki onlar ona nöbetleşe biniyorlardı. Bunlar onu araştırmak üzere geri kaldılar. Abdullah b. Cahş ve öteki arkadaşları yürüdüler ve Nahle'de indiler. Ona Kureyş'e âit kuru üzüm, deri ve ticâret malları yüklü bir kâfile rastladı ki o kâfilede Amr b. el-Hadrami vardı.

Hadrami'nin ismi ve onun nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Hadrami'nin ismi: Abdullah b. Abbâd'dır. Mâlik b. Abbâd da denilir. Sadif'den birisidir. Sadif'in ismi Amr b. Mâlik'dir. Bu Sekûn b. Eşres b. Kinde'den biridir. Kindi de denilir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kâfile içinde Osman b. Abdullah b. Muğîre ve onun kardeşi Nevfel b. Abdullah — ki bunlar Mahzûmi'dirler — ve Hakem b. Keysân — ki bu Hişâm b. Muğire'nin azadlısıdır — vardı.

İki fırkanın arasında cereyan eden şey ve İbn-i Cahş'ın eline geçen şeyler

Kavim, onları görünce onlardan çok korktular. Onların yakınlarına inmişlerdi. Bunun peşinden onlara Ukkâşe b. Mıhsan göründü ve o başını tıraş etmişti. Onlar onu gördükleri zaman emin oldular ve dediler ki:

— Bunlar, burda umrecilerdir. Size onlardan bir zarar gelmez. Bunlar kervan hakkında müşâvere ettiler. Bu Receb ayının son günü idi. Dediler ki:

— Vallâhi eğer bunları bu gece bırakırsanız Hareme girerler ve onunla kendilerini sizden korurlar. Ve eğer onları katlederseniz elbette Haram ayda onları katletmiş olursunuz.

Böylece sahâbiler tereddüd geçirdi ve onların üzerine ikdam etmekten çekindiler. Sonra kendilerini onlara karşı teşci' ettiler ve onlardan üzerine kâdir oldukları kimsenin katli ve onlarla birlikte olan şeyleri almaya azmettiler. Böylece Vâkid b. Abdullah et-Temimi, Amr b. el-Hadremi'yi bir ok ile vurdu ve onu katletti. Osman b. Abdullah ile Hakem b. Keysân'ı esir aldı. Nevfel b. Abdullah Kavmi'i kurtardı ve onları acze düşürdü. Abdullah b. Cahş ve arkadaşları kâfileyi ve iki esiri aldılar Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldiler.

Abdullah b. Cahş'ın soyundan biri rivâyet ettiğine göre; Abdullah arkadaşlarına dedi ki:

«Ganimet ettiğimiz şeylerin beşte biri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içindir.» — Bu, Allah Teâlâ'nın ganimetlerin beşte birini farz kılmasından önce idi — Böylece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kâfilenin beşte birini ayırdı. Ve sâir kalanını da arkadaşları arasında taksim etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İbn-i Cahş'ın harâm ayında savaşmasını hoş karşılamaması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldikleri zaman dedi ki:

Harâm ayda savaşmayı size emr etmedim. Kâfile ve iki esiri durdurdu ve bunlardan bir şey almakta imtinâ etti. Resûlullah (Sal-

lallahü Aleyhi ve Sellem) bunu dediği zaman kavim yaptıklarına pişman oldu ve zan ettiler ki kendileri helâk oldular. Yaptıkları şeyler hakkında müslümanlardan olan kardeşleri onları ayıpladılar ve Kureyş şöyle dedi:

Muhammed ve onun ashâbı harâm ayı helâl görmüştür ve o ayda kan dökmüşler ve malları almışlar ve adamları esir etmişlerdir. Müslümanlardan Mekke'de olan kimselerden onlara karşı cevap veren kimseler ise bunlar Şâban'da olmuş, diye cevap verdiler.

Yahûdilerin müslümanlar için şer beklemeleri

Yahûdiler bununla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı tefaül ederek şöyle dediler:

Amr b. Hadrami'yi Vâkid b. Abdullah katletti. Amr harbi yaşattı; Hadrami harbe yaklaştı; Vâkid b. Abdullah da harbi ateşledi. (İsimlerinden türetilen fiiller bunlar). Böylece Allah bunu onların lehlerine değil aleyhlerine kıldı.

Kur'ân'ın, İbn-i Cahş'ın fiili hakkında nâzil olması ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu ikrâr etmesi

Vaktâki insanlar bu hususta çok ileri gititler, Allah, Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine şu âyetini inzâl buyurdu:

« يَسْئَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ
وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللهِ »

«**Sana harâm olan o ayı, ondaki muhârebeyi sorarlar. De ki: Onda (o ayda) muhârebe etmek büyük (günâh)dır, (insanları) Allah yolundan men etmek, onu inkâr etmek, (ziyâretcilerin) Mescid-i harâma gitmelerine mâni olmak, Onun halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük (günâh)dır.**»

Yâni eğer siz harâm ayda katlettinizse, Onlar da Allah'ın yolundan, O'na küfür ile birlikte ve mescid-i haramdan sizi men ettiler. Siz oranın ehli olduğunuz halde, oradan çıkarılmanız Allah katında, onlardan katlettiğiniz kimsenin katlinden günahca daha büyüktür:

« وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ »

«Fitne ise katilden daha beterdir.» Yâni onlar müslümanı dininden saptırıyorlardı, hattâ onu imanından sonra küfre geri çeviriyorlardı. Bu ise Allah katında kâtilden günahca daha büyüktür:

« وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا »

«Kâfirler, güçleri yetse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmalarında devam edeceklerdir.» Yâni sonra onlar bunun en habisini ve en büyüğünü, tevbe ediciler ve çekinenler olmaksızın yapmaya koyulacaklardır. Kur'an işte bu emirle nâzil olduğu ve Allah Teâlâ, müslümanlardan, içinde bulundukları korkuyu açtığı zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deveyi ve iki esiri kabz etti ve Kureyş, ona Osman b. Abdullah ve Hakem b. Keysân'ın fidyesi hakkında haber gönderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

O ikisini, fidyeleri karşılığında size vermeyiz şu zamana kadar ki iki arkadaşımız gelsinler. Yâni bunlar Sa'd b. Ebi Vakkâs ve Utbe b. Ğazvân'dır. Çünkü biz onlara karşı sizden korkuyoruz. Eğer siz onları katlederseniz biz de sizin iki kişinizi katlederiz. Bunun üzerine Sa'd ve Utbe geldiler, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlardan onların fidyesini kabul etti.

İbn-i Keysân'ın müslüman olması ve Osman'ın kâfir olarak ölmesi

Hakem b. Keysân'a gelince bu müslüman oldu ve İslâmı güzelce yaşadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında Bi'r-i Maûne gününde şehid oluncaya kadar kaldı. Osmân b. Abdullah'a gelince, Mekke'ye erişti ve orada kâfir olarak öldü.

İbn-i Cahş'ın sevab beklemesi ve bu hususta nâzil olan âyet

Kur'ân nâzil olduğu zaman, Abdullah b. Cahş ve onun arkadaşlarından, içinde bulundukları şey açıldığı zaman, ecir umdular ve dediler ki:

«Yâ Resûlallah: Acaba kendisinde bizim için mücâhidlerin ecrinin bize verileceği bir gazve olmasını isteyebilir miyiz?» Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) onların hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

« إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ ، وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

«Hakikat, îman edenler, bir de Allah yolunda (yurtlarından) hicret edip de savaşanlar (yok mu?) işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah (mü'minleri) hakkiyle yarlığayıcı, (onları) cinden esirgeyicidir.» Böylece Allah (Azze ve Celle) bundan dolayı onlara en büyük bir umudu verdi.

Bu husustaki hadis, Zühri ve Yezîd b. Rûmân'dan nakl olunmuştur. Onlar da Urve b. Zübeyr'den nakletmişlerdir.

İbn-i İshâk şöyle dedi: Abdullah b. Cahş'ın soyundan bazı kimseler zikr etmişlerdir ki:

Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) ganimeti helâl kıldığı zaman taksim etti ve beşte dördünü Allah'ın ganimetlendirdiği kimselere; beşte birini de Allah'a ve Resûlüne kıldı. Böylece Abdullah b. Cahş'ın işte o kâfilede yaptığı şeye uygun düştü.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

O ganimet, müslümanların elde ettikleri ilk ganimettir. Amr b. el-Hadrami müslümanların ilk katl ettiği kimsedir. Osman b. Abdullah ve Hakem b. Keysân ise müslümanların ilk esir ettikleri kimselerdir.

Bu seriyye hakkında Ebû Bekr ve İbn-i Cahş'a nisbet edilen şiir

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebû Bekr es-Sıddık (Radiyallahü anh) Abdullah b. Cahş'ın gazvesi hakkında şu şiiri söyledi:

Denilir ki: Bilâkis onu Abdullah b. Cahş söyledi. Bunu, Kureyş'in:

> *«Muhammed ve onun ashâbı haram ayı helâl kıldı ve onda kan döktüler, mal aldılar ve adamları esir ettiler.»*

sözleri karşısında söyledi. İbn-i Hişâm şöyle dedi: O Abdullah b. Cahş'a âiddir:

تَعُدُّونَ قَتْلاً فِي الْحَرَامِ عَظِيمَةً ... وَأَعْظَمُ مِنْهُ لَوْ يَرَى الرُّشْدَ رَاشِدُ
صُدُودُكُمْ عَمَّا يَقُولُ مُحَمَّدٌ ... وَكُفْرٌ بِهِ وَاللهُ رَاءٍ وَشَاهِدُ
وَإِخْرَاجُكُمْ مِنْ مَسْجِدِ اللهِ أَهْلَهُ ... لِئَلَّا يُرَى لِلَّهِ فِي الْبَيْتِ سَاجِدُ
فَإِنَّا وَإِنْ عَيَّرْتُمُونَا بِقَتْلِهِ ... وَأَرْجَفَ بِالْإِسْلَامِ بَاغٍ وَحَاسِدُ
سَقَيْنَا مِنِ ابْنِ الْحَضْرَمِيِّ رِمَاحَنَا ... بِنَخْلَةَ لَمَّا أَوْقَدَ الْحَرْبَ وَاقِدُ
دَمًا وَابْنُ عَبْدِ اللهِ عُثْمَانُ بَيْنَنَا ... يُنَازِعُهُ غُلٌّ مِنَ الْقِدِّ عَانِدُ

«Harâm ayındaki bir katli büyük sayıyorsunuz, halbuki ondan daha büyüğü, şâyet irşad eden kişi doğruyu bilse, sizin, Muhammed'in dediği şeyden men etmenizdir.

Ve ona küfr etmenizdir.

Allah ise görücü bilici ve şâhiddir.

Sizin, Allah'ın mescidinden ehlini çıkarmanızdır ki, Beytte Allah için secde eden hiçbir kimse görülmesin.

Her ne kadar katl olunmasiyle bizi ayıpladınız ise de İslâm ile azgın ve hasedci kişi deprendi.

Vakid harbi ateşlediği zaman, Nahle'de süngülerimizi İbn-i Hadramî'den suladık.

Aramızda boynuna takılan deriden bir kayışın kendisini ölüme sürüklediği Abdullah'ın oğlu Osman'dan kan durmadan akmaktadır.»

KIBLE'NİN (163) KÂBE'YE ÇEVRİLMESİ

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Denilir ki : Kıble Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelişinden itibaren 18 ayın geçmesi üzerine Şâban ayında çevrildi.

---

(163) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıblenin Kâbe'ye çevrilmesinden önce Beyt-i Makdis'in taşma doğru namaz kılıyordu. (Şerh-i Mevâhib-i Ledünye'ye mürâcaat et).

BÜYÜK BEDİR (164) GAZVESİ

Ebû Süfyân'ın kâfilesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Süfyân b. Harb'in, içinde Kureyş'in malları ve ticâret eşyası bulunan büyük kâfilesi içinde Şam'dan döndüğünü işitti. Ve o kâfilede Kureyş'ten otuz veya kırk kişi bulunmakta idi. Onlardan bâzıları şunlardır: Mahreme b Nevfel b. Üheyb b. Abd-i Menâf b. Zühre ve Amr b. el-Âs b. Vâil b. Hişâm.

Müslümanları kâfileye çağırmak ve Ebû Süfyan'ın kaçması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Muhamed b. Müslim ez-Zühri, Âsım b. Ömer b. Katâde, Abdullah b. Ebi Bekr ve Yezid b. Rûmân, Urve b. ez-Zübeyr'den ve ulemamızdan onların gayrı kimselerden naklen, onlar da İbn-i Abbâs'dan naklen her biri bana bu hadisin bir kısmını haber verdi. Böylece onların haberi, Bedir hâdisesine dâir serd ettiğim şeylerde toplandı. Dediler ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Süfyân'ın Şâm'dan döndüğünü işittiği zaman müslümanları çağırdı ve şöyle dedi:

«İşte Kureyş'in kâfilesi, onda onların malları vardır. O halde ona doğru gidiniz, belki de Allah sizi onunla ganimetlendirir.» Millet de buna icâbet ettiler ve bâzılarına hafif geldi bâzılarına ise ağır geldi. Bu şunun içindi ki, onlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir harble karşılaşacağını zan etmediler. Ebû Süfyan Hicâz'a yaklaştığı zaman haberlere kulak verdi ve kafileden korktuğu için rastladıklarına soruyordu. Nihâyet bir kafileden haber aldı ki: «Muhammed ashâbını senin ve senin kâfilen için harb etmeğe göndermiştir.» O da bu esnada sakındı ve Damdem b. Amr el-

---

(164) Bedr: Bir kuyunun ismidir ki orayı Gıfâr'dan bir adam kazdı. O adamın ismi, Bedr'dir. Bir rivâyette: O Bedr b. Kureyş b. Yahlud'dur. O kimsedir ki, Kureyş onunla isimlendi. Bir kavilde ise: Bedr, Bedr'in kendisinin olan bir adamın ismidir. Burası Medine'ye dört konak mesâfe üzeredir. (Ravz el-Ünüf, Şerhül-Mevâhib ve Mucem el-Buldân'a mürâcaat et).

Gifari'yi kiraladı. Onu Mekke'ye gönderdi ve ona Kureyş'e gitmesini ve mallarına sahip çıkmalarını ve Muhammed'in ashâbiyle birlikte o kâfileye görünmüş olduğunu onlara haber vermesini emretti. Damdem b. Amr da süratle Mekke'ye gitti.

ÂTİKE BİNT-İ ABDUL-MUTTALİB'İN RÜYÂSININ ZİKRİ

Âtike rüyâsını kardeşi Abbâs'a anlatıyor

İbn-i İshâk şöyle dedi: Bana ithâm etmediğim bir kimse İkrime'den, o İbn-i Abbâs'dan ve Yezid b. Rûmân'dan, o da Urve b. Zübeyr'den naklen rivâyet ederek şöyle dediler:

Âtike bint-i Abdul-Muttalib Damdem'in Mekke'ye gelmesinden üç gece önce rüyâ görmüş. O rüyâ onu korkutmuş. Bunun üzerine kardeşi Abbâs b. Abdul-Muttalib'e haber göndermiş ve ona şöyle demiş:

— Ey kardeşim, vallahi bu gece bir rüyâ gördüm ki, o bana şiddetli geldi ve senin kavmin üzerine onlardan bir şerrin ve bir musibetin gelmesinden korktum. Ben sana bahsettiğim şeyin benden olduğunu gizle. O da ona dedi ki:

— Ne gördün? Âtike dedi ki:

— Kendi devesi üzerinde binmiş olarak giden bir süvâriyi gördüm ki gitti ve Ebtah'da durdu. Sonra en yüksek sesiyle bağırdı. «İşte ey gaddarlar, üç gün içinde öleceğiniz yerlere gidiniz.» Ve görüyordum ki, insanlar onun yanında toplanıyorlar. Sonra mescide girdi, insanlar da onun peşinden girdiler. Bir ara onlar onun etrafında iken onun devesi Kâbe'nin üzerine kalktı. Sonra o kimse ilk kere bağırdığı gibi şöyle bağırdı:

«Ey gaddarlar üç gün içinde öleceğiniz yerlere gidiniz.» Sonra onun devesi onunla birlikte Ebû Kubeys'in zirvesi üzerine kalktı yine öyle bağırdı. Sonra bir kaya parçası aldı ve onu gönderdi o da aşağı gitti ve dağın alt tarafına vardığı zaman dağıldı ve Mekke'nin ne odalarından ve ne de evlerinden bir ev kalmadı ki o kayadan bir parça onlardan birine girmemiş olsun. Abbâs dedi ki:

— Vallahi işte bu gerçek bir rüyâdır! Sen onu gizle ve onu hiçbir kimseye zikr etme.

Rüyâ, Kureyş'in içinde yayılıyor

Sonra Abbâs çıktı ve Velid b. Utbe b. Rebia'ya rastladı. Onun dostu idi. O rüyayı ona zikretti ve ondan o rüyâyı kendisinin söylediğini gizlemesini istedi. Velid de o rüyâyı babası Utbe'ye zikretti. Böylece haber Mekke'de yayıldı hatta Kureyş onu toplantı meclislerinde konuşmaya başladılar.

Rüyâ sebebiyle Ebû Cehl ve Abbâs'ın arasında cereyan eden şey

Abbâs dedi ki: Sabahleyin gittim ki, Beyti tavâf edeyim. Ebû Cehl b. Hişâm da Kureyş'ten Âtike'nin rüyâsını oturmuş konuşmakta olan bir topluluk içinde bulunuyordu. Ebû Cehl beni gördüğü zaman şöyle dedi:

— Ey Ebul-Fazl tavâfını bitirdiğin zaman bize doğru gel.

Ben de bitirdiğim zaman gittim ve onlarla birlikte oturdum. Ebû Cehı bana dedi ki:

— Ey Beni Abdul-Muttalib, sizin içinizde bu kadın peygamber, ne zaman meydana geldi? Dedim ki:

— O nedir?

— Âtike'nin gördüğü işte o rüyâ.

— Ne görmüş?

— Ey Beni Abdulmuttalib, siz erkeklerinizin peygamberlik 'dâvasında bulunmasına râzı olmamışmıydınız ki kadınlarınız da peygamberlik iddia ediyorlar' Âtike rüyâsında iddia etmiştir ki o kişi şöyle demiştir: «Üç gün içinde ölüm yerlerinize gidiniz.» O halde sizi bu üç gün içinde bekleriz, eğer onun dediği hak ise yakında olur. Eğer üç gün geçerse ve bundan bir şey olmazsa sizin aleyhinize bir yazı yazarız ki sizler Arab içinde en yalancı bir âilesinizdir. Abbâs dedi ki:

— Ben onunla ilgilenmedim ve böyle bir şey olduğunu inkâr ettim, sonra birbirimizden ayrıldık.

Abdulmuttalib kabilesinin kadınları, Ebû Cehil ile olan yumuşaklığından dolayı Abbâs'ı levmettiler

Akşamladığım zaman, Beni Abdulmuttalib'den hiçbir kadın kalmayıp ancak hepsi bana geldiler. Ve dediler ki:

«İşte bu pis fâsıkı sizin erkekleriniz hakkında tan etmesini, sonra kadınları da karıştırmış olmasını işittiğin halde ikrar mı ettin, sonra da yanında işittiğin şeylerden bir şey için gayrete gelmedin.» Dedim ki:

«Vallahi ben bunu yaptım. Fakat ben onunla fazla ilgilenmedim. Allah'a yemin ederim ki onun önüne çıkacağım. Eğer yeniden öyle yaparsa elbette ben sizin yerinize onun hakkından gelirim.»

Abbâs'ın, Ebû Cehl'den maksadına kavuşması

Âtike'nin rüyâsından itibaren üçüncü günde sabahleyin yürüdüm. Ben hiddetli öfkeli bir haldeydim. Kendisine kavuşmamı arzu ettiğim bir işi kaçırdığımı zan ediyordum. Dedi ki:

Mescide girdim ve onu gördüm. Vallahi ben ona doğru yürüyordum ki, ona dokunayım da dediği bazı şeyleri tekrar etsin, ben de ona dalaşayım. Hafif, hiddetli bir yüze, lisana ve bakışa sahib bir adam idi.

Mescidin kapısına doğru çıktığı zaman süratle yürüyordu. içimden; Ona ne oldu Allah lânet etsin! Bu benden mi kaçıyor? dedim. gömleğini yarmış bir vaziyette şöyle diyor:

Bir de baktım ki o benim duymadığım bir şeyi duymuş: Damdem b. Amr el-Ğıfâri'nin sesini. O ise vâdinin içinden devesinin üzerinde bağırıyor. Devesinin burnunu kesmiş, yükünü tersine çevirmiş, gömleğini yarmış bir vaziyette ve o şöyle diyor:

«Ey Kureyş topluluğu el-Latime (165), Muhammed, ashâbı içinde mallarınıza saldırmış. Onlara kavuşacağınızı zan etmiyorum, imdâd, imdâd.» Dedi ki:

Böylece ortaya çıkan durum beni ondan onu da benden alıkoydu.

Kureyş'in gitmek için hazırlanmaları

Böylece millet süratle cihâzlanıp hazırlandılar ve şöyle dediler: «Muhamed ve onun ashâbı, İbn-i Hadrami'nin kâfilesi gibi olacağını mı zan ediyorlar. Hayır hayır vallahi elbette bunun başka bir şey olduuğnu bileceklerdir.» Ayaklar birbirine dolandı. Nihayet Ku-

---

(165) El-Latime: Buğday ve güzel koku yüklü develer demektir.

reyş'in hepsi gazveye çıkıp gittiler ve onların eşrafından hiçbir kimse geri kalmadı. Ancak Ebû Leheb b. Abdülmuttalib geri kaldı ve yerine Asi b. Hişâm b. Muğire'yi gönderdi. Bu onun dört bin dirhem parasını elinde tutmuştu. Bunları iflâs edip veremediğini bildirmişti. Bunun üzerine Ebû Leheb bu para ile kendi yerine gitmesi için onu icarladı o da bu borçtan kurtuldu. Ve Ebû Leheb gazveye gitmekten geri kaldı.

Oturmasından dolayı Ukbe'nin Ümeyye ile alay etmesi Onun da bunun üzerine çıkıp gazveye gitmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi : Bana Abdullah b. Ebi Necih haber verdi ki: Ümeyye b. Halef oturmaya azm etmişti. Büyük, cüsseli ağır bir ihtiyar idi. Ukbe b. Ebi Muayt ona geldi. O Mescidde kavminin arasında oturmakta idi. Taşıdığı bir buhurdanlık vardı. Onun içinde ateş ile buhur vardı. Nihâyet o buhurdanlığı onun önüne koydu sonra şöyle dedi :

— Ey Ebû Ali, buhur yak çünkü sen ancak kadınlardansın. Dedi ki :

— Allah seni çirkin kılsın ve senin getirdiğin şeyleri de çirkin kılsın. Dedi ki :

— Sonra cihâzlandı ve insanlarla birlikte çıktı gitti.

Kinâne ile Kureyş'in arasındaki harb ve onların Bedir gününde kendilerini müdâfaa etmeleri

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Cihazlanmalarını bitirdikleri ve yürümeğe azm ettikleri zaman kendileriyle, Beni Bekr b. Abdu Menât b. Kinâne arasında geçen harpleri zikr ettiler ve şöyle dediler :

Biz korkuyoruz ki bize bizim ardımızdan gelsinler. Kureyş ile Beni Bekr'in arasında olan harb, Hafs b. Ahyef'in oğlu hakkında olmuştu. Bu, Beni Mais b. Âmir b. Luayy'dan biridir. Nitekim bana, Beni Âmir b. Luayy'dan birisi Muhammed b. Said b. Müseyyib'den naklen bunu haber vermişti. Bu Hafs'ın oğlu, Dacnân'da bir yitiğini aramak üzere çıktı. O, başında bir saç örüğü bulunan taze bir oğlan çocuğu idi ve onun üzerinde onun bir hullesi vardı. Güzel nazif bir çocuktu. Âmir b. Yezid b. Âmir b. Mülevveh'e rastladı. Âmir, Beni Yamer b. Avf b. Kâb b. Âmir b. Leys b. Bekr b. Abd-i Menât b.

Kinâne'den birisidir. Dacnân'dandır. O zaman Beni Bekr'in lideri idi. O çocuğu görünce beğenip hayret etti ve şöyle dedi:

— Ey çocuk sen kimsin? Dedi ki:

— Ben Hafs b. el-Ehyaf el-Kureşî'nin oğluyum.

Çocuğa arkasını çevirdiği zaman Âmir b. Yezid dedi ki:

— Ey Beni Bekr, sizin Kureyş'de kanınız var mıdır? Dediler ki:

— Evet vallahi bizim onlarda kanlarımız vardır. Dedi ki:

— Kim bu çocuğu, adamları mukabilinde öldürse intikamını almış olur.

Bunun üzerine Beni Bekr'den bir adam onun peşine düştü ve onu Kureyş'teki kendisinin bir kan dâvası sebebiyle katletti. Kureyş onun hakkında konuştu. Âmir b. Yezid dedi ki:

— Ey Kureyş topluluğu, bizim sizde kanlarımız olmuştu o halde ne diliyorsunuz. Eğer dilerseniz sizin tarafınızda olanı bize geri veriniz ve bizim tarafımızda olanı da biz size ödeyelim. Ve eğer ancak kanla ödenmesini isterseniz. Bir adamın karşılığı bir adam olarak savaşalım. Onlar da dediler ki doğru söyledi' Bir adamın karşılığında bir adam. Böylece o çocuk bahsini bıraktılar ve onun sebebiyle kan talebinde bulunmadılar.

Bir ara onun kardeşi Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef Merr-i Zahran'da yürüyordu. O sıra, Âmir b. Yezid b. Âmir b. el-Mülevveh'e bir devesi üzerinde iken baktı. Onu görünce ona doğru geldi ve onun yanında devesini çöktürdü. Âmir ise kılıcını kuşanmıştı. Mikrez de kılıciyle onun üzerine atıldı ve onu katletti. Sonra onun karnına kılıcını soktu, sonra onu Mekke'ye getirdi ve onu geceleyin Kâbe'nin örtüsüyle astı. Onlar da onu tanıdılar ve dediler ki: İşte bu Âmir b. Yezid'in kılıcıdır. Onun üzerine Mikrez b. Hafs saldırıp onu katletmiştir. Onların durumu bu idi. Onlar bu halde harb etmekte iken İslâm insanların arasına girdi. Herkes onunla meşgul oldu ve Kureyş Bedr'e yürümeğe azmetti. O ara kendileriyle, Beni Bekr'in arasında olan olayları hatırladılar ve onlardan korktular.

Mikrez'in, Âmir'i katli hakkındaki şiiri

Mikrez b. Hafs Âmir'i katli hakkında şöyle dedi:

لَمَّا رَأَيْتُ أَنَّهُ هُوَ عَامِرٌ تَذَكَّرْتُ أَشْلَاءَ الْحَبِيبِ الْمُلَحَّبِ

وَقُلْتُ لِنَفْسِي: إِنَّهُ هُوَ عَامِرٌ فَلَا تَرْهَبِيهِ، وَانْظُرِي أَيَّ مَرْكَبِ

وأيقنت أني إن أجلله ضربة ... متى ما أصبه بالفرافر يعطب
خفضت له جأشي وألقيت كلكلي ... على بطل شاكي السلاح مجرب
ولم أك لما التف روعي وروعه ... عصارة هجن من نساء ولا أب
حللت به وتري ولم أنس ذحله ... إذا ما تناسى ذحله كل عيهب

«Gördüm ki o Âmir'dir, eti gitmiş sevgilinin kalıntılarını hatırladım.
Kendi kendime dedim ki, o Âmir'dir, o halde ondan korkma, herhangi bir merkeb niyyetiyle bak.
Kesince bildim ki eğer ona bir darbe indirirsem ona ne zaman kılıcı isabet ettirirsem helâk olur.
Nefesimi ona indirdim ve göğsümü tecrübe edilmiş silâhını keskileten bir kahramanın üzerine attım.
Benim aklım ve onun aklı birbirine dolaştığı zaman ben ne anadan ne de babadan asılsızların usâresi olmadım.
Ona kinimi yerleştirdim ve aklı olmayan herkes birbirinin intikamını unuttuğu zaman onun intikamını unutmadım.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Fürâfir (burdan başka yerlerde) en mazbut bir adamdır (burda ise kılıçtır.) Metinde geçen ayheb, aklı olmayan kimsedir. Denilir ki geyiklerin tekesidir. Deve kuşlarının erkeğine de Ayheb denilir. Halil dedi ki: Ayheb, idraki zayıf kişidir.

İblis Kureyş'i çıkmaya teşvik ediyor

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yezîd b. Rûmân, Urve b. Zübeyr'den naklen haver verdi ki o şöyle dedi:

Kureyş yürümeye azmettikleri zaman onlarla Benî Bekr'in arasında olan şeyi zikrettiler ve bu gitmek için onlara tereddüd verdi.

Bunun üzerine İblis onlara Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum el-Müdlicî'nin suretinde göründü. O Benî Kinâne'nin eşrafından idi. Kureyş'e dedi ki:

«Ben sizin için Kinâne'nin sizin ardınızdan hoşlanmıyacağınız bir şeyle size gelmesinden sizi koruyacağım.» Bunun üzerine süratle çıktılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in çıkışı**

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbiyle birlikte Ramazan (166) ayında gece çıktı. İbn-i Hişâm dedi ki:

Pazartesi günü Ramazan ayından geçen gecelerden sekizincisinde çıktı. — Amr b. Ümm-i Mektûm'u da insanlara namaz kıldırmaya görevlendirdi. Denilir ki onun ismi: Abdullah b. Ümm-i Mektum'-dur. — Beni Âmir b. Luayy'ın kardeşidir. Sonra Ebû Lübâbe'yi Revhâ'dan geri çevirdi ve onu Medine'ye vâli tâyin etti.

Sancak sâhibi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddar'a verdi.

İbn-i Hişâm dedi ki: Sancak beyaz idi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in iki bayrağı**

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde iki siyah bayrak vardı. Onlardan biri Ali b. Ebi Tâlib ile birlikte idi. Ona Ukab denilir. Diğeri ise Ensâr'dan birisiyle beraberdi.

Müslümanların develerinin sayısı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbının develeri o günde yetmiş deve idi. Onlara nöbetleşe biniyorlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ali b. Ebi Tâlib ve Mersed b. Ebi Mersed el-Ğanevi bir deveye nöbetleşe biniyorlardı. Hamza b. Abdulmuttalib, Zeyd b. Hârise, Ebû Kebşe ve Enese — ki bu ikisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsıdırlar, bir deveye nöbetleşe biniyorlardı. Ebû Bekr, Ömer ve Abdurrahman b. Avf da bir deveye nöbetleşe biniyorlardı.

---

(166) Denildi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çıkışı Ramazan'dan geçen gecelerden on ikincisinde idi. Onun çıkışı Cumartesi gününde idi, denilir. (Şerhi Mevâhib'e bak).

İbn-i İshâk dedi ki:

Ordunun son kısmının başına Kays b. Ebi Sa'saa'yı getirdi. Bu Beni Mâzin b. Neccâr'ın kardeşidir. Ensâr'ın bayrağı Sa'd b. Muâz ile birlikte idi. İbn-i Hişâm'ın dediği şeye göre böyledir.

Müslümanlar'ın Bedr'e doğru giden yolu

İbn-i İshâk dedi ki:

Medine'den Mekke'ye doğru olan, Medine'nin dağ içindeki yolu üzerinde, sonra Akik üzerinde sonra Zul-Huleyfe üzerinde sonra Ulât-i Ceyş üzerinde yürüdü.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ona Zâtül-Ceyş denilir.

Resûlullah'a itiraz eden adam ve Seleme'nin ona cevabı

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Türbân'a (167) vardı. Sonra Melel, sonra Ğamîsü'l-Hamâm'a vardı — ki burası Mereyeyn'dendir. Sonra Suhayrât-ı Yemâm'a, sonra Seyyâle'ye, sonra Fecc-i Revhâ'ya, sonra Şenûke'ye uğradı, ki mutedil yoldur. Nihâyet Irk-ı Zabye'de olduğu zaman (ki İbn-i Hişâm şöyle dedi: Zabye İbn-i İshâk'ın gayrından nakl olunmuştur) a'râbdan bir adama rastladılar ve ona milleti sordular. Ondan bir haber alamadılar. Bunun üzerine sahâbeler ona dediler ki:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm ver.» Dedi ki:

— Sizin içinizde Resûlullah var mıdır? Dediler ki:

— Evet.

Böylece ona selâm verdi. Sonra şöyle dedi:

— Eğer sen Resûlullah isen bana şu dişi devemin karnındakinden haber ver. Seleme b. Selâme b. Vakş ona dedi ki:

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorma, bana gel ben sana bundan haber veririm. Sen onun üzerine kendini çektin ve onun karnında senden bir yavru oldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki sus, adama karşı fâhiş sözler söyledin. Sonra Seleme'den yüz çevirdi.

Bedr'e varan yolun geriye kalanı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Secsec'e indi. Burası Revhâ kuyusudur. Sonra oradan göç etti. Nihâyet Münsaraf'da

(167) Türbân Hafir ile Medine arasında bir evdir.

olduğu zaman Mekke'nin yolunu solda bıraktı ve sağ taraftan Nâziye üzerinden yürüdü, Bedr'e doğru gidiyordu. Böylece orada bir bucağa yürüdü ve vâdiyi genişliğine kat etti. O vâdiye Ruhkan denilir. Nâziye ile Mazik-i Safra arasındadır. Sonra Mazik üzerinden yürüdü, sonra oradan gitti ve Safra'ya yakın bir yerde olduğu zaman Besbes b. el-Cühani'yi — ki bu Beni Sâide'nin müttefikidir. — Bir de Adiyy b. Ebi Zeğbâ el-Cüheni'yi — ki bu da Beni Neccâr'ın müttefikidir Bedr'e gönderdi ki onun için kollayıp Ebû Süfyan b. Harb ve başkasından haberleri elde etsinler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yola çıktı o ikisini önceden göndermişti. Safrâ'ya döndüğü zaman, ki orası iki dağın arasında bir köydür, o iki dağın isimlerinin ne olduğunu sordu onlar da dediler ki:

Onlardan birine «hazâ müslih» (bu silâhlayıcı) diğeri için de «hazâ muhri» (bu pisleyici) denilir. Onların halkını sordu, denildi ki Benû Nâr (Ateş oğulları) ve Benû Hurâk'dır (Çakmak oğulları). Bunlar Beni Ğıfâr'dan iki koldurlar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların arasından geçmekten hoşlanmadı ve onların isimleriyle (168) ve oraların halkının isimleriyle tefâül etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları terketti

---

(168) Süheylî dedi ki: «Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisinden nehy ettiği uğur meselesi babından değildir. Fakat çirkin ismin kerihliği bâbındandır. (Aleyhisselâm) emirlerine şu mektubu yazmıştı:

«Bana bir ulak gönderdiğiniz zaman güzel yüzlü ve güzel isimli birini gönderin.» (Aleyhisselâm) sağmal bir deve hakkında:

«Bu deveyi kim sağacak» dedi. Bir adam kalktı ve ben sağarım, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «senin ismin nedir?» dedi.

O «Mürre», dedi. Ona «otur», dedi. Nihayet onların sonuncusu ismim Yaîş, dedi. Dedi ki:

«Sağ.» Bunun üzerine Ömer kalktı ve dedi ki:

«Bilmiyorum ki konuşayım mı yoksa sükût mu edeyim?» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Konuş.» Bunun üzerine dedi ki:

«Sen bizi tatayyürden = uğurlu ve uğursuzluktan etmemiş miydin?» (Aleyhisselâm) da dedi ki:

«Tatayyür etmedim fakat güzel ismi tercih ettim.»

Safrâ'yı solda bıraktı ve sağ taraftan vâdi üzerine yürüdü ki ona, Zefirân, denilir. Orada vâdiyi genişliğine bölüp geçti, sonra konakladı.

Ebû Bekr, Ömer, Mikdâd ve onların cihâd hakkındaki sözleri

Kureyş'ten Resûlullah'a haber geldi ki onlar kâfilelerini korumak için yola çıkmışlardır. Bunun üzerine sahâbeleriyle istişâre etti ve onlara Kureyş'ten haber verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr es-Sıddîk kalktı güzel bir konuşma yaptı. Sonra Ömer b. el-Hattâb kalktı güzel bir konuşma yaptı. Sonra Mikdâd b. Amr kalktı ve şöyle dedi:

— Yâ Resûlallah, Allah'ın sana gösterdiği şey için yürü devam et biz seninle beraberiz. Vallahi Benû İsrâil'in Mûsa'ya:

« اِذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ »

«Sen ve **Rabbin gidiniz** ve **savaşınız, biz ise işte burada oturucularız.»** dediği gibi sana demiyoruz. Fakat git sen ve Rabbin savaşınız, biz sizinle beraber savaşçılarız», diyoruz. Seni hak ile gönderene yemin ederim ki sen bizi Berki Ğımad'a (169) götürsen elbette seninle birlikte, sen oraya varıncaya kadar kılıçlarımızla savaşırız. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona, «hayırlı olsun», dedi ve hayırla onun için duâ etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Ensâr'dan güvence alması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

«Ey insanlar, ben sizinle meşveret ediyorum.» Bundan Ensâr'ı kastediyordu. Çünkü sayıları hayli çoktu. Ve onlar Akebe'de Peygamberle bey'atlaştıkları zaman dediler ki:

— Yâ Resûlallah! Memleketimize kavuşuncaya kadar sen sorumluluğumuz altında değilsin. Bize kavuştuğun zaman artık sen bizim zimmetimizde ve himayemizdesin. Çocuklarımızı ve kadınlarımızı koruduğumuz şeylerden seni de koruruz.

---

(169) Berki'l-Ğımâd: Yemen'de bir bölge bir yerdir. Bir kavle göre de o Hicrin en uzak ucudur.

Bundan dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensâr'ın Medine dışındaki düşmanlara saldırmayacakları endişesiyle korkuyordu. Çünkü onlar ancak Medine'de kendisini koruyacaklarına söz vermiştiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu söylediği zaman Sa'd b. Muâz ona şöyle dedi:

— Vallahi sanki sen bizi kasd ediyorsun yâ Resûlallah?

Dedi ki:

— Evet.

Dedi ki:

— Biz sana iman ettik, seni tasdik ettik ve senin getirdiğin şeyin hak olduğuna şâhid olduk. Bunun için sana itaat etmek ve emirlerinizi dinlemek üzere sana söz veriyoruz. O halde istediğin şeye devam et, yâ Resûlallah biz seninle beraberiz. Seni hak ile gönderen Zâta kasem ederim ki, şâyet bize şu denizi göstersen ve ona dalsan, elbette seninle beraber ona biz de dalarız. Bizden hiçbir adam geri kalmaz. Bizim düşmanlarımızı yarın bizimle karşılaştırmandan hoşnutsuzluk etmeyiz. Biz elbette harpte sabırlı insanlarızdır, karşılaşmada doğrularızdır. Umulur ki, Allah bizimle seni sevindirir. O halde bizi Allah'ın bereketiyle yolla.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd'in sözünden sevindi. Sonra şöyle dedi:

— **«Yürüyünüz ve müjdeleniniz, çünkü Allah Teâlâ iki şıktan birini bana va'd etmiştir. Vallahi şu anda sanki ben kavmin ölüm yerlerine bakıyorum.»**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekr Kureyş'in haberlerini öğreniyorlar

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zâfiran'dan yola çıktı ve sarp yokuşlardan yürüdü. Oralara Esâfir denilir. Sonra oralardan bir beldeye indi ki ona Debbe denilir. Hannân'ı sağında bıraktı. Burası, büyük dağlar gibi büyük kum tepeleridir. Sonra Bedr'in yakınına indi. O ve ashâbından bir adam bineklerine bindiler.

İbn-i Hişâm dedi ki: O adam, Ebû Bekr es-Sıddik'dır.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Muhammed b. Yahyâ b. Hebbân haber verdiği gibi:

Nihâyet Arabdan bir ihtiyarın yanında durdu ve ona Kureyş'den, Muhammed ve onun ashabını ve oralarda ona gelen haberleri sordu. İhtiyar da dedi ki:

— Sizin kimlerden olduğunuzu bana haber vermeden size haber vermeyeceğim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Bize haber verdiğin zaman sana haber veririz. Dedi ki:

Bunun *mukabilinde* bu *olur* mu?

Dedi ki:

— Evet.

İhtiyar dedi ki:

— Bana şu haber geldi ki: Muhammed ve onun ashâbı şu ve şu günde çıktılar. Eğer bana haber veren doğru söylemişse onlar bu gün şöyle şöyle yerdedirler. (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bulunduğu yeri kast ediyordu) Ve dedi: Bana şu haber geldi ki Kureyş şöyle şöyle bir günde çıktılar. Eğer bana haber veren kimse doğru söylemiş ise onlar bu gün şöyle şöyle yerdedirler. (Kureyş'in bulunduğu yeri kastediyordu.)

Haber vermesini bitirdiği zaman dedi ki:

— Siz kimdensiniz?

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Biz su'danız. (170) Sonra ondan ayrıldı. İhtiyar diyor ki: «Su'danız» demek, ne demektir! «Irak'ın suyundan mı?»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bir rivâyette: Bu ihtiyâr, Süfyân ed-Damri'dir.

Müslümanların, Kureyş'in haberlerine vâkıf olan iki adama kavuşmaları

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına döndü. Akşam olduğu zaman Ali b. Ebi Tâlib'i, Zübeyr b. el-Avvam'ı ve Sa'd b. Ebi Vakkas'ı ashâbından bir topluluk içinde Bedir suyuna gönderdi ki kendisi için bu iş hakkında haber elde etsinler (Yezid b.

(170) Burdaki su çeşme mânasındadır. Nitekim aşağıda anlaşıldığı gibi çeşme mânasında «ma» orada bir yerin ismidir. Peygamber insanların meni suyundan yaratıldıklarını kast ederek biz sudanız demiş. Tevriye yapmış. Tevriye yalan değildir. Maslahat için söylenebilir.

Rûmân, Urve b. Zübeyr'den naklen bana haber verildiği gibi...) Ve bır su taşıyıcı deve kervanına rastladılar ki içlerinde Eslem vardı. Bu, Benî Haccâc'ın kölesidir. Bir de Ebû Yesâr vardı ki bu da Benî Âs b. Saîd'in kölesidir. O ikisini getirdiler ve onlara sordular. (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise namaz kılıyordu. Kıyâmda idi. O ikisi dediler ki:

— Biz Kureyş'in su taşıyıcılarıyız, bizi, sudan = çeşmeden onlara su almak üzere gönderdiler.

Bunun üzerine sahâbeler onların haberlerinden hoşlanmadılar ve Ebû Süfyan'ın adamları olduklarını sandılar, onları dövdüler. Onları linç edecekleri zaman dediler ki:

— Biz Ebû Süfyân'ın adamlarıyız.

Bunun üzerine onları bıraktılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de rukû etti ve iki secdesini yaptı. Sonra selâm verdi ve dedi ki:

— Size, doğru söyledikleri zaman onları dövdünüz. Size yalan söyledikleri zaman onları bıraktınız. Onlar doğru söylediler, vallahi onlar elbette Kureyş'in ordusunun adamları idiler. Onlar bana Kureyş'ten haber verdiler. Dediler ki:

— Onlar, vallâhi işte şu gördüğün kum tepesinin arkasındaki vâdinin öteki yakasındadırlar. Sonra geri getirildiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara dedi ki:

— Ordunuz ne kadardır? Dediler ki:

— Çokturlar.

— Sayıları nedir?

— Bilmiyoruz.

— Her gün ne kadar deve boğazlıyorlar?

— Bir gün dokuz, bir gün on tane.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Demek dokuzyüz ile bin arasındadır. Sonra onlara dedi ki:

— Onların içlerinde Kureyş'in eşrâfından kimler vardır? Dediler ki:

— Utbe b. Rebie, Şeybe b. Rebie, Ebul-Bahteri b. Hişâm, Hakim b. Hizâm, Nevfel b. Huveylid, Hâris b. Âmir b. Nevfel, Tuayme b. Adiyy b. Nevfel, Nadr b. Hâris, Zemee b. el-Esved, Ebû Cehl b. Hişâm, Ümeyye b. Halef, Nübeyh, Münebbih — ki bunlar Haccâc'ın iki oğludurlar — Süheyl b. Amr ve Amr b. Abd-i Vüdd vardır.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbelere döndü ve şöyle dedi:

«Mekke, ciğerinin parçalarını size atmış demektir.»

Besbes ve Adiyy haberleri tecessüs ediyorlar

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Besbes b. Amr ve Adiyy b. Ebi Zeğba yürüdüler, Bedr'e indiler ve suya yakın bir tepeye develerini çöktürdüler. Sonra kendilerine ait eski bir su tulumunu aldılar içine su alıyorlardı. Mecdiyy b. Amr el-Cüheni de suyun başında idi. Adiyy ve Besbes suya gelen topluluğun kadınlarından iki kadını dinliyorlardı. Onlar suyun başında birbirine borç ilişkilerini konuşuyorlardı. Borçlu olan kadın arkadaşına diyordu ki:

«Ancak yarın veya yarından sonra kâfile gelir ve ben onlara iş görürüm, sonra senin alacağın olan borcumu sana öderim.» Mecdeyy de o kadına dedi ki: «Doğru söyledin.» Sonra ikisinin arasını ayırdı. Adiyy ve Besbes de bunu dinlediler ve develerinin üzerine *bindiler, sonra gittiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e* geldiler ve dinledikleri şeyleri ona haber verdiler.

Ebû Süfyân'ın uyanması ve kâfilesiyle kaçması

Ebû Süfyân b. Harb döndü nihâyet kaçmak için kâfilenin yanına gelip suya vardı. Mecediyy b. Amr'a dedi ki:

— Hiçbir kimseyi hissettin mi o da dedi ki:

— Tanımadığım hiçbir kimseyi görmedim ancak iki süvâriyi gördüm ki onlar işte şu tepeye bineklerini çöktürdüler. Sonra bir eskimiş su tulumlariyle su aldılar ve gittiler.

Ebû Süfyan onların develerini çöktürdükleri yere geldi ve onların develerinin kığılarından aldı ve onu dağıttı bir de baktı ki onda hurma çekirdeği vardır.

Dedi ki:

— Bu, vallâhi Medine'nin yemleridir. Böylece arkadaşlarına doğru süratle döndü ve kâfilesinin yönünü yoldan çevirdi, sâhil yolunu tuttu. Bedr'i solunda bıraktı, gitti ve süratlendi.

Cüheym b. Salt'ın Kureyş'in ölüm yerleri hakkında rüyâsı

Kureyş geldiler, Cuhfe'ye indikleri zaman Cüheym b. Salt b. Mahreme b. Muttalib b. Abd-i Menâf bir rüyâ gördü. Ve dedi ki:

— Ben uyuyan bir kimsenin gördüğü gibisini gördüm, ben uyku ile uyanıklık arasmda idim. Bir adam gördüm. Atın üzerinde geldi ve durdu. Onunla birlikte de onun bir devesi vardı. Sonra:

— Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ebul-Hakem b. Hişâm, Ümeyye b. Halef ve falan ve falan katl olundu, dedi. Bedir gününde Kureyş'in eşrafından katl olunan birtakım adamları saydı. Sonra gördüm ki o adam devesinin göğsüne vurdu sonra onu ordunun içine gönderdi. Ordunun çadırlarından hiçbir çadır kalmaksızın onun kanından ona bulaştı.

Bu haber, Ebû Cehl'e ulaştı. O da dedi ki: «Bu da yine Beni Muttalib'den diğer bir nebidir; Eğer yarın biz karşılaşırsak kimin katledileceğini görürler.»

Ebû Süfyân'ın Kureyş'e mektup göndermesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebû Süfyân, kâfilesini koruyup kurtarmış olduğunu gördüğü zaman, Kureyş'e şöyle bir mektup gönderdi:

«Muhakkak ki siz, ancak kâfilenizi, adamlarınızı ve mallarınızı korumak için çıktınız. Allah onları kurtarmıştır, o halde dönünüz.»

Bunun üzerine Ebû Cehl b. Hişâm dedi ki:

— Vallâhi Bedr'e varıncaya kadar dönmeyiz. — Bedir, Arabın mevsimlerinden (toplantı yerlerinden) bir mevsim idi. Onlar için orada her senenin çarşısı toplanırdı. — Ve biz onun üzerine üç gün ikamet ederiz, develerimizi boğazlarız, yemeği yeriz, şarabı içeriz ve bize oyuncu kadınlar oynayıp şarkı söylerler ve arab bizi işitir ve bizim gittiğimiz yeri ve toplantımızı işitir bizi dinler böylece bundan sonra ebediyyen bizden korkarlar. O halde yürüyünüz.

Ahnes'in Beni Zühre'yi çevirmesi

Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafî — ki bu Beni Zühre'nin müttefki idi — Beni Zühre Cuhfe'de bulunurken onlara şöyle dedi:

— Ey Beni Zühre, Allah sizin için mallarınızı kurtarmıştır ve sizin için arkadaşınız Mahreme b. Nevfel'i halâs etmiştir. Siz ancak onu ve onun malını korumak için yola çıktınız. O korkaklığı bana veriniz ve dönünüz. Çünkü size bir ihtiyaç olmaksızın çıkmanıza bir hâcet yoktur. Şunun yâni Ebû Cehl'in dediğine bakmayınız.

Bunun üzerine onlar döndüler ve hiçbir Zühreli kimse orada hazıı bulunmadı. Ona itaat ettiler. O, onların içinde sözü dinlenir bir kimse idi. Beni Adiyy b. Kâb'den başka Kureyş kabilesinin bütün kollarından mutlaka kalanlar oldu. Benû Zühre ise Ahnes b. Şerik ile birlikte tamamen döndüler ve bu kabileden hiçbir kimse Bedir'de hazır bulunmadı. Nihâyet ordu yürüdü. Tâlib b. Ebî Tâlib ile Kureyş'ten birisinin arasında karşılıklı konuşmalar oldu. — Tâlib Kureyş kavminin içinde idi — ve dediler ki:

— Vallahi ey Beni Hâşim, and olsun biliyoruz ki her ne kadar siz bizimle birlikte çıktınız fakat, sizin havanız elbette Muhammed ile birliktedir.

Bunun üzerine Tâlib dönenlerle birlikte Mekke'ye döndü. Tâlib b. Ebi Tâlib şöyle dedi:

لاهُمَّ إمّا يَغزُوَنَّ طالِبْ   في عُصْبَةٍ مُخالِفٌ مُحارِبْ

في مِقْنَبٍ مِنْ هٰذِهِ المَقانِبِ   فَلْيَكُنِ المَسْلوبَ غَيْرَ السّالِبِ

• وَلْيَكُنِ المَغْلوبَ غَيْرَ الغالِبِ •

«Onlar işte bu at topluluklarından bir topluluk içinde muhalif, muharib olan bir topluluk içindeki Tâlib'le eğer savaşırlarsa artık onlar mağlûp olsun ve onlar garat edilsin.

İbn-i Hişâm dedi ki: «Meslûb olsun» sözüyle «mağlûb olsun» sözü şiir râvilerinden birden çok kişilerden nakl olunmuştur.

Kureyş'in vâdinin kenârına müslümanların ise Bedr'e inmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş yürüdü ve vâdinin Medine'ye en uzak olan kenarına indiler. Burası kum tepelerinin ve vâdinin karnının ardındadır. Bu

vâdinin ismi Yelyeldi. Bedir ile ardında Kureyş'in bulunduğu kum tepelerinin arasındadır. Su kuyuları Bedirde Yelyel vâdisinden Medine'ye en yakın olan kenarda idiler. Allah yağmur gönderdi. Vâdi yumuşak idi ayaklar içine batardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashâbı, kendileri için yeri ıslatan ve onları yürümekten men etmeyen bir suya nâil oldular. Kureyş'in de başına gökten kendisiyle beraber yürümeye kâdir olmadıkları bir yağmur isâbet etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları su üzerine koşturdu, çıktı. Ta Bedr'e en yakın bir suya geldiği zaman orada indi.

Hübâb'ın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile meşveresi

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Seleme'den birtakım adamlardan haber aldım ki onlar şöyle zikr ettiler:

Hübâb b. Münzir b. Cemûh şöyle dedi:

— Ey Allah Resûlü! Burayı nasıl gördün? Allah'ın seni oraya indirdiği bir konuklama yeri ise bizim için onu ne ileri ne de ondan geri gitme hakkımız yoktur. Yoksa o bir rey, harb ve hile midir? Buyurdu ki:

— Bilâkis o bir rey, harb ve hiledir. O da dedi ki:

— Ya Resûlallah! Burası konaklama yeri değildir. Milleti kaldır ve Kureyş'e en yakın olan bir suya gidelim ve orada inelim. Sonra o suyun ötesindeki kuyuların sularını bozalım. Sonra orada bir havuz yapalım ve su ile dolduralım ki Kureyş ile savaştığımızda biz içelim onlar ise içmesinler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Hakikaten reyle iyi yol gösterdin. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bareberindeki insanlarla kalktı, yürüdü ve kavme en yakın bir suya geldiği zaman orda indi. Sonra emretti; su kuyuları batırıldı bozduruldu. Başına indiği su kuyusunun üzerinde ise bir havuz yaptı ve orası su ile dolduruldu sonra oraya kapları attılar.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için gögel ik yapılması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebî Bekr haber verdi ki, ona şu haber verilmiş:

Sa'd b. Muâz şöyle dedi:

— Ey Allah'ın Nebisi! Senin için içinde duracağın bir ariş (171) yapalım ve senin yanında bineklerini hazırlıyalım, sonra düşmanlarımızla karşılaşalım. Eğer Allah bizi güçlü kılarsa ve bizi düşmanlarımıza gâlib ederse bu istediğimiz şey olur. Eğer diğeri olursa, sen bineklerin üzerinde oturursun ve bizim ardımızdaki kavmimizden olan kimselere kavuşursun. Senden birçok kavimler geride kalmıştır. Yâ Nebiyyellah, onlar bizden daha fazla seni seviyorlar. Şâyet senin bir harple karşılaşacağını zan etselerdi senden geri kalmazlardı. Allah seni onlarla korur, seninle müşâverede bulunurlar ve seninle beraber mücâhede ederler.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona senâ ve hayır ile duâ etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir ariş (gögelik) yaptırıldı...

Kureyş'in yerlerinden göç etmesi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sabahladıkları zaman Kureyş göç ettiler ve geldiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları gördüğü zaman kum tepelerinden vâdiye aşağı indi. Dedi ki:

— Ey Allah'ım, işte Kureyş, tekebbür ve kendini beğenmişlik, fahir ile gelmişlerdir, sana düşmanlık etmekte ve senin resûlünü yalanlamaktadırlar. Bana va'd ettiğin yardımına sığınırız. Ey Allahım! Sabahleyin onları helâk et.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kavmin içinde, kırmızı erkek devesi üzerinde bulunan Utbe b. Rabie'yi görerek dedi ki: Eğer onlardan birinde bir hayır olursa o hayır kırmızı erkek devenin sâhibinde olur. Eğer ona itaat ederlerse doğru yolu bulurlar.

Hufâf b. Eymâ b. Rahaza el-Gıfâri veya onun babası Eymâ b. Rahaza el-Gıfâri, onlar ona vardıkları zaman onlar için hediye ettiği kesilmiş develerle birlikte bir oğlunu Kureyş'e gönderdi ve şöyle dedi:

Eğer sizi silâh ve adamlarla desteklememizi isterseniz yaparız. Onlar da ona oğlu ile birlikte şu haberi gönderdiler: Sağ olun sen

---

(171) Ariş, gölgelik demektir.

üzerine düşeni yerine getirdin. And olsun ki eğer biz ancak insanlarla savaşacaksak onlara karşı bir zaafımız yoktur. Eğer ancak Allah ile savaşacaksak, nitekim Muhammed böyle iddia ediyor, hiçbir kimse Allah ile harb etmeğe takat getiremez.

İbn-i Hizâm'ın müslüman olması

İnsanlar indikleri zaman Kureyş'den bir topluluk geldiler, tâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in havuzuna vardılar. Onların içinde Hakim b. Hizâm bulunuyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Onları bırakınız.

O gün müşriklerden havuzun suyunu içen herkes katl edildi. Yalnız Hakim b. Hizâm bundan müstesnâ olup o katl olunmadı. Sonra, müslüman oldu ve güzelce İslâmiyeti yaşadı. Yemininde özendigi zaman şöyle derdi:

— Hayır, Bedir gününden beni kurtarana kasem ederim.

Kureyş'in savaştan dönmek hakkında birbiriylo müşâvere etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana babam İshâk b. Yesâr ve ehli ilimden ondan başka kimseler, Ensâr'dan olan ihtiyar kişilerden naklen haber verdi ki onlar şöyle dediler:

Kureyş yerleştikleri zaman, Umeyr b. Vehb el-Cumehi'yi gönderdiler ve dediler ki:

— Bizim için Muhammed'in ashâbını tahmin ve zan ile takdir edip miktarını bildir.

— O da atiyle acele olarak askerin etrafını dolaştı sonra onlara döndü ve şöyle dedi:

— Üç yüz kişiden az veya daha çokturlar. Fakat bana mühlet veriniz, ben bakayım ki bizim için hazırlanmış gizli kuvvetler veya yardım var mıdır? Böylece vâdide yürüdü, uzaklaştı. Bir şey görmedi. Sonra onlara döndü ve şöyle dedi:

«Bir şey bulamadım fakat ey Kureyş topluluğu! Develer ölüleri yükler, Medine develeri kesin ölümü taşıyorlar. Medineliler öyleler ki kılıçlarından başka onlarla beraberlerinde ne bir koruyucu kuvvet ve ne de bir melce vardır. Vallâhi sizden bir adamı katl etmeden onlardan bir adamın katl olunacağına kanaatım gelmiyor. Dolayı-

siyle onlar adedleri kadar sizden öldürdükleri zaman bundan sonra artık yaşamada ne hayır kalır! Artık düşününüz.»

Hakim b. Hizâm bunu işittiği zaman milletin içinde yürüdü. Utbe b. Rebia'ya geldi ve dedi ki:

— Ey Ebü'l Velid, sen Kureyş'in büyüğü, onların efendisi ve liderisin. Onların içinde itaat olunan, sözü dinlenen kişisin. İster misin ki ilel-ebed onların içerisinde hayır ile devamlı olarak yâd olunasın? Dedi ki:

— Ey Hakim nedir o? Dedi ki:

— Milleti çevir ve müttefikin olan Amr b. el-Hadrami'nin işini yüklen. Dedi ki:

— Hadi yaptım. Sen bu işi bana bırak. O benim müttefikimdir. Onun diyeti ve onun malından giden bana âittir. O değil de İbn-i Hanzaliyye'ye git.

İbn-i Hişâm dedi:

Hanzeliyye, Ebû Cehl'in anasıdır. Bu kadın Esmâ bint-i Muharribe'dir. Beni Nehşel b. Darum b. Mâlik b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim'den biridir. Çünkü ben milletin işini ondan başka bir kimsenin karıştıracağından korkmuyorum. Ebû Cehl b. Hişâm'ı kastediyordu. Sonra Utbe b. Rebie kalktı ve millete hitaben şöyle dedi:

«Ey Kureyş topluluğu! Siz vallâhi Muhammed ve ashâbiyle karşılaşmakla bir şey yapamayacaksınız. Vallâhi siz eğer ona vurursanız adam, bakmak istemediği bir adamın yüzüne bakmaya mecbur kalacak. Çünkü adam ya kendi amcasının oğlunu veya dayısının oğlunu veya aşiretinden bir adamı öldürecektir. O halde geri dönünüz ve Muhammed'i diğer araplarla başbaşa bırakın. Onlar eğer ona vururlarsa sizin istediğiniz, işte budur. Eğer bunun gayrı olursa o sizi bulur ve murad ettiğiniz şey hususunda ondan size bir zarar gelmez.

Hakim dedi ki: Ben de yürüdüm ve Ebû Cehl'e geldim. Onu, dağarcığından kendisine âid olan bir zırhı çıkarırken buldum. O zeytin yağının tortusuyla o zırhı kaplıyordu.

İbn-i Hişâm dedi ki:

— O, zırhı hazırlıyordu. Ben de ona dedim ki:

— Ey Ebül-Hakem, Utbe beni şu ve şu sebeple sana gönderdi, tenbihledi. O da dedi ki:

Vallahi Utbe, Muhammed ve ashâbını gördüğü zaman ödü koptu. Hayır vallahi Allah bizimle Muhammed'in arasında hükmünü verinceye kadar dönmeyiz. Utbe'ye bunu söyleten başkası değil, fakat o gördü ki Muhammed ve onun ashâbı deve yiyicileridir. Onların içinde ise onun oğlu vardır. Sizi de onun için korkutuyor. Sonra Âmir b. el-Hadrami'ye haber gönderdi ve dedi ki:

— Bu senin müttefikindir. Milleti geri döndürmek istiyor. Halbuki sen onların senden aldığı intikamı gözüyle görmüştün. O halde kalk, Kureyş'in sana olan ahidlerini ve kardeşinin katl edilmesini yüksek sesle haber ver.

Bunun üzerine Âmir b. el-Hadrami kalktı kendini gösterdi ve şöyle bağırdı:

— Vah Amr, vah Amr! (Kardeşi Amr b. Hadrami'nin katl olunmasını dile getiriyordu). Bunun üzerine harp kızıştı ve insanların durumu şiddetlendi. Üzerine bulundukları şer üzere toplandılar ve Utbe'nin kendisine çağırdığı görüş ters anlaşılıp menfi netice verdi.

Utbe'ye, Ebû Cehl'in «Vallahi onun ödü koptu» söylediği haberi geldiği zaman o şöyle dedi:

— Yakında altına pislemeyi görür, bakalım benim mi ödüm kopmuştur onun mu?

İbn-i Hişâm dedi ki:

— Sehr: Rie ve göbeğin üstünden boğaz dibine bitişik olan yer ve onun etrafıdır. (akciğer ile nefes borusudur). Göbeğin altındakine ise Kusb denilir (yani bağırsak). O sözden olarak «Amr b. Luhayy'i gördüm ki kusbesini (yani bağırsağını) cehenneme çekiyor.» diye hadiste geçmektedir. İbn-i Hişâm şöyle dedi: Bana Ebû Ubeyde şunu haber verdi:

Utbe bir miğfer (çelik başlık) aradı ki başına taksın, başının kemiğinin büyüklüğünden dolayı askerlerin içinde genişliği ona gelecek bir miğfer bulamadı. Bu durumu gördüğü zaman, başına, kendisine âid olan bir kumaş ile sarık sardı.

El-Esved el-Mahzumi'nin katl olunması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Esved b. Abdul-Esed el-Mahzûmi çıktı. Yaramaz kötü huylu bir adamdı. Ve o şöyle dedi: Allah ile and içiriyorum. Onların havuz-

larından su içeceğim ve onu yıkacağım veya onun önünde öleceğim. Çıktığı zaman ona Hamza b. Abdulmuttalib çıktı. Karşılaştıkları zaman Hamza ona bir darbe indirdi ve onun ayağını baldırının yarısiyle birlikte uçurdu. O ise havuzun önünde idi. O sırtı üzerine düştü. Ayağı, arkadaşlarına doğru fışır fışır kan akıtıyordu. Sonra elleri ve dizleri üzerine havuza doğru yürüdü ve kendisini suya bıraktı; yeminini muhafaza etmek istiyordu. Hamza da onun peşine gitti, ona bir darbe daha vurdu, onu havuzun içinde katletti.

Utbe'nin mübâzereye (karşı karşıya süngü ve kılıçla harb etmeğe) çağırması

Ondan sonra Utbe b. Rebie, kardeşi Şeybe b. Rebia ve oğlu Velid b. Utbe arasından çıktı ve safdan ayrıldığında mübârezeye çağırdı. Bunun üzerine ona Ensâr'dan üç genç yiğit çıktı. Avf ve Muavviz — ki bunlar Hâris'in iki oğludur ve anaları Afrâ'dır — Bir de diğer bir adam çıktı. Denilir ki o, Abdullah b. Revâhe'dir. Kureyş dediler ki:

— Siz kimlersiniz? Dediler ki:

— Ensâr'dan bir topluluğuz. Kureyşliler:

— Bizim sizinle bir alıp vereceğimiz yoktur.

Sonra onlardan biri nidâ etti ki:

— Ey Muhammed, bizim kavmimizden, bizim emsallerimizi bize çıkart!

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Kalk, ey Ubeyde b. Hâris; kalk ey Hamza; kalk ey Ali.

Onlar kalktıkları ve onlara yaklaştıkları zaman dediler ki:

— Siz kimsiniz?

Ubeyde dedi ki:

— «Ubeyde'yim.»

Hamza da dedi ki: «Ben Hamza'yım.»

Ali de dedi ki: «Ben Ali'yim.»

Dediler ki: «Evet, şerefli emsallersiniz.» Böylece Ubeyde — ki bu kavmin en yaşlısı idi — Utbe b. Rebie ile karşılaştı, Hamza da Şeybe b. Rebie ile karşılaştı. Ali de Velid b. Utbe ile karşılaştı. Hamza'ya gelince Şeybe'yi katl etmekte gecikmedi. Ali'ye gelince Velid'i katletmeyi ihmal etmedi. Ubeyde ve Utbe aralarında vuruştular. İkiside diğerini, kendisiyle kalkamıyacağı bir yaralama ile yaraladı. Hamza ve Ali kılıçlariyle Utbe'nin üzerine saldırdılar. Ölümünü hızlan-

dırdılar. Arkadaşlarını yüklendiler, onu götürüp arkadaşlarına kavuştular.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde şöyle dedi:

Utbe b. Rebie Ensâr'dan olan genç yiğitlere neseblerini sorduğu zaman dedi ki: Siz şerefli emsallersiniz. Biz sizi istemiyoruz. Kavmimizden gelmelerini istiyoruz.

İki tarafın karşı karşıya gelmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra insanlar harb için bir birine karşı yürüdüler ve birbirine yaklaştılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbına emr etti ki kendisi onlara emr edinceye kadar hamle etmesinler. Dedi ki:

«Eğer kavm sizi kuşatırsalar oklarınızla onları sizden def ediniz.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise arişte (örtülü çadır karargâhında) Ebû Bekr es-Sıddik ile birlikte bulunuyordu.

Bedir vak'ası, Ramazan ayının on yedinci günü sabahında, Cuma gününde oldu idi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Nitekim bana Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin böyle haber verdi.

İbn-i Ğaziye ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun karnına ok ile vurması

İbn-i İshâk dedi ki:

Hebbân b. Vâsi' b. Hebbân. kavminden birtakım ihtiyar yaşlı kimselerden naklen bana haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir gününde ashâbının saflarını düzeltti. Elinde bir ok vardı ki safları onunla düzeltiyordu. Sevâd b. Ğaziye'ye rastladı. Bu, Beni Adiy b. Neccâr'ın müttefikidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: — Ona Sevvâd denilir. Ensâri olan Sevâd bundan başka biridir. — O, saftan ileri çıkmıştı. (İbn-i Hişâm dedi ki: «Denilir ki o saftan dışarda idi») ve onun karnına ok ile dürttü. Ona dedi ki:

«Ey Sevvad hizaya gir», dedi. O, dedi ki:

— Ya Resûlallah, benim karnımı ağrıttın. Halbuki Allah seni hak ve adl ile göndermiştir. Dedi ki:

— O halde sen de kısasını benden al. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karnından elbisesini açtı ve dedi ki:

«Kısas et.» O da boynunu uzattı ve onun karnını öptü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dedi:

— Ey Sevâd! Neden böyle yaptın? Dedi ki:

— Yâ Resûlallah, işte görüyorsun, savaş olacak ben seninle olan son zamanımda istedim ki cildim senin cildine değsin.

Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona hayır ile duâ etti ve ona hayırla tavsiye etti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Rabbinden yüksek sesle yardım istemesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonra safları düzeltti, çadırına döndü, içine girdi. Orada onunla beraber Ebû Bekr es-Sıddîk bulunuyordu. Ondan daha başka kimse yoktu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbına kendisine va'd ettiği yardımı vermesi için yüksek sesle duâda bulunuyor ve şöyle diyordu:

— Ey Allah'ım, eğer bu topluluk bu gün helâk olursa sen ibâdet olunmazsın. Ebû Bekr de şöyle diyordu:

— Ey Allah Peygamberi! Rabbinle olan yalvarmanda bazı şeyleri iste. Çünkü Allah senin için va'd ettiklerini yerine getirendir.

O ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çadırda birazcık kestirdi. Sonra uyandı ve şöyle dedi:

— Müjde ey Ebû Bekr, Allah'ın yardımı sana geldi. İşte Cebrâil, tozlu dizleri ve dirsekleri ile yedmekte olduğu bir atın yularından tutmuş.

Mihce' ve İbn-i Sürâka'nın katledilmesi

Mihce' — ki bu Ömer b. el-Hattab'ın azadlısıdır — bir ok ile vuruldu ve öldürüldü. Müslümanların ilk katledileni oldu. Sonra Hârise b. Sürâka — ki bu Beni Adiyy b. Neccâr'dan biridir, bu havuzdan su içiyordu — bir ok ile vuruldu, o ok onun göğsüne isâbet etti katl olundu.

Müslümanları savaşa teşvik etmek

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanlara doğru çıktı, onları teşvik etti. Ve şöyle dedi:

«Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, bu gün herhangi bir adam sabrederek ve sevabını bekleyerek gidip de geri dönemezse Allah onu cennetine sokacaktır.» Bunun üzerine, Umeyr b. el-Hümâm, ki bu Beni Seleme'nin kardeşidir ve elinde de yemekte olduğu birtakım hurmalarla «Bakın, bakın, benimle cennete girmenin arasında ancak onların beni katletmeleri vardır», dedi. Sonra elinden hurmaları attı, kılıcını aldı ve kavimle savaştı, nihâyet katl edildi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi ki:

Avf b. Hâris — ki bu Afrâ'nın oğludur — dedi ki:

«Yâ Resûlallah, kulun hangi ameli Rabbını râzı eder.» Buyurdu ki: «Düşmana süngüsüz ve miğfersiz saldırması ve onun üzerindeki zırhı çıkarması ve onu atması, sonra onun kılıcını alması ve kavim ile katl olununcaya kadar savaşması kulun Rabbini râzı eden en birinci fiildir.»

Ebû Cehl'in bedduâ ile siftah etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri, Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr el-Uzri'den — ki bu Beni Zühre'nin müttefikidir — haber verdi ki o, ona şu haberi vermiş:

İnsanlar birbiriyle karşılaştıkları ve birbirine yaklaştıkları zaman Ebû Cehl b. Hişâm şöyle dedi:

«Ey Allah'ım! Muhammed hısımlık ilişkilerini bize kestirdi ve bize bilinmeyen bir şeyle geldi. O halde sabahleyin onu helâk et.» Böylece aleyhine ilk hüküm veren o oldu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müşriklere çakılları atması

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir avuç çakıl aldı ve onlarla Kureyş'e döndü, sonra şöyle dedi:

— Yüzler çirkinleşsin, (sonra onları onlara üfledi ve ashâbına emretti) ve dedi ki:

— Şiddet gösteriniz.

Bunun üzerine hezimet oldu ve Allah Teâlâ Kureyş'in ulularından katlettirdiğini katlettirdi. Ve onların eşrâfından esir ettirdiğini esir ettirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise çadırında idi. Ensâr'dan Sa'd b. Muâz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in içinde bulunduğu çadırın kapısı önünde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i koruyan ve düşmanın ona saldırmasından korktuğundan kılıç kuşanmış olarak bulunmaktaydı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana zikr olunana göre — Sa'd b. Muâz'ın yüzünde milletin yaptıkları şeyden dolayı hoşnutsuzluk gördü ve ona Resûlullah (Sallallahü lAeyhi ve Sellem) dedi ki:

— Vallahi ey Sa'd sanki sen kavmin yaptığı şeyden hoşlanmıyorsun.

Dedi ki:

— Evet, vallâhi yâ Resûlallah, Allah'ın müşriklere vurduğu ilk darbedir bu. Bana, onları öldürmek, esir etmekten daha fazla sevimli gelir.

Peygamberin, ashâbını, müşriklerden birtakım insanları katl etmekten nehy etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abbas b. Abdullah b. Mabed, akrabalarının birinden naklen, o da İbn-i Abbas'dan naklen haber verdi ki:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o günde ashâbına şöyle buyurdu:

— Öğrendim ki Beni Hâşim'den ve başkalardan birtakım adamlar zorla çıkartılmışlardır. Onlarla savaş etmemize hâcet yoktur. O halde sizden kim Beni Hâşim'den birisiyle karşılaşırsa onu katletmesin. Kim Ebu'l-Bahteri b. Hişâm b. Hâris b. Esed ile karşılaşırsa onu katletmesin. Kim Abbas b. Abdulmuttalib ile karşılaşırsa onu katletmesin. Çünkü onlar ancak istemiyerek zorla çıkartılmıştır.

Bunun üzerine Ebû Huzeyfe dedi ki:

— Babalarımızı, oğullarımızı kardeşlerimizi ve aşiretimizi katledeceğiz de Abbas'ı mı bırakacağız! And olsun eğer onunla karşılaşırsam elbette kılıç ile onun etini uçuracağım.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bir rivâyette; «Elbette kılıc ile onun yüzüne vuracağım», demiş. Bu haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardı. Ömer b. el-Hattâb'a dedi ki:

— Ey Ebû Hafs!

Ömer dedi ki:

— Vallahi o, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beni Ebû Hafs ile künyelendirdiği ilk gündür.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcasınm yüzüne kılıç ile vurulur mu?

Ömer de dedi ki:

— Yâ Resûlallah, beni bırak onun boynunu kılıç ile vurayım, vallahi o münâfıklık yapmıştır.

Ebû Huzeyfe şöyle derdi:

— O günde söylediğim işte o sözden emân içinde değilim. Ondan hâlâ korkuyorum. Ancak şehitlik buna keffaret olabilir. — Yemâme gününde şehid olarak katl olundu. —

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebu'l-Bahteri'nin katl edilmesinden ancak şunun için nehy etti ki o, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, Mekke'de iken en çok savunandı. Ona eziyet etmezdi ve ondan ona onun hoşuna gitmeyecek bir şey varmazdı. Kureyş'in Beni Hâşim ve Beni Muttalib aleyhine yazdıkları Sahifeyi bozmaya kiyam eden kimselerdendi. Mücezzer b. Ziyâd el-Belevi — ki bu Ensâr'ın müttefikidir ve Beni Sâlim b. Avf'dendir — Ebu'l-Bahteri'ye rastladı ve dedi ki:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), seni katletmekten bizi nehyetmiştir.» — Ebu'l-Bahteri ile de ikisi bir bineğe bindiği bir arkadaşı bulunuyordu. İsmi Cünade'dir. Beni Leys'den bir adamdır. Ebu'l-Bahteri'nin ismi: Âs'dır — Dedi ki:

«Arkadaşım ne olacaktır?» Buna cevaben Mücezzer ona dedi ki:

«Vallahi senin arkadaşını biz terkedenlerden değiliz. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ancak yalnızca senin hakkında emretti.» Bunun üzerine o dedi ki:

«Hayır vallâhi, bu takdirde ikimiz beraber ölürüz.» Ben, binek arkadaşımı, yaşamaya düşkünlüğünden dolayı bırakmışım diye Mekke'nin kadınları benden bahsetmesinler. Ve Ebu'l-Bahteri, Mücez-

zer'in onu devesinden indirip ancak savaşmaya razı olduğu zaman, recaz bahrinden olmak üzere şunu söyledi :

لن يُسْلِمَ ابنُ حُرَّةٍ زَمِيلَهُ حَتَّى يَموتَ أو يرى سَبِيلَهُ

«İbn-i Hürre elbette kendisiyle bir bineğe bindiği arkadaşını ya ölünceye veya onun yolunu görünceye kadar yardımsız bırakmaz.»

Böylece ikisi savaştılar ve Mücezzer b. Ziyâd onu katletti. Mücezzer b. Ziyad Ebül-Bahteri'yi katletmesinde şöyle dedi :

إمّا جَهِلْتَ أو نَسِيتَ نَسَبِي فأثبتِ النِّسْبَةَ أنّي مِن بَلِي
الطّاعنينَ بِرِماحِ اليَزَنِي والضّارِبِينَ الكَبْشَ حتّى يَنْحَنِي
بَشِّرْ بِيُتْمٍ مِن أبِيهِ البَخْتَرِي أو بَشِّرَنْ بِمِثْلِها مِنِّي بَنِي
أنا الّذِي يُقالُ أصْلِي مِن بَلِي أطْعَنُ بالصَّعْدَةِ حتّى تَنْثَنِي
وأعْبِطُ القِرْنَ بِعَضْبٍ مَشْرَفِي أرْزِمُ لِلْمَوْتِ كإرْزامِ المَرِي
* فلا تَرَى مُجَذَّراً يَفْرِي فَرِي (2) *

«Ya nesebimi bilmedin veya unuttun.
Nisbetimi sâbit kıl ki, ben Belî kabilesindenim.
Zû Yezen süngüsiyle süngüleyenler ve kavmin reisini, helâk olmasına kadar vuranlardanım.
Bahterî'nin çocuklarına müjdele; veya onun gibisiyle oğullarımı benden müjdele.
Ben o kimseyim ki aslım Belî kabilesindendir, denilir.
Süngü ile iki kat oluncaya kadar dürterim.
Ve harpte mükavim olan kimseyi meşrefî keskin kılıçla katlet.
Sütü zor gelen devenin yavrusuna müştak olduğu gibi ölüme müştak olurum.
Öyle ise Mücezzer'in acayib bir şey yaptığını göremezsin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Meri» İbn-i İshâk'ın gayrından menkuldur. Meri, sütü güçlülükle gelen dişi devedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Mücezzer, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve dedi:

— Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, ona karşı cehd ettim ki esir edeyim de onu sana getireyim. O ise imtina etti ancak benimle savaştı ben de onunla savaştım ve onu katlettim.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebul-Bahteri: Âs b. Hişâm b. Hâris b. Esed'dir.

Ümeyye b. Halef'in katledilmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr, babasından naklen haber verdi. Yine onu bana Abdullah b. Ebi Bekr ve başkaları, Abdurrahman b. Avf'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Ümeyye b. Halef Mekke'de benim bir dostum idi. İsmim Abd-i Amr idi. Müslüman olduğum zaman Abdurrahman ile isimlendim. Biz Mekke'de idik. Biz Mekke'de iken bana rastlar ve şöyle derdi:

— Ey Abd-i Amr, babanın seni isimlendirdiği bir isimden yüz mü çevirdin?

Ben de derdim ki evet. Ve o derdi ki:

— Ben Rahmân'ı tanımıyorum. Aramıza bir şey koy ki seni onunla çağırayım. Sana gelince ilk isminle bana cevab vermiyorsun. Bana gelince, seni bilmediğim bir şeyle çağıramam!

Beni «Ey Abd-i Amr» diye çağırdığı zaman ona cevap vermezdim. Ben ona dedim ki:

«Ey Ebû Ali, dilediğini yap. Dedi ki:

— Sen Abdul-İlâhsın.

Ben de dedim ki «evet.» Dediki:

— Ona rastladığım zaman «Ey Abdul ilâh» dediği zaman ona icâbet ederdim ve onunla konuşurdum. Nihâyet Bedir günü olduğu zaman ona rastladım. Oğlu Ali b. Ümeyye ile duruyordu. Onun elinden tutmuştu ve benimle beraber de birtakım zırhlar vardı ki onları harpte ele geçirmiştim, onları taşıyordum. Beni gördüğü zaman bana dedi ki:

— Ey Abd-i Amr, ben de ona cevap vermedim ve o dedi ki:

— Ey Abdul-İlâh. Ben de dedim ki:

— Evet. Dedi ki:

— Senin bende bir şeyin yok mudur? Ben seninle olan zırhlardan hayırlı değil miyim. Dedim ki:

— Evet vallâhi, böyledir.

Bunun üzerine zırhları elimden attım ve onun ve oğlunun elinden tuttum. Ve o şöyle diyordu:

— Bu günkü gibi şimdiye kadar hiç görmedim. Acaba sizin süte ihtiyacınız yok mudur?

Sonra onlarla birlikte yürümek üzere çıktım.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Sütten şunu kast eder ki, kim beni esir alırsa ona sütü çok olan develeri fidye veririm.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Abdulvâhid b. Ebi Avn, Sa'd b. İbrâhim'den naklen, o da babası Abdurrahman b. Avf'dan naklen haber verdi ki:

Ümeyye b. Halef, ben onunla onun oğlu arasında onların ellerinden tutmuş olduğum halde iken bana şöyle dedi:

— Ey Abdul-ilâh, göğsünde devekuşu yeleğiyle alâmetlenmiş sizden olan o adam kimdir? Dedim ki:

— Bu Hamza b. Abdulmuttalib'dir. Dedi ki:

— Başımıza bu işleri getiren odur. Abdurrahman dedi ki:

— Vallahi ben onların önlerine düşmüş getiriyordum ki, Bilâl onu benimle birlikte gördü. Ona Mekke'de İslâmı terketmesi için işkence eden ve onu Mekke'nin güneşten kızmış kumluğuna kızdığı zaman yatıran sonra büyük bir kaya parçasının getirilmesini ve onun göğsü üzerine konulmasını emr eden. Sonra da; «Ya işte böylece devam edersin veyâ Muhammed'in dininden ayrılırsın», diyen o idi. Onun işkencelerine karşı «Allah birdir» diyen Bilâl onu gördüğü zaman dedi ki:

— İşte küfrün başı Ümeyye b. Halef! Eğer o kurtulursa ben ölürüm. Dedim ki:

— Ey Bilâl, benim esirimi mi! Dedi ki:

— Eğer o kurtulursa ben ölürüm. Dedim ki:

— Dinlemiyor musun ey Siyahın oğlu! Dedi ki:

— Eğer o kurtulursa ben ölürüm.

Sonra Bilâl sesinin en yükseğiyle şöyle bağırdı:

— Ey Allah'ın Ensârı işte küfrün başı Ümeyye b. Halef! Eğer c kurtulursa ben ölürüm. Dedi ki:

— Bunun üzerine bizi kuşattılar ve bizi bilezik gibi bir halka içine aldılar. Ben de onu himâye ediyor, ondan def ediyordum. Birden bir adam kılıcı kınından çıkarttı ve onun oğlunun ayağına vurdu, c düştü. Ümeyye ise şimdiye kadar benzerini işitmediğim bir ses ile bağırdı. Dedim ki:

«Sen kendini kurtar, sana kurtuluş yoktur. Vallâhi senden hiçbir şeyi kurtarmaya mâlik olamam.» Bunun üzerine onları kılıçlariyle kestiler ve onların işlerini bitirdiler. Râvi dedi ki: Abdurrahman şöyle diyordu:

— Bilâl'a Allah rahmet etsin, zırhlarım gitti esirimi de ziyan etti.

Bedir savaşında meleklerin hazır bulunmaları

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki ona İbn-i Abbâs'dan naklen haber verilmiş ki o şöyle demiş: Bana, Beni Ğıfâr'dan bir adam şöyle haber verdi:

Amcamın oğlu ile geldik ve bir dağa çıktık ki o dağdan Bedir görünüyordu. Biz o zaman müşrik idik. Vak'ayı gözetliyorduk. Kimin zafer bulacağını bekliyorduk, ki yağma edenlerle beraber yağmalayalım. Biz dağda iken birden bize bir bulut yaklaştı ve onda atların kişnemesini işittik. Bir sözcüyü işittim şöyle diyordu:

«Heyzûm (172) ileri!» Amcam oğlunun ise yüreği çatladı ve yerinde öldü. Ben de nerde ise helâk oluyordum, sonra kendimi tuttum.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana, Abdullah b. Ebi Bekr, Beni Sâide'den birinden naklen, o da Ebû Üseyd Mâlik b. Rebie'den naklen — ki bu Bedir'de hazır bulunmuştu — haber verdi ki, onun gözü gitmesinden sonra şöyle dedi:

---

(172) Cebrâil (Aleyhisselâm)'ın atının adıdır.

Şâyet bu gün Bedir'de olsaydım ve gözüm de benimle beraber olsaydı, elbette size meleklerin çıktıkları dağ boğazını gösterirdim. Onda ne şek ne de şüphe etmiyorum.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana babam İshak b. Yesâr, Beni Mâzin b. Neccâr'dan birtakım adamlardan naklen, onların da Ebû Dâvud el-Mâzini'den naklen — ki o Bedir'de hazır bulundu — şöyle dediğini haber verdi:

Ben, Bedir gününde müşriklerden bir adamın peşine gittim ki ona vurayım. Benim kılıcım ona vâsıl olmadan önce onun başı düştü. Ve ben anladım ki onu benden başkası öldürdü.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana, kendisini itham etmediğim biri, Miksem'den — ki bu Abdullah b. Hâris'in azadlısıdır — naklen, o da Abdullah b. Abbas'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Bedr gününde meleklerin alâmetleri beyaz sarıklar idi. Sarıkları sırtları üzerine sarkmışlardı. Huneyn gününde ise kırmızı sarıklı idiler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana ehl-i ilimden biri haber verdi ki, Ali b. Ebi Tâlib şöyle dedi:

Sarıklar Arapların taclarıdır. Bedir gününde meleklerin alâmetleri beyaz sarıklar idi. Onları sırtları üzerine sarkıtmışlardı. Ancak Cebrâil müstesnâ olup onun üzerindeki sarık sarı idi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana kendisini itham etmediğim biri, Miksem'den naklen, o da Ibn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Melekler, Bedir'den başka hiçbir günde doğrudan savaşmadılar. Diğer günlerde sayı ve yardım olarak bulunuyorlardı. Doğrudan savaşa katılmıyorlardı.

Ebû Cehl'in katl olunması (öldürülmesi)

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Cehl o günde bir ercûze söyleyerek geldi, hem savaşıyor hem de şöyle diyordu:

مَا تَنْقِمُ الْحَرْبُ الْعَوَانُ مِنِّي بَازِلُ عَامَيْنِ حَدِيثٌ سِنِّي

• لِمِثْلِ هَذَا وَلَدَتْنِي أُمِّي •

«Avân (*) harbi benden intikam almaz, iki senelik azı dişlerim çıkmış, yaşım yenidir.
Anam beni bunun gibisi için doğurmuştur.»

Bedir'de müslümanların alâmetleri (parolası)

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bedir gününde şiârı alâmeti «ehad, ehad» (Allah birdir) idi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) düşmanından fariğ olduğu zaman Ebû Cehl'in ölüler arasında aranıp bulunmasını emr etti.

Bana Sevr b. Yezid, İkrime'den naklen, onun da İbn-i Abbâs'dan bana naklen haberine ve yine Abdullah b. Ebî Bekr bunu bana haber verdiğine göre; Ebû Cehl'i ilk gören kişi Muâz b. Amr b. el-Cemûh-tur. — Bu Beni Seleme'nin kardeşidir — şöyle dedi: Ben Kureyş'ten dinledim ki; Ebû Cehl harece = orman içindedir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Harece: Sık bitmiş ağaçtır. Hadis'de Ömer b. el-Hattâb'dan rivâyeten: O bir a'râbiden «harece»nin ne olduğunu sordu o da dedi ki: «O, ağaçlardan bir ağaçtır ki insanın eli başına erişmez.» Kureyş diyorlardı ki: Kimse Ebul-Hakem'e erişemez. Ona yol bulunamaz. Ben bunu işittiğim zaman onu kendime bıraktım. Onun tarafına kasd ederek gittim. Fırsat bulduğumda onun üzerine hamle yaptım. Ona bir darbe indirdim ki baldırının yarısından uçurdum. Vallahi o düştüğünde yem için hurma çekirdeğini ufaltan değirmenin

---

(*) Avân harbi, içinde bir kaç sefer savaşılan harbtir. Bunun için şiddetli savaş sayılır. Metinde geçen bâzil de azı dişi çıktığı zaman kuvveti yerine gelen deve demektir.

altına giden hurma çekirdeklerinin o değirmende döğüldüklerine benzettim onu. Onun oğlu İkrime de bana omuzumun üzerinden vurdu ve elimi attı. Elim yanımdan derime asıldı. Bunun üzerine savaş bana şiddetli ve çetin geldi. Gün boyunca savaştım ve ben elimi ardımda sürterek çekiyordum. Bana eziyet verdiği zaman üzerine ayağımı koydum, kopardım atım.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra yaşadı. Ta Osman (Radiyallâhü anh)'in hilâfet zamanına kadar

Muavviz b. Afrâ Ebû Cehl'e, o, yaralı olduğu halde rastladı. Ona vurdu ve onu kalkamaz halde yaraladı. Onu can çekişirken terketti. Muavviz (173) savaştı ve nihayet katl olundu. Abdullah b. Mesûd da Ebû Cehl'e rastladı. Bütün bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulların içinde onun aranıp bulunmasını emr ettiği zamanda idi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — bana gelen habere göre — onlara demişti ki:

«Eğer o maktullerin içinde sizden gizli kalır ise onun dizindeki bir yara izine bakınız. Çünkü bir gün ben ve o, Abdullah b. Cudân'ın yemek ziyafetinde iken kalabalıktan sıkıştım. Biz iki oğlan çocuklar idik. Ben ondan biraz yaşlı idim. Onu ittim o da dizleri üzerine duştü ve o iki dizinden birinde bir soyulma meydana geldi ki onun eserı onda hâlâ durmaktadır.» Abdullah b. Mesûd dedi ki:

Ben onu son ramak halinde buldum ve onu tanıdım. Ayağımı onun boynuna koydum. — O, beni bir kere Mekke'de elleriyle tut-

---

(173) Süheylî dedi ki: «... İbn-i Hişâm Ebû Cehl'i katleden iki genci zikretti. Onlar Muaz b. Amr b. Cemûh ve Muavviz b. Afrâ'dır. Müslim'in sahîhinde onlar Muaz b. Afrâ ve Muâz b. Amr b. Cemûh'dur. Afrâ ise Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ğanm b. Mâlik b. Neccâr'ın kızıdır. Benû Afrâ o kadının ismiyle tanındılar. Onların babası Hâris b. Rifâe b. Sevâd'dır. Bu husustaki ihtilâfa göre böyledir. İbn-i İdris'in İbn-i İshâk'dan rivâyeti — nitekim Müslim'in kitâbında olduğu gibi — şöyledir: Ebû Amr dedi ki: Bunların hepsinden daha sahih olanı Enes'in, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediği zamanki hadîsidir: «Kim bana Ebû Cehl'in haberini getirecek?» (hadîsin sonuna kadar...) Bu hadîste mezkûrdur ki: Afrâ'nın iki oğlu onu katlettiler.

muş bana eziyet etmişti. Tarak ile göğsüme vurmuştu. — Sonra ona dedim ki:

«Ey Allah düşmanı, Allah seni zelil ve hakir etmedi mi?» Dedi ki; «Beni ne ile hakir ve zelil etti! Kavminin öldürdüğü adamdan daha üstün kim var. Onu bırak. Bana haber ver bu gün devrân kimindir?» Dedim ki:

«Allah ve onun Resûlünündür.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bir rivâyette şöyle demiş: «Sizin katlettiğiniz bir adam üzerine ar olur mu! Bu gün dâire (yani devran) kimindir? Bana haber ver.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Beni Mahzûm'dan birtakım adamlar iddia ettiler ki: İbn-i Mesûd şöyle diyordu:

Ebû Cehil: «Ey koyunların çobancığı, çetin, erişilmesi güç yukarlara çıkmışsın!» dedi. Sonra onun başını kopardım, onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdim ve dedim ki:

«Yâ Resûlallah, işte Allah'ın düşmanı Ebû Cehl'in başı.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Kendisinden başka ibâdete lâyık bir mâbud olmayan Allah hakkı için öyle mi?» Dedim ki:

«Evet vallahi, O'dur.» Sonra onun başını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne attım o da Allah'a hamd etti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ebû Ubeyde ve meğaziyi (gazveleri) bilen ehli ilimden ondan başkası haber verdi ki:

Ömer b. el-Hattâb, Said b. el-Âs'a rastladığında dedi ki:

Ben senin içinde bir şey var görüyorum. Sanki senin babanı öldürmüşüm. Ben şâyet onu katletseydim sana onun katlinden dolayı özür dilemezdim. Fakat ben, dayım Âs b. Hişâm b. Muğire'yi katlettim. Ama senin babana gelince ben ona rastladım. O öküzün boynuzu ile aşındığı gibi aşınıyordu. Bunun üzerine ben ondan uzak durdum. Amcasının oğlu ona kasd etti ve onu öldürdü.

Ükkâşe'nin kılıcının kıssası

Ükkâşe b. Mıhsen b. Hürsân el-Esedi — ki bu Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menaf'ın müttefikidir. — Bedir gününde kılıcıyla savaştı

ve o kılıç onun elinde kesildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi. O da ona ağaçtan bir dal verdi ve dedi ki:

«Ey Ükkâşe işte bununla savaş.» Ükkâşe o dalı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den aldığı zaman salladı ve o elinde uzun boylu, kuvvetli gövdesiyle beyaz bir demir olarak yeniden bir kılıç oldu ve onunla savaştı. Tâ, Allah Teâlâ müslümanlar için feth ettirene kadar. Bu kılıca «avn» adı verilirdi. Sonra kılıç onun yanında kaldı. Ükkâşe onunla savaşlarda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. Nihâyet Ebû Bekr (Radiyallâhü anh) zamanında irtidat hâdisesinde katl olundu. O zaman o kılıç onun yanında idi. Onu Tuleyhe b. Huveylid el-Esedi katletti. Tuleyhe onun hakkında şöyle dedi:

فما ظنكم بالقوم إذ تقتلونهم ... أليسوا وإن لم يسلموا برجال

فإن تك أذواد أصبن ونسوة ... فلن تذهبوا فرغا بقتل حبال

نصبت لهم صدر الحمالة (•) إنها ... معاودة قيل ( ) الكماة نزال

فيوما تراها في الجلال مصونة ... ويوما تراها غير ذات جلال

عشية غادرت ابن أقرم ثاويا ... وعكاشة الغنمي عند مجال

«Kavmi katlettiğiniz zaman o kavmin hakkındaki zannınız nedir?

Onlar her ne kadar müslüman olmadı iseler de onlar adamlar değiller miydiler?

Eğer develer topluluğu olup musibete uğradılarsa ve kadınlar da böyle oldularsa elbette siz hibalın (184) *katli sebebiyle intikam alınmadan bırakılarak gitmeyeceksiniz.*

Onlara himâle adlı atın göğsünü diktim' o bir yenileme, yeniden başlamadır, denildi ki bahadırlar, ininiz aşağı ininiz!

Böylece onu bir gün semeriyle eğeriyle birlikte masum bir vaziyette bulursun; bir gün de onu üzerinde çulu olmadığı halde bulursun.»

---

(184) Hibâl: Tuleyhe'nin kardeşinin oğludur. İbn-i Hişâm'ın biraz sonra dediği gibi onun kendi oğlu değildir. Bu İbn-i Mesleme b. Huveylid'in Hibâlıdır. Mesleme onun babasıdır. Bu Ükkâşe'yi katletti. Mesleme onun boynunu tuttu ve Tuleyhe de kendisine Lizam denilen bir atının üstünde ona vurdu.

Akşamleyin, İbn-i Akrem'i ve Ükkâşe el-Ğanmi'yi dönüp dolaşma yerinde mukim olarak bırakıp ayrıldım.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hibâl: İbn-i Tuleyhe b. Huveylid'dir. İbn-i Akrem ise: Nâbit b. Akrem el-Ensari'dir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ükkâşe b. Mıhsan, Resûlullah (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem):

«Ümmetimden yetmiş bin kişi bedir gecesindeki ay suretinde cennete girer», dediği zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

— Ey Resulallah, Allah'a duâ et de beni de onlardan kılsın» diyen, Onun da «sen onlardansın veyâ ey Allah'ım onu da onlardan kıl» dediği kimsedir. Bunu der demez ensârdan bir adam kalktı ve dedi ki:

Yâ Resûlallah, Allah'a duâ et de beni de onlardan kılsın.» O da dedi ki:

«Ükkâşe seni geçti ve duâ sâbit kaldı» (dondu).

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ehlinden bize gelen habere göre şöyle dedi:

— Bizden Arab içinde hayırlı bir at binicisi vardır. Dediler ki:

— Yâ Resûlallah o kimdir? Dedi ki:

— Ükkâşe b. Mıhsan'dır.

Bunun üzerine Dırâr b. el-Ezver el-Esedi dedi ki:

— Yâ Resûlallah o bizden bir adamdır. Dedi ki:

— Sizden değildir fakat hilfden (andlaşmadan) dolayı o bizdendir.

Bedir gününde Ebû Bekir ile oğlu Abdurrahman arasında geçen konuşma

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ebû Bekr es-Sıddik, oğlu Abdurrahman'ı yanına çağırdı. Abdurrahman, o zaman müşriklerle beraber idi. Ve ona dedi ki:

— Ey habis, malım nerededir? Abdurrahman da dedi ki:

لَمْ يَبْقَ غَيْرُ شِكَّةٍ وَيَعْبُوبُ   وَصَارِمٌ يَقْتُلُ ضُلَّالَ الشِّيبْ

«Çok koşan at ve beyaz saçlı dalâlettekileri katleden keskin kılıçtan başka bir şey kalmadı.»

Bana Abdulaziz b. Muhamed ed-Deràverdi'den naklen zikr olunana göre böyle rivâyet edilmiş:

Müşriklerin su kuyusuna atılması

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Yezid b. Rûmân, Urve b. Zübeyr'den naklen, onun da Aişe'den naklen onun şöyle dediğini haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktullerin kuyuya atılmalarını emr etti. İçine atıldılar. Ancak Ümeyye b. Halef kuyuya sığamadı. Çünkü o zırhı içinde şişmiş ve onu doldurmuştu. Onu hareket ettirmek için gittiler. Dürttükten sonra eti dağıldı onlar da onu yerinde bıraktılar ve üzerine toprak ve taş gibi şeyleri attılar. Onları kuyuya attıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların üzerinde durdu ve şöyle dedi:

— Ey kuyu halkı, siz, Rabbinizin va'd ettiği şeyi hak olarak buldunuz mu? Ben Rabbimin bana va'd ettiği şeyi hak buldum.

Ashâbı da ona dediler ki:

— Yâ Resûlallah, ölmüş bir kavimle mi konuşuyorsun! O da onlara şöyle dedi:

— Onlar Rablerinin kendilerine va'd ettiği şeyi öğrendiler.

Âişe dedi ki:

İnsanlar (Peygamberin) «Onlara dediğim şeyi muhakkak işittiler» (şeklinde dediğini) söylerler. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak «Onlar muhakkak öğrendiler», dedi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Humeyd et-Tavil, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı, gecenin içinde onu dinlediler ki, o şöyle diyordu:

— «Ey kuyu halkı, ey Utbe b. Rebie, ey Şeybe b. Rebie, ey Ümeyye b. Halef ve Ebû Cehl b. Hişâm. — Böylece onlardan kuyuda olan kimseleri saydı — Rabbinizin va'd ettiği şeyi hak buldunuz mu, ben Rabbimin bana va'd ettiğini hak buldum.» Bunun üzerine müslümanlar dediler ki:

— Yâ Resûlallah, cife hâline gelmiş bir kavme mi nidâda bulunursun? Dedi ki:

— Siz benim söylediklerimi onlardan daha iyi işiticiler değilsiniz. Fakat onlar bana cevap vermeğe kadir olamazlar.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana ehli ilimden biri, haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte bu sözü söylediği günde şöyle dedi: Ey kuyu ehli, peygamberine en kötü davranan peygamber aşireti, sizsiniz. Beni yalanladınız, halbuki insanlar beni doğruladı. Beni içinizden çıkardınız, insanlar ise beni içlerinde barındırdılar ve siz benimle savaştınız, insanlar ise bana yardım ettiler.» Sonra dedi ki: «Rabbinizin size va'd ettiği şeyi hak buldunuz mu?» Daha önce onlara anlattığı tebliğatı kast ediyordu.

Hassan'ın, kuyuya atılanlar hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Hassân b. Sâbit şöyle dedi:

عرفت ديار زينب بالكثيب   كخط الوحي في الورق القشيب
تداولها الرياح وكل جون   من الوسمي منهمر سكوب
فأمسى رسمها خلقا وأمست   يبابا بعد ساكنها الحبيب
فدع عنك التذكر كل يوم   ورد حرارة الصدر الكئيب
وخبر بالذي لا عيب فيه   بصدق غير إخبار الكذوب
بما صنع المليك غداة بدر   لنا في المشركين من النصيب
غداة كأن جمعهم حراء   بدت أركانه جنح الغروب
فلاقيناهم منا بجمع   كأسد الغاب مردان وشيب
أمام محمد قد وازروه   على الأعداء في لفح الحروب
بأيديهم صوارم مرهفات   وكل مجرب خاظي الكعوب
بنو الأوس الغطارف وازرتها   بنو النجار في الدين الصليب
فغادرنا أبا جهل صريعا   وعتبة قد تركنا بالجبوب
وشيبة قد تركنا في رجال   ذوي حسب إذا نسبوا حسيب

يُنَادِيهِمْ رَسُـــولُ اللهِ لَمَّا قَذَفْنَاهُمْ كَبَاكِبَ فِي الْقَلِيبِ
أَلَمْ تَجِدُوا كَلَامِي كَانَ حَقًّا وَأَمْرُ اللهِ يَأْخُــذُ بِالْقُلُوبِ؟
فَمَا نَطَقُوا، وَلَوْ نَطَقُوا لَقَالُوا : صَدَقْتَ وَكُنْتَ ذَا رَأْيٍ مُصِيبِ!

«Zeyneb'in kumdan tepelerdeki diyarını bildim.
Tıpkı yeni bir kâğıttaki vahyin hattı gibi.
Rüzgâr birbirini takib eder ve bahar yağmurundan her bir kara bulut akıcı ve dökücüdür.
Onun resmi akşama doğru eski oldu ve sevgili sâkininden sonra akşama doğru çorak bir arâzi oldu.
O halde senden her gün hatırlamayı bırak.
Mahzun kalbin hararetini geri çevir.
Yalancının haber vermesinin gayrı olan doğrulukla, kendisinde ayıp bulunmayan kimseyi haber ver.
Melikler melikinin Bedir'de bizim için müşriklerde olan nasîbe dâir yaptığı şeyi haber ver.
Sabahleyin sanki onların toplanması, Hirâ dağıdır ki onun etrafı güneş batmaya meyl ettiği zaman göründü.
Bizden bir topluluk ile onlarla karşılaştık.
Tıpkı meşelik arslanları gibi gençler ve ihtiyarlar olarak.
Muhammed'e gelince düşmanlara karşı harplerin ateşinde ve sıcağında ona yardımda bulundular.
Ellerinde keskin kılıçlarla ve kınlarını dolduran parıldayan bütün kılıçlar ile.
Efendiler olan Benû Evs'e, Benû Neccâr şiddetle dine yardım ettiler.
Biz de Ebû Cehl'i ve Utbe'yi yıkılmış olarak terkettik gittik, yeryüzüne terkettik.
Şeybe'yi, bir hasebli kimseye nisbet olundukları zaman, haseb sâhibi erkekler içinde terkettik.
Onları cemaatlar hâlinde kuyuya attığımız zaman, Resûlullah onlara şöyle nidâ ediyordu:
Benim kelâmımın hak olduğunu bulmadınız mı, Allah'ın emri kalbleri almaz mı?
Onlar ise konuşmadılar ve şayet konuşsalardı şöyle derlerdi:
Doğru söyledin ve sen doğruya isabet eden bir rey sâhibisin.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kuyuya atılmalarını emrettiği zaman, Utbe b. Rebia tutuldu ve kuyuya sürtülerek çekildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de —bana gelen habeıe göre— Ebû Huzeyfe b. Utbe'nin yüzüne baktı. Bir de baktı ki o mahzûn ve münkesir rengi değişmiş vaziyettedir. Buyurdu ki:

«Ey Ebû Huzeyfe, herhalde sana, babanın durumundan bir şey gelmiştir.» Veyâ benzeri bir söz söyledi. O da dedi ki:

«Hayır vallahi yâ Resûlallah, babamda ve onun yere serilmesinde şek etmedim, fakat babamdan rey, hilim ve fazıl biliyordum ve ummuştum ki bu onu İslâm'a hidâyet eder. Başına geleni gördüğüm zaman onun için ummuş olduğum şeyden sonra onun küfür üzere öldüğünü hatırladım. Bu beni mahzûn etti.» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona hayır ile duâ etti ve ona hayır söyledi.

Haklarında:
«Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki...» âyeti inen gurubun bahsi

Müslüman olup Mekke'de kalmış ve Kureyş tarafında savaşa mecbur kalmış bir gurup Bedir'de öldürüldüler. Bize zikr olunduğuna göre, Kur'an'da onların hakkında şu âyet nâzil oldu:

» إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا
مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا
فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا «

«Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: Ne işde idiniz?» Onlar: «Biz yer (yüzün)de (dinin emirlerini tatbikden) âciz (kimse)lerdik» derler. Melekler de: «Allah'ın arzı (yer yüzü) geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya» derler. İşte onlar (böyle). Onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir.»

Bunlar, Beni Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy'dan: Hâris b. Zem'a b. el-Esved b. Abdulmuttalib b. Esed'dir.

Beni Mahzum'dan: Ebû Kays b. Fâkihe b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum ile Ebû Kays b. Velid b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'dur.

Beni Cumeh'den: Ali b. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Hüzâfe b. Cumeh'dir.

Beni Sehm'den: Âs b. Münebbih b. Haccac b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm'dir.

Bunun böyle olması şunun içindi ki, onlar müslüman olmuşlardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise henüz Mekke'de idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret ettiği zaman onların babaları ve aşiretleri onları Mekke'de hapsettiler ve onları dinlerinden çevirdiler onlar da dinlerinden döndüler. Sonra kavimleriyle beraber Bedr'e yürüdüler ve böylece onlarla birlikte musibete uğradılar.

BEDİR'DEKİ GANİMET VE ESİRLERİN BAHSİ

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanların karargâhta topladıkları malların bir araya getirilmesini emretti. Bunun üzerine müslümanlar onun hakkında ihtilâfa düştüler. O malları toplayanlar o bizimdir dediler. Düşmanla savaşanlar, onları kovalayanlar dediler ki:

«Vallâhi şâyet biz olmasaydık o ganimetleri elde edemezdiniz. Kureyş'i oyalayıp size bu imkânı veren biziz.» Arkadan gelmesinden korkarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i koruyanlar dediler ki:

«Vallahi siz bizden daha hak sâhibi değilsiniz. Allah onları bize mağlûp ettiğinde biz de düşman öldürmesini biliyorduk ve o malları koruyan kimse olmadığında biz de onu almasını biliyorduk. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı düşmanın hamle yapmasından korktuk ve onun önünde durduk. O halde siz ona bizden daha hak sahibi değilsiniz.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Abdurrahman b. Hâris ve arkadaşlarımızdan başkası, Süleyman b. Mûsa'dan naklen, o da Mekhûl'den naklen, o da Ebû Ümame el-Bâhilî'den naklen — ki onun ismi İbn-i Hişâm'ın dediğine göre Sudey b. Aclan'dır — haber verdi ki o şöyle dedi:

Ubâde b. Sâmit'den, Enfâl'i (yani ganimetleri) sordum. O dedi ki: «Bedir ashâbı olarak nefl'de (yani ganimette) ihtilâf ettiğimiz ve onda ahlâkımızın kötüleştiği sırada Enfâl sûresi hakkımızda nâzil oldu. Böylece Allah o ganimetleri ellerimizden çıkarttı ve onu Resûlünün eline verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu müslümanlar arasında eşit olarak taksim etti.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Abdullah b. Ebî Bekr haber verdi dedi ki: Bana Beni Sâide'den birisi, Ebû Üseyd es-Saidî'den — Bu, Mâlik b. Rebie'dir — naklen şöyle haber verdi:

Mahzûmilerden olan Benî Âiz'in kılıcı elime geçti. O kılıç ki ona Bedir gününde o kılıca Merzüban ismi verildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) millete ellerindeki ganimetleri geri vermelerini emr ettiği zaman geldim ve o kılıcı ganimetlerin içine attım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) istenen bir şeyi vermemezlik etmiyordu. Erkam b. Ebi'l-Erkam o kılıcı tanıdı. Onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den istedi. O da onu ona verdi.

İbn-i Revâhe ve Zeyd'in müjdeciler olarak gönderilmesi

İbn-i İshâk dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih esnâsında Abdullah b. Revâhe'yi müjdeci olarak Ehl-i Âliye'ye (Necid'den yukarı Tihâme ve Mekke'nin ötesi olan Hicâz ve civari yerler halkına), Allah (Azze ve Celle)'nin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve müslümanlara fethettiğini haber vermek için gönderdi. Zeyd b. Hârise'yi de Ehl-i Sâfile'ye (diğer aşağıda kalan yerlere) gönderdi. Üsâme b. Zeyd dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı ve Osman b. Affan'ın hanımı Rukiyye'nin kabrini kapattığımız sırada fetih haberi bize geldi. «Zeyd b. Hârise gelmiş» dediler. Ben geldim ki musallâda duruyor, millet etrafında toplanmış ve o şöyle diyor: Utbe b. Rebie, Şeybe b. Rebie, Ebû Cehl b. Hişâm Zema b. el-

Esved, Ebu'l-Bahteri el-Âs b. Hişâm, Ümeyye b. Halef ve Haccâc'ın iki oğlu Nübeyh ile Münebbih katl olundular. Dedim ki:

Ey babacığım, bu doğru mudur?» Dedi ki: «Evet vallâhi ey oğulcuğum, doğrudur.»

Allah Resûlünün Bedir seferinden dönüşü

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir seferinden Medine'ye geri geldi. Beraberinde de müşriklerin esirleri bulunuyordu. Onların içlerinde Ukbe b. Ebi Muayt, Nadr b. Hâris de vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beraberinde müşriklerden ele geçirilen ganimeti de götürdü. Ganimet mallarının başına Abdullah b. Kâb b. Amr b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ğanm b. Mâzin b. Neccâr'ı koydu. Müslümanlardan biri Recez bahrinden şöyle demiş: — İbn-i Hişâm dedi ki: Bir rivâyette; O Adiyy b. Zeğbâ'dır — şöyle dedi:

أَقِمْ لَهَا صُدُورَهَا يَا بَسْبَسُ   لَيْسَ بِذِي الطَّلْحِ لَهَا مُعَرَّسُ

وَلَا بِصَحْرَاءِ غُمَيْرٍ مَحْبِسُ   إِنَّ مَطَايَا الْقَوْمِ لَا تُحَبَّسُ

فَحَمْلُهَا عَلَى الطَّرِيقِ أَكْيَسُ   قَدْ نَصَرَ اللهُ وَفَرَّ الْأَخْنَسُ

«Ey Besbes onlar için onların göğüslerini yukarı kaldır Zû Talh'da onlar için istirâkat edecekleri yer yoktur.
Ne de Ğumeyr sahrasında bir hapsedecek yer yoktur.
Çünkü kavmin binek hayvanları haps olunmazlar.
O halde onları yol üzerinde götürmek daha akıllı bir iştir.
Allah yardım etmiştir, burnunun ucu sivri ve ortası çökük kimse ise kaçmıştır.»

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdü. Nihâyet Safrâ boğazından çıktığı zaman boğaz ile Nâziye arasındaki kum tepesinin üzerine indi. — Oraya Seyer denilir — Oradaki bir otlak yere oturdu. Ve burada Allah'ın müşriklerden müslümanlara kazandırdığı ganimeti eşit şekilde taksim etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yola çıktı ve Revhâya vardığında müslümanlar, Alalh'ın ona açmış olduğu fetih sebebiyle onu ve onunla birlikte olan müslümanları kutlayarak karşıladılar. Seleme b. Selâme

—Âsım b. Ömer b. Katâde ve Yezid b. Rûman haber verdiklerine göre— dedi ki:

«Ne için bizi kutluyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki biz ancak bağlanmış birtakım develer gibi başlarının saçları dökülmüş âcizlerle karşılaştık ve onları boğazladık.» Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm etti. Sonra şöyle dedi:

«Ey kardeşimin oğlu! Onlar: Eşrâf ve reislerdir.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Mele': Eşraf ve reisler demektir.

Nadr ve Ukbe'nin katl olunması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safrâ'ya geldikleri zaman Nadr b. Hâris katl olundu. Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Nitekim bana Mekke halkından ehli ilimden biri böyle haber verdi.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra çıktı ve Irk-ı zabye'de olduğu zaman Ukbe b. Ebi Muayt katl olundu.

İbn-i Hişâm dedi ki: Irk-ı Zabye, İbn-i İshâk'ın gayrından nakl olunmuştur.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ukbe'yi esir eden, Abdullah b. Selime'dir. Bu, Beni Aclân'dan biridir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun katledilmesini emr ettiği zaman Ukbe şöyle dedi:

— Ey Muhammed çocuklara kim bakacak? Dedi ki:

— Ateş.

Böylece onu Âsım b. Sâbit b. Ebi'l-Akleh el-Ensârî katletti. Bu Âsım, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir. Bana Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir böyle haber verdi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Onu, Ali b. Ebi Tâlib'in katlettiği söylenilir. Bu, bana İbn-i Şihâb ez-Zühri'nin ve ehli ilimden başkasının zikrettiğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) işte bu mevzide Ebû Hind ile karşılaştı. Bu Ferve b. Amr el-Beyâzî'nin azadlısıdır, içi keşk dolu bir tuluk beraberinde vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hâmid, Zakk (tuluk) demektir. Bu kişi Bedir'den geri kalmıştı. Sonra vak'a yerlerinin hepsinde, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu. O, Resûlullah (Sallallahü Aeyhi ve Sellem)'in haccamı idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

«Ebû Hind, Ensâr'dan biridir. Öyle ise ona kız verin, ondan da kız alın.» Onlar da bunu yaptılar.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yürüdü ve esirlerden bir gün önce Medine'ye geldi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki: Yahyâ b. Abdullah b. Abdurrahman b. Esed b. Zürâre şöyle dedi:

Esirler getirildikleri zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Sevde bint-i Zema da, Âl-i Afrâ'nın yanında Afrâ'nın iki oğlu Avf ve Muavvize'nin konaklarında bulunuyordu. Bu, hanımlarının üzerine perde vurulmadan önce idi.

Sevde şöyle diyordu: Vallâhi ben onların yanında idim, bize birtakım adamlar getirildi. Denildi ki:

«İşte bunlar esirlerdir, getirilmişler.» Sevde dedi ki:

Ben de odama döndüm baktım, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oradadır. Bir de baktım ki; Ebû Yezid Süheyl b. Amr odanın bir köşesinde elleri bir ip ile boynuna toplanmıştır. Sevde dedi ki:

Vallâhi Ebû Yezid'i böyle gördüğüm zaman nefsime hâkim olamayıp şöyle dedim:

— «Ey Ebû Yezid ellerinizle mi teslim oldunuz, şerefinizle ölemezmiydiniz!» Vallâhi odada beni ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu sözü uyandırdı:

— Ey Sevde, Allah'a ve O'nun Resûlüne karşı mı kışkırtıyorsun? Dedim ki:

— Yâ Resûlallah, seni hak ile gönderene yemin ederim ki; Ebû Yezid'i elleri boynuna toplanmış olduğu halde gördüğüm zaman nefsime hâkim olamadım.

İbn-i İshâk dedi ki: Bana, Nübeyh b. Vehb — ki bu Beni Abdud-dâr'ın kardeşidir — haber verdi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) esirleri getirdiği zaman ashâbı arasında onları dağıttı. Ve dedi ki:

«Esirlere iyi davranın.» Ebû Aziz b. Umeyr b. Hâşim — ki bu Mus'ab b. Umeyr'in ana baba bir kardeşidir — esirlerin içinde idi.

Ebû Azîz şöyle dedi: Kardeşim Mus'ab b. Umeyr ve Ensâr'dan bir adam bana vardılar. Ensâr'dan olan adam beni esir ediyordu. Mus'ab ensâriye dedi ki:

— Ellerini sıkı tut, çünkü onun anası mal sâhibidir. Umulur ki o, senden onu kurtarmak için sana fidye verir! Dedi ki:

— Beni, Bedir'den getirdikleri zaman, Ensar'dan bir topluluk içindeydim. Sabah ve akşam yemeklerini getirdikleri zaman ekmeği hasseten bana verirler kendileri hurma yerlerdi. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi onlara tavsiye etmişti. Onlardan bir adamın eline bir ekmek kırığı düşmezdi ki onu bana vermesin. Ben de utanıyor onlardan birine o ekmeği veriyordum. O da onu ihtiyacı olan kimseye veriyordu.

Kureyş'in başına gelenlerin Mekke'ye ulaşması

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Ebû Aziz (185) Bedir'de, Nadr b Hâris'den sonra, müşriklerin sancaktarı idi. Onun kardeşi Mus'ab b. Umeyr, Ebû Yeser'e (ki bu onu esir eden kimsedir) bir şey söylediği zaman Ebû Aziz ona dedi ki:

— Senin ev sahibin bu mudur? Mus'ab da ona (neseben kardeşi olan Ebû Aziz'e) şöyle dedi:

— Benim kardeşim odur, sen değilsin. Bunun üzerine onun anası Kureyş esirlerine karşılık verilen en yüksek fidyeyi sordu. Ona denildi ki:

«Dört bin dirhemdir.» Bunun üzerine dört bin dirhemi gönderdi ve onun fidyesini ödemiş oldu.

---

(185) *Ebû Aziz'in ismi; Zürâre'dir. Onun fidyesini gönderen anası; Ümmül-Hannâs bint-i Mâlik el-Âmiriyye'dir. Bu Âmiriyye onun kardeşi Mus'ab'ın anasıdır. Onun kız kardeşi ise Hind bint-i Umeyr'dir. Hind, Şeybe b. Osmân'ın anasıdır. Şeybe Kâbe'nin hâcibidir. Beni Şeybe'nin dedesidir. Bu Ebû Azîz müslüman olmuştur. (Ravza müracaat et)*

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Kureyş'in başına gelen felâketi Mekke'ye ilk haber veren, Heysümân b. Abdullah el-Huzâî oldu. Mekke'dekiler dediler ki:

— Senin ardında neler oldu? Dedi ki:

— Utbe b. Rebie, Şeybe b. Rebîa, Ebul-Hakem b. Hişâm, Ümeyye b. Halef, Zem'a b. Esved, Haccac'ın iki oğlu Nübeyh ile Münebbih ve Ebul-Bahteri b. Hişâm katl olundular.

Kureyş'in eşrâfını saymaya başlayınca, Safvân b. Ümeyye ki o, o sırada Hicr'de oturmaktaydı, şöyle dedi:

— Vallahi eğer bunun aklı varsa benim durumumu ona sorunuz. (Onlar da (Heysüman'a) sordular):

— Safvân b. Ümeyye ne yapmaktadır? Dedi ki:

— İşte o burada Hicr'de oturmaktadır. Vallahi onun babasını ve kardeşini katl olundukları sırada gördüm.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Hüseyn b. Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas, İkrime'den (Bu İbn-i Abbas'ın mevlâsıdır) naklen şöyle haber verdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azadlısı Ebû Râfi dedi ki:

— Abbâs b. Abdulmuttalib'in kölesi idim. Ailece müslüman olduk. Abbâs müslüman oldu. Ümm-ü Fâzıl da müslüman oldu. Ben de müslüman oldum. Abbâs kavminden korkar ve onlara muhâlefet etmek hoşuna gitmezdi. İslâmını gizlerdi. Kavminin ellerinde kalan çok mal sâhibi idi. Ebû Leheb Bedir'den geri kalmış ve yerine Âs b. Hişâm b. Muğire'yi göndermişti. Çünkü Kureyşliler savaştan geri kalınca yerlerine adam tutarlardı. Kureyş'den olan Bedirlilerin başına gelenden Ebû Leheb'e haber geldiği zaman Allah onu zelil ve hakir etti. Biz de içimizde kuvvet ve izzet bulduk. Ben zayıf bir adam idim. Okları yapıyordum. Onları Zemzem yanındaki çadırımda yontuyordum. Ve yine bir ara orada oturmuş oklarımı yontuyordum. Benim yanımda da Ümmül Fazl oturuyordu. Gelen haber bizi sevindirdiği bir sırada Ebû Leheb uğursuz olarak geldi ve çadırın kenarında oturdu. Sırtı, sırtıma bakıyordu. Bir ara oturmakta iken millet şöyle dedi:

— İşte, Ebû Süfyan b. Hâris b. Abdul-Muttalib (İbn-i Hişâm dedi ki «Ebû Süfyân'ın ismi Muğire'dir) geldi.» Ebû Leheb de ona:

— Bana gel herhalde sende haberler var, dedi.

O da onun yanına oturdu, millet de onun yanında ayakta duruyorlardı. Ebû Leheb şöyle dedi:

— Ey kardeşimin oğlu, bana haber ver. Ne oldu milletin durumu? Dedi ki:

— Vallahi biz bir kavim ile karşılaştık. Onlara sırtlarımızı verdik ki bizimle nasıl dilerlerse öyle savaş etsinler ve bizi diledikleri gibi esir etsinler. Alah'a yemin ederim ki bununla beraber Kureyş'i kınamadım. Gök ile yer arasında, alaca atlar üzerinde beyaz adamlarla karşılaştık. Vallahi hiçbir şey bırakmaz ve hiç bir şey onlara karşı koyamaz. Ebû Râfi dedi ki:

— Bunun üzerine çadırımın kenarını elimle kaldırdım sonra dedim ki:

— İşte vallahi onlar meleklerdir.

Bunun üzerine Ebû Leheb elini kaldırdı ve yüzüme sert bir tokat vurdu. Ben de ona doğru sıçradım o beni kucakladı ve beni yere vurdu. Sonra üzerime çöktü ki bana vura, ben zayıf bir adam idim. Bunun üzerine Ümmül-Fazl çadırın direklerinden bir direğe doğru kalktı, onu aldı, ona onunla bir darbe vurdu ve onun başında ağır bir yarık açtı. Ve dedi ki:

«Efendisi burda olmayan bu köleyi zaif mi buldun.» Böylece o gerisin geri zelil olarak kalktı gitti. Vallahi o ancak yedi gece yaşadı ki Allah ona adese denilen öldürücü bir yara ile vurdu ve o yara onu katletti.

Kureyş'in maktulleri üzerine ağlaması

İbn-i İshâk dedi:

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbâd'dan naklen şöyle haber verdi:

Kureyş, maktûlleri üzerine ağladılar. Sonra dediler ki:

«Ağlamayınız. Çünkü Muhammed ve onun ashabı duyar da size gülerler. Siz esirleriniz hakkında adam da göndermeyiniz ki Muhamed ve onun ashâbı fidyede şiddet göstermesinler.» Esved b. Muttalib'in oğullarından üçü öldürülmüştü. Zemea, Âkil ve Hâris. O oğulları için ağlamak istiyordu. O bu durumda iken bir ara geceleyin bir ağlayıcı kadının sesini işitti. Gözleri görmez olduğu için bir kölesine dedi ki:

«Acaba bir ölü mü var? Yoksa Kureyş maktulleri üzerine mi ağlıyorlar? Ben de Ebû Hakime üzerine ağlıyacağım. Yani Zemea'ya, Çünkü içim yanmıştır.» Köle geri döndüğü zaman dedi ki:

«O kadın, yitirmiş olduğu bir devesine ağlıyor.» Bu olay, Esved şu şiiri söylediği zaman olmuştu.

أتبكي أن يضل لها بعير … ويمنعها من النوم السهود
فلا تبكي على بكر ولكن … على بدر تقاصرت الجدود
على بدر سراة بني هصيص … ومخزوم ورهط أبي الوليد
وبكي إن بكيت على عقيل … وبكي حارثا أسد الأسود
وبكيهم ولا تسمي جميعا … وما لأبي حكيمة من نديد
ألا قد ساد بعدهم رجال … ولولا يوم بدر لم يسودوا

«Bir devesini yitirdiği için mi ağlar ve onu uyanıklık mı uykudan men eder.

Genç deveye ağlama, fakat Bedr'e ağla ki dedeler ona kavuşmadılar.

Bedr'e ki; Benî Husays, Mahzûm ve Ebul-Velid'in kavminin liderleri üzerine ağla.

Ey kadın eğer ağlarsan Âkil'in üzerine ağla ve arslanların arslanı Hâris'e ağla.

Onlara ağla ve hepsine de melûl mahzûn olma, Ebû Hakîme ise bir benzeri yoktur.

Haberin olsun onlardan sonra birtakım adamlar liderliğe erdiler ki şâyet Bedir günü olmasaydı, onlar bu liderlik ve efendiliğe eremezlerdi.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu ikva'dır. (186) Bu onların şiirleri içinde meşhurdur. Bize göre ise ikfa'dır. (187)

---

(186) İkvâ: Kâfiye harfinin harekesindeki değişikliktir.

(187) Ebû Zer dedi ki: İkfa, kâfiyelerde harflerin değişikliğidir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Esirlerin içinde Ebû Vedâe b. Dubeyre es-Sehmî de vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki:

— Onun Mekke'de zeki, akıllı tâcir, mal sahibi bir oğlu vardır. Sanki o size babasının fidye ile kurtulmasını taleb için gelmiştir.

Kureyş «esirlerinizin fidyesi için acele etmeyiniz ki, Muhammed ve onun ashabı size karşı esirlerin fidyesinin alınmasında şiddet göstermesinler.» dedikleri zaman Muttalib b. Ebi Vedâe — ki bu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kasd ettiği kimsedir — dedi ki:

— Doğru söylediniz acele etmeyiniz. Fakat kendisi daha geceden gizlice çıkıp gitti ve Medine'ye gelip babasını dört bin dirhem ile aldı, götürdü.

Süheyl b. Amr ve fidyesinin verilmesi

Sonra Kureyş, esirlerin fidyelenmesi hakkında adamlar gönderdi. Mikrez b. Hafs b. el-Ahnef, Süheyl b. Amr'ın fidyelenmesi için geldi. Onu esir eden kimse, Mâlik b. Duhşum'du. Bu, Beni Sâlim b. Avf'ın kardeşidir. O şöyle dedi:

أَسَرْتُ سُهَيْلاً فَلاَ أَبْتَغِي   أَسِيراً بِهِ مِنْ جَمِيعِ الأُمَمْ
وَخِنْدِفُ تَعْلَمُ أَنَّ الفَتَى   فَتَاهَا سُهَيْلٌ إِذَا يُظَّلَمْ

«Süheyl'i esir ettim, onu hiç bir esirle değiştirmem.
Hindef bilir ki hakiki genç yiğit, onların Süheylidir.
Zulme uğradığı zaman.
Kılıçla vurdum nihâyet o iki kat kesildi.
Dudağı yarık kimseye karşı nefsimi zorladım.»

Süheyl alt dudağından işaretli idi (yani alt dudağı yarık idi).

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiiri bilen ehli ilimden bir kimse bu şiirin Mâlik b. Dühşüm'e ait olduğunu kabul etmez.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Amr b. Atâ — ki bu, Beni Âmir b. Luayy'nın kardeşidir — şöyle haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedi ki:

— Yâ Resûlallah, beni bırak Süheyl b. Amr'ın ön dişlerini çıkartayım da o dili dışarı çıksın, böylece senin aleyhine hatib olarak hiçbir yerde asla çıkıp da konuşamasın. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

— Ben onun uzuvlarına böyle zarar vermem, şâyet böyle yaparsam Peygamber dahi olsam! Allah da bunu bana yapar.»

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana şu haber geldi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste Ömer'e şöyle buyurdu: «Belki o, zem etmeyeceğin bir makama gelir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

— İnşaallah Teâlâ yakında yeri geldiğinde bu makamın hadisini zikr edeceğim.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Mikrez, Süheyl hakkında ashabına mukavele yaptığı ve işi onların rızasına dayandırdığı zaman dediler ki:

— Öyleyse bizim hakkımız olanı getir. Mikrez dedi ki: Beni onun yerine tutunuz. Onun yolunu serbest bırakınız. O size fidyesini gönderinceye kadar.

Böylece onlar Süheyl'in yolunu serbest bıraktılar ve Mikrez'i onun yerine hapsettiler. Bunun üzerine Mikrez şöyle dedi:

ضَرَبْتُ بِذِي الشَّفْرِ حَتَّى انْثَنَى ... وَأَكْرَهْتُ نَفْسِي عَلَى ذِي الْقَلَمْ
فَدَيْتُ بِأَذْوَادٍ ثَمَانٍ سِبَا فَتًى ... يُنَالُ الصَّمِيمَ غُرْمُهَا لَا الْمَوَالِيَا
رَهَنْتُ يَدِي وَالْمَالُ أَيْسَرُ مِنْ يَدِي ... عَلَيَّ وَلَكِنِّي خَشِيتُ الْمَخَازِيَا
وَقُلْتُ سُهَيْلٌ خَيْرُنَا فَاذْهَبُوا بِهِ ... لِأَبْنَائِنَا حَتَّى نُدِيرَ الْأَمَانِيَا

«Pahalı develeri, esir olmuş bir genç için fidye ettim.

Onların ödenmesine samîmi kimse nâil olur, yoksa kalkıp gerisin geriye dönen kimse değil.

Elimi rehin ettim, halbuki mal benim için elimden daha kolaydır, fakat ben zelil ve hakir olmaktan korktum.
Dedim ki: Süheyl bizim hayırlımızdır.
Öyle ise onu çocuklarımıza götürünüz ki bizim temennilerimiz yerine gelsin.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Şiiri bilen ehl-i ilimden biri, bunun Mikrez'e âit olduğunu kabûl etmez.

Amr b. Ebi Süfyan'ın esir alınması ve serbest bırakılması

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi ki:

Amr b. Ebû Süfyan b. Harb, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinde esir idi. O Bedir'de esir alınmış idi. Amr, Ukbe b. Ebi Muayt'ın kızından doğma idi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Amr b. Ebi Süfyan'ın anası, Ebû Amr'ın kızıdır. Ebû Muayt b. Ebi Amr'ın da kız kardeşidir.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Onu Ali b. Ebi Tâlib esir etti.»

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr haber verdi:

Ebû Süfyân'a denildi ki:

— Oğlun Amr'ın fidyesini öde. O dedi ki:

— Kanım gittiği gibi malım da mı gitsin? Hanzala'yı katlettiler. Amr'ın da fidyesini mi vereyim! Onu onların ellerinde bırakınız, akılları kesene kadar yanlarında tutsunlar.

Amr, işte böyle Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında mahbus iken Sa'd b. Numân b. Ekkâl, umre yapmak üzere yola çıktı. Bu, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir, ayrıca Beni Muâviye'den de biridir. Onunla beraber zevcesi de bulunuyordu. Nakî'de kendisine âid bir koyun sürüsü olan müslüman ihtiyar bir kimse idi. Oradan umre için çıktı. Kendisine yapılan şeyden korkmuyordu. Mekke'de haps olunacağını zan etmedi. Ancak umre yapmak üzere gelmişti. Çünkü Kureyş'le anlaşma yapmışlardı ki hac ve-

ya umre yapmak için gelen hiçbir kimseye dokunmayıp ancak hayır ile muâmele edeceklerdi. Fakat Ebû Süfyan b. Harb Mekke'de ona saldırdı ve onu oğlu Amr'ın mukabilinde haps etti. Sonra Ebû Süfyan şöyle dedi :

أَرَهْطَ ابْنِ أَكَّالٍ أَجِيبُوا دُعَاءَهُ ... تَعَاقَدْتُمْ لاَ تُسْلِمُوا السَّيِّدَ الْكَهْلاَ

فَإِنَّ بَنِي عَمْرٍو لِئَامٌ أَذِلَّةٌ ... لَئِنْ لَمْ يَفُكُّوا عَنْ أَسِيرِهِمُ الْكَبْلاَ

«Ey İbn-i Ekkâl'ın kavmi, onun çağrısına cevap veriniz, genç efendiyi yardımsız bırakmaya sözleşmiştiniz.
Benî Amr aslı bozuk zelil kişilerdir.
Eğer bağlanmış esirlerinden bağı çözmezlerse.»

Hassân b. Sâbit de ona şöyle cevap verdi :

لَوْ كَانَ سَعْدٌ يَوْمَ مَكَّةَ مُطْلَقًا ... لأَكْثَرَ فِيكُمْ قَبْلَ أَنْ يُؤْسَرَ الْقَتْلاَ

بِعَضْبِ حُسَامٍ أَوْ بِصَفْرَاءَ نَبْعَةٍ ... تَحِنُّ إِذَا مَا أُنْبِضَتْ تَحْفِزُ النَّبْلاَ

«Şâyet Sâd Mekke gününde serbest bırakılmış olsa elbette sizin içinizde esir olunmazdan önce maktulleri çoğaltırdı.
Keskin kılıç ile veya neb'a ağacının yaylarıyle ki onların kirişi uzatıldığı zaman ses çıkarır, öyle oku atarlar.»

Benû Amr b. Avf, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gittiler. Ona haberi verip Amr b. Ebi Süfyân'ı kendilerine vermesini istediler. Onun karşılığında da onların arkadaşını serbest bırakacaklarını bildirdiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Amr'ı serbest bırakıp Ebû Süfyân'a gönderdi. Dolayısıyla da Sâd'ın yolu da serbest bırakıldı.

Ebû Âs b. Rebi'in esir edilmesi

İbn-i İshâk dedi ki :

Esirlerin içinde, Ebul Âs b. Rebi b. Abduluzzâ b. Abd-i Şems de bulunuyordu. Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in damadı, kızı Zeyneb'in kocası idi.

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Onu, Hirâş b. Simme esir etti. Bu Hirâş Benî Harâm'dan birisidir.

Ebul-Âs'ın Zeyneb ile evlenmesinin sebebi

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebül-Âs, Mekke'nin malca, emânete riâyetce ve ticâretce sayılır kişilerindendi. Hâle bint-i Huveylid'den doğma idi. Hatice onun teyzesi idi. Hatice, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den onu evlendirmesini istedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Hatice'ye muhâlefet etmiyordu. Bu ona vahyin nâzil olmasından önce idi. Böylece onu evlendirdi. Hatice onu kendi çocuğu gibi seviyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) peygamberlik ile ikrâma mazhar olduğu zaman Hatice ve kendi kızları ona iman ettiler ve onu tasdik ettiler. Onun getirdiği şeylerin hak olduğuna şâhid oldular. Ve onun dinini yaşadılar. Ebul-Âs ise şirk üzerine kaldı.

Kureyş'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızlarını, kocalarından boşatılması için uğraşmaları

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Utbe b. Ebi Leheb'i Rukiyye veyâ Ümm-ü Gülsüm ile evlendirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah Teâlâ'nın emrini ve onlara düşman olduğunu Kureyş'e izhar ettiği zaman onlar şöyle dediler:

«Siz Muhammed'i hüzün ve kederinden kurtardınız. Kızlarını ona geri veriniz ki onlarla meşgul olsun.» Bunun üzerine Ebul-Âs'a gittiler ve ona dediler ki:

— Hanımından ayrıl, biz seni Kureyş'ten dilediğin herhangi bir kadınla evlendiririz. O dedi ki:

— Hayır, vallahi ben hanımımdan ayrılmam. Ve hanımım yerine Kureyş'ten bir hanımım olmasını da istemem.» (Bana gelen habere göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, onun akrabalığını beğenmiyordu.) Sonra Utbe b. Ebi Leheb'e gittiler ve ona da:

«Muhammed'in kızını boşa, biz seni Kureyş'ten dilediğin herhangi bir kadınla evlendiririz», dediler. O da:

«Eğer beni Ebân b. Said b. el-Âs'ın veya Said b. el-Âs'ın kızı ile evlendirirseniz ondan ayrılırım», dedi. Onlar da onu Said b. el-Âs'ın

kızı ile evlendirdiler ve o da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızından ayrıldı. Onunla zifaf olmamıştı. Böylece Allah onu, Utbe'nin elinden ona bir ikrâm, kocasına da bir hakaret olsun diye çıkarttı. Utbe'den sonra Osmân b. Affân onunla evlendi.

Ebül-Âs, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iken Zeyneb'in onun fidyesi için mal göndermesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de kendi hâlinde, mağlûp idi. İslâmiyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızı Zeyneb'i Ebil Âs b. Rebi'den ayırmıştı. Ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikisinin arasını ayırmaya kadir olamıyordu. Böylece Zeyneb, İslâm üzere, kocası da şirk üzere onunla beraber kaldı. Nihâyet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicret etti. Kureyş Bedr'e gittikleri zaman onların içinde Ebûl-Âs b. Rebi de vardı. Bedir gününde esirlerin içine düştü. Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunmaktaydı. (188)

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr, babası Abbad'dan naklen, onun da Âişe'den naklen, Âişe'nin şöyle dediğini bana haber verdi.

Mekke halkı, esirlerinin fidyelendirilmesi için mal gönderdikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Zeyneb de Ebûl-Âs b. Rebi'in fidyelendirilmesi için bir mal gönderdi. O mal içinde gerdanlığı da vardı. Hatice o gerdanlığı Ebul-Âs taraflısı olarak, Zeyneb'e evlendikleri zaman takmıştı. Zeyneb dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gerdanlığı gördüğü zaman ona çok acıdı ve şöyle dedi:

---

(188) Süheylî şöyle dedi: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Utbe b. Ebî Leheb'in nikâhı altında idi. Ümmi Gülsüm ise Uteybe'nin nikâhı altında idi. Tebbet sûresi indiği zaman baab ve analarının baskısiyle bunları boşadılar. Uteybe'ye gelince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'tan onun üzerine kelblerinden bir kelbi musallat kılması için duâ etti. O, arkadaşları arasında onlar onun etrafında uyurlarken bir arslan onu kaptı. Utbe'ye ve Muatteb'e gelince bunlar da Ebû Leheb'in oğludurlar, bunlar müslüman oldular, onların çocukları da vardır.

— Eğer onun (Zeyneb'in) esirini serbest bırakmayı ve ona onun malını geri vermeyi uygun buluyorsanız bunu yapınız. Onlar da dediler ki:

— Evet, yâ Resûlallah.

Böylece onu serbest bıraktılar ve Zeyneb'e âid olan şeyi ona geri verdiler.

ZEYNEB'İN MEDİNE'YE (GİTMEK İÇİN YOLA) ÇIKIŞI

Zeyneb'in hazırlanması ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki adamını onu korumaları için göndermesi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Zeyneb'in Medine'ye gelmesi için Ebu'l-Âs'dan söz almıştı veya kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e böyle yapacağını va'd etmişti. Veyâ kendisinin serbest bırakılması için şart kıldığı şeylerden biri de bu olmuştu. Bu haber ne ondan ne de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den çıkmayacak ve onun ne olduğu bilinmeyecekti. Ancak Ebül-Âs Mekke'ye çıktığı ve onun yolu serbest bırakıldığı zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd b. Hârise'yi ve Ensâr'dan bir adamı gönderdi ve dedi ki:

«Yâcec (189) vâdisinde olunuz. Zeyneb size orada rastlayacak siz onu bana getirirsiniz.» Onlar da bulunacakları o yere gittiler. (Bu, Bedir'den bir aya yakın bir zaman sonra idi). Ebül-Âs Mekke'ye geldiği zaman Zeyneb'e, babasına gitmesini emretti. Zeyneb de hazırlandı ve gitti.

Hind'in Zeyneb'in durumunu anlamaya çalışması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Abdullah b. Ebi Bekr Zeyneb'den naklen, onun şöyle dediğini haber verdi:

Ben Mekke'de babama gitmek için hazırlanırken Hind bint-i Utbe bana rastladı ve dedi ki:

— Ey Muhammed'in kızı, babanın yanına gitmeyi istediğini bilmiyor muyum. Zeyneb:

---

(189) Yâcec: Mekke'ye sekiz mil mesafede bir yerdir.

— Ben bunu istemedim, dedi. Hind dedi ki:

— Ey amcamın kızı, çekinme, eğer seferinde seninle beraber bulunması gereken eşyaya veya babana götüreceğin bir mala hâcetin var ise o benim yanımda mevcuddur, ben veririm, sakın benden utanma. Çünkü erkekler arasında olan bir şey kadınların arasına girmez. Zeyneb dedi ki:

Vallahi bunu yapmaktan başka bir şey için söylediğini zan etmiyorum. Fakat ben ondan korktum ve böyle bir şey istediğimi inkâr ettim, sonra hazırlandım.

Zeyneb'in çıkması esnâsında Kureyş'den başına gelenler ve Ebû Süfyân'ın meşveresi

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı hazırlıklarını bitirdiği zaman onun kaynı Kinâne b. Rebi ona bir deve getirdi. Zeyneb bindi. Kinâne yayını ve okluğunu aldı, sonra Zeyneb ile gündüzün onu yederek o da kendisine âid hevdecinde (deve üzerindeki binilen sandık) içinde çıktı. Kureyş'den birtakım adamlar bunu haber aldılar. Ve onu yakalamak için yola çıktılar. Nihâyet ona Zi Tuvâ'da kavuştular. Ona ilk varan, Hebbâr b. el-Esved b. Muttalib b. Esed b. Abduluzza ve Fihri oldu. Hebbâr, Zeynep hevdecinde olduğu halde onu süngü ile korkuttu — iddia ettiklerine göre — o hâmile idi. Korktuğu zaman karnındakini düşürdü. Kaynı Kinâne çöktü, yayına oku yerleştirip şöyle dedi:

— Vallahi bana hiçbir adam yaklaşmasın, yoksa ona bir ok koyarım.

Bunun üzerine gelenler ondan geri dönüp ayrıldılar. Ebû Süfyân ise Kureyş'ten olan büyük kişilerle geldi ve şöyle dedi:

— Ey Kinâne bizden okunu çevir, seninle konuşacağız.

O da ok atmayı bıraktı. Ebû Sufyan geldi, onun yanında durdu ve şöyle dedi:

— Sen doğru yapmadın, bir kadını milletin gözü önünde âşikâr bir şekilde çıkarttın. Halbuki sen zahmet ve meşakkatlerimizi ve Muhammed'den başımıza gelen şeyleri biliyorsun. Bu şekilde milletin gözü önünde aşikâr bir şekilde aramızdan onun kızını ona çıkartıp götürdüğün zaman millet zan edecek ki:

Bu, evevlki musibetimizden neşet ederek bize isâbet eden bir zelillikten dolayıdır. Ve bizden bunun bir za'f ve güçsüzlük olduğunu sanacaklar. Yemin ederim ki, Zeyneb'i babasından hapsetmeye ihtiyacımız yoktur ve bu hususta intikam almak için de bizim bir niyetimiz yoktur. Fakat kadınla geri dön.

Nihayet söylentiler kesildiği ve millet bizim Zeyneb'i geri çevirdiğimizi haber aldıkları zaman onu gizlice çıkart götür ve onu babasına kavuştur. Dedi ki «o da bunu yaptı.» Birkaç gece kaldı ve nihayet dedikodular kesildiği zaman onu bir gece çıkarttı onu Zeyd b. Hârise ve arkadaşına teslim etti. Onlar da onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına getirdiler.

Ebû Hayseme'nin Zeyneb'in başına gelenler hakkındaki şiiri

İbn-i İshâk dedi ki:

Abdullah b. Revahe veya Ebû Hayseme, yani, Beni Sâlim b. Avf'ın kardeşi, Zeyneb'in durumuna dâir şu aşağıdaki şiiri söyledi. İbn-i Hişâm ise dedi ki: O şiir Ebû Hayseme'ye aittir. Şiir şudur:

أَتَانِي الَّذِي لَا يَقْدُرُ النَّاسُ قَدْرَهُ ... لِزَيْنَبَ فِيهِمْ مِنْ عُقُوقٍ وَمَأْثَمِ
وَإِخْرَاجُهَا لَمْ يُخْزَ فِيهَا مُحَمَّدٌ ... عَلَى مَأْقِطٍ وَبَيْنَنَا عِطْرُ مَنْشَمِ
وَأَمْسَى أَبُو سُفْيَانَ مِنْ حِلْفِ ضَمْضَمٍ ... وَمِنْ حَرْبِنَا فِي رَغْمِ أَنْفٍ وَمَنْدَمِ
قَرَنَّا ابْنَهُ عَمْرًا وَمَوْلَى يَمِينِهِ ... بِذِي حَلَقٍ جَلْدِ الصَّلَاصِلِ مُحْكَمِ
فَأَقْسَمْتُ لَا تَنْفَكُّ مِنَّا كَتَائِبُ ... سَرَاةُ خَمِيسٍ فِي (3) لُهَامٍ مُسَوَّمِ
نَزُوعُ قُرَيْشَ الْكُفْرِ حَتَّى نَعُلَّهَا (5) ... بِخَاطِمَةٍ فَوْقَ الْأُنُوفِ بِمَيْسَمِ
تُنَزِّلُهُمْ أَكْنَافَ نَجْدٍ وَنَخْلَةٍ ... وَإِنْ يُتْهِمُوا بِالْخَيْلِ وَالرَّجْلِ نُتْهِمِ
يَدَ الدَّهْرِ حَتَّى لَا يُعَوَّجَ سِرْبُنَا (2) ... وَنُلْحِقُهُمْ آثَارَ عَادٍ وَجُرْهُمِ
وَيَنْدَمُ قَوْمٌ لَمْ يُطِيعُوا مُحَمَّدًا ... عَلَى أَمْرِهِمْ وَأَيَّ حِينٍ تَنَدُّمِ
فَأَبْلِغْ أَبَا سُفْيَانَ إِمَّا لَقِيتَهُ ... لَئِنْ أَنْتَ لَمْ تُخْلِصْ سُجُودًا وَتُسْلِمِ
فَأَبْشِرْ بِخِزْيٍ فِي الْحَيَاةِ مُعَجَّلٍ ... وَسِرْبَالِ قَارٍ خَالِدًا فِي جَهَنَّمِ

«Bana o kimse geldi ki insanlar onun kadrine erişemezler, Zeyneb'den ötürü.

Onların içinde isyanlar ve günahlar vardır.

Onun harp meydanına çıkarılmasında, onun hakkında, Muhammed zelil ve hakir olmadı, bizim aramızda ıtr-ı menşem (harbin şiddeti) varken.

Ebû Süfyan Damdam'ın andlaşmasından ve bizim harbimizden zillet ve pişmalnık içinde oldu.

Onun oğlu Amr-ı ve mevlâ yeminini esir bağlama bağında birleştirdik.

O bağ ki ses çıkaran salebetli muhkem bir demirdir.

Ben de yemin ettim ki bizden askerler ayrılmasınlar, çokluk içerisinde alâmetlenmiş ordu kumandanları.

Kureyş'i küfre doğru sürdük hattâ onları burunlarının üstünde dağlama âletiyle alâmetlendirmekle onları zelîl ve kahr olunmuş kılarız.

Biz onları Necd'in (190) *ve Nahle'nin kenarlarına indiririz.*

Eğer atlarla ve yaya olarak Tihameye aşağı inerlerse biz onları Tihameye indiririz.

Bir kavim ki, Muhammed'e itaat etmediler, durumları üzerine pişman olur.

Pişmanlık ne zaman olur.

Ebû Süfyan'a rastlarsan ona söyle ki :

Eğer sen secdeye ihlâsla gelmezsen ve müslüman olmazsan.

Hayatta acele olarak zelîl ve hakirlikle müjdelen, cehenemde ise zifttten bir gömlekle müjdelen.»

İbn-i Hişâm dedi ki : Ateşten gömlek şeklinde de rivâyet olunur.

İbn-i İshâk şöyle dedi :

Ebû Süfyân'ın yeminli azadlısı (Âmir b. el-Hadramî'yi kasdediyor) esirlerin içinde idi. Hadrami Harb b. Ümeyye ile anlaşmıştı.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ebû Süfyân'ın yeminle azad edilmiş mevlâsı (Ukbe b. Abdul-Hâris b. el-Hadramî'yi kasdediyor) Âmir b. el-Hadramî Bedir gününde katl olundu.

---

(190) Necid demekle Hicaz toprağından yüksek olan yerleri kastediyor. Nahle ise Mekke'ye yakın bir yerdir. Tihâme ise yerin engin alçak yerleridir.

Zeyneb'in çıkması hakkında Hind'in ve Kinâne'nin şiiri

Zeyneb'in yanına çıkanlar, ayrıldıkları zaman Hind bint-i Utbe onlara rastladı ve onlara şöyle dedi:

أفي السلم أعيار جفاء وغلظة   وفي الحرب أشباه النساء العوارك

«Kabalık, şiddet ve cefa bakımından sulh hâlinde eşeklerdir.
Harpte ise hayızlı kadınlar misâlidirler.»

Kinâne b. Rebi de Zeyneb'in durumu hakkında onu o iki adama teslim ettiği zaman şöyle dedi:

عجبت لهبار وأوباش قومه   يريدون إخفارى ببنت محمد
ولست أبالى ما حييت عديدهم   وما استجمعت قبضا يدى بالمهند

«Hebbâr'a ve kavminin ayak takımlarına hayret ettim.
Onlar benim, Muhammed'in kızıyle olan ahdimi bozmamı istiyorlardı.
Halbuki hayatta olduğum ve keskin kılıcı tuttuğum müddetçe onlara aldırış etmem.»

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Hebbâr'ın kanını helâl kılması

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yezid b. Ebi Habib, Bükeyr b. Abdullah b. el-Eşecc'den naklen, o da Süleyman b. Yesâr'dan naklen, o da Ebû İshâk ed-Devsî'den naklen, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seriyye gönderdi, ben de onların içindeydim. Bize dedi ki:

— Eğer Hebbar b. el-Esved'i veya onunla birlikte Zeyneb'in üzerine gelen diğer bir adamı ele geçirirseniz onları yakınız.

İbn-i Hişâm dedi ki:

— İbn-i İshâk, rivâyetinde adamın ismini zikr etti, dedi ki:

— O, Nâfi b. Abd-i Kays'dır.

Ertesi gün sabahleyin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize haber gönderdi ki: «Ben size işte o iki adamı yakalarsanız onları yakın diye emr etmiştim, sonra gördüm ki: Allah'dan başka hiçbir kimseye ateşle azab etmesi yakışmaz. Eğer onları yakalarsanız onları katlediniz.»

EBÜ'L-ÂS B. REBÎ'İN MÜSLÜMAN OLMASI

Müslümanların onunla birlikte olan bir ticâret malını istilâ etmeleri ve Zeyneb'in onu himâye altına alması

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebül-Âs Mekke'de ikamet etti. Zeyneb ise Medine'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında ikamet etti. Bu olay İslâm ikisinin arasını ayırdığı zamanda oldu. Nihâyet Fetih'den biraz önce Ebü'l-Âs tâcir olarak Şam'a gitti. Emin güvenilir bir adam idi. Kureyşliler ona bu seferinde onunla beraber mal göndermişlerdi. Ticâretini bitirdiği zaman Mekke'ye döndü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in seriyyesi ona rastladı. Ve onunla birlikte olan malları ele geçirdiler. O ise kaçıp onlardan kurtuldu. Seriyye, onun malından ele geçirdikleri şeyleri getirdikleri zaman, Ebu'l-Âs gece içinde geldi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Zeyneb'in yanına girdi, onunla korunmak istedi. O da onu himayesine aldı. O, malını istemek için gelmişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazına çıktığı zaman — Yezid b. Rûmân'ın bana haber verdiği gibi — tekbir aldı, halk da tekbir aldılar. Zeyneb kadınların gölgeliğinden şöyle bağırdı: «Ey insanlar! Ben Ebu'l-Âs b. Rebii himâyem altına almışımdır.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan selâm verdiği zaman millete döndü ve şöyle dedi:

— Ey insanlar, benim işittiğimi siz de işittiniz mi? Dediler ki:

— Evet. Dedi ki:

— Muhamed'in nefsi elinde olana kasem ederim ki, işte bunu işitmeden önce bir şeyden haberim yoktu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanların yakınlarını himâye ederdi.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayrıldı ve kızının yanına girdi. Dedi ki:

— Ey kızcağım, yerini güzel yap, yanına sakın bırakma, çünkü sen ona helâl değilsin.

Müslümanların ona malını geri vermeleri sonra onun müslüman olması

İbn-i İshâk dedi ki: Bana Abdullah b. Ebî Bekr haber verdi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebu'l-Âs'ın malını ellerine geçiren seriyyeye haber gönderdi ve onlara şöyle dedi:

— İşte bu adam, sizin de bildiğiniz gibi, bizdendir. Malını almışsınız. Eğer ihsân eder ve mallarını ona geri verirseniz biz buna seviniriz. Eğer imtina ederseniz bu, Allah'ın size bir ganimetidir, siz ona daha lâyıksınız. Onlar da:

— Yâ Resûlallah, bilâkis malını ona geri veririz, dediler.

Ve geri verdiler. Hattâ adam kovayı getirir oldu. Bir adam eski bir su kabını getirir oldu. Ve deriden küçük bir kabı getirir oldu. Hattâ onlardan biri de çuval kulpuna sokulan ağacı getiriyordu. Nihâyet onun malını ona tamamiyle geri verdiler ondan bir şey kaybolmadı. Sonra Mekke'ye taşıdı, Kureyş'ten her mal sâhibine malını verdi. Ve onunla beraber mal gönderenlerin malını da verdi. Sonra dedi ki:

— Ey Kureyş topluluğu, kimsenin benden almadığı bir malı kaldı mı? Dediler ki:

— Hayır, Allah sana hayırlı mükâfatlar versin! Biz seni vefâlı kerim bulduk. O:

— Ben de şehâdet ederim ki: Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir mâbud yoktur, Muhammed de onun kulu ve onun resûlüdür. Vallahi orda beni müslüman olmaktan meneden yalnız sizin «Ebu'l-Âs mallarımızı yedi» diye söyleyememenizdir. İşte Allah size mallarınızı verdi. Ben onlardan kurtuldum ve müslüman oldum, dedi. Sonra çıktı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi.

Hanımı Zeyneb ona geri verildi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Dâvûd b. Husayn, İkrime'den naklen, o da İbn-i Abbâs'dan naklen haber verdi ki, şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı sene sonra Zeyneb'i ilk nikâh üzere ona geri verdi ve yeni bir şey ilâve etmedi. (191)

Ebul-Âs'ın emânetine dâir bir örnek

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ebû Ubeyde haber verdi ki, Ebul-Âs b. Rebi müşriklerin *malları kendisiyle beraber iken Şam'dan geldiği zaman* ona denildi ki:

— Sen müslüman olup da şu malları alamaz mısın? Çünkü onlar müşriklerin mallarıdır. Ebul-Âs da dedi ki:

— Emânete hiyânet etmek ile başlayacak olan müslümandan ne hayır olabilir?

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Abdul'vâris b. Said et-Tennûri, Dâvûd b. Ebî Hind'den o da Âmir eş-Şâbi'den, Ebû Ubeyde'nin Ebul-Âs'dan naklen haber verdiği gibi haber verdi.

---

(191) Süheylî dedi ki: «Bu hadis Amr b. Şuayb'ın babasından onun da dedesinden naklen rivâyet ettiği şu hadise muarızdır. Çünkü o hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu ona yeni bir nikâh ile geri verdi, denilmektedir. Bu amel olunan bu hadistir. Her ne kadar Dâvûd b. Husayn'ın hadisi, ehli hadis katında isnad yönünden daha sahih ise de. Fakat bildiğim şeylere göre fukahadan hiçbir kimse o görüşte değildir. Çünkü İslâm ikisinin aralarını ayırmıştı. Allah buyurdu ki:

لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ

«Ne onlar (o kadınlar) sizin için helâl olur, ne de siz onlara helâl olursunuz.» İki hadisin arasını cem edenler derler ki: İbn-i Abbâs'ın hadisi hakkında dediler ki: «Ona, onu birinci nikâh üzere geri verdi» hadisinin mânası şudur: Gerek mehirde gerek bahşişte birinci nikâhın misli üzere kaldı yeni bir şey ilâve etmedi.

Fidye alınmaksızın serbest bırakılan kimseler

İbn-i İshâk dedi ki:

Fidye vermeksizin kendisine lutf olunan esirlerden isimleri zikr edilenlei arasında, Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan: Ebul-Âs b. Rebi b. Abduluzzâ b. Abdi Şems vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızı Zeyneb, Onun fidyesini göndermesinden sonra onu bağışladı. Beni Mahzum b. Yakazâ'dan: Muttalib b. Hantab b. Hâris b. Ubeyde b. Ömer b. Mahzûm vardı. Beni Hâris b. Hazrec'in adamı idi. Ve onların ellerinde terkolundu. Nihâyet onun yolu serbest bırakıldı ve kavmine erişti.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Beni Neccâr'ın kardeşi Hâlid b. Zeyd Ebû Eyyub el-Ensârî onu esir etti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sayfi b. Ebi Rifâe b. Âbid b. Abdillah b. Ömer b. Mahzûm, sâhiblerinin eline bırakıldı. Onun fidyesini ödeme hakkında hiçbir kimse gelmeyince fidyesini onlara göndersin diye ondan söz alındı. Ve yolu serbest bırakıldı. O ise onlara sözünde durmadı. Bunun üzerine Hassân b. Sâbit bunun hakkında şöyle dedi:

وَمَا كَانَ صَيْفِيٌّ لِيُوفِيَ ذِمَّةً ۝ قَفَا ثَعْلَبٍ أَعْيَا بِبَعْضِ الْمَوَارِدِ

«Safiyy borcu ödeyecek değildir.
Tilkinin kafası bazı yerlerde çalışmaz.»

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu beyt onun birtakım beyitleri içindedir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ebû Azze, Amr b. Abdillah b. Osman b. Üheyb b. Hüzâfe b. Cumeh, kızları çok olan muhtac bir kimse idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu ve şöyle dedi:

«Yâ Resûlallah, bilirsin ki malım yoktur, ben ihtiyaç ve iyâl sâhibi bir kimseyim. Beni bağışla.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona lûtfetti fidyesini almadı ve kendisine karşı, hiçbir kimseye yardımcı olmayacak diye ondan söz aldı. Ebû Azze de bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i medh ve onun üstünlüğünü kavmi içinde zikr ederek şöyle dedi:

مَنْ مُبْلِغٌ عَنِّي الرَّسُولَ مُحَمَّدًا ... بِأَنَّكَ حَقٌّ وَالْمَلِيكُ حَمِيدُ
وَأَنْتَ امْرُؤٌ تَدْعُو إِلَى الْحَقِّ وَالْهُدَى ... عَلَيْكَ مِنَ اللهِ الْعَظِيمِ شَهِيدُ
وَأَنْتَ امْرُؤٌ بُوِّئْتَ فِينَا مَبَاءَةً ... لَهَا دَرَجَاتٌ سَهْلَةٌ وَصُعُودُ
فَإِنَّكَ مَنْ حَارَبْتَهُ لَمُحَارَبٌ ... شَقِيٌّ وَمَنْ سَالَمْتَهُ لَسَعِيدُ
وَلَكِنْ إِذَا ذُكِّرْتُ بَدْرًا وَأَهْلَهُ ... تَأَوَّبَ مَا بِي حَسْرَةٌ وَقُعُودُ

«Benden Muhammed Resûlullaha kim bildirecek ki; Sen haksın Melîk de Hamîd'dir.
Sen hak ve hidayete dâvet eden bir kişisin.
Senin için büyük Allah'dan şâhid vardır.
Sen bizim içimizde bir mertebeye gelensin ki, menzilenin dereceleri vardır.
Sen kiminle muhârebe edersen elbette o mağlûptur, şakîdir mutsuzdur ve kiminle de barış yapmışsan o elbette saîddir mutludur.
Fakat Bedr ve onun ehli bana hatırlatıldığı zaman bendeki hasret ve ümitsizlik geri dönüyor.»

Fidyenin bahâsı

İbn-i Hişâm dedi ki:

O günde müşriklerin fidyeleri bir adam için dört bin dirhemden bin dirheme kadar idi. Ancak kendisi için bir şey bulunmayanlar müstesna olup Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara lütfetti fidyelerini almadan onları bıraktı.

UMEYR B. VEHB'İN İSLÂMI (MÜSLÜMAN OLMASI)

Safvân'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i katletmeğe teşvik etmesi

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Cafer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den naklen haber verdi ki o şöyle dedi:

Umeyr b. Vehb el-Cumehi, Safvân b. Ümeyye ile birlikte Kureyş'-den olan ehli Bedr'in başına gelenlerden sonra Hicr'de birazcık oturdu. Umeyr b. Vehb Kureyş'in şeytanlarından bir şeytan idi. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashâbına eziyet veren kimselerdendi. O, Mekke'de iken ondan meşakkat ve zahmetlerle karşılaştılaı. Onun oğlu Vehb b. Umeyr Bedr'in esirleri içindeydi.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Beni Züreyk'ten biri olan Rifâe b. Râfi onu esir etti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed b. Câfer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den naklen haber verdi ki, o şöyle dedi:

Safvân kuyuya atılanları ve onların başlarına gelenleri hatırlayınca dedi ki:

— Vallahi onlardan sonra yaşamakta hayır yoktur. Umeyr de ona dedi ki:

— Vallahi doğru söyledin. İşte vallahi şâyet üzerimde borç ve benden sonra zâyi olmasından korktuğum iyâlım olmasaydı, elbette biner, Muhamed'e gider ve onu katlederdim. Bedirdekilerden önce oğlum onların ellerinde esirdir. Safvân da bunu ganimet bildi ve şöyle dedi:

— Senin borcun bana âid. Ben onu öderim. Senin iyâlın da benim iyâlımla birlikte kaldıkları müddetce onlara lûtufta bulunurum ve nimeti onlarla ortaklaşırız. Onları güçsüzlüğe iten hiçbir şey bana câiz olmaz.

Bunun üzerine Umeyr de ona:

— Durumumuzu gizle, dedi. O da dedi ki:

— Yaparım.

Ömer'in, onu görmesi ve onun durumunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermesi

Sonra Umeyr kılıcını getirmelerini, keskinletilmesini ve zehirlendirilmesini emretti. Sonra yürüdü ve Medine'ye geldi. Bir ara Ömer b. el-Hattâb müslümanlardan bir toplulukla beraber, Bedir gününden bahs ediyorlardı. Ve Allah'ın kendilerine ikram ettiği şeyleri ve düşmanlarından onlara gösterdiğini konuşuyorlardı. O sırada Ömer, Umeyr b. Vehb'e, mescidin kapısı önünde, kılıcı kuşanmış olduğu halde, bineğini çöktürdüğünü gördü. Ve şöyle dedi:

— Bu köpek, Allah'ın düşmanı Umeyr b. Vehb'dir. Vallahi ancak şer için gelmiştir. O değilmidir ki, aramızı bozdu ve Bedir gününde Kureyş için sayımızı takdir ve tahmin etti.

Sonra Ömer, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girdi ve şöyle dedi:

— Ey Nebiyyellah, bu, Allah'ın düşmanı Umeyr b. Vehb kılıcını kuşanmış olarak gelmiştir. Buyurdu ki:

— Onu yanıma gönder.

Bunun üzerine Ömer dönüp geldi ve boynundaki kılıcının kayışını tuttu ve göğsüne bağladı. Onunla beraber bulunan Ensâr'dan olan adamlara dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma giriniz, yanında oturunuz. Ve onu, bu habisden koruyunuz. Çünkü o emin bir kişi değildir. Sonra onu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına soktu.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onunla Safvân arasında olan şeyi ona bahs etmesi ve onun müslüman olması

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ömer'in onun kılıcının kayışından tutup onun boynuna bağladığını gördüğü zaman, dedi ki:

— Ey Ömer onu serbest bırak. Ey Umeyr yaklaş.

O da yaklaştı sonra dedi ki:

— Bol nimetli iyi sabahlar! (Bu söz onların arasında câhiliyet ehlinin selâmı idi). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— Ey Umeyr, Allah bize senin selâmlaşmandan daha hayırlı bir selâmlaşmayı ikrâm etmiştir. Selâm ile: Cennet ehlinin selâmlaşmasiyle. O da dedi ki:

— Vallahi ey Muhammed ben bu selâmlaşmayı yeni işitiyorum. Dedi ki:

— Ey Umeyr seni buraya getiren nedir? Dedi ki:

— Sizin elinizde bulunan şu esir için geldim, onu bağışlayın. Dedi ki:

— O halde senin boynundaki kılıcın işi nedir? Dedi ki:

— Allah kılıçların belâsını versin. Onlar bize ne sağladı ki! Dedi ki:

— «Bana, doğru söyle, niçin geldin?» Dedi ki:

— Başka şey için gelmedim ancak bunun için geldim. Dedi ki:

— Hayır bilâkis sen ve Safvân b. Ümeyye Hicr'de oturdunuz ve Kureyş'den kuyuya atılanları zikr ettiniz. Sonra da dedin ki: Şâyet üzerimde bir borç olmasa ve benim yanımda iyâl olmasa elbette çıkar gider Muhammed'i katlederdim. Böylece Safvân senin borcunu ve iyâlını beni katletmen karşılığında senin için yüklenip üzerine aldı. Allah ise bu yapacağın iş ile senin arana girmiştir. Umeyr dedi ki:

— Şehâdet ederim ki muhakkak sen Allah'ın Resûlüsün. Ey Allah Resûlü, biz göğün haberinden bize getirmiş olduğun şeylerde ve senin üzerine inen vahyde seni yalanlamıştık. Bu işte ben ve Safvân'dan başka kimse yoktu. Vallahi bu haberi ancak Allah sana getirmiştir. Beni İslâm'a hidâyet eden, beni işte bu yere sevkeden Allah'a hamd olsun. Sonra hak şehâdetiyle şehâdet getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de dedi ki:

— «Kardeşinizi dininde fakih yapın, ilmihalini ona öğretin ve ona Kur'ân okuyun ve onun için onun esirini serbest bırakın.»

Onlar da bunu yaptılar.

İslâm'a dâvet için Mekke'ye dönmesi

Sonra dedi ki: Yâ Resûlallah, ben Allah'ın nurunu söndürmeğe cehd eden ve Allah (Azze ve Celle)'nin dini üzere olan kimselere şiddetle eziyet veren birisi idim. Ben istiyorum ki, bana izin veresin de Mekke'ye gideyim ve onları Allah'a ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve İslâma dâvet edeyim. Umulur ki, Allah onları hidâyet eder. Yoksa dinleri hususunda onlara eziyet veririm. Daha önce senin ashâbına dinleri hususunda eziyet verdiğim gibi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona izin verdi. O Mekke'ye vardı. Safvân b. Ümeyye, Umeyr b. Vehb çıktığı zaman şöyle diyordu:

Şimdi birkaç gün içinde gelecek olan vak'a ile müjdeleniniz. O size Bedir vak'asını unutturacaktır. Safvân kafilelerden onu sorardı. Nihâyet bir süvâri geldi onun İslâma girdiğini haber verdi. Bunun üzerine Safvân aslâ onunla konuşmamaya ve aslâ ona menfaat sağlamayacağına yemin etti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Umeyr Mekke'ye geldiği zaman İslâma dâvet ederek orada ikamet etti ve kendisine muhâlefet eden kimselere şiddetli eziyetler verdi ve onunla çok insanlar müslüman oldu.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Umeyr b. Vehb veya Hâris b. Hişâm, o ikisinden biri, Bedir gününde gerisin geriye döndüğü zaman İblis'i gördü ve:

«Nereye gidiyorsun, ey Sürâk?» dedi. Sonra Allah düşmanı olan o şeytan yerde gizlenip gitti.» Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında şu âyetini inzâl buyurdu:

« وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ »

«Şeytan onlar için onların işlerini süslü püslü gösterdi ve dedi ki: Bu gün insanlardan size gâlib gelecek hiç kimse yoktur ve ben sizin hâminizim..»

Allah, İblis'in onlara istidracını ve aralarında eskiden geçmiş olan bir harpte onlarla Beni Bekr b. Abd-i Menât b. Kinâne arasında geçen şeyi konuştukları bir zaman şeytanın Sürâke b. Mâlik b. Cu'şum'e kendini benzetmesini zikr etti. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

« فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ »

«İki taraf birbirini görmeğe çalıştıkları zaman» ve Allah düşmanı şeytan, Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve mü'minleri düşmanlarına karşı teyid etmiş olduğuna baktığı zaman:

« نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ ».

«Topukları üzerine gerisin geri döndü ve dedi ki ben sizden beriyim ben sizin görmediğiniz şeyleri görüyorum.» Allah düşmanı doğru söyledi, onların görmediği şeyleri gördü ve şöyle dedi:

« إِنِّي أَخَافُ اللهَ وَاللهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ »

«Ben Allah'dan korkuyorum, Allah ikabı şiddetli olandır.» Bana zikr olundu ki, onlar onu her bir konuklama yerinde Sürâke'nin sûretinde görüyorlar onu yadırgamıyorlardı. Nihâyet Bedir günü olduğu ve iki topluluk karşı karşıya geldikleri zaman topukları üzerine gerisin geri döndü ve onları savaşa sokup öyle yardımsız bıraktı.

İbn-i Hişâm'ın bâzı garib kelimeleri tefsiri

Nekese : Döndü demektir. Evs b. Hacer — ki bu Beni Üseyd b. Amr b. Temim'den birisidir şöyle dedi :

نَكَصْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ يَوْمَ جِئْتُمُ — تُزَجُّونَ أَنْفَالَ الْخَمِيسِ الْعَرَمْرَمِ

«Geldiğiniz günde topuklarınızın üzerine gerisin geri döndünüz, şöyle ki: Çokca olan ordunun ganimet develerini acımalı bir şekilde sevk ediyordunuz.»

Bu beyt onun bir kasidesinin içindedir.

Hassânın, kavmiyle iftihâr ederek ve İblis'in Kureyş'i aldatmasına dâir söylediği şiiri

İbn-i İshâk şöyle dedi :
Hassan b. Sâbit dedi ki :

قَوْمِي الَّذِينَ هُمْ آوَوْا نَبِيَّهُمُ — وَصَدَّقُوهُ وَأَهْلُ الْأَرْضِ كُفَّارُ
إِلَّا خَصَائِصَ أَقْوَامٍ هُمْ سَلَفٌ — لِلصَّالِحِينَ مَعَ الْأَنْصَارِ أَنْصَارُ
مُسْتَبْشِرِينَ بِقَسْمِ اللهِ قَوْلُهُمْ — لَمَّا أَتَاهُمْ كَرِيمُ الْأَصْلِ مُخْتَارُ
أَهْلًا وَسَهْلًا فَفِي أَمْنٍ وَفِي سَعَةٍ — نِعْمَ النَّبِيُّ وَنِعْمَ الْقِسْمُ وَالْجَارُ
فَأَنْزَلُوهُ بِدَارٍ لَا يُخَافُ بِهَا — مَنْ كَانَ جَارَهُمُ دَارًا هِيَ الدَّارُ
وَقَاسَمُوهُ بِهَا الْأَمْوَالَ إِذْ قَدِمُوا — مُهَاجِرِينَ وَقَسْمُ الْجَاحِدِ النَّارُ

سِرْنَا وَسَارُوا إِلَى بَدْرٍ لِحَيْنِهِمْ ... لَوْ يَعْلَمُونَ يَقِينَ الْعِلْمِ مَا سَارُوا

دَلَّاهُمُ بِغُرُورٍ ثُمَّ أَسْلَمَهُمْ ... إِنَّ الْخَبِيثَ لِمَنْ وَالَاهُ غَرَّارُ

وَقَالَ إِنِّي لَكُمْ جَارٌ فَأَوْرَدَهُمْ ... شَرَّ الْمَوَارِدِ فِيهِ الْخِزْيُ وَالْعَارُ

ثُمَّ الْتَقَيْنَا فَوَلَّوْا عَنْ سَرَاتِهِمْ ... مِنْ مُنْجِدِينَ وَمِنْهُمْ فِرْقَةٌ غَارُوا

«Benim kavmim o kimselerdir ki, onlar peygamberlerini konuk ettiler ve yer halkı küffâr iken onlar onu tastik etitler.

Onlar ancak kavimlerin haslarıdırlar ki onlar sâlihlerin öncüleridirler.
Ensarla beraber yardımcılardır.
Aslı Kerim, seçilmiş olan zat onlara geldiği zaman, Allah'ın taksimiyle müjdelenmiş olarak.

Hoş geldiniz safa geldiniz merhaba, emniyet ve bolluk içinde olasınız, ne güzel nebidir, ne güzel taksim edendir ve ne güzel komşudur.

«Onu bir eve indirdiler ki orada korkulmaz.
Onlara komşu olan eve ev denilir.
Orada ona muhacir olarak geldikleri zaman malları taksim ediniz.
İnkârcının nasibi ise ateştir.
Biz ve onlar Bedir'e onların helâkı için yürüdük, şâyet kesin bir bilgi ile bilselerdi yürümezlerdi.

Hile ile onların başına aldatarak iş açtı, sonra onları yardımsız terketti.
Çünkü o habis, dostu olduğu kimseleri çok aldatıcıdır.

Dedi ki: Ben sizin için komşuyum, sizi himâye ediciyim ve onları kendisinde zillet ve hakirlik ve ar olan geliş yerlerinin şerlisine getirdi.
Sonra karşılaştık ve onlar liderlerinden yüz çevirdiler.
Onlardan yükseklere gidenler olduğu gibi derin yerlere aşağılara dağılanlar da oldu.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Onlara aslı kerim, seçilmiş geldiği zaman»

sözünü, Ebû Zeyd el-Ensârî bana okudu.

KUREYŞ'İN TAAM YAPIP YEDİRİCİLERİ

İbn-i İshâk dedi ki:

Kureyş'ten, Beni Hâşim b. Abd-i Menâf'dan taam yapıp yediriciler (*) Abbâs b. Abdulmuttalib b. Hâşim idi.

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan: Utbe b. Rebie b. Abd-i Şems idi.

Beni Nevfel'den

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan: Hâris b. Âmir b. Nevfel ve Tuayme b. Adiyy b. Nevfel bunu nöbetleşe yaparlardı.

Beni Esed'den

Beni Esed b. Abduluzzâ'dan: Ebul-Bahteri b. Hişâm b. Hâris b. Esed, Hakim b. Hizâm b. Huveylid b. Esed idi. Bunlar bunda birbirini tâkib edip bunu nöbetleşe yaparlardı.

Beni Abdiddar'dan

Beni Abdiddâr b. Kusayy'dan: Nadr b. Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abd-i Menâf b. Abdiddâr'dır.

Nadr'ın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Nadr b. Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abd-i Menâf b. Abduddâr'dır.

Beni Mahzûm'dan olanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Mahzûm b. Yakaza'dan: Ebû Cehl b. Hişâm b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm vardı.

Beni Cumeh'den: Umeyye b Halef b. Vehb b. Hüzâfe b. Cumeh vardı.

(*) Mut'imûn = taam yapıp yediriciler, demektir. Câhiliyede hac mevsiminde hacıları yediriyorlardı. Onlar için taam hazırlıyorlar, deve kesip yediriyorlardı.

Benî Sehm'den olanlar

Benî Sehm b. Amr'dan: Nübeyh b. Münebbih vardı, ki bunlar Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm'in iki oğludurlar. Bunlar bunu nöbetleşe yaparlardı.

Benî Âmir'den olanlar

Benî Âmir b. Luayy'dan: Süheyl b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir vardı.

BEDİR GÜNÜNDE MÜSLÜMANLARIN ATLARININ İSİMLERİ

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Ehl-i ilimden birisi haber verdi ki:

Bedir gününde Müslümanlarla birlikte bulunan atlar şunlardı: Mersed b. Ebi Mersed el-Ğanevi'nin atı. Buna Sebel denilirdi. Yine Mikdâd b. Amr el-Behrânî'nin atı vardı. Ona ise Be'zece denilirdi. Bir kavle göre ise Sebhe denilir. Bir de Zübeyr b. el-Avvam'ın atı vardı ki ona Ya'sûb denilirdi.

Müşriklerin atları

İbn-i Hişâm dedi ki: Müşriklerle birlikte yüz at vardı.

ENFÂL SÛRESİNİN NÂZİL OLMASI

Enfâl'ın (ganimet mallarının) taksimi hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

Bedr'in savaşı son bulduğu zaman, Allah (Azze ve Celle) onun hakkında Kur'an'dan Enfâl sûresini baştan başa indirdi. Yani ganimette ihtilâf ettikleri zaman ihtilâfları hakkında o sûreden nâzil olan âyetlerden biri şudur:

« يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ »

«(Habibim) sana harb ganimetleri(nin hükmünü) sorarlar. De ki: (Bu) ganimetler Allah'ın ve Resûlünündür. O halde (tam) mü'minlerseniz Allah'dan korkun, (ihtilâfa düşmeyip) aranızı düzeltin, Allah'a ve peygamberine itaat edin.»

Bana gelen habere göre, ganimetler Ubâde b. Sâmit'ten sorulduğu zaman şöyle dedi: «Ey Ehl-i Bedr topluluğu bu sûre Bedir gününde ganimet hakkında ihtilâfa düştüğümüz zaman bizim hakkımızda nâzil oldu. Ganimetler hakkında ahlâkımız kötüleştiği zaman Allah ganimetleri elimizden çıkarttı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdi. O da aramızda eşit bir şekilde taksim etti. Bununla Allah'tan sakınma, Ona ve Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itaat ve aramızın düzeltilmesi sağlandı.»

Sahâbiler'in, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte, Kureyş ile karşılaşmak için çıkması hakkında nâzil olan âyetler

Sonra Allah sahâbelerin Kureyş'in onlara doğru yürümekte olduğunu öğrendikleri zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yürüme emrini zikr etti. Onlar ise ancak ganimette tamaa binâen Şam kervanını elde etmek üzere çıktılar. Allah şöyle buyurdu:

«كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ .
يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ»

«(Bedir ganimetlerinin taksiminden bazıları nasıl hoşlanmadılarsa) Rabbin seni hak uğrunda evinden (harbe) çıkardığı zaman da (hal böyle idi). Çünkü mü'minlerden bir zümre muhakkak ki isteksizdiler.

Hak apaçık meydana çıktıktan sonra bile onlar bu hususta sanki gözleri göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi, seninle mücâdele ediyorlardı.» Yani kavimle karşılaşmaktan hoşlanmadıkları için ve kendilerine Kureyş'e yürüme hatırlatıldığı zaman onlar yürümeyi yadırgadıkları için bu duruma düştüler.

«وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ»

«Hani Allah size iki tâifeden birinin muhakkak sizin olduğunu vaad ediyordu, siz ise kuvvetsiz ve silâhı bulunmayanın kendinizin olmasını arzu ediyordunuz.» Yani harbi değil ganimeti arzu ediyordunuz:

«وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»

«Allah da emirleriyle hakkı açığa vurmayı, kâfirlerin kökünü kesmeyi irâde buyuruyordu.» Yani Kureyş'in şeci ve bahadır kişilerine ve kumandanlarına Bedir gününde vâki kıldığı musibet ile bunu yaptı demektir.

«إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ»

«Hani siz Rabbinizden imdad istiyordunuz da.» Yani düşmanlarının çokluğuna ve kendi sayılarının azlığına baktıkları zaman dua ederek imdat istiyorlardı.

«فَاسْتَجَابَ لَكُمْ»

«Sizin için kabul buyurdu.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâsiyle ve sizin duânızla:

أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ .

«O da muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin(lercesi) ile imdad ediciyim, diyerek (duânızı kabul buyurmuştu.)»

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ

«O, size o vakit sükûnet vermek için hafif bir uyku üzerinize

kıldı.» Yani sizin üzerinize, siz uyuduğunuz zaman emniyet indirdi siz korkmuyordunuz.

« وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً »

«Size gökten su indiriyordu.» Bedir gecesi onlara isâbet eden yağmurdan ötürü böyle buyurdu. Böylece müşrikleri suya önce kavuşmalarından hapsetti ve müslümanların yolunu o suya serbest bıraktı.

« لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ »

«Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytanın murdarlığını gidermek, kalblerinize râbıta vermek, ayakları(nızı) pekiştirmek için de gökten üstünüze bir su indiriyordu.» Yani sizden şeytanın şübhesini gidermek için, çünkü o onları düşmanlarından korkutuyor ve yeri onlar için şiddetli gösteriyordu. Nihâyet onlar düşmanlarının kendisine önceden varmak istedikleri yerlere vardılar.

Müslümanların desteklenmesiyle ve yardım göreceklerlyle müjdelenmeleri ve teşvik edilmeleri hakkında inen âyetler

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا »

«Hani Rabbin meleklere: Şüphesiz ki ben sizinle beraberim. Haydi îman eden (o mücâhid)lere sebât ilham edin, diye vahy ediyordu.» Yani iman eden kimselere yardım ediniz, demektir.

« سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ . ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ »

«Ben, kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mü'minler) hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların her bir parmağına» (diyordu).

Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'a ve Resûlüne karşı geldiler. «Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse Allah'ın cezâsı cidden çetindir.» Sonra şöyle buyurdu:

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ .

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ

بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ

«Ey iman edenler, toplu bir halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkalarınızı çevirip dönmeyin (kaçmayın).

Tekrar muharebe için bir tarafa çekilenin, yahut diğer bir fırkaya ulaşıp mevki tutanın hâli müstesna olmak üzere kim öyle bir günde onlara arka çevirirse o, muhakkak ki Allah'ın gazâbına uğramıştır. Onun yurdu cehennemdir. O, ne kötü bir sonucdur!» Bu âyetler onları düşmanları üzerine teşvik içindir ki onlarla karşılaştıkları zaman onlardan çekinmesinler. Çünkü Allah onlara va'd etmişti.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müşriklere çakılları atması hakkında nâzil olan âyetler

Sonra Allah Teâlâ Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara elinden çakılları atması hakkında, şöyle buyurdu:

« وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى »

«Attığın zaman da (Habibim) sen atmadın, ancak Allah attı.» Yani bu senin atmanla olmadı. Şâyet Allah'ın orada sana kıldığı yardım olmasaydı ve senin düşmanlarının kalblerine onları hezimete uğratacağı korkusunu vermeseydi, bu zafer senin çakıl atmanla olmazdı.

« وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا »

«(Ve bunu) **mü'minleri kendinden güzel bir** (nimet) **imtihân**(ı) **ile denemek için** (yaptı).» Yani onları düşmanlarına karşı gâlib kılmakta ve kendi adedlerinin azlığında onlara olan nimetini bildirmek için ki bununla Allah'ın hakkını bilsinler ve bununla onun nimetine şükr etsinler.

İstiftâh hakkında nâzil olan âyet

Sonra şöyle dedi:

« إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ »

«**Eğer siz** (ey kâfirler) **feth**(-u zafer) istiyor idiyseniz **işte o feth size gelmiştir.**» Yani Ebû Cehl'in şu sözünden dolayı: «Ey Allah'ım Muhammed bizim akrabalık bağımızı kesti ve bize bilinmeyen bir şeyi getirdi. Allahım, onu sabahleyin helâk et.»

İstiftah: Duâda insafa dâvet etmektir.

Allah (Celle Senâuhû) şöyle buyurur:

« وَإِنْ تَنْتَهُوا »

«**Eğer** (bundan) **vaz geçerseniz.**»

« فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ »

«**Bu, sizin için daha hayırlıdır. Eğer** (tekrar muhârebeye) **dönerseniz biz de döneriz.**» Yani Bedir gününde başınıza getirdiğimiz vak'anın aynını getiririz.

« وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ »

«**Cemâatiniz çok da olsa sizden hiçbir şeyi aslâ def edemez. Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir.**» Yani sizin sayınız ve çokluğunuz sizden hiç bir şeyi aslâ def edemez. Ben ise mü'minlerle beraberim, onlara muhâlefet edenlere karşı onlara yardım ederim, demektir.

Müslümanları, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itaat etmeğe teşvik için inen âyet

Sonra Allah Teâlâ şöyle dedi :

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ »

«Ey iman edenler, Allah'a ve Resûlüne itâat edin. Kendiniz (Kur'an'ı) dinleyip dururken ondan yüz çevirmeyin.» Yani onun sözünü dinlediğiniz halde onun emrine muhâlefet etmeyiniz. Halbuki siz iddia ediyorsunuz ki siz ondansınız.

« وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ »

«Ve kendileri dinlemdeikleri halde dinledik, diyenler gibi olmayın.» Yani o münâfıklar gibi ki onlar ona taat ettiklerini gösterirler. Halbuki ona isyan ettiklerini gizlerler.

« إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ »

«Çünkü yerde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü (hakkı) akıllarına sokmaz (ve hakkı duyup söylemez olan) sağırlar ve dilsizlerdir.» Yani o münâfıklar ki sizi onların misli olmanızdan nehy ettim, hayırdan dilsizdirler, haktan sağırdırlar, akletmezler, bu hususta onların üzerine olan felâketi ve başlarına gelecek şeyi bilmezler.

« وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ »

«Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara duyurur (hayrı kulaklarına sokar)dı.» Yani onlar için lisanlariyle dedikleri sözlerini kalblerine nüfuz ettirirdi. Fakat kalbleri buna muhâlefet ettiler, sizinle beraber çıksalar da :

« لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ »

«Kulaklarına soksaydı bile yine onlar muhakkak ki (hakdan) yüz çevirici olarak arkalarına dönerlerdi.» Sizin için çıktıkları şeylerden bir şeyi yerine getirmezlerdi.

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ »

«Ey iman edenler, size hayat verecek şeylere sizi dâvet ettiği zaman Allah'a ve Resûlüne icâbet edin.» Yani bir harpten dolayı ki Allah sizi zilletten sonra onunla aziz kıldı ve zayıflıktan sonra sizi onunla kuvvetlendirdi. Düşmanlarınızın sizi ezmesinden sonra onunla sizi onlardan korudu :

« وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ . يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ »

«O zamanı da hatırlayın ki, siz yer yüzünde azlıktınız, âciz tanılanlardınız. Halkın sizi tutup kapmasından korkuyordunuz (işte bu halde iken Allah) sizi, ev bark sâhibi yaptı, yardımiyle kuvvetlendirdi, size en temiz ve güzel şeylerden rızık verdi. Ta ki şükredesiniz.

Ey îman edenler, Allah'a ve o peygambere hâinlik etmeyin. Siz, bilip dururken, kendi emânetlerinize hâinlik eder misiniz?» Yani iki yüzlü olmayın. Çünkü bu emanetlerinize hiyanettir. Ve kendinizi helâk etmektir.

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ . وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ »

«Ey îman edenler, eğer Allah'dan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırd edecek (bir mârifet ve nur) verir, suçlarınızı örter, sizi yarğılar. Allah büyük lutf-ü inâyet sâhibidir.» Yani hak ile bâtılın arasını ayırmak için, ki Allah hakkınızı göstersin ve size muhâlefet eden kimsenin bâtılını söndürsün.

Allah'ın, Resûlü üzerine olan nimetinin zikri hakkında inen âyet

Allah, Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, kavmin ona hilesi esnâsında olan nimetini şöyle hatırlattı :

«لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ»

«Seni tutup bağlamaları, ya seni öldürmeleri, yahut seni (yurdundan zorla) çıkarmaları için sana tuzak kuruyor(lar)dı. Onlar bu tuzağı kurarlarken Allah da onun karşılığını yapıyordu. Allah tuzak kuranlara mukabele edenlerin hayırlısıdır.» Yani ben onlara *sağlam tuzağımla tuzak kurdum ve seni onlardan kurtardım.*

Kureyş'in aldanması ve istiftahları hakkında inen âyetler

Sonra Kureyş'in aldanmasını ve aleyhlerine istiftahlarını (duâlarını) zikr etti. Zira onlar*:*

« اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ »

«Ey Allah, eğer bu, senin katından (gelmiş) hak (kitab)ın kendisi ise, (Yani Muhammed'in getirdiği şey)

« فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ »

Durma bizim üstümüze gökten taş yağdır, Lût kavmi üzerine yağdırdığın gibi.

« أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ »

Yâhut bize (daha) **acıklı bir azab getir» demişlerdi.** Yani bizden önceki bazı ümmetlere azab ettiğin şeyi getir. Ve onlar şöyle diyorlardı : Şüphesiz Allah bize azab etmez, biz ona istiğfar ediyoruz,

nebileri kendileriyle birlikte olan bir ümmete, Nebi'yi onlardan çıkartmadıkca azab etmez. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların cehâletlerini ve onların aldanmışlıklarını ve kötü amellerini ve üzerlerine ölüm haberini verdiği zaman nefisleri üzerine duâ ettiklerini zikrederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ine şöyle dedi:

« وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ »

«Halbuki sen içlerinde iken (Habibim), **Allah onları azablandırıcı değildi. Onlar istiğfar ederlerken de Allah yine onları azablandırıcı değildir.»** Yani Muhammed bizim aramızda iken ve biz istiğfar ettiğimiz için... Sonra şöyle buyurdu:

« وَمَا لَهُمْ أَلاَّ يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ »

«Allah onlara ne diye azab etmeyecek?» Sen onların arasında olsan bile ve istiğfar eder olsan bile.

« وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ »

«Onlar Mescid-i Harâm'dan, kendileri ona (onun hizmetine) **ehil olmadıkları halde de, men edip duranlardır.»** Yani Allah'a iman edip ona ibâdet edenleri men ederler. Yani seni ve sana tâbi olan kimseleri...

« وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ »

«O (hizmete) **takvâya erenlerden başkaları onun ehilleri değildir.** O kimseler ki Ona saygı gösterirler ve onun yanında namaz kılarlar.

« وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ . وَمَا كَانَ صَلاَتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ »

«Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler. Onların Beyt(-i şerif) **huzurundaki duâları»** ki o duâ ile onlardan musibet def olunur sanırlar.

« إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً »

«Islık çalmaktan, el çırpmaktan başka bir şey değildir.»

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsiri

İbn-i Hişâm dedi ki:

Mükâ safirdir, Tasdiye tasfiktir. Safir ıslıktır. Tasdiye ise el çırpmaktır. Antere b. Amr b. Şeddâd el-Absi şöyle dedi:

وَلَرُبَّ قِرْنٍ قَدْ تَرَكْتُ مُجَدَّلاً تَمْكُو فَرِيصَتُهُ كَشِدْقِ الأَعْلَمِ

«Çok korkak kimse vardır ki yere yapışık olarak bıraktım, onun koltukları devenin avurtları gibi ıslık çalar.»

Kan çıkışının sesini kasd eder. Sanki o bir ıslık sesidir. Bu beyt onun bir kasidesindedir. Tırımmâh b. Hakim et-Tâi dedi ki:

لَمَّا كَنَّا رِيعَتْ صَدَاةٌ وَرَكَدَةٌ بِمُصْدَانَ أَعْلَى ابْنَيْ شَمَامِ الْبَوَائِنِ

«O (dişi dağ keçisi) korktuğu zaman, birbirinden ayrı duran İbnâ Şemâm denilen iki dağın zirvesinde saklayan yerde ıslık çalar ve susar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Şiirde dağ keçisini kasd eder. Şair der ki: O (dişi dağ keçisi) korktuğu zaman elini yassı kaypak taşa çalar sonra dinlemek üzere susar. Onun yassı taşa elini çırpması el çırpmak sesi gibidir. Musdân, sallanma yeri demektir. İbnâ Şemâm ise: İki dağdır.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bu (yani onların duâları) Allah Azze ve Celle)'yi ne râzı kılar ne de ona sevdirir. Ne de onların üzerine farz kıldığı şeydir ve ne de Allah onu onlara emr etmiştir.

« فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ »

«(Ey kâfirler) devam edegeldiğiniz o küfrünüzden dolayı tadın artık azabı!» Bedir gününde başlarına getirdiği musibeti kast ediyor.

Vahyin başlangıçları ile Bedir savaşı arasında geçen müddet

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zübery, babası Abbad'dan, o da Âişe'den şöyle dediğini naklen bana haber verdi:

« يَاأَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ »

«Ey (esvâbına) bürünen (Habibim)» buyruğunun nâzil olması ile Allah Teâlâ'nın o sûredeki:

« وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلاً . إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالاً وَجَحِيماً .
وَطَعَاماً ذَا غُصَّةٍ وَعَذَاباً أَلِيماً »

«Yalan sayacak olan o varlık sâhiblerini bana bırak ve onlara biraz mühlet ver. Çünkü bizim yanımızda (ağır) bukağılar var, yakıcı bir ateş var, boğazda tıkanıb kalan bir yiyecek var. (Bunlardan başka da) elem verici bir azab var.» âyeti arasında çok geçmedi ki, Allah Kureyş'in başlarına, Bedir günündeki vak'ayı getirdi.

İbn-i Hişâm'ın bazı garib kelimeleri tefsir etmesi

El-enkâl: Kuyud yani bukağılar demektir. Onun müfredi: Nikl'-dir. Rûbe b. el-Accâc şöyle dedi:

• يَكْفِيكَ نِكْلِي بَغْيَ كُلِّ نِكْلِ •

«Benim bukağım, bütün bukağılar bozulsa da sana kâfi gelir.»

Bu beyt onun bir urcûzesindedir.

Ebû Süfyân'a yardım edenler hakkında nâzil olan âyetler

Allah (Azze ve Celle) şöyle buyurdu:

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ»

«Küfredenler mallarını, (halkı) Allah yolundan alıkoymaları için harcarlar. Harcasınlar onları! Nihayet bu, onlara bir yürek acısı olacaktır. Sonra da mağlûb olacaklardır. Küfr(ünde inad) edenler (ise) en son cehenneme sürüleceklerdir.» O kişiler topluluğu ki, Ebû Süfyân'a yardım için gittiler. Ticâret mallarını kurtarmak istediler. O ticâret mallarını Resûlullah (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem)'e karşı savaşmak için onlardan istediler. Onlar da bunu yaptılar.

Sonra şöyle buyurdu:

«قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا»

«(Habibim), o küfredenlere söyle ki eğer (sana düşmanlıktan) vaz geçerlerse geçmiş (günahları) yarlığanacaktır, eğer (muharebeye) dönerlerse.» Seninle harb etmeğe devam etseler.

«فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ»

«(Kendilerinden) evvelki (ümmet)ler(e tatbik edilen ilâhi) kanun(un hükmü) muhakkak sûrette devam etmiş olacaktır.» Yani Bedir gününde başlarına gelenlerin aynisi yine gelecektir.

Kâfirlerle savaş emrinin gelmesi

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

«وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ»

«(Yer yüzünde) bir fitne kalmayıncaya ve din tamâmiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muharebe edin.» Yani hiç bir mü'min zorla dininden döndürülmeyinceye tevhid sırf hâlis olarak Allah için olup ona ortak koştukları eşler sökülüp atılıncaya kadar.

« فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ . وَإِنْ تَوَلَّوْا »

«Eğer vaz geçerlerse (onları bırakın). Şüphesiz ki Allah, ne yapacaklarını hakkiyle görücüdür. Eğer yüz çevirirlerse.» Yani sana karşı üzerinde bulundukları küfre doğru yüz çevirirlerse demektir.

« فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ »

«(Korkmayın.) Bilin ki Allah sizin mevlânızdır. O'dur ki, Bedir gününde onların adedlerinin çokluğunda ve sizin adedinizin azlığında sizi aziz kıldı ve onlara karşı size yardım etti.»

« نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ »

«O ne güzel mevlâdır ve ne güzel yardımcıdır!»

Ganimetin taksimi hakkında nâzil olan âyetler

Sonra Allah sahâbilere ganimetin taksimini ve hükmünü bildirdi ve şöyle dedi :

« وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى
وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ
الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ »

«Eğer Allah'a (iman etmiş), hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun bir birine kavuştuğu (Bedir)gün(ü) kulumuz (Muhammed)e indirdiğimiz (âyetler)e inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka beşte biri Allah'ın Resûlünün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcunundur. Allah her şeye hakkiyle kaadirdir.» Yani sizden ve onlardan iki topluluğun karşılaştığı ve kudretimle hak ile bâtılın arasını ayırdığım günde, demektir.

«إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا»

«O vakit siz vâdinin yakın bir kenarında idiniz.»

«وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى»

«Onlar (düşmanlar, aynı yerin) **en uzak bir kıyısında idiler.»** Mekke tarafında vâdiden en uzak bir kıyısında demektir.

«وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ»

«(Mekkelilerin) **kervân**(ı) **ise** (sizin) **daha aşağı**(nız)**da** (ki sâhil tarafında) **idiler.»** Yani Ebû Süfyân'ın kâfilesi ki, siz onu yakalamak için çıktınız ve onlar ise o kâfileyi korumak için çıktılar. Birbirinizden haberiniz olmadan karşılaştınız.

«وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ»

«Eğer böyle muayyen bir yerde buluşmak husûsunda sözleşmiş olsaydınız tam zamanında gitmezdiniz.» Yani şâyet bu sizden ve onlardan söz verilmiş muayyen bir vakitte olsaydı sonra onların sayılarının çokluğu ve sizin adedinizin de azlığı haberi size varsaydı siz onlarla karşılaşmazdınız.

«وَلَكِنْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا»

«Fakat işlenmesi gerekli olan emri yerine getirmek için (Allah böyle yaptı)**.»** Yani İslâmı ve onun ehlini aziz kılmak, küfrü ve onun ehlini zelil kılmak için başınıza bir belâ gelmeden kudretiyle yerine getirdi ve istediği şeyi lütfiyle yaptı. Sonra Allah şöyle buyurdu:

« لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ »

«Tâki helâk olan kişi apaçık bir delil(i gözüyle gördük)**den sonra helâk olsun, diri kalan kişi de yine apaçık delili** (göziyle) **görerek hayatta kalsın. Şüphesiz ki Allah hakkiyle işitici, kemaliyle bilicidir.»** Yani küfre girenler delil gördükten sonra girsinler. İmana girenler ise delil ile girsinler.

Allah'ın, Resûlüne lûtfu hakkında nâzil olan âyetler

Sonra Resûlüne olan lûtfunu ve onun için karşı tarafa kurduğu tuzağı zikr etti, şöyle dedi :

« إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ
وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ »

«*Hani Allah onları uykunda sana az gösteriyordu. Eğer onları* sana çok gösterseydi elbette çekinecekdiniz ve iş hakkında elbette çekişirdiniz. Fakat Allah (bundan sizi) **kurtardı. Çünkü O, hiç şüphesiz göğüslerin içini ve özünü hakkiyle bilendir.»**

Allah'ın, Resûlüne gösterdiği bu şeyler sahâbelere olan nimetlerinden bir nimet oldu. Onları, düşmanlarına karşı şecâatlandırdı. Ve yine o nimetiyle zaifliklerinden korktukları şeyi, onlardan men etti. Çünkü Allah durumlarını biliyordu.

« وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا »

«Hani karşılaştığınız zaman (Allah) **onları gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde az gösteriyordu. Çünkü Allah işlenmesi gereken emri yerine getirecekti.»** Yani intikam almak istediği kimselere ceza için ve dostlarından olup onlara nimeti ikmâl etmeyi istediği kimselere de nimet vermek için harb üzerine birleştirdi.

Müslümanlara öğüt, nasihat ve onlara harb yollarını öğretme hakkında nâzil olan âyetler

Sonra Allah mü'minlere öğüt verdi ve onlara harpte gereken gidişatı bildirdi ve şöyle dedi:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً»

«Ey iman edenler, (harbden) bir (düşman) topluluğuna çattığınız vakit» Allah (Azze ve Celle)'nin yolunda onlarla savaştığınız halde:

«فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا»

«Sebat edin ve Allah'ı çok anın.» O'na verdiğiniz beyatınızla ona vefanızı gösteriniz.

«لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ . وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا»

«Taki umduğunuza kavuşasınız. Allah'a ve Onun Resûlüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile za'fa düşersiniz.» Yani ihtilâf etmeyiniz ki işiniz dağılmasın.

«وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ»

«Rüzgârınız (kesilib) gider.» Yani kuvvetiniz gider.

«وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ»

«Bir de sabr(-ü sebat) edin (katlanın). **Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.»** Yani siz bunu yaptığınız zaman ben sizinle beraberim.

«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ»

«Yurdlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkanlar, (halkı) Allah'ın yolundan (hak dininden) men edenler gibi olmayın.» Yani Ebû Cehl ve onun taraftarları gibi olmayınız ki onlar şöyle dediler:

Bedr'e gelip orada develer kesmedikce, şarablar içmedikce ve şarkıcı kadınları söyletip oynatmadıkca ve Araplar işitmedikce dönmeyiniz. Yani işiniz ne riyâ yani gösteriş için olsun, ne de sûma için olsun. Ve insanların elindekini almak için de olmasın. Niyyeti ve hasbiliği, dininizin muzafferiyetinde ve peygamberinize muavenette Allah için hâlis ediniz başka şey için değil ancak bunun için amel ediniz ve onun gayrını istemeyiniz.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ »

«O zaman şeytan onların yaptıklarını süslemiş ve şöyle demişti: Bugün insanlardan size galebe edecek (hiçbir kuvvet) **yoktur. Ben de sizin muhakkak yardımcınızım.»**

İbn-i Hişâm dedi ki: Bu âyetin tefsiri yukarda geçti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Allah Teâlâ, ehli küfrü ve ölümlerinde karşılaştıklarını zikretti ve onları sıfatlariyle vasf etti ve Nebisi Sallallahü Aleyhi ve Selleme onlardan haber verdi. Ta şu âyete kadar geldi.

« فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ »

«Onun için eğer bunları harpte muhakkak yakalarsan onlar(a yapacağın ceza) ile arkalarında (ahdi bozacak) **kimseleri de ürküt. Umulur ki** (anlar da) **iyice ibret alırlar.»** Yani böylece onlara ardlarından ibret dersi ver. Umulur ki akıllarını başlarına toplarlar.

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُ

«Siz de onlara (düşmanlara) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve (cihâd için) bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki bununla (bu hazırlama ile) Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız (olanlar)ı korkutasınız.»

Allah Teâlâ'nın şu kavline kadar :

« وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ »

«Allah yolunda ne harcarsanız (ecr) size eksiksiz ödenir ve siz aslâ haksızlığa uğratılmazsınız.» Yani sizin için Allah katında âhiretteki sevap ve dünyada verdiği peşin sevap zâyi olmaz. Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu :

« وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا »

«Eğer (düşmanlar) barışa meylederlerse sen de ona yanaş.» Yani eğer seni İslâm üzere barışa çağırırlarsa onlarla İslâm üzerine sulh yap.

« وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ »

«Ve Allah'a güvenib dayan.» Çünkü Allah sana kâfidir.

« إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ »

«Çünkü her şeyi hakkiyle işiten, kemaliyle bilen bizzat O.dur.»

İbn-i Hişâm'ın bazı gârib kelimeleri tefsir etmesi

İbn-i Hişâm dedi ki :

«Cenehû lisselmi» : Sana barış için meyletseler, demektir. Cünûh, meyil demektir. Lebid b. Rebîe şöyle dedi :

جُنُوحَ الْهَالِكِيِّ عَلَى يَدَيْهِ مُكِبًّا يَجْتَلِي نُقَبَ النِّصَالِ

«Demircinin elleri üzerine eğilmesi kılıçların pasını temizlerken...»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

Nukab: Kılıcın pası demektir. Yecteli: Kılıcı cilâlar, parlatır, demektir. Silm sulh demektir. Allah (Azze ve Celle)'nin kitâbında:

« فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ »

«**Onun için** (düşmana karşı) gevşek davranmayın. Siz daha gâlib (ve kahir durumda) **iken** (düşmanlara zillet göstererek) **sulha dâvet etmeyin.**» «İlâ'ssilmi» şeklinde de okunur. Burda esas manâ olan budur. Züheyr b. Ebi Sülemi şöyle dedi:

وَقَدْ قُلْتُمَا إِنْ نُدْرِكِ السِّلْمَ وَاسِعًا ... بِمَالٍ وَمَعْرُوفٍ مِنَ الْقَوْلِ نَسْلَمِ

«Demiştiniz ki eğer sulha bolca mal ile ve tatlı sözle kavuşursak sulh yaparız.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bana Hasan b. Ebil-Hasan el-Basrî'den naklen haber geldi ki o şöyle diyordu:

« وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ »

«**Eğer sulh için meylederlerse**» âyeti İslâm için meylederlerse demektir. Allah **Teâlâ'nın Kitâbında:**

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً »

«**Ey îman eden kimseler, hepiniz silme dâhil olunuz.**» diye geçer.

« إِلَى السَّلْمِ »

Şeklinde de okunur ki bu İslâm'dır. Ümeyye b. Ebis-Salt şöyle dedi:

«Allah'ın elçileri onları azabla korkuttukları zaman İslâm'a dönmediler ve onun için yardımcı da olmadılar.»

Bu beyt onun bir kasidesindedir. Arablar uzunca yapılan kovaya da: Selm derler. Tarfa b. Abd, ki bu Beni Kays b. Salebe'den birisidir, kendisinin olan bir dişi deveyi vasfederek şöyle dedi:

فَمَا آبُوا لِسَلْمٍ حِينَ تُنْذِرُهُمْ رُسْلُ الإِلَهِ وَمَا كَانُوا لَهُ عَضُدَا

لَهَا مِرْفَقَانِ أَفْتَلَانِ كَأَنَّمَا تُمُرُّ بِسَلْمَىْ دَالِجٍ مُتَشَدِّدِ

«Onun için araları açık ve birbirinden ırak iki ön ayak vardır. Sanki o, uzunca yapılı kova ile güçlüğe düşmüş, yüküyle onun üzerine ağır geldiğinden dolayı tutuk adımlarla yürüyücüdür.»

Dâlic diye de rivâyet olunur. Bu ise havuz ile kuyu arasında kova yüklü olarak yürüyen, demek olur. Bu beyt onun bir kasidesindedir.

« وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللهُ »

«Eğer sana hilekârlık yapmak isterlerse muhakkak ki Allah sana yeter.»

« هُوَ الَّذِى أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ »

«O, seni yardımiyle» zayıflıktan sonra.

« وَبِالْمُؤْمِنِينَ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ »

«Ve mü'minlerle destekleyen ve onların gönüllerine sevgi verip Allahın seninle onlara gönderdiği hidâyet üzere birleştirendir.»

« لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ».

«Sen yer yüzünde olan (her) şeyi toptan harcamış olsan yine onların gönüllerini (böyle) birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı.» Üzerine onları topladığı din ile:

« إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ »

«Çünkü O, mutlak gâlibdir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir.» Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ . يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ
الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ
يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ »

«Ey peygamber, sana da, mü'minlerden senin izince gidenlere de Allah yeter. Ey peygamber, mü'minleri harbe teşvik et. Eğer içinizden sabr-u sebâta mâlik yirmi (kişi) bulunursa onlar iki yüze galebe ederler. Eğer sizden yüz (kişi) olursa kâfirlerden binini yener. Çünkü onlar anlamazlar güruhûdur.» Yani onlar ne bir niyet üzere ne hak üzere ne hayrı ve şerri bilenler olarak savaşmazlar.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Bana Abdullah b. Ebî Necih, Atâ b. Ebî Ribâh'dan, o da Abdullah b. Abbâs'dan onun şöyle dediğini naklen bana haber verdi:

İşte bu âyet nâzil olduğu zaman müslümanlara ağır geldi ve yirminin iki yüz ile ve yüzün de bin ile savaşmalarını büyük gördüler. Bunun üzerine Allah işi kolaylaştırdı ve bu âyeti diğer bir âyetle neshetti. Ve şöyle dedi:

« الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ
يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

«Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti. Bildi ki sizde muhakkak bir za'f vardır. Eğer içinizden (azimli) sabırlı yüz (kişi) olursa iki yüzü yenerler, eğer sizden bin (kişi) olursa iki bine galebe çalarlar, Allah'ın izniyle. Allah sabr-u sebât edenlerle beraberdir.»

Böylelikle düşmanlarının yarısı oldukları zaman onlardan kaçmak câiz olmazdı. Bundan az bir durumda oldukları zaman onlarla savaşmak vâcib olmazdı. Ve onlar için kâfirlerden kendilerini uzak tutmaları câiz olur.

Esirler ve ganimetler hakkında nâzil olan âyetler

İbn-i İshâk dedi ki:

Sonra Allah Teâlâ Resûlüne, esirler ve ganimetleri alma hakkında itâb etti ve ondan önce hiçbir peygamberin kendisinin düşmandan ganimet almadığını bildirdi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Bana Muhammed Ebû Câfer b. Ali b. Hüseyin haber verdiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dedi ki: Düşmanların korkutulmasiyle yardım olundum. Yeryüzü benim için mescid ve pâk kılındı. Bana Cevâmi-i Kelim verildi. Bana ganimetler helâl kılındı, halbuki benden önce geçen hiçbir peygambere ganimetler helâl kılınmadı. Bana şefaat verildi. Bunlar beş şeydir ki benden önce hiçbir peygambere verilmediler.

İbn-i İshâk dedi:

Ve şöyle buyurdu:

« مَا كَانَ لِنَبِيٍّ »

«Hiçbir peygamberin senden önce.»

« أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى »

«(Muhârib düşmandan) esirler alması (vâki) olmamıştır.»

« حَتَّى يُثْخِنَ فِى الْأَرْضِ »

«Yer yüzünde ağır basıp (harp edip) zaferler kazanıncaya kadar.» Yani düşman üzerine tazyik edip yerden onu silinceye kadar:

« تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا »

«Siz geçici dünya malını arzu ediyorsunuz.» Yani mal almayı ve adamları esir almakla fidye almayı.

« وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ »

«Halbuki Allah âhireti ister.» Yani dinin izhar edilmesini âhirete kavuşturmak için onların katl edilmelerini ister.

« لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ »

«Eğer Allah'ın geçmiş bir yazısı olmasaydı aldığınız (fidye)de size her halde büyük bir azab dokunurdu.» Yani şayet yasaklamadan sonra bunu yapsaydınız elbette yaptığınız şeyler hakkında size azab ederdim. Sonra o ganimetleri ona ve sahâbilerine kendisinden bir rahmet olarak helâl kıldı ve şöyle buyurdu:

« فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

«Artık elde ettiğiniz ganimetlerden helâl ve hoş olarak yeyin. Allah'dan korkun. Şüphesiz ki Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.» Sonra şöyle buyurdu:

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِى أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِى قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

«Ey peygamber, ellerinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah'ın ezeli

ilmine göre yüreklerinizde bir hayır (iman ve ihlâs) varsa O, size sizden alınandan daha hayırlısını verir ve sizi yarlığar da. Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.»

Müslümanların arasında ilişki kurma hakkında inen âyetler

Allah müslümanları birbiriyle ilişki kurmaya teşvik etti . Muhâcirleri ve Ensârı dinde ehli valeyet (geçerli söz sâhibi) kıldı, başkalarına değil... Kâfirleri de birbirine veli kıldı. Sonra dedi ki:

« إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ »

«Eğer siz bunu yapmazsanız yer yüzünde bir fitne ve büyük bir fesad olur.» Yani akraba da olsa mü'minler kâfirlere destek ve dost olsalar...

« تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ »

Yer yüzünde büyük bir fitne olur.» Yani hakda ve bâtılda şüphe olur. Yer yüzünde fesadın zuhûru, mü'mini mü'mine değil de kâfiri mü'mine veli kılmakla olur.

Muhâcirin ve Ensâr arasındaki hısımlıklar nazara alınmaksızın velâyetin (yani elinde söz sahipliğinin) onlara verilmesinden sonra, mirasları, müslümanlardan hısım ve akrabaya verdi. Ve şöyle dedi:

« وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ »

«Henüz iman edip de hicret ve sizinle beraber cihâd edenler(e gelince:) Onlar da sizdendir. Hısımlar Allah'ın kitâbınca birbirine daha yakındırlar.» Yani mirasta daha yakındırlar.

« إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ »

«Allah her şeyi hakkiyle bilendir.»

BEDİR'DE HAZIR BULUNAN MÜSLÜMANLAR

Hâşim ve Muttalib oğullarından

İbn-i İshâk dedi ki:

Bu, Bedir'de Kureyş'ten olan Benî Hâşim b. Abd-i Menâf'dan olan Benî Muttalib b. Abd-i Menâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Lüayy b. Galib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne'den Bedir'de hazır bulunanların isimleridir.

Peygamberlerin Efendisi Muhammed Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İbn-i Abdulah b. Abdulmuttalib b. Hâşim ve Allah'ın Resûlünün arslanı Hamza b. Abdulmuttalib b. Hâşim ve Ali b. Ebî Tâlib b. Abdul-Muttalib b. Hâşim ve Zeyd b. Hârise b. Şurehbil b. Kâb b. Abdul-Uzzâ b. İmriül-Kays el-Kelbî vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Zeyd b. Hârise b. Şerâhil b. Kâb b. Abdul-Uzzâ b. İmriül-Kays b. Âmir b. Numân b. Âmir b. Abd-i Vüdd b. Avf b. Kinâne b. Bekr b. Avf b. Uzre b. Zeydullah b. Rüfeyde b. Savr b. Kâb b. Vebre'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azadlıları Enese ve Ebû Kebşe.

İbn-i Hişâm dedi ki: Enese, Habeşli'dir. Ebû Kebşe ise Farisi'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ebû Mersed Kennâz b. Hısn b. Yerbû b. Amr b. Yerbû b. Hareşe b. Sa'd b. Tarif b. Cillân b. Ğanm b. Ğaniyy b. Yâsir b. Sa'd b. Kays b. Aylân.

İbn-i Hişâm dedi ki: Kennâz b. Husayn denilir.

İbn-i İshâk şöyle dedi:

Ve onun oğlu Mersed b. Ebi Mersed, ki bu ikisi Hamza b. Abdul-Muttalib'in müttefikleridirler. Ubeyde b. el-Hâris b. Muttalib; onun iki kardeşi olan Tufeyl b. Hâris ile Husayn b. Hâris; Mistah, ki bunun ismi: Avf b. Üsâse b. Abbâd b. Muttalib'dir. Bunlar on iki erkekdir.

Benî Abd-i Şems'den

Benî Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan: Osman b. Affân b. Ebi'l-Âss b. Ümeyye b. Abd-i Şems, ki bu karısı Rukiyye binti Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında geriye kaldı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona pay ayırdı. Dedi ki:

«Bu benim payım mıdır yâ Resûlallah?» Dedi ki:

«Evet senin payındır.» Ve Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebie b. Abd-i Şems; Sâlim, ki bu Ebû Huzeyfe'nin azadlısıdır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Huzeyfe'nin ismi, Mihşem'dir.

Sâlim'in nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Sâlim, Sübeyte binti Yaar b. Zeyd b. Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs'in meccânen azadlısıdır. O kadın onu azad etti, o da ondan kesilip Ebû Huzeyfe'ye nisbet olundu. O da onu oğul edindi. Denilir ki: Sübeyte binti Year, Ebû Huzeyfe b. Utbe'nin taht-i nikâhında idi. O kadın Sâlim'i meccânen âzâd etti. Böylece denildi ki: Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsıdır (yani azadlısıdır).

İbn-i İshâk dedi:

İddia ederler ki: Ebul-As b. Ümeyye b. Abd-i Şems'in mevlâsı, Subeyh, Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çıkmak için cihazlandı. Sonra hastalandı. Ve onu Ebû Seleme b. Abdul-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm devesine bindirdi. Sonra Subeyh bundan sonra bütün olay yerlerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulundu.

Beni Abd-i Şems'in müttefiklerinden

Beni Abd-i Şems'in müttefiklerinden olup Beni Esed b. Huzeyme'den Bedir'de hazır bulunanlar şunlardır: Abdullah b. Cahş b. Riab b. Yamer b. Sabre b. Mürre b. Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed; Ükkâşe b. Mıhsan b. Hursân b. Kays b. Mürre b. Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed; Şücâ' b. Vehb b. Rebie b. Esed b. Suhayb b. Mâlik b. Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed; Onun kardeşi Ukbe b. Vehb; Yezid b. Rukayş b. Riâb b. Yamer b. Sabre b. Mürre b. Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed; Ebû Sinân b. Mıhsan b. Hursan b. Kays, ki bu Ükkâşe b. Mıhsan'ın kardeşidir; Onun oğlu Sinân b. Ebi Sinân; Muhriz

b. Nadle b. Abdullah b. Mürre b. Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed; Rebie b. Eksem b. Sahbere b. Amr b. Lukeyz b. Âmir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed...

Beni Kebir'in haliflerinden (192)

Beni Kebir b. Ğanm b. Dûdân b. Esed'in haliflerinden: Sakf b. Amr ve onun iki kardeşi Mâlik b. Amr ve Müdlic b. Amr vardır. İbn-i Hişâm: Midlâc b. Amr şeklinde söyledi.

İbn-i İshâk dedi ki: Onlar Beni Hacr'den, Beni Süleym'in soyundandırlar. Ve Ebû Mahşa, ki bu onların halifidir. Bunlar da on altı kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Mahşa Tai'dir. Onun ismi: Süveyd b. Mahşa'dır.

Beni Nevfel'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Nevfel b. Abd-i Menâf'dan: Utbe b. Ğazvân b. Câbir b. Vehb b. Nüseyb b. Mâlik b. Hâris b. Mâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasefe b. Kays b. Aylan ve Habbâb, — ki bu Utbe b. Ğazvân'ın âzâdlısıdır — Bunlar iki kişidir.

Beni Esed'den

Beni Esed b. Abdul-Uzza b. Kusayy'dan: Zübeyr b. Avvâm b. Huveylid b. Esed ve Hâtıb b. Ebi Beltea ve Sa'd, ki bu Hâtıb'ın âzâdlısıdır, bunlar üç kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ve Hâtıb b. Ebi Beltea, ki bu Ebû Beltea'nın ismi: Amr'dır. Lahm'lidir. Bir de Sâd, ki bu da Hâtıb'ın âzâdlısıdır. Bu kelblidir.

Beni Abdiddâr'dan

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Abdiddâr b. Kusay'dan: Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim b. Abd-i

(192) Halif, müttefik demektir.

Menâf b. Abduddâr b. Kusay ve Suveybit b. Sa'd b. Hüreymile b. Mâlik b. Umeyle b. Sebbâk b. Abdiddâr b. Kusay... Bunlar da iki kişidir.

Benî Zühre'den

Beni Zühre b. Kilâb'dan: Abdurrahman b. Avf b. Abd-i Avf b. Abd b. Hâris b. Zühre ve Sa'd b. Ebi Vakkas — ki bu Ebû Vakkas, Mâlik b. Üheyb b. Abd-i Menâf b. Zühre'dir — ve onun kardeşi Umeyr b. Ebi Vakkas...

Onların haliflerinden: Mikdad b. Amr b. Sa'lebe b. Mâlik b. Rebie b. Sümâme b. Matrûd b. Amr b. Sa'd b. Züheyr b. Sevr b. Sa'lebe b. Mâlik b. Şerid b. Hezl b. Kaiş b. Düreym b. Kayn b. Ehved b. Behrâ b. Amr b. Hâf b. Kuzâe — İbn-i Hişâm dedi: Hezl b. Kas b. Zerr denilir. — Bir de Dehir b. Sevr içlerinde vardı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Abdullah b. Mesûd b. Hâris b. Şemh b. Mahzûm b. Sâhile b. Kâhil b. Hâris b. Temim b. Sa'd b. Hüzey ve Mesûd b. Rebie b. Amr b. Sa'd b. Abduluzza b. Hemâle b. Gâlib b. Muhallim b. Âize b. Sübey' b. Hûn b. Huzeyme... Bu sonraki Kaare'dendir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Kaare onlar için bir lâkabdır. Denilir ki:

• قَدْ أَنْصَفَ الْقَارَةَ مَنْ رَامَاهَا •

«Kaare ile ok atma müsabakasında bulunan kimse onun yarısına vardı.»

Onlar atıcı idiler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Züş'şimâleyn b. Abd-i Amr b. Nadle b. Ğubşân b. Süleym b. Mellikân b. Efsa b. Hârise b. Amr b. Âmir. Bu, Huzâa'dandır.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ancak ona şunun için Züşşimaleyn denildi? Çünkü o solaktı (işi sol eliyle yapardı.) Onun ismi Umeyr'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Habbâb b. Erett de bunlardandır. Bunlar sekiz kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Habbâb b. Erett Beni Temîm'dendir. Çocukları vardır. Onlar Kûfe'dedirler. Denilir ki: Habbâb Huzâe'dendir.

Beni Teym'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni **Teym** b. Mürre'den: Ebû Bekr es-Sıddik... Onun ismi Atik b. Osman b. Âmir b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. **Teym** 'dir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Bekr'in ismi: Abdullah'dır. Atik: Bir lâkabdır. Yüzünün güzelliğinden ve onun ıtkından (gökçekliğinden) dolayı ona bu lâkab verilmiştir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebû Bekr'in âzâdlısı Bilâl. Bilâl Beni Cumeh'in câriyelerinden doğmadır. Ebû Bekr, onu Ümeyye b. Halef.den satın aldı. Adı Bilâl b. Rebâh'dır. Zürriyyeti yoktu ve Beni Temim'den: Âmir b. Fuheyre...

İbn-i Hişâm dedi ki:

Âmir b. Füheyre, Es d'in câriyelerinden doğmadır. Siyâh idi. Ebû Bekı onu satın aldı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve bir de Suhayb b. Sinân ki, bu, Nemr b. Kasıt'tandır.

Nemr'in Nesebi

Nemr, İbn-i Kasıd b. Hinb b. Efsâ b. Cedile b. Esed b. Rebie b. Nizâr'dır. Denilir ki: Efsâ b. Du'mi b. Cedile b. Esed b. Rebie b. Nizar'dır.

Ve denilir ki: Suheyb, Abdullah b. Cüdân b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Temîm'in âzâdlısıdır. Ve denilir ki:

O Rum'dur. Onu hatırlayanlardan biri dedi ki:

O Nemr b. Kaasıt'dandır. Ancak Rumlarda esir idi ve onlardan satın alındı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet edilen hadiste şöyle vârit olmuştur:

«Suheyb Rum'un öncüsüdür.»

İbn-i İshâk dedi ki:

Bir de onlar içinde Talha b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. **Teym** vardır. O Şâm'da idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir'den döndükten sonra geldi, onunla konuştu ve ona da pay ayırdı. O da dedi ki:

«Yâ Resûlallah, benim ücretim midir.» Dedi ki:

«Evet.»

Bunlar beş kişidirler.

Beni Mahzûm'dan

İbn-i İshâk dedi ki: Beni Mahzûm b. Yakaza b. Mürre'den: Ebû Seleme b. Abdul-Esed... Ebû Seleme'nin ismi, Abdullah b. Abdulesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Ve Şemmâs b. Osman b. Şerid b. Süveyd b. Hermi b. Âmir b. Mahzum...

Şemmâs'ın bu isimle isimlenmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki: Şemmâs'ın ismi, Osman'dır. Şemmâs ile *isimlenmesi ancak şunun içindir: Şemâslardan bir Şemmâs Câhiliye* zamanında Mekke'ye geldi. Güzel yüzlü biri idi. Halk onun cemâlinden hayrete düşerlerdi. Utbe b. Rebie, ki bu Şemmâs'ın dayısı idi. Ben size bu Şemmâs'dan daha güzel bir Şemmâs getiririm, dedi. Kız kardeşinin oğlu Osman b. Osman'ı getirdi. Böylece Şemmâs ismi verildi. Bu, İbn-i Şihâb ez-Zührî'nin ve başkalarının zikr ettiğine göredir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Erkam b. Ebil-Erkam... Ebul Erkam'ın ismi, Abdu Menâf b. Esed'dir. Esed Ebû Cündeb b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ile künyelenir. Ve Ammar b. Yâsir...

İbn-i Hişâm dedi ki: Ammar b. Yâsir Ansî'dir. Mezlicdendir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Muattip b. Avf b. Âmir b. Fadl b. Afif b. Küleyb b. Hübşiyye b. Selûl b. Kâb b. Amr. Bu onların halifidir. Huzâa'dendir. Eyhâme diye çağırılan budur. Bunlar beş kişidirler.

Beni Adiyy b. Kâb'den

Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abduluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adiyy. Ve onun kardeşi Zeyd b. Hattâb...

Onlar içinde Ömer b. el-Hattâb'ın âzâdlısı Mihce de vardı. Bu Yemen halkındandır. Bedir gününde iki saf arasında müslümanlardan ilk şehit düşen o idi. Ok ile vuruldu.

İbn-i Hişâm dedi ki: Mihce Akk b. Adnan'dandır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Amr b. Sürâke b. Mu'temir b. Enes b. Ezât b. Abdillah b. Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adiyy b. Kâb... Ve onun kardeşi Abdullah b. Sürâka ve Vâkid b. Abdullah b. Abd-i Menâf b. Arin b. Sa'lebe b. Yerbû b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Temim. O onların halifidir. Onlar içinde Havliyy b. Ebi Havliy ve Mâlik b. Ebi vardı. Bunlar onların halifidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Havliyy Beni Icl b. Lüceym b. Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vâil'dendir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Âmir b. Rebie, ki bu Hattâb soyunun halifidir. Anez b. Vâil'dendir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Anz b. Vâil: İbn-i Kaasıt b. Hinb b. Efsâ b. Cedile b. Esed b. Rebie b. Nizâr'dır. Denilir ki: Efsâ: İbn-i Dü'mi b. Cedîle'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Âmir b. Bükeyr b. Abd-i Yalil b. Nâşib b. Ğire'dir. Beni Sa'd b. Leys'dendir ve onlar içinde Akil b. Bükeyr ve Hâlid b. Büyekeyr de vardır. Ve İyâs b. Bükeyr vardır. Bu ikisi Beni Adiyy b. Kâb'ın halifidirler. Ve Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdul-Uzzâ b. Abdillah b. Kurt b. Riyâh b. Rezâh b. Adiyy b. Kâb...Ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir'den geldikten sonra Şam'dan geldi, onunla konuştu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona ganimetten pay ayırdı. Dedi ki:

«Yâ Resûlallah bu benim ecrim midir?» Dedi ki:

«Senin ecrindir.» Bunlar ondört kişidir.

Benî Cumah ve haliflerinden

Beni Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb'dan: Osman b. Maz'ûn b Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh ve onun oğlu Sâib b. Osman ve

onun iki kardeşi Kudâme b. Maz'un ile Abdullah b. Maz'un ve Mamer b. Hâris b. Mamer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh... Bunlar beş kişidir.

Beni Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb'den: Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm... Bir kişidir.

Beni Âmir'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Âmir b. Luayy'dan olan Beni Mâlik b. Hisl b. Âmir olanlardan: Ebû Sebre b. Ebi Ruhm b. Abdul-Uzzâ b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl ve Abdulalh b. Mahreme b. Abduluzza b. Ebi Kays b. Abd-i Vüdd b. Nasr b. Mâlik ve Abdullah b. Süheyl b. Amr b. Abd-i Şems b. Abd-i Vüdd b. Nard b. Mâlik b. Hisl... — Ki bu babası Süheyl b. Amr ile birlikte çıkmıştı. Millet Bedr'e indikleri zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına kaçtı ve orada onunla birlikte hazır bulundu — ve onlar içinde Umeyr b. Avf vardır. Bu, Süheyl b. Amr'ın mevlâsıdır. Ve Sa'd b. Havle vardır ki, bu onların halifidir. Beş kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Sa'd b. Havle Yemen'dendir.

Beni Hâris'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Hâris b. Fihr'den: Ebû Ubeyde b. Cerrâh... Bu Âmir b. Abdillah b. Cerrâh b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. Hâris'dir ve Amr b. Hâris b. Züheyr b. Ebi Şeddâd b. Rebie b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. Hâris ve Süheyl b. Vehb b. Rebie b. Hilâl b. Ebi Uheyb b. Dabbe b. Hâris... Safvân b. Vehb'in kardeşidir. Bu ikisi Beyzâ'nın oğullarıdır. Ve onlarla beraber Amr b. Serh b. Rebie b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. Hâris vardı. Bunlar beş kişidirler.

Bedir'de hazır bulunanların sayısı

Bedir'de hazır bulunan muhâcirlerin ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine pay ayırdığı kimselerin hepsi seksen üç kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

İbn-i İshâk'dan başka birçok ehli ilim Bedir'de muhâcirlerin içinde Beni Âmir b. Luayy'dan: Vehb b. Sa'd b. Ebi Serh'i ve Hâtib b. Amr'ı zikrederler. Benî Hâris b. Fihr'den de, İyâz b. Züheyr'i zikrederler.

ENSÂR VE ONLARLA BİRLİKTE OLANLAR

Benî Abdil-Eşhel'den olanlar

İbn-i İshâk dedi ki:

Bedir'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte müslüman Ensârdan: Evs b. Hârise b. Sa'lebe b. Amr b. Âmir'den; Benî Abd'il-Eşhel b. Cüşm b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'den: Sa'd b. Muâz b. Numân b. İmriül-Kays b. Zeyd b. Abdul-Eşhel ve Amr b. Muâz b. Numan ve Hâris b. Evs b. Muâz b. Numan ve Hâris b. Enes b. Râfi b. İmriül-Kays vardı.

Benî Ubeyd b. Kâb ve haliflerinden

Benî Ubeyd b. Kâb b. Abdil-Eşhel'den: Sa'd b. Mâlik b. Ubeyd Benî Zeûrâ b. Abdil-Eşhel'den Seleme b. Selâme b. Vakş b. Züğbe ve Abbâd b. Bişr b. Vakş b. Züğbe b. Zeûra ve Seleme b. Sâbit b. Vakş ve Râfi b. Yezid b. Kürz b. Seken b. Zeûrâ ve Hâris b. Hazeme b. Adiyy b. Übeyy b. Ğanm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazrec vardı. Bu Beni Avf b. Hazrec'den onların halifidir. Ve onlar içinde Muhammed b. Mesleme b. Hâlid b. Adiyy b. Mecdee b. Hârise b. Hâris vardı. Bu Beni Hârise b. Hâris'in halifidir ve Seleme b. Eslem b. Harîş b. Adiyy b. Mecdea b. Hârise b. Hâris vardı. Bu Beni Hârise b. Hâris'in halifidir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Eslem, Harîs b. Adiyy'in oğludur.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ebul-Haysem b. Teyyihân ve Ubeyd b. Teyyihân da vardı.

İbn-i Hişâm dedi: Atik b. Teyyihan da denilir.

İbn-i İshâk dedi ki: Abdullah b. Sehl de vardı. Bunlar on beş kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Abdullah b. Sehl: *Beni Zeûrâ'nın kardeşidir.* Denilir ki: O Ğassan'dandır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Zafer'den: Beni Sevad b. Kâb'den — ki Kâb Zafer'in kendisidir — Katâde b. Numan b. Zeyd b. Âmir b. Sevad ve Ubeyd b. Evs b. Mâlik b. Sevad vardı.

Ubeyd'in Mukarrin ile isimlendirilmesinin sebebi

İbn-i Hişâm dedi ki: Ubeyd b. Evs, Mukarrin denilen kimsedir. Çünkü o Bedir gününde dört esire karin oldu. (Yani onları bir ipe bağladı).

O günde, Akil b. Ebi Tâlib'i esir eden odur.

Beni Abd b. Rezah ve haliflerinden

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Abd b. Rezah b. Kâb'den: Nasr b. Hâris b. Abd ve Muattib b. Abd vardı.

Onların Beli kabilesinden olan haliflerinden: Abdullah b. Târik vardı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Hârise'den

Beni Hârise b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'den: Mesûd b. Sa'd b. Âmir b. Adiyy b. Cüşem b. Mecdee b. Hârise vardı.

İbn-i Hişâm dedi: Ona Mesûd b. Abd-i Sa'd denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ebû Abs b. Cebr b. Amr b. Zeyd b. Cüşm b. Mecdee b. Hârise vardı.

Onların Beli kabilesinden olan haliflerinden: Ebû Burde b. Niyâr vardı. Onun ismi: Hâni b. Niyâr b. Amr b. Ubeyd b. Kilâb b. Dühmân b. Ğanm b. Zübyân b. Hümeym b. Kâhil b. Zühl b. Hüneyy b. Beli b. Amr b. Hâf b. Kuzâe'dir. Bunlar üç kişidir.

Benî Amr'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Benî Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'den Beni Dubey'e b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'dan: Âsım b. Sâbit b. Kays vardı. — Kays Ebû Akleh b. Isme b. Mâlik b. Eme b. Dubey'e'dir — Ve Muattib b. Kureyş b. Zeyd b. Attaf b. Dubey'e ve Ebû Müleyl b. Ez'âr b. Zeyd b. Attaf b. Dubey'e ve Ömer b. Mâbed b. Ez'ar b. Zeyd b. Attaf b. Dubey'e vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ona Umeyr b. Mâbed denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Sehl b. Huneyf b. Vâhib b. Ukeym b. Sa'lebe b. Mecdee b. Hâris b. Amr vardı. Amr, kendisine Behzec b. Hanes b. Avf b. Amr b. Avf denilen kimsedir. Beş kişidirler.

Benî Ümeyye'den

Benî Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik'den: Mübeşşir b. Abdül-Münzir b. Zenber b. Zeyd b. Ümeyye ve Rifâe b. Abdul-Münzir b. Zenber ve Sad b. Ubeyd b. Numân b. Kays b. Amr b. Zeyd b. Ümeyye ve Uveym b. Sâide ve Râfi b. Uncede vardı. — Uncede onun anasıdır. İbn'i Hişâm'ın dediğine göre — Ubeyd b. Ebi Ubeyd ve Salebe b. Hâtıb da vardı.

İddia ederler ki Ebû Lübâbe b. Abdul-Münzir ve Hâris b. Hâtıb, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çıktılar. O ise onları geri döndürdü. Ebû Lübâbe'yi Medine üzerine emir yaptı. Ve onlara Bedir ashâbiyle eşit olarak iki pay verdi. Bunlar dokuz kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Resûlullah (Sallallah ü Aleyhi ve Sellem) onları Revhâ'dan gerî çevirdi.

İbn-i Hişam dedi ki: Bir de Hatip b. Amr b. Ubeyd b. Ümeyye vardı. Ebû Lübâbe'nin ismi ise Beşir'dir.

Benî Ubeyd ve haliflerden

Benî Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik'den: Üneys b. Katâde b. Rebîe b. Hâlid b. Hâris b. Ubeyd vardı.

Onların haliflerinden olan Beliy'den: Maan b. Adiyy b. Cedd b. Aclân b Dubey'e ve Sâbit b. Akrâm b. Sa'lebe b. Adiyy b. Aclan ve Abdullah b. Seleme b. Mâlik b. Hâris b. Adiyy b. Aclan ve Zeyd b. Eslem b. Sa'lebe b. Adiy b. Aclan ve Ribiy b. Râfi b. Zeyd b. Hârise b. Cedd b. Aclân ve Âsım b. Adiyy b. Cedd b. Aclân vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu geri çevirdi ve ona Bedir ashâbiyle birlikte pay ayırdı. (193) Bunlar yedi kişidirler.

Benî Sa'lebe'den

Benî Sa'lebe b. Amr b. Avf'den: Abdullah b. Cübeyr b. Numân b. Ümeyye b. Bürek — Bürek'in ismi: İmriül-Kays b. Sa'lebe'dir — ve Âsım b. Kays vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Âsım b. Kays, Sâbit b. Numân b. Ümeyye b. İmriül Kays b. Sa'-lebe'nin oğludur.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ebû Dayyâh b. Sâbit b. Numân b. Ümeyye b. İmriül-Kays b. Sa'lebe ve Ebû Hanne vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bu, Ebû Dayyâh'ın kardeşidir. Ona Ebû Habbe denilir. İmriül-Kays içinde «Bürk b. Sa'lebe» de denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Sâlim b. Umeyr b. Sâbit b. Numân b. Ümeyye b. İmriül-Kays b. Salebe vardı.

İbn-i Hişâm dedi: Sâbit b. Amr b. Salebe de denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Hâris b. Numân b. Ümeyye b. İmriül-Kays b. Salebe ve Havvat b. Cübeyr b. Numân vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir ashâbiyle birlikte ona pay verdi. Bunlar yedi kişidirler.

---

(193) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Âsım'ı geri çevirmesinin sebebi şudur: Mescid-i Dırâr ehli hakkında ona bir haber geldi. Onu Kubâ ve Âliye üzerine halif tâyin etti. Onlara bakması için onu geri çevirdi. (Ravz'e mürâcaat et).

Benî Cahcebi ve haliflerinden

Benî Cahcebi b. Külfe b. Avf b. Amr b. Avf'dan: Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uheyhe b. Celâh b. Harîş b. Cahcebi b. Külfe vardı.

İbn-i Hişâm dedi: Haris b. Cahcebî de denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Onların halifleri olan Beni Üneyf'den: Ebû Akil b. Abdullah b. Salebe b. Beyhan b. Âmir b. Hâris b. Mâlik b. Âmir b. Üneyf b. Cüşem b. Abdullah b. Te ym b. İraş b. Âmir b. Umeyle b. Kasmil b. Ferân b. Beliy b. Amr b. Hâf b. Kuzae vardı. Bunlar iki kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi: Temim b. İrâşe ve Kısmil b. Farân da denilir.

Beni Ğanm'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Ğanm b. Selm b. İmriül-Kays b. Mâlik b. Evs'den: Sad b. Hayseme b. Hâris b. Mâlik b. Kâb b. Nahhât b. Kâb b. Hârise b. Ğanm ve Münzir b. Kudâme b. Arfece ve Mâlik b. Kudâme b. Arfece vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Arfece, Kâb b. Nahhât b. Kâb b. Hârise b. Ğanm'.in oğludur.

İbn-i İshâk dedi ki:

Hâris b. Arfece ve Beni Ğanm'in âzâdlısı Temim de vardı. Bunlar beş kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Temim Sa'd b. Hayseme'nin mevlâsıdır.

Benî Muâviye ve haliflerinden

İbn-i İshâk dedi ki: Beni Muâviye b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'dan: Cebr b. Atik b. Hâris b. Kays b. Heşye b. Hâris b. Ümeyye b. Muâviye ve Mâlik b. Nümeyle vardı. Bu onların Müzeyne kabilesinden olan halifidir ve Numan b. Asar vardı. Bu onların Beli'den olan bir halifidir. Bunlar üç kişidirler.

Evs kabilesinden Bedir'de hazır bulunanların adedi

Evs'den Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hazır bulunan ve kendilerine pay ayrılanların hepsi altmış bir kişidir.

Beni İmriül-Kays'dan

İbn-i İshâk dedi ki:

Bedir'de Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hazrec b. Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir'den olan Benil-Hâris b. Hazrec'den olan Beni İmriül-Kays b. Mâlik b. Salebe b. Kâb b. Hazrec b. Hâris b. Hazrec'den olan Ensardan: Hârice b. Zeyd b. Ebî Züheyr b. Mâlik b. İmriül-Kays ve Sa'd b. Rebî b. Amr b. Ebî Züheyr b. Mâlik ve İmriül-Kays ve Abdulah b. Revâhe b. Salebe b. İmriül-Kays b. Amr b. İmriül-Kays ve Hallâd b. Süveyd b. Salebe b. Amr b. Hârise b. İmriül-Kays vardı. Bunlar dört kişidir.

Beni Zeyd'den

Beni Zeyd b. Mâlik b. Salebe b. Kâb b. Hazrec ve Hâris b. Hazrec'den, Beşir b. Sa'd b. Salebe b. Hilâs b. Zeyd vardı. (İbn-i Hişâm dedi: Cilâs da denilir) ve onun kardeşi Simâk b. Sa'd vardı. Bunlar iki kişidir.

Beni Adiyy'den

Beni Adiyy b. Kâb b. Hazrec b. Hâris b. Hazrec'den: Sübey' b. Kays b. Ayşe b. Ümeyye b. Mâlik b. Âmir b. Adiyy ve onun kardeşi Abbâd b. Kays b. Ayşe vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Kays b. Abese b. Ümeyye de denilir.

İbn-i İshâk dedi ki: Ve Abdullah b. Abs vardı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Ahmer'den

Beni Ahmer b. Hârise b. Salebe b. Kâb b. Hazrec b. Hâris b. Hazrec'den: Yezid b. Hâris b. Kays b. Mâlik b. Ahmer vardı. Buna İbn-i Füshem denilen kimsedir. Bir kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Füshüm onun anasıdır. Bu kadın Kayn b. Cesr'den bir kadındır.

Beni Cuşem'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Cüşem b. Hâris b. Hazrec ve Zeyd b. Hâris b. Hazrec'den — ki bunlar ikiz kardeşdirler — Hubey b. İsâf b. İtebe b. Amr b. Hadic b. Âmir b. Cüşm ve Abdullah b. Zeyd b. Salebe b. Abd-i Rabbihi b. Zeyd ve onun kardeşi Hureys b. Zeyd b. Salebe vardı. İddia ettiler ki: Bir de Süfyân b. Beşr vardı. Bunlar dört kişidir.

İbn-i Hişâm dedi: Süfyân b. Nesr b. Amr b. Hâris b. Kâb b. Zeyd.

Beni Cidâre'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Cidâre b. Avf b. Hâris b. Hazrec'den: Temim b. Yeâr b. Kays b. Adiyy b. Ümeyye b. Cidâre ve Abdullah b. Umeyr vardı. Bu Beni *Hârise'dendir.*

İbn-i Hişâm dedi ki: Abdullah b. Umeyr b. Adiyy b. Ümeyye b. Cidâre denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Zeyd b. Müzeyyen b. Kays b. Adiyy b. Ümeyye b. Cidâre de vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Zeyd b. Mürayy denilir.

Abdullah b. Urfete b. Adiyy b. Ümeyye b. Cidâre de vardı. Bunlar dört kişidir.

Beni Ebcer'den

Beni Ebcer'den ki bunlar Benû Hudre b. Avf b. Hâris b. Hazrec'den Abdulah b. Rebi b. Kays b. Amr b. Abbâd b. Ebcer vardı. Bir kişi.

B ni Avf'dan

Beni Avf b. Hazrec'den olan Beni Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim b. Ğanm b. Avf b. Hazrec'den (ki bunlar Benû Hübla dır).

İbn-i Hişâm dedi ki: Hüblâ: Sâlim b. Ğanm b. Avf'dır. Hüblâ ile isimlenmesi ancak karnının büyüklüğünden dolayıdır) Abdullah b. Abdullah b. Übeyy b. Mâlik b. Hâris b. Ubeyd (İbn-i Selûl ile meşhur) vardı. Selûl bir kadındır. *Bu kadın Übeyy'in anasıdır. Ve Evs* b. Havley b. Abdullah b. Hâris b. Ubeyd vardı. İki kişidirler.

Beni Cez' ve haliflerinden

Beni Cez' b. Adiyy b. Mâlik b. Sâlim b. Ğanm'dan : Zeyd b. Vedie b. Amr b. Kays b. Cez' ve Ukbe b. Vehb b. Kelede vardı. Bu onların Beni Abdullah b. Ğatafan'dan olan halifidir ve Rifâe b. Amr b. Zeyd b. Amr b. Salebe b. Mâlik b. Salim b. Ğanm ve Âmir b. Seleme b. Âmir vardı. Bu Yemen'den olup onların halifleri idiler.

İbn-i Hişâm dedi ki : Amr b. Seleme denilir. Bu Kuzâa'ın Beli kolundandır.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Ebû Humeyze, Mâbed b. Abbâd b. Kuşeyr b. Mukaddem b. Sâlim b. Ğanm vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Mâbed b. Ubâde b. Kaşğar b. Mukaddem denilir. Ona Ubâde b. Kays b. Kudm da denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Âmir b. Bükeyr vardır. Bu onların halifidir. Altı kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki : Ve Âmir b. Ukeyr vardı. Âsım b. Ukeyr de denilir.

Beni Sâlim'den

İbn-i İshâk dedi ki :

Beni Sâlim b. Avf b. Amr b. Hazrec'den olan Beni Aclân b. Zeyd b. Ğanm b. Sâlim'den : Nevfel b. Abdillah b. Nadle b. Mâlik b. Aclân b. Aclân vardı. Bir kişi...

Beni Esrem'den

Beni Esrem b. Fihr b. Sa'lebe b. Ğanm b. Sâlim b. Avf'dan : Ubâde b. Samit b. Kays b. Esrem ve onun kardeşi Evs b. Sâmit vardı. İki kişidir.

Benî Da'de'den

Benî Da'd b. Fihr b. Sa'lebe b. Ğanm'den: Numân b. Mâlik b. Sa'lebe b. Da'd vardı. Nu'man Kavkel denilen kimsedir. Bir kişidir.

Beni Kuryuş b. Ğanm b. Ümeyye b. Levzân b. Sâlim'den Sâbit b. Hezzal b. Amr b. Kuryuş vardı. Bir kişidir. — İbn-i Hişam dedi ki — Kuryuş b. Ğanm denilir.

Benî Merdaha b. Ğanm b. Sâlim'den: Mâlik b. Duhşum b. Mardaha vardır. Bir kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Mâlik b. Duhşum: İbn-i Mâlik b. Duhşum b. Mardaha'dır.

Beni Levzân ve haliflerinden

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Levzân b. Sâlim'den: Rebi b. İyâs b. Amr b. Ğanm b. Ümeyye b. Levzân ve onun kardeşi Veraka b. İyas ve Amr b. İyas vardır. Bu onların Yemen halkından olan halifleridir. Üç kişidir.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Amr b. İyâs Rebi ve Vekara'nın kardeşidir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Onların haliflerinden Beli'den olan Beni Ğusayne'den Mücezzir b. Ziyad b. Amr b. Zümzüme b. Amr b. Ümare b. Mâlik b. Ğusayne b. Amr b. Büteyre b. Meşnüvv b. Kasr b. Teym b. İraş b. Amir b. Umeyle b. Kısmil b. Feran b. Beli b. Amr b. Haf b. Kuzae vardı. — İbn-i Hişâm dedi ki: Ğuseyne onların analarıdır. Babaları ise Amr b. Umare'dir —

İbn-i Hişâm dedi: Kasr b. Temim b. İraşe ve Kısmil b. Faran denilir. Mücezzir'in ismi: Abdullah'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ubade b. Haşhaş b. Amr b. Zümzüme ve Nehab b. Sa'lebe b. Hamze b. Esrem b. Amr b. Umare de vardır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Behas b. Sa'lebe denilir.

İbn-i İshâk dedi ki: Ve Abdullah b. Sa'lebe b. Hazeme b. Esrem de vardı. İddia ederler ki: Utbe b. Rebie b. Halid b. Muâviye — ki

onların halifidir — Behra'dandır. Bedir'de hazır bulunmuştur. Beş kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Utbe b. Bmehz Beni Süleym'dendir.

Beni Saide'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Saide b. Kab b. Hazrec'den olan Beni Sa'lebe b. Hazrec b. Saide'den: Ebû Dücane Simak b. Hareşe vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Ebû Dücâne Simâk b. Evs b. Hareşe b. Levzan b. Abd-i Vüdd b. Zeyd b. Salebe'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Münzir b. Amr b. Huneys b. Hârise b. Levzân b. Abd-i Vüdd b. Zeyd b. Sa'lebe vardı. İki kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Münzir: İbn-i Amr b. Hanbeş'dir.

Beni Bedi ve haliflerinden

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Bedi b. Âmir b. Avf b. Hârise b. Amr b. Hazrec b. Sâide'den: Ebû Üseyd Mâlik b. Rebie b. Bedi ve Mâlik b. Mes'ud vardı. Bu, Bedi'ye nisbet olunur. İki kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ehl-i ilmin bana zikrettiklerine göre; Mâlik b. Mesûd: İbn-i Beli'dir.

Beni Tarif ve haliflerinden

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Tarif b. Hazrec b. Sâide'den: Abdu Rabbihb. Hakkı b. Evs b. Vakş b. Sa'lebe b. Tarif vardı. Bir kişidir.

Onların haliflerinden olan Cüheyne'den: Kâb b. Himâr b. Sa'lebe vardı.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Kâb: İbn-i Cemmâz'dır. Bu Ğubşâh'dandır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Damre, Ziyâd ve Besbes, Amr'in oğularıdırlar.

İbn-i Hişâm dedi ki: Damre ve Ziyâd Beşr'in oğullarıdır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Abdulah b. Âmir vardı. Beli'dendir... Beş kişidirler.

Benî Cuşem'den

Beni Cuşem b. Hazrec'den olan Beni Selime b. Sad b. Ali b. Esed b. Sâride b. Tezid b. Cüşem b. Hazrec'den olan Beni Harâm b. Kâb b. Ğanm b. Kâb b. Selime'den: Hirâş b. Sımme b. Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm ve Hubab b. Münzir b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm ve Umeyr b. Humâm b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm ve Hiraş b. Sımme'-nin azadlısı Temim ve Abdulah b. Amr b. Harâm b. Sa'lebe b. Harâm ve Muâz b. Amr b. Cemûh ve Muavviz b. Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm ve Hallâd b. Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm ve Ukbe b. Âmir b. Nâbi b. Zeyd b. Harâm ve Habib b. Esved ve Sâbit b. Sa'lebe b. Zeyd b. Hâris b. Harâm ve Sa'lebe, ki kendisine Ciz' denilir ve Umeyr b. Hâris b. Sa'lebe b. Hâris b. Harâm vardı. On iki kişidir.

Cemûh'un nesebi

İbn-i Hişâm şöyle dedi:

Burada geçen Cemûh'lar, Cemûh b. Zeyd b. Harâm'dır. Ancak Sıme b. Amr'ın dedesi olursa o Cemûh b. Harâm'dır.

İbn-i Hişâm dedi ki: Umeyr b. Hâris: İbn-i Lebde b. Salebe'dir.

Benî Ubeyd ve haliflerinden

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Ubeyd b. Adiy b. Ğanm b. Kâb b. Selime'den olan Beni Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'den: Bişr b. Berâ b. Marûr b. Sahr b. Mâlik b. Hansâ ve Tufeyl b. Mâlik b. Hansa ve Tufeyl b. Numân b. Hansâ ve Sinân b. Sayfi b. Sahr b. Hansâ ve Abdullah b. Cedd b. Kays b. Sahr b. Hansâ ve Utbe b. Abdullah b. Sahr b. Hansâ ve Cebbâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hansâ ve Hârice b. Hümeyyir ve Abdulah b. Hu-

meyyir vardı. Bu ikisi onların Eşce'den olan halifleridirler. Eşce', Benî Dühmân'dandır. Dokuz kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi: Cebbâr, Sahr b. Ümeyye b. Hunâs'ın oğludur, denilir.

Beni Hunâs'dan

İbn-i İshâk dedi ki:

Benî Hunâs b. Sinân b. Ubeyd'den: Yezid b. Münzir b. Serh b. Hunâs ve Mâkil b. Münzir b. Serh b. Hunâs ve Abdullah b. Numân b. Beldeme vardı.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Dahhak b. Hârise b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Adiyy ve Sevâd b. Züreyk b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Adiyy vardı.

İbn-i Hişâm dedi:

Denilir ki: Sevâd: İbn-i Rizen b. Zeyd b. Sa'lebe'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Mâbed b. Kays b. Sahr b. Harâm b. Rebie b. Adiyy b. Ğanm b. Kâb b. Selime vardı. Denilir ki: Ma'bed b. Kays: İbn-i Sayfî b. Sahr b. Harâm b. Rebie'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Abdulah b. Kays b. Sahr b. Harâm b. Rebie b. Adiyy b. Ğanm vardı. Yedi kişidirler.

Benî Nu'man'dan

Beni Nu'man b. Sinân b. Ubeyd'den: Abdullah b. Abd-i Menâf b. Numân ve Câbir b. Abdulah b. Riâb b. Nu'man ve Huleyde b. Numân vardı. Numân b. Sinan onların mevlâsı = âzâdlısıdır. Dört kişidirler.

Benî Sevâd'dan

Beni Sevâd b. Ğanm b. Kâb b. Sâlim'den olan Benî Hadide b. Amr b. Ğanm b. Sevâd'dan: Ebu'l-Münzir vardı. Bu, Yezîd b. Âmir b. Hadide'dir. Ve Süleym b. Amr b. Hadîde ve Kutbe b. Âmir b. Ha-

dide ve Antere vardı. Bu Antere Süleym b. Amr'ın mevlâsıdr. —İbn-i Hişâm dedi ki: Amr, Sevad'ın oğludur. Bedir'de olan odur. Yoksa Sevad'ın kendisine Ğanm denilen bir oğlu yoktur — Dört kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Antere Beni Süleym b. Manzur'dan olan Beni Zekvân'dandır.

Beni Adiyy b. Nâbi'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Adiyy b. Nâbi b. Amr b. Sevâd b. Ğanm'den: Abs b. Âmir b. Adiyy ve Sa'lebe b. Ğaneme b. Adiyy ve Ebu'l-Yeser vardı. Bu Kâb b. Amr b. Abbâd b. Amr b. Ğanm b. Sevâd'dır. Ve Sehl b. Kays b. Ebi Kâb b. el-Kayn b. Ğanm ve Muaz b. Cebel b. Amr b. Evs b. Âiz b. Kâb b. Adiyy b. Üdeyy b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sâride b. Terid b. Cüşem b. Hazrec b. Hârise b. Sa'lebe b. Amr b. Âmir vardı. Altı kişidirler.

İbn-i Hişâm şöyle dedi: Evs, Abbâd b. Adiyy b. Kâb b. Amr b. Üdeyy b. Sa'd'ın oğludur.

İbn-i Hişâm dedi ki: İbn-i İshâk, Muâz b. Cebel'i Beni Sevâd'a nisbet etti. Halbuki onlardan değildir. O, yalnız onların içinde idi.

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Selime'nin putlarını kıranlar: Muâz b. Cebel, Abdullah b. Üneys ve Sa'lebe b. Ğaneme'dir Bunlar Beni Sevâd b. Ğanem'dendirler.

Beni Züreyk'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Züreyk b. Âmir b. Züreyk b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğadb b. Cuşem b. Hazrec'den olan Beni Muhalled b. Âmir b. Züreyk'den; Kays b. Mıhsan b. Hâlid b. Muhalled vardı.

— İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Âmir, İbn-i Ezrek'dir. —
İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Kays: İbn-i Hısn'dır.
İbn-i İshâk dedi ki:
Ve Ebû Hâlid vardı. O, Hâris b. Kays b. Hâlid b. Muhalled'dir. Ve

Cübeyr b. İyâs b. Hâlid b. Muhalled vardı. Ve Ebû Ubâde... Ki bu Sa'd b. Osman b. Halede b. Muhalled'dir. Ve onun kardeşi Ukbe b. Osman b. Halede b. Muhalled ve Zekvân b. Abd-i Kays b. Halede b. Muhalled ve Mes'ud b. Halede b. Âmir b. Muhalled vardı. Bunlar yedi kişidirler.

Beni Hâlid'den

Beni Hâlid b. Âmir b. Züreyk'den : Abbâd b. Kays b. Âmir b. Hâlid vardı. Bir kişi...

Beni Halede'den

Beni Halede b. Âmir b. Züreyk'den : Es'ad b.Yezîd b.Fâkihe b. Zeyd b. Halede ve Fâkihe b. Bişr b. Fâkihe b. Zeyd b. Halede vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki : Büsr b. Fâkihe, denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Muaz b. Mais b. Kays b. Halede ve onun kardeşi Aiz b. Mais b. Kays b. Halede ve Mesûd b. Sa'd b. Kays b. Halede vardı. Beş kişidirler.

Benî Aclan'dan

Beni Aclan b. Amr b. Âmir b. Züreyk'den : Rifâe b. Râfi b. Aclan ve onun kardeşi Hallad b. Râfi b. Mâlik b. Aclan ve Ubeyd b. Zeyd b. Âmir b. Aclan vardı. Üç kişidirler.

Beni Beyaze'den

Beni Beyaze b. Âmir b. Züreyk'den : Ziyad b. Lebid b. Sa'lebe b. Sinan b. Amir b. Adiyy b. Ümeyye b. Beyaze ve Ferve b. Amr b. Vezfe b. Ubeyd b. Amir b. Beyaze vardı.

İbn-i Hişâm dedi : Vedfe, denilir.

İbn-i İshâk dedi ki :

Ve Halid b. Kays b. Malik b. Aclan b. Amir b. Beyaze ve Rüceyle b. Sa'lebe b. Halid b. Sa'lebe b. Amir b. Beyaze vardı.

İbn-i Hişâm dedi : Ruhayle de denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Atiyye b. Nüyere b. Amir b. Atiyye b. Amir b. Beyaze ve Huleyfe b. Adiyy b. Amr b. Malik b. Amir b. Füheyre b. Beyaze vardı. Altı kişidir.

İbn-i Hişâm dedi: Uleyfe, denilir.

Beni Habib'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Habib b. Abd-i Hâris b. Malik b. Ğadb b. Cuşem b. Hazrec'den: Râfi b. Mualâ b. Levzan b. Harise b. Adiyy b. Zeyd b. Sa'lebe b. Zeyd-i Menat b. Habib vardı. Bir kişi...

Beni Neccâr'dan

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Neccar'dan (ki bu Teymullah b. Sa'lebe b. Amr b. Hazrec'dir) olan Beni Ğanm b. Mâlik b. Neccar'dan olan Beni Sa'lebe b. Abd-i Avf b. Ğanm'den: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'lebe vardı. Bir kişi...

Beni Useyre'den

Beni Useyre b. Abd-i Avf b. Ğanm'den: Sâbit b. Hâlid b. Numân b. Hansâ b. Useyre vardı. Bir kişi...

İbn-i Hişâm dedi: Useyre ve Uşeyre, denilir.

Beni Amr'dan

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Amr b. Abd-i Avf b. Ğanm'den: Umâre b. Hazm b. Zeyd b. Levzân b. Amr ve Sürâke b. Kâb b. Abduluzzâ b. Ğaziyye b. Amr vardı. İki kişidirler.

Beni Ubeyd b. Salebe'den

Beni Ubeyd b. Sa'lebe b. Ğanm'den: Hârise b. Numân b. Zeyd b. Ubeyd ve Süleym b. Kays b. Kuhd vardı ki Kuhd'un ismi: Hâlid b. Kays b. Ubeyd'dir. İki kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Hârise b. Numân: İbn-i Nef' b. Zeyd'dir.

Beni Âiz ve haliflerinden

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Âiz b. Sa'lebe b. Ğanm'den: Süheyl b. Râfi' b. Ebi Amr b. Âiz ve Adiyy b. Zeğbâ vardı. Onların halifidir. Cüheyne'dendir. İki kişidirler.

Beni Zeyd'den

Beni Zeyd b. Sa'lebe b. Ğanm'dan: Mesûd b. Evs b. Zeyd ve Ebû Huzeyme b. Evs b. Zeyd b. Esrem b. Zeyd ve Râfi' b. Hâris b. Sevâd b. Zeyd vardı. Üç kişidirler.

Beni Sevâd ve haliflerinden

Beni Sevad b. Mâlik b. Ğanm'dan: Avf, Muavviz ve Muâz vardı. Bunlar Benû Hâris b. Rifâe b. Sevâd'dırlar. Bunlar, Afrâ oğullarıdırlar.

Afrâ'nın nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Afrâ bint-i Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ğanm b. Mâlik b. Neccar'dır. Denilir ki: Rifâe: İbn-i Hâris b. Sevad'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Numân b. Amr b. Rifâe b. Sevâd da vardı. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre: Nuayman da denilir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Âmir b. Muhallid b. Hâris b. Sevâd ve Abdullah b. Kays b. Hâlid b. Hadle b. Hâris b. Sevad ve Useyme (ki bu onların halifidir Eşce'dendir) ve Vedie b. Amr (ki bu onların Cüheyne'den olan halifidir ve Sâbit b. Amr b. Zeyd b. Adiyy b. Sevâd'dır) iddia etiler ki: Ebul-Hamrâ, Hâris b. Afrâ'nın mevlâsı Bedir'de hazır bulunmuştur. Bunlar on kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebul-Hamrâ Hâris b. Rifâe'nin âzâdlısıdır.

Beni Âmir b. Mâlik'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Âmir b. Mâlik b. Neccâr'dan olan (ki Âmir: Mebzûl'dur)

Beni Atik b. Amr b. Mebzul'dan: Sa'lebe b. Amr b. Mıhsan b. Amr b. Atik ve Sehl b. Atik b. Amr b. Numan b. Atik ve Hâris b. Sımme b. Amr b. Atik vardı. Bu Atik Revhâ'da geri kaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise ona ganimetten payını ayırdı. Bunlar üç kişidirler.

Beni Amr b. Mâlik'den

Beni Amr b. Mâlik b. Neccâr'dan olan (ki bunlar Benû Hudeyle'dir) Beni Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Muâviye b. Amr b. Mâlik b. Neccâr'dan: Übey b. Kâb b. Kays ve Enes b. Muaz b. Enes b. Kays vardı. Bunlar iki kişidirler.

Hüdeyle'nin nesebi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hudeyle, Mâlik b. Zeydullah b. Habib b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğadb b. Cüşm b. Hazrec'in kızıdır. Ki bu kadın Muâviye b. Amr b. Mâlik b. Neccâr'ın anasıdır. Böylece Benû Muâviye o kadına nisbet olunurlar.

Beni Adiyy b. Amr'dan

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bunlar, Benû Meğale binti Avf b. Abd-i Menât b. Amr b. Mâlik b. Kinâne b. Huzeyme'dir. Bir rivâyette: O kadın Beni Züreyk'dendir. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr'ın anasıdır. Adiyy'ler o kadına nisbet olunurlar.

Beni Adiyy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr'dan:

Evs b. Sâbit b. Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeyd-i Menât b. Adiyy ve Ebû Şeyh Übeyy b. Sâbit b. Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeyd-i Menât b. Adiyy vardı.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Şeyh Übeyy b. Sâbit Hassân b. Sâbit'in kardeşidir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ebû Talha vardı. Bu, Zeyd b. Sehl b. Esved b. Harâm b. Amr b. Zeyd-i Menât b. Adiyy. Üç kişidirler.

Beni Adiyy b. Neccâr'dan

Beni Adiyy b. Neccâr'dan olan Beni Adiyy b. Âmir b. Ğanm b. Neccâr'dan: Hârise b. Sürâke b. Hâris b. Adiyy b. Mâlik b. Adiy b. Âmir ve Amr b. Sa'lebe b. Vehb b. Adiyy b. Mâlik b. Adiyy b. Âmir, (ki bu Ebû Hakim'dir) ve Selit b. Kays b. Amr b. Atik b. Mâlik b. Adiyy b. Âmir ve Ebû Selit (ki bu Üseyre b. Amr'dır) ve Amr Ebû Hârice b. Kays b. Mâlik b. Adiyy b. Âmir ve Sâbit b. Hansâ b. Amr b. Mâlik b. Adiyy b. Amir ve Amir b. Ümeyye b. Zeyd b. Heshas b. Mâlik b. Adiyy b. Amir ve Muhriz b. Amir b. Malik b. Adiyy b. Amir ve Sevâd b. Ğaziyye b. Üheyb vardı. Bu, onların Beli'den olan haliflerìdir. Toplam sekiz kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki: Sevvad denilir.

Beni Harâm b. Cündüb'den

İbn-i İshâk dedi ki:

Beni Harâm b. Cündüb b. Âmir b. Ğanm b. Adiyy b. Neccâr'dan: Ebû Zeyd Kays b. Seken b. Kays b. Zeûrâ b. Harâm vardı. Ve Ebû el- Aver b. Hâris b. Zâlim b. Abs b. Harâm vardı.

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Ebul-Aver: Hâris b. Zâlim'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Süleym b. Milhan ve Harâm b. Milhân vardı. —Milhan'ın ismi: Mâlik b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm'dır— Dört kişidirler.

Beni Mâzin b. Neccâr ve haliflerinden

Beni Mâzin b. Neccâr'dan, sonra Beni Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ğanm b. Mazin b. Neccâr'dan: Kays b. Ebi Sa'saa (ki Ebû Sasaa'nın ismi: Amr b. Zeyd b. Avf'dır) ve Abdullah b. Kâb b. Amr b. Avf ve Useyme (ki onların Beni Esed b. Huzeyme'den olan halifleridir). Üç kişidirler.

Beni Hansâ b. Mebzûl'dan

Beni Hansâ b. Mebzûl b. Amr b. Ğanm b. Mâzin'den: Ebû Dâvûd Umeyr b. Âmir b. Malik b. Hansâ ve Sürake b. Amr b. Atiyye b. Hansâ vardı. Bunlar iki kişidir.

Beni Sa'lebe b. Mâzin'den

Beni Sa'lebe b. Mâzin b. Neccâr'dan : Kays b. Muhalled b. Sa'lebe b. Sahr b. Habib b. Hâris b. Sa'lebe vardır. Bir kişidir.

Beni Dinâr b. Neccar'dan

Beni Dinâr b. Neccâr'dan olan Beni Mesûd b. Abdül-Eşhel b. Hârise b. Dinâr b. Neccâr'dan : Numân b. Abd-i Amr b. Mesûd ve Dahhâk b. Abd-i Amr b. Mesûd ve Süleym b. Hâris b. Sa'lebė b. Kâb b. Hârise b. Dinâr (ki bu Dahhâk ve Numan'ın kardeşidir, bunlar ise Abd-i Amr'ın oğulları olup (ana bir) kardeşleridir) ve Câbir b. Hâlid b. Abdül-Eşhel b. Hârise ve Sa'd b. Süheyl b. Abdül-Eşhel vardı. Beş kişidirler.

Beni Kays b. Mâlik b. Kâb b. Hârise b. Dinâr b. Neccâr'dan : Kâb b. Zeyd b. Kays ve Büceyr b. Ebi Büceyr vardı. Onların halifidirler. İki kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki :

Büceyr : Abs b. Bağiz b. Reys b. Ğatafân'dan olan Beni Cezîme b. Revâhe'dendir.

Bedir'de hazır bulunan Hazrec'liler

İbn-i İshâk dedi ki :

Hazrec'den Bedir'de hazır bulunanların hepsi yüz yetmiş kişidirler.

İbn-i İshâk'ın zikretmediği kişiler

İbn-i Hişâm dedi ki :

Ekseri ehli ilim, Hazrec'den olan Beni Aclân b. Yezid b. Ğanm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazrec'den Bedir'de hazır bulunan şunları zikrederler : İtbân b. Mâlik b. Amr b. Aclân ve Müleyl b. Vebere b. Hâlid b. Aclân ve Isme b. Husayn b. Vebere b. Halid b. Aclân...

Beni Habib b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğadb b. Cüşem b. Hazrec'den ise (ki bunlar Beni Züreyk'dendirler) zikrettikleri kimseler şunlardır : Hilâl b. Muallâ b. Levzân b. Hârise b. Adiyy b. Zeyd b. Sa'lebe b. Mâlik b. Zeyd-i Menât b. Habib...

Bedir'dekilerin sayısı

İbn-i İshâk dedi ki:

Müslümanlardan, mühâcirler ve Ensardan Bedir'de hazır bulunanların ve kendilerine ganimetten pay ayrılanların hepsi üçyüz ondört idiler. Muhâcirlerden seksen üç kişi. Evs'den altmış bir kişi... Hazrec'den de yüz yetmiş kişidir.

BEDİR GÜNÜNDE ŞEHİD DÜŞEN MÜSLÜMANLAR

Kureyşliler
Benî Muttalib'den olanlar

Bedir gününde Kureyş'den olan Beni Muttalib b. Abd-i Menaf'-dan, Reslullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte şehid düşen: Ubeyde b. Hâris b. Muttalib'dir. Onu, Utbe b. Rebie katletti. Ayağını kesti o da Safrâ'da öldü. Bir kişidir.

Benî Zühre'den

Beni Zühre b. Kilâb'dan: Umeyr (194) b. Ebi Vakkas b. Ün··b b. Abd-i Menâf b. Zühre. Bu Sad b. Ebi Vakkas'ın kardeşidir. İ·n-i Hişâm'ın dediğine göre Zuşşimâleyn b. Abd-i Amr b. Nadle de şehit düştü. Bu onların Huzâe'den halifidir. Sonra Beni Gubşân'dan'dır. İki kişidirler.

Benî Adiy b. Kâb b. Luey'den: Akil b. Bükeyr ve Mihce' vardı.

Benî Hâris'den

Beni Hâris b. Fihr'den: Safvân b. Beyzâ şehit oldu. Bir kişidir. Hepsi altı kişidir.

Ensâr'dan

Ensardan olan Beni Amr b. A f'dan Sa'd b. Hayseme ve Mübeşşir b. Abdulmünzir b. Zenber şehit olmuştu. İki kişidirler.

---

(194) Vâkidî der ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu Umeyr'i o gün geri çevirmişti. Çünkü onu küçük görmüştü. Bunun üzerine o ağladı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ağlamasını görünce ona kendisiyle beraber çıkmaya izin verdi. O da on altı yaşında olduğu halde katl olundu. Onu Âs b. Sâid katletti (Vakidî'nin Meğâzisine ve Ravz'e mürâcaat et).

Benî Hâris'den

Benî Hâris b. Hazrec'den: Yezîd b. Hâris şehit oldu. Bu kendisine İbn-i Füshüm denilen kimsedir. Bir kişidir.

Benî Seleme'den

Benî Seleme'den olan Benî Harâm b. Kâb b. Seleme'den: Umeyr b. Humâm... Bir kişidir.

Benî Habîb'den

Benî Habîb b. Abd-i Hârise b. Mâlik b. Ğadb b. Cuşm'den: Râfi b. Muallâ... Bir kişidir.

Benî Neccâr'dan

Benî Neccâr'dan: Hârise b. Sürâke b. Hâris... Bir kişidir.

Benî Ğanm'den

Benî Ğanm b. Mâlik b. Neccâr'dan: Avf ve Muavviz... Bunlar Hâris b. Rifâe b. Sevdâ'nın Afrâ'dan oğullarıdır. İki kişidirler. Hepsi sekiz kişidirler.

BEDİR'DE KATL OLUNAN MÜŞRİKLER

Benî Abd-i Şems'den

Bedir gününde müşrik Kureyş'ten, Benî Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan: Hanzala b. Ebî Süfyân b. Harb b. Ümeyye b. Abd-i Şems... İbn-i Hişâm'ın dediğine göre onu Zeyd b. Hârise katletti. Bu Zeyd, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzadlısıdır. Bir rivâyette Hamza, Ali ve Zeyd ortaklaşa öldürdüler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Hâris b. el-Hadramî, Âmir b. Hadramî öldürüldü. Bunlar onların halîfidirler. Âmir'i, Ammar b. Yâsir katletti. Hâris'i de Numan

b. Asr katletti. Numan, Evs'in halifidir. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir. Bir de Umeyr b. Ebî Umeyr ile onun oğlu öldürüldü. Bunlar onların âzadlısıdırlar. Umeyr b. Ebi Umeyr'i, Sâlim katletti. Bu Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin âzadlısıdır. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ubeyde b. Said b. Âs b. Ümeyye b. Abd-i Şems öldürüldü. Bunu Zübeyr b. el-Avvam katletti.

Ve Âs b. Said b. Âs b. Ümeyye öldürüldü. Onu Ali b. Ebî Tâlıb (195) katletti. Ve Ukbe b. Ebi Muayt b. Ebi Amr b. Ümeyye b. Abd-i Şems öldürüldü. Onu Âsım b. Sâbit b. Ebi Ekleh katletti. Bu katleden, Benî Amr b. Avf'ın kardeşidir. Sabren katletti. (196)

İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Utbe b. Rebie b. Abd-i Şems öldürüldü. Onu Ubeyde b. Hâris b. Muttalib katletti.

İbn-i Hişâm dedi ki: O anda o ve Hamza ve Alî ortaklaşa öldürdüler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Şeybe b. Rebie b. Abd-i Şems öldürüldü. Bunu Hamza b. Abdul-Muttalib katletti. Ve Velid b. Utbe b. Rebie... Bunu Alî b. Ebî Tâlib katlletti. Ve Âmir b. Abdullah... Bu, onların Beni Enmâr b. Bağiz'den halifidir. Onu Alî b. Ebi Tâlib katletti. On iki kişidirler.

Benî Nevfel'den

Benî Nevfel b. Abd-i Menâf'dan: Hâris b. Âmir b. Nevfel... Zikr ettiklerine göre onu Habib b. İsâf katletti. Bu Habîb, Benî Hâris b. Hazrec'in kardeşidir ve Tuayme b. Adiyy b. Nevfel... Bunu Ali b. Ebî Tâlib katletti. Denilir ki: Hamza b. Abdulmuttalib katletti. Bunlar iki kişidir

(195) Âs b. Sâid'i Alî'nin katletmesinde ihtilâf vardır. Denilir ki Alî onu katletmedi onu ancak Sa'd b. Ebi Vakkas katletti. Nitekim bazı ehli tefsir derler ki onu katleden Ebu'l Yesir Kâb b. Amr'dır (Ravze bak).

(196) Sabren öldürmek yavaş yavaş, işkence ile öldürmek demektir.

Benî Esed'den

Benî Esed b. Abduluzzâ b. Kusay'dan: Zemea b. Esved b. Muttalib b. Esed...

İbn-i Hişâm dedi ki: Onu Sâbit b. Ciz' katletti. Bu Sâbit, Benî Harâm'ın kardeşidir. İbn-i Hişâm'ın dediği şeye göre böyledir.

Denilir ki: Onu, Hamza, Alî b. Ebî Tâlib ve Sâbit iştiraken katl ettiler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Hâris b. Zemea... Onu Ammar b. Yâsir katletti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir. Bir de Akil b. Esved b. Muttalib... Bunu Hamza ve Ali katlettiler. Onda ikisi ortak oldular. Bu, İbn-i Hişâm'ın dediği şeye göre böyledir. Bir de Ebü'l-Bahterî ki bu, Âs b. Hişâm b. Hâris b. Esed'dir. Onu Mucezzir b. Ziyâd el-Belevi katletti.

İbn-i Hişâm dedi ki: Ebû Bahterî: Âs b. Hâşim'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Nevfel b. Huveylid b. Esed... Bu İbn-i Adeviyye'dir. Adiyli olan Huzaa'lıdır. EbuBekr Sıddik ve Talha b. Ubeydullah müslüman oldukları zaman onları ipe bağlayan kişi budur. Bu ikisi bundan dolayı Karîneyn (yani birlikte ipe bağlanan) ismini aldılar. O kişi Kureyş'in şeytanlarındandı. Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Toplam beş kişidirler...

Benî Abduddâr'dan

Abduddar b. Kusayy'dan: Nadr b. Hâris b. Kelede b. Alkame b. Abd-i Menâf b. Abdud-Dâr öldürüldü. Onu Ali b. Ebi Tâlib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında Safrâ'da, zikr ettiklerine göre, sabren katletti.

İbn-i Hişâm dedi ki: Üseyl'de katletti. İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Nadr b. Hâris; İbn-i Alkame b. Kelede b. Abd-i Menâf'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Zeyd b. Muleys... Bu Umeyr b. Hâşim b. Abd-i Menâf b. Abduddâr'ın âzâdlısıdır. İki kişidirler.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Zeyd b. Muleysi, Bilâl b. Rebâh katletti. Bilâl, Ebû Bekr'in âzâd-

lısıdır ve Zeyd... Bu Benû Abduddâr'ın halifidir. Benî Ma'zin b. Mâlik b. Amr b. Temim'dendir. Denilir ki: Onu Mikdad b. Amr katletti.

Benî Teym b. Mürre'den

Benî Teym b. Mürre'den Umeyr b. Osman b. Amr b. Kâb b. Sa'd b. Teym öldürüldü.

İbn-i Hişâm dedi ki: Onu Ali b. Ebî Tâlib katletti. Denilir ki: Abdurrahman b. Avf onu katletti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Osman b. Mâlik b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Kâb... Ki, onu Suheyb b. Sinân katletti. Bunlar iki kişidirler.

Benî Mahzum'dan

Benî Mahzum b. Yakaza b. Mürre'den: Ebû Cehl b. Hişâm... — Onun ismi Amr b. Hişâm b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'dur — Onu Muaz b. Amr b. Cemûh vurdu, ayağını kesti. Onun oğlu İkrime de Muaz'ın eline vurdu ve elini koparıp attı. Sonra Muavviz b. Afrâ İkrime'ye vurdu ve onu yerinden kalkamaz hâle getirdi. Onu ölüme ramak kaldığı halde bıraktı. Sonra Abdullah b. Mesd onun üzerine süratle atılıp başını kopardı. Bu, Reslullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktullerin içinde aranıp bulunmasını emrettiği zaman böyle oldu. Âs b. Hişâm b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'u da Ömer b. Hattab katletti. Bir de Benî Temim'in halifi olan Yezid b. Abdullah öldürüldü.

İbn-i Hişâm dedi ki: Yezid b. Abdullah, Mahzumî olan Benî Amr b. Temim'den birisdir. Bahadır bir kişi idi. Onu Ammar b. Yâsir katletti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ebû Müsâfi' el-Eş'ari öldürüldü. Bu onların halifidir. Bunu, Ebû Dücâne es-Sâidî katletti. — Bu İbn-i Hişâm'ın dediğine göredir. — Ve Harmele b. Amr öldürüldü. Onların halifidir.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Onu Hârice b. Zeyd b. Ebî Züheyr katletti. Hârice Belhâris b.

Hazrec'in kardeşidir. Denilir ki: Bilâkis Alî b. Ebî Tâlib onu katletti. — İbn-i Hişâm'ın dediğine göre — Harmele Esd'dendir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Mesûd b. Ebî Ümeyye b. Muğire'dir. Onu Alî b. Ebî Tâlib katletti. — İbn-i Hişâm'ın dediği şeye göre — Ebû Kays Velîd b. Muğire'nin oğludur.

İbn-i Hişâm dedi ki:

Hamza b. Abdul-Muttalib onu katletti.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Ebû Kays b. Fâkihe b. Muğire... Bunu Alî b. Ebî Tâlib katletti. Denilir ki: Onu Ammâr b. Yâsir katletti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Rifâe b. Ebî Rifâe b. Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm... Onu Sa'd b. Rebi' katletti. Bu Sa'd, Belhâris b. Hazrec'in kardeşidir. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir. Ve Münzir b. Ebî Rifâe b. Âbid... Onu Ma'n b. Adiyy b. Cedd b. Aclân katletti. Bu Ma'n Benî Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'ın halifidir. Ve Abdullah b. Münzir b. Ebî Rifâe b. Âbid... Onu Alî b. Ebî Tâlib katletti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Sâib b. Ebî Sâib b. Âbid b. Abdulah b. Ömer b. Mahzûm...

İbn-i Hişâm dedi ki:

Sâib b. Ebî Sâib, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ortağı idi. Onun hakkında şu hadis vardır. «Sâib ne güzel ortaktır, ne mücâdele yapar ne münazaa yapar.» Müslüman olmuştu, İslâmı da, bize gelen habere göre, güzel olmuştur. Allah daha iyi bilir.

İbn-i Şihâb ez-Zührî, Ubeydullah b. Utbe'den, o da İbn-i Abbâs'dan naklen zikr etti ki:

Sâib (197) b. Ebî Sâib b. Âbid b. Abdillah b. Ömer b. Mahzûm, Kureyş'ten Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) ile bey'at eden-

---

(197) Sâib'in İslâmı veya onun müşrik olarak katledilmesi hakkında muhâlif görüşler vardır. Süheylî ve İbn-i Abdil-Ber ona temas etmişler. Süheylî İbn-i Zübeyr'den bir kıssa nakletmiş ki o kıssa Sâib'in müslüman olduğuna delâlet eder. Dedi ki: Muâviye Beyti tavâf ediyordu. Beraberinde de askerleri vardı.

lerdendir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cirâne gününde ona Huneyn'in Ganimetlerinden verdi.

İbn-i Hişâm dedi:

İbn-i İshâk'ın gayrı zikr etti ki: Onu katleden Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Esved b. Abdil-Esed b. Hilâl b. Abdulah b. Ömer b. Mahzûm... Bunu Hamza b. Abdul-Muttalib katletti. Ve Hâcib b. Sâib b. Uveymir b. Amr b. Âız b. Abd b. İmrân b. Mahzûm... İbn-i Hişâm dedi: Denilir ki: Âiz: İbn-i İmrân b. Mahzûm'dur. Hâciz b. Sâib'dir de denilir. Hâcib b. Sâib'i katleden kimse, Ali b. Ebi Tâlib'dir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Uveymir b. Sâib b. Uveymir... Onu Numân b. Mâlik el-Kavkali mübârezeten katletti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Amr b. Süfyân ve Câbir b. Süfyân... Bu ikisi Tay'den olup onların halifleridirler Amr'ı, Yezid b. Rukayş katletti. Câbir'i de Ebû Burde b. Niyyâr katleti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre...

İbn-i İshâk dedi ki: On yedi kişidirler.

Beni Sehm'den

Beni Sehm b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'dan: Münebbih b. Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm... Bunu Beni Seleme'nin

---

Bunlar Sâib'i sıkıştırdılar ve Sâib düştü. Bunu gören Muâviye onun baş ucunda durdu, o, o zaman halife idi. Ve dedi ki:

«Şu ihtiyarı kaldırınız.» O kalkınca dedi ki:

«Ne oluyor ey Muâviye? Bizi Beytin etrafında yıkıyorsunuz! Vallahi istemiştim ki senin ananla evleneyim.» Bunun üzerine Muâviye dedi ki:

«Keşke bunu yapsaydın da Ebû Sâib gibisini getirseydi. Yâni Abdullah b. Sâib gibisini!» Bunda İslâm'a kavuştuğu ve umre yapanlardan olduğuna bir delil vardır.

Sonra Süheylî ortaklık hadisini ve ortaklığın kendisiyle olduğu kimse hakkındaki ihtilâfı zikretti ki acaba o bu Ebû Sâib midir yoksa başkası mıdır. Uzunca bu naklimizi ondan bölerek aldık. Neticede onun görüşü, İbn-i İshâk'ın ve İbn-i Hişâm'ın, Ebû Sâib'in küfrü ve İslâmı hakkında dokundukları iki görüşten hâric değildir.

kardeşi Ebu'l-Yeser katletti. Onun oğlu Âs b. Münebbih b. Haccâc'dır ki onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. İbn-i Hişâm'm dediğine göre... Ve Nübeyn b. Haccâc b. Âmir... Ki, onu Hamza b. Abdulmuttalib ve Sa'd b. Ebi Vakkas iştiraken katlettiler. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre böyledir. Ve Ebül-Âs b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm...

İbn-i Hişâm dedi ki:

«Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti.» Bir rivâyette Numân b. Malik el-Kavkali katletti. Ve bir rivâyette Ebû Dücâne onu katletti.

İbn-i İshâk dedi ki:

«Ve Âsım b. Avf b. Dubeyre b. Suayd b. Sa'd b. Sehm... Onu Beni Seleme'nin kardeşi Ebü'l-Yeser katletti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre beş kişidirler.»

Beni Cumeh'den

Beni Cumeh b. Amr b. Husays b. Kâb b. Luayy'dan: Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumeh... Onu Ensârdan olan Beni Mâzin'den bir adam katletti.

Denilir ki: Bilâkis onu Muâz b. Afrâ ve Hârice b. Zeyd ve Habib b. İsâf iştiraken katlettiler.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve onun oğlu Ali b. Ümeyye b. Halef... Onu Ammar b. Yâsir katletti. Ve Evs b. Mi'yer b. Levzân b. Sa'd b. Cumeh... Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre: «Onu Husayn b. Hâris b. Muttalib ve Osman b. Ma'zûn katlettiler denilir. Onda iştirak ettiler.» İbn-i Hişâm'm dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki: Üç kişidirler.

Beni Âmir'den

Beni Âmir b. Luayy'dan: Muâviye b. Âmir... Abdul-Kays'den olup onların halifidir. Onu Ali b. Ebi Tâlib katletti. Bir rivâyette: Onu Ükkâşe b. Mihsan katletti. İbn-i Hişâm'm dediğine göre böyledir.

İbn-i İshâk dedi ki:

Ve Mâbed b. Vehm öldürüldü ki, onların halifidir. Beni Kelb b. Avf b. Kâb b. Âmir b. Leys'dendir. Onu Mâbed'i Hâlid ve İyâs katlettiler. Bunlar, Bükeyr'in iki oğludur. Bir rivâyette: Ebû Dücâne de vardı. İbn-i Hişâm'ın dediğine göre. Bunlar iki kişidirler.

Onların adedi

İbn-i Hişâm dedi ki:

Kureyş'in Bedir günündeki bize sayılan maktullerinin hepsi, elli kişidir.

İbn-i Hişâm dedi ki: Bana Ebû Ubeyde Ebû Amr'dan naklen haber verdi ki:

Müşriklerin Bedir'de katl olunanları yetmiş kişi idi. Yetmiş kişi de esir edildi. Bu İbn-i Abbâs'ın ve Said b. el-Müseyyib'in kavlidir. Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın Kitâbında:

«Size (Bedir'de) onlara iki katını başlarına getirdiğiniz bir belâ (Uhud'da) kendinize çatmış olduğu için mi bu nereden geldi dediniz?» Burda Uhud'daki sahâbileri kast eder. — Onlardan da şehid düşenler yetmiş kişi idi — Der ki: Size Uhud gününde sizden şehid düşenlerin iki misli onlardan öldü ve yakalandı. Yetmiş maktul yetmiş de esir olmuştu. Ebû Zeyd el-Ensâri, Kâb b. Mâlik'e âid şu şiiri bana okudu:

«Bedr'in meydanlarında onlardan yetmiş kişi kaldı ki, Utbe ve Esved onlardandır.»

İbn-i Hişâm dedi ki:

Bedr'in maktullerini kasd eder. Bu Beyt, onun, Uhud günü hakkındaki bir kasidesindedir. İnşaallah Teâlâ zikredeceğiz.

İbn-i İshâk'ın zikretmediği kimseler

İbn-i Hişâm dedi ki:

İbn-i İshâk'ın o yetmiş maktulden zikretmediklerinden:

Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menâf'dan: Vehb b. Hâris vardır. Beni Enmâr b. Bağiz'dendir, onların halifidir ve Âmir b. Zeyd vardır, onların halifidir, Yemen'dendir. İki kişidir.

Benî Esed'den

Benî Esed b. Abdul-Uzzâ'dan: Ukbe b. Zeyd vardı, Yemen'den olup onların halifidir ve Umeyr de vardı. Onların mevlâsıdır. İki kişidirler.

Beni Abduddâr'dan

Beni Abduddâr b. Kusay'dan: Nübeyh b. Zeyd b. Müleys ve Ubeyd b. Salit vardı. Kays'dendir. Onların halifidir. İki kişidirler.

Benî Teym'den

Benî Teym b. Mürre'den: Mâlik b. Ubeydullah b. Osman vardı, bu Talhâ b. Ubeydulalh b. Osman'ın kardeşidir. Esir oldu ve esirlerin içinde öldü. Böylece maktullerden sayıldı. Denilir ki: Amr b. Abdulah b. Cudân da vardı. İki kişidirler.

Beni Mahzûm'dan

Benî Mahzûm b. Yakaza'dan: Huzeyfe b. Ebî Huzeyfe b. Muğîre vardı. Onu Sa'd b. Ebi Vakkâs katletti. Ve Hişâm b. Ebî Huzeyfe b. Muğîre vardı. Onu Suhayb b. Sinân katletti. Ve Züheyr b. Ebî Rifâe vardı. Onu Ebû Üseyd Mâlik b. Rebie katletti. Ve Sâib b. Ebî Rifâe vardı, onu Abdurrahman b. Avf katletti. Ve Âiz b. Sâib b. Uveymiı vardı, esir oldu sonra fidyesi verildi ve Hamza b. Abdulmuttalib'in ona verdiği bir yaradan dolayı yolda öldü. Ve Umeyr vardı, onların halifidir. Tayy'dandır. Ve Hiyâr vardı. Onların halifidir. Kare'dendir. Yedi kişidirler.

Benî Cumeh'den

Benî Cumeh b. Amr'dan: Ölüler içinde Sebre b. Mâlik vardı. Onların halifidir. Bir kişidir.

Benî Sehm'den

Benî Sehm b. Amr'dan: Hâris b. Münebbih b. Haccâc vardı. Onu Suheyb b. Sinân katletti. Ve Âsım b. Dubeyre'nin kardeşi Âmir b. Avf b. Dubeyre vardı. Onu Abdulah b. Seleme el-Aclâni katletti. Denilir ki: Ebû Dücâne de vardı. İki kişidirler.

İKİNCİ CİLT BURADA SONA ERDİ.
ÜÇÜNCÜ CİLT «BEDİR GÜNÜNDE KUREYŞ'TEN
ESİR DÜŞENLER» BAHSİ İLE
BAŞLAYACAKTIR.

FİHRİSTLER ve İNDEKS

KİTABIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

